
Ramiz Dəniz

**Deni Dünya sahillərinə
yollanan konkistadorlar**

I cild

Bakı -2014

Rəyçilər:

Yazıçılar Birliyinin katibi, xalq yazıçısı **Çingiz Abdullayev**

Yazıçı-şair: **Əmrah Xanməmmədli**

Şair, jurnalist: **Xaliq Rəhimli**

Redaktor: **filoloq Luiza Məmmədova**

Texniki redaktor: **filoloq Nəhayət Nakifqızı**

Kompüterdə yığan: **Sinay**

Kompüter dizaynı: **Sevinc**

**Ramiz Dəniz. “Yeni Dünya sahillərinə yollanan
konkistadorlar”. Bakı, “MM-S” müəssisəsi, 2014, 622 səh.**

ISBN – 978-9952-8264-2-5

“Konkistadorların Mərkəzi Çili sahillərində faciəli ölümü”
adlı silsiləsindən olan bu əsərdə ispan zadəganlarının tarixin gedişatına təsir edəcək, bir prosesdə iştirakından bəhs edir. Onlar kral naminə müxtəlif müharibələrdə şücaət göstərsələr də, kef məclislərini, vaxtlarını mənasız keçirməyi, istirahəti özləri üçün ayıb sayır səfərbərliyi və hələ də ram edilməmiş imperiya düşmənlərinə qarşı növbəti müharibədə döyüşmək üçün yeni ölümə qan savaşı ocağına yollanırlar. Lakin bu dəfə Avropanın müharibə teatr meydanlarına yox, konkistador kimi uzaq Mərkəzi Çilidə yerləşən Araukaniyaya üz tuturlar. Mənzil başına çatmaq üçün konkistadorlar iki okeanı, o cümlədən böyük materikin təlatümlü cənub sahil boyu ilə on minlərlə km. məsafəni qət edirlər.

D 4702060103

© R.Dəniz 2014

M 087-2014

*Əsərin nəşr olunmasında mənə maddi
və mənəvi yardım göstərdiyi üçün
Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft
Şirkətinin rəhbərliyinə təşəkkür və
minnətdarlığımı bildirirəm*

*Kitab Azərbaycan Respublikası
Dövlət Neft Şirkətinin
ayırdığı grant hesabına
“Partnyor Elmin İnkişafına Dəstək”
İctimai Birliyinin sifarişi
əsasında çap olunmuşdur*

Ön söz

Ramiz Qasimovun (Dəniz) **“Konkistadorların Mərkəzi Çili sahillərində faciəli ölümü”** tarixi-macəra janrında yazılmış əsəri Mərkəzi Çili sahillərində yaşamış araukan hindularının ispan konkistadorlarına qarşı apardıqları azadlıq mübarizəsindən bəhs edir. Hadisələr XVI əsrin sonunda həm İspaniyada (Kataloniya), həm də Çilidə (Osorno vulkanı ərazisi) cərəyan edir.

Tarixi-coğrafi faktlarla zəngin olan bu əsər öz müstəqilliyi, azadlığı uğrunda mübarizə aparan hər bir xalqın həyatında böyük rol oynaya bilər. Vətənpərvərlik, dözümlülük, son damla qana qədər düşməyə qarşı mübarizə aparmaq, torpağa məhəbbət - bu sayaq motivlər əsərdə çox geniş yer tutur. Əsər hər bir vətəndaşda şücaət, torpaqlarının müdafiəsində misilsiz məharət göstərmək, döyüş əzmini yüksəltmək kimi yüksək hisslər açıqlayır. Zəngin, bir-birindən maraqlı sərgüzəştlər oxucunu sanki uzaq səfərə aparır, həyəcanlı dərin düşüncələrə qərq edir. Roman maraqla oxunur, bu da müəllifin hadisələrin gedişatını məharətlə oxucuya təqdim etməsindən irəli gəlir.

Tarixə nəzər salsaq görürük ki, bütün dünyada sərkərdəlik bacarığı ilə tanınan İspaniyanın məşhur konkistadorları Ernán Cortés və Francisco Pizarro Yeni Dünya sahillə-

rində peyda olmuş ən nəhəng və qüdrətli imperiyaları məhv edərək, orada İspaniyanın hegemonluğunu nümayiş etdirdilər. Bu imperiyalar elə kök salmışdılar ki, adamda onların qısa müddət ərzində məhv edilməsinə dair böyük şübhələr yaranırdı. Lakin Ernán Kortes 1519-1521-ci illərdə Anauak (Meksika) ərazisində yerləşən qüdrətli Astek imperiyasını, Fransisko Pizarro isə 1532-1536-cı illərdə Tauantinsuyu (Peru) dövləti sayılan möhtəşəm İnk imperiyasını ələ keçirərək, həmin əraziləri İspan taxt-tacına birləşdirirlər. İspaniya 30-35 il ərzində Amerika qitəsində 35° şimal en dairəsindən 55° cənub en dairəsində kimi nəhəng bir ərazini işğal etmiş, lakin Mərkəzi Çili ərazisində yerləşən kiçik sahəli Araukaniya dövlətini XIX əsrin sonuna qədər ələ keçirə bilmir.

Əsərdə göstərilir ki, hər hansı bir xalq öz müstəqilliyi uğrunda mübarizə aparmaq üçün ayağa qalxanda, yadelli düşməyə qarşı kəskin mübarizə aparmalı, düşməyə qarşı sərt və amansız olmalı, mübarizə vaxtı azadlığı və müstəqilliyi müqəddəs bir amal kimi hər şeydən üstün tutmalıdırlar. Vətənpərvərlik, torpağa bağlılıq, vətən istəyi, şəxsi azadlığı hər şeydən üstün tutmaq, ölkələrinin müstəqilliyinin müqəddəs simvol kimi qorumaq və bütün bu prinsipləri göz bəbəyi kimi qorumaqdan ötrü, ölümdən zərrə qədər də çəkinməməlidirlər. İspanların əsarəti altına düşmüş Ameri-

ka qitəsində yaşayan başqa hindu tayfalarının aqibəti göz qabağında idi. Əsarət altına düşənlər kölə vəziyyətinə düşmüş və birdəfəlik azadlıqdan, dövlət müstəqilliyindən məhrum olunmuşdular. Araukanlar isə başqa tayfalar kimi qul olmaq və yadelli işğalçılardan asılı olmaq istəmir, ölümün üzünə dik baxaraq, həmin amalın müdafiəsi üçün silaha sarılıb, əsrlər boyu uzanan amansız və dəhşətli mübarizəyə qalxırlar.

1547-ci ildən başlayaraq araukanlar 100 ildən çox ispan konkistadorlarına qarşı müharibə aparmış və azadlıq mübarizəsində müvəffəqiyyətlər əldə edərək 1665-ci ildə müstəmləkəçilərlə sülh müqaviləsi əldə etmişdilər. Lakin ispanlar XVIII əsrdə yenə də onları fəth etmək üçün döyüş əməliyyatlarına başladılar. Öz məğlubedilməzlikləri ilə bütün hindu tayfalarından fərqlənən araukanlar elə müqavimət göstərdilər ki, İspaniya məcburiyyət qarşısında qalıb, Araukaniyanın müstəqilliyini formal cəhətdən tanıdı. XIX əsrin 80-ci illərində onlar, ölkələrini öz ərazilərinə birləşdirmiş Çili Respublikasına da qarşı üsyanlar qaldırmışdılar. Bir sözlə, araukanlar yadellilərin hökmranlığına heç bir zaman boyun əyməmiş yeganə Amerika tayfasıdır. Hətta ölkənin paytaxtı Arauko şəhəri özü bir zamanlar ispanlar tərəfindən istila edilmişdisə də, şəhərin əhalisi

işğalçılara itaət etməmiş onlarla amansızcasına mübarizə aparmışdılar.

Cənubi Çilinin kəşfində və mənimsəməsində böyük rol oynamış, tanınmış ispan konkistadoru Pedro Valdiviya bir neçə il araukanlara qarşı müharibə aparmış, 1553-cü ilin dekabrında onlara əsir düşmüş və edam edilmişdi. Azadlığı hər şeydən üstün tutan araukanlar ispanlarla heç bir kompromissə getmirdilər.

Bütün bu tarixi hadisələrdən məharətlə istifadə edən, R. Qasımov ispanların həmin torpaqda nəyə görə qələbə əldə edə bilməmələrini və məğlubiyyətlərinin səbəblərini bu romanda açıb göstərmək istəmişdir. Kitabdakı hadisələr 1590-1591-ci illərdə cərəyan edir. Elə bilməsinlər ki, II Filipp bütün gücünü və fikrini Araukaniyaya qarşı yönəltmişdir. Müəllif qeyd edir ki, kral düzgün olmayan siyasəti ilə bir çox qaynar nöqtələrində öz gücünü nümayiş etdirirdi. O, öz siyasəti ilə nadir hallarda müsbət nəticə əldə edə bilirdi. Lakin illər ötdükcə, get-gedə İspaniyanın gücü zəifləməyə başlayırdı. Araukanları birdəfəlik məğlub edə bilməməyin bir çox səbəbləri vardı. İspaniya 1566-cı ildən başlayaraq otuz ildən çox Niderlanda inqilabçılara qarşı amansız müharibə aparmış, Fransada gedən vətəndaş müharibəsindən (1562-1598) protestantların qələbəsindən ehtiyat edən II Filipp, Fransada katolik düşərgəyə başçılıq

edən Gizlər ilə yaxınlaşaraq, 1590-cı ildə Fransaya qoşun göndərir və onlar Bretanda, langedokda və başqa vilayətlərdə hugenotlara qarşı döyüşürlər. Bir ildən sonra isə Parisə daimi qarnizon yeridilir. 1588-ci ildə ispan kralı İngiltərəni dizləri üstə çökdürmək üçün, La-Manşda məhv edir və bununla da İspaniyanın dəniz donanmasına xeyli xələl gətirir.

Əsər həddindən artıq geniş mövzuda yazılmış və oxucuda böyük maraq hissi doğurur. Fikir versək görərik ki, Kataloniyada yaradılan ekspedisiya heyət etibarı ilə çox güclü təşkil olunmuşdur, həmin ekspedisiyanın özəyini Avropanın müharibə meydanlarında ad-san qazanmış cəngavərlər, mühafizəçilər, atıcılar və keçmiş konkistadorlar təşkil edirdi. Adamda belə bir təsəvvür yaranır ki, belə bir ekspedisiya sözsüz ki, İspaniya kralı II Filippə heç vaxt itaət etməyən məğlubedilməz və qorxmaz araukanları bu dəfə zor gücünə cəzalandıracaq. Lakin hamıya bəlli olduğu kimi araukanlar üç yüz ilə qədər ispan qoşunlarına qarşı dəyanətlə müqavimət göstərmişdilər. Əgər, kapitan Xuan Odovaldonun başçılıq etdiyi ekspedisiya heyət etibarı ilə həddindən artıq güclüdürsə, onda Mərkəzi Çili sahillərinə çıxarılan əsgərlər araukanların dəmir kimi möhkəm olan müqavimətini qırıb, elə 1591-ci ildə onların itaətsizliyinə birdəfəlik son qoytmalı idi.

Tarixin çarxını nə saxlamaq, nə də döndərmək olar. Müəllif belə bir dünyədən ustalılıqla çıxış yolu ntapır. O, elə edir ki, Kataloniyada təşkil olunan ekspedisiya Mərkəzi Çili sahillərinə iki gəmidə yola düşməli olur. Sakit okeanda baş verən amansız və dəhşətli fırtına zamanı gəmilərdən biri – *“Destino”* – ünvana birinci çatır. Faktiki olaraq Araukaniyaya göndərilən qüvvə iki hissəyə bölünmüş olur. O biri gəminin - *“Vanquardiya”* - heyət ilə birlikdə okeanda fəlakətə uğradığını zənn edən bu biri dəstə, fərdi üsulda Araukaniyada yerli əhaliyə qarşı müharibə elan edərək, döyüş əməliyyatlarına başlayır. Düşmənin gücünü nəzərə almayan və onları ciddi rəqib saymayan bu dəstə qısa müddət ərzində biabırçılıqla məğlubiyyətə uğrayır. Ekspedisiyanın təcrübəli və bacarıqlı rəisi kapitan Xuan Odovaldodan ayrı düşmüş bu dəstənin özündən razı olan bəzi zabitlərin özbaşınalığı və səhlənkarlığı ucbatından bir çox konkistador, hətta araukanlar tərəfindən əsir alınır. Lakin öz gücü və şücaəti ilə bütün Avropada məşhur olan ispan əsgəri məğlub olana qədər düşmənin xeyli canlı qüvvəsini məhv edir.

Gözlənilməli kimi ekspedisiyadan aralı düşmüş o biri dəstə bir müddətdən sonra Anqud körfəzinə yol alır, lakin gec olur. Bütün üstünlüklər düşmənin əlində idi. Bu müharibədə araukanlar qismən olsa da, qələbə əldə etmiş-

dilər. Yarı bölünən bu dəstə ilə müharibəni davam etdirmək sadəcə olaraq bu müharibədə ispanlar tərəfindən verilən kobud səhvin təkrarlanmasına gətirib çıxaracaqdır. Məhz buna görə də kapitan Xuan Odovaldo artıq risqə getməmək üçün Araukaniyada gedən müharibədə tam qalibiyyət əldə etməkdən ötrü, yeni ekspedisiya təşkil etmək üçün Peru vitse-krallığının paytaxtı Limaya çəkilməyə məcbur olur. Əlbəttə, bu kitabı maraqla izləyən oxucular müharibənin necə başa çatmasını bilmək istəyəcəklər. Belə olan halda səbirsizliklə əsərin sonrakı gedişatını izləmək lazımdır. Bu haqda isə kitabın ikinci cildində dürrüst məlumatlar əldə etmək olacaq.

Ramiz Qasimov öz əsərində xalqın qəhrəmanlıq mübarizəsini daha geniş planda əks etdirməyə cəhd edən sənətkar sayılır. Araukanların düşməənə qarşı mübarizəsi yenilməzlik, məğlubedilməzlik və cəsurluq simvoluna çevrilmişdir. Araukanların bəziləri Çilidə yaranmış ictimai quruluşun, siyasi vəziyyətin, mövcud qayda-qanunun fərdi mübarizə nəticəsində dəyişdirilə biləcəyinə o qədər də inanmırdılar, amma bununla bərabər üsyankarlıqdan əl çəkmir, tam qalib gəlməsələr də, bu məqsəd uğrunda vuruşur, həlak olur, azadlığı heç olmazsa ölümdə görürdülər.

Ramiz Əli oğlu Qasimov 1965-ci ilin iyulun 26-da Bakı şəhərində fəhlə ailəsində anadan olubdur. 1983-cü ildə

Nizami rayonunun 62 №-li orta məktəbini bitirmiş və sonrakı iki ildə Stavropol diyarında hərbi xidmət yolu keçmişdir. 1988-ci ildən “Azərneftyağ” İB-də işə daxil olmuş və bu günə kimi orada işləyir. 1993-cü ildə vətəni erməni cəlladlarından qorumaq üçün könüllü Qarabağa yollanaraq, Şimali Ağdam, Goranboy, Ağdərə və Tərtər bölgələrində fədakarcasına döyüşmüşdür.

1981-ci ildən **“Konkistadorların Mərkəzi Çili sahillərində faciəli ölümü”** adlı sərgüzəşti-tarixi romanı yazmağa başlamış və onu 16 il müddətinə başa çatdırmışdır. Trilogiya silsiləsindən olan bu kitab 1-ci cildidir. Yaşının cavan olmasına baxmayaraq o, geniş məzmunlu, böyük marağa səbəb olan, mürəkkəb süjetli, nadir tarixi faktlarla və coğrafi kəşflərlə zəngin olan, iri həcmli bir tarixi əsər yaratmışdır. Bu kitaba dair Azərbaycan Yazıçılar biliyinin katibi dünya şöhrətli yazıçı Çingiz Abdullayevin verdiyi rəydə göstərilir ki, müasir dövrdə belə bir yaradıcı-tədqiqat işi gördüyünə görə R. Qasımov tərifə layiqdir. Əsərdə qoyulan ideya zəmanəmizlə səslənir, hər hansı bir xalqın müstəqilliyi uğrunda apardığı mübarizəni tərənnüm edir.

Kitabın adından bəllidir ki, bu əsər döyüş səhnələri və sərgüzəştlərlə müşayiət olunur. Lakin müəllif əsərə bir coğrafiyaşünas və guya Fernan Magellanın dünya səyahətində iştirak etmiş bir qoca səyyahı da daxil etməklə, oxu-

cunu İspaniyadan tutmuş taki Mərkəzi Çili sahillərinə qədər səyahət boyu darıxmağa qoymur. Onların hər ikisi oxucunu coğrafi kəşflərlə və tarixi hadisələrlə təchiz etməklə kitaba həddindən artıq böyük maraq və həvəs yaradırlar.

Əsərdə Fernan Magellanın ekspedisiyası və həmin ekspedisiyadan aralı düşən *“Trinidad”* gəmisinin taleyi, ispan konkistadoru Pedro Valdiviyanın Çiliyə olan yürüşləri, Vasko de Balboanın ekspedisiyası və Panama ilə Sakit okeanın kəşfi, haqqında, Roma papası iki dövlət (İspaniya və Portuqaliya) arasında dünyanı necə bölüşdürür, Araukaniya ölkəsinin flora və faunası, Buenos-Ayresin əsasının qoyulması, Cəbəllüttariq qalası və onun tarixi, “Məğlubedilməz armada”nın 1588-ci ildə La-Manşda və 1571-ci ildə Lepanto dəniz döyüşləri, Kanar və Madeyra adaları haqqında maraqlı məlumatlar humanitar fakültələrdə təhsil alan tələbələrin marağına səbəb olacaq. Xüsusən də Xristofor Kolumbun kəşfləri haqqında əsl həqiqət və fərziyyələr nəinki adi oxucuları, hətta coğrafiya elmi ilə dərinlən maraqlanan bütün adamları özünə cəlb edəcək. Ameranın kəşfinə dair bəzi təkziblər və nüanslar məhz bu kitabda verilir. R. Qasımov bütün dünyaya bəyan etmək istəyir ki, Xristofor Kolumb Azərbaycandan olan dahi riyaziyyatçı və astronom Nəsrəddin Tusinin hesablamaları sayəsində Amerika qitəsini kəşf edib.

“Konkistadorların Mərkəzi Çili sahillərində ölümü”

romanı bütövlükdə vətənpərvərlik ideyası ilə aşılانmışdır. R. Qasımovun bütün qəhrəmanları - istər sərkərdə, istər konkistadorlar, istər alim və səyyahlar, istərsə də araukanlar olsun hamısı qəlbi vətən eşqi, vətən məhəbbəti ilə döyünür. Əsərin qəhrəmanı Migel Kartahena səyyahlar nəslindən olsa belə, coğrafi kəşfləri genişləndirmək üçün müəyyən səyahətlərdən imtina edərək, İspaniyanın şan və şöhrətini qorumaq üçün ispan qanunlarını kobud surətdə tapdalayan yerli hinduları cəzalandırmaqdan ötrü Yeni Dünya (Amerika qitəsi) sahillərinə ağır müharibəyə yollanır. Müharibə göstərir ki, həm ispanlar, həm də araukanlar öz vətənlərini alovlu məhəbbətlə sevir, onun uğrunda hər an həlak olmağa hazırdılar.

R. Qasımov hər şeyi fikirləşmişdi, ən xırda şeylərə qədər hamısını ölçüb-biçmişdi, rəqəmlər və hesabatı düzgün vermişdi. Burada dəniz səyahəti də, coğrafiya da, tarix də, təbiət də var. Macəra süjetinə bol-bol elmi məlumat daxil edilmişdir. Doğrudur, müəllif tarixi faktlardan bir əsas kimi istifadə edir, bunu öz xəyalında gözəl naxışlarla bəzəmişdi.

Mənim yadıma düşmür ki, Azərbaycanda hər-hansı bir yazıçı bu üslubda bədii əsər yaratsın. Mürəkkəb süjetli olan bu üslub nədənsə keçən əsrdə yaşamış dahi fransız yazıçıları Jül Vernin və Aleksandr Dümanın (ata) yazı

üslublarını xatırladır. Kim bilir, bəlkə də o, öz tarixi və coğrafi-macəra əsərləri ilə onların davamçısı sayılacaq. Əgər, bu belə olsa, onda Ramiz Qasimov ədəbiyyat sahəsində nəinki Azərbaycanda, hətta bütün dünyada məşhur yazıçılar sırasına daxil ediləcək.

Professor Nizaməddin Allahverdiyev

I hissə:

Əliharibə burulğanlarından çıxan ispan zadəganları

I fəsil. Keçmiş səyyahın evində

Hava artıq qaralmaq üzrə idi. Bu vaxt quşların nəğmələri yavaş-yavaş səngiməyə başlayırdı. İri ağacların altını görmək mümkün deyildi. Onların iri budaqları və yarpaqları çox zəif gələn işığın qarşısını tamamilə almışdı. Saatin hələ indi-indi yeddinin yarısı olmasına baxmayaraq, hava sürətlə qaralmağa başlayırdı. Bunun da əsl səbəbi Aralıq dənizinin cənub-qərb hissəsindən Pireney dağları istiqaməti üzrə hərəkət edən müxtəlif fiqurlu nəhəng buludlar idi. Buludların hücumları ilə əlaqədar, ətrafa birdən-birə sərinlik çökdü və burada yavaş-yavaş külək əsməyə başladı. Burada olan cökə, palıd, söyüd, palma və akasiya ağaclarının başları və yarpaqları əsir və öz şappıltıları ilə ətraf mühitin sükutuna son qoyurdu. Belə bir havada, özü də buludların aramsız hücumları altında, burada qısa müddət ərzində yağış yağacağı labüd idi. Küləyin yavaş-yavaş güclənməsindən müəyyən etmək olardı ki, buraya leysan tökəcək.

Ümumiyyətlə, ilin bu fəslə üçün Kataloniyada havanın belə sürətlə dəyişməsinə nadir hallarda təsədüf etmək olardı. Avqustun axırlarında Günəş şüaları Kataloniyada heç vaxt zəifləmir, əksinə həmişə öz hökmranlığını bu ərəzidə saxlayırdı. Lakin Kataloniya İspaniya krallığında

təbiət tərəfindən ən çox yağış qəbul edən ərazilərdən biri sayılırdı. Təbiətinin bu şəkildə kəskin dəyişməsi on-on iki ildə bir dəfə baş verə bilərdi. Leysanlı yağışlar ilin bu fəslə üçün palçıqdan başqa heç bir şey gətirmirdi. Amma belə bir ziyan, əsasən şəhərə və şəhərdən çıxan yollara dəyirdi. Ağacların yerləşdiyi bu bağda isə məstedicə sərnlk yaranacaqdı.

Bu bağ o qədər də hündür olmayan, iki mərtəbəli evin həyətində yerləşirdi. Evin həyətinin sahəsi o qədər də geniş deyildi. Həyətin qapısından evin astanasınadək (evin layihəsi elə qoyulmuşdu ki, evin qapısı ilə həyətin qapısı üzbəüz yerləşirdi) əlli metr məsafə var idi və onları qırmızı kərpicdən düzəldilmiş yol birləşdirdi. Həyət qapısından içəri girəndə yolun sol tərəfində həmin bağ, sağ tərəfində isə gül-çiçək bağçası yerləşirdi. Bağçanın ərazisində bitən gül-çiçəklərin xoş ətri bütün həyəti bürümüşdü. Hətta evin şüşəbəndində oturub istirahət edən adamı, onun ətri məst edirdi. Evin şüşəbəndinə çıxanda sağında bağ, solunda bağça, qarşıda isə Santa-Mariya kilsəsinin gözəl gümbəzinin ucaldığını görmək olurdu. Bu kilsə ilə həmin ərazidə yaşayan adamlar fəxr edirdilər. Evin arxasında at tövləsi vardı və həmin tövlədə səkkiz at saxlanılırdı. Evin sahibi Barselonanın ortabab zadəganlarından idi.

Həyətin bağında olan iki cavan oğlan havanın belə kəskin dəyişməsindən narazı oldu. Çünki onlar həyətdə kamandan ox atmaqla məşğul idilər. Hazırda külək əsir, bir azdan sonra isə yağış yağacaqdı. Belə havada qətiyyənlə ox atmaqla məşğul olmaq lazım deyildi. Məhz buna görə də hər iki cavan məcburiyyət qarşısında qalib evə getdilər.

Evin sahibi keçmişdə bir neçə səyahətdə iştirak etmiş, təcrübəli, bacarıqlı dənizçi və səyyah idi. Bu adam ilk dəfə, dünya səyahətində, məşhur dəniz səyyahı Fernan Magellanın ekspedisiyasında, sonra İnkaların imperiyasını zəbt edən Fransisko Pisarronun ekspedisiyasına, Diyeqo Almaqronun Çili yürüşündə, Pedro Valdiviyanın Cənubi Çilinin kəşfində və Xuan Ladrilyeronun Çonos arxipelaqının və Taytao yarımadasının kəşfində iştirak edən ekspedisiyasında olmuşdur. Axırncı ekspedisiya zamanı Xuan Ladrilyero 1558-ci ildə ilk dəfə Magellan boğazını qərbdən-şərq istiqamətində keçmişdir. Həmin bu ağır ekspedisiyaların iştirakçısı dənizçi piyadasının kapitanı Rodriges Kartahena de Kamaço idi. Onu Barselonada “coğrafi kəşflərin güzgüsü” adlandırırdılar.

Rodriges Kartahena 1500-ci ildə Seviliya şəhərində dənizçi ailəsində anadan olmuşdu. Gənclik illərinin acı xatirələrini və kədərləri günlərini yaddan çıxarmaq üçün, Rodriges ailəsində sonuncu sayılan beşinci oğlunu özü ilə

götürüb, iyirmi beş il bundan əvvəl, İspan krallığının şimal-şərqində yerləşən Kataloniya hersoqluğunun paytaxtı olan, krallığın gözəl şəhərlərindən biri sayılan Barselonaya köçür və burada özü üçün ev tikdirib yaşayışını davam etdirirdi. Həyatının ən yaxşı çağlarını və illərini taleyin ağırlı-acılı, kədərli hökmünə tapşırıraq, cavanlıq yaşlarını əzab-əziyyətli yollarda keçirmişdir. İndi isə doxsan yaşında öz evinin aynəbəndində əyləşib, hər gün həyatının qapılarını nəzərət altında saxlayır, sanki o, kiminsə bu qapılardan içəri girməsini səbirsizliklə gözləyirdi. Lakin bu qoca dəniz səyyahının gözləri yol çəksə də, demək olar ki, hər həftə onun yanına müxtəlif peşə sahibləri gəlib, ondan müəyyən məsləhətlər alır, macəralı səyahətlərindən sorğu-sual edərək, onu maraqla dinləyirdilər.

Yanına gələnlərin əksəriyyəti ya səyyahlar, səyahətlərdə mühüm rol oynamaq istəyənlər, ticarətlə məşğul olanlar, konkistadorlar, ya da varlanmaq üçün Yeni Dünya sahillərinə müvəqqəti və ya həmişlik getmək istəyənlər və sairə-sairə adamlar idi. Çoxu da ondan məsləhət almaq üçün bu evə təşrif buyururdular. Necə olsa da, bu keçmiş səyyah, dənizçi, konkistador və zabit bütün dünyanın ən məşhur səyyahlarından sayılan, beş tanınmış səyyahların ağır və üzücü ekspedisiyalarının iştirakçısı olmuşdur. Hər halda belə bir adamın təcrübəsindən və biliyindən istifadə etmək

lazım idi. Ona görə ki, bu qoca artıq doxsanı haqlamışdı və hər an öz dünyasını dəyişə bilərdi.

Artıq otuz il idi ki, o, oturaq həyat tərzini keçirirdi. Yaşının doxsan olmasına baxmayaraq, Rodrigues hələ də özünü çox yaxşı hiss edir və heç bir yerindən şikayətlənmirdi. Özünün etiraf etdiyi kimi guya orqanizminin sağlam qalmasının səbəbi, gəncliyində çoxlu fiziki işlə məşğul olması və son iyirmi ildə hər səhər və axşam təzə keçi südünü içmək, günorta yeməyində göyərtidən istifadə etməsi və hər səhər yuxudan erkən oyanıb öz həyatının bağında bir saata kimi gəzişməsidir. Gündəlik rasiona təmiz bal da daxil idi. Bütün bu rejim onun orqanizminin möhkəmlənməsinə gətirib çıxarmışdır. Bu məsləhəti ona Bio-Bio çayının mənsəbində Konsepsion şəhərinin əsasını qoyanda, bir qoca araukan hindusu vermişdi. Düzdür, o vaxtı qoca hindu ona quanakanun südünü məsləhət görmüşdü, ancaq Rodrigues quanako südünü keçi südü ilə əvəz etmişdir. Belə bir rejimə riayət edənə insan istə-istəməz öz ömrünü uzadırdı. Məhz buna görə də qoca səyyah həmin ekspedisiyalardan sonra özünü çox yaxşı saxlamışdır. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, artıq onun belə bükülmüşdü. Rodrigues ortaboylu, ariq olmayan, möhkəm bədənli, uzunsifət bir adam idi. Onun ağzında üç-dörd dişdən başqa demək olar ki, diş yox idi və nazik dodaqları

ağzının içinə girərək, bir-birinin üstünə minirdi, üzü qırışmış, ordu batmış, qaşları gözlərinin üstünə sıxılmış, gözləri də ki, bir balaca içəri girmişdir. Başının ağarmış saçları yarı tökülmüş halda idi.

Migel Kartahena de Leon 1570-ci ilin mayın 28-də Barselona şəhərində anadan olmuşdu. Atası səyyah olduğundan onu elə uşaqlıqdan babası böyütmüşdür. Dörd yaşından doqquz yaşına kimi onu Seviliyada babasının dostu coğrafiyaşünas Bartalomeu Salvatyero öz evində saxlayıb-dır. Beş il müddətinə alim ona ingilis dilini, coğrafiya və tarix elmlərini lazımı qədər öyrədir. Doqquz yaşında onu babsının xahişi ilə Barselonaya göndərir. Babası da Migelə portuqal dilini mükəmməl öyrədir. Bundan əlavə coğrafiya və tarix elmləri üzrə onun biliyini genişləndirir. Artıq on dörd yaşında Migel çox asanlıqla öz dili ilə yanaşı katalon və portuqal, ingilis dilini isə ispan ləhcəsilə danışır. İngilis dilinin danışmaq qabiliyyətini bilir, lakin qrammatikasıdan yaxşı anlayışı yox idi. O, hər an çalışır ki, bu dildə danışsın.

Babası yaxşı başa düşürdü ki, Migel gənc yaşına çatanda gec-tez Yeni Dünya sahillərinə üz tutacaq və orada, nəsillərində olan adət-ənənəyə görə, dəniz səyyahı olacaqdır. Onu qılınc oynatma dərsinə yiyələnmək üçün, qılınc ustadı sayılan polkovnik Alonso Odovaldonun məktəbinə

qoyur. Uşaqlıq dostları Osvaldo və Sebastyanla birlikdə asan olmayan məşqlərə başlayır. Boş vaxtlarında o, kamandan ox atmaqla məşğul olaraq, həmin silaha yiyələnmək istəyirdi.

On altı yaşına az qalmış Rodrigues öz nəvəsinin istəyi ilə, dənizçilik işlərinə yiyələnmək üçün Migeli, kapitan Manuel Markosun başçılıq etdiyi “Destino” adlı ticarət gəmisinə yunqa vəzifəsinə qoyur. Dənizçilik işləri, onun gələcək sənəti üçün hava-su kimi lazım idi. Migel il yarım Aralıq dənizinin daxilində üzən bu gəmidə, çox şeylər öyrənir.

On səkkiz yaşı tamam olanda qoca səyyah nəvəsini, dəniz səyahətlərində iştirak etmək üçün, Limaya oğlu Leonun (Migelin atası) yanına göndərməyi qərara alır. Lakin II Filipp İngiltərə krallığı ilə müharibəyə başladığı üçün, bu iş yarımçıq qalır və Migel bu müharibədə iştirak etməkdən ötrü “Axilles” adlı hərbi ispan gəmisində matros vəzifəsində hərbi xidmətə başlayır. Bu gəmidə desant kimi onun uşaqlıq dostları Osvaldo ilə Sebastyan hərbi xidmətdə çalışırdı. “Axilles” “Məğlubedilməz armada”nın tərkibində La-Manş boğazı ilə İngiltərə sahillərinə yola düşür. Lakin donanma La-Manş boğazında güclü qasırğaya düşür və gəmilərin yarısını orada tələf olur. “Məğlubedilməz armada”nın salamat qalmış gəmiləri üç dəfə ingilis donanması

ilə toqquşur və hər üçündə də məğlub olur. “Axilles” sağ-salamat sahillərinə qayıdır və Cəbəllütariq boğazında krallığın cənub sahillərinin mühafizəsində dayanır. Oradan Migel hərbi xidmətini davam etdirmək üçün Flandriyaya yollanır. Flandriyada gedən müharibənin mənasızlığını görüb, Migel vətənə qayıtmağı qərara alır.

Migel ortaboylu, möhkəm bədənli, çevik hərəkətli bir adamdır. Uzunsifət, iri dodaq, uzunburun, irigözlü, seyrək qaşlı idi. Saçı az, lakin qalın idi. Baxışı ciddi idi, amma özünü təmkinli, səbirli, soyuyuqanlı və mülayim aparırdı. Bədəni o qədər də iri olmasa da, amma əzələli idi. Düşməne-düşmən, dost-dost kimi baxırdı.

Migel dostu Osvaldo ilə bağda ox ataraq məşq edirdilər. Osvaldo da elə Migel boyda idi. Lakin iri bədənli, möhkəm qamətli, enlisifət, ciddi baxışlı iyirmi dörd yaşında təmkinli və səbirli bir adam idi. Qalın qara saçları boynunun yarı hissəsini örtmüşdü. Onun qalın bıqları vardı.

Osvaldo dostugildən bir az kənarda yaşayırdı. Odur ki, o, daim Migelin yanında olurdu. Bundan əlavə onların Sebastyan adlı üçüncü bir dostları da vardı. O, da həmişə onlarla bir yerdə olurdu. Hazırda vacib işi olduğuna görə, Sebastyan öz dostlarını müvəqqəti tərk etmişdi.

Babası Rodrigues nəvəsinin dostları ilə tam razı idi və həmişə onlara etibar edirdi. Hər üç dost bir-birlərinə möh-

kəm bağlı idilər.

Rodriges istəyirdi ki, necə ki, Kartahena nəslinin başqa nümayəndələri, elə Migel də onlar kimi dəniz səyyahı və yaxud da iri ekspedisiyaların iştirakçısı olsun. Kartahena nəslini İspaniyada Pizarro, Kortes, Pinson, Almaqro, Kolumb və Mendanya nəslə kimi səyyahlar nəslə adlandırmaq olar. Kişi xeylağından olan hər bir şəxs demək olar ki, dəniz səyahətlərində və ya müxtəlif ekspedisiyalarda iştirak etmişdi. Coğrafiyanı, astronomiyanı və tarix elmlərini yaxşı bilən qoca səyyah böyük bir həvəslə bu elmləri nəvəsinə öyrədi. Ümumiyyətlə, Migel özü çalışırdı ki, babasının biliyinə yiyələnsin.

II fəsil. Seviliyadan gələn qonaqlar

İndiki zamanda ispan missionerləri və konkistadorları Sakit okeanın cənub sahillərinə güclü ekspedisiyalar təşkil edir və okeanın həmin sahəsində olan naməlum torpaqları kəşf etmək istəyirdilər. Qoca səyyah arzulayırdı ki, Migel gənc yaşında hansısa bir tanınmış səyyahın ekspedisi-

yasında iştirak edib şöhrət qazansın. Onun fikirincə, İngitərə ilə müharibə baş verməsə idi, indi Migel də Felipe Salsedo kimi cavanlıda ad qazanardı. Lakin illər ötüb keçirdi. Artıq Felipe Salsedonun adı dillərdə əzbər idi. Səyyahlar həmişə, gəmidə dənizçilərin qiyam qaldırdığı vaxt, nümunə üçün Salsedonun adını çəkirdilər. Həmin səyahətdə Migelin atası Leon da iştirak etmişdi. Onunla ilk görüşdə biz bu səyahət haqqında kiçik qeydlər verəcəyik. Migeldən olsaydı, elə İspaniyaya qayıdan kimi tez birinci gəmi ilə Yeni Dünya sahillərinə yola düşərdi. Lakin o, babasını bu evdə tək qoymaq istəməmişdi. Migelin özündən başqa iki qardaşı vardı - biri on altı yaşlı Pedro, o birisi isə on iki yaşlı Rodriges. Migeli Pedro əvəz etməli idi ki, o, özü Yeni Dünya sahillərinə yola düşsün. Onun hər iki qardaşı Limada valideynlərinin yanında qalırdı.

Küləyin getdikcə güclənməsini görən Migel, aynabənddə əyləşən babasına bildirdi ki, hava pis olduğuna görə içəri girsin. Qoca isə yağış yağmayınca, içəri girməyəcəyini söylədi. Ona görə ki, belə bir havada o, özünü yaxşı hiss edirdi.

Evdə Migel ilə babasından başqa bir adam da qalırdı. O, həm xidmətçi, bağban, qarovulçu, çoban, həm də ki, aşbaz idi. Milliyyəti Katalon olan Sançosun qırx dörd yaşı vardı. O, ortaboylu, kök olmayan, fiziki cəhətcən möhkəm olan,

qarayanız, qara qıvrım saçlı bir kişi idi. Artıq iyirmi bir il idi ki, Sanços bu evdə işləyirdi. Qoca səyyahın təsərrüfatı o qədər də böyük deyildi. Onun tövlələrində on iki at, on donuz, altı öküz və qırxa yaxın qoyun vardı. Rodrigesin şəhər ətrafında mülkü olmadığına görə, heyvanlar müvəqqəti olaraq, evin arxasındakı boş həyətdə gəzişirdilər. Sanços hər gün onlara yem verib, təkbaşına bütün tövləni təmizləyirdi. Migel evinə qayıdandan sonra Sançosun işi xeyli yüngülləşmişdi. Heyvanlarla demək olar ki, doxsan faiz Migel və onun dostları məşğul olurdu. Hər gün səhər tezdən və nahar yeməyindən sonra Migel atları şəhərin cənubundakı otlağa aparıb, iki saata kimi orada gəzdirirdi. Bu heyvanlar qocanın gözə görünən var-dövləti idi və onları yalnız yanındakı nəvəsinin xeyir işi üçün saxlayırdı,

Rodriges həyatının əsas illərini səyahətlərdə keçirsə də, indiyə qədər dövlətdən heç bir imtiyaz ala bilməmişdi. Son ekspedisiyası zamanı Araukaniya ölkəsi zəbət olunsaydı, o, şəxsən İspaniya kralı tərəfindən mükafatlandırılıb, ömrünün axırınacan təqaüdlə təmin olunacaqdı. Lakin bu belə olmadı - Rodriges beş dəfə araukanlara qarşı müharibələrdə iştirak etmiş və hər dəfə məğlub olmuşdur. Məğlub olmaqdan əlavə, o, hər dəfə ölümün pəncəsindən güc-bəla ilə və təsadüf nəticəsində qurtarmışdır. Lakin neçə-neçə dostlarını və qohumlarını o həmin “ölüm saçı” torpaqda itirmişdir.

Hər dəfə həmin dəhşətli hadisələr qocanın yadına düşəndə kədərdən və əsəb gərginliyindən özünə yer tapa bilmirdi. İndi isə heç düşmənlərinə də arzulamırdı ki, şan-şöhrətə və var-dövlətə görə gedib araukların torpaqlarını zəbt etsinlər. Onlar həqiqətən də bütün Yeni Dünyada basılmaz və məğlubedilməz hindu qəbiləsi sayılır və öz düşmənlərinə qarşı amansız və qəddard idilər.

Lakin bütün bunlara baxmayaraq, müharibədən gələn Migelin başına haradansa Mərkəzi Çili girmiş və o, hökmən oraya göndəriləcək hər-hansısa, bir ekspedisiyada iştirak etməsini bildirmişdi. Hökmən araukanlar həmin müharibədə darmadağın və ya məğlub edilməli, ya da ki, canlarını götürüb, And dağlarının o biri tayına qaçmalıdırlar. Bir sözlə, ispan konkistadorlarından kim isə araukanların Mərkəzi Çili sahillərindəki hökmranlığına son qoymalıdır. Kimsə orada həlak olmuş ispan konkistadorlarının qanını həmin hindulardan almalıdır. Ümumiyyətlə, Migel qaniçən, rəzil, daşurək deyil və hər bir zorakılığa qarşı öz etirazını bildirən bir adamdır. Lakin onu da başa düşmək olardı, araukanlar onun doqquz qohumunu (bir əmisini, altı əmisi oğlunu və hər iki nənəsini) həmin torpaqlarda qılıncdan keçirmişdilər. Ona görə də Migelin araukanların torpaqlarının zəbt edilməsində əsas prinsipi vardı. Həm də konkistadorlar arasında belə bir şaiyə yayılmışdır ki, vaxtı ilə

Ataualpanın azad olunması üçün yığılan qızılların yarısı araukanların torpağında gizlədilmişdir. Guya buna görə də onlar konkistadorlara bu cür kəskin müqavimət göstərirdilər.

Gözlənilmədən evin xidmətçisi Sanços gəlib Migelə xəbər verdi ki, bir saat bundan əvvəl “Destino” gəmisinin kapitanı Manuel Markos Seviliyadan bura gəlib. Kapitan Markos bu ailənin yaxın tanışlarından biri idi. Migel o dəqiqə bu haqda babasına məlumat verdi, o, da öz növbəsində, qonaqları qarşılamağa hazır olduğunu bildirdi.

Kapitan Markosun yanında bir nəfər də vardı. Həmin adam da Seviliyadan gəlmişdi. Kapitan Markosun gəlişi lap yerinə düşmüşdü.

Migelin Aralıq dənizində göstərdiyi şücaət yavaş-yavaş Barselonada yaşayan nüfuzlu ailələr arasında müzakirə obyektinə çevrilirdi. Qoca səyyah şəhərdə tanınmış adamdır, onun nəvəsi də artıq tanınmağa başlayırdı.

Qoca səyyah qonaqları ilə Migelgil olan zala dəvət etdi. Onlar içəridəkilər ilə görüşüb tanış olandan sonra səyyahın dəvət etdiyi dəyirmi masa arxasında əyləşdilər. Migel kapitan Markosun gəlişinə xüsusən şad idi. O, düz il yarım “Destino” gəmisində yunqa vəzifəsində işləmişdi. Markos yunqanın, dənizçilik işləri üzrə ilk müəllimi sayılırdı. O, nə

vaxt Barselonaya üz tuturdusa, mütləq bu evə təşrif buyururdu.

Kapitan Markos hündürboy, kök olmayan, düz qamətli, əlli yaşında təmkinli və ciddi xarakterli bir zadəgan idi. Başının tükü tamam olmasa da, lakin ağarmışdı. Yaraşığılı sifəti biğ və saqqal ilə örtülmüşdü. Əynində ispan dənizçilərinin libası vardı. Yaşının əlli olmasına baxmayaraq, hərəkətlərindən və bənizinin quruluşundan o, qırx iki-qırx üç yaşlı bir adama oxşayırdı.

Kapitanın yanındakı adam onun kürəkəni mühafizəçi dəstəsinin komandiri leytenantı Ernando Ramires idi. Ernando Barselonada işləyib yaşayırdı.

Axşam yeməyinin yaxınlaşdığını görən Sanços qonşu otaqda qısa müddət ərzində süfrə açaraq, bu haqda ağasına məlumat verdi. Hamı süfrə açılmış otağa keçdi. Masa arxasında yemək ola-ola danışmağın ayıb olduğunu dərk edən kapitan nəhayət, kiçik söhbətdən sonra öz gəlişinin mahiyyətini üzrxahlıqla qoca səyyaha bildirdi. Qoca onun sözlərini yaxşı başa düşməyərək, təkrarlamağa xahiş etdi. Kapitan üzünü ona tərəf tutub həvəslə dedi:

- Mənə, sizin bu haqda fikrinizi bilmək lazımdır. Yeni Dünya sahillərinə köçmək fikrindəyəm. Deyilənə görə, mən “Destino” ilə İspaniyaya nisbətən, orada daha çox pul

qazana bilərəm. İnanırsınız, Aralıq dənizində pul qazanmaq həddindən artıq çətinləşib.

- Sizi başa düşdüm, - deyə qoca səyyah ciddi halda dillədi. - onsuz da bir çox adamlar şad-firavan həyat tərzini keçirmək və yaxud da sərvət əldə etmək üçün Yeni Dünya-yə yola düşürlər. Lakin unutmaq lazım deyil ki, okeanın o tayında lazım olandan çox gəmi var.

- Mən bunu çox yaxşı dərk edirəm, - deyə kapitan tərəddüd etmədən dilləndi və vaxt itirmədən sözünə əlavə etdi. - sizin oğlunuz Leon Limada yaşayır. Səhv etmirsə, onun orada yaxşı imkanları var. Bir sözlə, Leon orada mənim üçün yaxşı imkanlar yarada bilər.

- Nə deyirəm ki, mən məmnuniyyətlə sizə kömək etməyə hazıram. - deyə qoca səyyah səbirsizliklə dilləndi. - Siz Limaya nə vaxt yola düşsəniz, Leona məndən məktub çatdırarsınız. Həmin məktubun köməyi ilə siz Limada yaxşı bir iş ilə təmin olunacaqsınız.

Belə olan halda kapitan dərhal öz minnətdarlığını bildirdi. Belə bir söhbətdən sonra Migelin əhval-ruhiyyəsi dəyişildi. Çünki elə dəqiqələr olurdu ki, Migel Yeni Dünya xülyaları ilə yaşayırdı. Necə olsa da, onun atası Limada yaşayır və kapitan məhz oraya Leonun yanına gedirdi. Migel isə uzun ayrılıqdan sonra atasını bircə anda olsa görmək arzusunda idi. Lakin o, özünə söz vermişdi ki, heç

vaxt babasını tərk etməyəcəkdir. Qoca səyyah özü nəvəsini Yeni Dünyaya göndərmək fikrində idi. Çünki Migel səadətini və xoşbəxtliyini yalnız atasının yanında tapa bilərdi. Hər hansı bir səyyahın yanında fəaliyyət göstərmək üçün məhz Leon imkan yarada bilərdi. Leonun bir çox dəniz səyyahları ilə yaxşı əlaqəsi vardı. Həmin tarixi ekspedisiyalarda Migel ad-san qazana bilərdi.

Beləliklə, qoca səyyah elə kapitan Markosun yanından Migelə bildirdi ki, o, da kapitanla birlikdə Yeni Dünya sahillərinə yola düşə bilər. Ancaq Migel tərəddüd etmədən babasına öz etirazını bildirdi. Cavan zadəgan heç bir işin xeyrinə görə babasını bu şəhərdə tək qoymaq istəmirdi. Onda qoca səyyah nəvəsinin fikrini özünə cəlb edərək ciddi halda dedi:

- Mənim artıq doxsan yaşım var. Kim bilir, bundan sonra mən neçə il yaşayacağam? Bəlkə də bir ildən çox qalmaram. Onu da özümə bildirməyi borc bilirəm ki, axırıncı yüz ildə bizim nəsildən hələ heç kim öz ömrünün axrına kimi yaşamayıb. Yəni, bizim nəslin həm kişi, həm də qadın nümayəndəsi vaxtından əvvəl müxtəlif faciə və fəlakətlər nəticəsində bu dünyadan köçüblər. Bizim nəslə elə bil Allah qarşıyıb. Nəslimizin iyirmi iki nümayəndəsi cürbəcür gəmi qəzalarında, uğursuz ekspedisiyalarda və faciəli hadisələr nəticəsində həlak olubdur. Onların

əksəriyyəti heç orta yaşa çatmamış bu işıqlı dünyadan köçüblər. İnsan üçün bundan böyük dərd ola bilməz.

Mən, ömrünün altmış ilini müxtəlif səyahətlərə və ekspedisiyalara həsr etmişəm. İstəmişəm ki, bizim nəslin nümayəndələri dünya səyahətləri tarixində və tarixi-coğrafiya elminin inkişafında müsbət iz qoysunlar. Demək olar ki, mən buna nail olmuşam. Bununla belə istəyirəm ki, Migel də tarixi əhəmiyyət kəsb edən coğrafi kəşflərdə iştirak edərək, ad qazansın və özünü bütün Avropaya tanıtsın. Migel hökmən atasının yanına yola düşməlidir. O ki, qaldı mənim bu evdə tək qalmağıma onun nigaran olması, bu haqqda narahat olmağa dəyməz. - Qoca birbaşa nəvəsinə müraciət edərək, həmin tərzdə sözünə davam etdi. – Migel, sən yola düşməmişdən əvvəl mən, dostum coğrafiyaşünas Bartolomeunu Seviliyadan buraya dəvət edəcəm və o, burada ömrünün axrına kimi yanımda qalacaq. Bundan əlavə Sanços da mənimlədir. Təki, sən həyatda uğurlar qazanasan.

Qoca səyyah uzaqgörən adam idi. O, elə sözlər söylədi ki, həmin sözü müzakirə etməyə heç bir ehtiyac qalmadı. Migel isə tələm-tələsik qərar çıxarmaq istəmədi. Ona görə də bu məsələnin müzakirəsini sonraya saxladı. Rodriges də bu məsələ ilə bağlı nəvəsini sıxışdırmaq istəmədi.

III fəsil. Rodriges Kartahena birinçi dünya səyahətində İspaniyaya gəlib çıxan on səkkiz dənizçidən biri idi

Rodriges Kartahena nəinki Barselonada, hətta bütün İspaniyada tanınmış dəniz səyyahı sayılırdı. Ona görə ki, hazırda Fernan Magellanın başçılıq etdiyi ilk dünya səyahətində İspaniyaya sağ-salamat gəlib çıxan on səkkiz dənizçidən biri və indiki zamanda həmin ekspedisiyanın sağ qalan iştirakçılarının yeganə nümayəndəsi idi. Bundan əlavə qoca səyyah İnkaların imperiyasını zəbt edən Fransisko Pisarronun ekspedisiyasında, Diyeqo Almaqronun Çili yürüşündə, Pedro Valdiviyanın Cənubi Çili kəşfində və Xuan Ladrilyeronun Çonos arxipelağının və Taytao yarımadasının kəşfində iştirak edən ekspedisiyasında aktiv fəaliyyət göstərmişdir. Həmin ekspedisiya zamanı o, Xuan Ladrilyero ilə birlikdə 1558-ci ildə ilk dəfə Magellan boğazını qərbdən-şərq istiqamətində keçmişdir. Səyahətlər zamanı Rodriges müxtəlif vəzifə almış və rütbələrlə təltif olunmuşdur. Fernan Magellanın səyahəti zamanı o, yunqalıqdan baş matrosa kimi yüksəlmiş, Pisarronun ekspedisiyasında bosman təyin olunmuş, Almaqronun yürüşündə dənizçi piyada dəstəsinin kapitanı olmuş və Ladrilyeronun səyahəti zamanı gəmidə vitse-

kapitan vəzifəsini icra etmişdi. Bu səyahət və yürüşlər zamanı o, şərəf və şan-şöhrət sahibi olsa da, çoxlu sayda qohum-əqrəbalarını və dost-tanışlarını itirmişdir.

Rodrigues şəxsən keçmiş Katalon hersoqu və əvvəllər İspaniya kralı və müqəddəs Roma imperiyasının imperatoru olmuş V Karl ilə tanış idi və onların yanında böyük hörməti vardı. Kataloniyada bir çoxları elə bilirdi ki, Rodrigues bu ekspedisiyalar zamanı özünə milyonlar toplamış və həmin sərvəti Peru vitse-krallığının paytaxtı Lima şəhərində saxlayır.

Ümumiyyətlə, Kaxamarka əməliyyatında hansı kon-kistador iştirak etmişdisə, onların hamısı İnkaların kralı olan Ataualpanın qızıllarından müəyyən faiz özlərinə götürmüşdülər. Bu haqda bütün İspaniya əhli danışır. Lakin qoca səyyah hər dəfə bu şaiyələri təkzib etməyə məcbur olmuşdu. Rodriguesin verdiyi məlumata görə, ömrünün altmış ilini səyahətlərdə keçirə-keçirə o, yalnız az miqdarda pul toplamış və həmin pullara Limada və Barselonada evlər tikdirmişdir. Axırncı pullarını da ki, nəvəsi Migel üçün qoruyub saxlayır və həmin pullar nəvəsinə yalnız, Rodrigues öləndən sonra, notariusun vaistəsi ilə keçə bilərdi. Həmin pulun məbləğini Rodrigues və notariusdan başqa heç kim bilmirdi. İş ondadır ki, həmin pulun miqdarı bir dəfə də

olsun Migeli maraqlandırmamış və o, bu haqda heç vaxt babasını narahat etməmişdir.

Rodrigues uzun sürən səyahətlərdən sonra vətənə qayıdanda, varlı idalqolar və yaltaq zadəganlar ondan əl çəkmirdilər. Biləndə ki, qoca səyyahda pul yoxdur və ya o, öz pulunu nümayiş etmir, onda həmin adamlar yavaş-yavaş qoca səyyahdan uzaşmağa başladılar. Yalnız vicdanı təmiz, dostluğu hər şeydən üstün tutan və onun qədrini bilən adamlar Rodriguesin ətrafında qaldılar. Lakin istər-istəməz Kataloniyada çox adamlar Rodrigues ilə fəxr edir və nümunə üçün həmişə onun adını çəkirdilər. Onu demək kifayətdir ki, adlı-sanlı dəniz səyyahları məsləhət üçün bəzən onun yanına gəlirdilər. Bir sözlə, qoca səyyah hələ də Kataloniyada lazımlı adam idi. Onu bir növ coğrafi kəşflərin canlı tarixi adlandırırdılar.

Coğrafiyaşünas Bartolomeu Salvatyero artıq qoca səyyahın tərcümeyi-halı və həyatında baş verən əsas hadisələr haqqında bir çox məqalələr yazıb, onunla maraqlanan dəniz səyyahları və tədqiqatçıları arasında yaymış və hazırda Rodrigues Kartahena barəsində geniş tarixi kitab yazırdı. Bu kitab bir neçə il əvvəl yəni, Rodrigues İspaniyaya qayıdan zaman yazılısaydı, indi o, nəinki İspaniyada, hətta bütün Avropada tanınmış adam olardı. Rodrigues şöhrət qazandı-qazanmadı bu kitab ondan çox, təzə fəaliyyətə

başlayan dəniz səyyahlar, tədqiqatçılar, kapitanlar və şturmanları üçün hava-su kimi lazım idi. Lakin buna baxmayaraq, qoca səyyah ona həsr olunmuş bu elmi və tarixi kitabın işıq üzü görməsini özü səbirsizliklə gözləyirdi. Bartolomeu Salvatyero da gecə-gündüz var qüvvəsi ilə həmin kitabın üzərində işləyirdi.

Rodriges Kartahena 1500-cü ildə Seviliya şəhərində dənizçi ailəsində anadan olmuşdur. Atası Kamaço Kartahena müntəzəm olaraq, Kanar adalarına olan hərbi ekspedisiyalarda iştirak etmiş və Yeni Dünya sahillərinə gediş-gəliş başlayanda o, da həmin səyahətlərə hazırlaşmağa başladı. 1508-ci ildə Kamaço böyük oğlu Xuan ilə birlikdə, təcrübəli dənizçi Xuan Dias Solisin başçılığı altında olan ekspedisiyaya daxil olub Seviliyadan Kubaya yola düşmüşdü. Meksikanın şərqində yerləşən Yukatan yarımadasının sahillərinin tədqiqatından sonra, Kamaço öz oğlu ilə birlikdə Panamada Sakit okeanı kəşf edən Vasko Nunyes Balboanın dəstəsilə birləşir. Balboanın edamından (1517-ci ildə) sonra onlar Kortestin dəstəsinə keçib, 1519-cu ildə Meksika yürüşündə iştirak edirlər. 1520-ci ilin iyul ayında astek qoşunları Tenoçtitlana (Meksiko) hücum edəndə, Kortess güclü müqavimət göstərərək gecə ikən şəhəri tərk edir. Həmin o məşhur “kədərli gecədə” Kamaço Teskoko gölündə həlak olmuşdu.

Rodrigues on beş yaşından ticarət gəmisində dənizçi vəzifəsinə işə düzəlir. On səkkiz yaşında İzabella Pankaldo ilə evlənir. Həyat yoldaşının atası yaxşı və təcrübəli şturman idi. Fernan Magellan dünya səyahətində iştirak etmək üçün Pankaldonu komandasına salır. O, da öz növbəsində kürəkəni həmin səyahətə dəvət edir. Pankaldo “Trinidad” gəmisinin şturmanı təyin edilir, Rodrigues isə həmin gəmidə yunqa vəzifəsində işləməyə başlayır. Pankaldonun köməyinə arxalanan Rodrigues səyahət zamanı öz başını saxlayır. 1521-ci ilin aprelin 27-də Magellan Molukk adalarının yanında olan Maktan adasında, yerli əhali tərəfindən öldürülür. Bir neçə namizəddən sonra ekspedisiyanın admiralı “Knosepsion” gəmisinin əvvəlki şturman köməkçisi bask Xuan Sevastyan El-Kano təyin edilir. Belə qərara alınır ki, El-Kano “Viktoriya” gəmisində vətənə qərb yolu ilə Ümid burnunu keçməklə, admiral Espinosa isə təmərdən sonra, “Trinidad” gəmisində vətənə, şərq yolu ilə Panama körfəzinə, oradan isə İspaniyaya qayıtmalı idi. Pankaldo da həmin vaxt Rodriguesi “Viktoriya” gəmisinə keçirir. Bu o demək idi ki, iki dənizçidən biri nəyin bahasına olursa-olsun, bu ağır, ölümsəçən səyahətdən, sağ-salamat vətənə qayıtsın. Elə də olur: Rodrigues sağ-salamat “Viktoriya” gəmisində on yeddi dənizçi ilə birlikdə İspaniyaya qayıdır, Pankaldo isə Panama sahillərinə uğur-

suz səyahətdən sonra məcburiyyət qarşısında qalıb “Trinidad”ı yenidən Molluk adalarına tərəf döndərir. Orada portuqallar gəmini ələ keçirir və ağır xəstə olan Pankaldo əsirlikdə vəfat edir.

Səyahətdən qayıdan Rodrigues eşidir ki, üç yaşında oğlu var. Seviliyada olarkən onun ikinci oğlu Fernan dünyaya gəlir. Artıq Kortestin Meksikadakı uğurları bütün Avropaya yayılmışdı. Onun kampaniyonlarının orada yaxşı var-dövlət qazanması İspaniyada bir çox zadəganları, konkistadorları və cəngavərləri şirnikləndirib Yeni Dünya sahillərinə cəlb edirdi. Rodrigues də öz ailəsi və kiçik qardaşı Sebastyanla birlikdə 1525-ci ilin yazında Panamaya yola düşür. Bəxtlərini sınamaq üçün hər iki qardaş Peru dövlətinə yürüş etməkdən ötrü Panamanın qubernatoru Pedrarias Avilanın dəstəsinə qoşulurlar. İlin axırında Rodriguesin üçüncü oğlu Xuan anadan olur. Estremaduralı çoban Fransisko Pisarro Avila ilə danışib, ikinci dəfə Peruya yürüşə hazırlaşır. Yalnız 1526-cı ilin noyabrında hər iki qardaş Pisarronun dəstəsi ilə Peruya yola düşür. Bu ekspedisiyanın heç bir uğurlarını görməyən hər iki qardaş, Panamadan gələn elçi ilə (Avila 1527-ci ilin avqustun 29-da vəfat edir və Panamaya təyin olunmuş yeni qubernator bu “ağılsız” ekspedisiyanı geri qaytarmaq üçün Tumako buxtasına öz elçisini göndərir) Pisarronu ağır şəraitdə qoyub, ekspedisi-

yanın bir çox iştirakçıları ilə bərabər Panamaya qayıdır. 1528-ci ildə Pizarro özü Panamaya qayıdır və borclarına görə kreditorlarının şikayəti ilə həbsə alınır.

Gələn ildə Rodrigesin Ernando adlı dördüncü oğlu olur. Hər iki qardaş ailələrini dolandırmaq üçün Panamada gəmi qayırma ilə məşğul olurlar. Heç bir irəliləyişə rast gəlməyəndə onlar ikinci dəfə bəxtlərini sınamaq üçün yenidən Pizarro ilə (bu səyahətdə F. Pisarronun üç qardaşı: Ernando, Xuan və Qonsalo iştirak edirlər). 1530-cu ilin dekabrın 27-də üç gəmidə Panamadan Peruya yola düşürlər. 1532-ci ilin noyabrın 15-də F. Pizarro öz dəstəsilə Kaxamarka şəhərini, bir neçə aydan sonra isə inklərin şahı Ataualpanı xəyanətkarcasına ələ keçirir. 1533-cü ildə Ataualpa edam olunur və həmin ilin noyabrın 15-də ispanlar İnk imperiyasının paytaxtı Kusko şəhərini ələ keçirirlər. Bütün bu hadisələrdə Kartahena qardaşları fəal iştirak edirlər. Sonra qardaşlar 1535-ci ildə Diyeqo Almaqronun Çili yürüşündə iştirak edirlər. Almaqro Peruya qayıdan zaman artıq ölkənin bir hissəsini Ataualpanın qardaşı oğlu Manko Kopakın başçılığı altında üsyan bürünmüşdü və yarım il idi ki, Kusko şəhərini mühasirə altında saxlayırdılar. Ernando və Qonsalo Pizarro qardaşları çüzi adamlarla müdafiə olunur, Xuan isə şəhərdən çıxan zaman döyüşdə həlak olmuşdur. 1537-ci ilin aprelin 18-də Almaqro,

Kuskonun mühasirəsini yarmaq üçün, Manko Kopakın qoşununa öz dəstəsi ilə hücum edir. Həmin döyüşdə Rodrigesin kiçik qardaşı Sebastyan həlak olur. Rodriges ailəsini Limaya gətirmək üçün Panamaya yollanır və orada böyük qardaşının həlak olduğunu eşidir.

Xuan Kartahena 1525-ci ildə Filippinə təşkil edilmiş, Loaysa və El-Kanonun başçılıq etdikləri ekspedisiyada iştirak edir. O, 1526-cı ilin iyulun əvvəlində Fransisko Osesin başçılıq etdiyi “Santo-Lesmes” gəmisində Sakit okeanda bütün heyət ilə birlikdə yoxa çıxır. Xuanın həyat yoldaşı Marqarita Mendos “Yukatan” gəmisində Seviliya-dan Panamaya yola düşərkən Kuba sahillərində qəzaya uğrayıb həlak olur.

Rodrigesin 1538-ci ildə beşinci oğlu Leon (Migelin atası) anadan olur. Elə həmin ildə F. Pisarronun dəstəsi arada olan düşmənçiliyə görə, Kusko şəhərində Almaqronun dəstəsinə hücum çəkib onları darmadağın edir, Almaqronun özünü isə edam etdirir. Rodriges axır zamanlar Almaqronun dəstəsində olduquna görə, oğulları Kamaço ilə Xuan həbsə alınırlar. O, Fransisko və Qonsalo Pizarro qardaşları ilə yaxından tanış olduğuna görə, Kartahena nəslə azadlığa buraxılır.

Diyeqo Almaqronun adamları sui-qəsd təşkil edərək, 1541-ci ilin iyunun da Limada F. Pisarronun evinə hücum

edir və onu bir neçə tərəfdarları ilə birlikdə öldürürlər. Perunun qubarnatoru edam edilmişin oğlu balaca Diyeqo Almaqro təyin edilir. Həmin günü Rodriguesin böyük oğlu Kamaço F. Pisarronun evində müqavimət göstərən zaman Almaqroçular tərəfindən öldürülür. Lakin çox keçmədən Belalkasar və sağ qalmış Pisarroçular kiçik Almaqronu ələ keçirib, onu hakimlərə təhvil verirlər. Qanun çərçivəsində onu 1542-ci ilin sentyabrında edam edirlər.

Çilinin zəbt edilməsi üçün 1540-cı ilin yanvar ayında, böyük Almaqronun yol-yoldaşı, sonradan F. Pisarronun tərəfinə keçmiş Pedro Valdiviya yola (Rodrigues həmin ekspedisiyada iştirak edir) düşür. 1541-ci ilin fevralın 12-də onlar Santyaqo şəhərinin əsasını qoyurlar. 1545-ci ildə, Qonsalo Pisarronun qaldırdığı üsyanı yatırtmaq üçün Pedro Valdiviya Peruya çağırılır. 1547-ci ildə Valdiviya Çiliyə qayıdır və azadlıq aşışəri olan araukanlara qarşı müharibəyə başlayır. Həmin müharibə zamanı Rodriguesin iki qardaşı oğlu həlak olur. 1550-ci ildə oktyabrın 5-də Bio-Bio çayının mənsəbində Konsepsion şəhərinin əsasını qoyurlar. Rodriguesin həyat yoldaşı və mərhum kiçik qardaşının həyat yoldaşı bir xəbər öyrənmək üçün Konsepsiona yola düşürlər. Şəhərə çatır-çatmaz onların hər ikisi araukanların hücumu nəticəsində həlak olurlar. 1553-cü ildə araukanların müvəffəqiyyətli hücumları zamanı Rodriguesin üçüncü

oğlu Xuan həlak olur. Pedro Valdiviyanın özü isə əsir düşür və araukanlar tərəfindən edam olunur. Rodrigues sağ qalmış əsgərlərlə bir təhər canlarını götürüb Konsepsiona çəkirlər. Rodrigues bundan sonra araukanlara qarşı müharibədə iştirak etməkdən qəti surətdə imtina edir. 1558-ci ildə Cənubi Çilinin kəşfində iştirak etmək üçün Xuan Ladrilyeronun ekspedisiyasına daxil olur. O, flaqman gəmisinin vitse-kapitanı təyin edilir. Səyahət zamanı onlar “Pataqoniyanın qərb sahillərinin” xəritəsini tərtib edir və Çonos arxipelaqı ilə Taytao yarımadasını kəşf edirlər. Daha sonra isə ilk dəfə Magellan boğazını qərbdən-şərq istiqamətində keçirlər. Bu səyahətdə Rodriguesin üç oğlu Fernan, Ernando və Leon iştirak edirdilər. Artıq qocalığını hiss edən Rodrigues 1560-cı ildə vətəni İspaniyaya qayıdır.

İndi də qoca səyyah təzə evində oturub, ömrünün axıncı illərini yaşayırdı. Nə qədər qanlı, kədərli, əzab-əziyyət içində olan günlər görsə də, o, öz həyatından razı idi. Çünki o, Avropada tanınmış dəniz səyyahları ilə bir yerdə müxtəlif tarixi hadisələrdə iştirak etmişdi. Bu keçmiş hadisələr onun həyatında xoş təəssüratlar yaradırdı. Hazırda həyat onun üçün çox mənasız və darıxdırıcı görünürdü. Onun taleyi belə imiş.

Qoca səyyah həmişəki kimi yuxudan ayılıb gəzişmək üçün həyatındakı bağa yollandı. Bağdakı bitkilərin xoş ətri

onu meyxos edirdi. Rodriges bütün bunlardan xoş ləzzət alırdı. Külək artıq dayanmışdı. Lakin mavi səmanın üzünü ağ və boz topa buludlar örtmüşdü. Bu buludlar da ki, şimal istiqamətindən tələsmədən Kataloniya istiqamətinə hərəkət edirdi. Rodrigesin fikrincə, artıq Pireney dağlarında, İspaniyanın şimal-şərq və Fransanın cənub-qərb hissəsində güclü yağışlar yağırdı. İri buludlar oralarda xeyli zəifləyib, gücsüz halda cənub istiqamətində şığıyırdılar. Demək olar ki, bu gün də hava yağışsız keçə bilərdi.

Qoca səyyah bağda gəzişərkən, Sanços əlində dolça ilə stəkan ona yaxınlaşıb təzim etdi və stəkanı ona uzatdı. Stəkan südlə dolan kimi Rodriges tələsmədən onu başına çəkdi. Bir az keçəndən sonra o, ikinci stəkanı da başına çəkdi. Qoca səyyah südü içəndən sonra baqdakı skamyada əyləşib ağır xəyala daldı. Hər səhər Rodriges burada əyləşəndə öz keçmişini yada salırdı. Gözünün qabağına gah Magellan, Pissarro qardaşları, Almaqrolar, Valdiviya, gah da Ladrilyero gəlirdi. Öz-özlüyündə həmişə onların buraxdıqları səhvləri araşdırıb üzə çıxardırdı. Özü də ki, Pissarro və Almaqro nəsilinin törətdikləri səhvlər bağışlanılmaz idi. Hər iki nəsil mərd və məğrur olduqlarından bir-birlərinə güzəştə getməmiş və bunun nəticəsində hər iki nəsil faciəli surətdə ölümə düçar olmuşdu.

Həmin hadisələrin şahidləri, bu faciəni imperiyanın böyük itkisi hesab edirdilər. Bu bir növ Panamanın qubernatoru Avılanın, məşhur konkistador Vasko Nunyos Balboanın paxıllıq nəticəsində edam olunmasına bənzəyirdi. Bu da tarixdə faciəli səhvlərin artırılmasına gətirib çıxarırdı. Lakin qoca Rodriges çox yaxşı bilirdi ki, onlar haradasa, ədalətsizliyin, haqsızlığın, rəzilliyn törətdikləri qurbanları sayılırdılar.

İş ondadır ki, İnk imperiyasının axırcı varisi Atualpa Fransisko Pizarro ilə danışığa gələndə xəyanətkarcasına konkistadorlar tərəfindən əsir alınmışdır. Sonra isə Atualpa bir daha güzəştə getmək üçün belə bir təklif irəli sürür. Saxlanıldığı otaqda sağ əlini yuxarı qaldırıb hara çatırsa, həmin otağı həmin xəttə qədər iki dəfə gümüşlə və bir dəfə qızıla dolduracaqlar. Onda bütün imperiyadan Kaxamarka şəhərinə, hindular qızıl və gümüş gətirməyə başladılar. Bir adamın girovluqdan azad olunması üçün bu qədər məbləğin tələb edilməsi indiyə qədər tarixdə görünməyən bir hadisə idi. Atualpa öz sözünün üstündə durmuşdu, Pizarro isə öz sözünün üstündə axra kimi durmadı. Deyilən məbləğin yarısı yığılmışdı ki, Pisarronun əmri ilə Atualpa edam edildi. Konkistadorlar imperiyanı gücdən salmaq üçün hər bir yerdə Ataulpanın tərəfdarlarını qılıncdan keçirməyə başladılar. O vaxt kasiklər deyirdilər

ki, Pizarro bu cür haqsızlığa görə, günahsızlar tərəfindən lənətlənəcək. Doğrudan da Pizarro qardaşları, ata-bala Almaqrolar, Pedro Valdiviya və Belalkasar boş şeylərə görə özlərinə həmin topaqlarda ölüm tapdılar.

Bütün bu hadisələrin yaxından iştirakçısı olan Rodrigues Kartahena şəxsən bütün zorakılıq və haqsızlığın əleyhinə idi. Ataulpa xəyanətkarcasına öldürüldü-öldürülmədi, onsuz da İnk imperiyası uçuruma məhkum olunmuşdu. Ona görə ki, onun daxilində artıq parçalanma getmiş və əsarət altında olanlar Ataulpaya qarşı silahlı mübarizəyə qalxmışdılar. Bütün bu xaosdan da konkistadorlar lazımı qədər istifadə etmişdilər.

IV fəsil. Dialoq zamanı ötən günlərə ekskurs edən qoca səyyah

Qoca səyyah həmişə tək qalanda xəyalında keçmiş günlər canlanırdı. İndi də elə oldu. Lakin bu dəfə o, xəyal-lardan canını qurtarmaq üçün nəvəsi haqqında düşünməyə başladı. Nə isə qocanın ürəyinə danmışdı ki, Migel

gələcəkdə tez bir zamanda şan-şöhrət qazanacaq. Çünki o, indidən iri ekspedisiyalarda iştirak etmək üçün böyük bir canfəşanlıqla məşqlər edir və hazırlıq işləri görürdü. Migel bu haqda özünü bürüzə verməsə də, babası bunu hiss edirdi.

- Sinyor Kartahena, sabahınız xeyir, - deyə kapitan üzrxahlıqla qocanın fikrini dağıdıb, mərhəmətlə baş əydi, sonra onun qarşısında dayanıb ehtiramla sözünə davam etdi. - bağışlayın, sizə mane oldum. Ancaq məni maraqlandıran bir-iki məsələ var, onlar barəsində sizin fikrinizi bilmək istəirəm.

- Buyurun! - deyə qoca səyyah tərəddüd etmədən diləndi.

- Sinyor Kartahena, deyilənə görə İnk imperiyasının axıncı hökmdarı Atualpa Fransisko Pizarroya əsir düşəndə, onun azad olunması üçün hindular imperiyanın qiymətli metallarını Kaxamarkaya toplamağa başladılar. - deyə kapitan Markos aludəliklə sözə başladı. - Həmin əməliyyatda iştirak edən hər bir yüksək vəzifəli konkistadorlar, özlərinə Kaxamarkada külli-miqdarda var-dövlət topladılar. Bu həqiqətdən də belədir. Lakin sizdə bu halı hiss etmək olmur. Sizin dövlətiniz necə vardısı, elə də qalıb.

Bu sözlərdən sonra qoça səyyah həmsöhbətinin üzünə fəhimisizliklə nəzər yetirib və heç bir şübhə doğurmamaq üçün təmkinlə dedi:

- Sinyor kapitan, bu həqiqətən də belədir. Hər bir adam əldə etdiyi vəsaiti, gəlir əldə etmək cürbəcür ekspedisiyalara sərf etmişdir. Kim isə xeyir götürüb, kim isə yox. Mən öz vəsaitimi, Araukan ölkəsini zəbt etmək üçün, oraya təşkil edilmiş Pedro Valdiviyanın başçılıq etdiyi ekspedisiyaya sərf etmişdim və həmin ekspedisiya araukanlar tərəfindən darmadağın edildiyi üçün mənim pullarım batdı. Valdiviyadan əvvəl isə vəsaitimin bir hissəsini Diyeqo Almaqronun da ekspedisiyasına sərf etmişdim və onda da heç bir şey əldə edə bilmədim. Haqqına danışsam, ekspedisiyalar zamanı qazandığım pulların bir hissəsinə “Krallar şəhəri” olan, yeni salınmış Lima (Lima şəhərinin əsası 1535-ci ilin yanvarın 5-də F. Pisarro tərəfindən qoyulmuşdur) şəhərində (sonradan Lima Perunun paytaxtı elan olunur) ev saldırm. Həmin evdə hazırda mənim kiçik oğlum, Migelin atası Leon yaşayır. Qalan pullarıma isə buradakı torpağı alıb bu evi tikdirmişəm. O, ki qaldı Ataulpanın İnk imperiyasının axıncı varisi olması, bu düzgün nöqtəyinəzər deyil. Ataulpa qüdrətli və nəhəng İnk imperiyasının şahı olub. Onun edam olunmasından sonra taxt-taca Ataulpanın özü tərəfindən öldürülmüş qardaşı Uaskarın oğlu Manko Kopaka, qüdrətli və nəhəng yox, zəifləmiş və parçalanmış İnk imperiyasının şahı təyin edilir. Bu işdə Fransisko Pisarronun böyük rolu olur.

- Sinyor, demək istəyirsiniz ki, konkistadorlar qazandıqları kapitalı elə oradaca qoyublar? - deyə kapitan qoca ilə razılaşmadı.

- Hamısı yox, amma onların səksən faizi öz kapitallarını orada dövriyyəyə buraxıblar. - Rodriges qamətini düzəldərək, təkildə cavab verdi və üzünü kapitandan çəkib təmkinlə sözünə davam etdi. - Kortestin iştirakçıları, Asteklərin dövləti işğal olunanda, Pisarronun Perudakı iştirakçılarına nisbətən həddindən çox özləri üçün kapital mənimsəmişdilər. Bunu elə-belə də bilmək olur. Fikrin verin, İspaniyada Kortestin iştirakçıları yaxşı yaşayır, yoxsa, Pisarronun iştirakçıları? Halbuki İspan xəzinəsinə biz Kortestdən çox xeyir vermişik.

Sanços gəlib Rodrigesgili nahar yeməyinə dəvət etməsəydi, onların söz mübadiləsi hələ bir neçə saat davam edəcəkdi. Bu haqda söhbət etmək qocanın lap ürəyindən idi. Belə söhbətlərdən sonra o, sanki cavanlaşır və bir anlığa yenə də Yeni Dünya sahillərində olmaq istəyirdi. Heyflənirdi ki, həddindən artıq qocalıb.

Nahar yeməyindən sonra kapitan Markos qohumları ilə getdi. Migel də atları gəzdirmək üçün Sançosa müvafiq sərəncam verdi. Özü isə dostu ilə birlikdə bəzi şeyləri müəyyənləşdirmək üçün babasının yanına yollandı. Rodriges həmişəki kimi aynəbənddə əyləşib yola baxırdı. Migel

babasının diqqətini özünə cəlb etmək üçün yalandan öskürdü. Babası ona tərəf dönən kimi Migel ehtiramla dedi:

- Babacan, mən indi başa düşdüm, sən nə üçün məni Yeni Dünya sahillərinə göndərmək istəyirsən? Şan-şöhrət üçün. Mən kapitan Markosun yanında demək istəmirdim. Amma bildirmək istəyirəm ki, mən heç vaxt səni burada tək qoyub, Barselonanı tərk etməyəcəm.

- Migel, höcət eləmə, - deyə qoca həqarətlə dilləndi. - bu evdə qərarı mən verirəm, sən yox. İndi səninlə bu haqda söhbət etməyə mənim halım yoxdur. Get, başqa vaxt söhbət edərik.

Elə həmin an Migelin gözlərinə babasının ciddi baxışları dəydi. Bu baxışların qarşısında o, bir söz belə deyə bilmədi. Babası ilə höcət etmək artıq şey idi. Məhz bundan sonra Migel babasından üzr istəyib otağı tərk etdi.

İki saatdan sonra Migelgil evlərinə qayıtdılar. Səhərki söhbətdən nıgaran qalan Rodriges söhbəti davam etdirmək üçün nəvəsini öz yanına çağırırdı, Səhərkinə nisbətən Migel bu dəfə özünü babasının yanında sıxılmış kimi hiss edirdi. Rodriges ona nəzər salmadan təmkinlə dedi:

- Migel, başa düşürsən, mən səni dünyada xoşbəxt görmək istəyirəm. Mən istəyirəm ki, sənin adın məşhur dəniz səyyahlarının adı ilə bərabər çəkilsin. Sən yeni

torpaqlar kəşf etmək üçün Yeni Dünya sahillərinə gedib səyahətlə məşğul olmalısan.

- Babacan, təki sən deyən kimi olsun. - Hər şeyi dəqiqliklə ölçüb-biçən Migel ehtiramla dilləndi. - Öz bacarığımı və təcrübəmi zənginləşdirmək üçün mən sözsüz ki, hər hansı bir ekspedisiyada iştirak etməliyəm. Bunun üçün mənə istiqamət verilməlidir.

- Bu çox düzgün fikirdir. - deyə qoca səyyah təqdirəedici tərzdə dilləndi.

- Mən, hər hansı bir ekspedisiyada böyük təcrübə toplusam, ondan sonra sərbəst halda özüm ekspedisiya təşkil edib səyahətə yollanaram. - Məcburiyyət qarşısında qalan Migel də təqdirəedici tərzdə dilləndi və özünün, çoxdankı məqsədini açıqlamaq üçün utancaq halda sözünə davam etdi. - Mən, həmin ekspedisiyadan sağ-salamat qayıtsam, növbəti ekspedisiyanı təşkil etmək üçün mənə öz köməkliyini göstərməlisən. Əsasən, gəmi almaq üçün mənə lazımı qədər vəsait ayırmalısan. Gəminin komandasını isə özüm təşkil etməliyəm.

- Migel, sən uzaqqörən və gələcəyini fikirləşən adam-san. - deyə qoca nəvəsinin sağ qolunu iftixarla sıxır və onda əminamanlıq yaratmaq üçün ehtiramla sözünə əlavə etdi. - Yadda saxla ki, mən sağ qaldım-qalmadım, gəmi almaq üçün sən mənim tərfimdən vəsait alacaqsan. Buna tam əmin

ola bilərsən. Lakin bilmək istərdim ki, təşkil etmək istədiyin ekspedisiya ilə Yerin hansı tərəfində tədqiqat aparmaq istəyirsən?

- Mən, Cənub dənizinin (o zaman Sakit okeanın şimal hissəsini Cənub dənizi adlandırırdılar) 30⁰ ş. en dairəsindən yuxarı olan sahəni tədqiq edəcəyəm. Bilirsən baba, həmin sahələr məni yaman maraqlandırır. Mən, “Zipanqu”-dan (Yaponiya) yuxarıda olan bütün boşluqları yoxlamaq istəyirəm. Mənə elə gəlir ki, həmin sahədə iri torpaqlar yerləşir.

Rodriges bu sözlərdən sonra təəccüblə qaşlarını burnunun üstündə düyünləyib, bir anlığa fikirə getdi. Görünür, Migelin bu fikrinin həyata keçməyi xülya idi. Necə olsa da, həmin sahələr artıq bir neçə ispan səyyahı tərəfindən tədqiq edilmişdi. Həmin səyyahlar orada maraqlı bir şey tapmamışdılar. Ancaq Migelin məqsədi “Zipanqu”-dan şimala doğru olan istiqamət idi və orada elə ərəzilər vardı ki, demək olar, heç bir səyyahın gəmisi həmin sulara gedib çıxmamışdı. Həm də bir çox coğrafiyaşünasların fikrincə, Asiya qitəsinin şimal-şərq sərhədləri “Zipanqu”-dan şimala doğru uzanırdı. Bütün bunları beynində fırladan qoca səyyah hər şeyi bir yerə cəmləşdirib təmkinlə dedi:

- Migel, nə deyirəm ki, bu çox gözəl fikirdir. Bəlkə də sən orada İspan taxt-tacı üçün yeni torpaqlar kəşf edər və bununla da öz səadətini tapmış olarsan. Amma ağıl-ağıldan

üstündür. Mən sənə bir yaxşı məsləhət vermək istəyirəm. İş ondadır ki, sən Cənub dənizini tədqiq etməkdənsə, Sakit okeanı tədqiq (1570-çi ildə tərtib edilən xəritəyə görə Sakit okean iki hissəyə şimal və cənub hissəyə-bölürdü. Şimal hissəsi Cənub dənizi, cənub hissəsi isə Sakit okean kimi göstərilirdi bütün dəniz səyyahları da elə adlandırırdılar) etsən, daha yaxşı olardı. Çünki bir çox dəniz səyyahlarının təkidlə axtarıqları “naməlum cənub torpağı” məhz Sakit okeanda yerləşir. Sən həmin torpağı axtarsan pis olmazdı.

Bilirsən, sən dediyin həmin sahələri bir neçə dəniz səyyahı tədqiq edib və həmin ərazidə heç bir torpağa rast gəlməyiblər. Bildiyin kimi Leqaspi ekspedisiyasının iştirakçısı şturman Andres Urdaneta Cənub dənizinin 43⁰ şimal en dairəsinə kimi qalxıb və orada heç bir torpağa rast gəlməyib. Onu da sənə deyim ki, 1525-ci ildə səyahətə başlayan Andres Urdaneta bizdən sonra (FERNAN Magellanın dünya səyahətindən sonra) ikinci dəfə dünya səyahətini təkrarlamış və 1536-cı ildə vətənə qayıtmışdır. Başa düşürsən, şimal yarımkürəsini 43-cü paralelinə qədər heç bir böyük torpağa rast gəlməmişdir. İndi iki yoldan birini seç, ya çətin şimal yolunu, ya da ki, çətin olmayan cənub yolunu. Mən sənə yerinə olsaydım, yalnız və yalnız ikinci yolu seçərdim. Çünki hamı üçün əfsanəvi sayılan “naməlum cənub torpağı” məhz cənubda yerləşir.

- Əgər elədirsə, bəs nə üçün sən özün bu imkandan istifadə etməmişən? - Migel başını aşağı salıb müəmmalı tərzdə soruşdu. – Axı, necə olsa da gəncliyində sənin yaxşı imkanların olub.

- Düz deyirsən, mən bu imkandan istifadə etməliydim. Ancaq o vaxtlar mən qanuna tabe idim. Həmin vaxtlar, indi nəzərdə tutduğumuz ərazilər təxmini Portuqaliya taxt-tacına məxsus idi və həmin əraziyə girmək qeyri-qanuni idi. Bu Roma papasının göstərişi idi və I Karl həmin sənədə öz razılığını bilmişdi. Lakin 1566-cı ildə Migel Lopes Leqaspi (Rodriges oğlu Leonun razılığı ilə nəvəsinin adını Leqaspinin şərəfinə Migel qoymuşdur) Filippin adalarını yavaş-yavaş ələ keçirməyə başlayır və həmin əraziləri birdəfəlik İspan taxt-tacına birləşdirir. Bu artıq qeyri-qanuni akt sayılırdı. Axı, Filippin adaları Molukk adaların-dan şimal-qərb istiqamətində yerləşir. Deməli, həmin ərazilər hüquqi cəhətcən Portuqaliyaya tabe idi. Portuqallar bütün bu qanunsuzluqlara öz etirazlarını bildirsələr də II Filipp bunlara heç bir əhəmiyyət vermirdi.

Bizim dövrdə elə bir imkan yox idi. Leqaspinin səyahəti zamanı isə mənim altmış beş yaşım vardı. Həm də o vaxt mən İspaniyada idim. Lakin belə bir imkan sənin əlinə düşüb və sən bu imkandan istifadə etməlisən. Alvaro Mendanya de Neyra 1567-ci ildə birinci dəfə “naməlum

cənub torpağı”nı kəşf etmək üçün cəhd göstərmişdir. Lakin o, öz məqsədinə nail ola bilməmişdir. Eşitdiymə görə, Mendanya ikinci dəfə ekspedisiya təşkil etmək istəyir. Mən əminəm ki, sən bu işin öhdəsindən gələcəksən. Sən yüz dəfə ölçüb bir dəfə biçməlisən. Gəminin vəsaitini mən sənin üçün təşkil edəcəm və istəsən münasib şturman da tapa bilərəm. Təki, sən bu fürsəti əldən vermə. Əgər razı olmasan, mən bu planı başqa bir dəniz səyyahına təklif edəcəm. Vaxtilə mən də belə kobud səhvə yol vermişəm, şimal istiqamətində olan ekspedisiyadan imtina edib 1535-ci ildə Diyeqo Almaqro ilə Çili yürüşündə iştirak etdim.

- Mən bu haqda fikirləşərəm. - deyə Migel qeyri-müəyyən təzdə dilləndi və dərindən köksünü ötürərək təşəxxüslə sözünə davam etdi. - Təklif etdiyin plan mənim üçün sərf etsə, ondan istifadə edəcəm. Ancaq cürət edib sənə deməliyəm ki, mən bu haqqda coğrafiyaşünas Bartolomeu ilə məsləhətləşməliyəm. Ancaq bir şeyi yadda saxla ki, mən səni burada tək qoyub heç yana getməyəcəm.

Rodriges bu haqda nəvəsi ilə söz güləşdirmək istəmədi. Sadəcə olaraq, tərs baxışlarını nəvəsinə tərəf yönəltdi. Migel də artıq söz eşitməmək üçün cəld otağı tərk etdi.

V fəsil. Daim bir yerdə olan dostlar

Günorta yeməyindən sonra Migel ilə Osvaldo baqa gedib dünənki kimi ox atmaqla məşğul olmağa başladılar, Migel bu silahdan lazımı qədər yaxşı atır, Osvaldo isə cəngavər olsa belə, onun qarşısında zəif idi.

Günorta vaxtı onların üçüncü dostu Sebastyan gəlməliydi. Nədənsə, o, gecikirdi. Bağdakı məşqlər intensiv aparılmalıydı. Çünki kapitan Markos hər an qayıda bilirdi. Onda da Migel qonaq ilə məşğul olmalı idi.

Kapitan Markosun qızı bu şəhərdə, ailənin ikinci qızı Marqarita isə Barselonada yaşayırdı, mühafizəçi dəstələrin birində komandir işləyən leytenant Ernando Ramiresin həyat yoldaşı idi. Elə böyük qızı da bu ailədə ərdə idi. Böyük qızı Viktoriya leytenant Alonso Ramiresin həyat yoldaşı idi və onlar hazırda Panamanın Portobelo şəhərində yaşayırdılar.

Migelgil xeyli ox atmışdılar ki, birdən içəri alçaqboy, xoşsifəti, iriqamətli, iyirmi üç-iyirmi altı yaşında bir cavan oğlan girdi. Onun qəhvəyi seyrək saç başının ortasından ayrılmış və çiyinlərinin üstünə tökülmüşdü. İncə burnu və balaca ağzı bənizinə xüsusi gözəllik verirdi. Əynindəki çit parçadan tikilmiş ağ rəngli qısaqol köynəyinin altından, onun möhkəm qollarının əzələləri istər-istəməz adamın

diqqətinin cəlb edirdi. Hərəkətlərindən və mənalı baxışlarından müəyyən etmək olardı ki, o, çox ciddi, təmkinli və qabliyyətli bir adamdır. Çiyindən asılmış uzun qılınc onun zadəgan olmasını bildirirdi. Bu cavan oğlan Migelin üçüncü uşaqlıq dostu cəngavər Sebastyan Solinos idi.

O, həyat qapısını bağlayıb, ehtiramla dostlarını salamladı. Sonra isə adəti üzrə evə gedib qoca Rodrigues ilə görüşüb, dostlarının yanına qayıtdı. Sebastyan dostu Osvaldo kimi katalon idi və on səkkiz yaşlı bacısı Silviya ilə yaşayırdı. Onun atası və böyük əmisi 1578-ci ilin yanvarın 31-də Flandriyanın Jamblu şəhərinin yaxınlığındakı döyüşdə həlak olmuşdular. Kiçik əmisi və böyük qardaşı 1585-ci ildə Antverpen yaxınlığındakı döyüşdə həlak olmuş, axırncı qardaşı isə dayısı ilə birlikdə 1588-ci ildə “Məğlubedilməz armada”nın tərkibində olmuş və La-Manş boğazında yoxa çıxmışdılar. Bu yaxınlarda isə anası uzun sürən xəstəlikdən sonra vəfat etmişdir.

Sebastyan özü iyirmi yaşından Flandriyada idi və orada respublikaçılara qarşı fədakarcasına vuruşmuşdu. Osvaldonun on səkkiz yaşı olanda o, da Flandriyaya getmiş və 1585-ci ildə Antverpenin alınmasında fəal iştirak etmişdir. 1588-ci ildə hər üç dost “Məğlubedilməz armada”nın tərkibində ingilis donanmasına qarşı döyüşmüşdülər. Osvaldonun hər iki qardaşı və atası Flandriyadakı

müharibədə iştirak edərək, oradan sağ-salamat çıxırlar, amma hər üçü 1588-ci ildə La-Manşda ingilislərlə döyüşdə həlak olurlar.

İspaniya son zamanlar çox müharibələrdə iştirak etmiş və hər dəfə də demək olar ki, müvəffəqiyyətlər qazanmışdır. Bu da ispan silahının və gücünün xeyli üstün olmasını sübut edirdi. Lakin onun güclü hərbi dəniz donanması 1588-ci ildə İngiltərə sahillərində La-Manş boğazında ingilis hərbi dəniz donanması ilə toqquşma və təbii fəlakət nəticəsində məhv olmuşdur. Həmin fəlakət nəinki II Filippi, hətta bütün İspaniyanı möhkəm sarsıtmışdır. Həmin vaxt fortuna ingilislərin tərəfində idi.

La-Manş boğazına gələn “Məğlubedilməz armada” 1588-ci ilin iyulun ortalarında İngiltərə sahillərinə yollanır. “Məğlubedilməz armada”nın tərkibində 130 gəmi, 2400 top və 19 min əsgər (matrosların sayı nəzərə alınmadan) vardı. İyulun 21-dən 27-nə kimi ingilislər üç ardıcıl döyüşdə ispanlara ağır zərbələr endirir. Gözlənilmədən başlanan qasırğa ispan gəmilərini Orkney adalarına tərəf aparıb, gəmilərin bir hissəsini orada tələf edir. Fransa sahilində yerləşən kiçik Qravelin limanı yaxınlığında iyulun 27-də “Məğlubedilməz armada” və ingilis hərbi dəniz donanması arasında üçüncü döyüş başlanır. Gəmilərin yalnız yarıdan az hissəsi İspaniya sahillərinə qayıda bilir.

Həmin gəmilərin bəziləri Lepanto (1571) döyüşündə iştirak etmişdilər. Lepanto döyüşü İspaniyanın qalibiyyəti ilə başa çatmışdı. İspaniya, Roma papası və Venetsiya ilə ittifaqa girib, 1572-ci ildə Balkan yarımadası sahilinə birləşmiş hərbi dəniz donanması göndərir. Sayı 200-dən çox olan iri gəmilər, Lepanto körfəzində ağır döyüşdən sonra türk donanmasını tamamilə darmadağın edirlər. Sonradan həmin donanmanın bəzi gəmilərinin aqibəti belə acınacaqlı olur və ispanlar heç vaxt özlərini La-Manşdakı məğlubiyyətlə bağışlamayacaqlar. Bundan sonra ingilis gəmiləri uzun müddət dünyanın bütün okeanlarında ağalıq edib hökmranlığı əldən verməyəcək. Həmin döyüşdə ingilis donanmasına, kraliça Yelizavetanın sevimlisi, keçmiş dəniz qulduru və məşhur korsar, Magellandan sonra ikinci dəfə dünya dəniz səyahətində (1577-1580) iştirak etmiş, Frensis Dreyk başçılıq etmiş və böyük müvəffəqiyyət qazanmışdır. II Filipp onu qanundan kənar elan etmişdir. F. Dreyk bütün İspan imperiyasının qəti düşməni sayılırdı.

Qoca səyyahın bağında şirin-şirin söhbət edən bu üç yoldaş, həmin armadanın tərkibində olmuş və Qravelin sahilində ingilislərə qarşı qəhrəmancasına döyüşmüşdülər. Məğlubiyyətə və keçirdikləri sarsıntıya görə, onlar heç də fəxr etmirdilər ki, “Məğlubedilməz armada”nın tərkibində La-Manş boğazındakı amansız döyüşdə iştirak ediblər.

- Sebastyan, dünən sən harada idin? - deyə Osvaldo müəmmalı tərzdə dostundan soruşdu.

- Gərək mən sizə xəbər edəydim haradayam. - deyə Sebastyan bir anlığa başını aşağı salaraq, təmkinlə dilləndi. - Bilirsiniz, elə səhər tezdən Silviya özünü pis hiss edirdi. O, gecədən xəstələnmişdi və bunu məndən gizlətmək istəyirdi. Mən də məcburiyyət qarşısında qalıb Silviyanın yanına həkim gətirdim. Bir sözlə, narahat olmağa dəyməz. Silviya bir-iki günə tamamilə sağalıb ayağa qalxacaq.

- Sebastyan, heç də çəkinib eləmə, pul lazımdırsa de. - deyə Migel açıq ürəklə dilləndi. - Əgər lazımdırsa, gedək Silviyanı bura gətirək. Mənim tanış həkimim də var. O, təmənnasız Silviyanın müalicəsi ilə məşğul ola bilər. Bizim evdə...

- Çox sağ ol, Migel, dedim axı qorxulu bir şey yoxdur. - deyə Sebastyan əlini Migelin çiyinə qoydu, sözünü üzrxahlıqla kəsərək, təqdirediçi tərzdə davam etdi. - Silviya sağalandan sonra hökmən onunla bir yerdə bura gələcəm.

Sonra hər üç dost kamandan ox atmaqla məşğələlərini davam etdirməyə başladılar. Lakin bir saatdan sonra, Silviya xəstə olduğuna görə Sebastyan evə yollandı. Tövlədə olan on iki atdan biri şəxsən Migelin, o birisi Osvaldonun, üçüncüsü isə Sebastyanın sayılır və bu atlar şəxsən qoca səyyah tərəfindən hər üç dostu bağışlanıl-

mişdır. İndi də Osvaldo ilə Sebastyan həmin atlardan öz atları kimi istifadə edirdilər.

Axşama yaxın Osvaldo da öz evinə yollandı. O, bildirdi ki, gecəni öz evində qalacaqdır. Özünü yorğun hiss edən Migel yorğunluğunu almaq üçün, bağdakı skamyaların birində əyləşərək dincəlməyə başladı. Çiçəklərin xoş ətri, quşların nəğməli cəh-cəhi adamı lap məst edirdi. Çərhovuzun fəvvarəsi suda canlanma yaradırdı.

Yarım saata kimi Migel də evə yollandı. Elə hündür olmayan pilləkən ilə qalxıb evin qapısına çatmışdı ki, birdən həyət qapısı döyüldü. Migel bir anlığa pilləkənin başında dayandı və qapını açmaq üçün həyət qapısına tərəf yollanmaq istədi. Bu dəmdə evin qapısı açıldı və həmişə hazır olan Sanços cəld həyətin qapısına tərəf üz tutdu. Migel bu dəfə kimin təşrif gətirdiyini görmək üçün burada dayanıb gözlərini qapıya zillədi. Sanços qapının ağzına çatanda, birdən qapının o üzündə karet səsi eşidildi və bir anda da həmin səs yoxa çıxdı. Görünür, karet qapının ağzında dayanmışdı. Sanços qapını açıb oradakılara mərhəmətlə təzim edərək onlarla sorqu-sual etdi. Heç iki dəqiqə keçməmiş, Sanços içəri keçib darvazanı açır. Qapının ağzında bir atlı və iki ata qoşulmuş karet göründü. Qapı açılan kimi onlar içəri daxil oldu, atlı kareti qabaqlayıb, düz Migelin yanında atdan düşdü. Migel dərhal atlını tanıdı. O,

“sinyor Odovaldo” - deyə pilləkənlərdən enərək təbəssümlə ona yaxınlaşdı.

Bu zadəgan Yeni Dünya sahillərində konkistador kimi tanınan kapitan Xuan Odovaldo de Kamaço idi. Zadəganlar bir-birləri ilə görüşənə kimi karet gəlib onların yanında dayandı. Kapitan Xuan cəld karetin qapısını açdı və içəridə olan cavan sinyoranın əlindən tutub, karetdən düşməyə ona kömək etdi. Sinyoranın ardınca karetdən orta yaşlı bir zadəgan düşdü. Zadəgan o qədər hündür olmayan, dolu bədənli, yaxşı qamətli, otuz beş yaşında ciddi baxışlı bir adam idi. O, yumrusifət, təmkinli, sifətində qalın bığdan başqa tük saxlamırdı. Başının qara rəngli tükü qara şlyapanın altında idi.

O, karetdən düşəndə təzim etmədən yanındakı sinyoranın əlindən tutdu. Kapitan Xuan Migeli təqdim edəndən sonra əli ilə sinyoranı göstərərək ehtiramla dedi:

- Migel, tanış ola bilərsən, bu bizim gəlinimiz sinyora Mursiya de Xuanitadır. “Vanquardia” gəmisinin şturmanı Xuanita Floresin ikinci qızıdır. - Sonra əli ilə orta yaşlı zadəganı göstərərək həmin tərzdə sözünə davam etdi. - Mənim ortancıl qardaşım “Vanquardia” gəmisinin kapitanı Filipp Odovaldodur. O, Filipp Mursiyanın həyat yoldaşıdır. Onların iki ay bundan əvvəl oğlu olub.

Migel qonaqları salamlayaraq onları içəri dəvət etdi. O, biləndə ki, onlar ər-arvaddırlar təəccüblə Xuana nəzər saldı. İş ondadır ki, Filipp Mursiyadan ən azı iyirmi yaş böyük idi, qız ərinin yanında uşağı kimi görünürdü. Ancaq Migel bu hissiyyatını bürüzə vermədi.

Mursiya arıq, uzun, incəbel, on səkkiz yaşlı bir qızıdır. Onun sifəti uzunsov, burununun ucuşış, dodaqları nazik, gözləri balaca yaşıl rəngdə, lap sarı olmayan saçları kürəyindən aşağı tökülmüşdü. Əynində ağ rəngli enli paltar vardı, paltarının boynu və qollarının qırağı krujevalı idi. Onun boyunundan qızıl boyunbağının üstündən qızıl medalyon asılmışdı. Şəhadət (sağ əlinin) barmağında o qədər də yekə olmayan brilyant qaşlı qızıl üzük vardı. Bir sözlə, Mursiya üç bacının içərisində ən qəşəngi idi və onu vaxtı ilə çox zadəganlar istəyirdi, axırda isə kapitan Filipp Odovaldoya qismət oldu.

VI fəsil. Müdrik insanın məsləhətlərinə ehtiyacı olan zadəganlar

Qoça Rodrigues qonaqları elə qonaq zalında qarşıladı. Gələnlərlə tanış (o, konkistador Xuan ilə bir neçə il idi ki, tanış idi) olub, onlarla üzbəüz divanda əyləşdi. Uzun sorğusualdan sonra Rodrigues bilmək istədi ki, Xuan uzun müddət harada olub və Barselonaya haçan gəlib. Kapitan Xuan hörmətlə baş əyib ehtiramla dedi:

- Sinyor Kartahena, artıq on gündür ki, biz Barselonaya gəlmişik və artıq dərəcədə sizdən üzr istəyirəm ki, bu günlər ərzində gəlib sizi yoxlamamışam. İnanırsınız, başımı qaşımağa heç vaxtım olmayıb. Özünüz çox yaxşı bilirsiniz ki, mən altı ilə yaxındır ki, Barselonaya gəlmirəm. O, ki, qaldı Mexikoya, bu illər ərzində mən Yukatan yarımadasında və ona yaxın ərazilərdə hərbi xidmət olmuş və yerli əhali ilə amansız döyüşlərdə iştirak etmişəm. Onlar bizə tabe olmaqdan boyun qaçırıblar. Bizim neçə-neçə həmvətənlərimizi və əsgərlərimizi yolda öldürür və onların evlərinə basqın edirlər.

- Nə qədər olmasa, bəzi qəbilələr bizim hökmranlığımıza baş əyməkdən boyun qaçıracaqlar. - deyər qoca səyyah məyus halda dilləndi və başını təəssüflə yellədirək laqeyd halda sözünə davam etdi. - Bunun nəticələri isə yalnız qanlı

və amansız döyüşlər ilə həll olunacaq. Bizim qılınclar o qədər hindu cəsədi paralayıb ki, onları qandan təmizləyib qınına qoymağa macal tapmırıq. Nə qədər də olmasa, mənim onlara yazığım gəlir.

- Siz nəyi nəzərdə tutursunuz ki? - deyə kapitan Filipp maraqla soruşdu və müəmmalı tərzdə qardaşına nəzər saldı.

- Mənim dediyim odur ki, biz gərək aborigenlərlə amansız rəftar etməyəydik. - deyə qoca səyyah qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - Necə olsa da, onlar da bizim kimi insanlardır. Gərək onları qırmaq yox, öz xeyrimiz üçün istifadə etməli idik. Elə hallar olurdu ki, onlar bizə kömək edirdilər: ərzağımız tükənəndə ərzaqla, gəmi, fort, bastion, qala və inzbatı binalar tikəndə işçi qüvvəsi çatmayanda, işçi qüvvəsi ilə, kömək edirdilər hər hansı bir müharibə olanda bizə hətta əsgər də verirdilər. Əksəriyyət hallarda bizə kömək olurdular.

- Lakin unutmək lazım deyil ki, bizimkilər orada dara düşəndə, hindular onların üstünə hücum çəkib məhv edir, gəmilərimiz fəlakətə uğrayanda, sağ qalan heyəti əsir alıb işgəncələrlə öldürürdülər. - heç bir şeydə sərhəd gözləməyən kapitan Xuan sərt halda söhbətə qarışır və göynəyinin üst düymələrini açıb səbirsizliklə sözünə davam edir. - Onlar artıq bizi özlərinə düşmən sayır və heç bir məsələ-

lərdə bizimlə razılaşımaq istəmirlər. İmkanları olsa, hamımızı qılıncdan keçirərlər.

- Sinyor Kartahena, yaddan çıxırmayın ki, onlar aborigenlərdir. - deyə qocanın sözlərindən narazı olan kapitan Filipp üzrxahlıqla söhbətə qarışaraq, kiçik qardaşının sözlərinə qüvvət verir və izahat üçün qürurla əlavə etdi. - Aborigenlər isə bizim üçün insan sayılmırlar. Onları heyvan kimi alıb-satmaq və başlarını kəsib, qurd-quşlara yem etmək lazımdır. Bir sözlə, onlar sivilizasiyadan kənar bir məxluqdur və onların bizimlə bərabər yaşamağa hüquqları yoxdur.

- Artıq dərəcədə sizdən üzr istəyirəm, bu heç də belə deyil. - qoca səyyah sağ əlini yuxarı qaldırıb kapitan Filippin sözünü yarımcıq qoydu. - Biz oraya getməmişdən əvvəl Meksikada asteklərin, Peruda isə inklərin yüksək mədəniyyətə məxsus olan sivilizasiyalı dövlətləri vardı. Vaxt gələr, inklər haqqında sizinlə ətraflı danışaram. İndi isə Tenoçtitlan (Meksiko) haqqında bəzi xatirələri yada salmaq istəyirəm. Sonradan Kortes özü etiraf edirdi ki, Tenoçtitlan şəhəri o qədər nəhəng idi ki, indiyə qədər o irilikdə şəhər görməmişdi. Şəhərin kənarındakı evlər o qədər iri və gözəl olmasa da, mərkəzdə və mərkəzə bitişik rayonlarda evlərin hamısı hündür, gözəl və həyətyanı bağlarla əhatə olunmuşdu. Şəhərdə çoxlu kanallar və onların

üstündə tikilmiş körpülər vardı, evlərin əksəriyyəti qırmızı daşdan tikilmişdi. Bundan əlavə, mərkəz hündür pilləkənli piramidalar ilə əhatə olunmuşdu. Həmin piramidalardan ən hündürü mərkəzi meydanda (Tyankes) yerləşirdi. Bu piramidada aşağından yuxarıya kimi şimaldan, cənubdan, şərqdən və qərbdən gələn pilləkənlər ucalırdı. Bundan əlavə, şəhərin mərkəzində gözəl arxitektura üslubuna malik yaraşqlı saraylar və məbədlər tikilmişdi. Şəhərin özü üç göl ilə əhatə olunmuşdu (Teskoko, Çalko və Xoçimilko gölləri).

Anauak (Meksika) hökmdarı Montesumanın sarayı dünyada ən gözəl saraylardan biri sayılırdı. Onun dövləti yüksək sivilizasiya mədəniyyətinə malik olan dövlətlər sırasında idi. Çapultepek sarayı alçaq yüksəkliyin zirvəsində yerləşirdi. Həmin yüksəkliyin ətəyini Teskoko gölünün suları yuyurdu. Montesumanın bağları hər adamı valeh edirdi. Orada fəvvarələr, kiçik şlalələr, gölməçələr, xoş ətirli güllər, saysız-hesabsız quşlar və heyvanlar vardı. Orada əkilən kedra (çinar) ağacları çox nəhəng idi. Onların ən irisinin dövrəsi iyirmi iki addım idi. Hazırda başqa tikililər kimi Montesumanın da bağları darmadağın edilmişdir. Konkistadorların törətdiyi dağıntılara baxmayaraq, nəhəng çinarlar hələ də Çapultepekdə yüksəlir. Bilirsiniz,

imperatorun ən sevimli ağacı indiyədək oradadır və onun gövdəsinin dövrəsi təxminən altmış fut uzunluğundadır.

Camaata dəqiq məlumatlar çatdırılmayıb. Biz onları adam yerinə qoymurduq. Halbuki onlar yüksək mədəniyyətə malik olan bir dövlət qurumuşdular. Onlar da bizim kimi təqvimdən və Günəş saatından istifadə edirdilər. Asteklər bizdən güclü olsaydılar, sözsüz ki, biz onları təhqir edə bilməz və yalnız diplomatik əlaqələr yaradılmasını istərdik. Sadəcə olaraq Kortes Meksikaya ayaq basanda o vaxt Montesuma bir çox hindu tayfaları ilə ədavət aparırdı və hamı demək olar ki, ondan üz döndərmişdi. Onlar da öz azadlıqları uğrunda müharibədə birləşmədilər. Bir sözlə, onlar da bizim kimi insandırlar və bizim kimi də yüksək mədəniyyətə malik olan adamdırlar.

Hindular haqqında belə bir təkzibi nə Filipp, nə də ki, Xuan gözləyirdi. Bu sözləri qoca səyyah elə bir tərzdə söylədi ki, sanki hər iki qardaşı hinduların qarşısında borclu çıxarmaq istəyirdi. Ümumiyyətlə, qoca sərt mövqedən çıxış etmişdi. O, bununla bütün konkistadorları və imperiyanın xarici siyasi xəttini tənqid etmişdi. Belə sözlərin üstündə onu sözsüz ki vətən xaini kimi edam edə bilərdilər. Bu təkzib Xuandan çox Filippə təsir etmişdi. Filippin rəngi birdən-birə dəyişdi. Rodriges bütün bunları hiss edə bilməzdi, çünki o, həddindən artıq qoca olduğuna görə

gözü yaxşı görmürdü, həm də ki, söhbət zamanı Filippin tərəfinə nəzər salmamışdı. Rodrigues optimist idi, həqiqəti söyləyəndə heç kimdən çəkinmirdi. Qonaqlara həmişə hörmət edən Migel kapitan Filippin nə hala düşdüyünü görürdü və qılıncının efesini sağ alinin baş barmağı ilə sıxa-sıxa özünü bilməməzliyə vurdu.

Filippin yanında sakitcə oturan həyat yoldaşı ərinin necə pərt olduğunu görürdü və onun xasiyyətinə bələd olduğundan ərinin coşmaması üçün onun sol qolunu əli ilə sıxıb, mənalı gözləri ilə ondan təmkinli olmasını xahiş etdi. Görünür, o, çox ciddi adam idi və əbəs yerə söz götürən deyildi. Migel qılıncının efesini sıxa-sıxa qaşlarının altından bir anlığa Mursiyaya nəzər saldı və onların baxışları bir anlığa toqquşdu. Mursiya da ərinin bu hərəkətindən narahat idi. Migel qızıışan bu söhbəti soyutmaq üçün giley-güzarla dedi:

- Nə olar ki, onlarda elə sivilizasiya olub? Yerli əhalinin özü ki, mədəniyyətdən uzaq idi və adicə davranış qaydasını bilmirdi. Həm də ki, kim güclüdürsə, o da qalib gəlir. Vaxtilə misirlilər də güclü sivilizasiyaya malik idilər və fironlar bütün dünyaya meydan oxuyurdular, indi isə həmin sivilizasiyadan və ya imperiyadan nə qalıb? Heç bir şey. İndi onlar Osmanlı türk imperiyasının əsərəti altındadırlar. Ya da ki, götürək elə finikiyalıları. Finikiyalılar öz zəmanə-

lərində ən güclü döyüşçü varisi sayılır və bütün qonşu dövlətlərə meydan oxuyurdular. İndi isə nə Karfagen, nə də ki, finikiyalıların özünün izi-tozu bu torpaqda qalmayıb. Bu da sizin üçün sivilizasiya.

- Sinyor Kartahena, əgər, özünü yazığınız gəlirsə, belə sözləri başqa yerdə danışmayın. - deyə kapitan özünü ələ alıb ürəyini boşaltmaq üçün imkan tapdı. - Siz bilirsiniz ki, inkvizisiya belə fikirlərin üstündə adamı çox asanlıqla tonqala göndərər?

- Sinyor kapitan, mən öz kəlmələrimdə inkvizisiyaya qarşı heç bir təhqiramiz söz işlətməmişəm, həm də ki, mən inkvizisiyadan çəkinən və qorxan adamlardan deyiləm. - deyə qoca səyyah öz narazılığını bildirdi və başını dik tutub iradə ilə sözünə davam etdi. - Mən bütün canımı və varlığımı İspaniyanın taxt-tacı yolunda qoymuş və həmişə də vətənim uğrunda öz canımı qurban verməyə hazır olmuşam. Qoca Rodrigues İspaniyanın xeyrinə haddindən artıq çox şeylər edib.

O ki, qaldı mənim dediklərimə? Sözümlün canı odur ki, bizim igidlər və cəngavərlər asteklərin, inklərin və okeanın o tayındakı torpağın başqa-başqa ərazilərini zəbt etmək üçün çoxlu qurbanlar veriblər. Nəsillər var ki, kökünəcən hamısı qərrib torpaqda həlak olublar. Belə bizim nəslin

iyirmidən çox nümayəndəsi əbədi olaraq, başlarını həmin torpaqda qoyublar.

- Sinyor Kartahena, siz mənim qardaşımı düzgün başa düşmədiniz. - deyə kapitan Xuan araya aydınlıq gətirmək üçün söhbətə qarışdı. - Sizə bildirmək istəyirəm ki, sizin danışığlarınız İspaniyada heç bir konkistadorun və ya cəngavərin xoşuna gəlməz. Şəxsən mən sizinlə yaxından tanış olduğum üçün sizin dediklərinizə göz yumuram.

- İltifatınıza görə çox sağ olun, amma xahiş edirəm, mənim sözümü kəsməyin, - deyə qoca səyyah təkidlə xahiş etdi. - mən sadəcə olaraq, təkzib vermək istəyirəm.

Bizim həmin qurbanları verməyin kimə xeyri oldu? Demək olar ki, heç kimə. Siz yaxşı bilirsiniz ki, ingilis və fransız milliyyətindən olan dəniz quldurları, maneəsiz olaraq Atlantik okeanın keçib Karib dənizinə gəlir və orada bizim koloniyalara, qəsəbələrə, adalara, ticarət və səyyah gəmilərinə hücum edib onları ələ keçirirlər. Yeni Dünya sahillərində olan sərvətimizin bir hissəsi onlar tərəfindən zorlama mənimсэнilir. Bizim inkvizisiya isə onların qarşısında acizdir və onların cinayətlərinə qarşı heç bir tədbir görə bilmir.

Halbuki Badaxos konqresinə görə Karib dənizi sahillərinə ispan gəmilərindən başqa, heç biri girməməlidir. Bildiyiniz kimi, papanın iştirakı ilə həmin sazişə İspaniya

və Portuqaliya monarxları qol çəkirlər. Lakin nə ingilis, nə də ki, fransız dəniz quldurları buna məhəl qoymayıb, həmin dənizdə qulduruqla məşğul olurlar. Elə dəniz quldurları var ki, monarxların havadarlığı altında fəaliyyət göstərirlər. Yeni Dünya sahillərində məşhur olan ingilis korsarı Frensis Dreyk şəxsən kraliça Yelizavetanın göstərişi ilə hərəkət edir və iki il bundan əvvəl La-Manş boğazında ingilis hərbi dəniz donanmasına başçılıq edib, “Məğlubedilməz armada”ya qarşı döyüşmüşdür. İndi başa düşürsünüz, mən nə demək istəyirəm? Bizim konkistadorlar okeanın o tayındakı zəif düşmənlərlə yox, buradakı güclü düşmənlərimizə qarşı döyüşməli və Avropada özbaşınalıq edənləri birdəfəlik cəzalandırmalı idilər. Orada möhkəmlənməklə biz artıq Niderlandı, Fransadakı və Almaniyadakı ərazilərimizi itirmişik. İngiltərə ilə müharibədə biabırcasına məğlub olmuşuq. Bir sözlə, qüdrətli İspaniya getdikcə güclənməkdənsə, daha da zəifləyir. Avropadakı mövqelərimizi yavaş-yavaş itirir və getdikcə İngiltərənin qarşısında aciz oluruq.

VII fəsil. Müdrik addım atmaq üçün tarixin keçmişindən nəticə çıxarmaq lazımdır

Migel hiss edirdi ki, bu söhbət kapitan Filippin ürəyindən deyil. İspaniyanın məğlubiyyətləri açıqlananda bu heç də onu qane etmirdi. Lakin Migel indi-indi hiss etməyə başladı ki, qonaqlar tarixi dərindən bilmirlər. Çünki kapitan Filipp o dəqiqə qocanın sözünü kəsib bu haqqda bir arayış verərdi. İş ondadır ki, qoca səyyah Tordesilyası Badaxos ilə səhv salmışdır. O, bu faktı bilərək, yoxsa mexaniki səhv etmişdi, ancaq Rodrigues bu kəlmələri ciddi halda söyləmişdi.

Roma papası VI Aleksandr 1493-cü ildə, İspaniya ilə Portuqaliya arasında kolonial əraziləri bölüşdürmək üçün, öz bullası ilə demarkasion xətti göstərmişdi. Bu xətt 100 liq (600 km.) Azör və Yaşıl Burun adalarından qərb istiqamətində keçirdi. Sonradan Portuqaliya bu bölgüyə görə öz etirazını bildirir və 1494-cü ildə Tordesilyasda İspaniya ilə Portuqaliya arasında yeni saziş bağlanır. Meridian Yaşıl Burun adalarından 370 liq qərb istiqamətində keçirilir. Bəzi quru və dəniz xəritələrində Yaşıl Burun adaları sıfırıncı meridian kimi göstərilirdi. Deməli, İspaniya hökmrənliyi altına bütün Amerika (Braziliya ərazisində başqa), Portuqaliya hökmrənliyi altına isə Asiya, Afrika və Amerikada

Braziliyanın böyük bir hissəsi düşür. Gec-tez onların arasında hərc-mərclik baş verməli idi: Portuqaliya ərazilərində şərq, İspaniya ərazilərindən qərb istiqamətində sərhəd xətti göstərilməliyidi. Magellan ekspedisiyasından sonra təsdiq olunur ki, “Ədviyyat adalarına” iki yol gedir: İspaniyanın Cənubi Amerikasının cənubundan keçən qərb yolu, I Portuqaliyanın Afrikasını dövrə vurub gedən şərq yolu.

Bu hərc-mərcliyə son qoymaq üçün 1524-cü ildə Badaxos konqresinə, paritet əsaslara görə (birinci yığıncaq 1524-cü ilin aprel ayında Portuqaliya ilə İspaniya arasından keçən Qvadiana adlı sərhəd çayının üstündəki körpüdə keçirilmişdir. Körpü İspaniyanın Badaxos, Portuqaliyanın Elvaş şəhərlərinin arasında yerləşirdi. Sonrakı yığıncaqlar dalbadal adları çəkilən şəhərlərdə keçirilmişdir), hər dövlət oraya üç hüquqşünas, üç kosmoqraf və üç şturman göndərir. Konqress 50 gün davam edir və heç bir nəticə əldə olunmur. Göndərilən punktun, meridianın dəqiq uzunluq meridianı, Yer kürəsinin böyük dairəsinin uzunluğu, Molukk adalarına olan məsafə, nə də ki, onların koordinatları məlum deyildi. Hər iki tərəfdən verilən təkliflərin arasında 46^0 məsafə vardı. Badaxos konqresi uçuşu yuvarlandıqdan sonra ispanlar açıqdan-açığa, portuqalların “Ədviyyat adaları”na ticarətinin monopoliyasını saymayıb,

Molukk adalarına cəngavər-monax Qarsia Xofre Loaysanın başçılığı altında 450 adamdan ibarət yeddi gəmini yola salır. I Karl 1529-cu il aprelin 23-də Saraqosa şəhərində 350 min dukata, demarkasion xəttin Molukk adalarından 17⁰17' şərq istiqamətinə keçməsinə öz razılığını bildirmişdir.

Bu sənəd yalnız imza çəkən iki dövlət üçün qanuni sayılırdı. Sonradan kolonial əsarətinə keçən dövlətlər, bu sənəddən boyun qaçıır, müstəqil şəkildə torpaqları zəbt etmək üçün ekspedisiyalar təşkil etməyə başladılar. Elə Rodriges də onu demək istəyir ki, başqa dövlətlər bu sənədə məhəl qoymurlarsa, onda nə üçün İspaniya bu sənədə riayət etməlidir.

- Sinyor Kartahena, mən hansısa mənada sizlənlə razılaşmağa hazıram. - deyər kapitan Xuan qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və məqsədini açıqlamaq üçün sözünə davam etdi. - Biz ingilislərə qarşı bir dəfə müharibədə iştirak etmişik, düzdür, həmin müharibədə məğlub olmuşuq. Ancaq bunun sonrası var. II Filipp bu məğlubiyyətin əvəzini hökmən ingilislərdən çıxacaq. Bunu inkar etmək olmaz ki, bizim qolu qüvvətli igidlərimizin əksəriyyəti xristianlığı yaymaqdan ötrü və haradasa, öz xeyirləri üçün Yeni Dünya sahillərinə yola düşmüşdülər. Onu da yaddan çıxarmaq olmaz ki, bizim İspaniyada lazımı qədər qüvvə-

miz var və biz hər bir dövləti diz çökdürməyi bacarıyıq. Necə deyirlər, Yaxın Şərqdə Osmanlı türkiyəsi, Avropada isə İspaniya kimi qüvvətli dövlət yoxudur.

- Mən isə deyirəm ki, İspaniya ilbəl hərbi cəhətcən zəifləyir və yavaş-yavaş Avropadakı mövqələrini itirməyə başlayır. - deyə qoca səyyah yenə də öz etirazını bildirdi və sağ əlini yuxarı qaldıraraq, söz demək istəyən konkistadoru susmağa məcbur etdi. - Bunun üçün sübut Niderlanddakı müharibədir. Orada bizim orduya qarşı bütün Niderland xalqı, ingilis, fransız və alman knyazlarının əsgərləri vuruşur və bizimkiləri oradan qovmaq istəyirlər. Özünüz bilirsiniz də, bu müharibə neçə il davam edir, axırı isə görünmür. Ancaq bizim konkistadorlar burada olsa idilər, elə bir ilin içərisində onların hamısını məğlubiyyətə uğradardılar.

- Baba, icazə versən mən bu haqda öz fikrimi bildirərdim. - deyə Migel üzrxahlıqla dilləndi. - Mənə elə gəlir ki, Avropadakı koloniyalardansa, koloniyası olmayan hər bir güclü dövlət çalışır ki, Avropada onun yaxşı mövqeyi olsun. Bunun üçün isə yalnız müharibədən istifadə etmək olur. Əgər tarixə nəzər salsaq, onda görərik ki, vaxtilə Avropanın yarından çoxu, Afrikanın şimalı və Yaxın Şərq Roma imperiyasının əsarəti altında idi: indi isə həmin imperiyadan heç bir əsər-əlamət qalmayıbdır. Əksinə,

İtaliyanın muəyyən əraziləri kaloniya şəklində başqa dövlətlərə məxsusdur.

Qorxmaz vikinqlər Avropanın şimal hissəsini zəbt etmişdir, indi isə Norveç krallığı tükdən asılıdır. Vaxtilə bizim özümüz ərəb xilafətinin əsarəti altına düşmüşdük. Rekonkista hərəkəti zamanı biz ərəb qoşunlarını burada ağır məğlubiyyətə uğradaraq, onları Pireney yarımadasından qovub çıxartdıq. Ümumiyyətlə, mən onu qeyd etmək istəyirəm ki, Avropada hər hansı bir dövlət başqa dövlətin əsarəti altında olubsa, gec-tez həmin dövlət azadlıq mübarizəsi uğrunda gedən üsyanlar nəticəsində öz müstəqilliyini əldə edə bilmişdir. Bu proses də həmişə davam edir. Acı olsa da, biz boyunumuza almalıyıq ki, artıq İspaniya özünün Avropadakı koloniyalarından biri sayılan Niderlandı itirmək üzrədir və bunun qarşısını heç cürə, almaq mümkün deyil. Niderland xalqı gec-tez öz müstəqilliyini əldə edəcəkdir. Arada itirən biz olacağıq - həm maddi tərəfdən, həm də canlı qüvvə sarıdan. Bu isə İspaniyanın zəifləməsi deməkdir.

Mən, II Filippin yerinə olsa idim, Niderlanddakı qüvvələrimizi oradan çıxarıb onları okeanın o tayındakı mövqelərdə yerləşdirərdim. Onsuz da Yeni Dünya sahillərində sağ qalmış aborigenlər heç vaxt öz müstəqilliyini qazana bilməyəcəklər. Orada bircə dənə olsa da, müstəqil

dövlət olmamalıdır, yoxsa həmin xəstəlik başqa ərazilərə də keçə bilər. Cənubi materikində Çilinin mərkəzində yeganə müstəqil ərazi qalıb, o da ki, Araukaniyadır. Daha doğrusu, yalnız araukanlar ispan qılıncının qarşısında baş əymir və bizim konkistadorlara qarşı kəskin müqavimət göstərirlər.

Bir sözlə, Avropada koloniya saxlamağın bizim üçün heç bir xeyri yoxdur. Elə götürək Portuqaliyanı. Portuqaliyanın Avropada bircə koloniyası da yoxdur, ancaq dünyanın hər yerində onların koloniyaları var və bizimlə birləşməyə qədər, getdikcə, dünyada öz hegemonluqlarını genişləndirirdilər. Biz də Portuqaliyanın üsulundan istifadə etməliyik:

- Sinyor Migel, siz bu optimistliyi başınızdan atmalısınız, yoxsa bu optimistliyiniz sizin başınıza çox ağır müsibətlər gətirə bilər. - deyə kapitan Filipp bir böyük kimi ərk edərək Migelə məsləhət verdi. - Bu sözlər sizi aparıb inkvizisiya tonqalına çıxara bilər. İndiki zamanədə realist olmaq çox çətindir. Ancaq sizin o fikrinizlə razıyam ki, Yeni Dünya sahillərindəki bütün torpaqlar bizim əsarətimiz altında olmalıdır. Orada heç bir müstəqil ərazi qalmamalıdır. Araukanların müqaviməti haqqında artıq bütün İspaniya danışır.

Hələlik onlarla bacarmaq mümkün deyil. Necə olsa da, Ernán Kortes nəhəng Astek imperiyasını, Fransisko Pizarro

isə İnk imperiyasını darmadağın edib İspan taxt-tacının ərazisinə qatmışdır. Fərasətsiz Pedro Valdiviya isə bizim silahı öz məğlubiyyəti ilə təhqir etmiş və neçə-neçə konkistador onun ucbatından vətənə qayıtmamışdır.

- Sinyor Filipp, tanımadığınız adam haqqında bu cür nalayiq sözlər işlətmək lazım deyil. - deyə Migel özünü saxlaya bilməyib həqarətlə dilləndi və daxilindəki gərginliyi ətrafdakılardan gizlətmək üçün soyuqqanlıqla sözüənə davam etdi. - Pedro Valdiviya Mərkəzi Çilidə Santyaqo və Konsepsion şəhərlərinin əsasını qoyub və orada konkistadorlarımızın vəziyyətini xeyli yüngülləşdirib. O, istəyirdi ki, qısa bir müddət ərzində Araukaniya ölkəsini zəbt etsin, ancaq təəssüflər olsun ki, Valdiviya bu məqsədinə nail ola bilmədi.

- Mənim sözlərimə irad tutmağınız əbəsdir. - deyə kapitan Filipp söz altında qalmamaq üçün həqarətlə dilləndi. - Mən bu haqda artıq çox şeylər bilirəm. Araukanlar haqqında bir çox materiallar ilə dərinədən tanış olmuşam. Onu dəqiq bilirəm ki, Pedro Valdiviya yeganə ekspedisiya rəhbəri olub ki, okeanın o tayında aborigenlərə qarşı bir neçə döyüşdə ağır məğlubiyyətə uğramışdır. Bu ki, bizim üçün biabırçılıqdan başqa bir şey deyil.

- Sinyor, bu heç də belə deyil, - deyə qoca səyyah söhbətə qarışmağa məcbur oldu, elə tərəddüd etmədən

üzünü Filippə tərəf tutub giley-güzarla sözünə davam etdi. - həmin o ekspedisiyalarda mən özüm iştirak etmişəm və hər şeyi öz gözümlə görmüşəm. Həmin məğlubiyyətlərdə mərhum Pedro Valdiviyanı günahlandırmaq olmaz. Sadəcə olaraq, araukanlar hər bir döyüşdə bizdən üstün olurdular. Bu acı olsa da, tarixi bir faktdır. İstəyirsinizsə, mən sizə həmin ekspedisiya barəsində bir balaca danışım.

- Sözsüz ki, bizim üçün maraqlı olardı. - deyə kapitan Xuan cəld müəmmalı tərzdə dilləndi.

- Diyeqo Almaqro ekspedisiyanın iştirakçısı, sonradan Fransisko Pisarronun tərəfinə keçmiş Pedro Valdiviya 1540-cı ilin yanvar ayında yüz əlli əsgərin və min nəfər hindu xidmətçilərinin başında duraraq, Çilini işğal etmək üçün yola düşmüşdür. O, döyüşlərlə Sahil Kordilyerləri keçib, 33⁰ cənub en dairəsinə kimi gedir. Tropik zonasını keçən konkistadorlar gözlənilmədən münbit torpaqlara rast gəlirlər. Buxtanın sahilindən bir az cənubda, biz Valparaiso (Cənnət vadisi) şəhərinin əsasını qoyduq. Valparaisodan bir balaca cənubda, Valdiviya Maypo çayının valehedici vadisini görüb həmin yerdə 1541-ci ilin fevralın 12-də Santyaqo şəhərinin əsasını qoydu. Çox keçmədi ki, hinduların böyük bir dəstəsi şəhərə hücum edib onu yandırdılar. Santyaqo alışanda bizim bütün ərzaq ehtiyatımız şəhərdə alışıb yandı. Biz çıxılmaz vəziyyətə düşmüşdük.

Belə bir vəziyyətdə Valdiviya qəti tədbirlərə əl atdı. O, əsgərləri iki dəstəyə böldü: dəstənin biri üç il müddətinə əlində silah taxıl əkir, o birisi isə hindulardan müdafiə olunur və hərdənbir əks-hücuma keçirdi.

Valdiviya Magellan boğazından keçərək, Çilidən İspaniyaya gedən yolu öyrənmək istəyirdi. Onun düzgün olmayan hesablamalarına görə, Magellan boğazının qərb keçidi 42° cənub en dairəsində yerləşirdi. Cənubi Çilinin sahil zolağının tədqiqatını o, 1544-cü ilin sentyabr ayının əvvəlində genuyalı dənizçi Xuan Bautiste Pasteneyə tapşırırdı. Pastene 900-1200 km. cənuba doğru hərəkət etməli və orada boğazı aşkar etməli idi. Doğrudan da o, iki gəmi ilə 42° cənub en dairəsində boğaz aşkar etdi. Bu Çakao boğazı idi. Lakin o, həmin boğazı və oradakı körfəzi tədqiq edərkən gördü ki, həmin sular böyük Çiloe adasını materikdən ayırır və bununla da Çili arxipelaqının kəşfinə təkan verdi. Geri qayıdanda Pastene kəşf etdiyi sahillərə yüksək qiymət verdi, lakin heç kim bilmirdi ki, həmin torpaqların qarşısında mərd və qorxmaz araukanlar dayanıb. Bəli, bəli. Mərd və qorxmaz araukanlar.

1545-ci ildə Valdiviya sahil zolağı ilə Bio-Bio çayına (37° cənub en dairəsi) kimi qayıdır. Lakin çox keçmədən Peruya, Qonsalo Pisarronun qaldırdığı üsyanı yatırmaq üçün çağırılır. 1547-ci ildə Valdiviya Çiliyə qayıdıb,

azadlığı hər şeydən üstün tutan araukanlara qarşı müharibəyə başlayır və orada kəskin müqavimətə rast gəlir. Döyüşlərdə mənim iki qardaşım oğlu həlak olur. həmin o rayonda möhkəmlənmək üçün o, 1550-ci ilin oktyabrın 5-də Bio-Bio çayının mənsəbində Konsepsion şəhərinin əsasını qoyur. Hindular böyük qüvvələrlə üstümüzdə hücumə keçir, amma məğlubiyyətə uğrayırlar. Həmin döyüşdə 400 nəfər hindu əsir alınır və Valdiviyanın əmri ilə onların sağ əlləri kəsilir, burunlarının tənələri isə yerindən qoparılır. Onda bütün araukanlar üsyana qalxır. Onlarla mübarizədə biz həmin rayonda bir neçə şəhər saldırdıq, o cümlədən, 1552-ci ilin fevral ayında, 40⁰ cənub en dairəsində Valdiviya şəhərini. And dağlarının şərq ətəkləri ilə tanış olmaq üçün, Valdiviya 80 nəfər əsgəri kapitan Villaqronun başçılığı altında yola salır. Gözlənilmədiyi kimi, dəstə çətinlik çəkmədən dağları təxminən 37⁰ cənub en dairəsindən keçib böyük bir çaya rast (Rio-Kolorado) gəlir. Həmin çay sürətlə şərq istiqamətində daşırdı. Dəstə bir neçə gün çayın sahilə ilə gedib, onun dayaz yerini tapa bilmirdi. Keçid tapılanda orada hindu dəstəsilə rastlaşdılar. İki əsgərin həyatı bahasına dəstə həmin keçidi qət edir, lakin ərzağın çatışmadığından dəstə geri qayıtmağa məcbur olur.

Bununla belə araukanlara qarşı öz mübarizəmizi davam etdirirdik. Onların üzərində “qələbə” qazanaraq, istər-

istəməz araukanlara hərbi sənəti öyrədirdik. Onlar da bacarıqlı şagird kimi hər şeyi qavrayırdılar. Araukan olan Lautaro xəyanətkar kimi bizim tərəfə keçmiş və bir il dəstəməzdə qalıb “hərbi sirri və taktikanı” mənimsəyərək, öz hindularının tərəfinə keçir və sərkərdə kimi araukanların hərbi rəhbəri olur. 1553-cü ildə araukanlar dalbadal bizim bir neçə dəstəni darmadağın edib, dekabr ayında Pedro Valdiviyanın özünü əsir alır və bir müddətdən sonra onu edam edirlər.

Gördüyünüz kimi Pedro Valdiviyanın Çilinin işğal olsumasında çox böyük rolu var. Sadəcə olaraq, araukanlar bizdən dəyanətli, torpaqlarına sədaqətli, mərd və qorxmaz çıxırdılar. Həmin məğlubiyyətlərdə nə Valdiviyanın, nə də ki, orada döyüşən konkistadorların günahı var. Mənə elə gəlir ki, araukanlarla nə Diyeqo Almaqro, nə Fransisko Pizarro, nə də ki, Ernan Kortesin özü baş çıxara bilərdi.

VIII fəsil. İkinci təklif Araukaniya ölkəsinin işğal olunmasıdır

Mərkəzi Çilidə olmayıb və araukanların şücaəti ilə tanış olmayanlar üçün, qoca səyyahın bu cansıxıcı və kədərli həqiqəti şit gülüşdən başqa bir şey deyildi. Axı, ispan konkistadorları otuz il müddətində Yeni Dünya sahillərində nəhəng torpaqları zəbt edib, qüvvətli imperiyaları darıma-
dağın etmiş və yer üzündən silmişdilər. Mərkəzi Çilidə isə, Yeni Dünyanın özündə belə tanınmayan bir hindu qəbiləsi, ispanlara görünməyən amansız müqavimət göstərmişdilər. Doğrudan da buna inanmaq çox çətin idi. Nəinki Odovaldo qardaşları, hətta babasının bu maraqlı söhbətlərinə diqqətlə qulaq asan və hər bir sözünə inanan Migel, araukanlar haqqında olan bu acı həqiqətə inana bilmirdi. Halbuki Pedro Valdiviya kimi təcrübəli konkistador on ilə yaxın onlara qarşı müharibə aparmış və məğlubiyyətə uğrada bilməmişdir. Belə çıxır ki, araukanlar həqiqətən də Yeni Dünyanın yenilməz, basılmaz və məğlubedilməz bir qəbiləsidir. Doğrudan da Avropada meydan oxuyan ispan gücü və silahı, araukanların yanında acizdirlər. Əlbəttə, buna inanmaq çətin idi. Kapitan Filipp başını məyus halda tərpədirib öz şübhələrini dağıtmaq üçün laqeyd halda dedi:

- Sinyor Kartahena, istərdim ki, sizin bu söhbətinizə inanım, ancaq ürəyimlə bacara bilmirəm. Bəlkə, siz araukanlara qarşı iyirmi-otuz nəfərlə döyüşmüşünüz və məhz buna görə də məğlub olmusunuz?

- Belə hadisələr çox nadir halda baş verirdi, əksəriyyət hallarda bizim sayımız yüz-yüz əlli nəfərdən aşağı olmurdu. - deyə Rodriges tərəddüd etmədən cavab verdi və kapitana baxmadan müfəssəl şəkildə sözünə davam etdi. - Bəzi hallarda biz dörd yüz nəfərlə araukanlara hücum edirdik, heç onda da onlarla bacara bilmirdik. İnanırsınız, onların döyüşçüləri bir neçə yerdən yaralanır, lakin döyüş yerini tərk etmirdilər. Onların bu hərəkəti adamı dəhşətə gətirirdi. Adamda elə təsəvvür yaranırdı ki, onlar insan yox, qalın könlü heyvanlardır. Onları məhv etmək üçün xeyli əziyyət çəkməlisən. Ancaq onu da deyim ki, bizim əsgərlər aslan ürəyi ilə araukanlara qarşı döyüşürdülər.

- Sinyor Kartahena, siz demək istəyirsiniz ki, əgər biz 50-60 nəfərlə Mərkəzi Çiliyə getsək, həmin çılpaq hinduları məğlubiyyətə uğrada bilmərik? - deyə sakit oturmağı üstün tutan kapitan Xuan özünü saxlaya bilməyib müəmmalı tərzdə dilləndi. - Yəni, biz araukanların öhsdəsindən gələ bilmərik?

- Əlbəttə, yox. - deyə qoca səyyah qətiyyətlə cavab verdi və həmsöhbətlərinin bənzilərinin dəyişməsinə əhəmiyyət

verməyib təmkinlə sözüənə davam etdi. - Siz oraya yüz əlli nəfərlə belə getsəniz xeyri yoxdur. Siz orada ölümdən başqa bir şey tapa bilməyəcəksiniz. İnciməyin, bu doğrudan da belədir. Araukanlar çox mahir və bacarıqlı döyüşçülər. Hətta belə bir qüvvəyə qarşı onlar açıq döyüşə girə bilərlər. Halbuki onlar pusquda dayanıb gözlənilməz hücum etməyi xoşlayırlar.

Bu sözlərdən sonra hər iki qardaş bir-birinə mat-məətəl nəzər saldılar. Görünür, onlar yavaş-yavaş Rodrigesin sözlərinə inanmağa başlayırdılar. Artıq onlar başa düşürdülər ki, qoca səyyahın danışmaları mif yox, əsl həqiqətdir və buna ciddi yanaşmaq lazımdır. Sözsüz ki, Rodrigesin danışmalarını, xəbərdarlığını, verdiyi məsləhətləri ciddi qavramaq lazım idi. Belə çıxır ki, asteklər və inklər araukanlardan xeyli zəifdirlər, ya da ki, Pedro Valdiviya Meksikanı işğal edən Ernan Kortesdən və Perunu fəth edən Fransisko Pizarrodan xeyli qətiyyətsiz və bacarıqsız idi. İnamsızlıq içində olan kapitan Xuan qamətini düzəldib ehtiramla dedi:

- Turalım ki, biz yüz nəfər topladıq və oraya getdik? Yenə də araukanlara qalib gələ bilməyəcəyik. Halbuki təşkil edəcəyimiz dəstədə on nəfərə yaxın cəngavər, on nəfərə yaxın keçmiş peşəkar konkistador və iyirmi nəfərə yaxın adam isə yüksək döyüş qabiliyyəti olan zabit və

zadəganlar olacaqdır. Bu o deməkdir ki, hər bir iştirakçı ən azı on-on beş hindunu qılıncdan keçirməlidir. Əgər vəziyyət siz deyən kimi ciddidirsə, onda mən həmin qırx nəfərdən başqa altmışa yaxın odlu silahla silahlanmış əsgər və dənizçilər götürərəm. Mənə elə gəlir ki, araukanları darmadağın etmək üçün bu kifayət qədər olan qüvvədir və mən bu qüvvə ilə Araukaniyanı zəbt edə bilərəm. Ondan artıq qüvvə ilə mən Çiliyə ayaq basmaram.

- Sinyor, xahiş edirəm, mənə diqqətlə qulaq asın, bu mənim sizə olacaq, axırıncı məsləhətimdir. - dərindən köksünü ötürən Rodrigues dilləndi və ilk növbədə hər iki qardaşın fikrini özünə cəlb edərək, aludəliklə sözü davam etdi. - Artıq mənə aydın oldu ki, siz Araukaniyanı İspan taxt-tacı üçün zəbt etmək isqəyirsiniz? Bu çox cəsarətli və əsl zadəgana xas olan bir hərəkətdir. İlk məsləhətim odur ki, siz bu fikirdən əl çəkəsiniz. Çünki bu sizə bədbəxtçilikdən başqa bir şey gətirməyəcək. Əgər, həmin planı həyata keçirəcəksinizsə, onda Allah özü sizə kömək olsun. Bu sizin həyatınızda atdığınız ən ağır addım olacaq və sizə bu işdə müvəffəqiyyətlər arzu edirəm. Əgər siz deyən kimi olsa, yəni, hər bir adam on-on beş hindu öldürsə, onda qələbə sizin ola bilər. Təki hər bir əsgəriniz bacarıqlı və qorxmaz olsun. Amma indidən deyirəm, işdir siz Peruya gedib orada vitse-kraldan Araukaniyanın zəbt olunması

üçün əsgər istəsəniz, arxayın ola bilərsiniz: o, bir nəfər belə olsun əsgər verməyəcək. Çünki o, araukanların gücünə və şücaətinə bələddir və vitse-kral Mərkəzi Çilidə çoxlu yaxın dostlarını və şəxsi mühafizəkarlarını itiribdir. Çalışın bütün komandanı burada toplayıb Mərkəzi Çili sahillərinə yola düşün. İşdir, əgər bacarmasanız, onda komandanın qalan hissəsini ya Portobeloda, ya da ki, Panamada yığarsınız. Orada ürəyiniz istəyən qədər könüllülər var və onlar işsizlikdən, sadəcə olaraq, avara-avara şəhərdə gəzişirlər.

- Məsləhətinizə görə çox sağ olun, - deyə kapitan Xuan keçmiş səyyaha səmimiyyətlə minnətdarlığını bildirdi. - əsgər tapmaq mənim üçün problem deyil. Mən istəyirəm yalnız təcrübəli, mərd qorxmaz və qılıncdan ustalıqla istifadə edən adamları öz dəstəmə cəlb edirəm. İstəsəniz, mən sizi ekspedisiyada iştirak edəcək bütün adamların adı ilə tanış edə bilərəm.

İlkin adamlar bunlardır: kapitan qraf Filipp Morelos və onun qardaşı mühafizəçi dəstəsinin komandiri kapitan Xuan Morelos, mənim qardaşım Filipp, Kadisdən olan Riveyro qardaşları, Toledodan mühafizəçi Armando Torres, Alikantedən cəngavər Ramiro Leandro, “Vanquardia” gəmisinin şturmanı Xuanita Flores, mühafizəçi dəstəsinin komandiri Ernando Ramires, cəngavər Dieqo Urtado, artilleriya komandiri kapitan Marsel Düran, onun oğlu

leytenant Mişel, Kataloniya hersoqunun keçmiş favoriti Andre Le-Kont, hərbi qarnizonda arbalyotçu dəstəsinin komandiri kapitan Alonso Murilyo, mahir arbalyotçu Dias Duarte və bəlkə də qardaşım oğlu leytenant Karlos. Bu adamlar ekspedisiyada şntirak etməklərinə artıq öz razılıqlarını bildiriblər. Siz bu adamların əksəriyyətini tanıyırsınız. Sonra bu təklif mühafizəçi Pedro Velaskesə, onun profos işləyən qardaşı Leona və ataları keçmiş konkistador leytenant Vaskoya da veriləcək. Əgər onlar da öz razılıqlarını bildirsələr, onda mənimlə birlikdə dəstədə iyirmi adam olur. Bunların hər biri mahir döyüşçüdürlər və onlar tezliklə Çilidə ad-san qazanacaqlar. Artıq qardışam Alonso əlahəzrət II Filippin yanında olmuş və kralın fərmanı ondadır.

Rodrigues bir anlığa öz aləminə qapıldı. O, inanmırdı ki, Araukan ölkəsini fəth etmək istəyənlər bundan sonra tapılaçaqdır. Axı, artıq bütün İspaniya bilirdi ki, neçə-neçə igid oğullar araukanların qılıncından məhv olub, əbədi olaraq, uzaq sahillərdə qalmışdır. Bir sözlə, araukanlar, orada həlak olan ispan oğullarına görə hökmən ciddi cəzalandırılmalı idilər. Kapitan Xuanın qalın səsi Rodriguesin fikrini dağıtdı. O, üzünü birbaşa Migelə tutub ehtiramla dedi:

- Migel, istəyirsənsə, sən də bizimlə bu kompaniyada iştirak et. Bu ekspedisiyaya cəngavər dostların Osvaldo ilə

Sebastyanı da dəvət edə bilərsən. Bizim dəstə basılmaz dəstə olmalıdır. Birdəfəlik biz araukanları yer üzündən silməliyik.

Bu gözlənilməz təklif Migeli çaşdırdı, qoca səyyahı isə çox sarsıtdı. Rodriges məyus halda başını tərpədərək, nəvəsinin yerində cavab verməyi qərara aldı. O, təmkinlə dedi:

- Təklifinizə görə çox sağ olun. Ancaq iş ondadır ki, mən Migelin həmin ekspedisiyada iştirak etməsinə öz etirazımı bildirirəm. Mən istəyirəm ki, Migel dəniz səyyahı olsun və heç bir qanlı döyüşlərdə iştirak etməsin. Mən, özüm Çili ekspedisiyalarında iştirak etmiş və orada bədbəxtçilikdən başqa heç bir şey görməmişəm. Bir çox döyüşlərdə ölümlə rastlaşmışam və hər dəfə də təsadüf nəticəsində sağ qalmışam. Mən özümün ən yaxın qohumlarımdan on nəfərini araukanlarla olan mübəriyədə itirmişəm. İndi də istəmirəm ki, Migel on birinci qurban olsun. Açıq danışdığım üçün sizdən artıq dərəcədə üzr istəyirəm.

Babasının bu sözlərindən sonra Migel yenə də söz deməyə macal tapmadı. Utandığından, hətta başını aşağı saldı. Halbuki o, bu haqda öz fikrini bildirməli idi. Həm də bu təklif Migelin ürəyindən deyildi. Uzaq Çiliyə gedib ömürboyu öz torpaqlarında yaşayan yerli araukanların qanını axıtmaqdan, hər hansı bir dəniz səyahətində iştirak

etmək onun üçün xeyli maraqlı və şərəfli idi. Kapitan Xuan da başa düşdü ki, bu təklif Migelin ürəyindən deyil və söhbətin məzmununu dəyişmək üçün istehza ilə dedi:

- Sinyor Kartahena, qardaşım Alonsonun oğlu Kamaço iki illik əsirlikdən sonra öz evinə qayıdıb. Bildiyiniz kimi o, “Məğlubedilməz armada”nın tərkibində idi və Qravelin yaxınlığındakı döyüşdə ingilislərə əsir düşmüşdü. Alonso on min dukata Kamaçonu əsirlikdən azad edib. Beş gündən sonra yəni, sentyabrın 1-də qardaşım öz evində oğlunun şərəfinə bal təşkil edir və sizi Migel ilə birlikdə həmin bala dəvət edir. Bundan əlavə Seviliyada yaşayan coğrafiyaşünas Bartolomeu Salvatyero da bütün ailəsi ilə birlikdə həmin bala dəvət olunub. Əgər çətin deyilsə, Migel həmin dəvətnaməni Seviliyaya çatdırardı. Seviliyaya getməyə imkan olmasa, əvvəlcədən bizə xəbər verin.

Rodriges söz deməyə hazırlaşdı ki, kapitan Xuan ona imkan verməyərək, tələsik sözünə davam edib üzrxahlıqla dedi:

- Sinyor Kartahena, başa düşürəm nə demək istəyirsiniz. Qoca olduğunuz üçün gələ bilməyəcəksiniz. Ancaq onu da bilin ki, sizin iştirakınız bizim üçün şərəfli olacaq. Sizə əziyyət olmasın deyə, mən şəxsən özüm karetlə dalınızca gəlib sizi rahat evimizə apararam. Sizin iştirakınız həmin balı Günəş şüası kimi işıqlandıracaq. Bir çox zadəganlar

sizinlə yaxından tanış olmaq isəyirlər. Necə olsa da, siz bizim şəhərdə ən hörmətli dəniz səyyahısınız.

IX fəsil. Kamaço Odovaldonun şərafinə verilən bal

Axşam saat 9-da qonaqlar Rodrigueslə vidalaşib yola düşmək üçün aşağı endilər. Karet həyəti tərk edəndə kapitan Xuan atını qapının ağzında saxlayıb Migeli yanına çağırırdı.

Xuan o qədər də hündür olmayan, enlikürək, iri qamətli, möhkəm bədənli otuz bir yaşlı bir zabıt idi. Köynəyinin üst düymələri açıq olduğundan onun sinəsinin nə qədər iri olmasını görmək olurdu. Zabitin möhkəm qolları və ayaqları güclü əzələlidir. Enli sifətini bığ və saqqal örtərsə də, onun yaraşıqlı bənizi bir çox subay xanımların diqqətini çox asanlıqla özünə cəlb edə bilirdi. O qədər də iri olmayan gözlərinin üstünü qalın, lakin hamar qaşlar örtürdü. Baxışlarından onun hiyləgər olmamasını hamı ayırd edirdi. Sözü üzə deyəndir. Başının qəhvəyi seyrək saçları ortadan

ayrılmış və az qala çiyinlərinə çatırdı. Xuan həmişə asta hərəkət edər və tələsməyi xoşlamırdı. Amma hirslənəndə, xüsusən də döyüşlərdə olan zaman, pişik kimi rəqibinin üstünə atılır və onu ram etməmiş əl çəkən deyildi. O, fiziki cəhətcə çox möhkəm idi və qolunun gücünə görə Barselonada güclü adamlardan biri sayılırdı. Qılinc oynatmaqda tək-tük adamlar onunla bacarırdı. Əzizlərini təəccübləndirən hal o idi ki, evlənmək barəsində söz düşəndə, bunu qəti şəkildə inkar edir və subay qalmağı xoşlayırdı. Lakin gözəl qadınlarla dostluq etməkdən heç vaxt boyun qaçırmırdı.

- Migel, əgər çətin deyilsə, sabah dostlarınla birgə bizə gəl. – Xuan səmimiyyətlə dilləndi və sağollaşmaq üçün əlini ona tərəf uzadıb ehtiramla əlavə etdi. – Mümkünsə, özünüzü günorta yeməyinə çatdırın.

Migel razılığını bildirən kimi kapitan atını birbaşa atını karetin ardınca sürdü.

Kapitan Xuanın məqsədi-məramı bəlli idi. Migelgil deyilən vaxt ora gedəndə o, böyük bir təkidlə köhnə döyüşçüləri öz ekspedisiyasına dəvət etdi. Onlara böyük imtiyazların veriləcəyini söz verərək, istədiyinə nail olur.

Ertəsi günü Migel yalnız axşam tərəfi saat 4-də yuxudan ayıldı. Osvaldo ilə Ameriqo bağda gəzişirdilər. Coğrafiyaşünas aynabənddə əyləşib qoca səyyah ilə maraqlı söhbət

edirdi. Qısa hazırlıqdan sonra saat 6-da Migel bala getməyi evdəkilərə bildirdi

Migelgil polkovnik Alonsonun evinə gələndə artıq qonaqların əksəriyyəti qonaq zalına toplaşmış şənlikdə iştirak edirdilər. İçəri girən qonaqlar zaldakılara təqdim olundular. Bütün zal demək olar ki, qonaqla dolu idi. Hamı zalın bir tərəfində toplaşmış bir-biri ilə müxtəlif mövzuda söhbət edirdilər, bəziləri isə zalda çalınan musiqiyə qulaq asırdı. Demək olar ki, zala toplaşanların səksən faizi sifətlərinə maska taxmışdı. Yalnız yaşlı zadəganlar üzvlərini açıq saxlayırdılar. Evin əsas otağını təşkil edən nəhəng zal saysız-hesabsız şamdanlarla bəzədilmiş və həmin şamlar içərini tam işıqlandırmışdı. Hamı maraqla zalı nəzərdən keçirirdi.

Pəncərələr arasındakı divarlar portret şəkillərlə bəzədilmiş, əks divarda isə Təbriz xalçaları asılmışdı. Zalın həm bu, həm də o başında musiqiçilər əyləşmiş və ortada dayanmış adamın işarəsi ilə sifariş olunan melodiyanı çalırdılar. Bu onun üçün belə təşkil olunmuşdu ki, çalınan musiqi zalın hər tərəfində eşidilsin. Bir sözlə, bal yüksək səviyyədə təşkil olunmuşdu. Zala bitişik olan kiçik zalda masaların üstündə süfrə açılmış və qonaqlardan kim istəyirdisə, gəlib həmin zalda boğazını yaşlaya, qarnını bərkidə bilərdi. Bundan əlavə kim istəsə idi, həyata çıxıb gül-

çiçəklə dolu geniş bağçanı gəzərək həmin gözəllikdən həzz almaqda sərbəst idi. Bu zala daha iki otaq birləşirdi: onların biri istirahət otağı idi, o birində isə kim istəsə bir-biriləri ilə rahat söhbət edə bilərdilər. Qonaqları bütün bunlarla tanış etmək üçün evdə ayrılmış xüsusi qulluqçular, topa-topa dayanmış adamlara yaxınlaşıb, onlara qısaca izahat verirdilər. Kimin ürəyi nə istəyirdisə, həmin şeydən də istifadə edə bilərdi. Şənlik və buradakı hər bir şərait yaxşı təşkil olunmuşdu.

Birdən-birə zala müəyyən sakitlik çökdü. Hamı nəzərini zalın qapısına tərəf yönəltdi. İçəriyə bir zabit daxil oldu və Migelgilə nəzər salan kimi onlara tərəf yeridi. Migel dərhal həmin zabiti tanıdı. Bu, Barselonanın ən nüfuzlu adamlarından biri olan polkovnik Alonso odovaldo de Kamaço idi.

Alonsoya heç ortaboy da deyildi, o, bir balaca alçaqboy, ortabab bədənli, fiziki cəhətcən möhkəm, gözəl görünüşü olan, qırx yaşlı ciddi baxışlı bir adam idi. Onun balaca burnu, kiçik ağzı, nazik dodaqları, böyük olmayan gözləri bənizinə xüsusi gözəllik verirdi və o, belə bir xarici görünüşü ilə hər bir sinyoraya xoş gələ bilərdi. Vəzifəsinin bu qədər yüksək olmasına baxmayaraq, o, özünü çox sadə aparır və hər bir zadəganla xoş rəftar edirdi. Onun həm Katalon hersoqunun, həm də İspaniya kralının yanında böyük hörməti vardı. Alonso on səkkiz yaşından Niderland-

da inqilabçılara qarşı böyük fədakarlıqla döyüşmüşdür. Onun, Niderlandın canişini tanınmış hersoq Alba Ferdinand Alvares de Toledonun yanında həddindən artıq böyük hörməti olmuşdu. 1571-ci ildə türklərə qarşı Lepanto döyüşündə iştirak etmişdi. O, 1580-ci ildə vətənə qayıtmış və bir də Antverpenin alınmasında (1585) iştirak etmişdi. “Məğlubedilməz armada”nın tərkibində (1588) Qravelin döyüşündə ingilislərə qarşı xüsusi fədakarlıqla döyüşərək həmin döyüşdən güclə salamat çıxmışdır.

Migel elə bilirdi ki, Alonso qardaşına görə bu masaya yaxınlaşır. Həqiqətdə isə o, keçmiş dəniz səyyahına görə onlara yaxınlaşmışdır. Migel keçmiş ustadını görən kimi ruhlandı. Polkovnik yaxınlaşan kimi o, mərhəmətlə keçmiş ustadına təzim edir və onu salamlayaraq ehtiramla dedi:

- Möhtərəm sinyorlar, polkovnik don Alonso Odovaldo de Kamaço.

Qoca səyyahdan başqa hamı ayağa qalxıb onu salamladılar. Vəziyyəti belə görən qoca səyyah idalqoya xoş nəzər salıb ayağa qalxmaq istədi, lakin polkovnik əlini onun çiyninə qoyub nəzakətlə dedi:

- Sinyor Kartahena, bircə o qalmışdı ki, siz də mənim qarşımda ayaq üstə qalxasınız. İlk növbədə, mənim xahişimi və dəvətimi qəbul etdiyiniz üçün sizə öz minnət-

darlığımı bildirirəm, həqiqətən də sizin gəlişiniz mənim ürəyimi açdı.

- Don Alonso, iltifatınıza görə çox sağ olun, ancaq məni çox tərifləməyin, yoxsa qanad açıb bu işıqlı zalda uçmağa başlayaram. - nadir hallarda sevinən qoca səyyahın üzündə təbəssüm sezilirdi, o, ehtiramla baş əyib sözünə davam etdi. – Açığını desəm, mən də sizi görməyimə çox şadam. Yaxşıdır ki, sizin kimi komandanlar hələ də İspaniyada var və hər bir cəngavər və döyüşçü sizin kimi sərkərdə ilə fəxr edə bilər. Don Alonso, bilirəm ki, siz təvazökar adamsınız. Lakin yadda saxlayın ki, bu tərif deyil, sadəcə olaraq, əsl həqiqətdir ki, mən sizə söylədim. Sözsüz ki, hamı bu fikirdədir.

- Sinyor Kartahena, bu tərifinizə görə sizə təşəkkürümü bildirirəm. - deyə polkovnik dilləndi. – Həqiqətən də sizin gəlişiniz mənim ürəyimdən oldu.

- Don Alonso, mən öz sözlərimin üstündə dururam, - deyə qoca səyyah üzünə ciddi ifadə verib və sağ qaşını qaldıraraq təmkinlə sözünə davam etdi. – bilirsiniz, mən bir çox şəxsiyyətlərlə oturub-durmuş və onlarla bir çox səyahətlərdə iştirak etmişəm. Ən çox xətrini istədiyim adam isə, adı tarixə düşmüş məşhur dəniz səyyahı, təcrübəli, bacarıqlı dənizçi və qorxmaz adam olan Fernan Magellan olub. Siz öz hərəkətlərinizlə, mənə onu xatırla-

dırsınız. Nə vaxt sizi görürəmsə, həmin anda mərhum Fernan Magellan gözümlün qabağında durur. Siz dəniz səyyahı olsaydınız, çoxdan bütün Avropada ad çıxarardınız. Çox təəssüflər olsun ki, siz həyatınızı hərbi xidmətə bağladınız. Çox təəssüflər.

Bu sözlərdən sonra polkovnik ağır xəyallara daldı. Birdən-birə tarixin köhnə səhifələri onun gözlərinin qabağında vərəqləndi. Müəyyən mənada polkovnik öz keçmişindən narazı idi. Bəlkə də qoca səyyahın sözlərindən sonra o, bir anlığa səyyah olmaq istədi? Qəlbində hansı fikirlər olursa-olsun, o, bəzən bunları öz dostlarına açıqlayırdı. Elə bu anda Alonso sanki yuxudan ayılmış və qoca səyyahın üzünə müəmmalı nəzər salıb ehtiramla dedi:

- Sinyor Kartahena, əksəriyyəti elə hey deyir ki, mən təzədən anadan olsaydım, öz həyatımı başqa cür yaşayardım. Elə mənim özüm də əsrin ən iri döyüşləri varsa, onların ikisində, Lepanto (1571) və “Məğlubedilməz armada”nın La-Manşdakı döyüşlərində iştirak etmişəm. Daha dəqiq desəm, bunlar əsrin ən iri dəniz döyüşləri sayılır. Həmin döyüşlərin birində qalib gəlmiş, o birisində isə məğlub olmuşam. Birinci döyüşdə bizim iştirak etməyimiz heç də vacib deyildi, ancaq həmin döyüşdə biz qalib gəldik. İkinci döyüşdə isə bizə qalibiyyət əldə etmək hava-su kimi lazım idi, lakin həmin o döyüşdə biz XVI

əsrdə ilk dəfə idi ki, məğlub olurduq. Gərək, elə o vaxt biz sözsüz ki, ingilislərə qalib gələrdik. Həmin illər bizim donanma çox güclü və təcrübəli dənizçilərdən ibarət idi. Lepanto döyüşündən sonra bizim təcrübəli və bacarıqlı kapitanlarımız, şturmanlarımız, losmanlarımız və kanonirlərimiz vətənimizi tərk edib okeanın o tayına getdilər. Bax, bunun nəticəsində “Məğlubedilməz armada” La-Manş boğazında biabırcasına məğlub oldu. Eybi yoxdur, vaxt gələcək, biz onlardan öz qisasımızı alacağıq. Məni həmişə bir sual maraqlandırır, bax, siz bütün ömrünüzü dəniz səyahətlərinə və müxtəlif ekspedisiyalara həsr etmişiniz, amma gözlənilmədən axırncı məqamda, qoca vaxtında İspaniyaya qayıtdınız? Halbuki sizin bütün qohum-əqrabanız okeanın o tayında, Yeni Dünya sahillərində yaşayırlar. Yanınızda isə yalnız Migel qalıbdır. Xahiş edirəm, birçə bunu mənə izah edəsiniz.

- Don Alonso, bu gün kimi aydındır, - deyə qoca səyyah ehtiramla dilləndi və azca tərəddüddən sonra qürurla sözünə davam etdi. – Əgər, mən nəslimin yeganə nümayəndəsiyəm ki, İspaniyada qalmışam, deməli, mən öz vətənim dünyada hər şeydən çox sevirəm. Qərib torpaqda olanda, yadıma ancaq acı xatirələr düşür və İspaniyadan ötrü burnumun ucu göynəyirdi. İş ondadır ki, elə bil Yeni Dünya sahillərində bizim nəslə Tanrı tərəfindən ölüm hökmü

kəsilib. İndiyədək bizim nəsildən hələ heç kim öz əcəli ilə ölməyib. Hamı böyük faciələr nəticəsində bu işıqlı dünyadan məhrum olublar. Lakin bütün bunlar məni qorxutmayıbdır. Ümumiyyətlə, kim ki, öz vətəninə hər şeydən çox sevirsə, onda heç bir qorxu hissi olmur. Bir sözlə, mən ömrümün sonlarını vətənimdə keçirmək istəyirəm. Migel də hardasa mənə oxşayır.

- Sinyor Kartahena, bildiyiniz kimi biz Mərkəzi Çili sahillərinə ekspedisiyaya hazırlaşırıq. - deyə polkovnik gözlənilmədən söhbətin mövzusunu dəyişdi. – Sizin tutduğunuz iradlara görə, araukanlar çox möhkəm və güclü rəqibdir və sözsüz ki, onlara qalib gəlmək asan iş deyil. Hətta mən təzəcə əsirlikdən qayıtmış böyük oğlum Kamaçonu da Mərkəzi Çiliyə göndərirəm. Biz bütün sağlam qüvvələri səfərbər etmədik. Bax, siz deyirsiniz ki, vətəni hər şeydən çox sevirsiniz, amma nəvənizi müqəddəs iş üçün Mərkəzi Çiliyə buraxmırsınız. Halbuki Migelin də orada həmin ekspedisiyaya çox böyük xeyri dəyə bilər. Yoxsa, düz demirəm?

- Don Alonso, mən araukanları yaxşı tanıdığım üçün onu bu yoldan çəkindirirəm. - deyə qoca səyyah polkovnikə nəzər salmadan qətiyyətlə dilləndi və üzünü Migelə tərəf tutub gözünlün işarəsi ilə onu dostlarının yanına göndərdi. –

Mən Araukan ölkəsində çoxlu qohumlarımı itirmişəm, istəmirəm ki, o, növbəti qurban olsun.

- Burada mən sizinlə heç cürə razılaşa bilmərəm, - deyə polkovnik də öz etirazını bildirdi və dərindən ah çəkib ciddi halda sözüünə davam etdi. – siz heç də Migeldən ötrü narahat olmayın. Migel mənim ən bacarıqlı şagirdlərimdən biridir və qılıncdan mənim oğullarımdan da yaxşı istifadə edir. Bu yaxınlarda fransız gəmisində göstərdiyi şücaət və şəxsi igidliyi hər adam edə bilməzdi. O, hökmən öz gücünü Yeni Dünya sahillərində nümayiş etdirməlidir. Hər bir igid öz gücünü həmin torpaqda sınamalıdır.

Rodrigues gördü ki, bu barədə söhbət çox uzanacaq və sözsüz ki, polkovnik öz istədiyinə nail olacaqdır. Məhz bunun üçün o, daha heç bir etiraz etmədən və təkzib vermədən razılığını bildirməyə məcbur oldu. Axırda qeyd etdi ki, son söz Migelindir.

Qısa bir müddət ərzində həmin xəbəri Migelə çatdırdılar. Bu xəbərə Migel heç bir reaksiya vermədi və bu haqda dostlarına heç bir şey bildirmədi. Çünki bu təklif barəsində hələ fikirləşmək lazım idi. Migel bu vaxt qonaq zalında dayanıb, Ameriqo ilə Sebastyanın çaldığı gitaradan həzz alırdı. Onların böyük həvəslə çalmaqlarından nəinki Migel, hətta bütün zaldakılar qulaq asıb məst olurdular. Mahnı

sona çatan kimi zaldakılar yenə də onlardan çalmağı xahiş etdilər.

X fəsil. Ekspedisiya hansı heyətdə Mərkəzi Çiliyə yollanacaq?

Kamaçonun şərəfinə verilən baldan sonra, qonaqlar beş gün sonra yenə də polkovnik Alonsonun evində kapitan Xuanın ekspedisiyasına görə yığılışdılar. Bunlar demək olar ki, Barselonada yaşayan, Mərkəzi Çili yürüşündə iştirak edəcək zadəganlar idi. Necə deyərlər, bu zadəganlar, Araukan ölkəsinə edilən uqursuz yürüşlərin qisasını almalı, ispan silahını və gücünü bir daha Yeni Dünya sahillərində nümayiş etdirməliyidilər. Bir sözlə, onlar Araukan ölkəsində revanş götürməli idilər. Bu dəstə demək olar ki, hazır idi və həmin dəstəsinin başçısı Katalon hersoqunun təkidi ilə konkistador kapitan Xuan Odovaldo təyin edilmişdi. Bu namizəd bütün ekspedisiya iştirakçıları tərəfindən müsbət qarşılanmışdı.

Bu gün Mərkəzi Çiliyə nəzərdə tutulmuş ekspedisiyanın mahiyyəti, müqavilə şərtləri və yola düşmə günü müzakirə

olunmalı idi. Qonaq zalında təxminən on beş nəfər adam vardı. Əksəriyyətini Migel sifətdən tanıyırdı. Qəribəsi də o idi ki, təşrif buyuranların içərisində “Destino” gəmisinin kapitanı Manuel Markos da vardı. Görəsən, o, burada nə edir? Yəqin ki, kapitan Markos da bu ekspedisiyada iştirak edəcək. Neçə də olsa, artıq ekspedisiyanın tərkibində bir gəmi vardı və bu kifayət idi ki, ekspedisiya iştirakçılarını Mərkəzi Çili sahillərinə çatdırsın. Onda belə çıxır ki, kapitan Markos başqa məqsədlə bu yığıncaqa dəvət olunub. Migel qiyabi tanıdığı adamlardan birinin kapitan qraf Xuan Morelosun yanında əyləşmişdi. Bu həmin zabit idi ki, mühafizəçilərin başında durur və Migeli Luna ilə birlikdə keçə vaxtı həbs etmək istəmişdi. O, qədər də lazım olmasa, amma həmin zabitin adını bilmək Migel üçün maraqlı idi. Əgər həmin zabit bu yığıncaqda iştirak edirsə, deməli, o da Migel ilə birlikdə bu ekspedisiyada iştirak edəcəkdir. Artıq həmin zabit də Migeli nəzərdən keçirmişdi. Migelgil gedib düz kapitan Markosla, arbalyotçu Dias Duartenin yanında əyləşdilər.

Kapitan Xuan içəri daxil olub oradakılara qısaça izahat verdi ki, yığıncaqda bütün ekspedisiya iştirakçıları iştirak edəcəklər. Çünki yalnız bu gün mühüm məsələlər hall edilməsilə yanaşı, müqavilə də bağlanacaqdır. Bir çoxlarını müqavilənin şərtləri maraqlandırırırdı. Belə çıxır ki,

Seviliyada, Toledoda, Alikantedə, Kadisdə, Saraqosada və Valensiyada yaşayan bütün ekspedisiya iştirakçıları bu yığıncaqda iştirak edəçəklər. Bu müşkül bir iş sayılırdı. Lakin qəti tədbirlərə al atan kapitan Xuan doğrudan da bu gün bütün ekspedisiya iştirakçılarını bu evə yığa bilmişdi. Uzaq yol gələnlər qonaq otaqlarında istirahət edirdilər. Din-cələnlər dinçəlir, gözləyənlər isə səbirsizliklə saat 11-in tamam olmasını gözləyirdilər.

Vaxt tamam olan kimi bütün qonaqlar böyük zalda toplaşıb kapitan Xuanın işarəsini gözləməyə başladılar. Kapitan isə artıq sorğu-sual olmasın deyə, bütün içəridəkilərin adlarını birçə-bircə təqdim edərək, hamını bir-biri ilə tanış etdi. İçəridə kapitan Xuan ilə birlikdə düz qırx bir nəfər adam vardı. Komandan funksiyasını yerinə yetirən kapitan sağ əlini yuxarı qaldırmaqla, içəridəkiləri tam sakitliyə riayət etməyə çağırırdı. İçəridə sükut yaranan kimi kapitan Xuan başını dik tutub iradə ilə dedi:

- Mərhəmətli sinyorlar, hamınız bilirsiniz ki, nəyə görə bura yığılışmısınız? Ancaq hər ehtimala qarşı mən qısaça arayış vermək məcburiyyətindəyəm. Bildiyiniz kimi, İspaniyanın kralı əlahəzrət II Filippin razılığı ilə Yeni Dünya sahillərində yerləşən Mərkəzi Çili torpaqına, ispan əyanlarının itaətinə tabe olmayan araukan hindu tayfasına qarşı, Katalon və İspaniyanın başqa hersoqluqlarından olan

zadəənganlardan ibarət ekspedisiya təşkil edilib və burada əyləşən bütün sinyorlar həmin ekspedisiyanın iştirakçıları sayılırlar. Burada olan qırx bir sinyor bu ekspedisiyada xüsusi hüquqa malikdir və ekspedisiyanın idarə heyəti tərəfindən tərtib olunmuş hüquqi sənəd ə öz imzalarını ata bilirlər. Söz yox ki, həmin sənəddəki şərtlərlə razı olsalar.

- Sinyor kapitan, əgər mümkündürsə, idarə heyətinə daxil olan zadəənganların adlarını bizə deyərdiniz. - deyə cəngəvər Sebastyan üzrxahlıqla. dilləndi. - Şəxsən mən onların adlarını bilmirəm.

- Onsuz da bu haqda mən ardıcılıqla məlumat verəcəkdim. - deyə kapitan təqdiredici tərzdə dilləndi. - Əgər elədirsə, onda ekspedisiyanın idarə heyəti ilə tanış ola bilərsiniz: kapitan qraf Filipp Morelos, onun qardaşı mühafizəçi dəstəsinin komandiri kapitan qraf Filipp Morelos, mənim qardaşım “Vanquardia” adlı hərbi ispan kəmisinin kapitanı Filipp Odovaldo, mühafizəçi dəstəsinin komandiri leytenant Ernando Ramires, Kataloniya hersoqunun keçmiş favoriti leytenant Andre Le-Kont, qarnizonda arbalyotçular dəstəsinin komandiri kapitan Alonso Murilyo və keçmiş konkistador leytenant Vasko Velaskes. Ekspedisiyanın idarə heyəti yalnız mənə tabe olacaqdır. Mənim müavinim leytenant Andre təyin olunur.

Ekspedisiya fəaliyyət göstərən zaman kim hansı vəzifəni

daşıyacaqsa, tanış ola bilər. Kapitan Filipp Morelos 10 nəfərdən ibarət cəngavər, kapitan qraf Xuan Morelos 9 nəfərdən ibarət mühafizəçi, leytenant Vasko 9 nəfərdən ibarət keçmiş konkistadorlar dəstəsinə başçılıq edəcəklər. Həmin dəstələrdəki otuz bir nəfər ekspedisiyanın özəyini təşkil edir. İndi isə sonrakı siyahı ilə tanış olun: “Vanquar-dia”nın kapitanı gəmisində olan bütün 42 nəfər dənizçi və artilleriya komandiri kapitan Marsel Düranın tabeliyində olan 16 nəfər kanonirə, “Destino” gəmisinin kapitanı öz gəmisində olan 28 nəfər dənizçi, leytenant Ernando Ramires arkebuz və müşketlə silahlanmış 40 nəfər əsgərə, kapitan Alonso Murilyo 30 nəfər arbalyotçuya və nəhayət, leytenant Mişel Düran, leytenant Kamaço Odovaldo və leytenant Karlos Odovaldo hərəsi 10 nəfəri olan dəstələrə başçılıq edəcəklər. Ümumiyyətlə, bizim ekspedisiyada iki yüz iyirmi yeddi (227) nəfər adam iştirak edəcəkdir. Bu siyahıya dair kimin sualı varsa, verə bilər.

İçəridəkilərin arasında səs-küy başlandı. Hərəkət öz fikrini yalnız yanındakı dostuna söyləyirdi. Migeli maraqlandıran adamlardan biri, gecə vaxtı onun qabağını kəsmiş həmin zabitin adı idi. O da ki, kapitan qraf Xuan Morelos idi. Siyahı oxunanda Migelin vəziyyəti kəskin surətdə dəyişdi. Ona görə ki, onun hər iki dostu cəngavər olduqlarından onlar cəngavərlər dəstəsinə, Migel isə başqa bir dəstəyə

düşmüşdü - mühafizəçilər və ya konkistadorlar dəstəsinə? Bütün bunları ayırd etmək üçün o, ayağa qalxdı və hamının sakitləşdiyini görüb ehtiramla dedi:

- Sinyor kapitan, heç kimə sirr deyil ki, mən Osvaldo və Sebastyan uşaqlıqdan bir-birimizlə dostluq edir və bir-birimizə çox möhkəm baqlıyıq. Onlar cəngavər olduqlarına görə başqa dəstəyə, mən isə onlardan aralı düşmüşəm. Olmaz ki, mən də onlarla bir dəstəyə düşüm?

- İlk növbədə biz ekspedisiya iştirakçılarının daxilində nizam-intizamı möhkəm saxlamalıyıq - deyə nədənsə, qraf Xuan cavab vermək üçün ayağa qalxdı və ekspedisiyanın rəisindən icazə alaraq, iradə ilə sözünə davam etdi.

- Möhtərəm sinyorlar, hamı yadda saxlamalıdır ki, biz Yeni Dünya sahillərinə səyahətə yox, oradakı qatı düşmənlə döyüşməyə gedirik. Sinyor Migel, sizin dostlarınız çəngavərdirlər, məhz buna görə də cəngavərlər dəstəsinə daxil ediləblər. Təəssüf ki, siz cəngavər deyilsiniz. Cəngavər titulu almaq üçün döyüşlərdə xüsusi şücaət və misilsiz qəhrəmanlıq göstərilməlidir. Vaxtı uzatmamaq üçün bildirirəm ki, siz mənim başçılıq etdiyim mühafizəçilər dəstəsindəsiniz və ekspedisiya zamanı yalnız mənə tabe olacaqsınız.

Qrafın söylədiyi kobud ifadəsinə görə Migel onun cavabını vermək istədi, ancaq Sebastyan onun qolundan

tutub aşağı dartdı. Migel sakitləşən kimi leytenant Andre ayağa qalxıb müəmmalı tərzdə dedi:

- Sinyor kapitan, məni bir şey marqlandırır: təcrübəli zabit sayılan qraf Filipp Morelosun ixtiyarında 10 nəfər cəngavər var, leytenant Ernando Ramiresin ixtiyarında isə arkebuz və müşketlə silahlanmış qırx nəfər əsgər var. Bunu necə başa düşmək olar?

- Sinyor, bizim cəngavərlərin və konkistadorların hər biri on əsgərə bərabərdir. - deyə kapitan Xuan tərəddüd etmədən cavab verdi. - Bu həqiqət hər bir adama bəllidir. Ümumiyyətlə, müqaviləyə imza atacaq qırx bir nəfərin hamısı yüksək təcrübəli, bacarıqlı, qorxmaz və mərd adamlardır. Bu heyət ilə biz araukanlara diz çökdürəcəyik. - Sonra o, qədd-qamətini düzəldib əlinə bir sənəd alaraq oxumağa başladı. - Möhtərəm sinyorlar, indi isə keçək əsas məsələyə.

Tərtib olunmuş sənədə görə, zəbt olunacaq torpaqlar bu şəkildə bölünəcək. Zəbt olunacaq torpaqların qırx faizi burada oturan qırx bir nəfərin arasında, qalan on faizi isə yerdə digər adamların, yəni, əsgərlərin və matrosların arasında bölünəcək. Sizə bildirirəm ki, bu ekspedisiyanın təşkil olunması üçün polkovnik Alonso Odovaldo II Filippdən icazə aldığına, ondan xüsusi imtiyazlar əldə etdiyinə və ekspedisiyanın bütün xərclərini öz üzərinə götür-

düyünə görə, zəbt olunaçaq torpağın əlli faizi Odovaldo nəslinə, otuz faizi isə ekspedisiyanın bütün zadəganları və zabıtləri arasında bölüşdürüləcəkdir. Qalan on faizi sırası üzvlərə veriləcək.

İçəridə oturanların arasında canlanma baş verdi. Kim isə bu bölümdən razı, kim isə narazı idi. hiss olunurdu ki, burada əyləşənlərin əksəriyyəti bu bölümdən narazı idilər. Əsasən də iyirmi səkkiz nəfər təşkil edən mühafizəçilərin, cəngavərlərin və keçmiş konkistadorların sırası. Döyüş zamanı bütün zərbəni öz üzərinə götürəcək bu fədailərə çəməsi qırx faiz torpaq vəd edilirdi. Onlar bu qərarı ədalət-siz adlandırdılar. İdərə heyəti burada yalnız öz mənafeələrini güdmüşdü. Buraya yığışanların demək olar ki, doxsan beş faizi bilmirdi ki, Araukan ölkəsinin ərazisinin ölçüsü nə qədərdir, hətta həmin ərazinin nə boyda olduğunu belə təsəvvürlərinə gətirə bilmirdilər. Bunu yalnız Migel və təxmini kapitan Xuan bilirdi. Zadəganların əksəriyyəti elə bilirdilər ki, Araukan ölkəsi də Asteklərin və İnkələrin imperiyası kimi nəhəngdir. Daha bilmirdilər ki, həmin ölkə təxminən Kataloniya hersoqluğundan azca böyük bir ərazidir.

- Sinyor kapitan, mən sizə bir çoxlarını maraqlandıran sualı vermək istəyirəm. - deyə kapitan Marsel katalon dilini bilmədiyinə görə, əlini yuxarı qaldırıb fransız ləhcəsi ilə

kastiliya dilində nəzakətlə dilləndi. - Buraya yığılanlardan demək olar ki, heç kim bilmir, Araukan ölkəsinin ərazisi nə qədərdir? Bəziləri deyir Fransa boyda, bəziləri deyir İngiltərə boyda, bəziləri isə deyir ki, Astek imperiyasının keçmiş ərazisi boydadır. Zəhmət olmasa, bu haqda bizə məlumat verin.

Kapitan Xuan bu sualı içəridə əyləşənlərdən gözləsə də, onun cavabını bilmirdi. Lakin buna baxmayaraq, hamı ondan cavab gözləyirdi. Kapitan qeyri-müəyyən tərzdə başını tərpədənək təşəxxüslə dedi:

- Möhtərəm sinyorlar, bu lazımlı sualdır, lakin mən ona dəqiq cavab verə bilmirəm. Çünki mən özüm Mərkəzi Çilidə olmamışam. Mexikoda olarkən mənə orada demişdilər ki, Araukan ölkəsi Portuqaliya krallığı boydadır.

- Bizim üçün dəqiq məlumatlar əldə etmək vacibdir. - deyə qraf Filipp müəmmalı tərzdə dilləndi və kapitan Xuana bəraət qazandırmaq üçün cəld özü-özünə əlavə etdi.

- Sinyor kapitan, mən bilirəm ki, burada sizin heç bir təqsiriniz yoxdur, ancaq biz gərək əvvəlcədən bu haqda bilənlərdən məlumat almalıydıq. Ola bilməz ki, bu haqda bilməmiş adam olmasın.

- Rodriges Kartahenada, bu haqda dəqiq məlumatlar olar. - deyə "Destino"-nun kapitanı ehtiramla dilləndi. - O, özü mərhum Pedro Valdiviyanın ekspedisiyalarında olmuş

və dəfələrlə araukanlara qarşı qızğın döyüşlərdə iştirak edib.

- Əgər elədirsə, onda gərək biz onu buraya dəvət edək. - deyə kimsə arxayıncasına yerindən qışqırdı.

- Kapitan Rodrigesin nəvəsi buradadır, onu... - deyə kimsə yerindən qışqırmaq istədi və kapitan Xuanın işarəsilə hamı sakitləşdi.

Migel gördü ki, içəridəkilər ondan söz gözləyir və demək olar ki, hamı baxışlarını ona tərəf yönəltmişdi. Migel isə ağlına belə gətirə bilməzdi ki, babasının yerinə bu qədər zadəgana necə izahat versin. O, yalnız babasından eşitmiş, Araukan ölkəsinin təxmini ölçüsünü deyə bilirdi. Sükut içində olan zadəganlar eşidəndə ki, Araukan ölkəsinin ərazisi nə Portuqaliya krallığı, nə də ki, həmin krallığın yarısı boydadır, sadəcə olaraq uzağı otuz min kvadrat metr təşkil edir. Onda zalda yenə də hay-küy qopdu və hamının arasında daxili canlanma hiss olundu. Hətta bütün bunlara şübhə ilə yanaşan kimsə, yenə də qoca Rodrigesin buraya dəvət olunmasını tələb etdi.

- Sakit olun, sakit. - deyə kapitan Xuan içəridəkiləri sakitliyə dəvət etdi və tam olmayan sükut zala dolanda o, iradə ilə sözünə davam etdi. - Siz nədənsə, narazlıq edirsiniz? Kimin sözü varsa, qoy desin. Daha səs-küy qoparmaq nəyə gərəkdir? O ki, qaldı kapitan Rodriges Karta-

henanın buraya dəvət olunması, bu mümkün olan şey deyil. Kapitan Rodriguesin artıq doxsan yaşı var və həmin qocanı yerindən tərpədir buraya gətirmək, bizim tərəfdən kobud bir hərəkət olar. Lakin sizə bildirmək istəyirəm ki, yaxın günlərdə mən idarə heyəti ilə birlikdə qoca dəniz səyyahının yanına gedib ondan lazımı məsləhətlər almalı və ekspedisiyamız üçün məlumatlar toplamalıyam. Gəlin, sakitliyə riayət edək. İndi isə kimin sualı varsa, qoy versin.

Əlbəttə, ilk zərbəni heç kim öz üzərində götürmək istəmirdi. Bu hal sonradan həmin adama xeyir gətirməyəcəkdi. Lakin heç kim öz fikrini söyləməsə, deməli hamı həmin müqavilə ilə razı idi.

- Şəxsən bu müqavilə məni qane edir. - deyər Sebastyan qətiyyətlə dilləndi və əqidəsini açıqlamaq üçün açıq ürəklə sözünə davam etdi. - Şəxsən mən ömrünün axırına kimi Barselonada yaşamaq istəyirəm.

- Eləcə də mən. - deyər Osvaldo dostu ilə razılaşdı.

Migelin fikri isə hamıya bəlli idi. O, da babası kimi bütün İspaniyanı dünyanın hər bir nöqtəsinə dəyişməz və öz məqsədinə nail olandan sonra əbədi olaraq İspaniyaya qayıdacaqdır. Lakin o, babasına nisbətən Barselonadan çox Seviliyada yaşamaq istəyir. Ona görə ki, təkcə Migelin və onun dostlarının fikri buradakı məsələni həll edə bilməzdi. Başqalarının da fikrini burada eşitmək maraqlı olardı.

Buraya yığılanların bəziləri müqavilədəki maddələrlə, bəziləri yalnız araukanlarla maraqlanırdı, bəziləri isə pul əldə etmək üçün bu ekspedisiyada iştirak edirdi. Lakin bu məsələyə ciddi yanaşılsa, gərək hamını araukanlar və onların döyüş qabiliyyəti maraqlandırmalı idi. Qraf Filipp sualların verilmədiyini görüb tərəddüd edənləri qabaqlamaq üçün ayağa qalxıb cəsarətlə dedi:

- Möhtərəm sinyorlar, mənə elə gəlir ki, bu bölgüdən heç kim narazı ola bilməz. Çünki bizim zəbt edəcəyimiz torpaq ən azı Kataloniya hersoqluğu boydadır və hamıya lazımı qədər torpaq çatacaq. İş ondadır ki, bu bölgünün bir əmması var. Biz bu torpaqları zəbt edəndən sonra hər bir mülkədar mütləq beş il müddətində həmin torpaqda qalıb yaşamalıdır. Qonşuluqda yaşayan hindu tayfaları görməlidirlər ki, bu ərazidə yaşayan var və həmişəlik həmin torpaqlardan əl çəkməlidirlər. Başa düşürsünüz, bu həm də öz təhlükəsizliyimizi təmin etmək üçün ən yaxşı üsullardan biri sayılır. İşdir, hər hansı bir sahibkar vaxtından əvvəl həmin torpağı tərk etsə, onda həmin torpaq qonşuları arasında tən yarı bölünəcəkdir.

- Sinyor qraf, bu çox gözəl bir qərardır. - deyə kapitan Alonso təqdirəedici halda dilləndi. - Bircə sualım var sizə, hindularla döyüş vaxtı işdir, ekspedisiya iştirakçılarından kimsə həlak oldu, onda onun payına düşəcək torpağın

aqibəti necə olacaq? Araukanlarla döyüş zamanı bizim də sıralarımızda itki olacaq.

- Bu şərti də biz həll etmişik. - deyə qraf Filipp tərəddüd etmədən cavab verdi və üzünü kapitan Alonsodan çəkib ehtiramla bütün içəridəkilərə izah etməyə başladı. – Araukanlarla bizim aramızda müharibə qurtaran kimi həlak olanların torpaqları, orada təşkil olunacaq auksionda satılacaq və həməən vəsait notariusun əli ilə həlak olanların ailələrinə çatdırılacaq.

- Sözsüz ki, həmin torpaqları ən pullu zadəgan alacaq. - deyə kimsə yerindən replika atdı.

Bu replika qraf Filippə təsir etsə də, o özünü bilməməzliyə vurdu. Söz yox ki, kimin pulu çoxdursa, o da həmin torpaqların sahibi olacaq. Həmin zəbt olunmuş torpaqları, vətəmindən ayrılmaq istəməyən sağ qalan ekspedisiya iştirakçıları auksionda satacaq. Görəsən, həmin satış hansı şərtə uyğun olacaq. Bunu aydınlaşdırmaq üçün Sebastyan qalxıb qrafa müraciətlə dedi:

- Bu şərtlərdən şəxsən mən razıyam. Ancaq mən bir şeyi aydınlaşdırmaq istəyirəm. Mən indidən deyirəm ki, bir çox döyüşçülər kimi, ispan gücünü və silahını nümayiş etdirmək üçün Mərkəzi Çiliyə gedirəm. Bilmək istəyirəm, mənə məxsus olacaq torpağı auksionda sata biləcəm, ya yox? Bu məsələ bir çoxlarını maraqlandırır.

- Əlbəttə, bu mümkün olan bir şeydir, ancaq bir şərtlə, - deyə kapitan Xuan qrafı qabaqlayıb səbirsizliklə dilləndi. - bəri başdan hamınıza bildirirəm, kim ki, ona çatacaq torpaqlardan istifadə etməyəcəksə, onda tərtib olunmuş müqaviləyə öz adını yazdırsın. Araukan ölkəsinə ayaq basandan sonra, kim öz torpağından imtina etsə, həmin torpaq qonşuları arasında bölüşdürüləcək. Elə bir nümunə artıq var. Əsgərlərə və dənizçilərə veriləcək on faiz torpaq, onlar tərəfindən əvvəlcədən imtina edilib və həmin ərazi sözsüz ki, auksionda satılacaq. Yenə bildirirəm ki, kim öz torpağından imtina edəcəksə, gərək əvvəlcədən adını müqaviləyə yazdırsın.

Bu məsələ də hamıya aydın oldu. Lakin leytenant Vasko imkan vermədi ki, yığıncağın başa çatması üçün son söz kapitan Xuana verilsin. O, ayağa qalxıb müəmmalı tərzdə:

- Sinyor Xuan, bunlar qalsın bir kənarda. Yaxşısı budur, siz bizə yerli hindular olan araukanlar haqqında məlumat verəydiniz. Bu da bizim hamımız üçün maraqlı olardı.

- Guya mən onların haqqında bir şey bilirəm, mən heç onların üzünü belə görməmişəm. - deyə kapitan bu sualdan qaçmaq üçün qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və mövzunu dəyişmək üçün Vaskodan yerində əyləşməyi xahiş etdi.

- Sinyor, biz azğın və amansız düşmənimizə qarşı müharibəyə başlayacağıq, ancaq bizdə onlar haqqında heç

bir məlumat yoxdur. - deyə Vasko narahatlıqla öz etirazını bildirdi. - Bu ki, gülməlidir. Biz düşmənimiz barəsində heç bir məlumat əldə etməmişik və onların...

- Sinyor leytenant, başa düşmürəm, nə üçün siz təşvişlə danışsınız? - deyə kapitan Xuan həqarətlə Vaskonun sözünü kəsdi və sağ əlini qaldıraraq onu sakit olmağa çağırırdı. Araukanlar nə vaxtdan azğın və amansız düşmən sayılırlar?

Bu atmacadan nəinki kapitan Xuan, həm də içəridə əyləşənlərin əksəriyyəti qəh-qəhə çəkib gülməyə başladılar. Bu çox acınacaqlı bir hal idi, heç kim həqiqəti anlamaq istəmirdi. Bu həqiqətdən onlarınlar həyatı asılı idi. Bu qəh-qəhənin nəticəsində də içəridəkilər replika atmağa başladılar.

- Lüt aborigenlər bizim üçün ciddi düşmən sayılırlar. - deyə kimsə istehza ilə söz atdı.

- Cüllüt hindular kimin üçünsə cəngavərlərə oxşayırlar.

- Aborigenlər kimin üçünsə qorxuludursa, qoy ekspedisiyanın tərkibindən çıxsın.

- Bu döyüşçüyə yaraşan sözlər deyil.

- Bu zabıt hələ böyük bir dəstəyə başçılıq edəcək?

- Bu ki, biabırçılıqdır.

- Sinyor kapitan, sizdən artıq dərəcədə xahiş edirəm, içəridə səs-küy salanları sakitləşdirəsiniz. - deyə Vasko incimiş halda dilləndi.

Qısa bir müddətə ekspedisiyanın rəisi hamını sakitləşdirdi və leytenanta söz deməyə imkan yaratdı. O qəddi-qamətini düzəldib qürurla dedi:

- Səs-küy salanlara bildirmək istəyirəm ki, bura şəhər limanı deyil. Xahiş edirəm nizam-imtizamı pozmayasınız. Mənim həmin sualı verməyə tam əsasım var. Araukanlar barəsində kimin məlumatı varsa, qoy buradakılara desin. Bu mütləq lazımdır. Mən hələ Panamada və Peruda olarkən onlar haqqında çox ciddi xəbərlər eşitmişəm.

- Mən yenə də bildirirəm ki, araukanlar barəsində mənim heç bir məlumatım yoxdur. - deyə kapitan Xuan laqeydliklə dilləndi və başını peşmançılıqla tərpədir dilxor halda sözünə davam etdi. - Bu haqda yalnız həmin ekspedisiyaların iştirakçısı, kapitan Rodriges Kartahenada məlumatlar var. Onu da ki, buraya dəvət etmək, bizim tərəfimizdən hörmətsizlikdir. O həddindən artıq qoca adamdır.

- Mən demirəm ki, kapitan Rodrigesi buraya dəvət edək. - deyə Vasko tərəddüd etmədən qətiyyətlə dilləndi və üzünü içəridəkilərə tutub ehtiramla sözünə davam etdi. - Əgər, onda tutarlı məlumatlar varsa, onda biz hamımız, daha doğrusu kimin üçün vacibdirsə, elə indicə yığılıb kapitan Rodrigesin yanına gedək.

XI fəsil. Araukanlar haqqında əsl həqiqət

İstər-istəməz hamı, qoça Rodriguesin yanına getməyə öz razılığını bildirdi. Doğrudan da araukanlar haqqında hər hansı bir məlumat almaq, hamı üçün maraqlı idi. Günorta yeməyindən sonra hamı Migelgilə yollandı. Yığıncağı Migelgildə davam etdirmək qərara alındı. Bütün ekspedisiya iştirakçıları qoca Rodriguesin qarşısında qonaq zalında yığılmışdılar. İlkən sualı elə Vasko verdi və bir çoxları kimi səbirsizliklə cavab gözlədi. Qoca Rodrigues diqqətlə qulaq asıb ayağa qalxmada həvəslə dedi:

- Ayağa qalxmadığım üçün hamınızdən üzr istəyirəm. Ancaq istəsəniz, lap ayağa qalxıb danışa bilərəm. Deməli, narazı deyilsiniz. Lakin cavab verməmişdən əvvəl mən bilmək istədim, bu ekspedisiyanın tərkibində neçə nəfər adam iştirak edəcək?

- İki yüz iyirmi yeddi nəfər. - deyə kapitan Xuan o dəqiqə qətiyyətlə dilləndi və izahat vermək üçün ehtiramla sözünə davam etdi. - Sinyor Kartahena, onlardan tam əksəriyyəti çox təcrübəli, qırx bir nəfəri isə cürbəcür müharibə və döyüşlərdə ad çıxarmış həddindən artıq təcrübəli, bacarıqlı, qorxmaz və ikid döyüşçülərdir. Bir sözlə, bu cür dəstə ilə biz araukanların dərslərini verəcəyik. Buna əmin ola bilərsiniz.

- İstəməyən kor olsun. - deyə qoca Rodriges qeyrimüəyyən tərzdə dilləndi və kapitan Xuana tərs bir nəzər yetirib soyuyuqanlıqla sözünə davam etdi. - Sinyor kapitan, yenə də sizə deyirəm, araukanlar heç bir hindu tayfasına oxşamır. Avropanın ən qabaqcıl əsgərləri kimi döyüşürlər. Bəli, bəli. Siz öz rəqiblərinizi qiymətləndirməlisiniz. Doğrudan da araukanlar mahir döyüşçüdürlər. Mən bunu demişəm, həmişə də deyəcəm. Ona görə yox ki, biz onlara məğlub olmuşuq. Ona görə ki, onlar döyüş taktikasından yaxşı baş çıxarırlar. Siz hökmən onları güclü rəqib kimi qəbul etməlisiniz.

- Sinyor Kartahena, mən eşitmişəm ki, siz Pedro Valdiviyanın bütün ekspedisiyalarında iştirak etmisiniz və açıq etiraf etdiniz ki, həmişə araukanlara məğlub olmusunuz. - deyə Vasko söz aldı və üzünü qocaya qutub ehtiramla sözünə davam etdi. - Ancaq bizim üçün maraqlı olardı, sizin dəstələri hansı döyüşçülər təmsil edirdi? Yəni, sizin döyüşçülər təcrübəliydilər, yoxsa kəndlərdən gəlmiş əkinçilər idi?

- Hamınız əmin ola bilərsiniz, Pedro Valdiviyanın ekspedisiyasında yalnız təcrübəli və bacarıqlı döyüşçülər təmsil olunmuşdu. - deyə qoca səyyah tərəddüd etmədən qətiyyətlə cavab verdi. - Həmin o konkistadorlar İnkələrin imperiyasını fəth etmiş və Atualpanın döyüşkən ordusunu

darmadağın etmişdilər. Sadəcə olaraq, araukanlar bizdən bacarıqlı çıxdılar. Ona görə deyirəm, araukanların hiyləgərliyindən muğayat olun.

- Əgər mümkündürsə, bu barədə ətraflı danışın. - deyə Vasko təkid etdi.

- Araukanlar çox bacarıqlı, təcrübəli və hiyləgər döyüşçülər. - deyə qoca səyyah təkidlə bu sözləri təkrar etdi və leytenant Vaskoya nəzər salmadan ehtiramla sözünə davam etdi. - Araukanlarla cəmi iki dəfə açıq döyüşdə olmuşuq, o da ki, sayımız az olanda. Buna baxmayaraq, biz onları həmin o döyüşlərdə darmadağın etdik. Lakin sonra onlar açıq döyüşdən boyun qaçırmağa başladılar.

Lautaro adlı bir araukan bizim tərəfimizə keçmiş və bütün sirlərimizə və döyüş taktikasına tam yiyələnib bir ildən sonra öz hindularının yanına qayıtmışdı. Məhz bu hadisələrdən sonra hindular bizim üstümüzə gözlənilmədən dağların ətəyində, meşənin girəcəyində, dərələrdə, dağ keçidlərində hücum etdilər. Bir də ki, üstünlük ona görə onların tərəfində idi ki, hindular öz torpaqlarında idilər və bütün sahələri çox yaxşı tanıyırdılar. Araukanlar bütün imkanlarından çox yaxşı istifadə edirdilər. Onlar çox böyük ustalıqla bizi mühasirəyə alır və oxlarını üstümüzə yağdırırdılar. Hansı vasitələrə əl atırdıqsa, onlara qalib gələ bilmir-

dik. Hətta elə vaxt olub ki, bizim sıralarımızda dörd yüz nəfər olub, yenə də araukanlara diz çökdürə bilmə-mişik.

- Sinyor Kartahena, sizin fikrinizcə, bu qüvvə araukanları məğlub etmək üçün kifayətdir? - deyə “Vanquardia” gəmisinin kapitanı maraqla soruşdu.

- Sinyor kapitan, hər şey sizin özünüzdən asılıdır. - deyə qoca səyyah qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - Elə ayağınızı Araukan torpağına basan kimi özünüzü ayıq-sayıq aparmalısınız. Sözsüz ki, döyüşdə soyuqqanlı və qorxmaz olmalısınız. Hər şeydən ehtiyatla davranmalısınız. İndi isə əsas bir şeyi yadda saxlayın. Hansı döyüşdə iştirak edirsiniz-edin, ancaq həmişə arxada ya pusqu, ya da ki, ehtiyat dəstəsi saxlayın. Bu hal sizin mühasirəyə düşmə ehtimalını xeyli azaldacaq. Gecələr və əsasən səhər çağı çox ehtiyatlı olmalısınız.

- Mən başa düşə bilmirəm, hansı döyüşçünü dindirirsən, deyir araukanlardan muğayat olun. - deyə qraf Xuan qəti olaraq bu izahatdan narazı oldu və qoca səyyahın sözünü yarımcıq qoymasına görə heç üzr istəmədən laqeydliklə sözünə davam etdi. - Bu cür sözləri ekspedisiya iştirakçıları qarşısında demək və ya işlətmək, heç bir ispan zadəganına və ya zabitinə yaraşmaz. Siz elə danışsınız ki, guya biz lüt hinduların üstünə yox, Osmanlı İmperiyasının əsgərləri

üzərinə gedirik. Kənardan baxan olsa, bu sözlərə görə bizim hamımıza gülər.

- Başa düşmürəm, heç ispan əsgəri də lüt hindulardan ehtiyat etməlidir? - deyə leytenant Kamaço giley-güzarla dilləndi. - Biz onların üzərinə, gözlərimizi dəsmalla bağlayıb getməliyik. Həmin aborigenlərdən ehtiyat etmək bizim üçün təhqir sayılır.

- Həmin o lüt hindular bir neçə ispan dostlərini darmadağın ediblər. - deyə qoca səyyah böyük enerji toplayaraq qətiyyətlə dilləndi. - Yüzlərlə ispan əsgəri əbədi olaraq başlarını Araukan torpağında qoyubdur.

- Bu səhlənkərlik nətiçəsində baş verə bilərdi, - deyə kapitan Alonso gözlənilmədən narazılığını bildirdi. – aborigenlər öz qüvvələrilə ispan konkistadorlarını məğlubiyyətə uğrada bilməzdilər.

- Həmin o lüt aborigenlər, məşhur komandan Pedro Valdiviyanı əsir alıb sonra isə edam etmişdilər. - deyə qoca səyyah heç kimə baxmadan kəskin şəkildə xəbərdarlıq etdi.

- Deməli, Pedro Valdiviya əzvay adam olub və ispan qədrətini orada biabır edib. - deyə leytenant Kamaço hüznə dilləndi.

Qoça Rodrigues, etikadan kənar olan adamı təsadüfən gördü və heç kimə imkan vermədən qürurla dedi:

- Cavan oğlan, tanımadığın adam haqqında bu cür əxlaqsız söz işlətmək, sənin özbaşnalığından xəbər verir. O, səni yaşda olanda İspaniyanın şan-şöhrətini qaldırmaq üçün ömrünün ən ağır günlərini Yeni Dünyada keçirib. Valdiviya İspaniyanın xeyri üçün çox işlər görüb, hətta canından belə keçib. Sən isə onun gördüyü işlərinin onda birini görsən, deyərəm ki, onun haqqında hər hansı bir söz deməyə sənin ixtiyarın var.

- Sinyor Kartahena, siz nə üçün narazı olursunuz, axı Valdiviya doğrudan da İspaniyanın adını Mərkəzi Çili sahillərində batırıb. - deyə kapitan Alonso yenə də Pedro Valdiviyanı təhqir etdi və ağzını büzüb ikrah hissi ilə sözünə davam etdi. - Valdiviya aborigenlər tərəfindən edam olunmasaydı, sözsüz ki, İspaniyada yerli zadəganlar tərəfindən edam olunacaqdı. O, millətin beynində acı xatirələr qoyub gedib. Ölən həmvətənlərimizin qanını almaq üçün biz gərək Mərkəzi Çilidə yaşayan bütün araukanları qılıncdan keçirib, onların bütün nəsillərini yer üzündən silək.

- Bütün araukanlar darmadağın olunmalıdırlar.

- Qılınclarınız pas atmasın deyə, biz tezliklə yola düşməliyik.

- Qardaşlarımızın qanı alınmalıdır.

- Təslimçilik ruhunda gedən müzakirələr dayandırılmalıdır.

- Qoca səyyahın fikri ilə biz araukanlardan qorxub missiyamızdan imtina etməliyik.

Hərə ağzına gələn deyir, qışqıra-qışqıra qoca səyyahın ünvanına təhqirlər də yağdırırdılar. Sözsüz ki, hamı belə deyildi. Qoca səyyahı dinlənmək istəyənlər də vardı. Kapitan Xuan qoçanın dedikləri ilə razılaşmasa belə, yerdən söz atanların tam əleyhinə idi və bunu pis hal kimi qiymətləndirirdi. Elə bir hərəkətlə sözsüz ki, qoca səyyahın xətrinə dəymək olardı. Çünki Pedro Valdiviya qoca səyyahın qohumu və şəxsən, ekspedisiya iştirakçısı Migelin babası idi. Bu həqiqəti içəridəkilərin bir neçəsi bilirdi və həmin adamlar vəcdə gələn Migeli birtəhər sakitləşdirirdilər. Qoca səyyah isə məyus halda başını aşağı salıb replikalara əhəmiyyət vermirdi. Bu yığıncağa ağsaqqallıq edən kapitan Xuan ayağa qalxıb, bütün söz-söhbətə son qoymaq üçün qururla dedi:

- Mən sizi sakitliyə riayət etməyi çağırıram. Xahiş edirəm, deyilən sözlərə fikir verəsiniz. Şəxsən mən hinduların heç birisini özüm üçün ciddi rəqib saymıram. Valdiviya isə doğrudan da İspaniyanın xeyri üçün çox işlər görüb. İnlərin imperiyasının fəth edilməsində şəxsən

Valdiviyanın böyük rolu olub. İndi isə qulaq asın, Valdiviya Migel Kartahenanın doğma babasıdır.

Bu gözlənilməz xəbər hamını mat-məəttəl qoydu. Migel mərhum səyahətçi Pedro Valdiviya ilə qohum idi. Bununla da heç kim Valdiviyanı bir daha yada salmağa ürək etmədi. Necə olsa da Migel də himin ekspedisiyanın iştirakçısı sayılırdı.

- Sinyor Kartahena, məsləhətinizə görə çox sağ olun, - deyə kapitan Xuan birbaşa qoca səyyaha öz minnətdarlığını bildirdi. - lakin axıncı məqamda son fikrinizi bildirsəydiniz pis olmazdı.

- Mən sizə araukanlar barəsində əsl həqiqəti söylədim, - deyə qoca səyyah təmkinlə dilləndi. – siz isə bütün bunları qulaq ardına vurursunuz. Sizlər nizam-intizama riayət olunmasa, hamınız məğlubiyyətə düşər olacaqsınız. Buna baxmayaraq, mən ən əziz nəvəmə sizin ekspedisiyanızda iştirak etməyinə icazə vermişəm. Halbuki Mərkəzi Çilidə mən çoxlu yaxın qohumlarımı itirmişəm. Bilirsiniz, bu gecəni mən fikirdən demək olar ki, heç yatmamışam. Siz Mərkəzi Çiliyə yola düşsəniz, mən bu evdə özümə yer tapmayacam. Hamı bilir ki, mən altmış yaşına kimi məşhur dəniz səyyahları ilə birlikdə müxtəlif ekspedisiyalarda iştirak etmişəm. Sizdən bircə xahişim odur ki, keçmiş dəniz səyyahına sizin ekspedisiyada iştirak etməyə icazə verə-

siniz. Mən bir müşahidəçi kimi bu ekspedisiyada iştirak etmək istəyirəm. Mərkəzi Çili sahillərində mənim sizə xeyli köməyim dəyə bilər.

Bir dəqiqə, bir dəqiqə, xahiş edirəm sözümlə kəsməyin. Mənim bir xahişim də var. Çoxlarının tanıdığı coğrafiyaşünas Bartolomeu Salvatyero da bu ekspedisiyada iştirak etmək və bu ekspedisiyanın xronikasını yazıb Sevilyada çap etdirmək istəyir.

Bu təklif çoxları üçün gözlənilməz idi, bəzilərinə isə bu təklif gülməli göründü. Təəccübdən hətta Migelin gözləri bərələ qaldı. Dostları da fəhimsizlikdən yerlərində donub qaldılar. İlk növbədə kapitan Xuan dilləndi:

- Mən başa düşürəm ki, sizin bu təklifiniz ciddi deyil. Bu yaşda ağır bir ekspedisiyada iştirak etmək aqlasığmazdır.

- Bu heç də zarafat deyil, - deyə qoca səyyah qətiyyətlə dilləndi. - yaşımın doxsan olmasına baxmayaraq, bu ekspedisiyada iştirak etmək üçün məndə böyük enerji var. Mən hökmən bu ekspedisiyada iştirak etməliyəm. Yoxsa, mən dərddən bu dörd divar arasında ölürəm. Bilirsiniz, məni araukanların aqibəti maraqlandırır. Bəlkə, doğrudan da biz bu dəfə araukanları məğlub edəcəyik. Hə, nə oldu, məni bir müşahidəçi kimi ekspedisiyaya qəbul edirsiniz, ya yox?

- Nə deyirəm ki, sizin kimi şəxsiyyətin ekspedisiyada iştirak etməsi bizim üçün böyük şərəfdir. - deyə kapitan Xuan təqdirəedici tərzdə dilləndi və canfəşanlıqla qoca səyyahın əlini sıxıb ehtiramla sözüinə davam etdi. - Möhtərəm sinyorlar, kapitan Rodriges Kartahena və coğrafiyaşünas Bartolomeu Salvatyero müşahidəçi kimi bizim ekspedisiyada iştirak edəcəklər.

- Sinyor kapitan, artıq araukanlar barəsində biz çox şey öyrəndik, həm də sinyor Kartahena, özü də bizimlə həmin ekspedisiyada iştirak edəcək. - deyə Vasko səbirsizliklə dilləndi və içəridəkilərə ötəri nəzər salıb təmkinlə sözüinə davam etdi. - İndi isə keçək əsas məsələyə. Ekspedisiyanın yola düşməyi hansı gün nəzərdə tutulub?

- Möhtərəm sinyorlar, bizim Mərkəzi Çili sahillərinə yola düşməyimiz bu ilin axırına nəzərdə tutulmuşdu, - deyə kapitan Xuan tələsmədən dilləndi və böyük ehtiram nümayiş etdirə-etdirə sözüinə davam etdi. - lakin sinyor Rodrigeslə söhbət edəndən sonra soyuqlara düşməməkdən ötrü yola düşməyimiz oktyabrın 1-nə qərara alındı. Başa düşürsünüz, bu, sinyor Rodriges Kartahena tərəfindən verilən ən gözəl təkliflərdən biri sayılır. İş ondadır ki, İspaniya Şimal, Araukan ölkəsi isə Cənub yarımkürəsində yerləşir. Deməli, bizdə qış olanda, orada yay olur. Bizdə payız olanda, orada yaz olur. Biz oktyabrda yola düşsək

təxmini dekabr ayında ora çatacayıq. Yəni, orada yay olanda biz Araukan ölkəsinə ayaq basacayıq.

- Çox gözəl təklifdir, elə yayda biz araukanların işini bitirərik. - qraf Xuan canfəşanlıqla dilləndi. - Oktyabrın 1-i ən yaxşı tarixdir. Mənə elə gəlir, heç kim buna etiraz etməz.

Doğrudan da heç kim bu tarixə etiraz etmədi. Hələ yola düşmək gününü bir on gün də qabağa çəkmək təklifi olundu. Kapitan Xuan etiraz notlarını bir daha eşitməmək üçün aludəliklə dedi:

- Xahiş edirəm, diqqətlə qulaq asın. Mərkəzi Çiliyə nəzərdə tutulmuş ekspedisiya oktyabrın 1-də səhər saat 6-da “Vanquardia” adlı hərbi və “Destino” ticarət gəmilərində Barselonadan yola düşəcək. Barselonada yaşayanlar saat 5-də bütün komanda ilə limanda görüşə bilər. Kataloniyadan kənarda yaşayanlar isə sentyabrın 30-də bizə yığışa bilərlər, oradan hamımız limana gedərik. İdarə heyətinin üzvləri gəmilərin ərzaq təchizatı ilə məşğul olsunlar.

Demək olar ki, hər şey aydın idi. Qoca səyyahın evinə yığışanların hamısı olmasa da, yarıdan çoxu dağılışdı. Kapitan Xuan şəxsən bəzi məsələləri həll etmək üçün burada qaldı. Onların söhbəti çox uzun çəkmədi. Bütün sorğu-suallar qurtarandan sonra qoca səyyah kapitan Xuana üzünü tutub müəmmal tərzdə soruşdu:

- Sinyor, işdir araukanların hamısı darmadağın oldular, onda fəth olunmuş ölkə kimə məxsus olacaq və həmin torpağın adı nə olacaqdır?

- Artıq bu haqda da kral II Filipplə razılıq əldə edilib! - deyə kapitan Xuan tərəddüd etmədən qətiyyətlə dilləndi və cibindən bir sənəd çıxarıb onun hansısa səhifəsində mühüm sözləri oxudu: *“Araukanlar öz torpaqlarında darmadağın edilsə, həmin torpaq Araukan vitse-krallığı adlandırılaraq, İspan taxt-tacının tərkibinə daxil olacaq. Qanuni olaraq, həmin Araukan vitse-krallığının varisi polkovnik Alonso Odovaldo de Kamaço təyin olunacaq və həmin torpaq həmişə Odovaldo nəslinə məxsus olacaq”*.

Sonra kral söz verdi ki, işdir, Araukan ölkəsi zəbt olunsa, onda mənə və qardaşım Alonsoya qraf titulunu təqdim edəcək. Amma Siz bilirsiniz ki, mən elə bunsuz da Araukanların üzərinə gedəcəkdim.

XII fəsil. 70 il bundan əvvəl taleyi qaranlıq olan “Trinidad” gəmisi barəsində maraqlı məlumat

Kapitan Xuanın ispan kralının fərmanını ekspedisiya iştirakçılarının diqqətinə çatdırması hamının ürəyindən oldu. Ona görə ki, bu missiyaya ispan taxt-tacının sahibinin özü xeyir-dua verirdi.

- Sinyor kapitan, görürsünüz, Araukan ölkəsinin zəbt olunması həkimyyətdə olanların marağına səbəb olub. - deyə qoca səyyah təqdiredici təzdə dilləndi və izahat vermək üçün sözünə davam etdi. - Araukanlar Yeni Dünya sahillərində yeganə tabe olmayan (əlbəttə, ispanların əsarəti altında olan torpaqlar içərisində) tayfadır ki, hamımızın boğazında çöp kimi qalıb. Bizim çoxlu igidlərimiz əbədi olaraq həmin torpaqda baş qoyublar. İnanırsınız, heç cürə həmin araukanlarla bəçara bilmirdik. Heç uşaqların qanını belə ala bilmədik. Əksinə, biz özümüz onların qurduğu tələlərə düşürdük. Araukanlar həm qılıncdan, həm nizədən, həm də ki, oxdan mahir istifadə edirlər. Bütün döyüş boyu soyuqqanlı olmalısən, qəzəbə düşər oldun, araukanlar bu əlverişli imkandan yaxşı istifadə edirlər. Lautaro onların yanına qayıdandan sonra onlar odlu silahdanda böyük ustalıqla istifadə etməyə başladılar.

- Sinyor Kartahena, sirr deyil ki, siz neçə dəfə ağır vəziyyətlə rastlaşmısınız, həmişə də bəxtiniz gətirib. - deyə şturman Flores qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və ürəyini boşaltmaq üçün həmin tərzdə sözünə davam etdi. - Barselonada hamı bu haqda danışır. Siz bir neçə ağır ekspedisiyalarda iştirak etmisiniz və hamısından da sağ-salamat çıxmısınız. Bunun üçün sübut, Fernan Magellanın tarixdə ən çətin və ağır sayılan səyahətindən cəmi on səkkiz nəfər adam sağ qalmışdı, onlardan biri də ki, siz idiniz. Bundan əlavə, İspaniyadan yola düşəndə “Trinidad” gəmisinin yunqası idiniz. Vətənə isə “Viktoriya” gəmisində gəldiniz. Əgər mümkündürsə, bunu bizim üçün izah edəydiniz?

- Artıq bu haqda mən onlarla adama izahat vermişəm. - deyə qoca səyyah təşəxxüslə dilləndi və başını narazı halda yırğalayıb həmin tərzdə də sözünə davam etdi. - Bildiyiniz kimi, mənim qayınatam Leon Pankaldo “Trinidad” gəmisinin şturmanı idi və məni də bir yunqa kimi komandaya dəvət etmişdi. Molluk adalarında təmirə ehtiyacı olduğuna görə gəmi orada qalmalı idi. Belə qərara alındı ki, təmirdən sonra “Trinidad” Panamaya, oradan isə İspaniyaya qayıtmalıdır, “Viktoriya» isə qərb yolu ilə İspaniyaya kimi öz yolunu davam etdirməli idi. Bizim komandada ölənlərin sayı o qədər çox idi ki, heç kimin evə

sağ-salamat qayıtmasına ümid yox idi. Məhz bunun üçün biz iki qohum bir-birimizdən ayrıldıq. Pankaldo “Trinidad”da qaldı, mən isə “Viktoriya”ya keçdim. Sözsüz, vətənə birimiz qayıtdıq.

- Sinyor Kartahena, “Trinidad”ın taleyi barədə çoxlu söz-söhbətlər gəzir, əgər mümkündürsə, bizə bu haqda dəqiq məlumat verəydiniz. - deyə şturman Xuanita təkidlə Rodrigesdən xahiş etdi.

Qoca səyyah əvvəlcə etiraz etmək istədi, çünki bilirdi ki, ümumiyyətlə, Magellanın səyahəti haqqında sorğusullar uzana bilər. Ancaq üzünü şturmana tərəf çevirəndə onun gözlərində nəsə yalvarıcı hissi duydu. Əli ilə boynunu masaj edib belini dik tutdu və qürurla söhbətə başladı:

- Mən danışan zaman xahiş edirəm, sözümü kəsməyim. Kimin sualı olacaqsə, qoy axırda versin. Aydındır?

Məlum olduğu kimi “Trinidad” təmir üçün Tidor adasında lövbər salmışdı. Karavellanın təmiri üç aya kimi uzandı və gəmi admiral Espinosanın başçılığı altında, (şturman Leon Pankaldo idi) 50 tonluq ədviyyat yükü, 53 nəfərlik ekipaj ilə, 1522-ci ilin aprelin 6-da Tidor adasını tərk etdi. Xalmahera adasının şimal qutaracağını dönəndən sonra Espinosa kursu birbaşa şərq istiqamətinə Panamaya tutdu. Lakin zəhlətökən küləklər, onu məcbur etdilər ki, kursu şimala çevirsin. May ayının əvvəllərində Sonsorol

adalarını kəşf etdi (5° ş. en. dairəsində Karolin adalarının uzaq qərb hissəsində) və 12°-ci və 20° ş. en. dairələri arasında Marian arxipelaqının 14 başqa adalarını kəşf etdi. O adaların birində, təxminən Aqrixan adasında (19° ş. en. dairəsi) gəminin göyertəsinə bir yerli qaldırılır. Soyuq və fırtınalı şərq küləkləri ilə mübarizə apararaq Espinosa 43° ş. en. dairəsinə gəlib çıxır. Nə qədər uzağa getdiklərini bilmək üçün biz indi təxminən deyə bidərik ki, onlar 150⁰ və 160° şərq uzunluqları arasında olublar. 12 günlük fırtına, pis yemək və zəiflik onları geri qayıtmağa məcbur edir. Sinqadan və aclıqdan heyətin yarısı ölür. Geri qayıdarkən Espinosa avqustun 22-də Marian adalarının şimal hissəsində yerləşən bir neçə adanı kəşf edir, o cümlədən 20° ş. en. dairə. Mauq adasını və təxminən 1522-ci ilin oktyabrın 20-də Molukk adalarına qayıdır. Bircə şeyi sizin yadınıza salmaq istəyirəm. Mauq adasında fərarlik edən Qonsalo Viqo adlı bir matros, yerli sakinlərin köməyi ilə qayıqda Quam adasına tərəf gedir. Bununla da o, Mauq və Quam adaları arasında yerləşən bütün adaları gözdən keçirir və beləliklə, 800 km. məsafəyə qədər uzanan Marian adalarının kəşfini başa çatdırır.

1522-ci ilin may ayının ortalarında Antoniu Britunun başçılıq etdiyi Portuqal hərbi dəniz donanması Molukk adalarına yaxınlaşır. Arxipelaqın zəbt olunması və portuqal

monopoliyasının pozulmasının qarşısını almaq tapşırığını yerinə yetirən Britu Ternate adasında fort tikdirir. Oktyabrın axırında xəbər çatır ki, Molukk adalarında Avropa gəmisi dayanıb, Britu həmin gəmini ələ keçirmək üçün ora üç hərbi gəmi göndərir. Onlar “Trinidad”ı Ternate adasına gətirəndə gəminin göyərtəsində cəmi 22 nəfər dənizçi vardı. Britu gəmidə olan yükü, dənizçilik alətlərini, xəritələri və sözsüz ki, gəminin gündəliyini müsadirə edir. Bununla da portuqallar Magellanın ekspedisiyasının yolundan və məqsədindən xəbər tutur və öyrənirlər ki, Magellan Molukk adalarında qəhrəmancasına həlak olub. Britu əsirlərdən işgəncə üsulu ilə bütün xəbərləri öyrənir. Dörd illik həbsxanadan sonra, 1526-cı ildə İspaniyaya yalnız 4 nəfər sağ qalmış dənizçi qayıdır. O, cümlədən Espinosanın özü. Bununla Espinosa da dünya səyahətini başa çatdırır. Mən Seviliyada olarkən, bütün bunların hamısını Espinosa özü danışmışdır.

- Maraqlı söhbətə görə çox sağ olun, - deyər şturman Flores qoca səyyaha minnətdarlığını bildirdi. - Bu şəxsən mənim üçün çox maraqlı bir məlumat idi, ancaq buna baxmayaraq, sizə bir sualım var: bax, deyirsiniz ki, Qonsalo Viqo adlı bir matros Mauq adasında fərarilik edib, sonradan isə 800 km. məsafəyə qədər uzanan Marian adalarının kəşfini başa çatdırdı. Mən bilmək istərdim, Qonsalo Viqo

orada qala-qala siz bu məlumatı haradan götürmüşünüz? Xahiş edirəm bunu bizə izah edəsiniz.

- Sözsüz ki, bu məlumatın özünü bizə Qonsalo Viqo çatdırmışdı. - deyə qoca səyyah istehza ilə dedi və üzünü şturmana tutub aludəliklə sözünə davam etdi. - 1525-ci ildə “Ədviyyat adaları”na Qarsia Xofre Loaysa 5 gəmi ilə yola düşür. Həmin ekspedisiya Sakit okeanı keçəndə Qonsalo Viqonu Quam adasından götürmüşdülər. Bax belə təsadüf nəticəsində Qonsalo canını Quam adasından qurtarıb. Onu da sizə deyim ki, Loaysanın ekspedisiyası indiyənə qədər ən faciəli ekspedisiyalardan biri sayılır.

- Mən də bu haqda nəşə, qulaqucu eşitmişdim, - deyə kapitan Filipp Odovaldo əlavə etdi və üzünü qocaya tərəf tutub ondan xahiş etdi. - ancaq tam təfəsilatı ilə yox. Həmişə də bir-birini təkzib edən məlumatlar eşitmişəm. Sizdən artıq dərəcədə xahiş edirəm, bu ekspedisiya barədə də bizə məlumat verəsiniz. Bütün ekspedisiyalar haqqında yalnız sizdə dəqiq məlumat var. Loaysanın ekspedisiyasının aqibəti həmişə məni maraqlandırır.

- Sinyor kapitan, bir dəqiqə, - deyə şturman Flores üzrxahlıqla kapitan Filippin sözünü kəsdi və üzünü ona tutub ciddi halda sözünə davam etdi. - mən, sinyor Kartahenadan bu haqda xahiş etmişəm, növbəti xahiş isə özümün olacaq. - deyə elə həmin anda o, üzünü qocaya tərəf çevirib

üzrxahlıqla əlavə etdi. - Sinyor, sizin bu məlumatınız mənim üçün həddindən artıq vacib və maraqlıdır. Yenə də sizdən xahiş edirəm, bu dəfə sizin iştirak etdiyiniz dünya səyahəti haqqında tam təfəsilatı ilə danışardınız.

Qoca səyyah bütün gecəni yatmamışdı və yığıncağın iştirakçıları bura gəlincə, özünü çox yorğun və narahat hiss etmişdi. Bu yığıncaq müsbət sonluqla nəticələnəndə o, özünü yaxşı hiss etməyə başlayır və yorğuluq tamamilə bədənindən çıxmışdı. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, onun köhnə ekspedisiyalar barəsində məlumat verməyə həvəsi yox idi. Özü də burada olanlardan artıq ikisi qoca səyyahdan məlumat almaq üçün bir-birləri ilə mübahisəyə başlamışdılar. Bütün bunlara son qoymaq üçün qoca səyyah təşəxxüslə:

- Möhtərəm sinyorlar, hazırda mənim nə Fernan Magellanın, nə də ki, Qarsiya Xofre Loaysanın ekspedisiyası haqqında məlumat verməyə həvəsim var. Söz verirəm ki, Yeni Dünyaya yola düşən zaman Atlantik okeanının üzərində, sizə bu və ya digər səyyahlar barəsində dürüst məlumatlar verəcəm.

Şturman Flores etikaya riayət edərək susmağı üstün tutdu. Kapitan Filipp isə bir az tərəddüd edəndən sonra yenə də təkildə dedi:

- Sinyor Kartahena, mən məmnuniyyətlə sizinlə razılaşardım, ancaq iş ondadır ki, bu barədə çoxlu söz-söhbətlər gəzir. Elə bu gün bu səyahət haqqında dəqiq məlumat alsaydım, pis olmazdı.

- Mən axı dedim, bu gün mən çox yorulmuşam, - deyə Rodrigues ciddi halda dipləndi. - Mərkəzi Çili sahillərinə yola düşəndə mən sizə və dənizçi zabitlərinə bu haqda məlumat verəcəm. Qalan adamların isə bu məlumata heç bir ehtiyacı yoxdur. Ancaq sizdən artıq dərəcədə xahiş edirəm, bu haqda heç kim mənə sual verməsin.

- Nə deyirik ki, yola düşən günümüzü gözləyək, - deyə "Vanquardia"-nın kapitanı məyus halda dilləndi. - amma onu da deyim ki, siz ağıl dərjasısınız. Belə bir adamı, ulu Tanrı yaxşı ki, bu günə kimi qoruyub saxlayıb. Sinyor Kartahena, sizin yerinizə olsaydım, səyahətlərdən sonra vətənə qayıdanda yalnız elmlə məşğul olardım.

- Belə şeylərə fikir verirsinizsə, sizə öz minnətdarlığımı bildirirəm, - deyə qoca səyyah kapitana ehtiramla təzim etdi və heç kimə baxmadan təbəssümlə sözünə davam etdi. - hamınız arxayın ola bilərsiniz, bütün bildiklərimi və gördüklərimi coğrafiyaşünas Bartolomeu Salvatyero öz tarixi gündəliyində qeyd edib. O, yaxın gələcəkdə həmin sənədləri çap etdirəcək.

Daha qoca səyyahı yormaq istəməyən kapitan Filipp içəridəkilərə təklif etdi ki, Rodrigesin rahatlığını təmin etmək üçün bu evi tərk etsinlər. Hamı bu təklifi yekdilliklə qəbul etdi, amma şturman Flores qoca səyyahın icazəsini alıb vacib məsələyə görə burada qaldı. Sözsüz ki, onu bəzi suallar maraqlandırır.

- Sinyor Kartahena, siz dünya görmüş bir adamsız və sizdən məsləhət almaq hər bir adamın borcudur. - hamı zalı tərk edən kimi, qoca səyyahın yanında əyləşən şturman üzrxahlıqla dilləndi. - Çoxları biganəlik göstərir və araukanların adını eşidəndə gülməyə başlayırlar. Çünki əsl həqiqəti anlamaq istəmirlər. Hələ onlar başa düşümlər ki, Mərkəzi Çilidə biz necə ağır bir missiyanı yerinə yetirəcək və araukanlarla çox çətin müharibəyə başlayacağıq. Siz əsl həqiqəti onlara bildirdiniz, lakin onlar bunu anlamaq istəmədilər. Siz köhnə bir səyyah kimi araukanları vacib rəqib kimi qəbul edirsiniz, ancaq başları çıxmayan və belə bir ekspedisiyalarda heç vaxt iştirak etməyənlər, bu məsələyə öz biganəliklərini göstərdilər. Onlar elə bilirlər ki, araukanlar Yeni Dünyanın başqa hindu tayfaları kimi ölüvay və zəifdirlər. Lakin mən onları bu cür qəbul etmirəm. Araukanlar əlli ilə yaxındır ki, ölkələrinin müstəqilliyini qorumaq üçün kəskin müqavimət göstərirlər. Deməli, araukanların çox güclü və təcrübəli ordusu var. Özü də ki,

siz bir nəçə dəfə həmin qanlı ekspedisiyalarda iştirak edə-
edə, yenə də araukanlara qarşı növbəti kompaniyada iştirak
etməyə razılığınızı bildirdiniz. Burada nəşə bir sirr var.
Məni maraqlandıran odur ki, bütün bunları bilə-bilə, nəyə
görə bizim bu nəticəsi bəlli olmayan ekspedisiyada iştirak
etmək istəyirsiniz?

- Sinyor Flores, siz hər şeyə dəqiq fikir verən adamsı-
nız. Bu çox yaxşı xüsusiyyətdir. Mən yuxarıda qeyd
etdiyim kimi maraqlı olduğuna görə bu ekspedisiyada
iştirak etmək istəyirəm. Sözsüz ki, bu ekspedisiyaya xeyli
köməkliyim dəyəcək. Çünki, mən araukanların bir çox
bicliklərini bilirəm.

- Sinyor kapitan, bu səmimi etiraf deyil, - deyə şturman
Flores qoca səyyahla qəti razılaşmadı. - bütün bunları siz
nəvənizə də öyrədib, doxsan yaşında bu ağır ekspedisiyada
iştirak etməyə də bilərsiniz.

- Məgər bunun başqa cavabıda var? - deyə qoca səyyah
həmsöhbətinə fəhimsizliklə nəzər yetirib müəmmalı tərzdə
soruşdu və üzünü kənara tutub yenə də dəqiq cavab
verməkdən boyun qaçırdı.

- Əlbəttə var. - deyə şturman Flores səbirsizliklə dillən-
di. - Özü də ki, siz bu cavabı məndən gizlətmək istəyirsiniz.
Sinyor Kartahena, onu da deməyə özümə borc bilirəm ki,
necə ki, siz bizim ekspedisiyaya lazımsınız, eləcə də mən

sizə bu ekspedisiyada lazım olacağam. Mən hər vasitə ilə çalışacağam ki, aqibəti məlum olmayan bu ekspedisiyadan siz sağ-salamat çıxasınız.

Şturman Flores bu haqda hələ bir neçə kəlmə də kədərli sözlər söylədi, lakin qoca qoca səyyah dərin xəyala daldığından bütün bunları eşitmirdi. Bir anlığa onun yadına keçmiş ekspedisiyalar düşdü və gözüünün qarşısında Mərkəzi Çilin hündür dağları, sıldırım qayaları, sıx meşələri, dərin dərələri və burada tuğyan edən amansız küləkləri canlandı. Bütün bu yollar onun üçün nə qədər əzablı olsa da, qoca səyyah yenə də bu əzablı yolları təkrarən keçməli idi, özü də nə az, nə çox, düz doxsan yaşında. Əlbəttə, bu ekspedisiyada iştirak etməkdə onun ali məqsədi vardı. Bax, elə bu həqiqəti də şturman Flores qoça səyyahdan öyrənmək istəyirdi. Qoca səyyah da yüz ölçüb-biçəndən sonra nəhayət, bir qərara gəlib aludəliklə dedi:

- Sinyor Flores, siz ciddi bir ekspedisiya iştirakçısı kimi mənim xoşuma gəlirsiniz. Bütün ekspedisiyada sizin kimi adamlar olsaydı, onda biz sözsüz ki, araukanları qısa bir müddət ərzində məğlubiyyətə uğradarıq. Fikir verdiyiniz kimi bu ekspedisiyanın iştirakçılarının bir çoxu nizam-intzama riayət etmək istəmirlər. Bu isə mənfi cəhətdir. İkincisi, Mərkəzi Çili sahillərinə çatanda mən kapitan Xuandan tələb edəcəm ki, məni özünün məsləhətçisi təyin

etsin. Əks təqdirdə ekspedisiyanın fəaliyyəti orada da mürəkkəbləşəcək. Çünki, mən orada demək olar ki, bütün ərazini, oranın yollarını, araukanların döyüş qabiliyyətini, adət-ənənələrini bilirəm.

Növbəti ekspedisiyada iştirakımın əsəs səbəbi odur ki, tam məğlubiyyətə uğrayanda, mən sağ-salamat qalmış adamları oradan götürüb gizli yollarla Valdiviya şəhərinə aparım. Həmin o yolları mən çox yaxşı tanıyıram. Bir çoxlarının da həyatı həmin o yoldan asılı olacaq. Daha sonra əsilərlə necə davranmaq mənim öhdəmə buraxılmalıdır. Araukanların birinə də işgəncə verilməməlidir. Eləcə də onlar bizim əsirlərlə yaxşı davranacaq. Bilirsiniz, araukanlar Pedro Valdiviyanı nəyə görə edam ediblər? Ona görə ki, o, vaxtı ilə əsir düşmüş 400 nəfər hindunun sağ əllərini kəsdirmiş və burunlarının tənələrini yerindən qopartdırmışdı. Araukanlar isə heç vaxt pisliyi və yamanlığı unutmurlar. Bəzən də onları həmin regionda qisasçı bir tayfa adlandırırlar.

- Sinyor Kartahena, sizin danışığlarınızdan belə çıxır ki, araukanlara bizim qalib gəlmək ümidimiz çox azdır? - deyə Flores fəhimsizliklə soruşdu və təəccüblə qoca səyyaha qeyri-müəyyən nəzər saldı. - Bilirsiniz, mən sizin sözlərinizə inanmaq istəyirəm, ancaq onların bu cür məğlubedilməz olduqlarına məndə inamsızlıq yaranır. Siz

çox gözəl bilirsiniz ki, biz hansı qüvvə ilə ekspedisiyaya yollanırıq və bu qüvvəyə qarşı müqavimət göstərmək qeyri-mümkündür. Əgər, siz bir mülahizə yürüdürsünüzsə, deməli, siz hanısa bir həqiqəti bizdən gizlədirsiniz? Ya da ki, sizdən artıq dərəcədə üzr istəyirəm, bu sözə görə, sadəcə olaraq, siz araukanlardan qorxursunuz.

- Rodriges Kartahena ömrü boyu heç kimdən qorxmayıb və bundan sonra da qorxmayacaq. - Qoca səyyah başını dik tutaraq qürurla dilləndi və həmsöhbətinə nəzər salmadan həmin tərzdə sözünə davam etdi. - O ki, qaldı hansısa bir həqiqətin gizlədilməsi, mən bütün həqiqəti heç kimə olmasa da, yalnız sizə danışmışam. Yenə də deyirəm, kapitan Xuan məni öz məsləhətçisi təyin etməsə, onda bu ekspedisiya açıqdan-açığa məğlubiyyətə düşər olacaq. Araukanların bütün sirlərinə yalnız mən beləyəm.

XIII fəsil. Məhəbbət hissi ilə başını ağrıتماق istəməyən keçmiş yunqa

Artıq bir neçə gün idi ki, Sebastyan bacısının xəstəliyinə görə Migelgilə gələ bilmirdi. Məhz buna görə də

Migel təlim məşqlərini yalnız Osvaldo ilə keçirdi. Asudə vaxtlarında o, babası ilə qızgın mübahisələr aparırdı. Hərdən bir kapitan Xuan bəzi məsələlər üçün qoca səyyahın yanına təşrif buyururdu. Kapitan Xuan böyük sürətlə səyahətə hazırlaşır və tez-tez “Vanquardia” və “Destino” gəmilərinin təchizatını və səyahətə hazırlığını yoxlayırdı. Bu istiqamətdə demək olar ki, heç bir çətinlik yox idi. Migel hər gün Osvaldodan başqa kiminsə gəlişini səbirsizliklə gözləyirdi. O, məşqələrdən sonra həmişə bikef halda öz otağında oturub, gözlərini qapıya zilləyirdi. Sanki Migel səbirsizliklə Lunanın yolunu gözləyirdi. O, həmin qızdan həm çəkinir, həm də onunla bir yerdə olmaq istəyirdi. Luna isə heç bir xəbər vermədən xalasıoğlu Karlosun mühafizəsi altında öz evlərinə, Seviliyaya yola düşmüşdü. Əlbəttə, bu haqda heç kim Migelə bir söz deməmiş, həm də o, özü bu haqda heç kimdən bir kəlmə də soruşmamışdı. Günlər keçdikcə ekspedisiyanın yola düşmək gününə çox az vaxtı qalırdı. Belə olan halda isə Migel yalnız ekspedisiya haqqında fikirləşməli idi. Məhz buna görə də o, yavaş-yavaş Lunanı yaddan çıxarmalı idi. Bəlkə də bu onun xeyrinə olacaqdı.

Kapitan Markos qoca səyyahın yanına gələndə gözlənilmədən, söz arası dedi ki, ailəsi bir neçə günlüyə Barselonaya gəlibdir. Əgər ailəsi gəlibsə, deməli, Florida da

Barselonadadır. Floridanın adı Migelin beynindən hallananda Seviliyadakı uşaqlıq illərinin xoş günləri yadına düşürdü. Florida həm gözəl, cazibədar, füsunkar, həm də həyalı bir qız idi. Onunla rastlaşıb, sonra isə yaxa qutarmaq çox müşkül bir iş idi. Beləliklə, Migel bu xəbəərə heç bir reaksiya verməyib, öz məşğələlərini davam etdirirdi. Vaxtilə kapitan Markos qoca səyyahın nəvəsinə çox hörmət etmişdi. Bəzən elə olurdu ki, Migel onlarda, ailənin yaxın adamı kimi, gecələməli olurdu. Kapitan ona çox etibar edirdi. Lakin cavan zadəgan da nankor və daşürək adam deyil və həmişə də kapitan Markosun hörmətini saxlayıb. Sadəcə olaraq, iş ondadır ki, Migel istəmirdi bu dəfə də Floridə ilə dostluq etsin. Özünün hiss etdiyi kimi bu pis nəticələinə bilərdi. Yəni, o, çox asanlıqla məhəbbət toruna düşə bilərdi.

Adicə etika qaydalarına riayət edib, qoca səyyah hörmət əlaməti olaraq, kapitan Markosa ailəsinin bu evdə də dincəlməyini təklif etdi. Onlar haçan istəsələr, bu evə təşrif gətirə bilər və hətta bir neçə günlük burada gecələyə də bilərlər. Kapitan Markos özü “Destino” gəmisinin heyətinə başçılıq etdiyinə görə, çox vaxt elə öz gəmisində gecələməli olurdu.

Kapitan Markosun dörd qızı vardı: böyük qızı Viktoriya Portobeloya (Panama sahilləri) köçmüş leytenant Alonso

Ramiresin, ikinci qızı Marqarita isə Alonsonun ikinci qardaşı Ernandonun həyat yoldaşı idi. Məhz buna görə onun ailəsi gözlənilməli kimi mühafizəçi dəstəsinin komandiri Ernandonun evində qalırdılar, Ernandonun evinin geniş olması sözsüz ki, Seviliyadan gələn qonaqları evində saxlatdıracaq. Bir sözlə, Migelin vecinə deyildi, Markosun ailəsi bu evə gəlsin, ya yox.

Ancaq gözlənilmədən günlərin bir günü, qoca səyyah nəvəsinə xəbər verdi ki, ertəsi günü səhər tezdən kapitan Markos öz ailəsi ilə birlikdə bu evə təşrif buyuracaq. Biz sözlə, qonaqları qarşılamaq üçün yaxşı hazırlıq görmək lazım idi.

Beləliklə, sentyabrın 18-də səhər tezdən kapitan Markos ailəsi ilə birlikdə qoca səyyahın evinə təşrif buyurdu. Burada heç kimi bir-birinə təqdim etmək lazım deyildi. Hamı bir-birini çox yaxşı tanıyırdı. Kapitan həyat yoldaşı ilə birlikdə yuxarı qalxdı, Florida isə başısı İlona ilə bağda gəzişməyə başladı. Sözsüz ki, onlar ilk növbədə evdəkilərlə görüşmüşdülər.

- Əvvəlkinə nisbətən bura həddindən artıq çiçəklənib və abadlaşıb, - deyə İlona dilləndi və gözlərini ətrafdakı çiçəklərdən çəkməyərək can rahatlığı ilə sözünə davam etdi. - adam necə də özünü burada rahat hiss edir. Bura lap cənnətə oxşayır.

- Adam belə bir bağda vaxtını keçirsə, heç dünya-aləm vecinə olmaz. - deyə Florida qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və Migelə heç bir nəzər salmadan kinayə ilə sözünə davam etdi. - Bu cür ekzotik bitkilərin arasında heş dostları yada salmağa vaxt olmaz. İlona, daha bəsdir, gedək buradan. Biz indi sinyor Rodriguesin yanında olmalıyıq.

Bu təsiredici sözlər əlbəttə ki, bütün aidiyyəti ilə Migelin ünvanına söylənilmişdi. Əvvəllər Migel “Destino”-da xidmət edəndə tez-tez kapitangilə gedir və o vaxtlar Floridaya göz qoyurdu. Bunu çox adam bilirdi, ona görə ki, Migelin Floridadan xoşu gəlirdi. Kapitan yunqanın kürəkən olmasına heç də etiraz etməzdi. Çünki, Migel ailələrinin sevimlisi idi və Kartahenalar nəslilə qohum olmaq, bir çox nüfuzlu ailələr üçün şərəf sayılırdı. Bundan əlavə Migelin özü maddi cəhətcən yaxşı təmin olunmuş varis idi. Qoca səyyahdan sonra o, Kartahenalar nəslinin yeganə nümayəndəsi idi ki, İspaniyada yaşayırdı. Migelin həm Barselonada, həm də Seviliyada iri evləri vardı. Barselonada gəzən söz-söhbətə görə, qoca Rodrigues Yeni Dünya sahillərində yaxşı qazanc əldə edərək, külli-miqdarda var-dövlət toplamışdır və həmin var-dövlət haqqında olan əsl həqiqəti yalnız keçmiş səyyahın notariusu bilirdi. Bir çox nüfuzlu ailələr məhz bu səbəbə görə Migel ilə qohum olmaq istəyirdilər.

Migel yunqa olan zaman bir dəfə Florida onun yanına gəlib, bir söz demədən yanında əyləşmişdi. Belə bir vəziyyətdə nə edəcəyini bilməyən yunqa utandığından qızın yanından durub gözlənilmədən evi tərk etmişdi. O epizod tez-tez Migelin yadına düşür və etdiyi kobud hərəkətə görə heç vaxt özünü bağışlaya bilmirdi. İş ondadır ki, Floridanın həmin müəmmalı hərəkətindən sonra, cavan zadəganda ona qarşı məhəbbət hissi yaranmağa başlamışdı. Florida isə yunqanın həmin kobud hərəkətindən sonra özünü təhqir edilmiş kimi hesab edərək, bir müddət tamamilə Migel ilə əlaqəni kəsməli oldu. Fərsətdən istifadə edən Ameriqo üstünlüyü ələ alıb qız ilə əlaqə yaratmağa başladı. Ona görə ki, Florida həddindən artıq Ameriqonun xoşuna gəlirdi. Yalnız Migelə görə ona yaxınlaşmırdı. Bilirdi ki, qızın yunqadan xoşu gəlir. Florida isə yüksək ehtirasa və hissiyyata malik olan bir qız idi. Tez bir zamanda başqasının mənəvənəsinə düşürdü. Bütün bunlara baxmayaraq, Migel Florida ilə heç bir yaxınlıq etmək istəmirdi. Məhz buna görə də qız həmin kəlməni işlətməyə məcbur oldu: “Bu cür ekzotik bitkilərin arasında, dostları yada salmağa vaxt olmaz”.

Migelin də qəlbi kövrək idi, məhz buna görə də Florida ilə hər bir yaxınlıqdan ehtiyat edirdi. Elə bütün bunları nəzərə alan keçmiş yunqa qızın atdığı sözlərə heç bir təkzib

vermədi. Ona görə ki, özünü Floridanın qarşısında istər-istəməz müqəssir kimi hiss etdi. Migel heç bir söz demədən başını aşağı salıb hər iki bacını evə ötürdü.

Migelgil içəri girəndə babasıgil ilə qapının ağzında rastlaşdı. Rodriges əli ilə Migelin qarşısını kəsib təmkinlə dedi:

- Hava yaxşı olduğuna görə biz bağa gedirik.

Qızlar qocaya mərhəmətlə təzim edərək, pəncərənin ağzındakı divanda əyləşdilər. Migel də onlarla üzbəüz əyləşib qızlardan bir qulluq soruşdu. Floridanın hərəkətlərindən hiss olunurdu ki, o, nədənsə, narazıdır. Onun yumru sifəti gah qızarır, gah da ağarırdı. Migel dəqiq anlaya bilmirdi qızı hansı hisslər narahat edir. Qiyabi olsa da, başa düşmək olardı ki, Florida nədənsə Migeldən narazıdır. İki yaş bacısından böyük olan İlona, zəif divarlarındakı naxışlara nəzər sala-sala Migelə baxmadan qeyri-müəyyən tərzdə dedi:

- Sinyor Migel, sizin evinizə heç bir söz olmaz. Bu ev hətta Seviliyadakı evdən də böyük və gözəldir.

- Sinyorita, bu evin sahibi mən yox, babamdır. - deyərək düzgün danışmağı xoşlayan Migel bikef halda dilləndi.

- Ancaq siz babanızın varisi sayılırsınız. - deyərək İlona giley-güzarla dilləndi. - Heç kimə sirr deyil ki, sizin babanız, olan-qalan ömrünü sizə sərf edir. Deməli, siz babanızın

əvəz olunmaz varisi sayılırsınız.

Migel İlonanın bu cür açıq söhbətinə mat qalmışdır. Nəyə görə, qız onunla bu tərzdə danışdı? O, da İlonanı çoxdan tanıyırdı. Lakin onunla heç vaxt bu cür açıq söhbət etməmiş və həmişə onların arasında pərdə saxlanılmışdı.

Mənim gözümdə az olsa da, var-dövlət yoxdur. - Migel tam razı halda dillənərək, kal-kal gülümsədi və üzünü İlonaya tutub təbəssümlə sözünə davam etdi. - Ümumiyyətlə, səyahətə qurşanan bir adam üçün var-dövlət nəyə lazımdır? Onun var-dövləti naməlum torpaqlar və oranı təmsil edən aborigenlərdir.

- Bunu bilmək heç də çətin deyil. - deyə Florida səmimiyyətlə dilləndi və Migelə müəmmalı nəzər salıb ehtiramla sözünə davam etdi. - Əlbəttə, siz də babanız kimi dəniz səyyahı olacaqsınız. Bütün Kartahena nəslə yalnız və yalnız səyahətlə məşğul olublar.

- Sinyor Migel, eşitdiyimə görə, siz də mənim atamla bir yerdə Mərkəzi Çiliyə nəzərdə tutulmuş ekspedisiyada iştirak edəcəksiniz? - deyə İlona müəmmalı tərzdə soruşdu.

- Düz eşitmisiniz. - Migel tərəddüd etmədən etiraf etdi.

Onların sorğu-sualları getdikcə uzanırdı. Danışığının dan elə çıxırdı ki, Migel özünün cavan canına yazığı gəlib bu ekspedisiyadan imtina etməlidir. Xüsusilə bu işdə Florida öz sirrini gizli saxlaya bilmədi. O, həddindən artıq,

Migelin Barselonada qalmasına canfəşanlıq göstərirdi. Hiss olunurdu ki, Florida onu əvvəlki kimi istəyir. Birdən-birə İlona bacısıgilə bildirdi ki, anası ilə işi olduğu üçün bağa getməlidir, habluki onun anası yorğun halda istirahət otağında idi.

İlona otağı tərk edən kimi Migel ağır xəyallara daldı. Floridaya nisbətən İlonanın xasiyyəti çox-çox dəyişmişdi. İlona elə uşaqlıqdan gülürüz və şən idi. İndi isə o, bacısını bilərəkdən burada tək qoyub getmişdir. Cavanlar qəlblərində olan sirrlərini bir-birlərinə söyləsinlər deyə, İlona onlara şərait yaratmışdı. Düzdür, Migel qızı istəməyinə istəyirdi, amma heç vaxt onu sevməmişdir. İndi də həyatının ağır imtahan qarşısında olduğu bir zaman, hansısa bir qızı sevmək üçün onun ürəyində elə bir hissiyyat yox idi. Daha doğrusu o, uzun müddətli səyahətə yollandığından kimi isə bədbəxt etmək istəmirdi. Florida sadəcə olaraq, Migelin xoşuna gəlirdi.

İlona gedən kimi içəriyə dərin süküt çökdü. Nə Migel danışır, nə də ki, Florida. Hərdənbir onlar bir-birlərinə oğrun nəzər yetirirdilər. Elə bir vəziyyət yaranmışdı ki, şəxsən Migel bilmirdi nədən söhbət açsın. Ancaq bəninizdən hiss olunurdu ki, o, danışmaq istəyir, lakin ağzı açılmaz və qızı da susmağa məcbur edirdi. Axırda oğlan tab gətirmədi və heç bir söz demədən pəncərəyə tərəf getdi.

Aşağıya diqqətlə nəzər yetirəndən sonra o, ehtiramla:

- Sizə nə oldu birdən-birə halınız dəyişdi? Bəlkə özünüzü pis hiss edi...

- Arxayın ola bilərsiz, mən özümü çox gözəl hiss edirəm. - deyə Florida onun sözünü kəsib təşəxxüslə dilləndi və Migelin üzünə sualedici nəzər yetirib qürurla sözünə davam etdi. - Sinyor, xahiş edirəm açığını deyın, mənım gəlişimdən siz razısınız, ya yox?

- Bu nə sözdür? - deyə Migel dilləndi və tez özünü ələ alıb səmimiliklə bildirdi. - Bizim evə kim gəlırsə-gəlsin, mənım üçün xoşdur. O, ki, qaldı sizin gəlişiniz. Sizin gəlişinizə görə mən həddindən artıq şadam.

- Amma nədənsə, siz əvvəlki Migelə oxşamırsınız? - deyə Florida bikef halda dilləndi. - Sizin əvvəlki istehzanınız, təbəssümünüz, dostlara yaxınlığınız bu dəfə hiss olunmur. Mən elə bildim ki, buraya gəlişim sizi sevindirəcək, ancaq mən soyuq hisslərdən başqa heç bir şey görmədim. Halbuki biz neçə ildir ki, bir-birimizi görmürük. Onda belə çıxır ki, Karlos Odovaldonun dediklərinin hamısı düzdür? Sizi başqa adam maraqlandırır?

Bu sözlərdən sonra Migel hiddətləndi və öz-özünə düşündü: Dəməli, Karlosun arxamca söylədiyi böhtanlara görə, Floridada mənə qarşı başqa fikir yaranıb. Yaxşı, bis nəyə görə Karlos onun arxasınca bu cür danışır? Necə olsa

da, mənim ona heç bir pisliyim dəyməmiş, həm də heç onunla dostluq etməmişəm də. Bəlkə də Floridanı ələ almaqdan ötrü o, belə edibdir? Çünki qızın danışığından hiss olunur ki, o, mənə yaxınlıq göstərir. Kim bilir, bəlkə o, vurulubdur? Məhz bunun üçün qız daxilində bu cür ağır iztirablar keçirir. Bəs Ameriqo? Arada gəzən söz-söhbətlərə görə Ameriqo qızı ürəkdən sevir və Seviliyada olarkən, demək olar ki, bütün günlərini onlarda keçirir. Florida da ona öz etirazını bildirmir. Əgər, qız mənimlə bu cür mehribanlıq göstərsə, deməli, bunların hamısı yalandır. Yox, yalan deyilsə, onda Florida da Luna kimi yüngül-xasiyyətdir. Buna inanmaq isə çətindir.

XIV fəsil. Uzun ayrılıqdan sonra Migelin Florida ilə qeyri-səmimi görüşü

Migel Floridanı uşaqlıqdan tanıyır və həmin qız həmişə də ağır xasiyyəti ilə fərqlənirdi. Söhbət indi Floridadan və Karlosun Migelin ünvanına atılan böhtandan gedirdi. Keçmiş yunqa bunu aydınlaşdırmaq istəyirdi. Bu böhtandan hiddətə gəlmiş Migel bir daha özünü ələ alıb təmkinlə dedi:

- Sinyorita, sizi inandıraram ki, bu böhtandan bir şey deyil. Bu illər ərzində mənim xasiyyətim heç də dəyişilməyib. O ki, qaldı sizin gəlişinizə, mən sizə bir daha bildirirəm ki, sizin gəlişiniz mənim üçün xoşdur. Belə bir xoş gün hər adama nəsisb olmur. Bəlkə, Karlos məni kiminləsə səhv salıb? Mən onunla heç dost da deyiləm.

- İstəsəniz, hətta deyə bilərəm sizi kim maraqlandırır? - deyə Florida həyəcanla sözə başladı. - Mənim qonşum Luna Santos. Siz onu Barselonaya gətirəndə tanış olmusunuz. Hətta gecənin yarısını onunla naməlum bir yerdə xeyli vaxt keçirmisiniz.

- Sizə deyirəm ki, bunların hamısı yalandır. - Bu dəfə Migel hiddətini gizlədə bilməyib həyəcanla dilləndi və qıza daha da yaxınlaşıb səbirsizliklə sözünə davam etdi. - Mən Lunanı Barselonaya çatan kimi Karlosgilə aparmışam. İndi mənim günahım deyil ki, biz Barselonaya gecə vaxtı çatmışıq. Əgər, Karlos öz xalası qızına bu cür böhtan atırsa, onda o, nakişidir və zadəgan titulu daşımağa onun heç bir mənavi haqqı yoxdur. Sizə bildirmək istəyirəm ki, işdir, mən Lunanın yanında artıq-əskik bir hərəkət etsəydim, Karlos qılıncını alıb çoxdan mənim üstümə gəlmişdi. Halbuki onda belə bir kişilik yoxdur. Təəssüflər olsun ki, o çür atanın nankor övladı var. Elə bir oğulu mən heç vaxt öz evimdə saxlamazdım.

- Mən də istərdim ki, bunların hamısı yalan olsun, lakin sizin soyuqluğunuz məni inandırmağa çalışır. - Florida kədər içində dilləndi və gözlərini düz həmsöhbətinin üzünə dikib, qəmli baxışlarını ona yönəldərək, həmin tərzdə sözünə davam etdi. - Atam mənə dedi ki, sizi, Kamaço Odovaldonun şərəfinə təşkil olunmuş bala dəvət etmək üçün, bizim dalımızca Seviliyaya göndərib. Təsədüf nəticəsində biz orada olmamışdıq və Madridə qohumumuz-gilə getmişdik. Siz də ələcsiz qalıb geriye qayıtmısınız. Lakin Karlos isə deyir ki, o, görsəydi ki, biz Seviliyada yoxuq, dalımızca bir başa Madridə gələrdi. Mənə elə gəlir ki, bu məntiqi izah etməyə ehtiyac yoxdur. Bu alicənab bir hərəkət sayılardı.

- Yox, yox, bir dəqiqə ayaq saxlayın, - deyə Migel qəti olaraq zalı tərk etmək istəyən Floridanın əlindən tutub, öz etirazını bildirdi. - Belə çıxır ki, siz heç vaxt tanımadığınız bir adama inanırsınız, mənə isə yox? Birincisi, mən dəqiq bilmirdim siz Madridə kimin evinə getmisiniz? Həm də Madrid kənd deyil ki, gedim qapı-qapı düşüb sizi axtarım. İkincisi, balın başlanmasına heç iki gün vaxt qalmamışdı və mən bala dəvət olunan qonaqları vaxtında Barselonaya çatdırmalıydım. Burada mənim heç bir günahım yoxdur. O ki, qaldı leytenant Karlosa, mən ona bu iftiraya görə dərs verməli olacağam. Qoy bir daha arvad kimi o, ağzını açıb

çamaata böhtan atmasın. Mənim elə əvvəldən ondan zəhləm gedirdi. Ancaq onun bu qədər alçaq olduğunu heç təsəvvürümə belə gətirmirdim. Görünür, o, nakişi məni yaxşı tanımır.

- Sinyor, mənə görə başınızı cəncələ salmayın və ağrımayan başınızı ağratmayın. - deyə Florida məyus halda başını tərپədərək, ikrah hissi ilə dilləndi. - Yaxşısı budur, Karlosla ədavət aparmayın. Öz həyatınızı təhlükə altına qoya bilərsiniz. Mən isə istəmirəm ki, sizə bir şey olsun. Çünki siz hələ öz məqsədinizə nail olmamısınız.

- Sinyorita, mən dedim ki, Karlos öz alçaqlığına görə hələ cavab verməli olacaq, - deyə Migel qətiyyətlə dilləndi və sağ əli ilə alınının tərəfini silib təmkinlə sözünə davam etdi. – indi isə xahiş edirəm öz yerinizdə əyləşəsiniz. Sizin gedişiniz məni pis vəziyyətdə qoyur.

Migel istər-istəməz Floridanı bu vəziyyətdə otaqdan buraxmaq istəmirdi. O, çox həyəcanlı və keçmiş yunqadan narazı idi. Karlos isə onun zəifliyindən istifadə edərək, qızı ələ keçirməkdən ötrü, Migelin boyuna olmazın böhtanlar atmışdı. Yazıq qız isə bilmirdi ki, o, nə yuvanın quşudur.

Sözsüz ki, Florida çox qəşəng bir qız idi və hər bir adam ona vurula bilərdi. Lakin onun artıq on səkkiz yaşı vardı. Bu yaşa kimi ərə getməmək çox müəmmalı idi. Zadəgan ailəsində qız ən uzağı on üç-on dörd yaşlarında ərə

getməli idi. İndiki zaman cavan qızlar üçün ağır zaman sayılırdı. Cavanların əksəriyyəti ad-san qazanmaq və şan-şöhrət əldə etmək üçün İberiya sahillərini tərk edib Yeni Dünyaya can atırdılar. Ölümdən qorxmayan hər bir adam öz taleyini okeanın o tayında sınamaq istəyirdi. Bütün bunların əzəb-əziyyətini isə cavan qızlar çəkirdi.

Florida o qədər də balaca və dolu bədəni olmayan, yumrusifət, gözəl bir qız idi. Qəhvəyi rəngli seyrək saç qabaqdan qalın olmayan qaşının üstünə, arxadan isə çiyinə tökülmüşdü. Onun nazik balaca burnunun ucu dik idi, ağzı o qədər də yekə deyildi, alt dodağı üstəkindən bir balaca enli, gözləri isə nazik (şərqi Asiyada yaşayanların gözüne tam olmasa da oxşarlığı vardı) idi. Bir sözlə, bu qızda təbii gözəllik vardı.

- Sinyor Migel, qoy siz deyən olsun, mən burada bir az da qalaram, - deyə Florida təşəxxüslə dilləndi və divanda əyləşərək qətiyyətlə sözünə davam etdi. - Sizdən artıq dərəcədə xahiş edirəm, Karlosla heç bir işiniz olmasın. Belə olan halda mən pis vəziyyətdə qalaram. O dəqiqə biləcək ki, bu sözləri mən sizə çatdırmışam. Köhnə dostluğumuz naminə onunla işiniz olmasın. Bu yaxşı nəticə verməz. Eşitdiyimə görə onun atası Barselonada böyük adamdır. Kral II Filippə şəxsən tanışdır. Sinyor, sizdən artıq dərəcə xahiş edirəm, mənə su gətirin.

Migel heç bilmirdi qıza nə cavab versin, lakin qızın çöhrəsindəki kədəri görüb ona itaət oldu. Su gətirənə kimi o, hər şeyi öz-özünə götür-qoy edə bilərdi. Bircə şey aydın idi ki, Karlos qızın başını aldadıb onu ələ almaq istəmişdi. Dəhlizlə çıxıb mətbəxə getmək istəyirdi ki, burada İlona ilə rastlaşdı və tərəddüd etmədən təmkinlə dedi:

- Sinyorita, bacınız yaman dəyişibdir. Ondan muğayat, olun. Deyəsən o, Karlosun şirin vədlərinə aldanıb?

- Mənim isə Karlos haqqında fikrim tam başqadır. - deyə İlona tərəddüd etmədən cavab verdi və şiltaqlıqla gülümsəyib giley-güzarla sözünə davam etdi. - Karlos elə ilk baxışdan Floridaya vurulub və bütün bunları bacıma açıb danışib. Mənə elə gəlir, burada qəbahət bir iş yoxdur.

- Deməli, Karlos öz məhəbbətini Floridaya açıqlayıb? - deyə Migel vəcdə gələrək təşvişlə dilləndi və dəhşətdən özünü saxlaya bilməyib sözünə davam etdi. – O, yaramaz lap həddini aşıb. Onun Barselonada eşqi-namə söyləmədiyi sinyora qalmayıb. O, bütün qızların başını şirin vədlərlə aldadıb ələ keçirir. Daha mənim ona sözüm yoxdur. Bacınıza izah edin ki, Karlos bütün Barselonada qızbaz adam kimi tanınır və ən böyük yalançıdır.

- Bu barədə mən bacımın qarşısında gücsüzəm. - İlona laqeydliklə dilləndi. - Bunu siz özünüz izah edə bilərsiniz.

Bu sözlərdən sonra İlona Migeldən uzaqlaşdı. Keçmiş yunqa isə ağır xəyala dalaraq mətbəxə yollandı. Karlosun alçaq hərəkəti onu hiddətləndirmişdi.

O, kətildə əyləşib öz-özünə düşünməyə başladı: Deməli, o, vicdansız Floridanı yalan vədlərlə ələ keçirib? Qız da ki, hamıya etibar etdiyindən ona da inanıb. Yox, mən bu işi belə qoya bilmərəm. Yoxsa, o, Floridanı bədbəxt edib adına ləkə gətirəcək. Karlos qırmızı adamdır. O, bunu edib sonra isə Mərkəzi Çiliyə yollanacaq. Deyirəm axı, qız niyə belə dilxordur? Mənə görə inamını itirib. Məhz buna görə də bu cür səhvə yol verib, halbuki qız bu günə kimi mənə ümid bəsləyirdi. Necə olsa da, biz bir neçə il bir-birimizlə yaxından dostluq etmişik. Qızın məndən xoşu gəlir, kim bilir, bəlkə də o, mənə vurulub. Lakin, bütün bunlara baxmayaraq, mən onu bu biabırçılıqdan qurtarmalıyam. Bunun iki yolu var: ya Karlosun qarşısını kəsib onu bu yoldan çəkəndirməyə çağırmalı, ya da ki, qız ilə gündəlik ünsiyyət saxlayıb onu özümə bağlamalıyam. Məcburiyyət qarşısında qalıb ona deyərəm ki, ekspedisiyadan qayıdana kimi mənə gözləsin. Belə çıxır ki, mən cavan vaxtımda evlənməliyəm. Bu ki, mümkün deyil. Mən hələ öz məqsədimə nail olmamışam. Səyyah olmaya-olmaya mən heç cürə evlənə bilmərəm. Heç bir həyat yoldaşı uzun müddət ərinin yolunu intizarda gözləyə bilməz. Onun ürəyi ayrılığa

tab gətirməz. Həm də heç cürə qabaqcadan demək olmaz, mənim taleyim qərib ölkələrdə necə olacaq. Bəlkə, ilkin ekspedisiya zamanı mən okeanın dibinə qərq oldum, onda necə olsun? Belə çıxır ki, mən özüm həmin qızı bədbəxt eləmiş oluram? Bəs onda nə etməli? Gərək, Karlosun özü ilə görüşüb onunla ciddi söhbət edim.

Migel Floridaya su aparanda artıq İlona onun yanında idi. Oğlan hiss etdi ki, onlar Karlos haqqında danışrlar. Florida bacısından xahiş etdi ki, onları tək buraxsın. Ona görə ki, Migelnən söhbəti yarımçıq qalmışdı. Bu təklif Migelin ürəyindən oldu.

- Sinyorita, mən Karlosa yaxınlaşmayacağam, - deyərək İlona otağı tərk edən kimi Migel təkidlə dilləndi və az qala eyni divanda qızla yanaşı oturacaqdı. - onda siz də söz verin ki, ondan uzaq olacaqsınız. Mən sizi əmin edirəm ki, o, çox alçaq və mənfur bir adamdır. Siz öz taleyinizi ona tapşırمامalısınız. Bir uşaqlıq dostu kimi mənə inanın.

Florida artıq heç bir söz demək istəmirdi. Sanki o, Migelin sözlərini eşitmirdi. Qız öz daxilində hansısa, qəribə hisslər keçirirdi. Onun ipək parçası kimi alışıb yanan yanaqları get-gedə qırmızılaşırdı. Heyranedicilə gözləri iri olmasa da, hiss etmək olardı ki, gözlərinin içi isti həyəcanın buxarından parıldamağa başlayır. Özünə görə iri olan döşləri dərinədən nəfəs aldığıca şişib-əriyirdi. Az sonra

Migel başa düşdü ki, Floridanı məhəbbət hissi öz caynağına alıb onu itaətsizliyə çağırırmışdı. Lakin qızdakı bu məhəbbət hissi hansı bəxtəvərin səmtinə yönəlmişdir? Karlos özünü nə qədər alçaq, yalançı və şöhrətpərəst adam kimi göstərməsə də, bu tezliklə Floridanın məhəbbətini qazana bilməzdi. Keçmiş yunqa dəqiq bilirdi ki, artıq qız öz inamını yaxın adamlarına qarşı itirmişdir.

Elə oldu ki, Migel qızın düz yanında əyləşdi və gözəyari ona sirayətədicə nəzər saldı. Ancaq qız bunu da hiss etmədi. Ona görə ki, o, hələ də dərin xəyallar içərisində idi. Florida öz-özünə danışmasa da, dodaqları naməlum səbəbdən titrəyirdi. Məhz bu haldan sonra Migel yüz faiz əmin oldu ki, bu qız yalnız məhəbbətin mənəgənəsinə düşüb. İstər-istəməz cavan yunqanın da ürəyi kövrəldi və birdən-birə onun qıza olan istəyi artdı. Baxışlarının səmti, məcburi olaraq yanındakı adama tərəf yönəlirdi. Belə bir şeydə ehtiyatlı olan Migel cəld özünü aldı. O, üzünü qızdan çəkib təmkinlə dedi:

- Sinyorita, hiss edirəm ki, siz özünüzü çox narahat hiss edirsiniz. Arxayın ola bilərsiniz, Karlosla heç bir işim olmayacaq. Ümumiyyətlə, gəlin bu söhbəti birdəfəlik unundaq. Mən çox yaxşı başa düşürəm ki, hazırda siz ağır iztirablar içindəsiniz. Rahat istirahət üçün istəyirsiniz sizi yataq otağına aparım? Orada istirahət etmək üçün hər bir

şərait var.

Bu təklif də Floridanı qane etmədi, hətta qızı qıcıqlandırdı. O, öz narazılığını gizlətməyib açıq-aydın bəyan etdi ki, daha bu evdə qalmaq istəmir.

- Sinyorita, belə çıxır ki, siz məndən narazısınız? - deyə Migel dilləndi və təşviş içində sözünə davam etdi. - Başa düşə bilmirəm, hansı sözümə görə məndən incimisiniz? Yaxşı, istəyirsiniz, mən sizi bu zalda tək buraxıb bağa gedim. Ancaq bu cür acınacaqlı vəziyyətdə bizim evi tərk etməyin. Bu hərəkət babamın xətrinə deyə bilər.

Bu sözlərdən sonra Florida daha da hiddətləndi və dik ayağa qalxıb ikrah hissi ilə dedi:

- Yox, artıq buna dözmək olmaz. Doğrudan da siz dəyişmişsiniz. Yaxşı olardı ki, mən özüm sizi tək buraxım. Bircə xahişim var, bacımı tapıb evə dəvət edin.

Migel ədəb-ərkanla qızla vidalaşdı. İlona ardınca həyətdə düşdü və bağa girəndə qızı Osvaldo ilə birlikdə şirin söhbət etdiyini gördü. Migel bir anlığa təəccüb içində yerində donub qaldı. Bir az keçəndən sonra o, üzrxahlıqla qızı Osvaldodan ayırdı.

- Bu İlona əcəb qızıdır, - ehtiras içində olan Osvaldo qeyri-müəyyən qərzdə dilləndi və qızın ardınca həsrətlə baxa-baxa məyus halda sözünə davam etdi. - o, mənimlə elə danışırdı ki, guya yaşıda mən ondan kiçiyəm. Migel

inanırsan, elə bil dünya onun vecinə deyil. Amma öz aramızdır, hər iki bacı bir-birindən yaman gözəldirlər. Yalandoğlu qızın iyirmi yaşı var. Migel, sən onları çoxdan tanıyırsan? Görəsən nə üçün İlona indiyə kimi ərə getməyib?

- Görünür, hələ ürəyinə yatan adama rast gəlməyib. - deyə Migel məyus halda yırğalanaraq qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və daha heç bir aydınlıq vermədən babasıgilin yanına yollandı.

XV fəsil. Cavan zadəganı hiddətə gətirən xəbərlər

Doğrudan da həmin günü Florida Migelin hərəkətlərinə görə ondan bərk incimişdi. Çünki Florida bu evi tərk edəndə heç Migel ilə sağollaşmamışdı da. Bu hərəkətə görə qızın atası utandığından qızardı və pərt halda bu evi tərk etmişdi. Osvaldo da Florindanın bu hərəkətindən narazı qaldı, lakin üzdə buna heç bir əhəmiyyət vermədi. Çünki hər hansı bir anlaşılmaz hadisə baş vermişdisə də, yalnız onların arasında baş vermişdi. Qonaq zalında onlardan

başqa heç kim olmamışdı. Belə bir vəziyyətdə özünü alçaldılmış kimi hiss edən Migel kor-koranə, peşman halda öz otağına getdi.

- Migel, sənə nə olub? - deyə heç bir şey başa düşməyən Osvaldo içəri girən kimi soruşdu və nəzərini dostuna yönəldərək səbirsizliklə sözünə davam etdi. - Başqa bir hisslə buraya gələn Florida tamamilə başqa bir vəziyyətdə buranı tərk etdi. Olmaya, sən qızın xətrinə dəymisən? Halbuki bu sənin xasiyyətinə xas olan bir hərəkət deyil.

- Sən elə bilirsən ki, mən onun xətrinə dəymişəm? - deyə Migel çarpayısında uzanaraq təşəxxüslə dilləndi və əllərini başının arxasında çarpazlayıb sözünə davam etdi. İnanırsan, mən ona güldən artıq bir söz deməmişəm və söhbət zamanı bütün etik normalarına riayət etmişəm. Heç mən özüm başa düşmürəm, nəyə görə qız məndən incisin?

- Deyəsən, mən başa düşürəm. - deyə Osvaldo inamsız halda dilləndi. - Migel, iş ondadır ki, qız sənə vurulub. Sən isə heç bir şey başa düşməmisən. Mən bunu İlonadan üstü örtülü öyrəndim. Buna yüz faiz əmin ola bilərsən. Başa düşürsən, Florida kimi gözəl bir qız sənə vurulub? Sonra İlona mənə dedi ki, leytenant Karlos bütün bu günləri Floridanın arxasınca düşüb ona eşqi-namə oxuyub. Qız isə məhz sənə görə hələlik Karlosa öz qəti cavabını deməyib. Əgər, sən Floridaya bu cür soyuq münasibət bəsləmişənsə,

onda qız səndən əlini üzüb dələduz Karlosun cayınağına keçəcək.

- Mən ki, Floridaya vurulmamışam və indi bu haqda fikirləşmək mənim üçün sadəcə olaraq, ağılsızlıqdır. - deyə Migel biganəliklə dilləndi. - O, ki, qaldı Karlosa, Florida onu çox güman ki, özündən rədd edəcək.

Ertəsi günü nə Sebastyan, nə də ki, Osvaldo vaxtında Migelgilə məşğələyə gəlmədilər. Sözsüz ki, onların işləri vardı. Sebastyanın bacısı xəstə idi, Osvaldo isə çox güman ki, İlona ilə görüşə getmişdi. Bu haqda Osvaldo özü dostuna xəbər vermişdi. Migel isə məcburiyyət qarşısında qalıb təkbaşına məşğələsini davam etdirirdi. Lakin nədəsənə, atdığı ox ilə hədəfi vura bilmirdi. Elə hey Florida onun gözləri qarşısında canlanırdı. Oxunu düzgün nişan alıb hədəfi dəqiq vura bilmirdi. Axırda təngə gəlib kamanını ağacdən asdı və bağdakı çərhovuzun kənarına yollandı.

Bura tam istirahət yeri sayılırdı. Xoşətirli güllərin qoxusu, cürbəcür quşların mənalı nəğmələri, çərhovuzun ortasındakı fəvvarənin aramla daşması, rəngarəng ağacların məstedici budaqları və bu budaqların arasından Günəş şüalarının güclə işıq saçması bu bağa xüsusi gözəllik verirdi. Ətrafda tüğyan edən gözəlliklər bir-birinə qovuşub burada dincələn adamı məst edirdi. Lakin bütün bu gözəlliyə və həmin gözəlliyin nəticəsində əmələ gələn rahatlığa

baxmayaraq, Florida tez-tez Migelin gözləri önündə canlanır və istər-istəməz oğlanın fikrini hər şeydən ayırıb özünə cəlb edirdi. Bu da ki, təsadüfi iş deyildi. O, özü qız ilə olan axırıncı söhbətini yada salanda Florida da aramsız olaraq onun gözləri önündə canlanırdı.

Bu azmış kimi Migel gecə yatdığı zaman füsunkar gözəlliyə malik olan qız onun yuxusuna girmişdi. Yuxuda o, görür ki, Florida Karlosun ağuşundadır və Migeli qısqandırmaq üçün onun gözləri önündə bir-birləri ilə mazaqlaşib, öpüşürdülər. Sonra isə Karlos qızdan lazımı qədər istifadə edib adını batırandan sonra Floridadan əl çəkib İlonadan yapışır. Qız isə bu biabırçılığa dözməyib özünü Aralıq dənizində boğub öldürür. Bu səhnəni görəndən sonra Migel yarımçıq yuxudan ayılmışdı. Məhz buna görə də o, Floridanı yaddan çıxarda bilmirdi. Nədən-sə, onun qəlbi nizamsız halda çırpınaraq, qızın qəlbinə daxil olmağa çalışırdı. Həm də Migel heç cürə özünü ələ ala bilmir və özünün qıza yaxınlığını hiss etməyə başlayırdı. Floridanı öz xəyallarından nə qədər uzaqlaşdırmaq istəsə də, yenə də xeyri olmurdu. Gec-tez qız onun gözləri önündə canlanırdı. Florida ilə Karlosun mazaqlaşib öpüşməsi səhnəsi yadına düşəndə keçmiş yunqa yavaş-yavaş hirslənməyə başlayır və az qala qəzəbli halda leytenant Ramiresin evinə yollanmaq istəyirdi, ancaq sonra

özünü ələ alıb sakitləşir və qızı birdəfəlik unutmağa çalışırdı. O, Karlosun xasiyyətinə az olsa da bələd idi və bilirdi ki, o, sırtıq və həyasız zadəgan leytenant Ramiresin evində, Floridanın yanındadır.

Eşqin oduna düşən oğlan dilxorçuluqdan heç bilmirdi nə etsin, gah çərhovuzun ətrafında fırlanır, gah skamyada əyləşir, gah da əlinə bir çubuq alıb yerə qədər sallanmış söyüd ağacının budaqlarına zərbə endirirdi. O, günortaya kimi özünə yer qapa bilmədi. İndi isə Migelin bir balaca da olsa iştahası yox idi. Onu belə bir vəziyyətdə heç bir yemək maraqlandırmırdı. Bundan əlavə, Migel həyəcanlı bir vəziyyətdə babası və coğrafiyaşünas Bartolomeu ilə bir masa arxasında əyləşə bilməzdi. Babası olmasa da, lakin coğrafiyaşünas ondan şübhələnmə bilərdi. Tərslikdən elə oldu ki, günorta yeməyindən sonra coğrafiyaşünasın böyük oğlu Ameriqo gəldi və ağsaqqallarla görüşəndən sonra həmin dəqiqə Migelin yanına getdi.

Ameriqo artıq şturman vəzifəsinə yiyələnmiş təcrübəli bir dənizçi idi və uzaq dəniz səyahətlərində iştirak etmək üçün, okeanın o tayına gedən gəmilərdə özünə iş axtarırdı. Lakin iş elə gətirdi ki, kapitan Markos da Mərkəzi Çiliyə nəzərdə tutulan ekspedisiyada iştirak etmək üçün öz razılığını bildirmiş və beləliklə də Ameriqo işlədiyi köhnə gəmisinə qayıdıb “Destino” gəmisində şturman vəzifəsinə

bərpa olundu. Onun qardaşı isə həmin gəmidə həkim vəzifəsində çalışırdı. Bir sözlə, onlar Migel ilə birlikdə bu ekspedisiyada iştirak edəcəkdilər.

Migel dostunu görən kimi üzündəki həyəcan hissini gizlətmək istədi. O, Ameriqo ilə görüşüb skamyada əyləşdi və başını aşağı salıb dostunun vəziyyətini soruşdu. Ameriqo gərək uşaq olmalı idi ki, dostunun üzündəki qərribə cizgiləri görməsin. Artıq ona xəbər çatmışdı ki, dünən, Florida öz valideynləri ilə birlikdə bu evdə olub. Deməli, Migelin həyəcanlanması əsas səbəbkarı ya Florida, ya da ki, onun barəsində gedən söhbətlər olub. Başqa cürə Migeli heç bir şey həyəcanlandıra bilməzdi, ona görə ki, Ameriqo dostunun xasiyyətinə çox yaxşı bələd idi. O, Migelin yanında əyləşib ehtiramla onun sağ əlindən tutdu və yavaşca sıxaraq təmkinlə dedi:

- Migel, mən özümü çox yaxşı hiss edirəm və işlərim də çox yaxşı gedir. Kapitan Markos Atlantik okeanı keçməkdə mənə böyük ümid bəsləyir və açığını desəm, səni gəminin vitse-kapitanın təyin etməklə, məhz səninlə fəxr etdiyini bildirir. Sən özün çox gözəl bilirsən ki, yalnız qohum öz qohumuna bu cür hörmət bəsləyə bilər. Necə olsa da, sənin iyirmi yaşın var və sən bu iş üçün hələ çox cavansan.

- Sən elə danışırısan ki, guya sənin qırx yaşın var və bu işdə sən böyük təcrübən var. - deyə Migel gözlənilmədən

kobud halda dilpəndi və yenə də Ameriqoya nəzər salmadan sözlünə davam etdi. - Sənin də iyirmi yaşın var, lakin sənə o cür məsuliyyətli bir iş tapşırılıb. Başa düşürsən, gəminin bütün taleyi sənin əlindədir?

- Gəminin taleyi mənim əlimdə olsa belə, mən də bütün komanda kimi sənə tabeyəm, - deyə Migelin kobud sözlərinə əhəmiyyət verməyən Ameriqo elə həmin tərzdə dilləndi və kefini pozmadan təmkinlə sözlünə davam etdi. - sən kapitandan sonra ikinci adam sayılırsan. Migel, mən sənə ürəkdən deyə bilərəm ki, sənin bu vəzifəyə təyin edilməyin mənə çox sevindirir. Bütün bu təyinatlarda biz öz təşəkkürümüzü yalnız və yalnız kapitan Markosa bildirməliyik. Sən bilirsən, o, gəmidəki əksər vəzifələri cavan kadrlara paylayıb və bununla da ekspedisiyada bir növ eksperiment aparmaq istəyir. Biz “Destino”nu “Vanquardia”dan yaxşı idarə etməliyik. Bir sözlə, kapitan Markos bizim kimi cavanlara bu cür məsuliyyətli iş tapşırmaqla, İspan hərbi dəniz donanması üçün yeni kadrlar yetişdirir. Kapitan Markos kimi adam üçün, hətta canımdan keçməyə hazıram.

- Kapitan Markos elə bir addım atıbsa, onda mən də sənin təklifinlə şərikəm. - deyə Migel başını qaldırıb müəmmalı şəkildə bu cümləni vurğuladı.

Bu dəfə Ameriqo dəqiq gördü ki, Migelin bənizi yaman dəyişib və o, özünü hansı səbəblərə görə isə pis hiss edir.

Məhz bunun üçün də keçmiş yunqa köhnə dostu ilə bu cür kobud tərzdə söhbət edir. Ameriqo indiyənə qədər o, Migeli belə vəziyyətdə görməmişdi. Onun başına nə gəldiyini soruşanda, Migel əvvəlcə boyun qaçırmaq istədi, ancaq Ameriqo bir dost kimi təkid edəndən sonra o, məcburiyyət qarşısında qalıb qeyri-müəyyən tərzdə dedi:

- Bilirsən Ameriqo, heç özüm də bilmirəm, mənə bu gün nə olub? Bütün gecəni qərribə yuxular görmüşəm. Qorxuram ki,.. Eh nə isə. Ancaq əvvəlcə səndən bir şey soruşmaq istəyirəm. Etişdiyimə görə sən kapitan Markosun kiçik qızı Florida ilə yaxından tanış idin? Bəs, hansı səbəblərə görə sən ondan ayrıldın? Əgər, mümkündürsə bütün bunları mənə izah et. Bilmək istəyirəm qız özü səndən əl çəkib, yoxsa sizin aranızda nə isə qeyri-adi bir hadisə baş verib?

- Nə deyirəm ki, bir dost kimi sənə izah edirəm, - deyə Ameriqo bir az tərəddüd edəndən sonra qeyri-ixtiyari tərzdə dilləndi və başını məyus halda tərpədərək, dərindən köksünü ötürdü. - açığını desəm, Florida mənim birinci məhəbbətim sayılır. Bir adam bizim aramıza girməmişdən əvvəl mən onu bərk sevirdim. Bilirsən, Florida kimi füsunkar və ecazkar bir qızla yaxından dostluq etmək, hökmən gətirib amansız məhəbbətə çıxarmalı idi. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, bizim aramızda heç bir şey olmayıbdir.

Sadəcə olaraq, bir dəfə təsadüf nəticəsində onun üzündən öpmək mənə nəsib olmuşdur. Elə həmin öpüşdən sonra Florida məndən incidi və bu zaman bizim aramıza Barselonalı leytenant Karlos girdi. Sən onu çox yaxşı tanıyırsan. Migel təqdirədici tərzdə başını tərpətdi. - Başa düşürəm, o, qıza məndən nələr dedi-demədi, Florida birdəfəlik məndən əl çəkdi. Hətta iş elə gətirdi ki, Karlos bir neçə dəfə mənə hədə-qorxu gəlmək istədi, lakin buna nail ola bilmədi.

- Mən bilmək istəyirəm, Florida səni sevirdi, ya yox? - deyə Migel dəqiqliklə soruşdu. - Ancaq xahiş edirəm, düzünü söylə.

- Yox, sevməyinə o, mənə sevmirdi. - Ameriqo tərəddüd etmədən dilləndi.

- Onda belə çıxır ki, qız boş-boşuna vaxtını keçirirdi? - deyə Migel başını məyus halda yellətdi.

- Başa düşürsən Migel, Florida çox nəcib və sadəlövh insandır. - deyə Ameriqo çox səmimi dilləndi və daxilindəki yorğunluğu və nigarançılığı dəf etmək üçün ayağa qalxaraq həmin tərzdə sözünə davam etdi. - Çox vaxt nə deyirsən o, həmin şeyə inanırdı. Hətta Karlos ilə görüşəndən sonra da, onda mən məhəbbət hisslərini duymadım. O, mənimlə görüşə-görüşə fikri tamam başqa yerdə idi. Mənə elə gəlirdi ki, kimi isə ürəkdən sevir və bu sirri öz daxilində gizli saxlayırdı. Soruşarsan ki, bəlkə o, Karlosu sevirdi?

Qətiyyətlə etiraf edirəm ki, yox. Ona görə ki, o vaxtlar onlar bir-birlərini heç tanımırdılar da. Elə tanıyandan sonra da başa düşmək olardı ki, Floridanın Karlosdan zəhləsi gedir.

Artıq bundan sonrakı ifadələri Migel eşitmirdi, çünki, o, vacib olan sözləri eşidəndən sonra ağır xəyala dalmışdı: Deməli, Florida nə Ameriqonu, nə də ki, Karlosu sevirdi. O, heç kimə məlum olmayan üçüncü bir şəxsi sevir. O da ki, sual altında qalır. Qızın daxilindəki hissləri təyin etmək çətinidir. Çünki sirr kimi olan söz onun daxilində qalırsa, deməli, həmin həqiqəti özündən başqa ikinci bir şəxs bilməzdi. Bəs, görəsən Karlos neçə müddət idi ki, Floridanı tanıyırdı? Əgər, Florida nəcib bir adamdırsa, onda (uzun müddət keçibdirsə) o, özünü Karlosa çoxdan qurban vermiş olurdu. Karlos Florida kimi nəcib, sadələvh, yrəyiyumuşaq və hər şeyə inanan adamları çox asanlıqla yoldan çıxarırdı. Bir-iki sorğu-sualdan Migelə bəlli oldu ki, altı aya yaxındır ki, Karlos Florida ilə tanışdır. Bir dəfə elə olub ki, Ameriqo kapitan Markosun evinə gedəndə, Karlosu qızı qucaqlayan yerdə görmüş və bu səhnədən sonra qızdan birdəfəlik əl çəkmişdir. Lakin onu da izah etdi ki, Karlos qızı zor gücünə qucaqlayırdı.

- Migel, xeyir ola, sən məndən Florida haqqında soruşursan, olmaya sən qıza vurulmusan? deyər Ameriqo

gözlənilmədən müəmmalı tərzdə soruşdu.

- Məgər, hər hansısa bir qız haqqında məlumat toplamaq, həmin qıza vurulmaq deməkdir? - deyə Migel qeyri-müəyyən tərzdə dillənərək dəqiq cavab verməkdən boyun qaçırdı.

Ameriqo bir daha sualını təkrarladı, lakin Migel bu dəfə də dəqiq cavab verməkdən boyun qaçırdı.

Elə bu dəmdə çəpərin ağzında eşidlən atın tappıltısı həyətin qapısının ağzında dayandı. Kimin gəldiyini bilmək üçün Migel cəld çığıra tərəf çıxdı və orada Osvaldonu gördü. Osvaldo atının yüyənini Sançosa tapşırıb cəld Mdoştunun yanına gəldi. Osvaldo elə Migeli boyda idi. Orta bədənli, çevik hərəkətli, enlikürək ciddi sifətli bir adam idi. Qara qalın saçları çiyinə tökülmüşdü. Sifətində qalın saqqal vardı. O, Migeldən iki-üç yaş böyük idi.

Osvaldonun təvazökar bənizində həm sevinc, həm də, həyəcan hisslərini görmək olurdu. Sevinc hissi ona görə idi ki, o, gözəl qızla görüşdən gəlirdi, həyəcan hissi isə həmin görüşdə nəsə, fəvqaladə bir hadisə baş verdiyindən xəbər verirdi. Migel cəld ondan nə baş verdiyini soruşdu. Osvaldo da əlindəki dəsmal ilə üzünün, alınının və boynunun tərini silə-silə yavaş səsle dedi:

- Eh Migel, Migel. Sən çox səhlənkər adamsan. İndicə İlonanın yanından gəlirəm. Yaramaz Karlos da orada idi.

Bilirsən, Florida ilə evin içərisində təkliddə söhbət edirdilər. İş ondadır ki, Florida onunla görüşmək istəmir. Ancaq Karlos sırtıqlığına salıb həmin evin qapısını kəsdirir. İlona isə mənə dedi ki, sən Floridanın xoşuna gəlirsən. İstəyir ki, siz bir-birinizlə yaxından dost olasınız. Dünən Florida səndən yalnız müsbət cavab gözləyirdi. Sən isə utandığından onunla açıq söhbət edə bilməmişən. İş o yerə çatıb ki, qız səndən inciyərək narazı halda evi tərk etmişdi. Əgər, sən bu günlərdə ürəyini açıb Floridaya söyləməsən, onda qız əbədi olaraq öz varlığını Karlosun ixtiyarına tapşırmaqlı olacaq.

- Osvaldo sən elə danışsən ki, guya mən Floridanın bir neçə aydır ki, sevirəm. - deyər Migel çiyinlərini çəkərək dilləndi və ətrafa ötürər nəzər salaraq astaca sözüne davam etdi. - Bəlkə, Floridanın özü belə fikirləşir?

- Heç kim demir ki, sən Floridanı sevirsən. - deyər Osvaldo dilləndi və dostunu başa salmaq üçün aludəliklə sözüne davam etdi. - Siz bir neçə il bundan əvvəl bir-birinizlə möhkəm dost olmusunuz və həmin dostluq yenə də bərpa olunmalıdır. Yoxsa, qız bədbəxt olar. İlonanın utandığından və bacısının qərribə hərəkətlərindən mənə elə gəlir ki, Florida səni sevir və öz həyatını sənə bağlamaq istəyir.

Bu sözlərdən sonra Migelin ürəyi daha da möhkəm döyünməyə başladı. Gözlərinin bəbəklərində isti buxar dumanlandı. Ameriqonun dediyinə görə Florida tamamilə başqa bir adamı, Osvaldoya isə elə gəlir ki, qız Migeli sevir. Bunun isə dəqiq cavabını o, Florida ilə olan növbəti görüşündə öyrənə bilərdi. Bu cür oyunlara isə girmək həddindən artıq risq tələb edirdi. Yuxarıda deyildiyi kimi hələlik Migelə heç bir məhəbbət lazım deyildi. Lakin hər dəfə qızın adı çəkiləndə o, ürəyi ilə bacara bilmir və istəməz onun gözləri önündə Florida canlanırdı. Yenə də Migel bütün bunlara heç bir əhəmiyyət verməzdi. Ancaq o, dələduz və sırtıq Karlosun adını Floridanın adı ilə bir yerdə eşidəndə cin atına minir və əsəb gərginliyindən özünə yer tapmırdı. Karlosun yerinə başqa bir adam olsa idi, Migel onların məhəbbətinə heç bir əhəmiyyət verməz və əksinə hər ikisinə xoşbəxtlik arzulayardı. Karlos isə alçaq və vicdansız olduğundan Migel dəqiq bilirdi ki, Florida gec-tez bədbəxt olacaq. Ona görə də məcburiyyət qarşısında qalan Migel qızı Karlosun pəncəsindən qurtarmaq üçün qəti tədbirlərə əl atmalı idi. Bunun üçün bir kənardə əyləşib yalnız bu haqda fikirləşmək lazım idi. Migel üzünü dostuna tutub təmkinlə dedi:

- Əlbəttə ki, bunların hamısı həqiqət deyil, yalnız fərziyyələrdir. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, səndən

bircə xahişim var, hər şey bizim ikimizin arasında qalsın.

- Mən nə deyirəm ki, bütün bunlar sənə aid olduğuna görə danışdım. - deyə Osvaldo təqdiredici tərzdə dilləndi. - Ancaq onu da xatırlatmaq istəyirəm ki, bu işdə hər hansı bir köməklik lazım olsa, mən sənin qulluğunda hazıram. Bilirsən, bu gün gecə vaxtı mən İlonaya, onların bağında görüş təyin etmişəm. O, da öz razılığını bildirib. Çox güman ki, Karlos da bu gecə ora görüşə gələcək. İlonanın dediyinə görə, o, yaramaz hər gecə leytenant Ramiresin bağına təşrif buyurur.

XVI fəsil. Migel bəraət qazanmaq üçün Floridanın yanına yollanır

Migel heç bir söz demədi və yorğun olduğunu bəhanə gətiribib evə, öz otağına yollandı. O, istəmirdi ki, dostu onu iztirab içində görsün və təkliddə öz otağında qalıb bu haqda hər şeyi dəqiqliklə götür-qoy etməyə çalışdı. Nə qədər o, Floridadan imtina edəcək, bir o qədər də onun üçün ağır olacaq. Elə hər dəqiqə qız onun xəyalında canlanırdı.

Axşama kimi Migel çarpayısında uzanıb ağır iztirablar içində o yana-bu yana vurnuxdu. Nə qədər çalışırdısa da, heç cürə qızı başından çıxara bilmirdi. Artıq özü də başa düşürdü ki, bu qısqanclıq əlamətidir. Qısqanclıq isə məhəbbətin əsas amillərindən biri sayılır.

Axşamçağı Migel bir az çörək yeyib öz çarpayısına yollandı. Səhərə kimi yataq otağından kənara çıxmadı. Çətin olsa da, o, birtəhər yuxuya getdi. Keçən gecəki kimi yenə də Florida onun yuxusuna girdi. Qız müqavimət göstərir Karlos isə onu ağuşuna basıb qucaqlayır və zorla ona öpüşlər yağdırırdı. Bu dəhşətli səhnədən vəcdə gələn Migel, tər-qan içində hövlnək yuxudan ayıldı.

Sübhçağı alaqaranlıq idi. Bütün evdəkilər hələ yuxuda idilər. Hirs içində boğulan Migel divara söykənib dəsmalla tərini silirdi. “Yox, buna son qoymaq lazımdır”. - deyər Migel öz-özünə düşünməyə başladı. O, yaramaz indi qızın yanındadır və Allah bilir onun başına nə oyun açır. Florida bir balaca zəiflik göstərsə, alçaq istədiyinə nail olacaq. O, elə bilir ki, Florida da başqa sinyoralar kimi yüngülxasiyyət və əxlaqsızdır və onların başına gətirdiyi oyunu Floridanın da başına açmaq istəyir. Əgər, o, bunu etsə, onda böyük bir günaha batmış olacaq. Hökmən mən qızı ağır bir məngənənin aqzından xilas etməliyəm. Yoxsa, qız bədbəxt olacaq. Elə günü sabah mən leytenant Ramiresgilə getməliyəm.

Lakin Osvadlo bura gələndən sonra qoymaram Floridanın adına ləkə gəlsin. Onun kimi qızların pak adı qorunub saxlanılmalıdır. Əgər, çıxılmaz vəziyyətdə qalsam, onda öz məhəbbətimi Floridaya elan edər və bununla da onu rüsvayçılıqdan qurtararam.

Nəhayət, ümumi nəticəyə gələndən sonra Migel bir-balaca rahatlaşdı və səbirsizliklə Osvaldonun yolunu gözləməyə başladı. Necə olsa da, Osvaldodan müəyyən məlumatlar toplamaq olardı. İndi ən əsası o idi ki, Migel son qənaətə gəlməklə çiyindəki ağır yükü götürmüş oldu. Demək olar ki, o, ağır əzab-əziyyətdən müvəqqəti qurtuldu. Ona görə ki, hələ son söz Floridanın idi. Həmin sözün cavabından Migel zərrə qədər də olsun ehtiyat etmirdi. Çünki, o, çox yaxşı bilirdi ki, Florida Migeli heç vaxt Karlosa dəyişməz.

Nahar yeməyindən azca keçmişdi ki, Osvaldo özünü Migelin yanına çatdırdı. Dünənkinə nisbətən onun bənizində həyəcan hissi var idi. Bu dəfə də görüş zamanı nəsə, fəvqəladə bir hadisə baş vermişdi. Yemək otağında tək qalanda Migel ondan vaxtını necə keçirdiyini soruşdu. Osvaldo yeməyini yeyə-yeyə ciddi halda dedi:

- Bilirsən Migel, İlona mənim çox xoşuma gəlir. Lakin çıxılmaz vəziyyətdə qalmışam. Mən onunla evlənmək qərarına gəlmişəm. Düzdür, qız hələ özü qəti cavab vermə-

yib. Lakin hiss edirəm ki, onun da məndən xoşu gəlir. Bilərsən, nə üçün çıxılmaz vəziyyətə düşmüşəm? Birincisi, evlənmək üçün pulum yoxdur, ikincisi də heç başa düşmürəm həmin ekspedisiyadan qayıdana kimi o, məni gözləyə biləcək, ya yox? Özü mənə söz verib ki, Mərkəzi Çili sahillərindən qayıdana kimi məni gözləyəcək.

- Mən başa düşə bilmədim? - deyə Migel təəccüblə soruşdu və fikrinin mahiyyətini izah etmək üçün aludəliklə sözünə davam etdi. - Əgər, söz veribsə, gözləyəcək, bəs sən nəyə görə narahat olursan?

- Nə üçün də narahat olmayım? - deyə Osvaldo qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və səbirsizliklə sözünə davam etdi. – Axı, heç kim bilmir, bu ekspedisiyanın müddəti nə qədər uzanacaq? Yarım il, bir il, iki il, yoxsa əbədi? Sənin baban açıq-aydın dedi ki, araukanlar bütün Yeni Dünya sahillərində məğlubedilməz hindu tayfası sayılır və onlara qarşı mübarizəmiz çox mürəkkəb olacaq. Tutaım ki, mən dedim bir il və ya iki il məni gözləsin. Bəs, başıma iş gələndə necə olsun?.Məgər, İlona həmin çox müddəti mənim yoluğu gözləyəcək?

- Dayan Osvaldo, bir dəqiqəlik özünü ələ al. - deyə Migel sağ əlini yuxarı qaldıraraq, dostunu sakitliyə çağırırdı. - Bu nədir, sən heç əvvəlki Osvaldoya oxşamırsan? Sən elə danışırsan ki, guya Mərkəzi Çili sahillərinə ölümə

gedirsən? Sən həmin missiyaya şübhə edirsən? Yadda saxla ki, biz okeanın o tayına öldürməyə gedirik. Biz öz gücümüzü orada nümayiş etdirməliyik. Araukanlar birdəfəlik öz cəzalarına çatmalıdırlar. O, ki, qaldı İlonaya, de ki, qoy on səkkiz ay sənin yolunu gözləsin. Babam deyir ki, hər şey planlı şəkildə getsə, üç-dörd ay müddətinə araukanların əsas qüvvələri darmadağın ediləcək. Bələliklə, on səkkiz ay sənin üçün artıqlaması ilə bəsdir. İlonada dözümlü varsa, qoy gözləsin.

- Migel, nə deyirəm ki, qoy sən deyən olsun. - deyə Migel tərəfə azacıq da olsa nəzər salmayan Osvaldo təqdirəedici tərzdə dilləndi və birdən-birə üzünü Migelə tərəf çevirib müəmmalı tərzdə sözünə davam etdi. - Bilirsən, Karlosun isə heç vecinə deyil haçan həmin səfərdən Barselonaya qayıdacaq və ya Florida onun yolunu gözləyəcək ya da gözləməyəcək. Bütün bu hiyləgərlikləri görən Florida həmin o dələduzu rədd etdi.

- Görürəm sözlü adama oxşayırsan, - deyə Migel maraqla dillənərək dostuna tərəf sualedici nəzər yönəltdi və həmin tərzdə sözünə davam etdi. - Florida çox nəcib bir adamdır və o, heç bir səbəb olmadan Karlosu özündən rədd edə bilməzdi? Deməli, Karlos qıza qarşı nəsə kobud bir hərəkət edib ki, Florida da onu rədd edib. Orada gecəyarısı müəmmalı bir hadisə baş verməyib ki?

- Migel, sən elə danışırısan ki, elə bil gecəyarısı orada olmusan. - deyə Osvaldo dilləndi və bir az tərəddüd edəndən sonra rahat nəfəs alaraq təmkinlə sözüinə davam etdi. - Mən İlona ilə birlikdə bağda oturub söhbət edirdim. Bizdən təxminən iyirmi metr aralı, həyətin qapısı istiqamətində Karlos ilə Florida bir yerdə idilər. Heç yarım saat keçməmişdi ki, onlar tərəfdən qərribə səslər eşidilməyə başladı. Adam səsi ilə yanaşı oradan gül kolluqlarının xışıltısı da eşidilirdi. Dayanıb diqqətlə qulaq asanda, qulağıma aydın səslər gəlirdi. Florida kədər hissi ilə Karlosa, - “rədd ol buradan. Sən məni aldatmaq istəyirdin? Mən sənə üçün başqa sinyoritalardan deyiləm. Bu hərəkətinlə sən özünə yalnız nifrət qazandın. Buradan getməsən, mən qışqırmalı olacağam”, bu sözləri deyərək, Karlosu özündən rədd etməyə çalışırdı. O, isə həyasızcasına qızı təhqir edərək, onu susmağa çağırırdı. Bu qeyri-adi bir hadisə idi. Karlos qızın səsindən çəkinmirdi. Onda bir sillə səsi və qızın qışqırtısı eşidildi. Mən məcburiyyət qarşısında qalıb hadisə yerinə tələsdim. Mənim gəlişimi hiss edən Karlos, “yaxşı borc olsun, bu sillə sənə baha başa gələcək. Sən bir fahişə kimi bütün Barselonada ad qazanacaqsan”, qıza bu sözləri deyib ondan ayrıldı. Mən Floridaya yaxınlaşanda qız artıq ağlayırdı və məni görəndə utandığından əlləri ilə üzünü qapadı. Ay işığının köməyi ilə mən təyin etdim ki, qızın

paltarının sinəsi və ətəkləri cırılıb. Floridanın çiyinləri və sinəsi açıq vəziyyətdə idi. Belə qənaətə gəlmək olardı ki, Karlos qızı zorlamaq istəyirmiş. Florida isə bütün gücü ilə həmin biqeyrətə müqavimət göstərirmiş. İlona tez bacısını götürüb Karlosu söyə-söyə evə yollandı.

Migel əvvəlcə heç bir əhəmiyyət vermək istəmədi, ancaq “zorlamaq” sözünü eşidəndə vəcdə gəldi və həmin dəqiqə əsəbləşdi. O, öz-özünə düşündü: Karlos binamusluq edərək qızı zorlamaq istəyirmiş. Görünür, bu binamus öz hərəkətlərinə görə cavabdehlik daşmır? Deməli, o, cəzasız qalmasına tam əmindir? Söz yox ki, leytenant Ramires bu münaqişəyə görə Karlos ilə ədavət aparmayacaq. Çünki o, Odovaldo nəslinə canla-başla xidmət edən zabitlərdən biri idi. Kapitan Markosun isə buna necə münasibət bəsləməsi heç kimə bəlli deyildi. Karlos isə çox həyasız və sırtıq adamdır. Dost-tağışları arasında qızın adına olmazın böhtanlar yağdıracaq. Bir sözlə, Florida Barselona cəmiyyətinin arasında biabır olmalı idi.

- Yaxşı, bəs kapitan Markos o binamusun hərəkətlərinə necə reaksiya verdi? - deyə Migel müəmmalı tərzdə dillənərək, səbirsizliklə cavabı gözləməyə başladı.

- Onun bu hadisədən heç bir xəbəri olmadı. - deyə Osvaldo tərəddüd etmədən qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi

və dərindən ah çəkib həmin tərzdə sözüünə davam etdi. - Bu münaqişə dəriniz buraxmadı.

- Belə çıxır ki, Karlos bu hərəkətinə görə heç bir cəza almayacaq? - deyə Migel hiddətlə dilləndi. - O, hökmən buna görə cəzalandırılmalıdır. O, Floridanı təhqir edib.

- Bu sonrakı işdir. - deyə Osvaldo giley-güzarla dilləndi. - Migel, indi yuxum gəlir. Gedim iki-üç saat yatım. Axşam yenə də görüşə getməliyəm. İstəsən, sən də mənimlə ora gedərsən? Mənə elə gəlir, bu lap Floridanın ürəyindən olacaq. Özün bilərsən də qız nə haldadır? Yalnız sənin gəlişin onu sevindirə bilər.

Migel açıq şəkildə olmasa da, qiyabi olaraq öz razılığını bildirdi. Heç iki saat keçməmişdi ki, onun ürəyi dözmədi. Çıxış yolunu öz atını yəhərləməkdə gördü. Migel dostunu gözləmədən Ramiresin evinə getməyi qərara aldı. Onun fikircə nə evin sahibi, nə də ki, kapitan Markos evdə olmalı idi. Olsalar da, Migelin bəhanəsi vardı. Kim onun gəlişini səbəbini soruşsa idi, deyəcəkdi ki, kapitan Markosla vacib işi olduğuna görə ora gəlib. Bəhanəsi olduğuna görə o, atını ürəklə Ramiresin evinə sürdü. Yalnız bu gün Floridanın yanında bəraət qazanmaq üçün Migel yaxşı bir şans əldə etmişdir.

Evin qulluqçusu qapının ağzında görünən kimi Migel özünü təqdim etmədən kapitan Markosu soruşdu. Qulluqçu

da ədəb-ərkanla bilirdi ki, nə kapitan, nə də ki, evin yiyəsi evdədir. Migel daha bilmirdi nə bəhanə gətirsin. Həyətdə də heç kimi görmək olmadı. Halbuki evin qapısı ilə həyətin qapısı arasındakı məsafə az idi. İndi günorta yeməyinə çox az qalırdı. Görünür, hamı içəridə idi. Özündən asılı olmayaraq, Migel qulluqçudan su istədi. O, da qulluğunu yerinə yetirmək üçün evə yollandı. Elə qulluqçu içəri girmişdi ki, birdən qapının ağzında cavan bir qız göründü. Bu, İlona idi. O, atlını görən kimi cəld ona tərəf gəlib, salamlaşandan sonra ehtiramla dedi:

- Yaxşı ki, siz özünüz buraya gəlmisiniz. Siz bizə lazımsınız.

- Bu nə sözdür sinyorita, mən həmişə sizin qulluğunuzda hazıram. - deyə Migel ədəb-ərkanla dilləndi və tərəddüd etmədən atın belindən yerə endi.

- Bilirsiniz, sizin köməyiniz bizə lazımdır. - İlona evə tərəf gedə-gedə sözə başladı. - Florida özünü Barselonada pis hiss edir. O, Seviliyaya getmək istəyir. Əgər, atam razılığını bildirsə, onda onu Seviliyaya aparmaq lazım olacaq.

Onlar balaca otağa gəlib çıxdılar. Bu otağın əks qapısı birbaşa həyətdə açılır və buradan həyətin bağına çıxmaq olurdu. İlona başa saldı ki, Floridanın indi yataq otağı, bu otaq ilə bitişikdir. Migelə aydın oldu ki, onlar nə üçün

maneəsiz olaraq gecə vaxtı oğlanlarla görüşə bilir və bundan nə atasının, anasının, nə də ki, ev sahibinin xəbər olur. Elə bu otağın özündə də görüş təyin etmək olardı. İlonanın söhbətindən məlum oldu ki, özü, atası Mərkəzi Çili sahillərinə yola düşənə kimi Barselonanı tərk etmək istəmir. Bu fikir yalnız məlum hadisələrdən sonra İlonanın beynində canlanmışdı. Deməli, Florida inadkarlıq göstərsə, onda Migel hökmən hər iki bacını Seviliyaya aparmalı idi. Bəlkə də keçmiş yunqanı görəndən sonra qız həmin fikri başından atmalı olacaq? Nəyin bahasına olursa-olsun, Migel qızı bu fikirdən döndərməli idi. Çünki səyahətə yola düşməyə çox az vaxt qalır və bu günlərdə o, rahatca dincəlməli idi. Düzdür, Floridanı aparıb Seviliyaya qoya bilərdi, ancaq dincəlmək üçün onun demək olar ki, vaxtı qalmayacaqdı. Bir sözlə, Migel Floridanı bu fikirdən döndərməli idi. Nədənsə, qız Migelin yanına gəlməyə tələsmirdi. Onu başa düşmək olardı: yuxudan durunca, üst-başını səliqəyə salıb üzünü kosmetika ilə bəzəmək və sinəsinə xoş qoxulu ətir səpmək üçün, lazımı qədər vaxt keçməliydi. O vaxta qədər İlona da bu otağa gəlmədi. Deməli, o, yenə də Migel ilə Floridanı təkliddə bu otaqda qoyacaqdı. İndi isə Migeli bir şey maraqlandırırırdı, Florida ilə söhbəti hansı mövzuda aparmaq lazımdır?

Nə az, nə çox, düz bir saatdan sonra Florida otağın girəcəyində peyda oldu... Migel ilə salamlaşmağına baxmayaraq, qız utandığından başını qaldıra bilmədi. O, Karlosun dünənki hərəkətlərinə görə xəcalət çəkirdi. Qız dəqiq bilirdi ki, Osvaldo dünənki münaqişəni bütün təfəsilatı ilə dostuna çatdırıb. Migel bir balaca da olsun, qızın üzünü görə bilmirdi. Qız başını aşağı saldığından seyrək saçları gözlərinin üstünə tökülmüşdü. Elə ilk növbədə Migel sırtıqlıq edib Floridaya öz yanında oturmağı təklif etdi. Onsuz da qız həyəcan içində idi və belə bir məqamda kiməsə ümid bəsləmirdi. Florida da heç bir etiraz etmədən gəlib düz Migelin yanında əyləşdi. Onların arasında müvvəqəti olaraq sükut yarandı. Nə Migel, nə də ki, Florida cürət edib danışa bilirdi. Qız utanığından, oğlan isə bilmirdi nədən başlasın.

- Sinyorita, görürəm ki, siz özünüzü pis hiss edirsiniz? deyə Migel nəhayət cürət edib söhbətə başladı. - Artıq mən sizin kədər və dərdinizdən agaham. İstəyirsiniz, mən həmin binamusa yaxşıca dərş keçim?

- Sinyor, yaxşısı budur, bir daha bu mövzuya qayıtmayaq. - deyə Florida yenə də Migelin üzünə baxmadan etirazını bildirdi və həmin tərzdə sözünə davam etdi. - Mən Seviliyaya evimizə qayıtmaq istəyirəm. Barselonanın ab-havası mənə çox soyuq göründü.

- Sinyorita, mənim fikrimcə atanız yola düşənə kimi siz Barselonada olmalısınız. - deyə Migel qəti olaraq Florida ilə razılaşmadı. - Əgər, Karlos sizə bu işdə mane olursa, mən hər gün sizi mühafizə etməyə hazıram. Necə olsa da, bizim əvvəlki dostluğumuz hələ də möhkəmdir.

Florida bu dəfə heç bir söz demədi. Ona görə ki, Migelin etdiyi təklif onun ürəyindən idi. Bu sükutdan Migel canlandı və onun üzündə təbəssüm sezilməyə başladı. O, ürəklənib cəsarətlə dedi:

- Sinyorita, siz Barselonada qalsanız, nəinki atanız üçün, həm də bir çoxları üçün xoş olardı. Mən sizin yanınızda olsam, heç bir mərdimazar, sizin xətrinizə dəyə bilməz. Heç kim bir şey şübhələnməsin deyə, mən hava qaralanda buraya gəlirəm. Əgər, siz cavab vermirsinizsə, deməli, mənim fikrim ilə razısınız. İstəmirsinizsə, mən çıxıb gedə də bilərəm və bir daha buralarda görünməyərəm. Mən sizin hər bir xahişinizi yerinə yetirməyə hazıram.

Bu sözlər qızın ürəyindən idi. Sanki çiyindən ağır bir yük götürüldü. Onun daxilində sakitlik və sevinc hissi yarandı. Nəhayət o, ürək edib başını qaldırdı. Floridanın nazik gözlərinin altı azacıq şişmiş, gözlərinin içi isə qızırmışdı. Söz yox ki, o, bütün gecəni Karlosun alçaq hərəkətlərinə görə ağlamışdı. Elə Migel gələnə qədər Florida kədər və mənəvi sıxıntı içərisində idi. Bununla

təsdiq olundu ki, qız ən çox keçmiş yunqaya inanır və ən çox ona etibar edir. Florida artıq hiss etdi ki, Migelin ona qarşı olan münasibəti xeyli dəyişib. Deməli, əvvəlki dosta ümid bəsləmək olar. Məhz bu yaxınlıq ilə Migel özü üçün qız tərəfindən bəraət qazandı. Bundan sonra Florida tamamilə onun nəzarəti altına düşdü. İndi Migel göz bəbəyi kimi qızı Karlosdan qorumalı idi. Çünki, çoxlarına bəlli idi ki, Karlos elə-belə Floridadan əl çəkməyəcək və onu ələ keçirmək üçün hələ çox cəhdlər və səylər göstərəcək. Bunun da qarşısını sözsüz ki, Migel almalı idi.

XVII fəsil. Sevgililərin bir-birinə qovuşması

Bəraət qazanandan sonra artıq Migel bir neçə gün ki, leytenant Ramiresin evində Florida ilə görüşürdü. Bu günlərdə Karlosun izi-tozu da bu evin həndəvərində görünmürdü. Florida elə bilirdi ki, o, birdəfəlik qızdan əl çəkib. Lakin Migel onun xasiyyətinə bələd idi və çox gözəl bilirdi ki, haçansa Karlos həyasızlıq edib bu həyətin qapısından içəri girəcək. Keçmiş yunqa ilə yanaşı Osvaldo

da bu evə görüşə gəlirdi. Necə ki, Florida Migeli, eləcə də İlona Osvaldonu səbirsizliklə burada gözləyirdi. Migel öz görüşlərinin vaxtını əvvəlcədən nizama salmış və hər gün bütün bunları dəqiqliklə həyata keçirirdi. Axşam vaxtı saat doqquzun yarısında o, dostu ilə birlikdə Ramiresin bağında olurdu. Gecə saat birə kimi Migel sevgilisinin yanında olub sonra işə gizlicə evinə yollanırdı.

İş elə gətirdi ki, kapitan Markos Migelə ayın 25-dən iki gün müddətinə gəminin vitse-kapitanı kimi “Destino”nun bütün işlərini səliqə-səhmənə salmalı və bütün heyəti siyahıdan keçirmək üçün xüsusi göstəriş verdi. Migel də Floridanı xəbərdarlıq edə bilməyib öz işinin icrası üçün gəmiyə yollandı. İki gün ərzində o, gəminin bütün işlərini qaydasına salmalı və bu haqda kapitan Markosa təqdimat verməli idi. Tərslikdən kapitan özü də gündüzlər gəmidə olur və Migelin apardığı işlərə nərəzət edirdi. Yoxsa, vitse-kapitan bir bəhanə taparaq kapitana xəbər vermək üçün Ramiresin əvinə gedib, orada Floridanı görər və görüşə gəlmədiyinə səbəbini izah edirdi.

Lakin iş elə gətirdi ki, Migel iki günün ərzində həmin işin öhdəsindən gələ bilmədi. Gəminin tryumları və su çəlləkləri hazır deyildi. Kapitan Xuan Odovaldonun göstərişi ilə gəmiyə iki ədəd top gətirilməliydi. Bu tapşırıq da yerinə yetirilməmişdi. Məhz bu səbəblərə görə Migel bir

gün də gəmidə qalmalı idi. O, qızı görmədiyinə görə gəmidə başı durmanlı gəzirdi. Darıxdığından Migel özünə yer tapa bilmirdi. Karlos da fürsətdən istifadə edib Ramiresin evinə gəlişini bərpa etmiş və hər vasitə ilə Floridanı yenə də ələ keçirmək istəyirdi. O, yenə də Migelə böhtanlar yağdırır və hər cürə onu gözdən salmaq istəyirdi. Karlos belə bir şaiyə yaymışdı ki, Migel keçmiş sevgilisi ilə görüşmək, üçün Saraqosaya gedib. Bu şaiyə inandırıcı olmasa da, Floridada bəzi şühbələr yaranmağa başladı. Migel sevgilisinə bir söz demədən gözlənilmədən yoxa çıxmışdır. Deməli, onun vacib işi olduğundan o, tələmtələsik Barselonanı tərk etmişdir. Tərslikdən Migel bu haqda Osvaldoya da heç bir söz deyə bilməmişdi. Osvaldo da ki, utandığından, dostunun hara getdiyini qoca səyyahdan soruşmağa imkan tapmamışdı. Lakin bütün bunlara baxlamayaraq, Florida heç cürə Karlosa üz vermir və hər vaistə ilə onu özündən rədd edirdi. Həyasız zadəgan isə sırtıq kimi qızdan əl çəkmirdi.

Migelin harada olduğunu bilən kapitan Markos hər gün evə gəlir və bu məlumat heç kimi maraqlandırmadığından onu daxilində gəzdirirdi. Atanın ağına belə gəlmirdi ki, onun qızı Migel ilə görüşür və həsrətlə sevgilisinin yolunu gözləyir. Nəhayət, üçüncü gün Florida təsadüfən eşidir ki, Migel “Destino”nun tərkibindədir və müvəqqəti olaraq

komandaya rəhbərlik edir. Gec olsa da, artıq Florida dəqiq bilirdi ki, Migel haradadır. Bu dəfə də o, əmin oldu ki, Karlos nə qədər alçaq, yaramaz, yalançı və böhtançı adamdır. Bu adam başdan-ayağa şərdir.

Ertəsi günü Migel bütün işlərini qurtardığı üçün kapitan Markos onu gəmidə əvəz etdi. Artıq ayın 29-u idi. Migel bu gün rahat dincəlib, ertəsi günü gecə saat 2-dən sonra, yəni, sentyabrın 1-ə keçən gecə yenə də gəmiyə qayıtmalıydı. Bu dəfəki qayıdış uzun müddətli olacaqdı. Ona görə ki, sübh çağı saat 5-də Mərkəzi Çiliyə nəzərdə tutulan ekspedisiya Barselonanı tərk etməli idi. Sevgilisini görmək həsrəti ilə yaşayan Migel hava qaralana kimi öz evində dincələndən sonra Florida ilə görüşmək üçün o, Ramiresin evinə yollandı.

Qız dəqiq bilirdi ki, Migel bu gün görüşə gələcək və həmişəki vaxtdan tez gedib, bağa çıxan otaqda sevgilsinin yolunu gözləməyə başladı. İlona artıq Osvaldo ilə görüşmək üçün bağa yollanmışdı. Hava bu gün çox qaranlıq idi və tutqun ay işığında heç yeri görmək mümkün deyildi. Məhz bunun üçün Florida bu otaqdakı şamları pəncərənin ağzına qoymuşdu. Həyətin qapısı həmişə açıq olduğundan (İlona həmişə bu vaxt qapının çəftəsini açıq qoyur və Migel ilə Osvaldo həyətdə daxil olandan sonra yenə də qapının

çəftəsini bağlayırdı) Migel sakitcə həyatə daxil olur və buradan ehmalca həmin görüş otağına yollanırdı.

Florida bu dəfə başqa qiyafədə idi. O, həmişəki kimi paltarda yox, mavi rəngli parçadan tikilmiş gecə xələtində idi. Xələtin ətəyi demək olar ki, yer ilə sürünürdü, sinəsi isə döşlərinin ortasına kimi açıq idi. Onun boynu, çiyini və sinəsi tam açıq idi və bu cür onun xarici görünüşü çox gözəl görünürdü. Floridanın gözləri həsrət içində olsa da, sevgilisini görən kimi sevincdən parıldadı. Üzündə təbəssüm hissi sezilməyə başladı. Bu dəfəki görüş əvvəlki görüşlərə heç cür oxşamırdı. Migel içəri girib yenicə salam vermişdi ki, qız öz hisslərini gizlədə bilməyərək, cəld onun boynuna sarıldı və hətta sevincdən ağlamaq istədi. Vitsekapitan çox gözəl bilirdi ki, bu neçə gündə qız ondan nigaran olub. Məhz buna görə də o, özünü elə qərribə aparırdı. Migel də onu sakitləşdirmək üçün qızı bağrına basdı və əli ilə Floridanın başını, boynunu sığallaya-sığallaya ona təsəlli verməyə başladı. Florida da çox gözəl bilirdi ki, bu onların ekspedisiya yola düşənə qədər axırınıc görüşü sayılır və növbəti görüş, Migel Yeni Dünya sahillərindən sağ-salamat qayıdandan sonra baş tutacaqdı. Elə qərribə geyiminin səbəbi də məhz bununla izah edilirdi.

Qız sevgilisinin boynuna elə atıldı ki, oğlan ondan kef-həvalını belə soruşmağa imkan tapmadı. Tərslikdən də o,

kapitanın otağının ağzında idi və onların bu hərəkətini bağda olanlar görə bilərdilər. Bundan əlavə onun bir söz deməyə heç imkanı da olmadı. Florida onun boynuna sarılanda Migelin bütün bədənini məhəbbət ehtirasından alışıb yanmağa başlayır və bununla da o, öz hisslərinə tam nəzarət edə bilmədi. Qızın bədənini Migelin bədənində tam sıxıldıqca, oğlanın başı gicəllənir, gözləri dumanlanırdı. Demək olar ki, o, zorla özünü ayaq üstə saxlayırdı. Elə həmin hissləri Florida da keçirirdi. Özünün taqətinə və ayaqlarının gücünə inanmayan və ya tam etibar etməyən qız yerə yığılmasın deyər, sarmaşıq kimi Migelin boynuna sarılmışdı. Bu gün onların məhəbbət hissləri yüksək dərəcədə idi, xüsusən də Florida. Heç vaxt onlar bir-birlərinə belə yaxın olmamışdılar. Görüşlərin birində yalnız Migel cürət edib əlini Floridanın çiyninə qoymuş, görüşüb-gedəndə isə qızı öpməklə kifayətlənmişdi. Lakin bu cür yaxınlıq onların arasında indiyə qədər olmamışdı. Məhz buna görə də onların hər ikisi bu cür yaxınlıqdan özlərini itirmiş və hərəkətlərinə nəzarət edə bilmirdilər. Migel qızı sığallayarsığallaya sonra nə edəcəyini bilmirdi, lakin hissiyyatı get-gedə güclənirdi. O, hətta istəyirdi ki, Floridanın başını qaldırıb, onun qırmızı dodaqlarından öpüş alsın, amma qızın neçə reaksiya verəcəyini əvvəlcədən bilmirdi. Bu öpüşə görə Florida sevgilisində mənfi və ya müsbət reaksiya

verəcəkdı. Oğlanın ehtimalına görə həmin hərəkətə qız mənfi reaksiya verməzdi. Çünki qızın hərəkətlərindən və baxışlarından hiss etmək olardı ki, Florida Migelə vurulub və belə bir öpüşdən o, ancaq razı qala bilərdi. Elə həmin anda o, cürət edib qızın başını qaldırdı və onun dodağından öpmək istədi. Lakin axırncı məqamda özünü saxlaya bildi. Floridanın gözləri yumulmuşdu. Qız utandığından Migelin gözlərinə baxa bilmirdi. Onda oğlan qapının ağzından ayrılmaq üçün qızı xəbərdar etdi. Florida isə bu sözlərə heç bir əhəmiyyət vermədi. Belə çıxırdı ki, qız bütün bədənini Migelə tapşırmış və oğlan onunla nə istəsəydi edə bilərdi. Məhəbbət hissindən qızın hətta çənəsi və dodaqları əsirdi. Dişləri bir-birinə qıcıqlanmışdı. Söz yox ki, Florida bütün varlığı ilə Migelə vurulmuşdu və bu hissini son görüşdə bürüzə verdi. Oğlan dd bu yaxınlıqdan sonra başa düşdü ki, o, bütün qəlbi ilə Floridaya vurulub. Artıq bu dəfə Migel qızı öpmək istədi, lakin bu anda Florida gözlərini açdı və məstedici gözləri ilə sevgilisinə mənalı bir nəzər saldı. Sanki o, köməksiz idi və yalnız Migeldən kömək istəyirdi. Florida gözlərini açan kimi oğlan udqunub ehtiramla dedi:

- Sinyorita, sizə nə olub? Elə bil nədənsə, qorxmusunuz? Mənim yanımda sizi heç bir təhlükə gözləmir. Yanımda özünüzü sərbəst hiss edə bilərsiniz. Əgər, istəyirsinizsə,

biz qapıdan aralanıb otağın qaranalığ hissəsinə gedə bilərik? Biz içəriyə keçsək yaxşı olar.

- Sizin yanınızda heç kimdən qorxmuram, - deyə Florida titrək səslə dilləndi və Migelin təklifi onun ürəyindən olduğundan, qız həmin tərzdə sözünə davam etdi. - mən bu otaqda özümü sərbəst hiss edə bilmirəm. Qorxuram ki, kimsə bizi bir yerdə görə bilər. İstəyirsinizsə, biz öz görüşümüzü mənim otağımda davam etdirək.

Bu təklif həm Migelin ürəyindən, həm də gözlənilməz idi. “Otağım” deyəndə o, yataq otağını nəzərdə tuturdu. Görünür, Florida ürəyində olan bütün arzularını sevgilisinə açıb söyləmək istəyirdi. Mövzu dəyişilməsin deyə, Migel təqdirəedici tərzdə bu təklifi qəbul etdi. Florida irəli yeriyib arxasına qorxa-qorxa nəzər salaraq qonşu otağın qapısını açıb içəri girdi. Migel hiss etdi ki, qız nədənsə qorxur və onun hərəkətləri bu gün qeyri-adi idi. O, qızın ardınca içəri girib astaca qapını bağladı.

Bu otaq alaqaranlıq idi və böyük olmayan otağı yalnız iki şam işıqlandırırdı. Qapı ilə üzbəüz həyətə açılan pəncərə bir idi. Otaqda olan hər iki çarpayı sağ və sol divara bitişik idi. Qız çarpayının üstündə əyləşib başını aşağı saldı. Migel o dəqiqə başa düşdü ki, hər şey utanmaqdan keçib, Florida çarpayıda oturmaqla, sözsüz ki, sevgilisini qiyabi olaraq yanına dəvət edirdi.

Migel də tərəddüd etmədən gedib düz Floridanın yanında əyləşdi. Artıq onlar özlərini bu otaqda sərbəst hiss edə bilərdilər. Heç kim bu otaqda onlara mane ola bilməzdi. Onlar ürəklərindəki sözü bir-birlərinə söyləyə bilərdilər. Doğrudan da Migel özünü bu otaqda rahat hiss etməyə başladı. Elə Floridanın özündə də bu hal hiss olunurdu. Migel üzünü Floridaya tutub qeyri-müəyyən tərzdə dedi:

- Sinyorita, mən istərdim ki, biz bir-birimizə “sən” deyib müraciət edək. Bir-birimizə nə qədər yaxın olsaq bir o qədər yaxşı olar.

- Elə mən də “siz” müraciətinin aradan götürülməsinin tərəfdarıyam. - deyə Florida təqdirəicisi tərzdə dilləndi və əvvəlki kimi nəzərlərini Migeldən gizlədərək səmimiliklə sözünə davam etdi. - Bilirsən, hər bir şey sənin özündən asılıdır. Mən heç vaxt özüm üçün səni yad hesab etməmişəm. Sən mənə ən yaxın adamlardan biri sayılırsan. Elə bütün bunları aydınlaşdırmaq üçün mən ailəmlə birlikdə sizə təşrif buyurdum. Lakin həmin gün bizim söhbətimiz alınmadı.

- Eybi yoxdur, bir daha həmin hərəkətlər təkrarlanmayacaq, - deyə Migel üzrxahlıqla dilləndi və sol əli Floridanın sol çiynindən tutub yavaşca özünə tərəf sıxaraq qürurla sözünə davam etdi. - bundan sonra bizim aramızdakı münasibət heç vaxt pozulmayacaqdır. Florida, söz

verirəm ki, Yeni Dünyadan qayıdan kimi hökmən səni görmək üçün Seviliyaya yollanacam. Ondan sonra sən həmişəlik mənim olacaqsan, əlbəttə ki, sənin razılığın ilə. Əgər, məni gözləməyə hövsələn çatacaqsan, onda gözlə. Mən yalnız və yalnız səninkiyəm. Bizi heç kim ayırmağa cürət etməz. Sən mənim gəncliyimin nişanəsisən, həmin nişanəni mən ürəyimin başında gözdircəm.

Migel demək olar ki, ürəyindəki bütün sözləri səmimi halda sevgilisinə söylədi. Həmin sözlər Floridanın lap ürəyindən idi. Çünki bu sözlərdən sonra qız dərinədən nəfəs aldı və başını Migelin sol döşünün üstünə qoydu. Oğlan ehmalca onun başını tumarladı. Florida bu dəqiqələrdə özünü elə aparırdı ki, sanki Migel onun əri idi. Sevincdən onun gözləri tutulmuş və başı hərlənirdi. Artıq heç bir şübhə yox idi ki, qız oğlanı ürəkdən sevir. Bu sözlərin özü elə Migelə də aid idi. Onun da ürəyi məhəbbət hissindən atılıb-düşür və üzündə ancaq təbəssüm hissi sezilirdi.

- Migel, mən səni həmişə gözləməyə hazıram. - deyərək Florida səmimiyyətlə dilləndi və nəzərini altdan Migelin üzünə yönəldərək, təqdirəedici tərzdə sözünə davam etdi. - Biz bir- birimizə sadıq olmalıyıq. Mən bilirəm ki, sən ağır bir ekspedisiyaya yola düşürsən. Mən sənin yolunu bir il və lazım gəlsə beş il də gözləyərəm.

- Arxayın ola bilərsən, biz öz missiyamızı qurtaran kimi İspaniyaya qayıdacağıq, - deyə Migel qətiyyətlə bildirdi. - qayıdan kimi isə biz evlənəcəyik. Bu mənim düz sözümdür.

Elə bu sözlərdən sonra Migel başını aşağı salıb Floridanı yenə də öpmək istədi. Lakin bu sözlər qızın özünə çox böyük təsir etdiyindən, qız cəld ayağa qalxıb sevgilisinin əlindən tutdu. Floridanın gözləri sevincdən daha da parıldıadı. O, Migelin gözlərinin içinə dik baxa-baxa ilə dedi:

- Migel, mən bütün varlığım ilə sənə sədaqətinə inanmaq istərdim. Ancaq bütün bunlar həqiqət olmalıdır. Əgər, bütün bunlar əsl həqiqətdirsə, onda mən bütövlükdə sənə ixtiyarına veriləcəm. Çünki mən sənə yaşaya bilmirəm. Əgər, mənəndən istifadə edəcəksənsə, elə indidən de.

- Sən nə deyirsən? - deyə Migel Floridaya sualedici nəzər yönəltdi və qızdan heç bir kəlmə gözləmədən düzgünlüyünü etiraf etmək üçün ciddi halda sözünə davam etdi. - Florida, mənə Karlos kimilərə oxşayıram? Belə çıxır ki, sən hələ mənə yaxşı tanımırsan? Bilirsən Florida, gizləmətəyin yeri deyil. Mən sənə bütün varlığım ilə sevirəm və sənə heç kimə dəyişməyirəm. İndi əmin oldun ki, mənim fikrim çox ciddidir? Şübhən varsa, mən sənə yenə də təkrar edə bilərəm. Florada mən sənə sevirəm.

Ciddi tərzdə söylənilən bu axırcı sözlər elə ilk dəqiqələrdə Florida tərəfindən ciddi qəbul edildi. Sevincdən hətta qızın gözləri yaşardı. Elə həmin anda o, Migelin əllərindən tutaraq səmimiyyətlə dedi:

- İnanırsan Migel, elə mən də öz hisslərimi açıb sənə bildirmək istəyirdim. Sadəcə olaraq, sən məni qabaqladın. Migel, mən də səni bütün varlığım ilə sevirəm. İndi sən mənim üçün dünyada ən əziz adamsan. Bu gündən mən sənə əzizin sayılıram. Mən...

Elə bu sözləri deyən kimi Migel onu, sözünü qurtarmağa imkan vermədi. O, qızın əllərindən tutub özünə tərəf çəkdi. Migel qızı qucaqlaya-qucaqlaya onun dodaqlarını öpməyə başladı. Ehtiras içində olan Florida həmin an huşunu itirərək, Migelin ağuşuna yıxıldı. O, təmiz və yüksək ehtirasa malik olduğunu sübut etdi. Migel qızın dodaqlarından məstədicə öpüşlər ala-ala özü də ehtiras içində yanmağa başladı. Artıq hiss edirdi ki, başı yavaş-yavaş dumanlanır və birtəhər bu dumandan ayılmağa çalışdı. O, üzünü qızın üzündən ayıraraq rahat nəfəs aldı və feyziyyət içində olan Floridaya nəzər yetirdi. Qız hələ də huşsuz halda idi və ya özü bilə-bilə cənnət yuxusundan ayılmaq istəmirdi. Belə bir vəziyyətdə Florida daha da cəlbedici və gözəl görünürdü. Migel beləcə bir gün oturub öz sevgilisinə nəzər sala-sala ondan həzz ala bilirdi. O, heç

vaxt qızın çöhrəsinin gözəlliyindən doymazdı. Florida onun dizlərinin üstündə uzanıb bütün həyatını Migelə tapşırırmışdı. Oğlan da sevgilisinə əhəmiyyət verməmək üçün onu qucağına alıb, rahatca çarpayısında uzandırdı.

Floridanın əynindəki parıldayan xələt qızın bütün əndamını üzə çarpdırırdı. Döşünün yarısını açıq qoyan libasının sinə tərəfdən üst düyməsi açılmış və həmin hissə açıq qoymuşdu. Axırncı imkanına qədər Migel özünü birtəhər saxlayıb qızın xələtinin üst düyməsini bağladı. Florida hələ də özünə gəlməmiş və o, heç tərpənməyə də qadir deyildi. Migel ayağa qalxıb öz sevgilisini müşahidə etməyə başladı. Qız belə bir vəziyyətdə sanki mələk idi və bu vəziyyətdə hər adamı dəli edə bilərdi. O, Florida ilə daha möhkəm yaxınlıq edə bilərdi. Lakin namusuna toxunmaqla, onun adına ləkə gətirmək istəmirdi. Gec-tez onsuz da Florida onun olacaq. Onda ədəb-ərkanla evlənə də bilirlər. İş ondadır ki, o, qız ilə istədiyi hərəkəti edəndən sonra təhlükəli və ağır ekspedisiyaya yollanacaq. Bu adi ekspedisiya deyildi. O, müharibəyə yolanırdı. Yenilməz araukanlara qarşı müharibədən sağ-salamat qurtarmaq üçün şans çox az idi. Migel heç kimi əvvəlcədən ümid edə bilməzdi ki, bu müharibədən sağ-salamat qayıdacaq, ya yox? Məhz bu səbəblərə görə o, Floridanın adını ləkələmək istəmirdi. Halbuki qızın bu vəziyyətinə görə hələlik Migel

heç bir məsuliyyət daşımırdı. Başqa bir adam olsa idi, heç cür özünü bu hərəkətdən saxlaya bilməzdi. Qız belə bir vəziyyətdə çox gözəl, füsunkar və cəlbedici görünürdü. Migel öz hisslərinə nəzarət etmək üçün pəncərəyə yaxınlaşır və oradan bağdan gələn güllərin xoş qoxulu ətrini qəbul etməyə başlayır. Oğlan aralanan kimi Florida bunu duymuş və sevgilisini çağırmaq üçün özünü ələ almışdı. Migel də həmin məqamda onun çağırışına hay verib qızın yanına getdi və nə istədiyini soruşdu. Florida yenə də sevgilisinin ağuşuna sarılıb həsrətlə dedi:

- Migel, mən elə bildim ki, bütün bunlar mənim üçün şirin xəyallardan başqa bir şey deyil. Çünki mənim yuxuma tez-tez, belə səhnələr girir və belə hallarda yuxudan ayılmaq istəmirdim. Yuxudan ayılanda isə səndən aralı yaşadığıma görə özümə nifrət edirdim. Yaxşıdır ki, gözlərimi açanda səni pəncərə qabağında gördüm. Sən burada olmasaydın, mən elə biləcəkdim ki, yenə şirin yuxuda olmuşam.

- Tam arxayın ola bilərsən, bu dəfə sən heç bir yuxu görmürsən, - deyə Migel sevgilisini qucaqlaya-qucaqlaya onun kürəyini sıgallayaraq dilləndi və Floridanın düz gözlərinin içində məhəbbət hissi ilə dolu olan nəzərlərini yönəldərək, həmin tərzdə sözünə davam etdi. - mən əbədi olaraq səni sevəcəm. Bizim görüşlərimiz bundan sonra arzu

və xatirələrə, yuxu və xəyallara oxşamayacaq və bu həqiqətdən başqa bir şey olmayacaq. Deyirəm, həyat qəribədir: necə olub ki, mən sənə əvvəllər fikir verməmişəm. Mən inana bilmirəm ki, Avropada səndən gözəl bir qız tapılsın. Gözəllikdə heç bir adam sənəin tayın-bərabərinə olmaz. Yaxşıdır ki, sən yalnız mənim üçün ürəyində yer ayırmısan. Mən də söz verirəm ki, öz nəfəsimlə sənəin o zərif ürəyini qızdıracağam.

- Migel, artıq mənə məlumdur ki, sən mənim atamın birinci köməkçisi təyin olunmusan. - deyə Floirida iftixarla dilləndi. - Siz yola düşəndən sonra mən anama bizim aramızda olan münasibətlər haqqında danışacağam. Mənə elə gəlir, anam bu həqiqəti bilsə, pis olmaz. Onsuz da mən sənəin yolunu səbirsizliklə gözləyəcəm.

- Nə deyirəm ki, sən bilən məsləhətdir, - deyə Migel etiraz etmədən təbəssüm hissi ilə dilləndi. - ananın acığına gəlməyəcəksə, aramızda olan həqiqəti qoy o, da bilsin. Təki bizim ayrılığımız uzun çəkməsin.

- Migel, arxayın ola bilərsən, mən sənəin yolunu səbirsizliklə gözləyəcəm. Hazırda məni necə görürsənsə, qayıdanda da elə görəcəksən. Təkcə sənəin bütün işlərin uğurlu olsun.

Bundan sonra onların arasındakı söhbət uzun çəkmədi. Aralarında yaranan sükutdan istifadə edən məhəbbət

aşıqləri bir-birlərinə ehtiraslı öpüşlər yağdırmağa başladılar. Alaqaranlıq olan bu otaq onlar üçün həddindən artıq işıqlı görünürdü. Sanki bütün ətraf Günəşin qızdırıcı şüaları ilə işıqlanır və məhəbbət aşığıləri bu şualardan özləri üçün enerji toplayaraq, bir-birlərinə ötürüb özlərini bihuş edirdilər. Elə bil onlar həmin Günəşin şüaları altında bişir və bədənləri alovlanırdı. Birdən-birə onların bədənlərində cansıxıcı havadan tər əmələ gəldi və ikisinin də əynikdəki geyimlər su içində oldu. Heç özünün xəbəri olmadan Migelin əynindəki köynəyinin bütün düymələri açılmışdı və həmin köynək əyindən çıxarılmaq üzrə idi. Floridanın əynindəki xələt, istidənmi, yoxsa məhəbbətinin yüksək ehtirası nəticəsindənmi, yavaş-yavaş onun əynindən sürüşməyə və qızın məstedici ağ ipək kimi zərif bədəni çılpacaq şəkildə gözə çarpmağa başladı. Xələtinin düymələrinin açılmasından Floridanın xəbəri yox idi. Hazırda həm o, həm də Migel eşq hissiyyatına düşər olmuş və nəzarətli altında olan hərəkətlərini əldən buraxmışdılar. Florida yarıçılpacaq halda, bihuş çarpayısına uzanan zaman Migel yavaş-yavaş özünə gəlməyə başladı. O, qızı belə bir vəziyyətdə görəndə sanki yuxudan ayıldı. Tərəddüd etmədən Floridanın üstünü ağ örtüklə örtüdü və əynindəki köynəyinin yaxasını elə bədənində möhkəmlətdi. Yüksək ehtirasa malik olan Florida həmin məqamda məhəbbət

yuxusundan ayrılmadı. Özünə gələndə isə müvəqqəti olaraq xəcalətindən Migeldən utanmağa başladı və aralarında nə baş verdiyini anlamağa çalışdı. Lakin getdikcə onların arasındakı ünsiyyət bərpa edildi və əlaqələri gecəyarısı əvəzinə səhərə kimi davam etdi. Bununla da hər iki sevgili bir-birinə əbədi olaraq bağlı oldular.

XVIII fəsil. Qoca səyyah öz sirrini nəvəsinə açıb söyləyir

Yataq otağına çatanda evin qulluqçusu Migelə xəbər etdi ki, babası gecədən onu axtarır. Qoca səyyah yuxuda olduğuna görə o, babasını narahat etmədi, əksinə özü yuxusunu almaq üçün çarpayısına uzandı. Onsuz da nahar yeməyində onların hər ikisi süfrə arxasında görüşəcəklər.

Lakin nahar yeməyi zamanı qoca səyyah bir kəlmə olsun belə danışmadı. Sadəcə olaraq, o, nəvəsinə bildirdi ki, nahar yeməyindən sonra heç bir yana getməsin. Yoxsa, Migel hər gün müəmmalı tərzdə evdən yoxa çıxırdı. Əgər, qoca səyyah qonaqların yanında bir kəlmə də danışmırsa,

deməli, onun nəvəsinə deyiləcək sözlər məxfi xarakter daşıyırdı. Babasının bu cür müəmmalı davranışı Migelin marağına səbəb oldu. Qoca səyyah onunla nə haqda söhbət edəcək?

İçəridə hava boğanaq olsa da, Rodriges nəvəsi ilə kabinetdə görüşməyi qərara aldı. Çox möhkəm və enli olan divarlar arxasında gedən söhbəti o biri otaqda olanlar heç cürə eşidə bilməzdi. Bu kabinet evin düz ortasında idi və onun pəncərələri həyətə çıxmırdı. Gecə-gündüz burada oturanda yalnız şamın işığından istifadə etmək lazım idi. Divarlardan 1500-cü ildə Xuan La Kosa tərəfindən və 1502-ci ildə Alberto Kantino tərəfindən tərtib edilən xəritələr asılmışdı. Qoca səyyah şəxsən özü bu xəritələri böyüdüb divarlardan asmışdır. Alberto Kantinonun tərtib etdiyi xəritəni onun üçün coğrafiyaşünas Bartolomeu Lissabondan gətirmişdi. Kabinetin yerinə, şərqdən gətirilmiş yekə olmayan xalça sərilmişdi. Xalçanın üstündə masa vardı. Qoca səyyah qapı ilə üzbəüz masa arxasında əyləşmişdi. Ondan sağ tərəfdə böyük olmayan kitabxana yerləşir və həmin kitabxananın içərisində qırxa yaxın kitablar vardı. Qoca səyyah şəxsən özü bütün ömrü boyu həmin kitabları yığmışdır. O, özü oxuduğu kitabı həmişə nəvəsinə oxumağı məsləhət görürdü. Migel çox yaxşı bilirdi ki, babası nizam-intizamı sevən, ciddi və hökümlü

bir adamdır. Bu kabinetə qoca səyyahdan başqa heç kim icazəsiz ayaq basmırdı. Bütün evdəkilərə bu kabinetə ayaq basmaq qəti qadağan olunmuşdur. Təəccüblü olsa da, qoca səyyahla Migeldən başqa, ümumiyyətlə, onların nəslindən heç kim həmin kabinetdə olmamışdır. Evi alan gündən qoca səyyah həmin otağı öz kabinetini kimi düzəltdirmiş və elə ilk gündən həmin qapının açarını öz cibində gəzdirirdi. Axır zamanlar bu kabinetdən şübhələnən Migel babasının bir hərəkətini yaddan çıxartmırdı. həmişə də o, istər-istəməz həmin hərəkəti nəvəsinin qarşısında nümayiş etdirirdi. Migel içəri girəndə qoça səyyah yalnız masanın üstündəki şamdanları yandırır, ya da ki, özü içəridə olan zaman nəvəsini yanına çağırırdı. Migel də ki, içəri girən zaman, babasının kabinetin küncələrində olan şamdanların söndürülməsinin şahidi olurdu. Bir sözlə, bu kabinet evin başqa otaqları kimi heç vaxt gur işıqlı olmur və həmişə də burada masanın üstündəki iki-üç şam yanırdı. Demək olar ki, kabinet otuz faiz işıqlandırılırdı. İçəridə olan əşyaları aydın görmək mümkün deyildi. Migel dəqiq bilirdi ki, bu kabinetin təmizlik işlərinə babasından başqa heç kim baxmırdı. Evin qulluqçusu bu işdən azad edilmişdi. Əgər, bir adam ki, həmin otağı aləqaranlıq saxlayır, demək olar ki, heç kimi bura buraxmır və doxsan yaşında ikən məcburiyyət qarşısında qalıb özü otağın təmizlik işləri ilə

məşğul olursa, deməli, həmin kabinetdə nəsə bir sirr var. Babasının qeyri-adi hərəkətlərində Migel bunu çoxdan dərk etmişdi. Lakin orada bir sirrin olduğunu öyrənmək üçün o, heç bir ciddi-cəhdlər etməmişdi.

Rodriges Kartahena çox xeyirxah və bütün İspaniyada adlı-sanlı bir adam idi. Migel də ona böyük həsn-rəğbət bəsləyirdi. Kabinetdə hansısa bir sirrin olması qoca səyyahın şəxsi işi idi və Migel də babasının şəxsi işinə qarşmaq istəmirdi.

Migel yenə də həmin mühitdə babası ilə üzbəüz əyləşdi. Lakin bu dəfə, əvvəlkinə nisbətən qoca səyyahın arxasında olan seyfın üstündə də şam yandırılmış və otaqda işıq bir balaca güclənmişdi. Migel əvvəlcə elə bildi ki, babası onun Florida ilə olan məhəbbət əlaqəsindən xəbərdardır və məhz bu məsələyə görə nəvəsini buraya dəvət edib. Əgər, söhbət bu mövzuda olsa, Migel əvvəlcədən nə cavab verəcəyini dəqiq bilmirdi. Bu faktı da inkar etməyə o, cürət edə bilməzdi. Ona görə ki, Migel babasına bu vaxta kimi yalan danışmamışdı.

- Migel, başa düşürsən də səni nə üçün buraya çağır-mışam? - deyə qoca səyah ehtiramla dilləndi.

- Sözüün doğrusu, deməyə çətinlik çəkirəm. - Migel bir balaca tərəddüd edəndən sonra qeyri-müəyyən tərzdə cavab verdi.

- Mən, səni vacib işə görə çağırırdım. - deyə qoca səyyah təqdirəlayiq tərzdə dilləndi və masanın üstündəki qədəhdən bir az su içib təmkinlə sözlərinə davam etdi. - Sənə bildirmək istəyirəm ki, bizim daxil olduğumuz ekspedisiya indiki zamanda ən ağır bir missiyanı yerinə yetirəcək. Mən deyirdim ki, bundan ağır missiya ola bilməz. Qorxmaz araukanları məğlub edib onların ölkəsini fəth etmək qeyri-mümkün bir işdir. Lakin buna baxmayaraq, mən budəfəki müvəffəqiyyətimizə inanıram. Birincisi, ona görə ki, ekspedisiyanın başında kapitan Xuan Odovaldo kimi qorxmaz, mərd, bacarıqlı və təcrübəli zabıt durur, ikincisi, işə bu ekspedisiyanın tərkibində çoxlu oldu silahla silahlanmış əsgərlər var.

Səni bura çağırmaqda məqsədim başqadır. Əvvəlcədən sənə dediyim kimi biz ən ağır və təhlükəli bir missiyanı yerinə yetirmək üçün İspaniyanı tərk edirik. Bu ekspedisiya zamanı hər bir şey ola bilər. Mənim artıq doxsan yaşı var. Orada baş verəcək döyüşlərin birində mən həlak ola bilərəm. Araukanlar həmşə bizimlə döyüşəndə gözlənilməz hücumlara keçirlər. Belə olan vəziyyətdə müqavimət göstərmək xeyli çətinləşir.

- Nə qədər gec deyilsə, ekspedisiyanın tərkibindən çıx, - deyə Migel babasına səmərəli təklif verdi və öz fikrini ona tam çatdırmaq üçün səbirsizliklə sözlərinə davam etdi. - Bu

ekspedisiya doğrudan da hər bir döyüşçü üçün çətinlik törədəcək. Bu yaşda (o, babasını nəzərdə tuturdu) Atlantik okeanının keçidinə hər bir adam dözə bilməz. Okeanı...

- Mənə qulaq as, - deyə qoça səyyah narazı halda nəvəsinin sözünü kəsdi və hüznə başını tərpedərək qətiyyətlə sözünə davam etdi. - mən, okeanlarda çox üzmüşəm və orqanizmin bu mühitə çox gözəl uyğunlaşıb. Ekspedisiyanın yürüşü mənə rahat etmir. Doxsan yaşım olmasına baxmayaraq, mən bir çoxlarındən sağlamam. Mən yalnız döyüş zamanı öz dünyamı dəyişə bilərəm.

Sən artıq uşaq deyilsən. Dünyada nə baş verdiyini öz gözünlə görüb dərk edirsən. Bizim imperiya yavaş-yavaş nüfuzunu Avropada itirməyə başlayır. İngiltərə öz hegemonluğunu artırır. İki il bundan əvvəl biz La-Manşda ingilis donanmasına məğlub olanda İngiltərənin nüfuzu bütün Avropada artdı. Bizim “Məğlubedilməz armada”mız biabırcasına məğlub oldu. Bütün bunlar da hakimiyyətdə olan hakimlərin və sərkərdələrin səriştəsizliyi ucbatından baş verib. İndi isə Avropada nüfuzumuzu qaytarmaq sayəsində heç bir iş görülmür. Bütün qüvvələrimizi İngiltərəyə qarşı səfərbər etməkdənsə, biz Osmanlı imperiyasına qarşı düşmənçilik siyasəti aparır, düşmənlərimiz isə bundan istifadə edirlər. Sözüm onda deyil, siyasətdə kim güclü ağıl işlədirsə, o da hər cəhətcən üstünlük qazanır. İngiltərə

bizim gücümüzü zəiflətmək üçün, okeanın o tayında İspaniyaya üz tutan gəmilərə və hətta gəmi karvanlarına qarşı dəniz quldurları göndərir. Bizim inkişafımızı yüksəldən, xəzinəmizə küllü miqdarda xeyir verən qiymətli metallar, imperiyamızın koloniyalarından gətirilir. İngilis dənizçiləri isə kraliçə tərəfindən dəstəklənərək, dəniz quldurları adı altında bizim karvanlara hücum edir və gəmilərdəki qiymətli yükləri ələ keçirirlər. Başa düşürsən mən nə demək istəyirəm? Hazırda Karib dənizində İspan donanması yox, mənşəli ingilis olan dəniz quldurları ağalıq edirlər. İş o yerə çatıb ki, korsarlar okeanın o tayında yerləşən bizim şəhərlərə və limanlara hücum edib orada yaşayan mülki, hərbi və ticarətlə məşğul olan soydaşlarımızı qarət edib vəhşicəsinə öldürür, əsirləri isə qul bazarlarında satırlar. Bu bizim imperiya və millət üçün biabırçılıqdan başqa bir şey deyil. Bu biabırçılığın qarşısı hökmən alınmalıdır. Hayıf ki, mən həddindən artıq qocayam, yoxsa hazırda nə edəcəyimi çox yaxşı bilərdim.

- Bunu mən də çox yaxşı bilirəm, - deyə Migel qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və babasına müəmmalı tərzdə nəzər salıb sözünə davam etdi. - Turalım ki, sən cavan olaydın, axı sən nə edə bilərdin? Necə olsa da sən nə hakimiyyətə yüksək vəzifə tutursan, nə də ki, iri bir donanmanın admiralısan?

- Sözümlün canı olduğundan mən, sənə öz çoxdankı dərdimi açıb-söyləyirəm. - deyə qoca səyyah məyus halda dilləndi, sonra isə tərəddüd etmədən səbirsizliklə sözünə davam etdi. - Sən bilirsən də polkovnik Alonso Odovaldo hansı işlə məşğuldur? O, bütün Kataloniyada ən təcrübəli və bacarıqlı dənizçilərdən ibarət böyük bir komanda toplayıb. Komanda hazır olandan sonra Alonso öz puluna aldığı gəmi ilə korsarlara qarşı döyüşmək üçün Karib dənizinə yollanacaq. Düzdür, bizim ekspedisiya İspaniyaya qayıtmayınca, o, Kataloniyanı tərk etməyəcək. Daha doğrusu, biz vaxtında Barselonaya qayıtmasaq, o, özü bizim ardımızca Anqud körfəzinə yollanacaq. Ondan sonra isə Karib dənizində dəniz quldurlarına qarşı mübarizəyə başlayacaq. Sən bilərsən də o, İspaniyanı nə qədər çox sevir. Əsl vətənpərvər adam Alonso Odovaldo kimi hərəkət etməlidir.

Mənim arzum o idi ki, səndə mənim kimi səyyah olasan və coğrafi kəşflər tarixinə az-çox xeyrin dəysin. Dünyada hələ kəşf edilməmiş torpaqlar çoxdur. Ancaq nə etmək olar? Kəşf edib imperiyanın tərkibinə qatdığımız torpaqları yağdı düşməndən qorumaq lazımdır. Həmin torpaqların əldən çıxma təhlükəsi var. İngilislərlə, fransızların gözləri bizim torpaqlardadır. Ədviyyat adaları və ona yaxın olan ərazilər hər bir inkişaf etmiş dövləti yaman çox maraqlan-

dırır. Onlar həmin torpaqları zəbt etmək istəyirlər. Bizim kral düşmənlərimizə həmin imkanı verməməlidir. Bütün üsullarla onların istəyi dəf olunmalıdır. Sən elə bilirsən ki, Flandriyadakı gyözlər öz güclərinə bizim əsgərlərə qarşı müqavimət göstərirlər? İngilislər, fransızlar və alman kralları açıq şəkildə onlara kömək edir və birlikdə bizimkilərə qarşı döyüşürlər. Əgər Fransada vətəndaş müharibəsi getməsəydi, onlar Flandriyanı ələ keçirmək üçün açıq-aydın bizimkilərə qarşı müharibə elan edirdilər. İqtisadiyyatımızı və maliyyə vəziyyətimizi zəiflətmək üçün kraliça Yelizaveta bizim koloniyaların və gəmi karvanlarının talan edilməsi üçün okeanın o tayına, özü tərəfindən maliyyələşdirilmiş və dəstəklədiyi dəniz quldurları göndərir. Mənim dərdim demək olar ki, təzələnib. Sən hökmən polkovnik Alonsodan nümunə götürməlisən. Bizim ekspedisiya öz missiyasını Araukan ölkəsində başa çatdırandan sonra vətənə qayıdıb, Karib dənizində korsarlara qarşı ölüm-dirim mübarizəsi aparmaq üçün təcrübəli, bacarıqlı və qorxmaz komanda toplayarsan.

- Bu heç də pis fikir deyil, bəs komanda toplamaq və gəmi almaq üçün vəsaiti haradan tapacam? - deyə Migel səbirsizliklə dillənərək çiyinlərini çəkir və həmin tərzdə sözünə davam etdi. - Axı, bütün bunları almaq üçün küllü miqdarda pul lazımdır? Bundan əlavə kral buna öz

razılığını bildirməlidir. Mən biləni II Filipp buna heç cür razılıq verməz. Bu haradasa, özbaşınalıq sayılır. Belə bir əməliyyatlarda isə yalnız kral hərbi donanması iştirak edə bilər.

- Hazırda Karib dənizində yerləşən kral hərbi donanmasının gəmilərinin 50 faizi orada fəaliyyət göstərən korsarlara qarşı amansız əməliyyatlarda iştirak edir və öz işlərinin öhdəsindən gələ bilmirlər. - deyə qoca səyyah başını bikiyə halda bulayaraq məyus halda dilləndi. - Axır zamanlar aldığım məlumatlara görə korsarlar o dərəcədə həyasızlaşıblar ki, hətta bizim hərbi donanma ilə toqquşmaqdan belə çəkinmir və özləri cürət edib bizim gəmilərə hücum edirlər. Bir sözlə, korsarlar bizim imperiyamıza həddindən artıq çox ziyan vururlar. Onların bu cinayətlərinə son qoyulmalıdır. Hər bir adam imperiyanın mənafeyini müdafiə etmək üçün ayağa qalxmalı və öz gücünü düşmən üzərində nümayiş etdirməlidir. Korsarların Karib dənizində izi-tozu da qalmamalıdır.

- Bu çox gözəl fikirdir və bu fikri həyata keçirmək hər bir zadəganın borcudur. - Migel heç bir söz güləşdirmədən təqdiredici tərzdə dilləndi. - Bəs, vəsaiti haradan tapacağam? Kraldan bu vəsaiti almaq qeyri-mümkündür.

- Vəsait üçün narahat olma. - deyə qoca səyyah tərəddüd etmədən dilləndi və nəvəsinə təbəssüm hissi ilə nəzər

salarəq aludəliklə sözünə davam etdi. - Migel, vətənimizin xeyri naminə mən sənə çoxdankı sirrimi açıb söyləyəcəm. İndi isə diqqətlə qulaq as.

Kaxamarka hadisələrində bildiyin kimi Fransisko Pizarro əməliyyatı başa çatdırmamış İnkələrin hökmdarı Atauəlpanı edam etdirdi. Həmin ərafədə isə bütün inklə Atauəlpanı əsirlikdən azad etmək üçün küllü miqdarda qiymətli metallar - qızıl və gümüş gətirirdilər. Bütün qiymətli metallar əldən çıxmasın deyə, Pisarronun göstərişi ilə biz Kaxamarkaya gələnin bütün yollarda pusqu qoyur və şəhərə gələnin bütün hindu dəstlərinə hücum edib onları qarət etməyə başladıq. Bu çox dəhşətli səhnə idi. Hindular nə baş verdiyini anlaya bilmirdilər. Konkistadorlar qızıl və gümüş üçün amansız vəhişliklər törədirdilər. İş o yerə çatdı ki, hinduların gəlişi Kaxamarkaya kəsiləndə biz özümüz onların kəndlərinə yürüş təşkil etməyə başladıq. Hər bir evdə biz qiymətli bəzək əşyaları və metallar axtarır, buna görə aborijenləri öldürür, evlərini yandırırıdık. Belə bir əməliyyat zamanı biz bir hindu evindən altı xurçun qızıl tapdıq. Dəstədə isə on bir nəfər idik. Hər bir xurcunda azı on bir-on iki kq. qızıl vardı. Qərara alındı ki, xurcunun ikisi Pizarroya verilsin, qalanları isə öz aramızda bölüşdürülsün. Bu sözsüz ki, Kaxamarkaya göndərilən qızıllardan idi. Lakin ertəsi günü qaldığımız yerə bir hindu dəstəsi hücum

edib bizi mühasirəyə almaq istədi. Biz isə Kaxamarka istiqamətində döyüşə-döyüşə mühasirədən çıxmağa başladıq. Həmin döyüşdən cəmi üç nəfər sağ çıxıb bildik. Belə olan təqdirdə qərara alındı ki, hərəməizə bir xurcun götürək, qalan üç xurcunu isə Pissarroya təhvil verək. Kaxamarkaya az qalmış biz öz paylarımızı meşədə gizlətdik.

Sözsüz ki, Pissarro bizə öz minnətdarlığını bildirdi və həmin qızıllardan bizə mükafat da verdi. Lakin o, bizim bu səmimiyyətimizə şübhə etməyə başladı. Hara gəldikisə bizi hər yerdə silahdaşlarımız izləyirdilər. İnkaların paytaxtı Kuskö şəhəri (1533-cü ilin noyabr ayı) ələ keçiriləndən sonra biz rahat buraxıldıq. Sonradan imkan tapıb öz xəzinəmi Valparaisoya gətirdim. Barselonaya qayıdanda özüm ilə xəzinənin yarısını gətirdim, yarısını isə Valparaisoda gizlətdim. Mən xəzinənin hamısını gətirməyə risk edə bilməzdim. Mənim düşmənlərim hər yerdə çox idi, həm də mənim kompaniyonlarım çoxdan İspaniyaya qayıtmışdılar. Onlardan isə nə desən gözləmək olardı. Lakin sonradan öyrəndim ki, onlar birləşib Sevilyada böyük bir ticarət mərkəzi açılar. Mən isə gətirdiyim vəsaitin yarısını bu ev üçün sərf etdim, yarısını isə gizlətmişəm. Bu da mənim sirrim.

- Belə çıxır ki, bizim əlimizdə xeyli qızıl var? - deyər Migel yerindəcə mat-məəttəl qaldı.

- Əlbəttə! - qoca səyyah təbəssümlə qısaca cavab verdi.

- Belə çıxır həmin qızıl Barselonada saxlanılır? - deyə Migel səbirsizliklə dillənərək, babasını cavab ilə tələsdirdi.

- Migel, hazırda bizim ixtiyarımızda 2,5 kq. qızıl var və həmin qızıl ilə həm möhkəm komanda təşkil etmək, həm də iri bir karavella və ya qaleon almaq olar. - deyə qoca səyyah təmkinlə dilləndi. - Həmin qızıl bu kabinetin altında yerləşən otağıdır. O, otağın da olmasını məndən başqa heç kim bilmir. Həmin otaq hamından gizlin saxlanılır.

- Məgər, bu kabinetin altında evin zirzəmisindən başqa otaq var?

- Əlbəttə var. - deyə qoca səyyah təmkinlə cavab verdi və boyununu bir balaca nəvəsinə tərəf əyib aludəliklə sözünə davam etdi. - həqiqətən də bu kabinetin altında yekə bir otaq var. Bax, o kamodu görürsən? - deyə qoca səyyah qapıdan sol tərəfdəki küncdə dayanan kamodu göstərdi. - Onun altında bir qapı var. Həmin qapıdan keçib aşağı mən deyən otağa gedərsən. Get o kamodu bir tərəfə çək. İndi biz aşağı düşəcəyik. Ancaq sən kabinetin qapısını içəridən möhkəm bağla.

XIX fəsil. Kaxamarka əməliyyatı zamanı ələ keçirilən qızılın cüzi bir hissəsi Barselonada gizlədilib

Migel hər şeyi babası dediyi kimi etdi. O, qapını açaraq (aşağı açılan qapını), şamdanı əlinə alıb pilləkənlə aşağı düşdü. Migelin arxasınca düşən qoca səyyah nəvəsinə tapşırırdı ki, otaqda olan bütün şamdanları yandırsın. Migel də elə etdi. Otaqın işıqları yananda təəccübdən Migelin gözləri kəlləsinə qalxdı.

Otağın iki üzbəüz divarında İran xalçaları, pilləkəna yaxın olan divarda güzgü, ona əks olan divardan isə üç iri portret asılmışdı. Birincisi, Fernan Magellanın, ikincisi, Ernan Kortecin, üçüncüsü isə Fransisko Pisarronun portretləri idi. Vaxtilə Migel bu portretləri qonaq zalında görmüşdü. İngiltərə ilə baş verən müharibədən qayıdandan sonra o, portretləri yerində görməmişdi. Babasından soruşanda, qoca səyyah demişdi ki, “müvəqqəti olaraq portretlər başqa bir yerdə saxlanır”. Artıq Migel başa düşmüşdü ki, babası haranı nəzərdə tutur. Bundan əlavə güzgü olan divarın altında topa şəkilində portretlər üst-üstünə yığılmışdı. Portretlərin üstünə iri ağ parça sərilmişdi. Rodriges dənizçi, səyyah və konkistador olsa da, incəsənət əsərlərinə böyük maraq göstərirdi.

Nəyə görə o, həmin incəsənət əsərlərini bu otaqda saxlayırdı? – deyə Migel öz-özünə düşündü: - Bunlar ki, qiymətli əşya sayılmırdılar. Hər nədisə, bu babamın öz şəxsi işidir. Bu qərribə hərəkəti etməyə, görünür onu nə isə vadar etmişdi.

Güzgü asılan divarın sağ tərəfinədəki divardan asılmış xalçanın üzərindən, çarpaz şəkilində üstündən ərəb qılıncı asılmışdı. Həmin qılıncın altında qalxan vardı. Bu dairəvi qalxandan ərəb ordularında istifadə olunurdu. Əks tərəfdəki divarın xalçasından isə Osmanlı türklərinin iki qılıncı və bir qalxanı asılmışdı. Silahların gizlin saxlanması məcburi xarakter daşıyırdı. Düşmən silahlarının nümayişi sözsüz ki, bütün İspaniyada hökm sürən inkvizisiyanın xoşuna gəlməzdi. İspaniyada isə inkvizitorlarla ehtiyatlı davranmaq lazım idi. Lakin portretlərin bu otaqda asılması və gizlədilməsi çox müəmmalı idi. Halbuki həmin xadimlər bütün İspaniyanın şan-şöhrəti idi. Onların şəkillərinin bu otaqda asılması Migeldə təəccüb doğururdu. Migel bu haqda babasından lazım olan məlumatı ala bilirdi. Ancaq onlar bu otağa başqa bir məsələyə görə düşmüşdülər. Hazırda isə yalnız bu məsələ həll olunmalı idi. Artıq sualın verilməsi düzgün deyildi.

Bu otağın da ortasına masa və oturacaqlar qoyulmuşdu. Qoca səyyah bura düşəndə otaqda bir neçə saat qalırmış.

Həm də masanın üstündə bir neçə vərəq və içində qaz lələyi olan mürəkkəb vardı.

- Migel, divardan asılmış hər portretin arxasında bir seyf var. Hər bir seyfin də özünəməxsus rolu var.

Qoca səyyah bu sözləri deyəndən sonra sağ tərəfdən asılmış qalxanı qaldırıb altında olan açarları götürdü və birinci Pisarronun şəkli olan tərəfə getdi. Migelə işarə etdi ki, şəkili çıxardıb masanın üstünə qoysun. Bir anlığa o, həmin göstərişi yerinə yetirdi. Rodriges burada olan seyfin qapısını aç-aça həvəslə dedi:

- Gətirdiyim qızıllar bu seyfdə yerləşir. Bizim notarius-da olan bütün sənədlərin surətləri və başqa maraqlı sənədlər Magellanın şəkli asılan seyfdədir. Kortestin portretinin arxasındakı seyf boşdur. O seyfi istəsən sənə bağışlayaram. Ekspedisiya başa çatandan sonra notariusu verilən sənədlərin surəti ilə tanış olarsan. İndi isə bunun üçün sənə lazımı vaxt yoxdur.

Qoca səyyah seyfin qapısını açıb oradan yekə olmayan bir qutu çıxartdı. Migel babasına kömək edərək qutunu masanın üstünə qoydu. Rodriges qutunu açıb içindən balaca olmayan iki üstü naxışlı müçrə çıxardıb ağızlarını qaldırdı.

Mücrələrin içərisində olan qızıl əşyalar, Migelin gözünü qamaşdırdı. O, həm valeh, həm də məst oldu. Burada çoxlu sayda bəzək əşyaları vardı. Fiqurların iri həcmdə olması və

bəzək əşyalarının kobud şəkildə düzəldilməsi, bu qızılların okeanın o tayından İspaniyaya gətirilməsindən xəbər verir və həmin əşyaların aborigenlərə məxsus olduğunu bildirirdi. Avropa zərgarları qızıldan çox gözəl əşyalar düzəldir, yüksək sənətkarlıq nümayiş etdirərək, sanki möcüzə yaradırdılar. Aborigenlər bu istedadından çox-çox uzaq idilər.

O, qızılı ovcuna alıb yuxarı qaldırdı və üzünü nəvəsinə tutub dedi:

- Migel, bu qızıllar yalnız İspaniyanın xeyri üçün xərclənməlidir. Hər bir vicdanlı şəxs vətənin xeyri üçün nəsə yaxşı bir iş görməlidir. Mən də xeyirxah bir iş görüb bu dünyadan köçmək istəyirəm.

- Sən bu pullara kimsəsizlərə bir monastır da tikdirə bilərsən, - deyə Migel səmərəli təklif verdi. - mənə elə gəlir ki, bundan yaxşı, xeyirxah iş olmaz. Özü də ki, gördüyün xeyirxah iş İspaniyada qalır. Tikdirdiyin və ya pul ilə aldığıın gəmi bir neçə ildən sonra çürüyüb gedir. Həm də ki, verdiyin təklifi həyata keçirənlər tapılacaq. Özün deyirsən ki, polkovnik Odovaldo bu ideyanın üzərində çalışır.

- Açığını desəm bu ideya mənimdir, - deyə qoca səyyah qətiyyətlə dilləndi. – həmin ideyanı mən polkovnik Alonsoya vermişəm. Sonradan başa düşdüm ki, o, təkbəşinə bu işin öhdəsindən gələ bilməyəcək. Çünki Karib dənizi böyük bir ərazini əhatə edir. Həm də quruldurların komandaları

həddindən artıq təcrübəli və bacarıqlı dənizçilərdən ibarətdir. Belə etmək lazımdır, Karib dənizində nə qədər korsar gəmiləri varsa, onları məhv etmək üçün biz də bir o qədər gəmi istehsal etməliyik. Onların yuvalarını tapıb birdəfəlik viran qoymalıyıq. Əgər, biz indidən piratların kökünü kəsməsək, onda okeanın o tayında quldurlar tərəfindən bizim krallığa qarşı güclü zərbələr endiriləcək. Bu yoluxucu xəstəliyi aradan qaldırmalıyıq.

Qoca səyyah bu təklifi nəvəsinə verməklə sadəcə olaraq, öz arzularını həyata keçirmək istəyirdi. O, heç də bunu Migeldən gizlətmirdi və istəyirdi ki, nəvəsi onun bu arzusunu həyata keçirsin. Migel isə tamamilə başqa şey fikirləşirdi. Qan tökmək, kiminsə balalarını yetim qoymaq heç kimə xeyir gətirməz. Məhz buna görə də o, Araukan ölkəsindən qayıdandan sonra birdəfəlik müharibədə iştirak etməkdən imtina etmək istəyir və dəniz səyahətinə çıxmaq arzusunda idi. Artıq nəzərdə tutulmuşdu ki, o, Sakit okeanın cənub hissəsinə təşkil olunaçaq ekspedisiyaların birində iştirak edəcək. Həmin səyahət zamanı Migel naməlum sulara üzə-üzə bu sahədə, yeni coğrafi kəşflər elmində təcrübə toplamaq istəyirdi. Vətənə qayıdandan sonra isə özü təcrübəli komanda toplayaraq, müstəqil şəkildə naməlum ərazilərə ekspedisiyalar təşkil edəcək. Bununla da o, öz nəslinin ənənəvi işini davam etdirmək

istəyirdi. Ona görə ki, Kartahena nəslinin demək olar ki, bütün nümayəndələri səyahətlə məşğul olurdular. Qoca səyyahın da özü dəfələrlə nəvəsinə bildirmişdi ki, o, bu sahədə təkmilləşməklə, Kartahena nəslinin ənənəsini davam etdirmək üçün hansısa bir səyahətdə iştirak etməlidir. İndi isə onun fikri tamamilə əks formada dəyişmişdi. Migel gələcəkdə səyahətlərdən əl çəkib Karib dənizində peyda olan dəniz quldurlarına qarşı amansız müharibə alarmalı idi. İndi Migel çıxılmaz bir vəziyyətdə qalmışdı, babasına müsbət cavab versin, ya mənfi? Hər halda o, babasının sözündən çıxmamalı idi. Ona görə ki, babası bütün ömrü boyu Migelə yalnız hörmət etmiş və demək olar ki, nəvəsinin bütün istəklərini yerinə yetirmişdir.

Rodriges Kartahena milli ruhda böyüyən, vətənpərvər bir adam idi. Məhz buna görə də vətən darda qalanda, yaxud vətənə xələl gətiriləndə o, vicdanlı və namuslu bir zadəgan kimi biganə qala bilməzdi. Elə hey istəyirdi ki, belə bir vəziyyətdə cüzi olsa da, öz köməkliyini göstərsin. İndi isə onu, dövlət gəmilərinə və Amerikadakı ispan şəhərlərinə hücum edən dəniz quldurları bərk narahat edirdi. Korsarlar ispan taxt-tacı və ispan sakinləri qarşısında cinayət törətdiklərinə görə hökmən ispan fədailəri və əsgərləri tərəfindən cəzalandırılmalıydılar. Qoca səyyah həddindən artıq qoca olduğuna görə özü bu ağır missiyada

iştirak edə bilməzdi. Məhz buna görə də o, nəvəsinə bu missiyanı həyata keçirmək üçün həmin təklifi vermişdi. Qoca səyyah çox yaxşı bilirdi ki, nəvəsi çox təcrübəli və bacarıqlı dənizçi olmaqla yanaşı, mərd, qorxmaz və igid döyüşçüdür. Artıq Migel özünü 1588-ci ildə ingilislərə qarşı müharibədə müsbət cəhətcən göstərmişdir. Həmin şücaəti təkrarlamaq və çətin döyüşlərdə ağır sınaqlardan çıxmaq üçün Migel hökmən araukanlara qarşı başlanacaq növbəti müharibədə iştirak etməli idi. O, bu sınaqdan müvəffəqiyyətlə çıxsas, deməli dəniz quldurlarının da öhdəsindən gələ bilər.

Qoca səyyah təklif etdi ki, bu qızıllara yaxşı gəmi almaqla və əla komanda toplamaqla, İspaniyanın xeyrinə xeyirxah bir iş görmüş olur. Lakin hər hanasısa bir səyahətdə iştirak edib naməlum torpaqları kəşf etmək nəinki İspaniyanın, hətta bütün dünyanın xeyrinə görülmüş bir iş sayılır. Bundan əlavə, həmin torpaqlar İspaniyanın mülkü kimi imperiyanın tərkib hissəsinə qatılır. Migel istər-istəməz babasının təklifi ilə razılaşmalı idi. Çünki babası ona xəzinənin gizlədildiyi yeri göstərmişdi. Həmin xəzinənin də nəyə görə istifadə olunması, yalnız Migeldən asılı idi. O, çox yaxşı bilirdi ki, babasının sözündən çıxmaq naxələflikdir. Migel hər şeyi götür-qoy edəndən sonra ehtiramla dedi:

- Mənə etdiyən hörmətləri nəzərə alaraq sənın bu təklifini qəbul edirəm. Kim İspaniyanın mənafeyinə xələl gətirirsə, onun inkişafına mane olursa, həmin kəslər bizim krallığın düşmənləri sayılırlar. O cür ünsürlər mütləq qılıncdan keçirilməlidirlər. Dəniz səyahəti ilə sonra da məşğul olmaq olar. Bundan əlavə, Karib dənizində çoxlu naməlum adalar var. Kim nə bilir, bəlkə də korsarlar həmin adalarda yuva salıblar?

- Migel, sənın cavabın əsl vətənpərvər adamın cavabdır, - deyər qoca səyyah sevinc hissi ilə nəvəsinin çiyinə vura-vura həvəslə dilləndi. - Mən bilirdim ki, sən mənə müsbət cavab verəcəksən. Dəniz quldurlarının hamısı Karib dənizində və ona yaxın olan bütün ərazilərdə məhv edilməlidir.

XX fəsil. Migel ilə Karlos arasındakı münaqişə

Artıq Migel bu evdəki sirr ilə tanış olmuşdu. Demək olar ki, bundan başqa heç bir şey onu maraqlandıra bilməzdi. Söz yox ki, qoca səyyahın ölümündən sonra bu

ev Migelin adına keçəcəkdi. Onsuz da o, hazırda bu irilikdə evin varisi sayılırdı və demək olar ki, hər şey ona bəlli idi, təkcə bir şeydən başqa. O da ki, Valpraisoda gizlədilən qoca səyyahın xəzinəsinin yarısı. Migel üzlülüyünə salıb bu haqda babasını sorğu-sual edə bilərdi. Lakin Rodriges özü ona bu haqda məlumat verdi. O, bildirdi ki, həmin xəzinənin planı birinci seyfdə gizlədilib. Sonra isə əlavə etdi ki, hələlik bu haqda Migelin maraqlanmasının vaxtı deyil. Həmin xəzinə onun üçün qara günə lazım olacaq. Daha doğrusu, həmin xəzinə Migel dara düşəndə lazım olacaq.

Mərkəzi Çili sahillərindən sağ-salamat qayıdandan sonra Migel dəniz səyahətlərinə çıxsas, yaxud Karib dənizində peyda olan dəniz quldurlarına qarşı mübarizəyə yollansa, o, uzun müddət sevgilisindən ayrı düşəcək. Düzdür, dəniz səyahətindən Migel iki, uzağı isə üç ildən sonra qayıda bilərdi. Amma Karib dənizindən neçə ilə qayıtması məlum deyildi. Piratlarla iri bir ərazidə mübarizə aparmaq heç də asan iş sayılmırdı. Bu tədbirdə iştirak etmək üçün uzun illər vaxt tələb olunurdu. Deməli, Migel ilə Floridanın arasındakı ayrılıq uzun illər davam edəcəkdi. Bilinmirdi, kim layqincə buna tab gətirəcək, Migel, yoxsa Florida? Əlbəttə, oğlan sevgilisində nisbətən daha dözümlü olacaq, ona görə ki, o, vacib bir işlə məşğul olmaqla vaxtını

keçirəcək. Florida isə nigarançılıq keçirə-keçirə sevgilisinin yolunu gözləyəcək. Bunun üçün isə adamda böyük dözümlük və möhkəm iradə olmalıdır. Cavanlar böyük bir imtahan qarşısına çəkilirdilər.

Günortadan bir az keçmiş Osvaldo Migelə xəbər verdi ki, leytenant Karlos Floridani incitmək və şantaj etmək üçün Ramiresin evinə yollanıb.

- Sən haradan bilirsən ki, o, mərdimazar Floridani naqis hərəkətləri həyata keçirmək etmək üçün oraya yollanıb? - Migel özünü sərbəst apararaq müəmmalı tərzdə soruşdu.

- Mənə İlona deyib, - deyə Osvaldo qətiyyətlə cavab verdi və dostunun xəyala getdiyini görüb başını aşağı salaraq, tərəddüd etmədən sözünə davam etdi. - indicə oradan gəlirəm. Başa düşürsən Migel, mən elə gecədən orada qalmışam. Karlosun gəlişini və Floridanın yanına getməsinə o, mənə xəbər verdi. Mən..,

- Əgər, elədirsə, mən birbaşa Ramiresin evinə yollanıram. - deyə Migel hiddətləndi. - Bu dəfə mən o yaramazın dərslərini verəcəm. Karlos həddini yaman aşıb. Allah özü şahiddir ki, mən qan tökülməsindən uzaqlaşmışam.

- Migel, ayaq saxla. Çalış məsələyə bu cür sərt yanaşma. Karlos çox təhlükəli adamdır, həm də unutma ki, biz sabah onunla birlikdə Mərkəzi Çili sahillərinə yollanı-

rıq. Səninlə onun arasında baş verəcək münaqişə pis nəticə verə bilər.

- Osvaldo, sən özün çox gözəl bilərsən ki, mən onun bir çox nalayiq hərəkətlərinə göz yummuşam, bu dəfə isə Karlosun dərslərini verməliyəm. - deyər Migel hünzə dilləndi və başını məyus halda tərpədənək hiddətlə sözlərinə davam etdi. - O, həddindən artıq həyasız adamdır. Özündən müştəbeh halda razıdır. Bu təhqirə görə o, cavab verməlidir. Axı, Karlos çox gözəl bilir ki, Florida mənim sevgilimdir və biz bir-birimizi həddindən artıq çox sevirik. O, bilir ki, Florida mənim gələcək həyat yoldaşımdır. Yox, Osvaldo, sən nə deyirsən de, ancaq Karlos bu təhqirə görə cavab verəcək.

Migel ilə Osvaldo arasındakı söz mübadiləsi çox uzun çəkmədi. Osvaldo çox çalışdı ki, dostu emosiyalara uymasın və özünü ələ alsın, amma buna nail ola bilmədi. Vəcdə gələn Migel cəld tövləyə gedib atını yəhərlədi və dostu ilə birlikdə yola düşdü. O, hələ də özünü ələ ala bilmirdi. Adamlarla dolu olan küçədə Migel atını bərk çapırdı. Sanki onu arxadan qovurdular. Osvaldo atını çapa-çapa nə qədər qışqırırdısa, Migel atının sürətini azaltmırdı ki, azaltmırdı. Belə bir vəziyyətdə Karlos onun qarşısına çıxsa idi, sözsüz ki, Migel onun üstünə qılınc çıxarıb döyüşə başlayacaqdı.

Nəhayət, onlar gəlib leytenant Ramiresin evinə çatdılar. Qabağına qulluqçu çıxıb cavan zadəganların gəlişinin səbəbini öyrəndi. Migel bildirdi ki, kapitan Markosu görmək üçün bura gəlib. Xəbər verildi ki, kapitan limana gedib. Sonra leytenant Ramiresi xəbər aldı. O, da polkovnik Alonsogilə getmişdi.

- Onda mən kapitan Markosu burada gözləyəcəm. - deyə Migel içəri girmək üçün bir bəhanə axtarır və qulluqçunu gözləmədən atın yüyənini ona verib həyətə daxil oldu.

Qulluqçu Migeli çox yaxşı tanıdığından onun içəri girməsinə heç bir etiraz etmədi. Halbuki vitse-kapitanın içəri girməyə ixtiyarı yox idi. Qulluqçu qapını açıb atları içəri saldı.

Migel içəri girəndə qapının ağzında bir atın bağlandığını görüb üzünü qulluqçuya tutaraq müəmmalı tərzdə soruşdu:

- Bəs, bu at kimindir?

- Bu at leytenant Karlos Odovaldonundur. - O, başını dik tutaraq tərəddüd etmədən cavab verdi.

Migel bu adı eşidən kimi hirsindən dişlərini bir-birinə sıxdı. O, özünün bu qərribə hərəkətini büruzə verməmək üçün üzünü evə tərəf çevirdi və bir az dayanandan sonra təmkinlə soruşdu:

- Əgər, leytenant Ramires ilə kapitan Markos evdə yoxdursa, bəs leytenant Karlos kimin yanında?

- Leytenant Karlos sinyora Florida ilə qonaq zalında söhbət edir, - deyə məcburiyyət qarşısında qalan qulluqçu laqeydliklə dilləndi. - səhv etmirəmsə, sinyora İlona da onların yanında.

Qulluqçu çox yaxşı bilirdi ki, Migel Floridanı ürəkdən sevir. Hər gecə sevgilisi ilə bu evdə görüşdüyündən də xəbəri vardı. Məhz buna görə də o, bu axıncı düzəlişi gözdən pərdə asmaq üçün dedi. Halbuki o, öz gözü ilə görmüşdü ki, Karlos ilə Florida qonaq zalında təklildə söhbət edirlər.

Qəzəbini gizlədə bilməyən Migel coşaraq sürətli addımlarla evə tərəf yollandı. Sözsüz ki, burada münaqişə baş verməli idi. Məhz buna görə də Osvaldo irəli keçib dostunun qabağını kəsdi:

- Migel, özünü ələ al. Öz qəzəbinlə bu evdə dava sala bilərsən.

- Qabağımdan keç. - Migel gözlərini bərəldərək dostunun üstünə qışqırdı.

- Migel, heç olmasa başa düş nə etmək istəyirsən? - deyə Osvaldo narahat halda dillənərək əlləri ilə dostunun çiyinlərindən tutdu. - Migel, özünü ələ almasan səni içəri buraxan deyiləm. Karlos bilə-bilə səni hirsələndirir ki,

aranızda silahlı münaqişə baş versin. Sonra isə hər şeydə səni günahlandırıb ekspedisiyadan kənarlaşdırmağa başlayacaq. Özün bilirsən ki, o, şər adamdır. Ən əsası da odur ki, sən həm Floridanı, həm də İlonanı burada biabır etmiş olursan. Karlos çalışır ki, bütün ətrafdakılara pislik etsin. Migel, səni xəbərdar edirəm, əgər, sən belə bir vəziyyətdə içəri girsən, onda hamı bu münaqişədə səni günahlandıracaqlar. Unutma ki, leytenant Ramiresin və kapitan Markosun həyat yoldaşları buradadırlar. Bəlkə də onlar kənarda dayanıb sənin bu hərəkətlərinə tamaşa edirlər. Sən nə etdiyini bilmirsən. Heç olmasa onlara görə özünü ələ al.

Bu sözlər o qədər də sərt söylənilməsə də Migelə müəyyən mənada təsir etdi. Bundan sonra o, yavaş-yavaş sakitləşməyə başladı. Migel yavaş-yavaş əsəblərini çilovlayıb evə daxil oldu və birbaşa qonaq zalına yollandı. Vitse-kapitanın sakitləşməsinə baxmayaraq dostu onun ardınca yollandı. Karlos ilə görüşdə hər şey baş verə bilərdi. Həm də Osvaldo yaxşı başa düşürdü ki, Karlos çox həyasız və üzlü adamdır, atmaca sözləri ilə hər bir adamı özündən çıxara bilərdi. Təkliddə onların arasında belə bir ciddi olmayan söhbət olsa, münaqişə yaratmamaq üçün Migel hər şeyə birtəhər göz yuma bilər. Ancaq onların yanında Florida olacaq. Belə olan halda isə Migel sözsüz

ki, rəqibinin təhqirlərinə dözə bilməyəcək və Karlosu susdurmaq üçün fiziki qüvvəsindən istifadə edəcək. Vitse-kapitan qonaq zalına çatanda Floridani kreslodə əyləşmiş, Karlosu isə onun başı üzərində durub nəsə danışdığını gördü. Qız sevgilisini görən kimi diksindi və Migelin gəlişinə mat-məəttəl qaldı. O, bir az Migelə nəzər salandan sonra xəcalətdən başını aşağı saldı və başının qara seyrək tükləri gözlərinin üstünə töküldü. Karlos isə Migeli görəndə qızdan belə ayrılmadan, əksinə, kreslonun arxasından yapışaraq, narazı halda ona nəzər saldı. O, həqiqətən də həyasız və üzlü bir adam idi. Etdiyi hərəkətə görə bir balaca da olsun məsuliyyət hiss etmirdi. Hətta bu hərəkəti ilə Migeli qıcıqlandırmağa başladı. Hirsini içərisində boğan vitse-kapitan deməyə hələlik söz tapmadı, sadəcə olaraq kinli baxışlarını Karlosun üzərinə yönəltməklə kifayətləndi. Sanki onun gözünü tor örtmüşdü.

- Mədəniyyəti olan hər bir zadəgan başqa otağa girəndə mütləq qapını döyməlidir. - deyə Karlos başını dik tutaraq ikrah hissi ilə dilləndi.

Bu Migelə atılmış birinci təhqir idi. Əlbəttə, o, belə bir vəziyyətdə bu sözün qabağında söz tapa bilməzdi. Çünki Karlosun bu iradə haqqı idi, çünki o, içəri girməmişdən əvvəl həqiqətən də qapını döyməli idi. Bütün bunlara

baxmayaraq Migel vəziyyətdən çıxış yolu tapmalı idi. O, bir az tərəddüd edəndən sonra qürurla dedi:

- Mən sizin burada olmağınızı gözləmirdim. İndi də mənim üçün sizin burada olmağınız qaranlıq görünür.

- Nəyə görə qaranlıq görünür? - deyə Karlos tərəddüd etmədən gileylə dilləndi. - Mən bu evə öz şəxsi işimdən ötrü gəlmişəm.

- Mən başa düşmədim? - Migel qeyri-müəyyən tərzdə soruşdu və ondan lazım olan cavabı almaq üçün sözünün mahiyyətini açıqlamalı oldu. - Siz öz şəxsi işinizdən ötrü sinyorita Floridanın yanına gəlmisiniz?

- İstəsəniz elə də başa düşmək olar. - deyə özündən müştəbeh halda razı olan Karlos istehza ilə dilləndi və Floridanın qabağına keçib öz həmsöhbətinə giley-güzarla nəzər salaraq razı halda sözünə davam etdi. - Məgər, bu sizi maraqlandırır? Doğrudan da mənim sinyorita Florida ilə şəxsi işim var.

Bu söz Migeli hiddətləndirməyə bilməzdi. Karlos araya dava salmaq istəyirdi. Migel həmin an qıp-qırmızı oldu. O, dərindən köksünü ötürüb bir-iki addım irəli yeridi və sinəsini irəli verərək ikrah hissi ilə dedi:

- Bildirmək istəyirəm ki, sizin sinyorita Florida ilə heç bir şəxsi işiniz ola bilməz. Bundan əlavə mənə elə gəlir ki, sinyorita sizinlə heç danışmaq da istəmir.

- Bu heç də zadəgana yaraşan hərəkət deyil, - deyə Karlos bu sözlərlə həmsöhbətini borclu çıxarmaq istədi. - ona görə ki, siz bura gəlmişdən əvvəl bizim aramızda xoş söhbət gedirdi. Lakin sizin gəlişiniz hər ikimizə maneəçilik törətdi. Siz içəri girən kimi sinyorita Floridanın əhval-ruhiyyəsi pozuldu və o, başını aşağı salmaqdan başqa bir şey bilmədi.

Migel daha da qəzəblənərək Karlosu dilini qısaltmaq üçün qılıncı əlinə almağa hazır idi. Bu sözlərdən sonra Florida da reaksiya verməyə məcbur oldu. O, vəcdə gələrək ayağa qalxdı və qarşısındakı zadəgana nifrət dolusu nəzər salaraq, lakin yenə də susmağı üstün tutdu. Migel sırtıq adamın cavabını yalnız özü verməli idi. O, qaşqabağını sallayıb başını həmişəki kimi dik tutaraq hiddətlə dedi:

- Sinyor, siz kobud adamsınız. Sizin kimi adamlar sinyora Florida kimilərlə kəlmə kəsməyə layiq deyillər. Mən görürəm ki, sinyora sizinlə nəinki danışmaq, hətta sizə belə baxmaq istəmir.

- Siz artıq həddinizi aşdınız. - Karlos əlləri ilə kəmərinə tutaraq qəzəblə dilləndi.

- Həddi mən yox, siz aşmısınız. - deyə Migel nifrət dolu nəzərlərini rəqibinin üzərinə yönəldərək qururla dilləndi. - İndi isə sizdən tələb edirəm ki, sinyoritanı rahat buraxıb bir

daha ona yaxınlaşmayasınız. Sizin bu kobud hərəkətləriniz hamıda nifrət hissi oyadır.

Bu dəfə Karlos əsəblərini qoruya bilmədi. O, sağ əli ilə qılıncının efesindən tutub qəzəblə Migelin üzərinə yeridi. Belə hallarda həmişə soyuqqanlı olan Migel əlinə qılınc almağı lazım bilmədi. O, hər an rəqibinin cavabını verməyə hazır idi. Lakin belə bir vəziyyətdə başqa adamın evində, alicənab bir sinyoritanın yanında qılınc alıb rəqibinin üstünə çıxarmaq əxlaqsızlıq sayılırdı. Halbuki bir çox cavan zadəganlar özünü qadının yanında göstərmək üçün həmişə qılıncdan istifadə ediblər. İndi də Karlos ləyaqətini qorumaq və rəqib qarşısında alçalmamaq üçün hər an qılıncdan istifadə edə bilərdi, halbuki bu hərəkət ona baş ucalığı gətirməzdi. O, bu hərəkəti ilə Floridanın hüsn-rəğbətindən çox, nifrətini qazana bilərdi. Ona görə ki, qız Migeli həddindən artıq çox sevirdi. Karlos gəlib düz Migelin qarşısında dayanaraq hiddətlə dedi:

- Bu sözlərə görə siz cavab verməlisiniz. Onu da deyim ki, siz bura gəlməklə, başqa bir məqsəd güdürsünüz. Sinyora Florida qabiliyyətli, namuslu və mədəni bir qızıdır. Onu aldatmaq sizə müəssər olmayacaq. Ona görə ki, mən sizin bu alçaq hərəkətlərinizə imkan verməyəcəm. Sizin ayaqlarınız bir daha bu evə dəyməməlidir.

Kəskin şəkildə söylənilən bu sözlər Migeli əsəbilərini tarıma çəkdi. Karlos elə danışdı ki, elə bil vitse-kapitan doğrudan da bu evə başqa bir məqsədlə gəlir və Floridanı yalan vədlərlə aldadır. Qız bu yalan ifadədən təngə gəlib ayağa qalxdı və hiddətlənərək bir söz demək istədi. Lakin sevgilisi ona imkan vermədi. Növbəti təhqirə dözməyən Migel rəqibinə aman vermədən Karlosun gözünün altına möhkəm olmayan bir yumruq zərbəsi endirdi. Karlos rəqibindən canlı idi və özünə yaman çox güvənirdi. Bu zərbə o qədər də möhkəm olmadığından o, yerindəcə bir balaca yırgalandı və əli ilə sağ gözünün altını tutaraq Migelə qəzəbli bir nəzər saldı.

- Sözü varsa, gedək başqa bir yerdə həll edək. - deyərək bir anlığa imkan tapan Migel hirsli halda dilləndi.

Lakin Karlos tez coşan bir adam idi və həmin məqamda o, cavab verməsə dözə bilməzdi. Məhz buna görə də o, heç bir söz demədən rəqibinin üstünə şığıdı. Karlos rəqibindən canlı hündür olsa da, Migel onun hər iki qollarından yapışib zəiflətmək üçün sıxmağa başladı. Vitse-kapitan fiziki cəhətcən rəqibindən güclü idi. Lakin Karlos da zəif rəqib sayılmırdı və tez təslim olanlara oxşamırdı. Rəqibi ilə bacara bilmədiyini görən Migel onu özündən kənar itələdi. Elə bu dəm də rəqibinə aman verməyən Karlos vitse-kapitanı vurmaq üçün yenidən onun üstünə hücum etdi. Bu

dəfə Migel bir balaca aşağı əyilərək yaxınlaşan rəqibinin ağzının üstünə var qüvvəsi ilə bir yumruq endirdi. Bu zərbə Karlosu sartısa da, o, əli ilə ağzını tutaraq yenə də ayaq üstə özünü saxlaya bildi. Ancaq Migel üstünlüyü tam ələ almaq üçün özü hücumə keçərək, iki dəfə dalbadal onun sinəsinə yumruq zərbələri endirdi. Bu dəfə Karlos özünü saxlaya bilməyib arxası üstə düz Floridanın ayaqları altına sərildi. Onun üst dodağı partlamış, ağzı qana buşlaşmışdı. Bu səhəndən vahiməyə düşən qız qorxu içində geri çəkilərək Migelə titrək səslə:

- Migel, əl saxla, o, səni öldürə bilər.

Doğrudan da Migel sevgilisinin bu həyəcanlı xahişindən və ya tələbindən sonra əl saxlayaraq tələsik Floridanın yanına getdi. Osvaldo isə Karlosun hirsini soyutmaq üçün ona tərəf yaxınlaşdı. Karlos ayağa qalxıb coşmuş halda dedi:

- Migel, artıq sən meyiysən. Bu qanı mən heç doğma qardaşıma da bağışlamaram. Sənin ürəyini deşmək mənə borc olsun.

Karlos bu sözləri söyləyə-söyləyə qılıncını qınından çıxardıb Migelə tərəf hücum etmək istədi. Lakin Florida cəsarət edib sevgilisini müdafiə etmək üçün onun qabağına keçərək yalvarışla dedi:

- Sinyor Karlos, sizdən artıq dərəcədə xahiş edirəm əl saxlayın. Bu evdə qan tökməyin. Məni burada biabır etmək istəyirsiniz?

- Artıq o, ölümünə hökm verib. - deyə Karlos hiddətlə dilləndi və üzünü Migelə tutub ikrah hissi ilə sözünə davam etdi. - Sənə nə olub, qorxaq kimi sinyoritanın arxasında gizlənmişən? Onsuz da mən səni öldürəcəm. Tez ol çıx qabağıma.

- Sadəcə olaraq mən əlimi qana bulamaq istəmirəm. - deyə Migel qürurla dillənərək Floridanın qabağına keçdi. - Elə bilirsən ki, səndən qorxuram? Ay yazıq mənim sənə rəhmim gəlir. Yaxşısı budur, çıx buradan get.

Migel sözünü qurtarmışdı ki, Karlos hücumə keçdi. Cəld hərəkətlərə malik olan Migel sevgilisini kənara itələyib müdafiə olunmağa başladı.

Burada vuruşmaq heç bir məntiqə sığmırdı. Qılıncların səsinə bütün evdəkilər bura axışib gələ bilərdilər. Ondan sonra buradakı biabırçılıqdan yaxa qurtarmaq mümkün olmayacaqdı. Onların arasında baş verən, duelə oxşayan döyüşü dayandırmaq lazım idi. Bu münaqişənin hansı səbəbdən baş verdiyini bilsələr, onda həm Migel, həm də ki, Florida biabır olacaqdılar. Hamıdan çox Florida təşvişə düşmüş və qorxudan zəlin bir küncünə sıxılmışdı. Qız birtəhər özündə imkan taparaq Osvaldoya yaxınlaşıb ona

yalvarmağa başlayır ki, o, bu döyüşə müdaxilə etsin. O, cəngavər olduğuna baxmayaraq, iki zadəgan arasında gedən döyüşə heç cür müdaxilə edə bilməzdi. Lakin o, tələb edə bilərdi ki, döyüş burada yox, həyətdə davam etdirilsin. Osvaldonun özü də bu döyüşün dayandırılmasının tərəfdarı idi. O da istəmirdi ki, bu hay-küydən evdəkilərin xəbəri olsun. Nəhayət, Osvaldo imkan tapıb arxadan Karlosun sağ əlinin biləyindən tutub onu sakitləşdirməyə başladı. O, üzünü Karlosa tutub təmkinlə dedi:

- Sizdən artıq dərəcədə xahiş edirəm, əl saxlayın. Biz burada yaşayanları narahat edirik. Dava üçün başqa yer seçin.

- Mənim qolumu buraxın o, öldürülməlidir. - deyər Karlos daha da qəzəbləndi.

- Sinyor Karlos, bu döyüş dayandırılmasa, indi bütün evdəkilər buraya tökülüşəcəklər. - Osvaldo bu dəfə onun qabağına keçərək qətiyyətlə dediyinin üstündə durdu.

- Qulaq asın, artıq kimsə bura gəlir. - deyər təşvişində olan Florida döyüşənləri xəbərdar etdi.

Doğrudan da addım səsləri eşidilirdi. Kimsə bu zala doğru addımlayırdı. Osvaldo cəld cibindən dəsmalını çıxarıb Karlosa tərəf uzatdı ki, dodağından axan qanı silsin. Qızmış zadəgan da elə etdi. O, dəsmal ilə qanını silə-silə qılıncını qınına qoydu və üzünü Migelə tutub nifrətlə dedi:

- Migel, hələlik sənin bəxtin gətirdi. Ancaq unutma ki, mən səni həyətdə öldürəcəm.

- Sənə dedim ki, mən ölümdən qorxmuram və hər an səninlə döyüşməyə hazıram. - Migel sözləri qətiyyətlə deyərək qılıncını qınına qoydu.

XXI fəsil. Karlos biabıçılıqla evdən uzaqlaşdırılır

Qapı açıldı və İlona ilə anası içəri daxil oldular. Santana içəri girən kimi Floridadan başqa hamı ona təzim etdi. Qızın anası Karlosun evdə olmasından xəbərdar, amma Migelgilin gəlişindən xəbərsiz idi. Santananın gəlişinin əsas səbəbi də o idi ki, ona ya evin qulluqçusu bu barədə xəbər verib, ya da ki, burada yaranan səs-küy. Floridanın anası necə ki, Karlosa, eləcə də Migelə səmimi hörmət bəsləyirdi. Onlar bir-birilərini salamlayandan sonra Santana vitse-kapitandan gəlişinin mahiyyətini xəbər aldı. Ümumiyyətlə, Migel hər hansı bir bəhanə tapıb deyə bilərdi. Lakin o, buranı Karlossuz tərk etmək istəmirdi. Migel üst-başını

düzəldib bir daha sinyoraya tənzim edərək özünə xas olan bir mədəniyyətlə dedi:

- Sinyor Karlos ilə işim olduğu üçün bura gətmişəm.

- A-a, mən elə bildim ki, siz başqa şeyə görə bura gəlmisiniz. - deyə Santana böyük bir hiyləgərliklə bu kəlməni işlətdi və üzünü Karlosa tutub müəmmalı tərzdə sözlünə davam etdi. - Sinyor, sizə nə olub, üzünüzü dəsmalla tutmusunuz? Bəlkə bir şey olub?

- Xeyr, heç bir şey olmayıb, - deyə Karlos birtəhər hirsini boğaraq qətiyyətlə dilləndi. - sadəcə olaraq, dişim ağrımağa başladı.

- Diş ağrısına dözmək heç də asan deyil. - deyə İlona qeyri-müəyyən tərzdə başını yırğalayaraq məyus halda başını tərpətdi.

Kapitan Markosun həyat yoldaşı Santana Truxilyo de Sanços Seviliyada, o qədər də varlı olmayan bir ailədə anadan olmuşdur. O, şəhərlidən çox kəndli zadəganının arvadına oxşayırdı. Santana balacaboy, dolubədənli, geniş sinəli, yumrusifət, enliəlinli, uzun qəhvəyi rəngli qalın saçları olan, qırx iki yaşında güləruz bir qadın idi. Qalın qaşları, qalın dodaqları, xoş sifəti ona xüsusi cazibədarlıq verirdi. O, hər bir qonaqla mülayim rəftar edir, həmişə də öz mənfəəti üçün çalışırdı. Santana Migeli ailələrinin köhnə tanışı kimi tanıyır və həmişə də ona xüsusi qayğı göstərirdi.

Karlosu isə təxminən altı aydan çoxdur ki, tanıyır və adlısanlı, dövlətli bir ailədən olduğuna görə Santana ona eyni hörmət edir və qızları ilə görüşməyinə narazılıq etmirdi. Halbuki Karlosun nəyə qadir olduğunu o, çox yaxşı bilirdi. O, isə bütün bunlardan istifadə edib bu ailə üzərində həyasızlıqlar edirdi. İş o yerə gəlib çatmışdı ki, o, bağda Floridanı zorlamaq istəmişdi. Bu hadisədən İlonanın xəbəri vardı və o, bu barədə anasına xəbər verməmiş olmazdı. Lakin Santana yenə də əmin idi ki, onun iki qızından biri polkovnik Alonsonun gəlini ola bilər.

Santana özünü avam kimi aparsa da, lakin artıq bilirdi ki, Karlos ilə Migel arasında münaqişə baş verib. Səbəbi isə Floridadır. Bu haqda İlona mütəmadi olaraq anasına xəbər çatdırırdı. Ancaq Migel elə bilirdi ki, onunla Florida arasında olan əlaqədən nə kapitan Markosun, nə də ki, Santananın xəbəri var. Ona görə də o, bir balaca özünü burada gümrah aparırdı. Əgər, o, bilsəydi ki, bu xəbərdən Floridanın anasının xəbəri var, onda Migel utandığından onun qarqasında başısaşığı dayanar və buranı təcili tərk etmək üçün min-bir bəhanə axtarıb tapardı.

Migel ilə Karlosun arasındakı münaqişədən Santananın xəbəri olduğundan o, onların arasındakı düşmənçilik baxışları və fikirlərini müvəqqəti uzaqlaşdırmaq üçün müəyyən tədbirlərə əl atmalı idi. Bu sahədə onun təcrübəsi

çox idi və əlbəttə ki, öz bacarığından istifadə edəcəkdi. İlk növbədə Santana qızının müşayiəti ilə zalın ortasında qoyulmuş dairəvi masanın arxasında əyləşdi və zalda olanların hamısını masaya dəvət etdi. Hamı bu dəvəti istər-istəməz qəbul etdi. Karlos dəsmalı ağzından çəkməyərək hirs ilə dedi:

- Sinyora, icazənizlə mən on dəqiqəliyə həyəətə çıxardım. Dişlərim yaman sızıldayır.

- Gedin, amma tez qayıdın ha. - deyə Santana giley-güzarla dilləndi.

Karlos ağzı qanlı-qanlı onlarla masa arxasında, xüsusən də Migel ilə birlikdə bir masa arxasında əyləşmək istəmirdi. Ancaq o, gedib ağzının qanını yuyub bura qayıtmalı idi. Sırtıq zadəgan Santananın arxasına keçəndən sonra Migelə başı ilə işarə etdi ki, o, da durub bayıra çıxsın. Karlos öz qisasını ondan almaq istəyirdi.

- Sinyora Santana, sizin icazənizlə vacib iş olduğuna görə mən də həyəətə çıxardım. - deyə Osvaldo dostunu qabaqlayaraq əli ilə onun çiyinə vurub Migelin burada qalmasını məsləhət bildi.

Bu münafişəni aradan qaldırıb, qarşı duran tərəfləri müvəqqəti olaraq barışdırmaq lazım idi. Bunun üçün kənarda olan adamlar böyük səy göstərməli idilər. Migel kompromissə gedə bilərdi, onun rəqibi isə yox. Karlos çox

təhlükəli bir adam idi və ona pislik edən adamı heç vaxt bağışlamazdı.

Qisasını almaq üçün o, hətta rəqibinin üstünə arxadan hücum edib onu məhv edərdi. Lakin belə hallarda da o, sakit dayanmaz və adam qarşısında da cavab verə bilərdi. İndi isə Santananın içəri girməsi ilə gözlənilmədən Karlosun hirsini birdən-birə soyudu. Bunu onu sübut edirdi ki, bu münaqişədə yalnız o, günahkardır və bu işdə o, heç cürə özünə bəraət qazandıra bilməzdi.

Beləliklə, Osvaldo zərər çəkmiş Karlosun ardınca zalı tərk etdi.

Evin sağ kənarında ağacları sulamaq üçün içərisində su olan çəllək vardı. Karlos elə oradaca yuyunmağa başladı. Hava isti olduğundan o, başını birbaşa çəlləyin içinə saldı, Osvaldonun ondan zəhləsi gedirdi, lakin ümumi işin xətrinə o, bu münaqişəni aradan qaldırmalı idi. Karlos yuyunan kimi cəngavər arxadan ona yaxınlaşıb ehtiramla dedi:

- Mənə elə gəlir, zədə möhkəm deyil. Sinyor, bu hadisə birdən-birə baş verdi. Heç başa düşmürəm, necə oldu ki, Migel sizi vurdu. Bu gözlənilməz oldu.

- Bu hərəkətinə görə o, qanı ilə cavab verəcək. - deyərək Karlos hiddətlə dillənərək Osvaldoya nəzər salmadan başını və üz-gözünü dəsmal ilə qurulaya-qurulaya həmin tərzdə sözünə davam etdi. - Gör, dünyanın harasıdır ki, dünənə

kimi quzu kimi gəzən bir adam namərdcəsinə mənə yumruq zərbəsi endirsin. Əluzunluq etməyi mən ona göstərəcəm. Qurban olsun Floridanın anasına, yoxsa elə zaldaca mən onu cəhənnəmə vasil edərdim.

- Sinyor Karlos, bəlkə bu fikirdən əl çəkəsiniz, - deyə Osvaldo xahiş əl atmağa məcbur oldu. - Migel, özündən asılı olmayaraq bu hərəkətə əl atmışdı. O, heç də sizinlə ədavətə girmək istəmirdi.

- Buna baxmayaraq mən onu cəzalandırmalıyam. - deyə Karlos lovğa-lovğa dilləndi və özündən tam razı olaraq ikrah hissi ilə sözünə davam etdi. - Sinyor, nə deyirsiniz-deyin, ancaq mən onu al qanına qəltan edəcəm. Onun kimi adamlar bizim əhatəmizdən uzaq olmalıdır.

- Mən sizin yerinizə olsaydım, onun babasına görə bu ədavətə müvəqqəti son qoyardım, - deyə Osvaldo ona səmərəli təklif verdi. - necə olsa da, sinyor Rodriges Kartahena bütün Kataloniyada hörmətli bir adamdır. Sizin atanız da ona hüsn-rəğbət bəsləyir.

- Atamın yeri başqa, mənim yerim başqa. - deyə Karlos üzünü turşudaraq narazı halda həmsöhbətinin sözünə düzəliş verdi. - Şəxsən mən sinyor Kartahena barədə o fikirdə deyiləm. Lakin buna baxmayaraq Migel heç olmasa, babasına oxşamalılı idi.

Onun bu nankorcasına dediyi sözlər Osvaldoya təsir etsə də, o, işinin xatirinə təkzib verməyi lazım bilmədi. İndi onun əsas vəzifəsi münaqişə edənlərin arasındakı ədavəti aradan götürmək idi. Osvaldo nə qədər israr etsə də Karlos özünü o yerə qoymayıb dediyinin üstündə dururdu. Guya ki, Migeli duələ dəvət etsə, rəqibini döyüşdə məğlub edəcək. Halbuki vitse-kapitanı duələ məğlub etmək asan iş deyildi. Əgər, onların arasında duel baş versə, sözsüz ki, Migel həmin döyüşdən qalibiyyətlə çıxacaqdı.

- Sizdən artıq dərəcədə xahiş edirəm, öz fikrinizdən dönəsiniz, - deyə Osvaldo yenə də israr etdi. - aranızdakı bu ədavət heç kimə xeyir gətirməyəcək. Bədbəxtçilik baş verə bilər.

- Sözsüz ki, bu ədavət Migelə xeyir gətirməyəcək. - deyə Karlos müştəbeh halda başını tərpədənək giley-güzarla dilləndi, sonra birdən üzünü həmsöhbətinə tərəf tutub müəmmalı tərzdə sözüünə davam etdi. - Açığını deyin, siz bir dost kimi onun tərəfini saxlayırsınız, yoxsa burada başqa bir məqsəd var? Bildiyimə görə siz cəngavərsiniz. Cəngavərlər isə belə hadisələrdə sülh axtarmır, yalnız döyüşün baş verməsində maraqlı olurlar.

- Sizə necə deyim, - deyə Osvaldo qaşlarını düyünləyib qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi, sonra xeyli tərəddüd edib

ehtiramla sözüne davam etdi. - əsasən mən bu xahişimi, gələcəkdə görülcək ümumi işimizin xatirinə, edirəm.

- Mən nədənsə, sizi düzgün başa düşmədim? - Karlos çiyinlərini çəkərək müəmmalı tərzdə soruşdu.

- Demək istəyirəm ki, biz sabah sizin əminiz, hörmətli Xuan Odovaldonun başıçılığı altında Mərkəzi Çili sahillərinə ekspedisiyaya yola düşəcəyik. Artıq hamımızın həmin ekspedisiyada hansı işlə məşğul olacağı əvvəlcədən təyin edilib. Siz idarə heyətinin üzvüsünüz, Migel isə “Destino” gəmisinin vitse-kapitanı.

- Bunun mətləbə nə dəxli var? - deyə təəccüb içində olan Karlos yenə də müəmmalı tərzdə soruşdu.

- Mən onu demək istəyirəm ki, sizin aranızda duel baş versə, onda bizim ümdə işimizə böyük xələl gətiriləcək. İlk növbədə zərbə kapitan Xuana dəyəcək. Əgər, Migel dueldə xəsarət alsa, onda “Destino” vitse-kapitansız qalacaq. Belə olan halda kapitan Xuan ekspedisiyanın yola düşmə gününü təxirə salacaq. Sonrası isə özünüz təsəvvür edin nə ola bilər? Nə atanız, nə də ki, əminiz bu işə görə sizin başınızı sıgallamayacaq. Deyək ki, Migel sizin qarşınızda günahkar-dır, amma bütün bu işdə hamı, yalnız sizi günahlandıracaqlar. Sizin ucbatınızdan ekspedisiya təxirə salına bilər. Ona görə də siz məcburiyyət qarşısında qalıb bu dueldən imtina etməlisiniz.

Osvaldo ona həqiqətən də lazımlı məsləhət verirdi. Karlosa görə ekspedisiya təxirə salına bilərdi. O, bir anlığa fikrə getdi. Bu hərəkətinə görə nə atası, nə də əmisi başını sığallamayacaqdı, əksinə onu kəskin surətdə cəzalandıra bilərdilər. Karlos ilk növbədə Migeli rahat buraxıb qisasdan əl çəkməli idi. O, qisasını sonra da ala bilərdi.

Bəs, Karlos bu biabırçılıqdan necə yaxa qurtaracaqdı? Necə olsa da, Migel onu Floridanın yanında vurmuşdu. O, Migeldən qisasını almaşa, onda Floridanın yanında biabır olaçaq. Belə olan halda Karlos birdəfəlik qızın gözündən yox olmalı idi. Beləliklə o, çıxılmaz vəziyyətə düşmüdü. İstər-istəməz o, rəqibinin yanında məğlub sayılırdı. Ümumi işin xatirinə Karlos bunu etməli və bu haqda qərar çıxarmaq onun kimi bir adam üçün çətin idi.

- Belə çıxır ki, Migelin bəxti gətirdi. - deyə Karlos utandığından Osvaldonun üzünə nəzər salmadan dilləndi. - Müəyyən vaxta kimi qoy o, yaşasın. İşdir, biz Mərkəzi Çili sahillərinə gedəndə aborigenlər onu öldürməsələr, onda mən özüm onun həyatına son qoyacam.

- Sinyor Karlos, bu haqda mən sizə heç bir söz deyə bilmərəm. - deyə Osvaldo qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və bir balaca tərəddüd edəndən sonra o, bənizinə daha da ciddi ifadə verərək ehtiramla sözünə davam etdi. - Bütün bunlara

baxmayaraq mən sizə yenə də məsləhət verməli idim və istər-istəməz siz də öz razılığınızı bildirməlisiniz.

İş ondadır ki, aranızdakı duel təxirə salınsa da ədavətiniz aradan götürülməlidir. Aranızdakı hörmət və mədəni davranış tərzini yox olub gedib. Heç kimdə şübhə yaranmasın deyə, siz söhbət zamanı yenə də bir-birinizə “siz” deyib müraciət etməlisiniz.

- Nə? - deyə Karlosun gözləri kəlləsinə çıxdı, sanki Osvaldo onu bu sözlərlə təhqir etmişdi. - Bu boyda həngamədən sonra mən o, yaramaza “siz” deyib müraciət etməliyəm?

- Bəli, bəli, - deyə Osvaldo tərəddüd etmədən cavab verdi və həmsöhbətində yaranan yeni hirsini soyutmaq üçün əllərini yuxarı qaldıraraq aludəliklə sözü davam etdi. - Yadda saxlayın ki, sizin əminiz kapitan Xuanın ekspedisiya iştirakçılarından əsas tələbi odur ki, dəstədə möhkəm nizam-intizam olsun, hamı bir-birinə can deyib-can eşitsin və heç kim düşmənçiliyə əl atmasın. Bu isə o deməkdir ki, sizin aranızdakı düşmənçilik kapitan Xuanın tələblərinə tamamilə ziddir. Unutmayın ki, Mərkəzi Çili sahillərinə siz eyni gəmidə yola düşəcəksiniz.

- Sizin fikrinizcə, biz barışmalıyıq? - deyə Karlos qəzəbdən qaşlarını düyünləyib hiddətlə dilləndi.

- Xeyr, mən heç bir şey təklif etmirəm, sadəcə olaraq, kapitan Xuanın tələblərini sizə xatırladıram. Siz bir-birinizlə barışmaya bilərsiniz, ancaq lazım olanda bir-birinizlə “siz” deyib müraciət etməlisiniz. Bu da bizim ümumi işimizin xatirinədir. Bu işdə heç kimin nüfuzu aşağı düşmür. Sinyor Karlos, istər-istəməz siz bununla razılaşmalısınız. Əgər, bu işdə siz mənəvi əzab çəkirsinizsə, bunun da üstündən xətt çəkmək olar. Görün, nə deyirəm. Migellə aranızda nə baş veribsə, yalnız dörd adam bilir: siz ikiniz sinyorita Florida və mən. Sinyorita Florida Barselonada qalır, biz isə yola düşürük. Ekspedisiyada bu münəqişə üçümüzün arasında qalıb heç kimə bildirilməyəcək. Hə, nə oldu, mənimlə razılaşsınız, ya yox? Ekspedisiya sona çatandan sonra aranızdakı haqq-hesabı çürüdərsiniz.

XXII fəsil. Florida boynundakı medalyonu xatirə olaraq sevgilisinə bağışlayır

Osvaldo birtəhər Karlosu razı salıb onu bu həyətdən kənara ötürdü. Həyasız zadəgan utandığından zala girib

içəridəkilərlə sağollaşa bilmədi. O, özünü bu evdə tamamilə biabır edib islanmış toyuq kimi buranı tərk etdi. Karlos elə bir vəziyyətə düşmüşdü ki, bir daha cürət edib bu evə gələ bilməzdi. Onun döyülüb buradan didərgin düşməsi Florida-nın lap ürəyindən idi.

Osvaldo Migelə xəbər verəndə ki, Karlosu evlərinə yola salıb o, nədənsə bu həqiqətə inana bilmədi. Karlos elə-belə buranı tərk etməzdi. Necə olsa da o, aldığı yumruq zərbəsindən hirs içində boğulurdu və həmin an Migeldən intiqam almaq istəyirdi.

- Bəlkə də Karlosun getməsi lap yerinə düşdü. - deyə dərindən köksünü ötürən Florida böyük bir həvəslə oturacağını masaya yaxınlaşdıraraq sərbəst halda dilləndi. - Buradakılarla adam özünü yaxşı hiss edir.

- Mənim də onun gəlişindən xoşum gəlmir, - deyə İlona əlavə edib bacısına təsəlli verdi və Migelə ötəri salaraq istehz ilə sözünə davam etdi. - nədənsə, o, çox kobud adamdır, həm də etikadan çox kənardır. Sanki mədəniyyət nə olduğunu bilmir. Atasına görə o, özünü belə yüksəkdən aparır.

- Polkovnik Alonso Odovoldo mənim ustadım olub, o, bütün Kataloniyada hüsn-rəğbətə malik olan adamdır. - deyə Migel tənzim edib üzrxahlıqla dilləndi və üzünü Santanaya tutub ehtiramla sözünə davam etdi. - Lakin

Karlos kimi oğullar elə bir atanın adını batırırlar. Bir sözlə, o layiqli oğul deyil. Elə bilməyin ki, mən bu sözləri onun gedişindən istifadə edərək söyləyirəm. Sadəcə olaraq onu bildirirəm ki, Karlos özünün kobud hərəkətləri ilə atasının adını batırır. Vaxt gələcək o, layiqincə payını alacaq.

- Bu fikirdə siz haqlısınız, - deyə Santana tərəddüd etmədən cavab verdi və əli ilə saçını düzəldərək ehtiramla əlavə etdi. - Karlos heç atasına oxşamayıb. Onun xasiyyə-tindən mənim də xoşum gəlmir. Çox həyasız və üzlüdür.

- Karlos hökmən əhliləşdirilməlidir, yoxsa yaman özündən müştəbeh halda razıdır. - deyə İlona narazılığını bildirdi və həmin an üzünü Migelə tutub səbirsizliklə sözünə davam etdi. - Sinyor Migel, həmin kobud adamla Mərkəzi Çili sahillərinə kimi bir gəmidə gedəcəksiniz? Ümumiyyətlə, belə adamla bir ekspedisiyada iştirak etmək ağlasığmazdır. Mən təsəvvür edirəm, siz səyahət zamanı hansı çətinliklərlə üzləşəcəksiniz. Səhv etmirəmsə, o, sizin tabeliyiniz altında olacaqdır?

- Mərkəzi Çili sahillərinə yola düşən kimi o, mənim əmrlərimə tabe olmalıdır, - deyə Migel ara vermədən aydınlıq gətirmək üçün təmkinlə sözünə davam etdi. - Araukan ölkəsinə ayaq basan kimi isə o, öz əmisinə tabe olacaqdır. Lakin buna baxmayaraq, Karlos hər yerdə nizam-intizama tabe olmalıdır. Nizam- intizama riayət etməsə, o, hindular

tərəfindən öldürülə də bilər. Babam danışır ki, orada səhlənkarlığa yol verən hər bir döyüşçü yerli hindular tərəfindən dərhal öldürülür. Araukanlar bu fürsətdən çox yaxşı istifadə edirlər.

- Sinyor Migel, düşmən belə ayıq döyüşsə, bu sizin hamınız üçün təhlükəlidir. - deyə canına bir balaca qorxu düşən İlona, müəmmalı tərzdə dilləndi.

İlona elə Florida boyda, elə bədən quruluşu da eyni idi. Lakin o, bacısına nisbətən kürən idi. İlona bir az uzunsifət, nəzik dodaq, burnu azca əyri, nazik qaşlı, qəribə xasiyyətli bir qız idi. O, həm mehriban, həm də kinli bir adamdır. Tez küsüb-tez barışandır. Onun zarafatçı olmasına görə bir çox tanışlar İlonanı yüngülxasiyyət adlandırırdılar. Atası evdə az tapıldığına görə o, bu cür ərköyün böyümüşdü. Anası isə onun tərbiyəsi ilə ciddi məşğul olmayıbdır. Ancaq İlonaya nisbətən, Florida həmişə özünü ağır aparır, şıltaqlığa yol vermirdi. Çoxları da elə bilirdi ki, Florida qaşqabaqlıdır, ona görə ki, İlonanın bəzən atmacalı sözləri bacısının xətrinə deyirdi. İlona bu cür qəribə xasiyyətinə görə hələ də ərə getməmişdi. Halbuki o, iyirmi yaşı adlamışdı.

Osvaldo çox ciddi adama oxşadığına görə Santana elə bilirdi ki, cavan cəngavər İlonanı alacaq. Məhz buna görə də ana qızının həmin cəngavərlə görüşməsinə etiraz etmirdi. İlona özü də artıq uşaq deyildi və adamların

xasiyyətinə bələd olmaq üçün onda müəyyən bacarıq vardı. O, ümid edirdi ki, Osvaldo okeanın o tayından qayıdandan sonra İlonanı alacaq. Osvaldo qızı ürəkdən sevməsə də, ancaq ona ciddi yanaşırdı. Migel özü də çox gözəl başa düşür ki, dostu İlona ilə başqa mənada görüşür. Əgər, bu belə olsaydı, Migel ilk gündən dostunun buraya gəlişini qəti qadağan edərdi.

Santananın özünü belə sərbəst aparması ondan xəbər verirdi ki, o, həm Migelin, həm də Osvaldonun daxilindəki sirrlərinə bələddir, lakin hər şeyi gizli saxlamağı lazım bilirdi. Migel sevgilisinin həm ona, həm də anasına nəzər salmasından və həmin məqamda başını aşağı salıb çiynilərinin sıxmasından o, dəqiqə başa düşdü ki, Santananın onların görüşündən xəbəri var. Belə olan halda o, da utandığından Santanaya tərəf baxa bilmədi, hətta tez-tez başını aşağı salırdı. Migel belə bir mühitdə burada çox otmaq fikrində deyildi və özündə cəsarət tapıb birtəhər buranı tərk etmək istəyirdi. Onsuz da o, bu gün sevgilisi ilə görüşməyi nəzərdə tutmamışdı. Lakin buraya gəlibsə, hökmən sevgilisi ilə qısaca olsa da, görüşüb söhbət etməli idi. Gündüz Florida ilə bu evdə təklikdə görüşmək çətin idi.

- Möhtərəm sinyoralar, sizdən artıq dərəcədə xahiş edirəm, mənə bir neçə dəqiqəliyə sizi tərk etməyə icazə

verəsiniz. - deyə Migel içəridə oturan qadınlara baş əyərək ədəb-ərkanla zalı tərkdir.

Leytenant Ramiresin həyəti çox balaca idi. İstirahət etmək üçün burada adicə bir şərait yox idi. Kiçik bağı olan bu həyətdə ağacların sayı nəzərə çarpacaq dərəcədə az idi. Migel bağa girib evə tərəf baxmağa başladı. O, hiss edirdi ki, Florida onun ardınca bağa gələcək. Migel pəncərənin ağzında yerləşən söyüd ağacının altında dayanıb sevgilisini gözləməyə başladı. Elə bu dəm də Florida qapının ağzında göründü və bağa tərəf nəzər saldı. Qız Migeli söyüd ağacının altında görən kimi heç bir işarə etmədən yenə də içəri girdi. Oğlan sevgilisinin bu qərribə hərəkətinə mat qaldı. Lakin bir az keçmişdi ki, ağacın yanındakı pəncərə açıldı və Floridanın fiquru pəncərədə görünən kimi Migel özünə gəldi. Qız heç bir söz demədən şəhadət barmağını çarpaz şəkildə dodağının üstünə apararaq, sevgilisinə sakit olmağı bildirdi. Sonra isə əli ilə işarə etdi ki, o, içəri girsin. Migel ətrafına oğrun nəzər saldı və cəld hərəkətlə içəri keçdi. O, içəri girən kimi sevgilisini qucaqlayıb öpməyə başladı. Florida bu öpüşlərin altında az qala bihuş olub yerə yığılacaqdı. Lakin o, Migelin möhkəm qolları arasında donub qaldı. Ehtiraslı öpüşlərdən sonar oğlan sevgilisini yaxınlıqdakı çarpayıda əyləşdirib onun kef-əhvalını soruşdu. Florida isə hələ də bu öpüşlərin təsiri altında idi.

Nəhayət o, özünə gəldi və xumar baxışlarını sevgilisinin gözlərinin içinə yönəldərək narahatçılıqla dedi:

- Migel, sən od-alovla oynayırısan. Karlosu vuranda heç olmasa məni fikirləşəydin.

- Bu nə sözdür, Florida? - deyə Migel bir əli ilə qızı qucaqlayaraq dilləndi. - Səni sevəndən bəri, əbədi olaraq mənim qəlimdə yer tapmısan. Bundan sonra sən həmişə mənimləsən. Demək olar ki, mən sənin adınla yatıram, elə sənin adınla da yuxudan ayılıram.

- Başa düşürsən Migel, Karlos çox qorxunc bir adamdır, - deyə Florida bu sözləri deyə-deyə sanki kimdən-sə qorxaraq, sevgilisinin ağuşuna sığındı. - mən onun haqqında çox sözlər eşimişəm. Bir çox çirkin işlərdə iştirak edib Karlosun bugünkü söhbətindən mən açıq başa düşdüm ki, o, haçan istəsə, səni öldürə bilər.

- Əgər, bunu özü deyibsə, onda bu boş şeydir. - deyə Migel gülümsəyərək Floridanın saçını tumarlayıb giley-güzarla sözünə davam etdi. - Bu gün özün gördün ki, Karlos nəyə qadirdir? Onun böyük-böyük və lovğa-lovğa danışmağına baxma, nə əlbəyaxa döyüşür, nə də ki, qılıncdan mükəmməl istifadə edə bilər. Şəxsən mən onu özüm üçün ciddi rəqib saymıram. Onsuz da əvvəldən onun mənimlə arası olmayıb.

- Migel, səndən artıq dərəcədə xahiş edirəm, ondan ehtiyatlı ol, - deyə Florida qorxu içində qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - mənə o, səni öldürmək istəyir.

- Sənə dedim ki, mən onu ciddi rəqib saymıram. - deyə Migel qorxu içində olan sevgilisinə təsəlli verərək onun yanağından bir öpüş aldı. - O, sənə bu gün nə deyibsə, heç vecinə alma. Karlos balaca uşaq kimi danışır. Arxayın ola bilərsən, o, mənim üçün heç bir təhlükə törətmir. Onda kişilik olsa idi, aldığı yumruq zərbələrinə görə məni duela dəvət edərdi. Deməli, o, məndən qorxur, daha doğrusu, o, mənim döyüş üslubumla tanış olduğu üçün çəkinir.

- Nədənsə, özümü sakitləşdirə bilmirəm, - deyə Florida sevgilisini daha bərk qucaqlayaraq təşvişlə dilləndi. - inanırsan, səndən ötrü nə qədər qorxuram? Axı, bu uzun səyahətdə siz bir yerdə olacaqsınız. Bu müddət ərzində o, sənə qarşı nə istəsə, edə bilər.

- Florida sənə deyirəm ki, heç bir şeyi vecinə alma, - deyə Migel özündən asılı olmayaraq səsini bir balaca qaldırdı, sonra isə səsini yenə də alçaldıb pıçıltı ilə sevgilisinə ürək-dirək verməyə başladı. - o, öyünməkdən başqa bir şey bilmir. Eybi yoxdur, Mərkəzi Çiliyə gedib bir-iki döyüşdə iştirak edəndən sonra o, döyüş meydanını atıb qaçacaq. Kim nə bilir, bəlkə də birinci döyüşdən sonra ağı başına gələcək. Heyif ki, araukanlara qarşı döyüş əməliyya-

tlarında iştirak etmək üçün onun ixtiyarına on nəfər əsgərdən ibarət bir dəstə verilib. Səndən xahiş edirəm, mənə görə narahat olma. Səni belə görəndə özümü pis hiss edirəm.

Migel ona bir neçə dəfə ürək-dirək verəndən sonra Florida özünü ələ almağa başlayır və ayaqa qalxıb üst-başını səliqə-səhmana saldı. Elə bil o, getməyə hazırlaşdı. Migel onun bu hərəkətlərini görüb təəccüblə ona nəzər saldı. Oğlan Floridanın əlindən tutaraq maraqla soruşdu:

- Sənə nə oldu? Nə üçün ayağa qalxdın? Elə bil mənimlə burada olduğuna görə kimdənsə çəkinirsən?

- Migel, artıq on dəqiqədən çoxdur ki, mən buradayam.
- deyə Florida qarşıya nəzər salaraq qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi, sonra yenə də Migelin yanında çarpayıda əyləşərək, aludəliklə sözünə davam etdi. - Bilirsən, mən zalı tərk edəndə dedim ki, beş dəqiqəyə kimi qayıdıram. Gec qayıtsam evdəkilər şübhələnməyə başlayacaqlar. Axı, mən sən çıxan kimi zalı tərk etmişəm. Bizim görüşümüzdən şübhələnməsin deyə, mən qayıtmalıyam.

Floridanın bu sözlərindən sonra demək olar ki, Migelin əl-qolu tutuldu. O, şok vəziyyətinə düşdü. “Necə yəni qayıdıram?” - deyə Migel öz-özünə düşündü. Ürəkdən söhbət etməyib onlar necə ayırla bilərlər? Axı, bu onların ekspedisiyaya yola düşməmişdən əvvəl axırıncı görüşü

sayılırdı. Migel heç cürə sevgilisindən elə-belə ayrılmaq istəmirdi. O, heç doyunca qızın çöhrəsinə nəzər sala bilməmişdi. Təəccübdən Migelin gözləri kəlləsinə qalxmışdı. O, Floridanın əllərindən möhkəm yapışb həsrətlə dedi:

- Florida heç olmasa, bir neçə dəqiqə də burada qal. Sən elə-belə çıxıb getsən, iztirabdan mənim ürəyim partlayar. Xahiş edirəm, bir neçə dəqiqə də mənim yanımda qal.

- Axı, evdəkilər bizim gedişimizdən şübhələnə bilərlər. - deyə Florida yenə də qapıya nəzər sala-sala ürək yanğısı ilə dilləndi. - Bu otaq Ernando Ramiresin yataq otağıdır. Qorxuram ki, bacım bura gələr.

- Əzizim, axı bilirsən ki, yola düşməmişdən əvvəl bu bizim axırıncı görüşümüzdür, - deyə Migel onun üzünə həsrətlə baxa-baxa nigarançılıqla dilləndi. - heç olmasa, qoy sənə doyunca baxım. İnanırsan, səndən ayrılı bilmirəm.

- Migel, sən elə danışırısan ki, guya səndən ayrılmaq mənim üçün xoşdur. - deyə Florida başını sevgilisinin sinəsinə qoyub həsrətlə dilləndi. - Gör, ürəyin necə döyünür, az qala partlayacaq. Eybi yoxdur Migel, ekspedisiyanı başa çatdır, ondan sonra biz əbədi bir yerdə olacağıq.

Migel vaxtın az olmasından bərk nigarançılıq keçirirdi. Hər an sevgilisi bu otağı tərk edə bilərdi. Onda doğrudan da Migel ağır iztirabdan əzab əziyyət çəkəcək və həsrət

yanğısı ilə növbəti görüş vaxtını gözləyəcəkdi. Sanki onun boynundan ağır bir daş asılmışdı və hər vasitə ilə bu ağır yükdən azad olmaq lazım idi. Yoxsa, Migel aşiq olduğuna görə dəli-divanə ola bilərdi. Bu necə olan işdir, üç-dörd gün müddətinə bir qıza ürəkdən vurulasan, sonra isə uzun müddətə ondan ayrılasan. Tale Migelə qarşı çox sərt idi, ya da ki, onu ağır imtahan qarşısına çəkirdi. Lakin bu iş başqa cür də ola bilərdi. O, heç bir qıza aşiq olmadan Mərkəzi Çiliyə yola düşə bilərdi.

- Migel, bilirsən nədir? - deyə Florida sanki yuxudan ayıldı və cəld ayağa qalxıb boynundakı qızıl sepi çıxıraraq sevgilisinə uzatdı. - Al bu medalyonu, yadigar saxla. Nə vaxt yadına düşsəm, medalyonun qapağını açıb mənim şəklimə baxarsan. Belə olanda ürəyin rahat olacaq.

Bu sözləri eşidən Migel fəhimsizliklə sevgilisinin üzünə nəzər saldı. Sonra isə medalyonu götürüb tez qapağını açdı. Burada işıq az olduğundan Migel Günəş şüasının altına keçdi. Medalyondakı şəkil çox kiçik olsa da, ancaq çox aydın çəkilmişdi. Migel sevgilisinin şəklini medalyonun içində görən kimi sevincək onun üstünə atıldı. O, sevincək halda bağrına basaraq dodaqlarını qızın qulaqlarına yaxınlaşdırıb ehtiramla dedi:

- Əzizim, inanırsan, sən mənə qanad verdin. Bundan sonra mən rahat nəfəs ala bilərəm. hər gün şəklinə baxaraq,

səni gözlərimin qabağında təsəvvür edəcəm. Sən məni diriltidin.

- İndi isə gedə bilərəm? - deyə Florida sevgilisinin razılığını almaq istədi. - Bəlkə də indi bacılarım məni axtarırlar. Artıq mən getməliyəm.

Doğrudan da onların ayrılmaq vaxtı gəlib çatmışdı. Evdə birdən-birə bir neçə adamın addım səsləri eşidilirdi. Kim nə bilir, bəlkə də onlar artıq Floridanı axtarırdılar. Vaxt itirmək lazım deyildi. Hər saniyə məhəbbət aşıqləri üçün qızıl sayılırdı. Vidalaşmaq vaxtı gəlib çatmışdı. Artıq qız sevgilisinin ağuşunda idi. Onun ürəyi həm iztirabdan, həm sevgi həsrətindən, həm də nigarənçılıqdan sürətlə döyünürdü.

Migel ondan hündür idi. O, azca boynunu əyib Floridanın dodaqlarından ehtiraslı öpüşlər almağa başladı. Əvvəlcə, Florida sevgilisinin ağuşundan çıxmaq istədi. Lakin bu öpüşlər başlayan kimi o, yavaş-yavaş huşunu itirməyə başladı. Qız möhkəm ehtiras içində idi, sevgi öpüşü başlayan kimi o, bihuş olub özündən gedirdi. Belə olan halda Migel fürsətdən istifadə edib Floridanı cəld qucağına alıb onu çarpayının üstünə uzatdı. Qız çarpayıya uzadılan vaxt gözlərini yarımçıq açdı. Migel çarpayının üstündə oturmuşdu. Florida ağır ehtiras içində idi. O, başı üzərində sevgilisini görən kimi əlləri ilə onun başından

tutub öpməyə başladı. Otaq isti idi, rahat nəfəs almağa yaxşı imkan yox idi. Pəncərə açıq olsa da, içəriyə lazımı qədər hava daxil olmurdu. Belə havada isə məhəbbət aşıqları sözsüz ki, tərdən sıxma-su içində olacaqlar. Xüsusən də Florida. Migelə nisbətən o, qız olduğuna görə qalın geyinmişdi. Oğlan da bu ehtiraslı öpüşlərə dözməyərək yavaş-yavaş huşunu itirməyə başladı.

Bağa gələn hər bir şəxs təsadüfən onları görə bilərdi. Bir-iki öpüş alandan sonra Migel ayağa qalxmaq istəyirdi ki, birdən həyətdən atların səsləri eşidilməyə başladı. Hiss olundu ki, həmin atlar həyətin qapısı ağzında dayanıb. Florida atların gəlişinə heç bir reaksiya vermədi. Migel başını qaldırıb qulaqlarını həmin tərəfə şəkklədi.

- “Fabritsio, harada qalmısan, tez ol qapını aç”. - sözləri eşidilən kimi Migel başa düşdü ki, həmin adam evin qulluqçusunu bu cür çağırırsa, deməli, həmin şəxs ya evin sahibi, ya da ki, ona yaxın olan adamlardan biridir. Nalların tappılısından müəyyən etmək olardı ki, qapının ağzında bir neçə atlı dayanıb. Onların da içində kapitan Manuel Markos ola bilərdi. Qapı açılıb atlılar üçəri girəndən sonra Florida özünə gəldi və qorxudan tez yerindən sıçradı. Migel onu sakit olmağa çağırırdı.

- Necə yəni sakit ol, gələnlər arasında ya mənim atam, ya da ki, leytenant Ramires ola bilər. - deyə Florida ayağa

qalxıb üst-başını səliqə-sahmana sala-sala təşvişlə dilləndi və sevgilisinə nigarançılıqla nəzər salıb həmin tərzdə sözünə davam etdi. - Migel, artıq mən getməliyəm. Vıdalaşmaq vaxtı çatıb. Onlar evə daxil olmamış biz ayrılmalıyıq.

Onlar ayrılmamışdan əvvəl bir-birilərilə ötəri öpüşərək həmin an otağı tərk etdilər. Florida qapıdan, Migel isə pəncərədən çıxdı. Oğlan guya ki, bağda gəzişirmiş, azca da orada qalması qərara aldı. Lakin çox keçməmiş Osvaldo gəlib onu orada tapdı və xəbər etdi ki, evin yiyəsi Ramires bir neçə dostu ilə qonaq zalındadır.

- Onda getmək vaxtıdır, - deyə Migel dostuna göz vuraraq işarə etdi və səbirsizliklə onun əlini sıxıb pıçıltı ilə dilləndi. - heç kim, heç nə başa düşməsin deyə, tez buranı tərk etmək lazımdır. İstəyirsən, sən hələlik burada qal. Necə olsa da, Ernando Ramires ilə tanışlığın var.

- Nə danışırısan, mən burada necə qala bilərəm? - deyə Osvaldo dilxorçuluqdan ağzını büzərək müəmmalı tərzdə dilləndi. - Görürəm, kefin yaman yaxşıdır ha? Deyəsən, Florida ilə görüşməyə imkan tapmısan?

Onlar artıq söz güləşdirmədən Ramiresin həyatini tərk etdilər.

XXIII fəsil. Komandalar gəmilərə toplaşır

Ekspedisiya ertəsi günü səhər tezdən yola düşəcəyi üçün komandalar axşamdan gəmilərə toplaşmalı idi. “Destino” xüsusi gəmi sayıldığından belə bir sərəncam ona bir gün əvvəl verilmişdi. “Vanquardia”nın bütün komandası üç gün bundan əvvəl gəmiyə toplaşmışdı. Bir sözlə, Barselonanı tərk etmək üçün “Vanquardia” hazır idi, “Destino” isə yox. Təlimata görə Migel gecə yarısı gəmiyə gəlməli və həmin vaxtdan işin icrasına başlamalı idi. Lakin gözlənilmədən vitse-kapitanı axşamdan gəmiyə dəvət etdilər. O, istəməsə də gəmiyə getməli idi.

Migel ayağını göyertəyə qoyan kimi bütün komanda onu salamladı. Kapitan Markos özü köməkçisini qarşılayıb, onunla birlikdə kapitan körpüsünə yollandı. Gəmidə hələ də işlər gedirdi. Halbuki yola düşmək üçün gəmi hələ dünəndən hazırlıqlı vəziyyətdə olmalı idi. Matroslar tryumlara iri su çəlləkləri yükləyirdilər. Kapitan Markosun verdiyi məlumatlara görə gəmilər Kanar adalarında yan almayacaq, ilk dayanacaq isə birbaşa Buenos-Ayres limanı olacaq. Deməli, karavellalar heç bir yerdə dayanmadan Atlantik okeanını qət edəcəklər. Yalnız ərzaq ehtiyatı tam hazırlanmışdı.

Əvvəlki danışığa görə gəmi iki topla silahlanmalı idi. Lakin dünyadakı indiki vəziyyəti nəzərə alaraq qərara alındı ki, gəmiyə altı top qoyulsun. Hazırda Avropada olan dəniz quldurları Amerika sahillərində quldurluqla məşğul olur və demək olar ki, qabaqlarına çıxan bütün gəmilərə hücum edirdilər. Komandanın təhlükəsizliyini təmin etmək üçün gəmiyə altı top qoyuldu. Topların bütün xərcini bütünlüklə polkovnik Alonso, ərzaq ehtiyatının xərclərini isə qraf Morelos qardaşları ödəmişdilər. Mənfəət əldə olunandan sonra həmin pullar bütün ekspedisiya iştirakçıları tərəfindən yığılıb sahiblərinə qaytarılacaqdı.

İlkin məlumata görə gəminin bütün komandası hələ yığılmamışdı. Bütün heyət tam şəkildə gecə saat 12 ilə 1 arasında gəmiyə toplaşmalı idi. Ekspedisiya iştirakçıları iki hissəyə bölünmüş və “Destino” ilə “Vanquardia” gəmilərində Yeni Dünyaya yola düşəcəkdı.

“Destino” bu heyətdə yola düşəcəkdı: gəminin kapitanı Manuel Markos iyirmi səkkiz dənizçi ilə, leytenant Karlos Odovaldo və leytenant Kamaço Odovaldo, hərəsi on nəfər əsgərlə, leytenant Vasko Velaskes doqquz nəfər konkistadorla, kapitan qraf Filipp Morelos on nəfər cəngavərlə və kapiatan qraf Xuan Morelos doqquz nəfər mühafizəçi ilə. Bundan əlavə gəmidə iki nəfər adam da vardı: biri keçmiş dəniz səyyahı Rodriges Kartahena, (o, eksedisiya rəisinin

baş müşaviri idi) o biri isə ekspedisiyanın səlnaməsini yazacaq coğrafiyaşünas Bartolomeu Salvatyero. “Destino”-nun ümumi heyəti 94 nəfərdən ibarət idi.

“Vanquardia” isə bu heyətdə yola düşəcəkdi: ekspedisiyanın rəisi kapitan Xuan Odovaldo, gəminin kapitanı Filipp Odovaldo, kral notariusu Luis Salsedo, keşiş Rodrigues Truxilyo, gəminin artilleriya kapitanı Marsel Düran on altı nəfər kanonirlə, ekspedisiyanın alqvasili (polislərin rəisi) Ernan Narvares, kapitan Alonso Murilyo otuz nəfər arbalyotçu ilə, mühafizə dəstəsinin komandiri leytenant Ernando Ramires qırx nəfər arkebuz və müşkətlə silahlanmış əsgərlə və ekspedisiya rəisinin 1-ci müavini Katalon hersoqunun keçmiş favoriti leytenant Andre Le-Kont. “Vanquardia”nın ümumi heyəti 136 nəfərdən ibarət idi.

Eksedisiya heyətinin ümumi sayı isə 230 nəfər adamdam ibarət idi. Halbuki əvvəlki qərarla 227 nəfər nəzərdə tutulmuşdu. Gəmi heyətlərinin adları xüsusi sənəddə və gəmi gündəliyində qeyd olunmasına baxmayaraq, kapitan Xuan Morelos və onun qardaşı Buenos-Ayresə kimi “Vanquardia”nın heyətində olacaq. Bunun səbəbini heç kim kapitan Markosa izah etmədi. Onlar Atlantik okeanını iri gəmidə qət etmək istəyirdilər.

İspan hərbi gəmisi “Vanquardia”nın su tutumu 280 ton, “Destino”nun su tutumu isə 140 ton idi. İndi təsəvvür

etmək olar gəmilər arasında necə fərq nisbəti vardı. Amma buna baxmayaraq, hər iki gəmi karavella tipli idi və bu cür gəmilərdə okeanı qət etmək o qədər də təhlükəli deyildi. “Vanquardia” bir neçə dəfə Atlantik okeanını qət etmişdi, “Destino” isə Aralıq dənizindən kənara çıxmamışdı. Bu həmin gəmi üçün iri bir su hövzəsində birinci keçid sayılırdı. Kapitan Markos okeanı qət etmək üçün heç də pis heyət toplamamışdı: vitse-kapitan Migel Kartahena 1588-ci ildə “Məğlubedilməz armada”nın tərkibində dənizçi olmuş və bu sahədə böyük təcrübə toplamışdı. Şturman Ameriqo Salvatyero cavan olsa da, çox savadlı təcrübəli dənizçi idi. Bosman Sanços Pueblo Migelin dostu idi. Onlar 1588-ci ildə “Məğlubedilməz armada”nın tərkibində bir yerdə döyüşmüşdülər. Otuz yaşlı bosman əvvəllər Yeni Dünya sahillərinə Espanyola adasına düz üç dəfə ticarət gəmilərində üzmüşdü. Gəminin baş matrosu Xose Pueblo da (bosmanın kiçik qardaşı) Migelin dostu idi. O, da qardaşı kimi 1588-ci ildə ingilislərə qarşı döyüşmüş və Espanyola adasına üç dəfə səyahət etmişdi. Kapitan Markos onlarla sorğu-sual keçirəndən sonra, hər bir adamın nə dərəcədə təcrübəli və bacarıqlı dənizçi olduğunu qiyabi dərk etmişdi. İndi qalırdı, praktik cəhətdən özlərini okeanda göstərmələri. Bu da ki, ertəsi gündən bilinəcəkdi.

Gəmidə əsas məsələ nizam-intizam idi. “Vanquardia” hərbi gəmi olduğuna görə orada sözsüz ki, nizam-intizam yüksək səviyyədə olacaqdı. “Destino”da da nizam-intizam həmin səviyyədə olmalı idi və bütün bu öhdəliklər iyirmi yaşlı Migelin üzərinə düşürdü. O, da, ki, bu işin öhdəsindən müvəffəqiyyətlə gəlməli idi. Karavellanın ərzaq məsələlərinə təchizat rəisi baş matros Qarsia Qomes baxacaqdı. O, gəminin köhnə heyətindən idi. Gəminin baş koku Xulio Mendes idi. Bu vəzifəsindən başqa o, aborigenlərlə mütəmadi olaraq döyüşə bilərdi. Əlbəttə ki, buna ehtiyac lazım olsa.

Gəminin idarə heyətinin əsas üzvləri bu şəxslər sayılırdı. Demək olar ki, onların əksəriyyəti ilə Migel tanış idi. Bosman ilə baş matrosu Migel özü dəvət etmişdi. Uzun sürməyən danışıqdan sonra onlar bu ekspedisiyada iştirak etmək üçün öz razılıqlarını bildirmişdilər. Migel flaqman gəmisinin (“Vanquardia”) heyətilə o qədər də tanış deyildi, amma kapitan Markosa bildirmişdi ki, bu komanda “Vanquardia”nın komandasından təcrübəli və bacarıqlıdır. Okeanda ən çətin əməliyyatlardan belə müvəffəqiyyətlə çıxıb gələcəklər. Losmanla onun heç bir tanışlığı yox idi.

Losman Uqo kapitan Markosun köhnə tanışlarından biri idi. O, on iki il müddətində Buenos-Ayres limanından Espanyola adasına və oradan geriye olan marşrutda ticarət

gəmisində losman işləmişdir. Dediynə görə La-Plata körfəzinin sahillərini beş barmağı kimi tanıyırdı. Lakin nə Magellan boğazı ilə, nə də ki, Cənubi Amerikanın qərb sahilləri ilə tanışlığı var idi. Ümumiyyətlə, belə bir losman “Destino”ya lazım deyildi. Losman gəmiyə qitənin şərq sahilində yox, qərb sahilində lazım idi. “Vanquardia”nın losmanı hər iki gəmi üçün bəs edərdi. Lakin hər ehtimala qarşı hər iki gəmidə losman gərək idi. Çünki karavellalar Atlantik okeanını keçəcək, okeanda isə hər an bir-birindən ayrı düşə bilərdilər. Özü də, “Destino” birinci dəfə idi ki, okeanı qət etməyə cəhd göstərəcəkdi. Bu isə heç də asan iş deyildi.

Bir az keçmişdi ki, kapitanın əmri ilə gəminin siqnal fanarları yandırıldı. Hava qaralmaq üzrə idi. Bu gecə də hava bürkü keçəcəkdi. Sübhə qədər güman var ki, limanda külək qalxacaq. Ona görə ki, üç gün idi Barselonada hava çox isti keçirdi. Belə bir havada hökmən külək qalxmalı idi. Bunu hər bir dənizçi yaxşı bilirdi. Ən təcrübəli şturman isə əvvəlcədən havanın neçə dəyişəcəyini təyin etməli idi. Buna baxmayaraq, bu səyahət zamanı Ameriqo öz işi üzrə çoxlu təcrübə qazana bilər, sənətini bu sahə üzrə xeyli təkmilləşdirə bilər.

Bütün ekspedisiyanın ən cavan üzvü coğrafiyaşünas Bartolomeunun kiçik oğlu, Xristofor idi. O, gəmidə həkim

vəzifəsini icra edəcəkdi. Yaşının az olmasına baxmayaraq, on altı yaşa təzəcə qədəm qoymuş Xristofor, həkimlik işindən çox yaxşı başı çıxırdı. Atasının dediyinə görə bu onda xüsusi vergidir. O, bu işin öhdəsindən çox bacarıqla gəlirdi. Bir sözlə, Xristofor ekspedisiya iştirakçılarının ən cavan üzvü idi.

Kapitana xəbər etdilər ki, on çəllək çaxır gətirilib. Çaxırın ümumi çəkisi min beş yüz kiloqram idi. Çaxırın gəmiyə qəbul edilməsi Qarsiaya tapşırıldı. Kapitan isə Migel ilə birlikdə gəminin ehtiyat hissələri barəsində müzakirə edirdi. Göyertə üçün on kub hazır taxta, yelkən üçün otuz kvadratmetr mahud parça, fallar (yelkənləri qaldırıb, aşağı salmaq, bayraqları və siqnallar qaldırmaq üçün xüsusi ləvazimat), şkotlar (düz, aşağı və əyri yelkənləri gəminin arxasına çəkmək üçün xidmət edir) və s. ləvazimatlar anbara yığılıb doldurulmuşdu. Bu tədarük kapitan Markosun uzaqgörənliyindən xəbər verirdi. Gəmi okeanı keçərkən qasırgaya və ya fırtınaya düşə bilərdi. Gəminin bəzi detalları sıradan çıxandan sonra həmin ehtiyat hissələrindən istifadə etmək lazım olacaqdı.

Gəmi yola düşməmişdən əvvəl losman Uqo, bosman Sanços və baş matros Xose kapitan körpüsündə dayanıb kapitanın və ya Migelin sərəncamlarını gözləyirdilər. Demək olar ki, onların hər üçü nizam-intizama riayət edən

adamlardı. Uqo ortaboylu, ortabədənli, yaşının qırx yeddi olmasına baxmayaraq çevik hərəkətli bir adam idi. Üzü bir balaca uzunsov, burnunun ucu şiş ağzındakı dişlərinin yarısı tökülmüş, qaşları düz, gözləri balaca, ağzı o qədər də yekə deyildi, başının tükləri yarı ağarmış halda qısa və biz-biz şəkildə idi. Burnunun ucunda balaca nöqtə kimi şiş və ağzının sağ tərəfi üstə xal vardı. Uqo ümumiyyətlə, öz işinin ustası sayılırdı. Onun gəmini idarə etməkdə xüsusi bacarığı vardı. Uqonun dediyi kimi Atlantik okeanın qərb sahilində üzərkən min-bir çətinliklərlə üzləşmişdir. Hətta belə bir keçidin birində onların gəmisinə Antil adalarının cənub-şərq sahilində üzərkən dəniz quldurları hücum etmiş və kiçik müqavimətdən sonra onlardan uzaqlaşa bilmişdilər. Kapitan Markos öz köməkçisinə bu haqda qısaca məlumat vermişdi. Lakin Migel özü bu haqda losmadan lazımlı məlumat almaq istəyirdi. Səyahət zamanı vitse-kapitanın bütün bu məlumatları toplamaq üçün, kifayət qədər vaxtı olacaqdır.

Baş matros Xose losmandan bir balaca hündür idi. Bədəni elə onun bədəni kimi eyni, lakin əzələli və möhkəm idi. Xose də cəld hərəkətli sayılırdı. Onun sifətinin ifadəsi başqalarına nisbətən sərt görünürdü. Buna baxmayaraq, Xose qəribə xasiyyətə malik idi. Komandir qarşısında özünü ən nizam-intizamlı və öz işinin öhdəsindən məharət-

lə gələn adam kimi göstərirdi. İşdə öz adamlarına qarşı tələbkar, lakin asudə vaxtı onlarla elə şit-şit zaraftlar və elə qəribə rəftar edirdi ki, guya Xose bütün matroslar kimi sadə adamdır. Lakin onun tərs damarı tutanda heç kim onun qabağında dura bilməzdi. Xose tez hirsələnən və emosiyalara uyan bir adamdır. Əlinin altında olan matrosların heç bir məsləhətinə qulaq asmazdı, hətta dərk etsə ki, həmin məsləhət onların ümumi işinə xeyir gətirəcəkdir. Yalnız ona verilən əmrləri can-başla yerinə yetirər, heç vaxtı onu müzakirə etməzdi. Bu baş matros Xosenin həm mənfi, həm də müsbət cəhətləri idi. Xose ispan olsa da, qədim romalı-lara oxşayırdı. Onun bənizi qalın gönə bənzəyirdi, almacığı üstündəki sümüklər qabaqa çıxmış, burnu nə böyük, nə də ki, balaca lakin düz idi, dodaqları o qədər də qalın deyildi, gözləri balaca, iti baxışları içəri girmişdi, qaşları qalın, sarı qısa qıvrım saçları, əynində sadə dənizçi paltarı vardı. Yaşı iyirmi yeddini təzəcə keçmişdi. Əllərinin və ayaqlarının iriliyi onun bədəninin iri sümüklü olmasından xəbər verirdi. Migel onun bir neçə münəqişədə iştirak etdiyini görmüş və baş matrosun nəyə qadir olduğunu bilmişdi.

Bosman Sanços hündürboy, enlikürək, iribədənli, iriqamətli, enlisifət iyirmi üç yaşında ağır hərəkətli bir adamdır. Ağzı o qədər də yekə olmayan, alt dodağı bir az qalın, sifətinin iri, yumru olmasına baxmayaraq, burnu

qardaşının burnu kimi balaca və düz idi. Lakin onun gözləri iri, qaşları da babat idi. Başının qara seyrək tükü az qala çiyinə tökülmüşdü. Üzünün tüklü olmasına baxmayaraq, onun xoş sifət, qətiyyətli bir adam olmasından xəbər verirdi. Sanços demək olar ki, bütün dənizçilərdən canlı və hündür idi. O, da qardaşı kimi mərd, qorxmaz, cəsarətli, cürətli dözümlülüyü ilə seçilirdi.

Gəminin komandasının əksəriyyəti cavan yaşlı dənizçilər idi. Bosman Sanços, onun köməkçisi Diyeqo Ramos, baş matros Xose, gəminin baş koku Xulio və bir çox matros Migelin təqdimatı ilə gəminin heyətinə dəvət olunmuş və hərə öz qabliyyətinə görə gəmidə işlə təmin olunmuşdu. Vitse-kapitan ona görə cavan və döyüş qabiliyyətinə malik olan adamları götürüb ki, lazım olanda onlardan döyüşdə də istifadə etsin. Dənizçi təcrübələri isə elə səyahət zamanı arta bilər. Əsas maneə Atlantik okeanı idi və bu okeanı bir fəlakətə rast gəlmədən qət etmək lazım idi. Sonra isə marşrut demək olar ki, təhlükəsiz olacaqdır, ona görə ki, “Destino” flaqman gəmisi ilə birlikdə qitənin sahil boyu ilə hərəkət edəcəkdə. Lakin bir çox təcrübəli dənizçilər deyirdilər ki, Atlantik okeanını qət etmək o qədər də təhlükəli deyil, amma Atlantik okeanından Sakit okeana çıxmaq üçün Magellan boğazını qət etmək dənizçilərə təhlükəli sayılırdı. Sıldırım qayalar, təhlükəli döngələr, sualtı qayalar

və şiddətli küləklər orada həddindən artıq təhlükə yaradırdı. Orada adamın başında nə gələcəyini əvvəlcədən bilmək olmazdı, bunu yalnız təsəvvür etmək olardı.

Əvvəla bu limanı tərk etmək lazımdır, sonra isə gələcəyi fikirləşmək olardı. Onsuz da əsas məqsəd Atlantik okeanını qət etmək və Magellan boğazını keçməklə, Mər-kəzi Çili sahillərinə yaxınlaşmalı və Araukan ölkəsinin cənubunda yerləşən Anqud körfəzinin şimal və ya şimal-şərq sahisində lövbər salmaq idi.

- Hələlik hamınız azadsınız. - deyə kapitan Markos gözlənilmədən onlara müraciət edərək, iradə ilə dilləndi və azca tərəddüddən sonra üzünü bosmana tutub həmin tərzdə sözünə davam etdi. - Bosman, hazırda gəmiyə gəlib-gedənlərə sən cavab verirsən. Elə et ki, gəmiyə kənar adam daxil olmasın.

Migeldən başqa hamı kapitandan uzaqlaşdılar. Markos bu tapşırığı bosmana versə belə, vitse-kapitan yaxşı bilirdi ki, gəminin təhlükəsizliyinə yalnız o cavab verir. Bu tapşırığı bosmana Migel özü verməli idi. Vitse-kapitan gəmidəki postları yoxlamaq üçün kapitan körpüsünü tərk etmək istədi, lakin kapitan ona yanında qalması məsləhət bildi. Kimin nə işi var idisə, özü kapitan körpüsünə gəlməli idi. Bu gəmidə qoyulan qayda-qanun idi. Migel də bir vitse-kapitan kimi bu qayda-qanunu çox yaxşı bilirdi. Sadəcə

olaraq o, kapitanın yanında qalmaq istəmirdi. Migel istər-istəməz ondan aralanmaq istəyirdi.

Kapitan Markos Floridanın atası olduğuna görə Migel onun üzünə dik baxa bilmir və ümumiyyətlə, hansısa daxili qüvvənin təsiri nəticəsində ondan utanırdı. Məhz bu səbəblərə görə o, kapitan körpüsünü tərk etmək istəyirdi. Bundan əlavə, onun başı özündən asılı olmayaraq dumanlanır və bir yerdə dayana bilmirdi.

XXIV fəsil. Öz işinə məsuliyyətlə yanaşan gəmi heyəti

Bir az keçməmiş kapitan körpüsünə ortaboylu, arıq olmayan, cəld hərəkətli, uzunsifət, nazikdodaq, ucuşuş uzunburun, saqqallı, çənəsi uzun, iyirmi səkkiz-otuz yaşlı saçları çiyinə tökülmüş bir dənizçi yaxınlaşdı. Onun sağ üzündə burnunun yanında yekə bir xal vardı. Gözləri balaca, içəri girmiş, çatmaqas, balaca alınlı idi. Bu, gəminin təchizat rəisi baş matros Qarsia Qomes idi. O, əvvəllər Kuba adasında təchizatçı işləmiş və həmin adada yerli

hindulara qarşı döyüşlərdə fəal iştirak etmişdi. Vətəninə beş il bundan əvvəl qayıdanda Barselonada kapitan Markosla tanış olmuş və o vaxtdan gəminin təchizatına başçılıq etmişdir. Kapitan Markos həm ondan, həm də onun gördüyü işdən tamamilə razı idi. Bir sözlə, Qarsia öz işinin öhdəsindən bacarıqla gələn adamdır.

- Sinyor kapitan, artıq mən öz işimi başa çatdırdım, - deyərək Qarsia birbaşa kapitana nizamla müraciət etdi. - un kisləri tryumun yuxarı bölmələrində yerləşdirilərək, subasma təhlükəsindən tamamilə uzaqlaşdırılıb. Elə çaxırları da kislərin altına düzmüşəm. Duzanlanmış ət və balıq çəlləkləri həmin otaqdadır.

Ərzaq təminatı və təchizatı öz qaydasındadırsa, deməli, ekspedisiyaya yollanmaq olar. Kapitanın əmri ilə gəminin tryumuna beş aylıq ərzaq ehtiyatı toplanmışdı. Karavellanın həmin tryumuna on ton un, iyirmi çəllək duzlu ət, on çəllək duzlu balıq, on çəllək çaxır, iki yüz şüşəyə yaxın şərab, (şərablar gəminin idarə heyəti üçün nəzərdə tutulmuşdu), on kisə duz, iyirmi çəllək su, meyvə-tərəvəz və sitrus bitkiləri, iki yüzə yaxın toyuq, yüz qaz, otuz donuz və on baş qoyun yüklənmişdi. Diri olan bu heyvan və quşlara baxmaq üçün iki nəfər xüsusi matros ayrılmışdı. Gəminin komandasını sinqa xəstəliyindən qorumaq üçün bu təzə ətdən istifadə olunacaqdı. Bu üsuldən axır zamanlar demək

olar ki, bütün dənizçilər uzaq səyahətlərdə istifadə edirdilər. Belə olan halda sinqa xəstəliyinə tutulanların sayı xeyli azalmışdı.

- Qarsia, bu səyahətdə bizim ərzaq cəhətdən qıtlığımız olmamalıdır. - deyə kapitan özünü şax tutub iradə ilə dilləndi. - Səyahət zamanı bizim “Vanquardia”dan asılılığımız olmamalıdır. Bu sınaqdan biz müvəffəqiyyətlə çıxmalıyıq. Mənə elə gəlir ki, gəminin yeni komandası mənim başımı uca edəcək.

- Sinyor, çalışacağam ki, bu sahədə sizi məyus etməyim, - deyə Qarsia itaətlə dilləndi. - mənim bu işdə böyük təcrübəm var. Təki, biz Atlantik okeanını qısa bir müddət ərzində qət edək. Hərçənd ki, bizim tryumlarda beş aylıq ərzaq var, lakin biz bu yolu nə qədər tez qət etsək, bir o qədər yaxşı olar. Onu da qeyd edim ki, gəmi çox ağır yüklənib. Bu cür ağır yüklə biz sürətlə hərəkət edə bilməyəcəyik.

- Qarsia, yadda saxla ki, biz ekspedisiyanın ehtiyatını təmin etmək üçün gəmiləri bu cür yükləmişik. - deyə kapitan ciddi halda izahat verməyə başladı. - İstər-istəməz biz bu cür yüklə də hərəkət edəcəyik. Artıq marşrut barədə qərar alınıb. Biz Fernan Magellanın kusu ilə hərəkət edəcəyik. Bu ən sərfəli marşrutdur. - Sonra o, üzünü Migelə tutub sözünə davam etdi. - Migel, bu sənin babanın ikinci

keçidi olacaq. Eyni yolla o, birinçi dəfə 71 il bundan əvvəl 1519-cu ildə keçmişdir. Yaddaşı möhkəmdir, sinyor Kartahena bizə bu işdə öz köməkliyini göstərə bilər. Onun bu işdə çox böyük təcrübəsi var. Biz ondan istifadə etməliyik.

- Babamın nə qədər imkanı varsa, bir o qədər də köməkliyini bizə göstərəcək. - deyə Migel fərəhlə dilləndi.
- Sinyor kapitan, Əgər biz Magellanın kursu ilə gediriksə, onda heç babamın köməyi lazım olmayacaq. Həmin marşrutu mən özüm də mükəmməl bilirəm.

Qarsia icazə alıb öz işinin dalıycan getdi. Migel ilə kapitan isə hələ də bu haqda fikir mübadiləsi edir. Onsuz da kapitan körpüsündə boş-boşuna dayanmaqdan, hansısa, bir mövzuda söhbət etmək çox yaxşı idi.

Gəminin komandası öz işi ilə məşğul olduğuna görə Migelgil kapitan kayutuna yollandılar. Bura çox geniş və işıqlı idi. Kayutun arxa divarı demək olar ki, pəncərə ilə əhatə olunmuşdu. Yerə iri palaz və keçə sərilmişdi. Ortada iri olmayan dördkünc masa qoyulmuşdu. Masanın üstündə peşəkar xəritəşünas tərəfindən çəkilmiş, Fernan Magellanın ekspedisiyasının yarımçıq marşrutunun xəritəsi vardı. Həmin marşrut San-Lukar-de-Barrameda limanından başlayaraq, Magellan boğazının çıxacağına - Sakit okeanın cənub girəcəyinə kimi verilmişdi. İndi tamamilə əmin

olmaq olardı ki, Mərkəzi Çili sahillərinə nəzərdə tutulmuş ekspedisiya, həqiqətən də Atlantik okeanını Magellanın marşrutu ilə qət edəcək. Buna qarşı alternativ variant yox idi. Bir çox səyyahlar okean keçidində həmin marşrutdan istifadə edirdilər. Migel doğrudan da həmin marşrutu mükəmməl surətdə əzbərləmişdi.

Qapıdan içəri girəndə kayutun sağ divarından hansısa naməlum xəritəşünas tərəfindən çəkilmiş, Cənubi Amerika-nın qərb sahilinin xəritəsi asılmışdı. Sözsüz ki, bu xəritənin düzgünlüyünə inanmaq peşəkar dənizçidə şübhə doğururdu və həmin xəritəyə etibar etmək sadəcə olaraq, sadələvhlik idi. Lakin pis-yaxşı bu ekspedisiya zamanı həmin xəritədən istifadə olunacaqdı. Söz yox ki, belə bir xəritədən “Vanquardia” gəmisinin kapitan kayutundan da asılıbdır.

Kayutun sol divarından isə naməlum rəssamlar tərəfin-dən çəkilmiş Xristofor Kolumbun və Ernan Kortesin portretləri asılmışdı. Bu kayutda bir çarpayı əvəzinə iki çarpayı qoyulmuşdu. Bu o demək idi ki, kapitanla yanaşı Migel də bu kayutda yaşayacaqdır. Çarpayının biri divarın sağında, o birisi isə sol tərəfində qoyulmuşdu. Bundan əlavə, pəncərə olan divarın altında yekə bir divan qoyulmuşdu. Divandan sol tərəfdə böyük olmayan dəmir seyf, sağ tərəfdə isə bir şaf qoyulmuşdu. Şkafın altında dörd

siyirtmə yeşik vardı. Buna söz yox ki, kapitan bu şkafda dəyişik paltarlarını saxlayırdı.

Gəmi üzü şərqə tərəf dayanmışdı, arxa tərəfində Barse-lona limanı yerləşirdi. Şəhər qaranlığa qərq olanda, varlı evlərdə şamlar yandırılır və həmin işıqlar burada iri bir şəhərin yerləşdiyini bildirirdi. Geçə yarısı həmin işıqların demək olar ki, əksəriyyəti söndürüləcək və şəhər yavaş-yavaş qaranlığa qərq olacaqdır.

- Migel, sənin yerin bax, oradadır, - deyə kapitan portretlər asılan divarın altındakı çarpayını Migelə göstərdi, özü isə divanda oturaraq ruh yüksəkliyi ilə sözünə davam etdi. - bura isə mənim yerim olacaq. O, biri çarpayıda isə sinyor Kartahena yatacaqdır. Mən coğrafiyaşünas Bartolo-meunu da bu otaqda yerləşdirmək istədim, ancaq o, oğlu Ameriqo ilə birlikdə zabitlər kayutunda qalması məsləhət bildi.

- Deyirəm bəlkə yaxşı deyil, - deyə Migel yarıutancaq halda dilləndi. - bəlkə mən də zabitlərlə bir yerdə həmin kayutda qalım. Sonra gəmidə artıq söz-söhbətlər yarana bilər.

- Sən məgər, kimdənsə çəkinirsən? - deyə kapitan müavininə nəzər salaraq qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. - Migel, yadda saxla ki, Mərkəzi Çili sahillərinə çatana kimi, məndən başqa “Destino”nun tərkibində nə qədər adam

varsa, hamı sənə tabe olacaq. Dənizə çıxan kimi orada komandir biz olacayıq. Unutma ki, gəmidəki nizam-intizamı mən səndən tələb edəcəm. Sən mənə tez-tez lazım olacaqsan deyə, mən səni bu otaqda yerləşdirdim. Gəminin bütün sirri ikimizin arasında qalmalıdır, həm də biz bir-birimizdən heç bir sirr gizlətməməliyik. Dənizçilərin hər bir işi güclü nəzarət altında olmalıdır. Səyahət zamanı bir nəfər də olsun belə, kefli olmalıdır. Kim kobudluğa əl atsa, heç bir güzəştə getmədən cəzalandırılmalıdır.

- Sinyor kapitan, mən çalışacağam ki, dənizçilər arasında nizam-intizam yüksək səviyyədə olsun. - deyə Migel çarpayısında əyləşdi. - Onların hamısı lazımi səviyyədə idarə olunacaq. Lakin unutmaq lazım deyil ki, Odovaldo qardaşları bizimlə bir heyətdədirlər. Onların isə nəyə qədər olduqlarını siz məndən də yaxşı bilirsiniz.

- Birtəhər onların da iplərini bir yerə yığırıq. - deyə kapitan qətiyyətlə dilləndi. - Nə qədər vaxtın varsa, uzanıb dincəl. Səhərcığı bizim işimiz həddindən artıq çox olacaq. İki-üç saat yatsaq pis olmaz. Tapşırıq ver ki, gəmiyə gələn adamları bosman qəbul etsin.

Kapitanın sərəncamını Migel dərhal yerinə yetirdi. Hərçənd ki, onun yuxusu gəlmirdi, amma o, məcburi olaraq yatıb dincini almalı idi. Ona görə ki, ertəsi günü onun görəcəyi iş həddindən artıq çox idi. Bunun üçün onda kifa-

yət qədər güc və enerji olmalı idi. Migel gəlib çarpayı-sında uzandı. O, dərin xəyala dalaraq, özündən aslı olma-dan yuxuya qərq oldu.

Bosman isə yavaş-yavaş gəmiyə daxil olan adamları qəbul edib, onları öz yerlərində yerləşdirirdi. Artıq kimin harada qalması əvvəlcədən bölünmüşdü. Odovaldo qardaş-ları, leytenant Vasko və leytenant Mişel birinci, losman Uqo, coğrafiyaşünas Bartolomeu və onun hər iki oğulları ikinci, təchizat rəisi Qarsia və leytenantlar Antonio ilə Silviyo isə üçüncü kayutda qalacaqdılar. Bosman və onun köməkçisi qalan matroslarla bir yerdə olacaqdır. Antonio ilə Silviyo idarə heyətinə daxil deyil və ekspedisiya iştirakçılarının heç birisindən üstün deyildirlər. Onlar bir çoxları kimi sırayı iştirakçı sayılırdılar. Sadəcə olaraq, onlar ekspedisiya rəisi kapitan Xuanın silahdaşı və yoldaşları idilər, həm də onların zabit rütbələri vardı. Məhz buna görə də kapitan Xuanın göstərişi ilə keçmiş konkistadorlar üçün rahat kayut ayrılmışdı. Bundan əlavə balaca bir otaq vardı ki, ora lazaret kimi fəaliyyət göstərəcəkdə. Ora Xristoforun ixtiyarında idi. Yalnız kapitan kayutunun mütəmədi olaraq iki əsgər qoruyurdu.

Dan yeri təzəcə sökülürdü ki, kapitan Markos ayağa qalxdı. Plana görə gəmi iki saatdan sonra limanı tərk etməli idi. Artıq indi gəminin bütün komandası hazırlıqlı vəziyyətdə

də olmalı idi. Kapitan göyərtəyə çıxanda bosman ona məlumat verdi ki, Odovaldo qardaşlarından başqa bütün komanda gəmidədir. Sözsüz ki, bu xəbər kapitanı məyus etdi. Halbuki bütün komanda bir saat bundan əvvəl gəmiyə toplaşmalı idilər. “Eybi yoxdur, bizim ixtiyarımızda hələ iki saat vaxt var”. - deyə kapitan bu sözləri deyib, kapitan körpüsünün ağzında dayanan qoca səyyaha yaxınlaşdı. Qoca səyyah göyə baxdığından kapitanın yaxınlaşdığını hiss etmədi. Kapitan onun fikrini yayındırmaq üçün bilərəkdən öskürərək onunla salamlaşdı.

- Sinyor, havanın necə olacağını təyin etmək istəyirsiniz? - deyə kapitan qoca səyyaha daha da yaxınlaşıb müəmmalı tərzdə dilləndi və o da göyə ötəri nəzər salaraq ehtiramla sözünə davam etdi. - Buludlar şimal istiqamətindən hərəkət edirlər. Görünür, onlar Pireney dağlarından gəlirlər. Çox güman burada yüngül külək əsəcək.

- Məgər, siz hiss etmirsiniz ki, həmin külək qərb istiqamətində əsməyə başlayır? - deyə müəmmalı tərzdə dillənən Rodrigues məyus halda başını tərpətdi. Belə olan halda bizim hərəkətimiz ləngiyə bilər. Lakin çox güman ki, axşama yaxın külək öz istiqamətini dəyişə bilər.

- Hara əsirsə-əssin, amma şimal istiqamətində əsməsin, - deyə kapitan öz fikrini dərhal bildirdi. - buludların hərə-

kəti heç ürək açan deyil. Belə getsə külək şimal istiqamətində əsə bilər.

- Unutmaq lazım deyil ki, küləyin gücü zəif olacaq. - deyə Rodrigues bir az tərəddüd edəndən sonra kapitana təsəlli verdi.

- Hər halda biz limanı tərk edə biləcəyik.

- Sinyor Kartahena, xəbəriniz var ki, biz Fernan Magellanın marşrutu ilə Sakit okeanın girəcəyinə hərəkət edəcəyik? - O, vaxt itirmədən bu məlumatı qoca səyyaha vermək üçün ehtiramla dilləndi. - Siz artıq bir dəfə bu yol ilə getmişiniz. Bu sizin ürəyinizdən ola bilər. Keçmiş günlərinizi bir xatirə kimi yad edərsiniz.

- Kim ki, bu təklifi veribsə, o, ağıllı adamdır. - qoca səyyah üzünə ciddi ifadə verməklə dilləndi. - Okeanı qət etmək üçün bu ən gözəl variantdır. Bilirsiniz, bu təklifi bir neçə gün bundan əvvəl mən kapitan Xuana vermişdim. O, isə fikirləşəcəyini bildirmişdi. Deməli, kapitan təklifi qəbul edib.

Sanki qoca səyyah özünü tərifləyirdi. Halbuki bu onun xasiyyətinə xas olan bir hərəkət deyildi. Sadəcə olaraq o, həmişə kapitan Xuanı bacarıqlı, ağıllı və təcrübəli bir rəis kimi qiymətləndirirdi. Ekspedisiya rəisi qoca səyyahın məsləhətlərinə çox məmnuniyyətlə qulaq asır və qəbul edirdi. Necə də olsa, qoca səyyah rəisin birinci müşaviri idi

və kapitan onun məsləhətlərini qulaqardına vurmamalı idi. Lakin hər şeydən əvvəl o, qoca səyyaha, keçmişdə tanınmış səyyah olduğu üçün hüsn-rəğbət bəsləyir və hörmətini hər yerdə saxlayırdı. Rodrigues araukanlara qarşı gedən mühari-bələrdə dəfələrlə iştirak etmiş və onda həmin hindu tayfasına dair qiymətli məlumatlar vardı. Həmin məlumatlar ekspedisiya iştirakçıları tərəfindən diqqətlə öyrənilməli idi.

Hiss olunurdu ki, ekspedisiya nəzərdə tutulmuş vaxtdan gec yola düşəcəkdir. Ona görə ki, saat altıya az qalmışdı amma nə Odovaldo qardaşları, nə kapitan Xuan, nə də ki, “Vanquardia”nın bir neçə üzvü limana gəlib çıxmışdılar. Kapitan Xuanın özü gəlib çıxmayıbsa, deməli, ekspedisiyanın yola düşməsi təxirə salına da bilərdi. Gözətçi matros həm “Vanquardia”, həm də “Destino” gəmisinə gələnlərə nəzarət edirdi. Lakin kapitan Markos və başqa adamlar nədənsə yola düşmənin təxirə salınmasından nigaran idilər. Hər nə olursa-olsun, bu haqda onlara xüsusi məlumat veriləcəkdə. Amma haçan, bu müəmmalı qalırdı?

- Çox güman ki, yola düşməyimizin vaxtı uzadılacaq. - deyə kapitan qoca səyyahın fikrini öyrənmək üçün müəmmalı tərzdə dilləndi. - Kapitan Xuan hələ də gəlib çıxmayıb.

- Ola bilər, - deyə qoca səyyah həmsöhbətinə nəzər salmadan qeyri-müəyyən tərzdə dillənərək üzünü limana tutdu və aludəliklə sözüünə davam etdi. - Nəsə olub ki,

kapitan Xuan hələ də gəlib çıxmayıb. Ancaq onu da deyim ki, bu heç də yaxşı əlamət deyil. Mən həmişə belə şeylərin əleyhinə olmuşam.

Qoca səyyahın sözlərində haradasa, həqiqət vardı. Ekspedisiyanın təxirə salınması heç də yaxşı əlamət deyildi. Belə bir təbdirə ciddi yanaşmaq lazım idi. Əgər, günortaya kimi uzansa, onda ekspedisiya ertəsi günü yola düşməli olacaqdı.

II hissə:

**Kapitan Xuan Odovaldonun
başçılıq etdiyi ekspedisiya
Kataloniya sahillərini tərk edib
Mərkəzi Çili sahillərinə polə
düşür**

I fəsil. Ekspedisiya iştirakçıları Barselona limanına toplaşirlar

Kataloniya paytaxtının əsas gəlir mənbəyi olan gəmi limanı bir çox iri şəhərlərin limanları kimi iri və genişdir. Limanın forması aypara şəklindədir. Oranın həm şimal, həm də cənub sahilində Katalon hersoqluğunun hərbi qarnizonları yerləşir. Həmin qarnizondakı hersoqluğunun dəniz piyadaları və yüksək hərbi təlim keçmiş əsgərləri cəmləşmişdi. Barselonanın dəniz tərəfdən girəcəyini həmin qarnizonların bastionları qoruyurdu. Bu bastionlar və qarnizondakı bəzi tikililər şəhərin bu hissəsinə xüsusi gözəllik verirdi. Limanın lap girəcəyində ticarət bazarı yerləşir və demək olar ki, şəhər əhalisinin əksəriyyəti buraya toplaşırdı. Bazarda bütün ticarət mübadiləsi aparılırdı. Dəniz və ya quru yollarla şəhərə gətirilən bütün əşya və ərzaq malları elə bu bazarda satılırdı. Bazar ilə yanaşı iri ərzaq, tikinti materialları və parça-geyim mallarının iri anbarları yerləşirdi. Xaricdən gətirilən malların 90%-i yerbəyer edilmək üçün həmin anbarlara yüklənir və oradan həmin bazara çıxarıldı. Ümumiyyətlə, mal mübadiləsinə görə Barselona bütün İspaniyada Seviliyadan sonra ikinci şəhər sayılırdı. Barselona heç də İspaniyanın balaca şəhəri

sayılmırdı. Madrid, Lissabon (1581-ci ildən Portuqal krallığı özünün geniş ərazili koloniyaları ilə birlikdə İspan imperiyasının tərkibinə daxil olmuşdur) və Seviliyadan sonra Barselona demək olar ki, imperiyanın dördüncü şəhəri idi. Seviliya ilə Lissabon Atlantik okeanının o tayında yerləşən koloniyalardan gələn ticarət və başqa gəmillərin dayanacaq yeri sayılırdısa, Barselona isə Aralıq dənizinin sahillərində yerləşən ölkələrdən gələn gəmilərin yük dövriyyəsinə görə Barselona, Aralıq dənizinin sahilində yerləşən iri limanların heç birisindən geri qalmırdı.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Barselonaya nə türk, nə də ərəb tacirlərinin gəmiləri yan alırdı. Limanda işləyən məmurların dediyinə görə hər gün Barselonaya orta hesabla on beş-iyirmi gəmi yan alır. Bu isə kiçik nəticə deyildi. Bu həm də onunla izah olunurdu ki, sözsüz ki, Barselona əlverişli coğrafi mövqedə yerləşirdi. Belə bir inkişafı olan şəhərin əhalisinin sayı da hədsiz dərəcədə artırdı. Kataloniyanın əyalətlərində yaşayan sənətkarlar və başqa təbəqəyə mənsub olan adamlar qazanc əldə etmək üçün şəhərə axışır və burada daimi yaşayış yeri axtarırdılar. Onlarla yanaşı varlı zadəganlar da öz evlərini əyalətlərdə qoyub Barselonaya köçürdülər. Məhz onların sayəsində şəhər günü-gündən genişlənir, gözəlləşir və abadlaşırdı. Şəhərdə

demək olar ki, hər ay bir-birindən gözəl binalar və imarətlər peyda olurdu. Şəhər əhalisinin əksəriyyətini katalon, ispan və sonra isə fransızlarla italyan millətindən olan adamlar təşkil edirdi. Hətta fransızların burada iri kvartalları vardı. Fransada gedən vətəndaş müharibəsi (1562-1598) bir çox katolik zadəganlarının Barselonaya axışmasına səbəb olmuşdu. Onlar burada torpaq və ya ev almaqla həmişəlik bu şəhərdə qalacaqlarını bəyan etmişdilər. Qəribə bir hal idi, şəhər əhalisinin bir çox zadəganları və başqa təbəqələrdən olan adamlar şan-şöhrət və var-dövlət əldə etmək üçün Barselonanı tərk edib, okeanın o tayındakı koloniyalara üz tuturdularsa da, əyalətlərdən və xaricdən gələnlər şəhərdə qalmaq üçün daimi yaşayış yeri axtarırdılar. Bir sözlə, Katalonyada güclü miqrasiya gedirdi. Xaricilərin Barselonya axışb gəlməsi nəticəsində şəhərdə yeni mədəniyyət mərkəzləri əmələ gəlmişdi. Bir çox böyük şəhərlərdə olduğu kimi Barselonada da kasıbların, dilənçilərin, soyğunçuların və hətta quldurların sayı həddindən artıq çox idi. Və onların ekstremist ruhda və ya sosial zəmində baş qaldırmaması üçün, şəhərin polisləri və mühafizə dəstələri əllərindən gələni edirdilər.

İnkvizitorlar və sırayı dini xadimlər İspaniyanın bir çox şəhərlərdəki kimi burada da özbaşınalıqlar edirdilər. Bir

çox günahsız adamlar onların əli ilə var-dövləti müsadirə edilmək şərti ilə dustaqxanalara atılır və tez-tez hallarda tonqallarda yandırılırdılar. Aşağı təbəqədən olan əhalinin elementar insan hüquqları və mənəviyyatı kütləvi surətdə pozulurdu. Bu isə o demək idi ki, şəhərdə böyük qanunsuzluq hökm sürür. Belə hallar isə hökmən üsyana gətirib çıxaracaqdır. Onsuz da kəndlilər, sənətkarlar və əhalinin başqa təbəqələri son zamanlar İspaniyanın bir çox əyalətlərində belə haqsızlığa qarşı üsyanlar qaldırırdılar. Bu üsyanlar amansızcasına yatırılsa da, kral bu faciələrdən bir nəticə çıxarmırdı. Şəhərdə yerləşən Kastiliya əsgərləri və məmurları katalonların bütün hüquqlarını demək olar ki, çox hallarda kobudcasına pozurdular. Bütünlüklə, onlar nə istəyirdilər, onu da edirdilər. Burada olan böyük vəzifələrin 80 %-i Kastiliya zadəganlarına verilirdi. Vergi ilə məşğul olan məmurlar isə yerli əhalinin demək olar ki, lap qanını sorurdular. Ancaq buna baxmayaraq, şəhər öz ahəngi ilə yaşayır və çiçəklənirdi. Bu proses isə iləbəil canlanırdı.

Limandakı bazarın cənub hissəsində böyük olmayan meydan vardı. Həmin meydana cürbəcür peşə sahibləri və xüsusən də gəmilərdə iş axtaran dənizçilər yığılırdı. Onlar Yeni Dünya sahillərinə səyahətə hazırlaşan hər bir kapitana və ya gəmi tərsanələrində gəmi sifariş etdirən sahiblərə

yapışb öz xidmətlərini təklif edirdilər. Əvvəllər, Yeni Dünya sahillərinə müntəzəm surətdə ekspedisiyalar olanda burada dənizçi qüvvəsi çatışmırdı, indi isə həmin sahillərə gəmi az getdiyindən dənizçi qüvvəsi havada qalmışdı. Migelin özü bir neçə dənizçini elə bu meydandan tapıb “Destino”nun heyətinə daxil etmişdi.

Bəzən elə olurdu ki, quldurun biri elə buradaca komanda təşkil edib, xaricdən gələn gəmiyə (çox hallarda ticarət gəmilərinə) hücum çəkir və gəmini ələ keçirəndən sonra həmişəlik Kataloniya sahillərini tərk edirdilər. Belə halların qarşısını almaq üçün limanda güclü mühafizə dəstəsi təşkil olunmuş və həmin dəstə meydana toplaşan adamların işlərinə nəzarət edirdi.

Barselona limanının şimal sahilinə yaxın iri bir gəmi tərsanəsi vardı. Tərsanədə cürbəcür tipli gəmilər tikilir və uzun səyahətdən qayıtmış gəmilər təmir edilirdi. Burada çoxlu fəhlə qüvvəsi çalışırdı. Yerli konstruktorlar yeni tipli gəmilərin layihələrini sifarişçilərə təqdim edir və həmin gəmini üç-dörd aydan gec olmayaraq, dənizə buraxırdılar. Əvvəllər gəmi tərsanəsində qalera, karakka, koqq, nao, briqantina və karavella tipli gəmilər istehsal olunurdusa, indi həmin siyahıya fleyt, qaleon, qaleot, korvet və freqatlar da daxil edilmişdi. Hazırda gəmi sifariş edənlərin sayı xeyli

azalsa da, gəmi konstruktorları və ustaları hələlik Barselonanı tərk etmək fikrində deyildilər. Düzdür, iri gəmi tərsanələri yerləşən Seviliyaya, Valensiyaya, Lissabona, Almeriyaya və Alikanteyə getmək olar, lakin orada da vəziyyət ürəkaçan deyildi. İş ondadır ki, əsrin əvvəllərində həmin gəmilər Yeni Dünyaya üzmək üçün sifariş edilirdisə, indi vəziyyət xeyli dəyişmişdi. İspaniyanın oradakı müstəmləkələrində Panama, Portobelo, Havana, Akapulko, Kalyao, Buenos-Ayres, Rio-de-Janeyro, Valparaiso, Quayakil, Karakas, Kartahena, Marakaybo və s. kimi liman şəhərləri tikilmiş və hər bir liman gəmi tərsanələri ilə təchiz olunmuşdur. Əgər, gəmilər Yeni Dünyada istifadə etmək üçün sifariş olunurdusa, indi həmin gəmilər elə okeanın o tayındakı tərsanələrdə tikilirdi.

Bəzi konstruktorlar və sənətkarlar yaxşı pul qazanmaq üçün kimi tək, kimi isə ailəsilə birlikdə Yeni Dünya sahillərinə yollanırdı. Hələlik isə Barselonanın tərsanələrində iş ahəngi dayanmır və orada yeni-yeni gəmilərin istehsalı davam etdirilirdi. Gəmi təkcə, okeanın o tayında yox, Avropa sahillərində üzmək üçün də lazım idi. Barselonada tikilən bir çox gəmilər sərnəşin daşımaq üçün nəzərdə tutulmuşdu. Hazırda sərnəşin danışmaq ən əlverişli iş və çoxlu qazanc əldə etmək üçün sərfəli idi.

Bugünkü gündə limanda səksənə yaxın irili-xırdalı gəmi lövbər salmışdı. Burada karavella, qaleon, qalera, nao, qaleot, briqantina, karakka, briq, şxuna, velbot və başqa-başqa gəmilər görmək olurdu. Onların bayraqştokunda öz dövlətlərinin bayraqlarını vermək olurdu. Məhz bununla da Barselona limanının beynəlxalq port olduğunu bilmək olurdu.

Səhərin təzə açılmasına baxmayaraq, artıq limanın ağzına lazımı qədər adam toplaşmışdı. Saat səkkizə az qalmışdı ki, sahil kənarına iki kareet yaxınlaşdı. Kapitan körpüsündə dayanan Migel karetdan düşənlərə nəzər saldı. Polkovnik Alonso, qardaşı kapitan Xuan, “Vanquardia” gəmisinin kapitanı Filipp Odovaldo və Morelos qardaşları sahildə göründülər. Onların hamısı polkovnik Alonso ilə vidalaşib sahildəki qayıqlara mindilər. Qayıqlar sahildən aralandılar.

Sahil ilə məsafə az olduğuna görə Migel hər şeyi açıq-aydın görürdü. Gəmilər sahildən təxminən otuz-otuz beş metr aralı, üz şimala tərəf dayanmışdılar. “Vanquardia”, “Destino”dan on beş metr sol tərəfdə lövbər salmışdı.

Bir yerdə gələn qayıqlar yolun ortasında bir-birindən ayrılıb, biri “Vanquardia”ya, o biri isə “Destino”ya tərəf üz tutdu. Migel onlara tərəf gələn qayıqda kapitan Xuan və onun qardaşı oğlanlarının oturduğunu gördü. Ekspedisi-

yanın rəisi yeni təlimatlar vermək üçün “Destino”ya gəlirdi.

Gəminin anbarlarını yoxlayan kapitana bu haqda məlumat verildi. Kapitan Markosun əmri ilə bütün heyət gəminin bak hissəsində sıraya düzüldü. Heyətin də zabitləri əsgərlərinin və matroslarının qabağında öz yerlərini tutdular.

Sahildə dayanan polkovnik Alonso göyertələrdə nə baş verdiyini diqqətlə izləyirdi. Komandaların arasındakı nizam-intizam həddindən artıq yüksək səviyyədə idi. Belə getsə, ekspedisiya iştirakçıları bu səyahət zamanı heç bir çətinliklə rastlaşmayacaqlar. Bu minvanla müsbət nəticə əldə etmək olar.

Qayıqdakılar göyertəyə qalxan kimi bütün komanda ekspedisiyanın rəisini ürəkdən salamlayıb alqışladı. Odovaldo qardaşları əmələrinin yanında qalmaq istədilər, ancaq kapitan Markos gəmidə olan nizam-intizamı ekspedisiya rəisinə nümayiş etdirmək üçün, elə onun yanında zabidlərə öz əsgərlərinin yanında sıraya düzlənməyə göstəriş verdi. Hər iki qardaş kapitanın göstərişini narazılıqla olsa da, əməl etdilər. Hər ehtimala qarşı rəis hər iki zabite qətiyyətlə bildirdi ki, Mərkəzi Çili sahillərinə çatana kimi hamı bir nəfərə kimi kapitan Markosun göstərişlərinə əməl etməli və onun əmrlərini sözsüz yerinə yetirməlidir. Məhz bundan sonra Odovaldo qardaşları kor-peşman öz əsgərləri-

nin qarşısında şax dayanmaq məcburiyyətində qaldılar. Ekspedisiya rəisi kapitanın bu cür tələbkər olmasından razı qaldı. Markos bildirdi ki, bütün heyət bir nəfər kimi sıraya düzülübdir. Heyətin sayı məlum olandan sonra aydın oldu ki, ekspedisiyadan imtina edən olmayıbdır. Rəis də bildirdi ki, “Vanquardia”da tam heyətlə hazırlıqlı vəziyyətdədir.

Sonra kapitan Xuan sıraya düzülmüş heyətin qarşısında dayanaraq, başını dik tutdu və yüksək səsle çıxış etməyə başladı:

- İspaniyanın igid fədailəri! Bu gün biz, bir saatdan sonra vətənimizin sahillərini tərk edib, müqəddəs iş üçün Yeni Dünya sahillərinə yola düşəcəyik. Bildiyiniz kimi, Yeni Dünya sahillərində 35⁰ şm. en dairəsindən cənuba doğru 56⁰ c. en dairəsinə kimi (1581-ci ildə Portuqaliya krallığı İspaniya krallığının tərkib hissəsinə daxil ediləndən sonar, Cənubi Amerikadakı Portuqaliyanın Braziliya koloniyası da İspaniyanın ərazisi hesab olunmağa başladı) iri bir ərazi İspaniya imperiyasının tərkib hissəsidir. Orada yaşayan bütün hindu tayfaları bizim əzəmətli kralımızın himayədarlığı altına keçib, ona sədaqətlə qulluq edəcəklərinə and içiblər. Başa düşürsünüz, orada yaşayan bütün hindular bizim kralımızın təbəçiliyi altındadırlar. Lakin Mərkəzi Çili sahillərində Araukan ölkəsi var və həmin ölkədə yaşayan hindu tayfası bizim kralın himayəsi altından

çıxaraq, imperiyaya qarşı üsyan qaldırırlar. Onlar bizim həmvətənlərimizi öldürür, onların yaşadıkları evlərə basqın edirlər. Bir sözlə, onlar bizim krala itaət etməməklə və başqa-başqa quldur əməllərinə görə cinayət törədiblər. Araukanlar hökmən həmin cinayətlərinə görə gərək cəzalanmalıdırlar. Onlar bizim imperiyamızın qanunlarına tabe olmasalar, hamısı bir nəfər kimi əfv edilmədən qılincdən keçiriləcək, əsirlər isə edam olunacaqlar.

Bizim əzəmətli kralımız II Filipp imperiyamızın düşmənlərini məhv etmək üçün, bu şərəfli işi bizə tapşırıb. Bu şərəfli missiyanı yerinə yetirməyə yalnız biz layiq görülmüşük. Başa düşürsünüz, biz araukanları törətdikləri cinayətlərinə görə məhv edib, vətənə yalnız qələbə ilə qayıtmalıyıq. İspan əsgəri nəyə qadir olduğunu bir daha Yeni Dünya sahillərində yaşayanlara sübut etməlidir. Bütün Avropa ispan əsgərinin adını eşidəndə yerində tir-tir əsir. Xristianlığın bütün dünyada həyata keçirilməsində ispan əsgərinin rolu danılmazdır. Məğlubedilməz Osmanlı Türkiyəsinin ordusunu məhz ispan əsgərləri darmadağın edib (kapitan Xuan 1571-ci ildə Lepanto yaxınlığında baş verən döyüşü nəzərdə tutur). Halbuki, hamı çox yaxşı bilir ki, şərqdə türk əsgəri, qərbdə isə ispan əsgəri bütün Avropaya meydan oxuyur. 1571-ci ildə türkləri darmadağın etməklə, II Filipp bütün dünyaya ispan əsgərinin qüdrətli və

məğlubedilməz olduğunu sübut etmişdir. Bir daha xatırladıram, ispan əsgəri qorxu və məğlubiyyətin nə olduğunu bilmir. Məğlubedilməz ispan əsgəri Yeni Dünyada iri bir ərazini iyirmi-otuz il müddətinə fəth etmişdir. Yüz illərlə möhkəmlənən və qüvvətlənən İnk və Astek imperiyalarını məhz bizim məğrur cəngavərlərimiz Fransisko Pizarro və Ernan Kortes başda olmaqla, bir neçə ilin ərzində darmadağın etmiş və həmin ölkələri İspan imperiyasının tərkib hissəsi elan etmişlər. Həmin nəhəng imperiyaların qısa müddətə darmadağın edilməsi, hər b tarixində möcüzə sayılır. Mən yəqin bilirəm ki, nə fransız, ingilis, avstriya, alman, isveç, nə də ki, türk əsgərləri həmin işin öhdəsindən gələ biləcəkdilər. Çünki adını çəkdiyim əksəriyyət dövlətlərin nəyə qadir olduqlarını Flandriyada gedən müharibədə görürük. Oılar o qədər bizdən qorxurlar ki, hətta birləşib bizim əsgərlərə qarşı döyüşlərdə iştirak edirlər. Yenə də sizə bildirirəm, o imperiyanın ki, məğrur və məğlubedilməz əsgərləri Yeni Dünya sahillərində qüdrətli və məğlubedilməz İnk və Astek imperiyalarını fəth ediblərsə, həmin imperiyanın əsgərləri Araukan ölkəsini fəth etməlidirlər. Araukanlar törətdikləri cinayətlərə görə cəzalarına çatmalı, biz isə vətənə qələbə ilə qayıtmalıyıq. Qələbə qazanmayınca, bizim üçün vətənə geriə yol yoxdur.

Allahın köməyi və əzəmətli kralın adı ilə biz İspaniyanı tərk edib, Mərkəzi Çili sahillərinə yola düşürük. Pedro Valdiviyanın və başqa kokistadorların edə bilmədiklərini, biz etməliyik. İspan əsgəri, ispan silahı ilə imperiyanın bütün düşmənlərini məhv etməlidir.

İgid və qəhrəman əsgərlər! Əzəmətli kralımız bizə böyük ümid bəsləyir. Bu şərəfli iş yalnız bizə tapşırılıbdır. Hərə öz silahı ilə ad-san qazanmalıdır.

Ekspedisiya rəisinin bu cür alovlu çıxışı bütün gəmidəkilərin sıralarında canlama yaratdı və yola düşməzdən əvvəl onlarda olan ruh yüksəkliyini qalırdı.

- İspaniyanın igid və qəhrəman əsgərləri! - deyə kapitan Markos rəisin icazəsilə, bir-iki kəlmə danışmaq üçün ehtiramla sözə başladı. - Sinyor Odovaldo düz deyir, bizdən başqa heç kim bu şərəfə layiq görülməyib. Əzəmətli və qüdrətli kralımız II Filipp bizə böyük ümid bəsləyir ki, Yeni Dünya sahillərinə yola salır. Biz də onun ümidini doğrultmaq üçün imperiyanın düşmənlərini məhv edib, İspaniyaya yalnız qələbə ilə qayıtmalıyıq. Biz ispan əsgərinin şərəf və ləyaqətini uca tutmalıyıq. Kapitan Xuan kimi rəisimiz varsa, onda həmin ekspedisiya hökmən müvəffəqiyyətə nail olacaq. Şəxsən mən onun kimi məşhur konkistadorun ardınca, hara desələr gedərəm.

Qoy Allah özü bu işdə bizə kömək olsun.

Kapitan Markosdan sonra bu yığıncaq başa çatdı. Ekspedisiyanın rəisi gəminin bütün zabitlərinə lazımı tapşırıqlar verib trapla qayığa endi. O, “Vanquirdia”nın da göyərtəsində belə bir çıxış etdi. Bu bir növ ənənəyə çevrilmişdi. Hər hansı bir ekspedisiya yola düşməzdən əvvəl, onun rəisi iştirakçılar qarşısında “əlvida” çıxışı edirdi. “Əlvida” çıxışı ekspedisiya. iştirakçıları üçün xeyir-dua sayılırdı. Bundan əlavə heyət qarşısında ya kral, ya da, hersoq tərəfindən göndərilmiş müqəddəs ata da çıxış etməli və o, da xristianlığı yaymaq üçün ekspedisiya iştirakçıları ilə birlikdə naməlum torpaqlara yola düşməli idi. Sözsüz ki, belə bir adam ekspedisiyaya təhkim olunmuşdur. Həmin keşişdən başqa ekspedisiyaya kral notariusu da göndərilmişdi. Araukan ölkəsi zəbt ediləndən sonra, notarius kral fərmanında xüsusi qeydlər apararaq həmin əraziləri ispan imperiyasının tərkib hissəsi elən edəcəkdir.

II fəsil. Gəmilər Aralıq dənizinə çıxır

Artıq yola düşməyə bir saatdan az vaxt qalmışdı. Gəmilər yola düşmək üçün tam hazırlıqlarını bildirməliydilər. Bu haqda isə yalnız gəmilərin kapitanları öz fikirlərini söyləməliydilər. Hələ dünən axşam vaxtı kapitan Markosun əmri ilə gəminin operdek hissəsindən (top göyərtəsi) yuxarıya, göyərtənin bak (fok dor ilə buşprit arasındakı sahə) hissəsinə, buşpritin ağzına bir top qoymuşdular. Lövbərlər və İspaniyanın bayraqları bayraq-ştoklarda qaldırılan kimi, həmin anda hər iki gəmilərin buşpritlərinin ağzına qoyulmuş toplardan salyut atəşləri atılacaqdı. Məhz bundan sonra gəmilər limanı tərk edəcəkdilər. Bu da bir növ dənizçilərdə ənənəyə çevrilmişdi. Uzun müddətli səyahətə çıxan hər bir gəmi ya okeanda, ya da dənizdə eyni ölkədən olan gəmi ilə rastlaşanda, həmişə bir topdan salyut atəşi açılırdı.

“Vanquardia” hərbi gəmi sayıldığından onun buşpritinin ağzında iki top qoyulmuşdu. Ümumiyyətlə, həmin karavella on səkkiz top ilə silahlanmışdı. Topun ikisi daimi buşpritin ağzında, ikisi arxada, beşi gəminin sağ, beşi isə, sol tərəfində yerləşdirilmişdi. Bu cür silahlanmış gəmi heç bir pirat gəmisindən çəkinmədən dünyanın bütün okeanlarında sərbəst üzə bilər. Açıq-aydın hiss etmək olurdu ki,

“Vanquardia” da ağır yüklənib. Belə bir ağır yük isə gəminin manevr etməsinə xeyli maneçilik törədə bilərdi.

“Vanquardia” bu səyahətə üç qayıq və dörd lövbər ilə, “Destino” isə iki qayıq və üç lövbər ilə çıxırdı. Qayıqların hamısı altı avarlı idi. Səkkiz nəfər adamı bir qayıq əməlli-başlı suyun üzərində saxlayırdı. İki gəmi üçün beş qayıq tamamilə bəs edirdi. Bir dəfəyə həmin qayıqlar otuz nəfər adamı sahilə çıxara bilərdi. Bu isə sahildə olan düşmənin üzərinə hücum etmək üçün pis nəticə deyildi.

Ekspedisiya iştirakçılarının bir çox üzvü polkovnik Alonso dayanan istiqamətə nəzər salmışdılar. Vaxt keçdikcə, onun başına adamlar toplaşır və uzaq səyahətə hazırlaşan gəmilərə tamaşa edirdilər. Ona görə ki, belə mühüm hadisələr tez-tez baş vermirdi.

Polkovnik Alonsonun mühafizəçiləri onun başına toplaşan adamları yaxın buraxmır və onlardan kənarda dayanmalarını tələb edirdilər. Bütün Barselonada xüsusi hüsn-rəğbətə malik olan bu zabıt iki karetin arasında dayanıb, qarşıda lövbər salmış gəmilərə diqqətlə nəzər yetirirdi. Sahili tərk etməməsindən hiss etmək olurdu ki, hazırda o, ağır iztirab içindədir. Bu asan olmayan ekspedisiyada, onun iki oğlu, iki qardaşı, bir bacanağı və neçə-neçə

yaxın dostları iştirak edir və əvvəlcədən bilmək olmaz, bu ekspedisiyadan kim sağ-salamat qayıdacaqdır. Araukanlar neçə-neçə ispan ekspedisiyalarını darmadağın etmiş və indiyə kimi məğlubiyyətə düşər olmamışdılar. Bütün bu xoşagəlməz hadisələri qoca səyyah demək olar ki, ekspedisiya iştirakçılarına müfəssəl şəkildə danışmışdı.

Bəzi adamlar onun bu sözlərinə inanmır, bəziləri isə bir həqiqət kimi bunu qəbul edirdilər. Araukanlara qarşı mübarizə asan olmayacaq və sözsüz ki, bir neçə konkistador həmin ekspedisiyadan əbədi olaraq qayıtmayacaqdır.

Elə bu zaman polkovnik dayanan yerə altı atlı gəldi. Onlardan biri Alonsoya nəsə deyəndən sonra, onun mühafizəçiləri həmin atlılarla birlikdə karetlərin yanına toplaşan camaatı oradan qovmağa başladılar. Görünür, hansısa yüksək vəzifəli bir şəxs limana təşrif buyuracaqdır. Özü də ki, ekspedisiyanı yola salmaq məqsədilə.

Həmin atlıların gəlişilə gəminin bütün komandası nəzərlərini Alonso dayanan yerə yönəltdilər. Məsafə qısa olduğuna görə, qoca səyyah atlıları diqqətlə süzərək, yanındakılara bildirdi ki, - “atlıların geyimidən müəyyən etmək olar ki, onlar Kataloniya hersoqunun əsgərləridirlər” - Bir neçə adam şəxsən bu xəbərdən yox, qoca səyyahın doxsan yaşında bu cür görmə qabiliyyətinin olmasına, mat-

məttəl qaldı. Belə olan halda heç kim qoca səyyahı iş üçün yararsız adam adlandırma bilməzdi.

Doğrudan da heç beş dəqiqə keçməmiş limana on beş atlının əhatəsində gözəl və yaraşqlı karet daxil oldu. Karet orta sürətlə hərəkət edirdi. Atlılar qarşılarına çıxan hər bir adamı əllərindəki sekira ilə qovurdular. Qoca səyyah düz müəyyən etmişdir, polkovnik Alonsoya yaxınlaşan atlılar Kataloniya hersoqunun əsgərləri idilər. Ona görə ki, kareti mühafizə edən atlıların da paltarları eyni cür idi.

Karetin qabağında gedən atlı “Kataloniyanın vitse-kralına yol verin. Kataloniyanın vitse-kralına yol verin”. - sözlərini deyə-deyə camaatı yoldan çəkilməyə təhrik edirdi. Kimisi yol verir, kimisi vitse-kralın gəlişinə mat-məttəl qalır, kimisi onu görmək üçün karetin pəncərələrinə yaxınlaşmaq istəyir, kimisi də kənara çəkilib Kataloniyanın sahibini ürəkdən alqışlayırdı.

Ekspedisiyanın rəisi deyəndə ki, gəmilər saat 9-da yola düşəcək, indi aydın oldu o, nəyi nəzərdə tuturdu. Katalon hersoqunun gəlişi elə saat 9-a təsadüf edilirdi.

Kataloniyanın varisini, dövlət adamları vitse-kral, Kataloniyada yaşayan əhali isə onu hersoq adlandırırdı. İş ondadır ki, bu vəzifəyə ümumiyyətlə, yüksək titulu olan şəxslər təyin edilir, xüsusilə də hersoqlar. Gələcəkdə,

həmin adamlar İspaniya kralının təhriki ilə istefa adı altında işdən azad ediləndə onlar hersoq titulu ilə həmin vəzifədən azad edilirdi. Bundan əlavə, Kastiliya, Katalon, Araqon, Estremadura, Əndəlüs və başqa krallıqlar birləşib vahid İspaniya dövləti yaradıblarsa, artıq oralara krallıq kimi yox, hersoqluq kimi baxırdılar. Kral II Filipp öz varislərini həmin hersoqluqlara təyin edəndə, yuridik olaraq, onları vitse-kral adlandırırdı. Formal olaraq isə onlar vitse-kral kimi fəaliyyət göstərə bilmirdilər. İndisə Portuqal krallığı İspaniyaya birləşdirilmiş və oranın varisinin hüquqları o biri əyalətlərdəki varislərin hüququ kimi eyni idi. II Filippin hökmrənliyi bütün əyalətlərə şamil olunurdu.

Hersoqun kareti gəlib birbaşa polkovnik Alonsonun yanında dayandı. O, da tərəddüd etmədən qapını açıb hersoqa təzim etdi. Hersoq karetdən düşən kimi hər iki gəminin komandaları “ura” sədaları ilə onu alqışlamağa başladılar.

- Yaşasın vitse-kral! Ura! Yaşasın vitse-kral!

“Vanquardia”nın buşpritinin ağzında dayanan iki topun birindən atəş açıldı. Atəş açılan kimi də həmin gəminin komandası “Yaşasın vitse-kral! Yaşasın polkovnik Alonso!” – deyərək qışqırdılar. Məhz bundan sonra kapitan Markosun başçılıq etdiyi heyət də vitse-kral ilə yanaşı, polkovnik Alonsonu alqışlamağa başladı.

Kataloniyanın vitse-kralı ilə yanaşı polkovnik Alonsonu da alqışlamaq əyalətin varisinə pis təsir göstərə bilirdi. Lakin buna baxmayaraq, o, sağ əlini qaldırıb ekspedisiya iştirakçılarını salamladı. Elə bu vaxt gəmilərin bayraq-ştoklarında İspan imperiyasının bayraqları qaldırıldı. Bayraqlar qaldırılan kimi baklarda olan toplardan atəş açıldı. Bu gəmilərin yola düşməsinə işarə idi. Artıq gəmilər hərəkətə başlaya bilərdilər. Saat isə düz 9 idi. “Destino”ya dövlət bayrağının qaldırılmasına köhnə konkistador leytenant Vasko Velaskes layiq görülmüşdü.

Kapitan Markos öz yerini kapitan körpüsündə tutdu və bütün komandaya öz yerini tutmaq əmrini verdi. Migel vitse-kapitan olduğuna görə kapitan körpüsündə kapitanın yanında dayandı. Şpilin ağzında Migelin yaxın dostları Osvaldo ilə Sebastyan hazırlıqlı vəziyyətdə dayanmışdılar. Lövbəri qaldırmaq şərəfi onlara nəsib olmuşdu. Hər iki cəngavər Mərkəzi Çili sahillərinə çatana kimi gəmidə yunqa vəzifəsini icra edəcəkdilər.

“Vanquardia” ilə paralel „Destino“da da eyni komandalər verilməyə başladı. Kapitan Markos başını dik tutub iradə ilə komanda verdi:

- Lövbər qaldırılsın! Blind, fok və bizan yelkənlər bərkidilsin!

Bu komandadan sonra matroslar hərəkətə gəldilər. Osvaldo ilə Sebastyan şpili fırladaraq, lövbəri limanın dayaz olmayan qumlu dibindən qopardılar.

Yelkənlər qaldırılan zaman Migel avtomatik olaraq, fəaliyyətinə başladı. O, matrosların gördükləri işə nəzarət etməli idi. Buşpritə, qrot-marsa və bizan-marsa qalxan matroslar xüsusi nəzarət altında idilər. Çünki əsas işləri onlar görürdülər.

Şkotları və kontr-şkotları möhkəm bağlayın. - deyə Migel bu işlərlə məşğul olan matroslara xüsusi göstəriş verdi.

Bosman Sanços mars-reyləri qaldıran dreplərdən necə istifadə olunmasına nəzarət edirdi. Eyni vaxtda yelkənlərin aşağı reylərini qaldırmaq üçün qardellərdən istifadə olunurdu. Blind yelkənin qaldırılması üçün fallar hərəkətə gəldi.

Bir sözlə, gəmidə bütün iş öz ahəngi ilə gedirdi. Matroslar öz işlərinin öhdəsindən gəlmək üçün sanki bir-birlərilə yarışa girmişdilər. Onlar bütün işləri böyük ustalıqla görürdülər. Kapitan onların işindən tamamilə razı idi. Həmin matroslar əvvəllər mahir və təcrübəli dənizçi olublar. Migel də onların gördüyü işlərdə bir nöqsan tapmırdı.

Bir anın içində yelkənlər yerlərini dorlarda tutdular. Sükan arxasında şturman Ameriqo dayanmışdı və səbirsizliklə kapitanın əmrini gözləyirdi. Atası ilə qardaşı da onun yanında idilər.

- Şturman, - deyə kapitan səsini qaldıraraq, əmiranə halda dilləndi və üzünü ona tərəf tutmadan həmin tərzdə sözlünə davam etdi. - gəminin istiqamətini 90^0 sağa tərəf döndər! Kursumuz, cənub, cənub-şərqdir!

Sükanın hərəkətə gəlməsi nəticəsində “Destino” yerindəcə silkələndi. Gəmi yavaş-yavaş istiqamətini 90^0 sağa döndərməyə başladı. Şturman böyük bir həvəslə gəminin sükanını idarə edirdi. Hər ehtimala qarşı rumpelin yanında iki matros dayanmışdı. Şturmanın yanında dayanan coğrafiyaşünas oğlunu cürbəcür təriflərlə ruhlandırırdı. Halbuki buna heç bir ehtiyac duyulmurdu.

“Vanquardia” bir neçə saniyə bundan əvvəl hərəkətə gəlmişdi. Ekspedisiyanın flaqman gəmisi sayıldığı üçünböyük karavella mütləq qabaqda getməli idi. Lakin “Destino” solda dayandığından bu hələlik mümkün deyildi. Ona görə ki, hər iki gəmi eyni vaxtda istiqamətini 90^0 sağa tərəf döndərəndə, onda “Vanquardia” “Destino”dan arxada

qalacaqdı. Bu bir növ səhv hərəkət idi. Migel tələm-tələsik bu haqda kapitana məlumat verdi. Lakin artıq gec idi. Kapitan özü bu səhvi dərk etmişdi və vəziyyətdən çıxmaq üçün bir yol axtarırdı. Necə olsa da, artıq şturman kapitanın əmrini yerinə yetirmişdi. “Destino” sürət götürərək, Barselona limanını cənub, cənub-şərq istiqamətində tərk edirdi. Bütün bunları həm Alonso, həm hersoq, həm də gəmilərin yola düşməsi ilə əlaqədar onları ürəkdən alqışlayan camaat görürdü.

- Sinyor kapitan, yaxşısı budur, sürəti azaltmaq üçün yelkənləri aşağı salmayaq. - Kapitanın əmrini özündən asılı olmayaraq, icra etmək istəməyən Migel qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və kapitanın diqqətini özünə cəlb edəndən sonra müfəssəl şəkildə sözünə davam etdi. - Mənim yaxşı bir təklifim var. Gəlin, “Vanquardia”ya imkan verib qabağa buraxaq. Bunun üçün gəminin istiqamətini yenidən 90⁰ sola döndərək və istiqaməti şərqə tərəf tutaq. Flaqman gəmisi üçün yolu azad edəndən sonra “Vanquardia”nın qabağa çıxmasını gözləyək. Biz isə həmin müddət ərzində şərq istiqamətində hərəkəti dayandırmaq üçün gəminin istiqamətini 270⁰ sola tərəf döndərərək, kursu yenidən cənub, cənub-şərq istiqamətinə tutarıq. Mənə elə gəlir bu əlverişli variantdır.

Kapitan bir anlığa köməkçisinin verdiyi təklifi beynində təhlil etdi. Migel çox yaxşı təklif verirdi. Bundan əlavə, sahilə dayanan camaatın alqışlamasının əvəzi olaraq, gəmi bu maneərlə öz təşəkkürünü bildirirdi. O vaxta kimi isə “Vanquaria” sözsüz ki, qabağa çıxa bilərdi. Artıq vaxt itirmək lazım deyildi. Fəaliyyətə başlamaq lazım idi.

- Migel, mən sənə ilə tamamilə razıyam, - deyə kapitan təbəssüm hissi ilə onun çiyinə vura-vura təqdiredici tərzdə dilləndi və köməkçisinə xüsusi tapşırıq vermək üçün ehtiramla sözünə davam etdi. - yaxşısı budur, bu əməliyyatı özün həyata keçir. Qorxuram Ameriqo belə halda gəmini zədələyə bilər. Rumpeldən özün istifadə et, Ameriqonu isə mənim yanıma göndər.

- Oldu kapitan. - deyə Migel sevincək halda baş əyərək, ehtiramla dilləndi.

Migel cəld Ameriqonun yanına gedib rumpeli ondan təhvil aldı. Ameriqo bir şturman kimi başa düşdü ki, gəminin kursu dəyişəcəkdir.

- Ey yuxarıdakılar, vantlardan möhkəm tutun. - deyə Migel yelkənlərlə məşğul olan matroslara xəbərdarlıq edəndən sonra gəminin istiqamətini yavaş-yavaş sola döndərməyə başladı.

Beləliklə, “Destino” tutduğu kursdan dönür və yolu arxadan gələn gəmiyə təhvil verirdi. Balaca karavellanın yaratdığı kilvater zolağı ilə irəliləyən “Vanquardia”nın komandanlığı kapitan Markosun hansı tədbirə əl atdığını başa düşdü. Sözsüz ki, flaqman gəmisi birinci getməli idi.

Pis vəziyyətə düşmüş kapitan Filipp Odovaldonun çöhrəsində təbəssüm hissi əmələ gəldi. Əlbəttə ki, o, həmkarının bu işindən tamamilə razı idi. Daha onlar dəqiq bilmirdilər ki, bu təklifi iyirmi yaşlı dənizçi vermişdi.

Migel çox bacarıqla gəmini idarə edirdi. Kursdan uzaqlaşmaq çətin deyildi. Əsas məsələ o idi ki, gəmini 270° yerində döndərmək lazım idi. Kapitan Markos nigran qalır və postunu tərk edərək Migelin yanına gedir. Kapitan körpüsündə onun yerini şturman tutmuşdu. Haradansa, losman Uqo vitse-kapitanın həyata keçirmək istədiyi manevr haqqında eşitmişdi və tərəddüd etmədən təşviş içində ona yaxınlaşdı. Lakin kapitan özü orada olduğundan losman birbaşa ona müraciət etdi. O, başını dik tutub üzrxahlıqla dedi:

- Sinyor kapitan, artıq dərəcədə sizdən üzr istəyirəm. Siz, sinyor Migel ilə söhbət edəndə mən təsadüfən söhbətinizi eşitdim. Sadəcə olaraq, mən öz fikirimi söyləmək istəyirəm. Gəmini 270° öz yerində döndərmək çox təhlükəlidir. Ona görə ki...

- Sizin məgər, buna etirazınız var? - deyə Migel losmana nəzər salmadan narazı halda soruşdu.

- Mən bircə onu demək istəyirəm ki, ranqoutlarda bu qədər yelkən ola-ola belə manevr gəmi üçün təhlükəlidir. - deyə losman tərəddüd etmədən fikirini söylədi. - Sinyor Migel, əgər, rumpeldən ehtiyatla istifadə edilməsə, onda gəmi bu qədər yelkən altında aşa biləcək.

- Migel, losman düz deyir, rumpeldən ehtiyatla istifadə edilməlidir, - kapitan köməkçisinə xəbərdarlıq etdi və bir balaca tərəddüd edəndən sonra təşviş içində sözünə davam etdi. - hər ehtimala qarşı fok-yelkəni aşağı salmaq lazımdır. Mənə elə gəlir ki, ehtiyatı əldən vermək lazım deyil.

- Sinyor kapitan, arxayın ola bilərsiniz, - deyə Migel təsəlli verərək təmkinlə dilləndi, sonra isə gəminin istiqamətini düz şərqə tərəf tutaraq, həmin tərzdə sözünə davam etdi. - hər şeyi mən müvəffəqiyyətlə başa çatdıracam. Heç bir yelkəni aşağı salmaq lazım deyil. Əgər, möhkəm külək əssə idi, onda siz deyən olardı. Mən siz deyən yelkəni aşağı salardım. İndi isə burada külək yoxdur ki, bu manevr üçün bir təhlükə yaratsın.

- Hə, bunu sən düz deyirsən ki, belə bir havada gəminin aşmaq ehtimalı minimumdur. - kapitan Markos köməkçisi-

nin bu izahatından sonra sakitləşdi. Azca sonra özünü cəmləşdirib, soyuqqanlıqla sözünə davam etdi. - Yelkənlər toxunulmaz qalsın. Lakin ehtiyatı əldən vermək lazım deyil.

Artıq Migel kapitan tərəfindən tam razılıq alandan sonra, sərbəst və soyuqqanlıqla hərəkət etməyə başladı.

“Destino” əvvəlki kursundan təxminən iyirmi metr sol tərəfə aralanmışdı ki, “Vanquardia” məhz həmin vaxt qabağa çıxdı. Elə bu dəmdə Migel gəminin istiqamətini sol tərəfə döndərməyə başladı. Düz gedən karavella yenidən istiqamətini sol tərəfə dönərdi. Lakin bu dəfə gəmi 90^0 yox, ondan da artıq dönməyə başladı. Sahildə dayanan camaat təəccüblə, “Destino”nun manevrinə tamaşa edirdilər. Bəziləri, artıq başa düşmüşdülər ki, gəmi nəyə görə belə bir manevr edir? “Destino” 180^0 dönəndə gəminin burnu limana tuşlanmışdı. Nəhayət, gəmi tam 270^0 dönəndən sonra öz hərəkətini cənub istiqamətində davam etdirməyə başladı. Gəmi bu müddət ərzində 10^0 sağa tərəf əyilmişdi. Sahildə dayanan adamlara elə görünürdü ki, gəmi bir az da bu manevri davam etdirsə, sağ böyrü üstə dənizə aşacaqdır. Lakin müəyyən vaxtdan sonra “Destino”nun manevri dayandı və Migel kursu birbaşa “Vanquardia”nın arxasınca tutdu. Ekspedisiyanın gəmiləri təlimata görə bir-birinin ardınca hərəkət etməli idilər.

Sahildə dayanan camaat hələ də limandan uzaqlaşmaqda olan gəmiləri “ura” sədaları ilə yola salırdılar. Gəmilər yüz metrəyədək aralanmışdılar ki, Kataloniya hersoqu ilə polkovnik Alonso karetlərinə minib limanı tərk etdilər. Karetlər limanı tərk edərkən onları mühafizə edən atlılar tapançalarından göyə atəş açdılar. Belə bir səhnə ilə çox nadir hallarda rastlaşmaq olurdu.

Mərkəzi Çili sahillərinə yola düşən ekspedisiya düz bir ildən sonra vətənə qayıtmalı idi. Yəni, ekspedisiyanı qarşılamaq istəyənlər bir ildən sonra hər gün limana gəlib, ən azı burada iki-üç saat vaxt itirməliydlər. Təki bu gəmilər və onların heyəti ekspedisiyadan sağ-salamat qayıdaydılar. Necə olsa da, onlar ağır bir missiyanı həyata keçirməli idilər.

III fəsil. Doğma olan İspaniyanın şərq sahilləri

Beləliklə, Mərkəzi Çili sahillərinə nəzərdə tutulmuş, kapitan Xuan Odovaldonun başçılıq etdiyi ekspedisiya,

1590-cı ilin oktyabrın 1-də səhər saat 9-da, Kataloniya hersoqluğunun paytaxtı olan Barselona şəhərinin limanını, iki karavella tipli gəmidə tərk edib, üç qitənin sahillərini yuyan Aralıq dənizinin şimal-qərb sularına daxil olmuşdur. Hər iki gəmi demək olar ki, bütün imkanlarından istifadə edərək, iti sürətlə hərəkət etmək istəyirdi. Lakin küləyin olmamasından bu hələlik mümkün deyildi.

Arxadan yaxşı külək əsəndə “Vanquardia” saatda 15 km. “Destino” isə 13 km. yol qət edə bilərdi. Babat küləkdə isə flaqman 11-12 km. o biri gəmi isə 9-10 km. yol qət edirdi. Kapitanların hesablamalarına görə, gəmilər belə bir sürətlə Atlantik okeanını ən 40-45 günə qət edəcəklər. Bu isə dənizçilər üçün pis nəticə sayılırdı.

Hələlik hava gəmidəkilərin ürəyindən deyildi. Yalnız qərb istiqamətində zəif külək əsirdi. Yer kürəsinə ən yaxın olan Günəş adlı ulduz isə göydə hökmranlıq edirdi. Günəşin şüalları Aralıq dənizinin tünd göy səthinə dəyib hər yerdə dənə-dənə parıltılar əmələ gətirərək, gəmidəkilərin gözlərini qamaşdırırdı. Elə bil bütün ətrafa almaz daşları səpələnmişdi. Gəmilər isə iri gövdələri ilə həmin almaz daşlarını yarıb irəli şütüyürdülər. Kənardan baxanda elə gəlirdi ki, həmin gəmilər çox çətinliklə göy xalçanın üzərində hərəkət edirlər. Daha doğrusu hərəkət etməyə onların təqəti qalmamışdı. Bu isə, hələlik səyahətin ilk

liqləri sayılırdı. Ekspedisiyanın gəmiləri yenicə Kataloniya sahillərini tərk etmiş və Cəbəllüttariq boğazına doğru hərəkət edirdilər. Hələ darıxdırıcı günlər qabaqda idi. Çünki, okeanı keçəndə onlar uzun müddət sahil üzünə həsrət qalacaqlar. Hazırda isə gəminin sağ kənarından Pireney yarımadasının şərq sahillərini görmək olurdu və təbiətin möcüzə ilə yaratdığı bu gözəl tabloya baxa-baxa doyunca ləzzət almaq lazım idi. Gəmilər Cəbəllüttariq boğazını keçməyincə, Pireney yarımadasının şərq, sonradan isə cənub-şərq sahillərindən aralanmayacaqdılar. Bu həm sərfəli, həm də təhlükəsiz idi. Təki, qərb istiqamətində güclü külək əsməsin. Əgər həmin istiqamətdə güclü külək əssə, onda gəminin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün sahildən xeyli aralanmaq lazım gələcəkdir. Çünki həmin külək gəmini qoz qabığı kimi qayalara çırpıb parça-parça edə bilərdi.

İlk növbədə qərara alınmışdı ki, Aralıq dənizindən çıxana kimi, hər gün hava qaralan zaman gəmilərin irəliləyişi mütləq dayandırılısın. Okeana çıxanda isə gəmilər Yeni Dünya sahillərinə kimi gecə-gündüz hərəkət edəcəklər. Gecə hərəkəti Magellanın üsulu ilə istifadə olunacaqdı. Gəmilər zülnət qaranlıqda signal fənərlərinin köməyi ilə hərəkət edəcəklər. Bu onun üçün nəzərdə tutulmuşdu ki, gəmilər gecə vaxtı bir-birlərindən ayrı düşüb itməsinlər.

Gəmilər beləcə hava qaralana kimi, yəni saat 8-in yarısına kimi hərəkət edib, sahilədən təxminən üç liq aralıda lövbər saldılar. Hava əvvəlki tək dəyişməz idi. Küləyin əsmə istiqaməti hələ də dəyişməmişdi. Bu müddət ərzində gəmilər 10 liq yol qət etmişdilər.

Gəmidə eyni zamanda üç nəfər gündəlik tuturdu. Xronikanı qeyd edən coğrafiyaşünas Bartolomeu, gəminin kapitanı Markos və şturman Ameriqo. Şturman öz gündəliyində meridianların və paralellərin dərəcəsini xüsusilə qeyd edirdi. Kapitan Markos da ona bənzər bir gündəlik tutmuşdu. Coğrafiyaşünas isə bu ekspedisiya haqqında kitab yazdığı üçün, gündəlik keçidləri bədii süjetlərlə gündəlikdə qeyd edirdi.

O zaman bütün Avropada vahid meridian yox idi. Hər bir ölkənin səyyahları sıfırıncı meridianı, ölkələrindəki iri şəhərlərdə və ya coğrafi əhəmiyyət kəsb edən nöqtələrdə qeyd edirdilər. İngiltərənin dənizçiləri üçün London və ya Bristol, Fransa'nın dənizçiləri üçün Paris, Marsel və ya Bordo şəhərləri, Portuqaliyanın dənizçiləri üçün Lissabon və ya Saqriş şəhərləri, İspaniyanın dənizçiləri üçün Taledo, Kadis və Seviliya şəhərləri və ya Kanar adalarının Tenerife adası sıfırıncı meridian sayılırdı. Yola düşməmişdən əvvəl hər iki gəminin kapitanları belə qərara gəlmişdilər ki, səyahət zamanı sıfırıncı meridian Toledo şəhərinin yerləş-

diyi nöqtə sayılsın. Halbuki ekspedisiyanın rəisi Kadis şəhərinin sıfırıncı meridian olmasını istəyirdi. Çünki Kadis şəhəri Atlantik okeanının sahilində yerləşirdi. Lakin sıfırıncı meridianın Toledo şəhərindən keçməsi hər iki kapitana sərf edirdi. Birinçisi, Toledo İspaniyanın keçmiş paytaxtı (1561-ci ildə II Filippin əmri ilə Madrid İspaniyanın paytaxta elan olunur və imperiyanın paytaxtı elə həmin ildə Toledodan Madridə köçür) idi və imperiyanın indiki paytaxtına yaxındır. İkincisi isə Toledodan keçən meridian həm Fransadan, həm də İngiltərədən keçirdi. Kadisdə isə bütün bu üstünlüklər yox idi. Ona görə də kapitanlar Kadisdən imtina etdilər (Toledo şəhəri indiki Qriviñç meridianından 4⁰ qərb istiqamətində yerləşirdi).

Kapitan Markos axşama kimi keçdikləri yolun qeydiyyatını yazdı:

“İspan imperiyasının xüsusi mülkü sayılan Yeni Dünyanın cənub yarımkürəsində yerləşən Mərkəzi Çili sahillərinə nəzərdə tutulmuş, kapitan Xuan Odovaldo de Kamaçonun başçılıq etdiyi 230 nəfərdən ibarət ekspedisiya, dünyanın hər bir hissəsində misilsiz torpaqlara malik olan İspan imperiyasının qüdrətli və əzəmətli hökmdarı olan kral II Filippin xüsusi tapşırığı ilə, iki karavella tipli - biri 280 ton su tutumu olan “Vanquardia” adlı flaqman, o, birisi

140 ton su tutumu olan “Destino” adlı gəmilərdə, 1590-cı ilin oktyabrın 1-də səhər saat 9-da İspaniyanın şimal-şərqində yerləşən Kataloniya hersoqluğunun paytaxtı sayılan Barselona şəhərinin limanını tərk edib, üç qitənin sahillərini yuyan Aralıq dənizinin sularına daxil olur və cənub, cənub-qərb kursu ilə Avropa və Afrika qitələrinin arasında yerləşən Cəbəllüttariq boğazına doğru hərəkət edirik.

Hava çox aydın və sakitdir. Bu gün 10 liq yol qət edilib. Biz axşamçağı saat 8-in yarısında Vilyanueva-i-Jeltru şəhərindən yarım liq qabaqda sahilədən üç liq aralıda lövbər salıb gəminin hərəkətini dayandırmışdıq.

Gəminin bütün heyəti sağ və salamatdır.

1590-cı il oktyabrın 1-i, “Destino” gəmisinin kapitanı Manuel Markos”.

Bu sətirlərlə səyahətin birinci günü başa çatdı. Kapitan Markos kayutda öz işləri ilə məşğul olduğuna görə, göyərtədəki işlərlə Migel məşğul idi. Növbətçilərdən başqa komandanın bütün üzvlərinə dincəlmək hüququ verilmişdi. Ona görə də göyərtədə hərəkət edənlərin sayı kəskin sürətdə azaldı. Yalnız bir neçə adam təmiz hava almaq üçün göyərtədə gəzişirdi. Gəminin bütün yelkənləri yığılmış və siqnal işıqları yandırılmışdı.

- Sinyor, səhərki manevri elə həyata keçirdiniz ki, elə bil sizin iyirmi illik dənizçi təcrübəniz var. - kapitan körpüsünə gedən Migeli yolda haqlayan losman ehtiramla dilləndi. - Sizə həsəd aparmaq olar.

- Bunu hər bir təcrübəli dənizçi edə bilərdi. - deyə Migel tərəddüd etmədən təvazökarlıqla dilləndi.

- Açığını desəm, əvvəl elə bildim ki, kapitan sizi bu vəzifəyə babanıza görə təyin edibdir. - deyə losman özündə cəsarət tapıb bu həqiqəti Migelə açıqladı. - Artıq başa düşdüm ki, kapitan sizi bu vəzifəyə təcrübənizə və bacarığınıza görə təyin edibdir. Belə getsə, biz müvəffəqiyyətlə Mərkəzi Çili sahillərinə çatacağıq.

Migel losmanın danışığından belə başa düşdü ki, o, peşəkar dənizçidir. O, gəminin komandasının təcrübəli dənizçilərdən təşkil olunmasına üstünlük verirdi.

- Hər şey Allahın köməyi ilə olmalıdır. - deyə Migel göyə nəzər salaraq ciddi halda dilləndi.

- Sinyor, sizə bir sualım var. - deyə losman üzünü Migelə tərəf tutaraq müəmmalı tərzdə dilləndi və göydən yağın istiyə dözməyərək, köynəyinin bütün düymələrini açıb həmin tərzdə sözünə davam etdi. - Kapitan Markos mənə dedi ki, gəminin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün gəmilər Cəbəllüttariq boğazına kimi sahil qırağı ilə üzəcəklər. Əgər, bu belə olsa, onda biz yolda xeyli vaxt itirəcəyik.

Ona görə ki, Barselonadan Cəballüttariq boğazına kimi San-Xorxe, Alfakes, Valensiya, Masarron və Almeriya körfəzlərinə girib-çıxmalıyıq. Sahilin girintili-çıxıntılı yerləri çoxdur. Biz gərək körfəzlərə daxil olmadan səyahətimizi davam etdirək. Aralıq dənizi heç də təhlükəli dəniz sayılmır. Biz sahildən xeyli kənarda da üzə bilərik. Onsuz da okeanı keçən zaman biz iki aya yaxın su ilə göy arasında tək qalacayıq. Onda necə olsun?

- Elə mən də həmin fikirdəyəm. - deyə Migel məyus halda başını aşağı salaraq təqdiredici tərzdə dilləndi. Sahilə yaxın üzmək üçün heç bir ehtiyac yoxdur. Belə getsə, biz doğrudan da arada iki-üç gün vaxt itirəcəyik. Ancaq biz nə etməliyik. Komandanlıq belə qərara gəlib.

Kapitan gündəliyində apardığı qeydləri qurtaran kimi yuxarı qalxdı və Migel ilə yanaşı postları yoxlamağa başladı. Hava isti olduğundan komandanın səksən faizi göyərtədə yatmışdı. Sadəcə olaraq göyərtədən aşağıda havasızlıq hökm sürürdü. Həmin sıxlığa dözməyib, təmiz hava almaq üçün göyərtəyə qalxmışdılar. Hazırda isə hava sərin idi. Ekspedisiya hələlik subtropik iqlim qurşağında yerləşirdi. Tropik, ekvatorial və subekvatorial iqlim qurşaqlarında bu adamlar nə edəcəkdilər, Allah bilir?

Ertəsi günü səhər saat 8-ə işləmiş hava yenidən açılanda, Migel kapitanı kapitan körpüsündə əvəz etmişdi. Komanda

yola düzəlməyə hazır idi. Matroslar hazırlıqlı vəziyyətdə dayanıb vitse-kapitanın əmrini gözləyirdilər. Migel isə səbirsizliklə gözlərini “Vanquardia”ya zilləmişdi. Flaqman gəmisi “Destino”dan təxminən iyirmi beş metr qabaqda lövbər salmışdı. Hava tamam açılmasa da, qarşıdakı gəmini yaxşı görmək olurdu. Gəminin isə yola düşməsinə, flaqman gəmisində siqnal işıqlarının söndürülməsi işarə olacaqdı. Migel də səbirsizliklə məhz həmin işarəni gözləyirdi. Havada bir balaca dəyişiklik vardı, yüngül külək bu dəfə şimal-qərb istiqamətində əsirdi. Belə çıxır ki, bu gün də gəmilər ağır hərəkət edəcəklər. Ancaq buna baxmayaraq, göydə buludların sayı xeyli çoxalmışdır. Bir-iki günə dənizdə yaxşıca külək əmələ gələcəkdi. Bu da ki, gəmidəkilərin ürəyindən olacaqdı. Ancaq külək hökmən onlar üzən istiqamətdə əsməlidir.

Budur, flaqman gəmisində siqnal işıqları söndü. Elə bu dəmdə Migel üzünü matroslara tərəf tutub hökmlə qışqırdı:

- Lövbəri qaldırın! Blind və bizan yelkənlər möhkəmləndirilsin!

Matroslar verilən əmri icra etmək üçün dərhal iş başına keçdilər. Buradakı yüngül külək əks istiqamətdə əsdiyi üçün Migel müvəqqəti olaraq, gəminin əsas yelkənlərindən istifadə etməməyi qərara aldı. Çünki, həmin yelkənlər gəminin irəliləyişinə bir növ maneəçilik törədə bilirdi.

Məhz buna görə də o, hələlik əyri olan bizan yelkənindən istifadə etməyə başladı. Lakin flaqman gəmisində qrot yelkən də qaldırılmışdı. Bu kapitan Filippin öz şəxsi işi idi.

“Destino” flaqman gəmisindən yüngül olduğuna görə yerindən ondan tez tərpəndi. Karavella iki-üç metr aralanmışdı ki, flaqman yerindən tərpəndi .

- Falları möhkəm bağlayın! - deyə Migel yelkənlərlə məşğul olan matroslara xüsusi göstəriş verdi. - Bosman, sən özün bizan yelkənlə məşğul ol.

Belə bir havada bizan-yelkən əsas rol oynadığı üçün, vitse-kapitan həmin yelkəni ən təcrübəli dənizçiyə tapşırırdı. Sözsüz ki, bu yelkəndən ehtiyatla istifadə etmək lazım idi. İlk növbədə bizan-yelkəni möhkəmlətmək üçün bizan-ştaq möhkəmləndirildi, sonra isə erins-bakştaq. Migelin sonrakı əməllərini icra etmək üçün bosman bizan-qıka-şkotun yanında dayandı. O, ilk növbədə zaval-talini bizan-qıka-şkotun ucuna bağladı. Əks küləkdən istifadə etmək üçün məhz bizan-qıka-şkotun köməyi ilə hərəkət etmək lazım idi. Külək əks istiqamətdə əsəndə gəmi beydevind stilində hərəkət etməli idi. Kənardan baxanda bu stil gəminin hərəkətinə xüsusi gözəllik verirdi.

Nəhayət, hər iki gəmi beydevind stili ilə irəliləməyə başladı. Lakin nəzərə çarpacaq dərəcədə hiss olunurdu ki, gəmilər həddindən artıq ağır hərəkət edirlər. Bu isə

komandalara lazımi nətiçə vermirdi. Matroslar gəminin sürətlə hərəkət etməsi üçün əllərindən gələn bütün işləri görürdülər. Ancaq gəmilər belə bir havda çox gücsüz görünürdülər. Belə bir vəziyyətdən çıxmaq üçün yalnız təbiət özü onlara köməklik göstərə bilərdi. Hələ yaxşıdır ki, gəmilər belə havada irəliləyə bilirdilər. Ştil olsa idi, gəmilər heç yerlərindən tərpənə bilməzdilər. Ştil isə tropik zonalarda tez-tez baş verirdi.

Beləliklə, gəmilər hava qaralana kimi düz 7 liq (42 km.) yol gedib, Tarraqona şəhərindən bir liq qabaqda lövbər saldılar. Dünənə nisbətən bu gün üç liq az yol qət edilmişdir. Ekspedisiya demək olar ki, San-Xorxe körfəzinin girəcəyinə çatmışdı. Bu heç də ürəkaçan nəticə deyildi. Plana görə ekspedisiya artıq Tortosa burunu keçib Alfakes körfəzinin çıxacağında dayanmalı idi. Hələlik hava buna mane olurdu. Hava bir-iki günə ekspedisiya iştirakçılarının xeyrinə dəyişəcəkdi. Külək qalxmaqlı-qalxaçaqdı, amma bilinmirdi hansı istiqamətdə əsəcək. Çox güman ki, şimal istiqamətində əsməyəcəkdir.

Ertəsi günü də hava demək olar ki, dəyişməz olaraq qaldı. Sadəcə olaraq küləyin gücü bir balaca artmışdı. Külək bu dəfə qərb istiqamətində əsərək, yenə də gəmilərin intensiv irəliləyişinə mane olurdu. Lakin axşama iki saat qalmış külək cənub-qərb istiqamətində əsməyə başladı. Bu

gün gəmilər San-Xorxe körfəzini qət edərək, düz Tortosa burnunun girəcəyində lövbər saldılar. Bu gün 7 liq yarım (45 km.) məsafə arxada qalmıtdır. Bu da komandanlıq üçün ürəkaçan nəticə sayılmırdı.

IV fəsil. Beydevindlə hərəkət edən karavellalar

Oktyabrın 4-də Aralıq dənizində dənizçilərin ürəyindən olan yaxşı hava oldu. Cənub-qərb istiqamətində orta sürətli külək əsirdi. Günəş hələ öz yerini göydə tutmamış hamı bilirdi ki, bu gün hava tutqun olacaqdır. Çünki göyün üzünü qalın və topa buludlar tutmuşdur. Bu dəfə buludlar Pireney yarımadasından Aralıq dənizinə doğru hərəkət edirdi. Görünür, yaxın günlərdə küləyin əsməsi ilə yanaşı güclü yağış da yağacaqdır. Bundan əlavə, hava getdikcə soyumağa başlayırdı. Artıq payızın gəlişini hiss etmək olurdu. Payız vaxtı Kataloniyada havalar çox zaman soyuq və küləkli keçirdi. Lakin fəsilin fəsadları Əndəlüsdə hiss olunmurdu. Elə payız vaxtı orada hava çox isti keçirdi.

Karavellalar səyahət zamanı getdikcə, soyuq paralelləri tərk edib ekvator xəttinə doğru hərəkət edəcəklər.

Cənub-qərb istiqamətində əsən küləkdən hökmən səmərəli istifadə etmək lazım idi. Artıq flaqman gəmisi bütün yelkənləri asmaq üzrə idi. Bir dəqiqə olsun belə, artıq vaxt itirmək lazım deyildi. Yelkənlərin hamısı yavaş-yavaş qaldırılmalı idi.

İlkin sürəti əldə etmək üçün Migelin əmri ilə blind, for, qort və bizan yelkənlər yuxarı qaldırılmışdı. Belə bir havada gəmi sahildən ən azı üç liq aralı olmalı idi. Buradan isə Tortosa burnuna kimi iki liq məsafə vardı. Tortosa burnundan, bir qədər yuxarıda, mənbəyi Kantabriya dağlarının ətəklərindən başlanan, İspaniyanın ən böyük çaylarından biri sayılan Ebro çayı San-Xorxe körfəzinə tökülürdü. Katalon dağlarının cənub sərhədləri Tortosa burnundan 4-5 liq qərb tərəfdə Ebro çayının sol sahili boyunca qurtarırdı. Buranın da çox gözəl mənzərəsi vardı. Təəssüf ki, bu mənzərədən həzz almağa, cüzi bir vaxt da yox idi. Əlverişli küləyin köməyi ilə gəmilər dərhal Tortosa burnundan uzaqlaşmalıydılar. Bunu da bir qədər cənubda əldə etmək olardı. Ona görə ki, Tortosa burnundan təxminən beş liq cənubda, dənizin suları üç liqlik bir məsafədə qərb istiqamətində harasa içəri girir və Alfakes körfəzinin sularına kimi daxil olurdu. Ondan sonra həmin təhlükəsiz-

lik məsafəsini əldə etmək olardı. Hazırda isə Tortosa burnundan uzaqlaşmaq lazım idi.

Migel bütün bunların hamısını çox yaxşı dərk edirdi. Lakin nədənsə, flaqman gəmisi öz təhlükəsizliyi haqqında fikirləşmirdi. Nəyə görə belə bir havada sahil ilə gəmi arasında lazım olan məsafə, yəni, ən azı 3 liq, saxlamaq lazım idi? Çünki, dənizdə yavaş-yavaş külək əmələ gəlir və göydəki müəyyən əlamətlərdən hiss etmək olur ki, dənizdə əmələ gələn küləyin gücü kəskin şəkildə şiddətlənəcək. “Vanquardia” isə sahildən aralanmaq istəmirdi. Migel “Destino”nun təhlükəsizliyini təmin etmək istəsə belə, flaqman gəmisinin arxasınca irəliləməliydi.

Hazırda külək cənub-qərb istiqamətində əsirdi. Şiddətlənən zaman külək qərb istiqamətində əsə bilərdi. Pireney yarımadasının sahilləri isə gəmilərdən qərbdə yerləşirdi. Belə olan halda isə həmin külək karavellaları yarımadanın sahillərinə tərəf sıxışdırmağa başlayacaq. Bu isə gəmilər üçün təhlükələr yaradacaq.

Migelin yadına bir anlığa “Qiyom” və onun komandanlığı düşdü. Gəmilərin faciəli taleyi ilə bir çox adamlar, qiyabi olsa da tanış idilər. Migelin fikrincə, “Qiyom”un başına gələn faciə təkrarlanmasın deyə, hökmən sahildən uzaqlaşmaq lazım idi. Lakin ekspedisiyaya kapitan Xuan rəhbərlik edirdi. O, “Vanquardia” gəmisində üzdüynə görə

ilk növbədə gəminin kapitanı ilə kurs haqqında məsləhətləşirdi. Onun qardaşı flaqman gəmisinin kapitanı olduğu üçün, gəmilərin irəliləyişi barəsində verilən hər bir qərarı ekspedisiya rəisi tam razılıqla qəbul edirdi. “Vanquardia” hansı istiqamətdə hərəkət edirdisə, onun arxasınca irəliləyən gəmi sözsüz halda, kilvater xətti ilə irəliləməli idi. Kapitan Filipp İspaniyanın cənub və şərq sahillərini çox yaxşı tanıyırdı. Sahildən iki liq aralı üzmək gəmi üçün kifayət qədər təhlükəsiz idi. Hətta bəzi yerlərdə gəmi sahildən liq yarım aralı da üzə bilərdi. Kapitan Filippin fikircə, külək o qədər də güclü əsmir və havadan məlum olurdu ki, küləyin sürəti bundan artıq artmayacaq. Deməli, sahildən bir liq aralanmasına heç bir ehtiyac yox idi. Gəmilər əvvəlki kurs ilə öz irəliləyişlərini davam etdirməli idilər. Hazırda kapitan Filipp tam sürətlə hərəkət etmək üçün bütün yelkənləri qaldırmağı əmr etmişdi.

„Destino“da da bu proses həyata keçməli idi. Payına düşən istirahətdən imtina edən kapitan Markos öz yerini kapitan körpüsündə tutmuşdu və köməkçisinin apardığı işlərə nəzarət edirdi. Migel isə bütün bacarığını və təcrübəsini səfərbər edib matroslara tapşırıqlar verirdi. Matroslar da böyük bir həvəslə həmin tapşırıqları yerinə yetirirdilər. Qrot-marsda, fok-vantlarda, qrot-vantlarda və bizan-vantlarda matroslar hazırlıqlı vəziyyətdə dayanıb

vitse-kapitanın yeni əmrlərini gözləyirdilər. Adı çəkilən yelkənlər qaldırıldıqdan sonra Migel üzünü matroslara tutub hökmlə dedi:

- For-marsel yelkəni qaldırılsın! For-sten-vantlardakı matroslar yelkənlərin qaldırılmasından sonra hazırlıqlı vəziyyətdə olsunlar.

Matroslar dərhal böyük bir canfəşanlıqla vitse-kapitanın əmrini icra etməyə başladılar. Hərə çalışırdı ki, işini tez görsün. Bu işdə bosman onlara xüsusi göstərişlər verir və onların gördüyü işlərə nəzarət edirdi.

- For-marsa-falı möhkəm çək. - deyə bosman for-marsa-reyi qaldıran matrosa əlavə tapşırıq verdi.

- For-marsa-topenantları möhkəm bağlayın. - deyə Migel for-salinqdə məşğul olan matrosa irad tutdu. - For-marsel yelkəni möhkəm bağlanmalıdır.

For-marsel yelkəni qaldırılan kimi, küləyin köməyi ilə gəminin sürəti yenə də artdı. Ancaq gəminin sürətini artırmaq üçün daha da imkan vardı. „Vanquardia“nın heyəti demək olar ki, bütün bu imkanlardan istifadə etmişdir. Arxası ilə gələn gəminin hələ də ehtiyatda olan yelkəni vardı. Migel hər bir addımı ehtiyatla atırdı. Dorları bir anın içində gərginliyə salmaq düzgün deyildi. Bütün bunların hamısını vitse-kapitan çox gözəl başa düşürdü, həm də o,

işlərini elə düzüb qoşmaq istəyirdi ki, kapitanın yanında heç bir nöqsanı olmasın.

- Qrot-marsel yelkəni qaldırılsın! - deyə Migel gəminin sürətini artırmaq üçün belə bir göstəriş verdi və üzünü Ameriqoya tutub sözünə davam etdi. - Şturman, kurs cənub istiqamətinədir!

- Oldu, kurs cənub istiqamətinədir! - deyə Ameriqo rumpeldən möhkəm tutub əmri qəbul etdi.

Ameriqo bu sahilləri çox yaxşı tanısa da losman hər ehtimala qarşı şturmanın yanında hazırlıqlı vəziyyətdə dayanıb ona müəyyən məsləhətlər verirdi. Halbuki buna heç bir ehtiyac duyulmurdu. Gəminin tam sürətlə hərəkət etməsi bir növ gəminin uzun səyahət zamanı imtahanı demək idi. Sanki gəmi sınaqdan keçirdi. Belə bir havada bütün yelkənlərdən istifadə oluna-oluna, gəminin ranqout-larındakı bütün detallar dəqiqliklə yoxlanılmalı idi. Halbuki onu da dərk etmək lazımdır ki, belə bir havada cüzi də olsa möhkəm gəmiyə heç bir təhlükə yarada bilməzdi. Külək gəminin kursu istiqamətində əsdiyinə görə bu cür iti sürət əldə etmişdir. Bu fürsətdən bacarıqla istifadə etmək lazım idi. Məhz buna görə də hər iki gəminin kapitanları bütün yelkənləri səfərbər etmişdilər. Lakin heç də tələsmək lazım deyildi. Hər nə olursa-olsun, Migel ehtiyatı əldən vermək istəmirdi. Hava sərt dərəcədə dəyişə bilərdi. Ondan sonra

karavellanın həm komandanlığı, həm də matrosları ağır yük altında qalacaqdılar. Həmin yükün altından çıxmaq üçün böyük bir fiziki güc işlədilməli idi.

Hava tam açılmasa da demək olar ki, bütün ətrafı aydınlıqla görmək olurdu, sağ tərəfdə yerləşən Tortosa burnu elə bir dumana qərq olmaq istəyirdi. Kol-kosla və seyrək zeytun ağacları ilə örtülmüş həmin qayalı sahil aladuman kimi görünürdü. Yalnız Günəş yuxarı qalxanda öz şüaları ilə həmin yeri işıqlandıra bilərdi. Məhz ondan sonra sahilə nə baş verdiyini dəqiqliklə sezmək olardı. Bu sahil zolağı cənub-qərb istiqamətində uzanırdı. Ümumiyyətlə, Pireney yarımadasının şərq sahili demək olar ki, cənub-qərbə doğru uzanıb gedirdi. Barselonadan Valensiya şəhərinə kimi gəmilər öz yollarını cənub-qərb istiqamətində davam etdirəcəkdilər. Valensiyadan Xao burnuna kimi kurs demək olar ki, kəskin sürətdə dəyişəcək karavellalar həmin məsafəni cənub-şərq istiqamətində qət edəcəklər. Ondan sonra isə, yəni, Xao burnundan Qata burnuna qədər, gəmilər yenə də cənub-qərb istiqamətində gedəcəklər.

Hazırda külək çox əlverişli istiqamətdə əsirdi. Migelin hesablamalarına görə külək dörd gün həmin istiqamətdə əssə, gəmilər çətinlik çəkmədən Qata burnuna çatı bilərlər. Lakin çox güman ki, külək getdikcə öz istiqamətini dəyişəcək və hansı istiqamətdə əsəcəyi məlum deyildi. Plana görə

yolda heç bir şey baş verməsə, gəmilər bu geçə Valensiya körfəzində lövbər salacaqlar. Bu da ki, heç də kiçik məsafə deyildi.

“Vanquardia” iti sürətlə cənub-qərb istiqamətində irəliləyirdi. Açıq göz ilə görmək olurdu ki, “Destino” flaqman gəmisindən yavaş-yavaş arxada qalır. Halbuki gəmilər eyni sürətlə irəliləməli idilər. Matroslar artıq öz işlərini ranqoutlarda başa çatdırmışdılar. İndi onlar Migelin sonrakı əmrini gözləyirdilər. Daha ehtiyatda yelkən qalmamışdır. Nəhayət, gəminin kapitanı dözə bilməyib köməkçisinə yaxınlaşdı və üzünü flaqman gəmisinə tərəf tutub səbirsizliklə dedi:

- Artıq “Vanquardia” bizdən nəzərə çarpacaq dərəcədə uzaqlaşır. Biz gəmini özümüzdən uzaq buraxmamalıyıq.

- Sinyor kapitan, arxayın ola bilərsiniz, - deyə Migel soyuqqanlıqla dilləndi. - bir neçə dəqiqədən sonra biz öz sürətimizi əldə edəcəyik. İş ondadır ki, flaqman gəmi bütən yelkənləri bizdən tez yuxarı qaldırmışdır. Bizim gəmi bir daha geri qalmayacaq.

“Destino” yaxşı sürətə malik olan bir gəmidir. Lakin onun tryumları ağzınacan doldurulduğundan gəmi xeyli ağırlaşmışdı. Nə etmək olardı, səyyahət uzun və gəminin heyəti çox olduğuna görə tryumlar ərzaq ehtiyatı ilə maksimum dərəcədə doldurulmuşdur.

- Migel, for-falı dartan yunqa kimdir? - deyə kapitan üzünü Migelə tərəf tutub müəmmalı tərzdə soruşdu. – Geyimindən nədənsə, matrosa oxşamır. Ancaq sifəti mənə tanış gəlir.

Həmin işlə Sebastyan məşğul idi. Onun arxası kapitan körpüsünə tərəf olduğuna görə kapitan cəngavəri tanıya bilməmişdi. Halbuki o, kapitan ilə tanış idi. Ona nisbətən kapitan Osvaldonu yaxından tanıyırdı. Osvaldo isə qrot-marsa-drayrep ilə məşğul idi.

- Düz deyirsiniz həmin adam matros deyil, cəngavərdir.
- deyə Migel üzünü kapitana tərəf tutub aludəliklə dilləndi.
- O, mənim uşaqlıq dostumdur. Siz ki, onu tanıyırsınız?

- Hə, tanıdım. - deyə kapitan təqdiredici tərzdə dilləndi.

- Sinyor kapitan, hələ bu harasıdır? - deyə Migel özünün qərribə danışığı ilə kapitanın fikrini özünə cəlb etdi. - Osvaldo da bu işlərlə məşğuldur. - deyə o, əli ilə Osvaldonu göstərüb təmkinlə sözünə davam etdi. - Onların hər ikisi dənizçilik işlərinə yiyələnmək istəyirlər. Hazırda onlar mənim razılığımla gəmidə yunqa vəzifələrini icra edirlər.

- Mən indi eşidirəm ki, cəngavər olan bir şəxs dənizçi olmaq istəyir? - deyə kapitan çiyinlərini çəkərək müəmmalı tərzdə dilləndi və bu sualın cavabını almamış həmin tərzdə sözünə davam etdi. - Hərçənd ki, cəngavər titulunu almaq hər bir zadəgana nəsib olmur.

- Sinyor kapitan, unutmayın ki, Fernan Makellan da əvvəllər cəngavər olub. - deyə Migel bu faktı xüsusilə vurğuladı. - Lakin buna baxmayaraq, o, dənizçilik işlərinə həddindən artıq maraq göstərmiş və nəticədə admiral rütbəsi qazanmışdır.

- Fernan Magellanın qarşısında müqəddəs məqsədlər olduğu üçün o, dənizçilik işlərinə yiyələnmişdir. - deyə kapitan tərəddüd etmədən həmin cavabın mahiyyətini açıqladı. - Nəticədə gördük ki, Magellan dünya ətrafında ilk dəfə səyahətə başlamışdır.

- Bütün səyyahlar arasında şan-şöhrət tapmış Fernan Magellan demək olar ki, ən ağır səyahəti öz boynuna götürmüş və onu həyata keçirmək üçün İspaniya monarxı qarşısında cəngavər sözü vermişdir. - deyə kapitangildən bir az aralıda dayanan coğrafiyaşünas Bartolomeu məcburiyyət qarşısında qalaraq, üzrxahlıqla onların söhbətinə qarışdı. - Söhbətinizə qarşılığım üçün sizdən artıq dərəcədə üzr istəyirəm. İş ondadır ki, Fernan Magellan kimi dahi səyyahdan söhbət gedəndə mən sakitcə dayanıb qulaq asa bilmərəm. Özümdən asılı olmayaraq, hökmən həmin söhbətə müdaxilə etməliyəm.

- Sinyor Bartolomeu, burada Magellandan söhbət getmir. Kapitan, kənardan onların söhbətinə müdaxilə edən coğrafiyaşünasa əsl həqiqəti açıqlamağa məcbur oldu. - Biz

tamamilə başqa şeydən danışırıq. Magellanın isə adı burada təsadüfən çəkilmişdir.

- Hə, mən isə elə bildim ki, siz ümumiyyətlə, ondan söhbət edirsiniz. - deyə Bartolomeu üzünü turşudaraq məyus halda dilləndi və bir daha onlardan üzr istəyib ehtirasla sözünə davam etdi. - Sizə bildirirəm ki, sinyor Rodrigues Kartahena, Atlantikanı keçən zaman okeanda ştil hökm sürəndə, Magellanın səyahəti haqqında ətraflı söhbət edəcəyini söz veribdir.

- Səyahət zamanı isə bundan maraqlı heç nə ola bilməz, bizə bu haqda məlumat veriblər. - deyə kapitan coğrafiyaşünası yola salmaq üçün nəzakətlə dilləndi.

Coğrafiyaşünas maraqlı söhbətlər edən bir adamdır. Onun maraqlı söhbətlərinə dayanıb qulaq asmaq hər bir adama ləzzət verirdi. Lakin indi Migelin artıq vaxtı olmadığı üçün o, kapitan körpüsündə dayanıb coğrafiyaşünasla hər hansı bir mövzuda söhbət edə bilməzdi. Hazırda onun işi başından aşırırdı. Migel göyərtədəki və ranqoutlardakı matrosların işlərinə nəzərət etməli idi. Ona görə ki, “Destino” iti sürətlə dəniz üzərində hərəkət edirdi.

Artıq hər iki gəmi eyni sürətlə hərəkət edirdi. Gəminin səmti ilə əsən küləyin hər saniyəsindən səmərəli istifadə etmək lazım idi. Onsuz da üç gün müddətinə gəmilər çox az məsafə qət etmişdilər. Təkcə Migel yox, eləcə də başqa

dənizçilər çox yaxşı dərk edirdilər ki, Pireney yarım-adasının şərq sahil zolağı ilə üzməklə gəmilər yolda çoxlu vaxt itirəcəklər. Bu isə sözsüz ki, uzaq səyahətə çıxanlar üçün ziyan idi. Gəminin təhlükəsizliyini bu üsul ilə təmin etmək düzgün deyildi. Amma nə etmək olardı, artıq qərar çıxarılmış və gəmilər istər-istəməz Cəbəllüttariq boğazına kimi Pireney yarımadasının sahil zolaqa ilə üzməli idi. Atlantik okeanına çıxandan sonra itirilmiş günləri bərpa etmək olardı. Bu sonrakı işlər idi.

Hava qaralana kimi gəmilər 20 liq yarım (123 km) məsafə yol qət edərək, Valensiya körfəzinin girəcəyinə daxil oldu və Burriana ilə Saqunto şəhərləri arasında lövbər saldılar. Buradan Valensiya şəhərinə kimi 7 liq məsafə qalırdı. Karavellalar sahilə yaxın (sahil ilə gəmilərin arasında iki liq məsafə vardı) olmasaydılar, elə bütün gecəni də hərəkət edərdilər. Çünki, əvvəlki kimi cənub-qərb istiqamətində orta sürəti külək əsirdi. Gəmilər məcburiyyət qarşısında qalıb öz hərəkətlərini dayandırmağa olmuşdular. Ümid yalnız sabahın tez açılmasına qalırdı.

V fəsil. Gəmidə maraqlı keçən günlər

Oktyabrın 5-dən gəmilər öz yollarını davam etdirməyə başladılar. Necə ki, dünən, eləcə də bu gün Aralıq dənizinin qərb sahilində cənub-qərb istiqamətində eyni sürətli külək əsirdi. Deməli, bu gün də ekspedisiya iştirakçıları üçün əlverişli gün sayılırdı. Axşama kimi hava belə olsa, gəmilər bu gün də 20 liq yarım məsafəni qət edə bilərdilər. Sabahın açılması ilə gəmilər bütün yelkənlər altında Valensiya körfəzinin içərisinə daxil oldular. Hələlik cənub-qərb kursundan istifadə olunurdu. Valensiya şəhərinin tuşuna çatanda, kurs cənub-şərq istiqamətinə dəyişəcəkdi. Şturman Ameriqonun hesablamalarına görə dünən gəmilər Burriana və Saqunto şəhərlərinin ortasında lövbər salanda, artıq 4° şərq uzunluğu arxada (Qrinviç ilə 0-cı meridiandır) qalmışdır. Valensiya şəhərinə çatıb gəmilərin istiqamətini cənub-şərqə tərəf döndərəndə onda həmin meridianı bu dəfə də keçməli olacaqlar, lakin şərq istiqamətində. Daha sonra gəmilər Nao burnunu qət edəndən sonra cənub-qərb istiqamətində həmin meridianı qət edəcəklər. Məhz ondan sonra gəmilər həmin meridiandan kəskin sürətdə uzaqlaşmağa başlayacaqlar. Hazırda isə gəmilər Valensiya şəhəri istiqamətində hərəkət edirdilər. Şəhərə çatmağa isə heç də çox qalmamışdır.

Hər iki karavella günortaya az qalmış Valensiya limanının yanından ötüb keçdi. Sahil ilə məsafə böyük olduğuna görə (2 liq yarım), qayalar üzərində salınmış qala divarlarını güclə görmək olurdu. Səyahət zamanı Cəbəllüttariq boğazına doğru hərəkət edən karavellaların qarşısında indi-indi gəmilər çıxırdı. Gah Valensiya limanına doğru, gah da cənub və cənub-şərq istiqamətində gəmilər hərəkət edirdi. Lakin bütün bunlara baxmayaraq hər iki karavella ranqoutlarda olan bütün yelkənlərin köməyi ilə əvvəlki kursla hərəkət edirdi. Valensiya şəhərinin tuşundan 3 liq aralanmışdılar ki, gəmilər əvvəlcə cənub, sonra isə cənub-şərq istiqamətində yollarını davam etdirməyə başladılar. Bu kurs bir balaca karavellaların sürətinə mənfi təsir göstərməyə başladı. Lakin buna baxmayaraq gəmilərin komandaları bu günkü havadan tamamilə razı idilər. Ona görə ki, gəmilər bu günkü küləkdən lazım olan sürəti əldə etmişdilər, Kapitan Markosun hesablamalarına görə hər iki karavella bu gün ən azı 19 liq yol getməli idilər.

Oktyabrın 5-də hər iki karavella 20 liq yol qət edərək, Nao burnunun tuşunda lövbər saldı. Demək olar ki, kapitanlar Nao burnuna çatmaqla öz məqsədlərinə nail olmuşdular. Nao burnundan sonra gəmilər yenə də cənub-qərb tərəfə istiqamət götürəcəklər. Gəmilərdən 2 liq sağda Nao burnu, 15 liq sol tərəfdə Balear adalarının cənub-qərbində

yerləşən Pitseuz adalarının cənubundakı Formentera adası yerləşdirdi. Balear adaları İspan krallığının mülkü sayıldığına görə, müntəzəm olaraq Barselonadan, Valensiyadan və Alikantedən həmin adalara müxtəlif növlü gəmilər gedib-gəlirdi.

Ertəsi günü gəmilər Nao burnunu tərk edib cənub, cənub-qərb küləyinin köməyi ilə gündüz saat 2-də Uertas burnunu, saat 4-də Alikante şəhərini keçərək, hava qaralana yaxın Torreveyxa şəhərinə 1 liq qalmış lövbər saldılar. Əlverişli havanın köməyi ilə karavellalar gün ərzində 19 liq (114 km) yol qət etmişdilər. Demək olar ki, gəmilər 38° şimal en dairəsində lövbər salmışdılar.

Oktyabrın 7-də küləyin gücü bir balaca zəifləmiş və istiqaməti də dəyişmişdir. Cənub istiqamətində əsən külək, 38° şimal en dairəsindən Palos burnuna kimi hər iki karavellaya hava-su kimi lazım idi. Çünki Palos burnuna kimi gəmilər cənub istiqamətində hərəkət etməliydilər. Gündüz saat 2-nin yarısında hər iki karavella Palos burnuna gəlib çatdılar. Cənub istiqamətindən gələn bir ispan ticarət gəmisi onların qarşısında çıxdı. Salyut atəşindən sonra karavellalar, həmin ağır hərəkət edən gəminin yanından (külək cənub istiqamətində əsdiyi üçün qarşıdakı gəminin irəliləyişinə kəskin sürətdə maneəçilik törədirdi) iti sürətlə keçib cənub-qərb istiqamətində öz yollarını davam etdir-

dilər. Külək cənub istiqamətində əsdiyinə görə gəmilər beydevind hərəkəti ilə irəliləyirdilər.

Beləliklə, hər iki gəmi gün ərzində 17 liq yol qət edərək Kartahena limanının girəcəyində lövbər saldı. Kartahena limanı iri körfəzin düz daxilində yerləşirdi. Lakin bu limandan demək olar ki, bir çox gəmilər istifadə etmir və əksəriyyət halda yerli gəmilər həmin limana yan alırdılar. Ekspedisiyanın gəmiləri heç də həmin limana daxil olmamışdılar. Sadəcə olaraq, signal işıqlarını yandıraraq körfəzin girəcəyində lövbər salmışdılar. Gəmilərin bütün təhlükəsizlik işləri nəzərə alınmışdı. Kartahena şəhərinin balıqçıları gecəyarısı da dənizə çıxıb tor qururdular. Belə olan halda gözetçi matroslar göz-qulaqda olmalı idilər.

Gecənin girməsilə hiss edildi ki, külək yavaş-yavaş zəifləməyə başlayır. Belə olan halda gəmilər yenə də öz sürətlərini itirəcəklər. Amma nə edə bilərdilər, bu təbiətin qoyduğu qanundur və bununla da hökmən barışmaq lazımdır. Şəhərə qədər küləyin tam dayanmasına inanmaq çətinidir. Külək zəif olsa da, ertəsi günü əsməli idi.

Lakin sabahın açılması ilə bütün ümidlər puç olub getdi. Küləkdən heç bir əsər-əlamət qalmamışdır. Sanki bu neçə günü burada külək əsməyib. Hərdən bir burada külək əsir, lakin çox keçməmiş dayanırdı. Sözsüz ki, belə dayanmaq-dansa, yavaş getmək hər şeydən üstün idi. Ranqoutları

yelkənlərlə silahlandırıb hər iki karavella yenə də cənub-qərb istiqamətində yollarını davam etdirməyə başladılar. Onlar saat 11-də Tinyoso burnunu qət edərək Masarron körfəzinə daxil oldular. Axşama yaxın böyük olmayan Masarron körfəzinin sularını qət edərək, gecələmək üçün Aqilas şəhərinin limanının girəcəyində lövbər saldılar. Buludlar yenə də göyün üzünü tutmuşdu. Ertəsi günü dənizdə yaxşı külək ola bilərdi. Lakin külək olsa, bu dəfə yəqin ki, əks istiqamətdə əsəcəkdə. Gün ərzində gözlənilməz olmasa da, 9 liq məsafə yol qət edilmişdi.

Ertəsi günü həqiqətən də dənizdə orta sürətli külək əmələ gəlmişdi və qərribə olsa da, qərb istiqamətində əsirdi. Ekspedisiya iştirakçıları üçün bundan yaxşı nə ola bilərdi? Sanki Allah onlara öz köməkliyini göstərirdi. Amma gəmilər bu gün cənub, cənub-qərb istiqamətində hərəkət etməli idilər. Hər iki karavella 15 liq yol keçərək Qata burnunun ağzında lövbər saldılar. Qarşıda Almeriya körfəzinin suları bulanırdı. Qata burnundan Malaqa limanına qədər artıq gəmilər qərb istiqamətində hərəkət edəcəklər.

Oktyabrın 10-da gəmilər demək olar ki, bütün yelkənlər altında qərb istiqamətində əsən küləyin köməyi ilə həmin istiqamətdə hərəkət edərək Almeriya körfəzinə daxil olurlar.

Göydəki buludlar yenidən Pireney yarımadasına tərəf qayıtmağa başladı. Bu o demək idi ki, tezliklə küləyin istiqaməti dəyişilməli, ya da ki, küləyin sürəti kəskin surətdə azalmalı idi. Buna baxmayaraq gəmilər əsən külək-dən istifadə edərək gün ərzində (elə günorta vaxtı Almeriya körfəzinin sularını tərk etmişdilər) 20 liq məsafəni qət edəndən sonra hava qaraldığına görə Motril şəhərinin tuşunda dayanmağa məcbur oldular. Halbuki gəmilər sahildən dörd-beş liq aralı olsa idilər bütün gecəni açıq dənizdə yol gedə bilərdilər.

Ertəsi günü küləyin gücü nəzərə cərpacaq dərəcədə azalmışdı. Ancaq onun köməyi hələ də Cəbəllüttariq boğazına doğru hərəkət edən gəmilərə dəyə bilərdi. Bu gün dənizçilər 13 liq məsafə qət edərək, Malaqa şəhərindən bir qədər cənubda, Quadalorse çayının mənsəbinə yaxın bir yerdə gecələməli oldular.

O biri günü karavellalar küləksiz havada ağır sürətlə yollarını davam etdirdilər. Axşamçağı saat 5-də Kalaburras burnundan ötüb keçən zaman məşhur ispan dəniz səyyahı Xristofor Kolumbun şərəfinə, coğrafiyaşünas Bartolomeu-nun və qoca səyyah Rodrigesin təkidi ilə, “Destino” gəmisində ziyafət yeməyi təşkil olunmuşdu. Gəminin bir çox zabitləri kapitan kayutuna yığılmışdılar. Səyahətə çıxandan ilk dəfə idi ki, belə bir qonaqlıq təşkil olunurdu.

Hətta gəminin şturmanı da bu ziyafətdə iştirak edirdi. Hazırda gəmini losman Uqo idarə edir, matroslara isə bosman Sanços başçılıq edirdi. Havanın qaralmasına hələ 3 saata yaxın vaxt var idi. Deməli, gəmi üç saatdan sonra yerindəcə donub qalmalıydı.

Kapitan kayutuna yığışanlar üçün yaxşı süfrə açılmışdı. Kapitan özü kiçik bir çıxış edəndən sonra sözü dərhal gəminin ən hörmətli şəxslərindən biri sayılan qoca səyyaha verdi. Qoca səyyah həmişəki kimi özünü çox gümrah hiss edirdi. O, ayağa qalxıb ehtiramla dedi:

- Möhtərəm sinyorlar, bu gün biz bura yığışmaqla İspaniyanın məşhur dəniz səyyahlarından biri sayılan mərhum Xristofor Kolumbu yad etməliyik. Səbəbini deyəcəm nəyə görə? Düz doxsan səkkiz il bundan əvvəl, yəni, 1492-ci il oktyabrın 12-də gecə saat 2-də, Kolumbun başçılıq etdiyi ekspedisiya Yeni Dünya sahillərində Baham adalarına daxil olan Quanahini adasını kəşf etməklə, bizim coğrafiya tariximizdə yeni səhifə açmışdır. Kəşf etdiyi adaya San-Salvador adı verməklə İspan krallığının tarixində yeni era yaratmışdır.

- Deməli, belə çıxır ki, Yeni Dünya sahilləri oktyabrın 12-də kəşf olunub? - deyə leytenant Kamaço müəmmalı tərzdə soruşdu.

- Əlbəttə! - deyə qoca səyyah üzünü cavan zabıtə belə çevirmədən tərəddüd etmədən dilləndi və özünü cəmləşdirib təmkinlə sözünə davam etdi. - Kolumb bizim krallığımızın ən mərd və ən qorxmaz dəniz səyyahlarından biri sayılır. Təsəvvür edin, 100 il bundan əvvəl portuqallar Hindistana və Çinə şərq yolu ilə gedə-gedə Kolumb təklif edir ki, həmin ölkələrə qərb yolu ilə gedib çıxmaq olar. Halbuki o vaxtlar elm adamlarının əksəriyyəti dəqiq bilmirdilər ki, Yer kürə şəklindədir.

- Deməli, Kolumb nəyə isə arxalanırdı ki, Hindistana və Çinə qərb yolu ilə gedib çıxacağına ümid edirdi? - deyə Vasko üzrəhliqlə dilləndi. - O, yəqin bilirmiş ki, Yer kürə şəklindədir.

Qoca səyyah sorğu-sualın çox olduğunu görüb bu sahədə mütəxəssis sayılan coğrafiyaşünas Bartolomeuya söz verdi. Bartolomeu çox məmnuniyyətlə razılaşıaraq qoca səyyaha minnətdarlığını bildirdi və danışmaq üçün bir neçə dəfə dalbadal leytenant Vaskoya nəzər salaraq ehtiramla dedi:

- Bu barədə bir neçə fərziyyə irəli sürmək olar. Bundan əlavə mən sizin üçün bir neçə fakt da sadalaya bilərəm. Sözsüz, Kolumbun əlində lazım olan məlumatlar vardı ki, o, Hindistana, Çinə, Ədviyyat adalarına (Molukk adaları) və Zipanquya (Yaponiya) getmək üçün qərb yoluna

üstünlük vermişdi, həm də unutmaq lazım deyil ki, həmin illərdə Portuqal krallığı müstəqil bir dövlət idi və adı çəkilən ölkələrə gedən şərq dəniz yolu portuqalların əlində idi.

- Xahiş edirik, mətləbə keçin. - deyə Vasko üzrxahlıqla dilləndi.

- Ənənəvi fərziyyə olaraq Kolumb hələ 1574-cü ildə məsləhət üçün italyan astronomu və coğrafiyaşünası olan Paolo Toskanelliyə müraciət etmişdir. Bu məsləhət “Hindistana” qısa dəniz yolundan ibarət idi. Florentsiyalı alim əvvəllər, Portuqaliya kralı V Alfonsonun tapşırığı ilə onun yanına gəlmiş, portuqaliyalı alimə verdiyi məktubun surətini Kolumba göndərmişdir. Bu məktubda Toskanelli qeyd edirdi ki, portuqalların Afrika ətrafında Ədviyyat adalarına axtardıqları yoldan başqa Atlantik okeanını qərb istiqamətində keçməklə qısa yol var. “Mən bilirəm ki, Yer kürə şəklində olan halda bu yolun mövcudluğu təsdiq oluna bilər. Lakin buna baxmayaraq, işinizi yüngülləşdirmək üçün mənim tərəfimdən tərtib olunan xəritəni sizə göndərirəm. Həmin xəritədə qərb istiqamətində üzmək, istədiyiniz adalar və sahillər göstərilib, hansı yerə gedib çıxacağınız da qeyd edilib. Ekvatordan, qütbdən nə qədər aralı üzəcəyiniz də göstərilib. Təəccüblənməyin ki, ədviyyatların harada bitməsinin və qiymətli daş-qaşların

olduğu ölkəni mən qərbdə göstərirəm, halbuki hamı həmin yerləri Şərq deyə adlandırır. Atlantik okeanını qərb istiqamətində üzəndə həmin ölkələrə qərb istiqamətində çatmaq olar. Əgər, siz quru torpaqla getsəniz, onda dediyim yerə şərq istiqamətində çatmaq olar...”

Ola bilsin ki, Kolumb öz layihəsi barədə Toskanelliyə xəbər vermişdi, o, da ki, əvəzində genuyalıya ikinci məktubda yazırdı: “Mən, sizin qərbdən şərqə üzmək layihənizi alicənab və şərəfli addım kimi qiymətləndirirəm. Çox şadam ki, məni yaxşı başa düşüblər”.

XV əsrdə hələ heç kim torpaqların və okeanların Yer kürəsində necə birləşdiyini bilmirdi. Toskanelli Asiya qitəsinin qərb ərazisini qərbdən-şərqə doğru təxminən iki dəfə böyütmüş, lakin Cənubi Avropa ilə Çin arasındakı, okeanın enini xeyli kiçiltmişdi. Onun hesablamalarına görə Avropadan Çinə qədər olan məsafə düz 2000 liq (12000 km) idi. Zipanqu (Yaponiya) Çindən təxminən 333 liq (1998-2000 km) şərqdə yerləşirdi. Həmin bu keçiddə Azər, Kanar və Mifik Antiliyadan etap kimi istifadə oluna bilirdi. Kolumb astronomiya və coğrafiya kitablarına arxalanmaqla öz hesabatlarını aparmışdır. Zipanquya çatmaq üçün ən sərfəli Kanar adalarından qərb istiqamətinə Şərqi Asiyaya doğru təxminən 800 liq (4,5-5,0 min. km.) yol qət etmək lazımdır.

- Belə çıxır ki, Kolumb bu səhvə görə, coğrafiya aləmində ən böyük bir kəşf etmişdir? - deyə kapitan Markos çiyinlərini çəkərək fəhmisizliklə dilləndi. - Əgər, elədirsə, onda bu möcüzədir?

- Düzdür, bir çox alimlər və tarixçilər elə bilirdilər ki, Kolumb öz kəşfində yanılib. deyə coğrafiyaşünas səsini alçaldaraq qeyri-müəyyən tərzdə diştəndi. - Özünün etiraf etdiyi kimi o, qərb yolu ilə üzməklə Şərqi Asiya sahillərinə gedib çıxıb.

- Hamı bilir ki, Kolumb ömrünün axrına kimi kəşf etdiyi Yeni Dünya sahillərini Şərqi Asiya torpaqları hesab edib. - deyə Vasko ehtiramla dilləndi.

- Bilirsiniz, bu çox mübahisəli məsələdir. - deyə coğrafiyaşünas qeyri-müəyyən tərzdə dillənərək, Vasko ilə razılaşmadığını bildirdi. - Blə bir şeyə çətin inanmaq olur ki, Kolumb kimi təcrübəli bir admiral, astronomiya ilə dərindən maraqlanan bir adam və bacarıqlı dənizçi Yeni Dünya sahillərinə dörd dəfə səyahət etsin və bir dəfə də olsun şübhələnməsin ki, o, naməlum torpaqları kəşf edib. Buna heç cür inanmaq olmur.

Lakin acı da olsa, bu həqiqətdir. - deyə Migel başını aşağı salaraq məyus halda dilləndi və bir az tərəddüd edəndən sonra müəmmalı tərzdə sözünə davam etdi. - Sinyor Bartolomeu, sizin tərtib etdiyiniz materiallardan

mən oxumuşam ki, üçüncü səyahət zamanı (1498-1500) Kolumb Cənubi Amerikanın şimal sahillərində üzərkən, həmin yerin iri bir torpaq olduğunu təyin etmişdir.

- Hə, səhv etmirəmsə, Orinoko çayının mənsəbinə çatanda o, belə bir qənaətə gəlmişdir. - deyə kapitan Markos bu faktı yadına saldı.

- Kolumb Pariya körfəzinə daxil olanda orada çoxlu miqdarda şirin suyun olduğunu görür və belə qənaətə gəlir ki, çoxlu miqdarda şirin suyu yalnız materikdə olduğu kimi uzun və iri bir çay gətirə bilərdi. - deyə coğrafiyaşünas dərindən köksünü ötürərək aludəliklə sözüne başladı. Bu miqdarda suyu olan çay adada ola bilməzdi. Deməli, Kolumb iri bir torpaq ərazisinə yaxınlaşmışdı. Bu isə yalnız materik ola bilərdi. Onun gündəliyində qeyd etdiyi sətirlərində belə bir sözlər var: Bu materikdir! Başqa Dünya?.. Artıq onda şübhə qalmamışdır ki, o, iri bir materiklə rastlaşıb. Bir çox alimlər qeyd edirlər ki, Kolumb həmin materiki təyin etməklə, onun Asiya materiki ilə səhv salmışdır. Halbuki o, öz qeydlərində göstərir ki, “başqa Dünya”. Bu elə-belə sözlər deyil.

- Lakin buna baxmayaraq Kolumb əvvəlki kimi elə bilirdi ki, kəşf etdiyi torpaqlar Şərqi Asiyadır. - deyə Vasko bu faktı bir daha coğrafiyaşünasa xatırlatdı.

VI fəsil. Yeni Dünyanın kəşfi ilə bağlı maraqlı məlumatlar öz aktuallığını itirmir

Verilən məlumatlar o dərəcədə maraqlı idi ki, heç bu söhbətdən ayrılmaq istəmirdi. Xoşbəxtlikdən hava münasib idi və buna görə də karavellanın rəhbərliyi matrosların gördükləri işləri yoxlamırdılar.

Bartolomeu Vasko tərəfindən verilən sualı da cavabsız qoymaq istəmədi.

- Möhtərəm sinyoralar, məndə isə buna qarşı şübhələr yaranıb. - deyə coğrafiyaşünas azca tərəddüddən sonra təmkinlə dilləndi. - Unutmaq lazım deyil ki, birinci səyahət zamanı Yeni Dünya sahillərinə çatanda matroslar qiyam qaldırırlar ki, Kolumb kursu geriyə, İspaniyaya döndərsin. Admiral isə komandasına bildirir ki, səyahəti davam etdirmək üçün ona üç gün də möhlət versinlər. Üç gün ərzində torpaq görünməsə, onda ekspedisiya geri dönəcək. Təsəvvür edin, heç üç gün keçməmiş, yəni 26 saatdan sonra onlar torpaqla üzləşirlər. Bildiyiniz kimi, Quanahini adası keçə saat 2-də kəşf edilir. Bir neçə alim bəyan edir ki, Kolumb getdiyi marşrutdan agah idi.

- Sinyor Bartolomeu, siz özünüz bəyan etdiniz ki, Kolumb florentsiyalı alim Toskanellinin tərtib etdiyi xəritəni əldə etmişdir. - deyə kapitan Markos coğrafiya-

şünasın sözlərini özünə xatırlatdı və bu imkadan istifadə edib üzrxahlıqla sözünə davam etdi. - Yadda saxlayın ki, Kanar adalarından Baham adalarına kimi təxminən 950 liqdir. Kolumbun hesablamalarına görə Zipanquya (Yaponiya) çatmaq üçün ən sərfəli Kanar adalarından qərb istiqamətində Şərqi Asiyaya doğru təxminən 800 liq (4,5-5,0 min. km) yol qət etmək lazımdır.

- Mən heç də bunu inkar etmirəm, - deyər coğrafiyaşünas tərəddüd etmədən qətiyyətlə dilləndi. - həmin alimlər bəyan edirlər ki, Kolumbda Toskanellinin xəritəsindən başqa, bir neçə naməlum xəritələr vardı. Onun fikrincə, Kanar cərəyanının və Passat küləklərinin köməyi ilə gedib Yeni Dünya sahillərinə çatanda, onun əlində kifayət qədər dəlillər vardı ki, həmin torpaqları Asiya qitəsi adlandırmasın.

Coğrafiyaşünasa maraqla qulaq asanlar arasında başa düşülməyən yarımcıq pıçıltılar eşidilməyə başladı. Odovaldo qardaşlarından və qoca səyyahdan başqa hamı alimin fəhimsizliklə nəzər saldı. Sanki onlar coğrafiyaşünasın dediyi ilə razı deyildilər. Hətta onlar natiqin yanıldığını göstərmək üçün onunla söz mübadiləsinə başlamağa hazır idilər. Yalnız qoca səyyah sakitcə əyləşib heç kimə məhəl qoymadan qabağındakı portağalı soyub yeyirdi. Qoca səyyahın belə sakit oturması və coğrafiyaşünasın bu inanılmayan mulahizəsinə heç bir reaksiya verməməsi

çoxlarını təəccübləndirmişdi. Kolumbun səyahəti haqqında dəqiq məlumat heç kimdə olmasa da, lakin qoca səyyahda olmalı idi. Çünki o, köhnə dəniz səyyahlarındandır və Kolumbun ekspedisiya iştirakçıları ilə bir neçə dəfə əsrin əvvəllərində görüşüb. Qoca səyyah hələlik susmağı üstün tuturdu. Nəhayət kapitan Markos dözə bilməyib etirazını birinci bildirdi. O, dedi:

- Sinyor Bartolomeu, siz demək istəyirsiniz ki, Kolumb kəşf etdiyi torpaqların Asiya qitəsi yox, Yeni Dünya olduğunu bildirdi? Mən birinci dəfədir ki, belə inanılmayan təkzib eşidirəm.

- Bu ki, gülməlidir. - deyə bu sahədə başı çıxmayan Karlos coğrafiyaşünası ələ salmaq üçün replika atdı.

- Xahiş edirəm, sakit olun. - deyə Vasko səs-küy salan adamlardan bu işdə təmkinli olmalarını xahiş etdi və üzünü coğrafiyaşünasa tutub ehtiramla sözünə davam etdi. - Əgər, sizin bu məsələyə dair faktlarınız varsa, buyurun söyləyin. Biz sizi çox məmnuniyyətlə dinləyərik.

Lakin nədənsə coğrafiyaşünas bu məsələ haqqında özü yox, izahat vermək üçün qoca səyyaha söz verdi. Görünür, lazım olan faktlar coğrafiyaşünasda yox, qoca səyyahda idi. Rodriges bu dəfə qalxmağı lazım bilmədi. O, əlindəki portaqağı iştah ilə yeyir və əlini silə-silə dedi:

- Möhtərəm sinyorlar, indicə verəcəyim məlumatı fakt adlandırmaq olmaz. Ona görə ki, bunu nə mən yoxlaya bilmişəm, nə də ki, hörmətli siynor Bartolomeu. Bunu mənə Peruda bir dənizçi söyləmişdir. Həmin dənizçi isə dahi Kolumbun ən yaxın dostlarından biri idi. O, admiralın ən yaxın və sədaqətli dostu Diyeqo Mendes ilə yaxın dost olmuşdur.

Günlərin bir günü süfrə arxasında dörd-beş adam yığışır və Kolumbun səhfini inkar etməyə çalışırlar. Orada sual qaldırılmışdı ki, Kolumb Yeni Dünya sahillərinin marşrutunu dəqiq bilir, ya yox? Dəqiq bilirsə, onda bu məlumatlar haradandır?

XIII əsrdə dövrün ən güclü riyaziyyatçı və astronomlarından olan azərbaycanlı alim Mühəmməd Nəsirəddin Tusi (1201-1274) adında biri yaşayırdı. O, ulduzlara dair geniş və məzmunlu bir xəritə tərtib etmişdi. Həmin xəritəyə əsasən Tusi bildirmişdir ki, göydə ulduzlar elə yerləşmişdir ki, Avropadan qərb tərəfdə, okeanın o tayında həddindən artıq iri bir torpaq yerləşir. Həmin naməlum torpaq Avropa aləminə tanış deyil. Baxın, Kolumb elə həmin astronomik xəritəni ələ keçirmişdi və əvvələcədən bilirdi ki, qərbdə naməlum iri bir torpaq var. Xatırlatmaq istəyirəm ki, elə Toskanellinin özündə də Tusinin xəritəsi vardı. Unutmaq

lazım deyil ki, Kolumb astronomiya elmini çox gözəl dərk edən adam idi.

- Sinyor Kartahena, birincisi bu fakt yox, yalnız fərziyyə ola bilər. - ilkin sözü kapitan Markos alaraq ehtiramla dilləndi və bir balaca daxilində götür-qoy edərək həmin tərzdə sözünə davam etdi. - İkincisi, göydə ulduzların necə yerləşməsindən heç cürə təyin etmək olmaz ki, Yer kürəsinin hər hansısa bir hissəsində torpaq yerləşir. Üçüncüsü, mən Azərbaycan haqqında ilk dəfədir ki, söz eşidir və Azərbaycanın harada yerləşdiyini dəqiq bilmirəm. Lap doğrusu desəm, birinci dəfədir ki, “azərbaycan” sözünü eşidirəm.

- Deyəsən, Hindistana yaxın bir yerdə yerləşir. - deyə qoca səyyah şübhə ilə dilləndi.

- Bəs, Tusinin xəritəsi oradan necə Kolumbun əlinə keçə bilərdi? - deyə kapitan Markos narazı halda soruşdu.

- Sinyor Kartahena, bu nədənsə həqiqətə oxşamır. deyə Vasko qoca səyyahla razılaşmadığını bildirdi. - Mən az-çox tarix ilə maraqlansam da indiyə qədər nə Azərbaycan dövləti, nə də ki, həmin alim haqqında bir söz eşitməmişəm.

- Mən isə etmişəm. - deyə Migel səbirsizliklə dilləndi və heç kimə imkan vermədən tələsik sözünə davam etdi. - Bu Qafqaz dağ ətəklərinin cənubunda fars torpaqlarına

qədər olan, heç də balaca olmayan Şah İsmayıl Xətəinin vaxtında qüdrətli bir dövlət idi. Əhalinin əksəriyyəti müsəlman dininə sitayiş edən azərbaycanlılardır. Azərbaycan Xəzər dənizinin qərb sahillərində yerləşir. Xətəidən sonra Azərbaycanın taxt-tacına onun oğlu Şah Təhmasib yiyələnib. Sultan I Səlim Hiçazı, Fələstini, Suriyanı və başqa torpaqları əlinə keçirən zaman Azərbaycana da hücum edir və 1514-cü ildə Çaldıran döyüşündə Xətəinin qonşularını məğlubiyyətə uğradır. Lakin Səlim Azərbaycana hakim ola bilmir.

- Düzdür, sonradan həmin dövlət Xətəinin oğulları arasında parçalanmışdır. - deyə coğrafiyaşünas qoca səyyahın yerinə cavab verməyi qərara aldı. - Həmin dövlət Nizami Gəncəvi, Məhsiti Gəncəvi, Qətran Təbrizi, Əfzələddin Xəqani və Məhəmməd Füzuli kimi dahi söz ustaları yetişdirib. Makedoniyalı İsgəndər Yunanıstandan tutmuş Hindistana qədər nəhəng bir ərazini işğal edən yerli hökmdarlar Azərbaycanın ələ keçirilməsinə imkan verməmişdilər. Qüdrətli Roma sərkərdəsi Qney Pompey Zaqafqazıyanı işğal etdiyi bir zaman yenə də Azərbaycanı ələ keçirə bilməmişdir. Şərqi Avropanı lərzəyə gətirən Teymurləngin ordusu Azərbaycanın ətrafındakı bütün ətraf əraziləri ələ keçirən bir zaman yenə Odlar Yurdu adlanan həmin ölkəni işğal etməkdən yan keçmişdi.

- Sinyor Bartolomeu, bütün bunlar əlbəttə ki, maraqlıdır, lakin Nəsrəddin Tusinin astronomik xəritəsinə qayıtsaq pis olmazdı. - deyə Vasko maraqla dilləndi. - Çox güman ki, hamı bu fikirdədir.

- Mənə elə gəlir, Kolumb Roma papasının və yaxud da Apennin yarımadasında yerləşən digər kitabxanalarda özü üçün materiallar topladığı zaman həmin xəritə onun əlinə keçə bilərdi. – deyə alim aludəliklə dilləndi.

- Sinyor Bartolomeu, sizdən artıq dərəcədə üzr istəyirəm, ancaq sizə vacib sualım var. - deyə Migel müəmmalı tərzdə dilləndi. - Azərbaycan Qafqaz dağ ətəklərinin cənubunda, İspaniya isə Cənubi-Qərbi Avropada yerləşir. Onların arasında həddindən artıq böyük məsafə var və bildiyimə görə indiyənə kimi nə Azərbaycan, nə də İspaniya arasında heç bir əlaqə olmayıb. Bilmək istədik həmin xəritə Pireney yarımadasına necə gəlib çıxıb?

- Sizin hər bir sualınıza cavab verməyə mən hazıram. - deyə coğrafiyaşünas həvəslə dilləndi. - Ərəb xilafəti Azərbaycanı ələ keçirmək üçün 815-837-ci illərdə Babəkə qarşı altı iri ordu göndərərək onu məğlub edir. Azərbaycan Ərəb xilafətinə daxil edilir. Unutmaq lazım deyil ki, Ərəb xilafəti 711-714-cü illərdə Pireney yarımadasını zəbt edir. Deməli, həmin xəritə ərəblərin və istəsilə gəlib İspaniyaya çıxsa bilərdi. Beləliklə, Nəsrəddin Tusinin tərtib etdiyi xəritə

Kolumb arxivlərdə eşələnən zaman ələ keçirilə bilərdi. Ya da ki, həmin xəritə Toskanellinin köməyi ilə Kolumba verilmişdir. Bu sadəcə olaraq mənim fərziyyəmə sayılır.

- Yaxşı deyək ki, bu fərziyyədir. - deyə kapitan Markos qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və bir az gözləyəndən sonra sanki ya dına nə isə düşdü. - Baxın, siz deyirsiniz ki, Kolumb Yeni Dünya sahillərini kəşf edəndə, çox yaxşı bildirdi ki, bu naməlum torpaqdır. Onda bəs nə üçün kəşf etdiyi torpaqları Asiya adlandırır? Tusi fərziyyəsi isə heç inanılası deyil. Astronomik xəritə ilə qitə kəşf etmək olmaz.

- Məndə buna dair şübhələr var. - deyə Migel də bütün bunlara inanmaq istəmədi.

- Bu yalan mənim özümə də qaranlıq kimi görünür. - deyə coğrafiyaşünas təşəxxüslə dilləndi və başını aşağı salıb bir qədər xəyala daldı, sonra isə çiyinlərini çəkib məyus halda sözünə davam etdi. - Ola bilsin o, bu həqiqəti bəyan etmirdi ki, Yeni Dünya sahillərinə yeni-yeni kolonatorlar axışb gələcək və kəşf etdiyi torpaqları cürbəcür yollarla mənimsəməyə çalışacaqlar. Halbuki İzabella Kastiliyalı və Ferdinand Araqonlu ilə bağladığı müqaviləyə əsasən, Kolumb kəşf etdiyi torpaqların varisi sayılırdı. Bundan əlavə Kolumb bu həqiqəti gizlətməklə İspan taxtacından yeni-yeni subsidiyalar alırdı. Axı, o, həmin ekspedisiyaları Hindistan səfəri adı ilə təşkil edirdi. Bu

yalan isə ona baha başa gələ bilərdi. İspaniyada admiralın ədviyyat malları və qızıl külçələri gözləyirdilər. Kolumb isə vətənə qayıdanda az miqdarda qiymətli metalda gətirirdi.

Bilirsiniz, Kolumb qan tökməyin qəti əleyhinə idi. O, bu qətiyyətli addımı ata bilsəydi, hindulara qan uddura-uddura materikin içərilərinə girib yerli aborigenlərdən çoxlu qızıl ala bilərdi.

- Sinyor Bartolomeu, bu yenə də həmin faktı gizlətmək üçün bəhanə sayılır. - deyərək kapitan Markos israr edərək dediyinin üstündə durdu. - Kolumb ömrünün axrına kimi elə bilib ki, kəşf etdiyi torpaqlar Asiya qitəsidir.

- İndi isə mənə diqqətlə qulaq asın. - deyərək coğrafiyaşünas bu inaddan tənqəd gələrək hamının fikrini özünə cəlb etdi. - Yunan alimi Eratosfen b. e. əvvəl III əsrdə, Makedoniyalı İsgəndər tərəfindən əsas qoyulmuş İskəndəriyyə şəhərində yaşayıb yaratmışdır. Həmin şəhər başqa ölkələrdən bir çox alimləri və səyyahları özünə cəlb edirdi. Eratosfenin hesablamalarına görə Yerin dairə uzunluğu 43625 km-dir, Yerin radiusu isə 6943 km-dir. Sözsüz ki, Kolumb bu məlumat ilə tanış idi. Kolumb özü astronom olduğuna görə sözsüz ki, həm Eratosfenin, həm də Toskannellinin hesablamalarını nəzərə alaraq ümumi məxrəcə gəlmiş və hər bir şeyi özündə götür-qoy edəndən sonra uzaq səyahətə yola düşmüşdür.

- Lakin bu sizə əsas vermir ki, Kolumbun hər şeydən agah olduğunu bəyan edəsiniz. - deyə kapitan Markos yenə də alim ilə razılaşmadığını bildirdi. – Admiral Kolumb kəşf etdiyi torpaqlardan xəbərsiz idi ki, hamıya Asiyanın kəşf etdiyini car çəkmişdi.

Coğrafiyaşünas sağ əlini yuxarı qaldırıb kapitanı sakitləşdirirdi, sonra isə dərhal sözünə davam etdi:

- Mən, Avropada keçirilən bir neçə elmi dərnləklərdə iştirak etmişəm. Bir neçə alim elə bu mövzuda çıxış etmiş və öz dediklərini isbat edə bilməmişdilər. 1581-ci ildə Mexiko şəhərində Meksikanın virse-kralının evində Avropanın üç məşhur alimi kiçik dərnlək keçirmiş və orada bir çox məsələlər açıqlanmışdır.

- Sinyor Bartolomeo, mətləbə keçəydiniz pis olmazdı. – deyə bu yığıncaqdan tənqə gələn Karlos narazı halda dilləndi. – Bu söz-söhbətlərə son qoyulacaq, ya yox?

- Nə deyirəm ki, keçək mətləbə. – deyə coğrafiyaşünas qətiyyətlə dilləndi. – Kolumb yola düşməzdən əvvəl çox gözəl bilirdi ki, hinduzlar, çinlilər və zipanqulular necə geyinib-keçinir və həmin xalqlar hansı mədəniyyətə malikdirlər. Amerika hindularının həm geyimi, həm də ki, mədəniyyətləri tamamilə başqadır. Heç olmasa, bu faktı nəzərdən qaçırmayın. Məgər, Kolumb bütün bunları görmürdü? Bir sözlə, o, haranı kəşf etdiyini çox yaxşı bilirdi.

Vaxt gələcək mən öz yoxlamalarım ilə bütün bu həqiqəti aşkar edib üzə çıxaracam. Bu haqda hamınız arxayın ola bilərsiniz.

Bu sözlərdən sonra daha heç kim coğrafiyaşünasa sual vermədi. Ümumiyyətlə, daha bu haqda heç kim məsələ qaldırmadı. Ancaq hiss olunurdu ki, burada əyləşənlərin əksəriyyəti daxillərində alim ilə razı deyildilər. Coğrafiyaşünas isə öz fərziyyələri ilə burada əyləşənlərin hər birini susdura bilərdi. Çünki o, bu elmin sənətkarı idi.

VII fəsil. Qarşıda Cəbəllütariq boğazıdır

Elə oldu ki, Kolumbun şərəfinə verilən ziyafət yeməyi, gəmi yelkənlərinin aşağı salan zaman qurtardı. Gəmilər Kalaburras burnundan 2 liq qabaqda lövbər saldılar. Bu gün 7 liq yol qət edilmişdi. Hava isə təməmilə sakitləşmişdi. Cəbəllütariq boğazına çatmağa heç bir şey qalmamışdı.

Ertəsi günü hava yenə də küləksiz idi. Ekspedisiya gün ərzində yalnız 6 liq (36 km.) yol qət edərək, Estepona şəhərinin tuşunda lövbər saldı. Cəbəllütariq boğazına

çatmağa cəmi 7 liq yarım məsafəlik yol qalmışdı. Aralıq dənizinin bu hissəsində külək olmasa belə, bu qədər məsafəni bir gün ərzində qət etmək çətin deyildi.

Ayın 14-də gəmilər elə o qədər yol qət etdilər. Hər iki karavella Cəbəllütariq boğazının girəcəyində Avropa burnunun ağzında lövbər saldılar. Sağ tərəfdə çox qısa məsafədə sıldırım qayaların üzərində möhtəşəm Cəbəllütariq qalası ucalırdı.

Hava açılana yaxın gəmilərin lövbərləri qaldırıldı. Xoşbəxtlikdən qərb istiqamətində o qədər də möhkəm olmayan külək əsməyə başladı. Göyün üzünü seyrək halda qalın buludlar tutmuşdu. Bu gün də havanın sərin keçməsi gözlənilirdi. Boğazın qərb tərəfində olan gəmilər çox güman ki, əks küləyin əsdiyi bir vaxtda, boğazı şərq istiqamətində keçməyə cəhd göstərməyəcəklər. Ona görə ki, həmin gəmilər belə bir havada boğazı tam keçə bilməyəcəklər.

Cəbəllüttariq boğazının sağ tərəfində, Cəbəllüttariq qalasının düz yanında iki ispan ticarət gəmisi vardı. Həmin gəmilər də hava açılan kimi yelkənlərini qaldıraraq dayan-dıqları yeri tərk etdilər. Cəbəllüttariq qalası sıldırım qayaların üzərində tikilmişdi və üç tərəfdən güclü bastionlarla müdafiə olunurdu. Alxesiras buxtasında yerləşən ispan hərbi dəniz donanmasının güclü bazası, bu qalanın çoxsaylı

topları ilə qorunurdu. Bu qala hündür divarları və möhkəm bastionları ilə başqalarında vahimə və təşviş, ispanlarda isə fərəh və qürur hissi yaradırdı. Bu qalanı heç cürə, hətta güclü dəniz donanmasının köməyi ilə də götürmək mümkün deyildi. Ərəblərin bu qayalar üzərində tikdirdiyi qala boğazdan istifadə edən hər bir gəmiyə demək olar ki, nəzarət edə bilirdi. Düşmən gəmiləri heç cürə nə Alxesiras buxtasına, nə də ki, Avropa burnuna yaxınlaşa bilməzdi. Bir sözlə, İspan krallığı Cəbəllüttariq qalası və onun strateji mövqeyi ilə fəxr edə bilirdi.

Yeddi-səkkiz əsr bizim eramızdan əvvəl finikiyalılar məşhur dənizçilər idi. Onlar ilk dəfə Cəbəllüttariq boğazına gələrək ona Melkartanın Gövdələri adı veriblər. Melkart finikiyalılarda səyyah allahı sayılırdı. Əfsanədə deyilir ki, o, bütün dünyanı seyr edib öz dabanlarını bu boğazda saxlayır. O, boğazın hər iki tərəfinə iti uclu qayalar sancır. Bələliklə, boğazın ilk adı Melkartanın Gövdələri olur. Sonra isə qədim yunanlar bu adı dəyişib, öz əfsanəvi qəhrəmanları olan Heraklın adını əbədləşdirmək üçün boğaza Heraklın Gövdələri adı verirlər. Deyilənə görə boğazın adı qədim vaxtlarda İon Kalp olub.

Uzun müddətdən sonra ərəblər İspaniyanın cənub ərazisini zəbt edəndə boğaza təzə ad verirlər: Rəvayətə görə 711-ci ildə ərəb sərkərdəsi Tariq-ibn-Zeyd öz ordusu ilə

zəbt etdiyi boğazın sahilində möhkəm qala tikdirir. Bu qala səkkiz əsr öz quruluşunu dəyişmədən boğazın şimal sahilində qalır. Dağ kimi hündür olan qalaya ərəblər o zaman “Cəbəl”yə dağ adını **verirlər**. Buna görə də həmin yer Cəbəl-əl-Tariq, yəni, “Tariqin dağ qalası” adlandırılır. Sonralar bu ad bir çox Avropa xalqlarının dilində qısaldılmış halda – “Qibraltar” şəklində rəsmiləşdirilmişdir. Ərəb dövlətlərində bu boğaza Cəbəllüttariq deyirlər.

Boğazın xarakteristikası belədir: Cəbəllüttariq boğazı Aralıq dənizinin cənub-qərb istiqamətində Avropa ilə Afrika qitələri arasında yerləşir. Boğazda ən dar yerin eni 14 km-dir, orta eni isə 44 km-dir. Demək olar ki, bu mühüm nəqliyyat yolu Aralıq dənizini Atlantik okeanı ilə birləşdirir. Boğazın ən dar yerinə çatanda hər iki qitənin sahillərini görmək olur. Tez-tez olmasa da, burada soyuq aylarda duman olur. Duman olanda isə heç bir gəmi boğazdan keçməyə cürət etmirdi. Boğazın ümumi uzunluğu düz 9 liq (54km) idi. Yaxşı havada boğazı yarım günün ərzində qət etmək oldurdu.

Gəmilər yavaş-yavaş sürəti əldə edərək Cəbəllüttariq qalasını tərk etməyə başladılar. „Vanquardia“nın komandası can-başla hərəkət edirdi ki, boğaza birinci onların gəmi si daxil olsun. Bu bir növ yarış sayılırdı. O biri ticarət gəmi si də ondan geri qalmırdı. Lakin hərbi gəminin komandası ilə

yarışa girmək ən azı sadələhlük sayılırdı.

Elə oldu ki, „Destino“nun komandası, Cəbəllütariq boğazına flaqman gəmisindən sonra daxil oldu. Hələlik gəmilər cənub-qərb istiqamətində hərəkət edirdilər.

Alxesiras buxtasının girəcəyində iki və Avropa burnundan yarım liq cənubda bir hərbi ispan gəmisi lövbər salıb, burada üzən gəmilərə nəzarət edirdi.

Gəmilər bir-birinin ardınca Cəbəllütariq boğazına daxil olmağa başladılar. Qərb istiqamətində orta sürətlə əsən küləyin köməyindən istifadə edən gəmilərdə, bütün yelkənlər qaldırılandan sonra tam sürət əldə edildi. Gəmilər iti sürətlə qərb istiqamətində Atlantik okeanına tərəf şığımağa başladılar. Hava belə getsə, gəmilər çətinlik çəkmədən axşama kimi boğazı tərk edə biləcəklər. Bir saat müddətinə gəmilər liq yarım yol qət etmişdilər. Bu vaxt ərzində həm Cəbəllüttariq qalası, Alxesiras buxtasının girəcəyi, həm də Avropa burnu xeyli geridə qalaraq, az qala güclə görünməyə başladı.

Hazırda Afrikanın şimal-qərb ərazisi peyda olmuş və getdikcə daha aydın görənməyə başlayırdı. Həmin sahilin şərq hissəsi - Seuta ərazisi İspan krallığının tərkibində idi. Bu sahilin ucqar şərq hissəsində – Almina burnu yaxınlığında hərbi qarnizonun nəhəng bastionları görünürdü. Boğazın həm sağ, həm sol sahilləri daş-qayalarla əhatə

olunmuşdu. Həmin qayanların bəziləri çılpaq, bəziləri isə seyrək ağaclarla örtülmüşdür. Nədənsə sahillər bir-birinə bənzəyirdi. Bir sözlə, buranın təbiəti füsunkar və cəlbədici idi.

Günəş getdikcə yuxarı qalxır və bütün ətraf daha da işıqlığa qərq olurdu. Buludlar əvvəlki kimi Pireney yarımadası istiqamətində hərəkət edirdilər. Günəş öz yerini göyün üzündə tutsa da, tam halda öz isti şüalarını yerə yönəldə bilməyəcəkdi. Çünki şimal istiqamətində şığıyan buludların qalın pərdələri buna imkan vermirdi. Lakin gec-tez Günəş öz hökmranlığını göyün üzündə bərqərar edəcək. Çünki bu enliklərdə buludlar günəşə öz hökmünü yeridə bilmirdi.

Mərkəzi Çili sahillərinə üz tutan gəmilər artıq tropiklərə yaxınlaşırdılar. Ekspedisiyanın matrosları çox yaxşı bilirdilər ki, həmin enliklərdə onlar bulud üzünə həsrət qalacaqlar. Onlar uzun müddət günəşin maneəsiz şüaları altında üzməli olacaqlar.

Hələlik gəmilər heç bir maneəyə rast gəlmədən tam sürətlə qərb istiqamətində hərəkət edirdilər. Hiss olunurdu ki, arxada gələn iki ticarət gəmisi yavaş-yavaş geridə qalmağa başlayır. Əlbəttə, irəlidə hərəkət edən gəmilərin, arxada gələn gəmilərin sürətində fərq nisbəti vardı. Lakin onu da qeyd etmək lazımdır ki, ticarət gəmiləri də

həddindən artıq ağır yüklənmişdilər.

Cəbəllütariq boğazının içərilərinə liq yarım daxil olandan sonra gəmilər qərb, cənub-qərb istiqamətində hərəkət etməyə başladılar. Saat 11-ə kimi təxminən beş liq yol gedəndən sonra sağ tərəfdə Avropa qitəsinin ən cənub nöqtəsi Marroki burnu göründü. Bundan ruhlanan coğrafiyaşünas fərəhlə bütün komandaya bu şad xəbəri verdi. Bəli, Pireney yarımadasının cənubunda yerləşən Marroki burnu bütün Avropa qitəsinin ən cənub nöqtəsi sayılırdı. Həmin burun Cəbəllütariq boğazının şimal sahilinin düz mərkəzində yerləşirdi. Burunun arxasında Tarifa şəhəri yerləşirdi və bu şəhər bütün Pireney yarımadasının ən cənub yaşayış məntəqəsi sayılırdı. Marroki burnunu qət edəndən sonra burada boğazın sahəsi xeyli genişlənməyə başlayırdı. Burada üç ticarət gəmisi vardı ki, onlar küləyə qarşı hərəkət edərək, şərq istiqamətində Aralıq dənizinə doğru irəliləyirdilər.

Axşama yaxın gəmilər Afrika qitəsinin şimal-qərb hissəsində yerləşən Spartel burnunun yanından keçərək, Atlantik okeanına daxil oldular. Cəbəllütariq boğazının qərb sərhədi məhz Spartel burnuna qədər idi. Bundan sonra gəmilər daha bir liq yol keçərək, Atlantik okeanının girəcəyində lövbər saldılar. Gün ərzində 15 liq yarım yol (90 km) qət edilmişdi. Ümumiyyətlə, gəmilər açıq okeana

çıxmaqla bütün gecəni də üzə bilərdilər, lakin ehtiyatı əldən vermək istəməyən flaqman gəmisinin kapitanı bu gecəni lövbər üstündə dayanmağı üstün tutdu. Neçə olsa da, gəmilər sahilə yaxın yerdə idilər və hər an Atlantik okeanı tərəfdən gələn gəmi ilə toqquşa bilərdilər. Ona görə də gəmilər qaranlıq mühitdə hərəkətsiz olmalıydılar.

VIII fəsil. Ekspedisiya iştirakçılarının asudə vaxtları

Cəbəllütariq boğazı 36-cı paraleldə yerləşirdi. Ekspedisiya həmin paralel ilə on-on bir liq irəliləyib, Atlantik okeanına çıxanda yenə də kursu əvvəlki kimi cənub-qərb istiqamətində tutdu. Gəmilər Barselonanı tərk edəndən sonra səyahətin əksəriyyətini cənub-qərb istiqamətində hərəkət edirdilər. Kanar adalarına kimi gəmilər elə bu kurs ilə hərəkət edəçəkdilər. Braziliya sahillərinə kimi ekspedisiya Atlantik okeanını Magellanın marşrutu ilə keçəcək. Bəzi yerlərdə cüzi dəyişikliklər olacaq. Atlantik okeanına çıxmaqla gəmilər Buenos-Ayresə kimi okean cərəyanların-

dan istifadə edəcəklər. Həmin cərəyanlar küləksiz havada gəmilərin irəliləyişinə köməklik göstərəcəkdir. Ekspedisiya qısa müddətə Atlantik okeanını qət edib Braziliya sahillərinə çatmaq istəyirdi.

Oktyabrın 16-da gəmilər bütün yelkənlərindən istifadə edib cənub-qərb istiqamətində Kanar adalarına tərəf üzümə başladılar. Okeanın bu hissəsində zəif külək əsirdi. Gəminin istiqaməti əvvəlki kimi qərb tərəfə idi. Məhz buna görə də gəmilərin bu günkü sürəti çox ləng idi. Belə getsə, sutka ərzində 20 liq məsafə güclə qət ediləcəkdə. Kanar adalarına kimi gəmilər gecə-gündüz hərəkət etməliydilər. Bu isə yaxşı havada itirilən günlərin əvəzini çıxmaq demək idi.

Ekspedisiya fəaliyyətə başlayandan artıq birinci səhvə yol verilmişdi. Kataloniyanın paytaxtından Cəbəllüttariq boğazına kimi dəniz yolu ilə heç bir yerə dönmədən 166,5-167,0 liqdir. Xuan Odovaldonun ekspedisiyası isə Pireney yarımadasının sahil zolağı ilə hərəkət edərək, Cəbəllüttariq boğazının çıxacağı olan Spartel burnuna kimi 190 liq yarım yol qət etmişdilər. Bu məsafə də ki, on beş gün ərzində qət edilmişdi. Halbuki Barselonadan Cəbəllüttariq boğazına kimi 6-7 gün ərzində çatmaq olardı. Beləliklə, ekspedisiya iştirakçıları bu məsafəni qət etmək üçün iki dəfə çox vaxt sərf etməklə, birinci səhvə yol vermişdilər.

Mərkəzi Çili sahillərinə çatmaq üçün hələ xeyli yol qət etmək lazım idi. Ola bilsin ki, Xuan Ovaldo bu səhvi başa düşmüşdür. Lakin bunu heç kimə bildirmədi. Gələcək plana əsasən, Kanar adalarından sonra ekspedisiya Afrikanın qərb sahili boyu ilə ya Şimal yarımkürəsinin 10-cu, ya da ki, 5-ci paralelinə kimi hərəkət edəcək, sonra isə qərb istiqamətində Braziliya sahillərinə kimi öz yollarını davam etdirəcək. Bu keçid zamanı əvvəlcə Kanar, sonra isə Cənubi-Passat cərəyanından istifadə olunacaq. Bu cərəyanlar mütəmadi olaraq ispan və portuqal dənizçiləri tərəfindən istifadə edilirdi.

Artıq gəmilər həm Avropa, həm də Afrika sahillərindən uzaqlaşmışdılar. Dənizçilər hara baxırdılarsa, okean ilə səmadan başqa heç nəyi görə bilmirdilər. Üfüqdə yalnız okeanla səmanın sərhədləri birləşirdi. Hər ikisi göy rəngdə olduğuna görə onları bəzi seçmək olmurdu. Göydə buludlar seyrək halında idi və demək olar ki, tərpənmirdi. Günəş göylə tam hökmranlıq etsə də, havanı yay fəslindəki kimi qızdırı bilmirdi. Payız fəslə sözsüz ki, özünü büruzə verirdi.

Gəmini idarə etmək və onu hərəkətə gətirmək üçün yalnız dənizçilərin köməyindən istifadə olunurdu. Lakin dənizçilərdən başqa gəmidə cəngavərlər, keçmiş konkistadorlar, mühafizəçilər və əsgərlər də vardı. Onlar da ki, bütün səyahət zamanı boş-bekar otura bilməzdilər. Necə

olsa da, həmin səyahət dörd-beş ay davam edə bilərdi. Migel ilə kapitanın hesablamalarına görə ekspedisiya Mərkəzi Çili sahillərinə gələn ilin birinci ayında çatacaqdı. Lakin məqsəd qoyulmuşdu ki, ekspedisiya Mərkəzi Çidi sahillərinə yeni ildən, heç olmasa bir gün əvvəl çıxsın.

İxtiyarlarında kifayət qədər asudə vaxt olan cəngavərlər səhər tezdən öz məşğələlərilə məşqul olurdular. Gəmi o qədər də okean üzərində yırğalanmırdı. Ona görə də bu gündü məşğələ qılinc döyüşündən ibarət idi. Bu məşğələ təxminən üç saat davam edəcəkdi. Okean keçidi zaman nahar yeməyindən sonra keçmiş konkistadorlar göyərtənin iki hissəsini ələ keçirirdilər - bak və şkafut. Ondan sonra bak və şkafut mühafizəçilərin ixtiyarına verilirdi. Ümumiyyətlə, gəmidəki məşğələlər qılinc döyüşü, güləş və ağırliq qaldırmaqdan ibarət idi. Yalnız Odovaldo qardaşlarının ixtiyarında olan əsgərlər bu məşğələlərdən demək olar ki, azad idilər. Onlar həftədə bir və ya iki dəfə məşğələ keçirirdilər. Günlərin bir günü leytenant Vasko Odovaldo qardaşlarından ən böyüyü olan Kamaçoya bildirir ki, gündəlik məşğələlər yalnız əsgərlərə xeyir verə bilər. Kamaço isə əvəzində deyir ki, onun əsgərləri peşəkar döyüşçülərdir və onlar üçün gündəlik məşğələlər vacib deyil. Peşəkar döyüşçü öz işinin ustasıdır. Kamaçonun bu cür lovğa-lovğa danışıqları, əsgərlərinə ziyandan başqa bir şey gətirə bilməzdi.

Hər iki qardaşın əsgərləri get-gedə tənbəlliyə öyrəşirdilər. Bu hal sözsüz ki, onların hamısını uçuroma aparırdı. Lakin ixtiyar sahibləri Odovaldo qardaşları idi. Əsgərlər də onlara tabe idilər. Cəngavər və mühafizəçilərin komandirləri başqa gəmidə olsalar belə, onlar öz məşğələlərindən geri qalmırdılar.

Cəngavərlər qılınc döyüşü ilə məşğul olanda, həmin məşğələyə kənardan seyr edənlərin sayı az olmurdu. Odovaldo qardaşları da onlara tamaşa edirdilər. Kapitan Markos leytenant Kamaçoya yaxınlaşıb təmkinlə dedi:

- Sinyor Kamaço, görürsünüz uşaqlar necə məşq edirlər? Sizin əsgərlər isə getdikcə tənbəlləşirlər.

- Sinyor Markos, sizə kim deyir ki, bizim tabeliyimizdə olan uşaqlar tənbəlləşir? – deyə leytenant Kamaço üzünü turşudaraq müəmmalı tərzdə dilləndi və üzünü ona tərəf tutub həmin tərzdə sözünə davam etdi. – Bizim əsgərlər çox gumrah və fiziki cəhətcən çox möhkəmdirlər.

- Onları həmin formada saxlamaq üçün gündəlik məşqlər lazımdır. – deyə kapitan Markos verdiyi təklifin üstündə israr etdi və tərəddüd etmədən üzünə ciddi ifadə verməklə ehtiramla sözünə davam etdi. – Axı neçə olsa da, biz deyilən yerə çatmaq üçün heç olmasa, dörd-beş ay okeanlarda üzməliyik. Bu isə bildiyiniz kimi heç də az vaxt deyil.

- Lakin buna baxmayaraq, mən öz əsgərlərimdən razıyam. - deyə leytenant Kamaço giley-güzarla dilləndi.

- Bu heç də ciddi fikrə oxşamır. – deyə kapitan Markos məyus halda başını tərpədənək narazı halda dilləndi. – Biz imperiyanın əsas cinayətkarlarından sayılan araukanlara qarşı müharibəyə gedirik. Bu müharibəyə isə biz hamımız hazır olmalıyıq.

Siz özünüz yaxşı bilirsiniz ki, araukanlar bir neçə konkistador dəstəsini məğlubiyyətə uğradıblar. Biz Araukan ölkəsinə çatana kimi özümüzün döyüş qabiliyyətimizi itirməməliyik.

Təsadüfdən qoca səyyah dostu coğrafiyaşünasla zabitlərin yanında idi və istər-istəməz onların söhbətlərinə qulaq asırdı. Danışıklara qulaq assalar da, ancaq onların söhbətlərinə müdaxilə etmirdilər. Kapitan Markos sözünü yenice qurtarmışdı ki, Karlos yenə də öz təkəbbürlüyünü göstərərək, söhbətə qoşuldu. Halbuki kapitan onunla söhbət etmirdi. O, başını dik tutub istehza ilə dedi:

- Sinyor kapitan, birincisi, bizim tabeliyimizdə olan əsgərlər həmişə döyüşə hazırdılar, ikincisi, şəxsən mən öz əsgərlərimlə həmin aborigenləri ciddi rəqib saymıram. Görərsiniz, biz həmin torpağa ayaq basanda, elə birinci döyüş zamanı aborigenlər qaçıb dəlmə-deşiklərdə gizlənəcəklər.

- Sinyor Karlos, artıq biz bu mövzuda mühüm iclas aparmışıq və həmin iclasda təsdiq olundu ki, yerli əhali sayılan araukanlar, ispan əsgərləri üçün heç də zəif rəqib sayılmırlar. – deyə kapitan Markos əsəblərini qoruya bilməyərək səbirsizliklə dilləndi və öz baxışlarını düz Karlosun gözlərinə dikib həmin tərzdə sözüünə davam etdi. - Yadda saxlayın ki, biz bu müharibəyə ciddi hazırlaşmışıq və həmin ərəfədə heç bir səhvə yol verməməliyik. Sizin əminiz limanda bəyan etdi ki, biz qələbə əldə etməyincə, vətənə qayıtdı yoxdur.

- Mən də bunu çox yaxşı dərk edirəm. – deyə Karlos başını lovğa-lovğa bulayaraq qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. – Biz düşmən üzərində qələbə qazanmayınca vətənə qayıtmayacağıq. Şəxsən mən qabağıma çıxan hər bir aborigeni qılıncdan keçirəcəm. Onların hamısı məhv edilməlidir.

- Elə buna görə də bütün əsgərlər gündəlik qılınc döyüşlərilə məşğul olmalıdırlar! – deyə qoca səyyah ehtiramla söhbətə müdaxilə etdi.

- Sinyor Kartahena, bir daha bəyan edirəm ki, mənim əsgərlərim döyüşə hazırdırlar. – deyə, qoca səyyahın müdaxiləsindən inciyən Kamaço kinli tərzdə dilləndi. – Mənim əsgərlərimin əksəriyyəti köhnə döyüşçülərdir, onlar döyüş üslubunu heç vaxt yaddan çıxarmazlar. Mən əminəm

ki, biz Mərkəzi Çili sahillərinə çatanda yerli aborigenlər bizə ciddi müqavimət göstərə bilməyəcəklər.

- Bu heç də belə deyil, – deyə qoca səyyah qətiyyətlə cavab verdi və üzünü Kamaçoya tutub təmkinlə sözünə davam etdi. – Araukanlar çox ciddi rəqib sayılır və həddindən artıq mahir döyüşçülərdir. Özünüz görəcəksiniz ki, onlar necə döyüşürlər. Hər bir taktiki döyüşü bacarırlar. Özü də ki, onlar çox nadir hallarda döyüş meydanından qaçırlar.

- Deməli, onlar döyüş meydanında ciddi rəqiblə üzləşməyiblər. – deyə Karlos şıltaqcasına gülümsəyərək, replika atdı və qoca səyyahı daha da qıcıqlandırmaq üçün həmin tərzdə sözünə davam etdi. – Bu ki, çox gülüncdür, aborigenlər konkistadorları döyüş meydanında məğlubiyyətə uğradıblar.

- Mən bircə onu demək istəyirəm ki, – deyə qoca səyyah Karlosun bu replikasına heç bir reaksiya vermədən təmkinlə dilləndi. – Bir çox zabitlərin və əsgərlərin sadəlövlüüyü, arxayınlığı, özbaşınalığı və biganəliyi nəticəsində konkistador dəstələri araukanlar qarşısında məğlubiyyətə uğramışdılar. Biz istəmirik ki, həmin səhvlər bir daha təkrarlansın.

Qoca səyyah həmin ifadələrlə sanki, həmsöhbətinin ürəyinə bir tikan sancdı. Karlos vəcdə gələrək hirsindən alt

dodağını dişlədi, lakin axırıncı məqamda özünü saxlaya bildi. O, indiki vəziyyətlə barışmalı idi. Qoca səyyah ekspedisiya rəisinin baş müşaviri, həm də demək olar ki, ekspedisiya iştirakçılarının əksəriyyətinin sevimlisi idi. Onunla söz güləşdirmək əbəs yerə idi. Odur ki o, əlacsız qalaraq atmaca sözlərdən uzaq olmalı idi. Lakin söz altında qalmaq da onun xasiyyətinə uyğun deyildi. Hazırda o, danışiq tərzini dəyişərək, səyyahla başqa tərzdə danışmalı idi. Karlos başındakı şlyapasını çıxararaq, əlindəki dəsmalla alınının tərini silə-silə qürurla dedi:

- Sinyor, əgər məğlub olmaların səbəbi odursa, bizim ekspedisiyanın tərkibində elə adamlar yoxdur.

- Təki siz deyən olsun. – deyə qoca səyyah başını dik tutaraq, təqdirəedici tərzdə dilləndi. – Əgər, ekspedisiyada möhkəm nizam-intizam olsa və komandirlərin əmrləri sözsüz icra olunsay, o zaman düşmən üzərində qələbə çalmaq mümkün olacaq. Əsas odur ki, bütün ekspedisiya iştirakçılarının hamısı sağ-salamat Araukan ölkəsinə çatdırılsın. Bu dəfə biz həlak olan ispan əsgərlərinin intiqamı araukanlardan alınmalıdır.

Gəmi əvvəlki kursu ilə hərəkət etdiyinə görə Migel vəzifəsini yerinə yetirib babasının yanına gəldi. Haradakı onun babası ilə coğrafiyaşünas olurdu, orada mütləq maraqlı söhbətlər getməli idi. Bunu bir çox adamlar bilirdi.

Söhbətin uzanmasını görən qoca səyyah qrot-dorun ağzında olan balaca çəlləyin üstündə (çox vaxt gəminin kapitanı göyərtəni seyr edəndə və komandanın işlərini nəzərdən keçirəndə, həmin çəlləyin üstündə əyləşib dincini alırdı) əyləşərək, kürəyini qrot-dorun dirəniyə söykəyirdi. Çünki, onu sorğu-suala tutanların sayı get-gedə artırdı. Lakin bu söhbətlərdən uzaq olmaq istəyənlər də var idi; o da ki, Odovaldo qardaşları. Onlar fürsətdən istifadə edərək, yavaş-yavaş ekspedisiya rəisinin müşavirinin ətrafını tərk etməyə başladılar.

- Sinyor Kartahena, hər şey qalsın bir kənarda, – deyə leytenant Vasko qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və üzünü qoca səyyahdan çəkməyərək müəmmalı tərzdə sözünə davam etdi. – mənə bircə şey maraqlandırır, şəxsən sizin fikrinizi öyrənmək istəyirəm. Kapitan Xuanın təşkil etdiyi yığıncaqda mən də iştirak edirdim. Orada hamı araukanlara qarşı ekspedisiyanın təşkil olunmasını təkid edir, yalnız siz böyük bir səylə bunun əleyhinə çıxaraq öz etirazınızı bildirirdiniz. Sonra isə məcburiyyət qarşısında qalaraq, hansısa bir fikrin təsirindən siz öz razılığınızı bildirdiniz. Sinyor Kartahena, onsuz da biz Mərkəzi Çili sahillərinə yola düşmüşük. Xahiş edirəm, bu işdə səmimi olun. Siz deyirdiniz ki, araukanlara qalib gəlmək üçün ən azı 500 nəfər adam lazımdır. İndi necə, yenə də həmin fikirdəsiniz?

- Əgər istəyirsinizsə, mən səmimi cavab verə bilərəm. – deyə qoca səyyah qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və bir az tərəddüd edəndən sonra başını dik tutub aludəliklə sözüne davam etdi. – Mən həyatımda çox az səhv addımlar atmışam. – O, ətrafına bir dəfə ötəri nəzər salaraq, həmin tərzdə sözüne davam etdi. – Buraya yığılışanların hamısı öz adamlarımızdır. Açığını desəm, bu qədər sayı olan dəstənin araukanlara qarşı müharibə aparması, sadəcə olaraq, ağılsızlıqdır. Araukanlar mahir və qorxmaz döyüşçülərdir. Gərək indiki vəziyyətdə bu qədər qüvvə ilə araukanların üzərinə yürüş təşkil edilməməli idi. Onlar müstəqillik uğrunda, azadlıqlarını itirməmək üçün mübarizə aparcaqlar. Bu prinsipləri üstün tutmaqla araukanlara qalib qeyri-mümkün olacaq.

- Sinyor Kartahena, belə çıxır ki, siz bizim müvəffəqiyyətimizə inanmırsınız? – deyə leytenant Vasko vəcdə gəldi.

- Əgər, mən bizim müvəffəqiyyətimizə inamasaydım, çətin ki, bu ekspedisiyanın tərkibində iştirak etmək üçün razılığımı verərdim. – deyə qoca səyyah keçmiş konkistadorun bu təşvişinə heç bir əhəmiyyət verməyərək təmkinlə dilləndi və sağ əlini qaşıya-qaşıya soyuqqanlıqla sözüne davam etdi. – İşdir, döyüş əməliyyatları zamanı biz cüzi bir səhvə yol versək, onda biz sözsüz ki, Araukan ölkəsində

məğlubiyyətə düşər olacaq və oradan canımızı qurtarmağa belə imkan tapmayacağıq.

Araukanlar əlverişli fürsəti əldən verməyən bir tayfadır. Ancaq onu da etiraf etməliyəm ki, biz araukanlar üzərində təxminən 50-60% qələbə əldə edə biləcəyik. Yəni, biz bu qüvvə ilə düşmənin üzərində tam qələbə qazana bilməyəcəyik. Onların salamat qalacaq qüvvələri çətin keçidli dağlara çəkiləcək və sözsüz ki, uzun müddət bizə qarşı müqavimət göstərəcəklər. Belə olan zaman biz Araukan ölkəsini bütövlükdə zəbt edə bilməyəcəyik.

- Sinyor Kartahena, mən bir çox hindu tayfaları ilə döyüş meydanlarında rastlaşmışam və heç vaxt onlar tərəfindən ciddi müqavimət görməmişəm, – deyər leytenant Vasko açıq etirafa keçdi. – Siz araukanları elə qələmə verirsiniz ki, sanki onlar hindli tayfası deyil, güclü avropa əsgərlərindən ibarət döyüşçülərdir. Başa düşürəm ki, orada döyüşən konkistador dəstləri hansısa səhlənkarlıq ucbatından və kobud səhvlər nəticəsində araukanlara məğlub olublar. Lakin bu o demək deyil ki, onlar məğlubedilməz və qorxmaz döyüşçülərdir. Görünür, onlar əsl konkistadorlar tərəfindən ciddi müqavimətə rast gəlməyiblər. Biz sözsüz ki, onların dərslərini verəcəyik. Araukanlar törətdiyi bütün cinayətlərinə görə öz qanları ilə cavab verəcəklər. İndiyə kimi mən məğlubiyyət nə olduğunu bilməmişəm.

- Sinyor Kartahena, həm asteklər, həm mayalılar, həm də inklər Yeni Dünya sahillərinin mahir və qorxmaz döyüşçüləri sayılırdılar. – deyə kapitan Markos qısaca bir məlumat verdi. – Lakin onlar bizim əsgərlərin qarşısında tab gətirə bilməmiş və qısa müddət ərzində darmadağın edilmişdilər.

- Onlar doğrudan da vaxtilə mahir və qorxmaz döyüşçülər sayılırdılar – deyə qoca səyyah bu faktı etiraf etdi və bu haqda qısaca arayış vermək üçün aludəliklə sözüünə davam etdi. – Unutmaq lazım deyil ki, o vaxt həmin hindu tayfalarının ətrafında düşmən əhval-ruhiyyəsində olan hindu tayfaları yaşayırdılar. Asteklərin, mayalıların və inklərin darmadağın edilməsində həmin hindu tayfalarının rolu az deyildi. Həm də onu da unutmaq lazım deyil ki, o vaxt döyüş əməliyyatında həddindən artıq çox sayda konkistadorlar döyüşürdü. Ona görə də bütün imperiya üçün tarixi əhəmiyyəti olan həmin qələbələr əldə edilirdi. İndi isə vəziyyət tamamilə başqa cürdür. Bizim imperiyaya qarşı üsyan qaldırmış araukanlar bütün əlverişli imkanlardan istifadə edirlər. Onların ətrafında yaşayan bütün hindu tayfaları hər cür vasitələrlə araukanlara azadlıq mübarizəsində kömək edirlər.

IX fəsil. Ekspedisiya Kanar adalarına gəlib çatır

Azadlıq hərəkatı sözü eşidilən zaman qoca səyyahın ətrafında olanların hamısı fəhmsizliklə bir-birlərinə nəzər saldılar. İnkvizisiyanın hökm sürdüyü bir vaxta bu cür kəlmə işlətmək üçün xüsusi cəsarət tələb edilirdi. Qoca səyyah isə heç kimdən çəkinmədən soyuqqanlıqla bu kəlməni işlətməmişdi. Onun bu kəlməsi Migelin özü üçün də gözlənilməz idi. Halbuki o, babasının xasiyyətinə çox gözəl bələd idi. Babası bu cür sərt ifadələri tez-tez işlədir və açıq söhbətləri ilə seçilirdi. Lakin o, bunu həmişə nəvəsinin və dostu coğrafiyaşünasın yanında edirdi. İndi isə həmin adamlardan başqa qoca səyyahın başının üstündə leytenant Vasko və kapitan Markos da dayanmışdı. Onlar satqın adama oxşamasalar da, belə bir ifadələri başqa adamların yanında demək düzgün deyildi.

- Sinyor Kartahena, Yeni Dünya sahillərində olan bütün torpaqlar İspan imperiyasının müstəmləkələri sayılır. – deyə leytenant Vasko qısaca izahat verdi və iradəni bildirmək üçün ciddi halda sözünə davam etdi. – Əgər elədirsə, həmin torpaqlarda yaşayan bütün hindu tayfaları əzəmətli kralla və qüdrətli imperiyamızın qanunlarına tabe olmalıdırlar. Ancaq siz deyirsiniz ki, orada yaşayan hindu

tayfaları bizim krala qarşı üsyan qaldırırsa, bu onların milli-azadlıq hərəkatıdır? Bu ki, gülməlidir? Sizin bu ifadənizlə mən heç cürə razılaşa bilmərəm.

- Gəlin hər şeyə reallıq gözündən baxaq, – deyə qoca səyyah əvvəlki soyuqqanlılığı ilə cavab verdi. – Bəli, araukanların mübarizəsi milli-azadlıq hərəkatı adlanır.

- Təəssüflər olsun ki, bunu siz belə adlandırırırsınız, – deyə kapitan Markos öz etirazını bildirdi və qoca səyyahın yanıldığını sübut etmək üçün ciddi halda sözüinə davam etdi. – Onda belə çıxır ki, Yeni Dünya sahillərində gedən müharibələrdə axıdılan qanlar əbəs yerədir. Axı, orada yaşayan hindular bizim əsgərlərə qarşı silah qaldıraraq qan axıdılar. Bu ki, onlar tərəfindən törədilən cinayətdir və onları bu cinayətlərinə görə tənbeh edirlər.

- Sinyor Kartahena, mən kapitanın fikri ilə tamamilə şərikəm – deyə leytenant Vasko dərindən köksünü ötürərək, rahatca dilləndi və öz fikrini söyləmək üçün ehtiramla sözüinə davam etdi. – Yeni Dünya sahillərində yaşayan aborigenlər, orada köçəri həyat sürürlər. Onlar sivilizasiyadan uzaq bir tayfadılar.

Keçilməz meşələrdə və hündür dağlarda yaşayan, daha dorusu gizlənən aborigenlər, şəhərlərə və kəndlərə hücum edib bizim həmyerlilərimizi quldurcasına öldürməklə, özlərini qatil kimi tanıdılar.

- Xahiş edirəm, indi mənə diqqətlə qulaq asın, – deyə qoça səyyah ürək dolusu danışan nətiqləri sakitləşdirmək üçün sağ əlini yuxarı qaldırdı və sakitliyi əldə edən kimi soyuqqanlıqla sözüənə davam etdi. – axı, mən sizə dedim ki, hər şeyə reallıqla baxaq. Heç kimə sirr deyil ki, Kolumb Yeni Dünya sahillərini kəşf etməmişdən əvvəl həmin torpaqların əsl sahibkarları yerli hindular idi. Yeni Dünya-nın bütün torpaqları yerli hinduların vətəni sayılırdı. Bizim həmyerlilərimizdən olan konkistador dəstələri həmin torpaqlara ayaq basan kimi yerli hindulara qarşı hərbi əməliyyatlara başlayaraq, aborigenləri yerli-yersiz qılıncdan keçirməyə başladılar. Bir çox iri hindu tayfaları yerli-dibli məhv edilərək, yer üzündən yox edilibdir. Sağ qalanlar isə keçilməz meşələrə və hündür dağlara çəkilməklə milli-azadlıq mübarizəsinə çıxmışdılar. Axı, hamıya məlumdur ki, Espanyola, Kuba, Yamayka, Trinidad və s. adalarda, Meksika, Yukatan, Panama, Peru və başqa ərazilərdə yerli hinduların bir çox tayfaları birdəfəlik məhv edilibdir. Sizə çox, bir nümunə gətirmək istəyirəm.

Cəbəllütariq boğazının o tayından gələn ərəblər Pireney yarımadasına basqın edərək, oradakı ərazilərin 85%-ni zəbt etmişdilər. Yerli əhali istismar edilərək, həm mənəvi, həm də fiziki cəhətdən məhv edilirdi. Sonra Pireney yarımadasında işğalçı ərəblərə qarşı rekonkista hərəkəti başlandı.

İspan xalqı milli-azadlıq hərəkatına qalxdı. Bu hərəkat da hamımıza çox yaxşı məlumdur, 1492-ci ilə kimi davam etdi. Əgər, sadaladığım faklarda bir səhv varsa, təkzib verin

Etiraz edənlər anladılar ki, qoca səyyah düz deyir. Əgər, xarici işğalçılar başqa bir əraziyə soxulursa və həmin ərazidə yaşayan hər hansı bir xalq və ya millət öz azadlığı uğrunda mübarizəyə qalxırsa, ona milli-azadlıq hərəkatından başqa bir ad vermək olmur. Hər bir xalqın xarici istiləçilərə qarşı mübarizə aparmaq üçün mənəvi haqqı vardır. Lakin leytenant Vasko heç cür onunla razılaşmaq istəmədi. Onun fikrincə, bir çox hindu tayfalarının daimi yaşayış yeri yox idi. Həmin torpaq, heç cür onların vətəni sayıla bilməzdi. Bir çox hindu tayfaları Yeni Dünya sahillərində işğalçılıq siyasəti irəli sürərək, başqa tayfaların torpaqlarını zəbt etməklə yerli əhalini istismar edirdilər.

- Sinyor Kartahena, bütün Meksika Kortes tərəfindən tutulandan sonra məlum olmuşdur ki, asteqlər heç də o, ərazidə yaşamamışdılar. – deyə Vasko hər şeyi daxilində ölçüb-biçəndən sonra aludəliklə sözüünə başladı. – Asteqlər Tenoçtitlana (Mexikoya) haradansa cənubdan gəlmiş və həmin torpaqları zəbt etmişdilər. Deməli, asteqlər heç cürə həmin torpaqların sahibi və ya varisləri sayıla bilməzdilər. O vaxt asteqlər bizim konkistadorlara müqavimət göstərəndə mənim fikrimcə, bunu heç cürə milli-azadlıq mübarizə-

si adlandırmaq olmazdı. Bizimlə hindu tayfaları arasında çox fərq var. Birincisi, biz qədim və mərd xalqıq. Mərdliyi və şücaəti olan hər bir xalq müstəqilliyini və azadlığını qorumağa qadirdir. Aborigenlərdə isə bu xüsusiyyətlər yoxdur. Onlar sanki Afrika zənciləri kimi qul yaranıblar.

- Ümumiyyətlə, bəşəri dünyada yaşayan hər bir xalq, hər bir millət, hər bir tayfa və hər bir adam öz azadlığını qorumağa qadirdir. – deyə Vaskonun inadkarlığından qoca səyyahın üzündəki ifadə bir balaca dəyişsə də o, əvvəlki soyuqqanlıqla dilləndi. – Bu bir növ insan təbiətinin qanunudur. Yeni Dünya sahillərində yaşayan hindu tayfaları hücumə məruz qalıblarsa, deməli, onlar öz müstəqilliyini və azadlığını qorumağa qadirdilər.

Növbətçi matrosun səsi eşidilməsəydi, qoca səyyah ilə keçmiş konkistadorun arasında gedən dialoq hələ uzun çəkəcəkdə. Qrot dorun mars meydanında olan növbətçi matros – “gəminin sol kənarından gəmi görürəm!” – sözlərini deyib gəminin göyərtəsində dayanan bütün adamların diqqətini həmin səmtə yönəltdi. Həmin gəmini bəziləri görməyə, bəziləri isə öz baxışları ilə axtarmağa çalışdılar. Doğrudan da gəminin sol kənarından bir liqdən xeyli aralı bir gəmi şimal istiqamətində bütün yelkənlər altında irəliləyirdi. Bu, portuqal gəmisi ola bilərdi. Həmin gəmi Kanar cəryanından uzaq olmaq üçün Afrika sahil-

lərinə yaxın bir yerdə üzürdü. Çox güman ki, həmin gəmi Afrikanın Qızıl sahillərindən (Qvineya körfəzi sahili) gəlirdi.

Bir saat keçəndən sonra cənub istiqamətindən gələn gəmini əvvəlkinə nisbətən yaxşı görmək olurdu. Gözdən iti olan hər kəs yanındakı adamlara xəbər edirdi ki, qarşıdan gələn gəminin bayraqştokunda İspan imperiyasının tərkibində olan Portuqal krallığının bayrağı dalğalanır. Düz təsəvvür edilmişdir, həmin istiqamətdən yalnız portuqal gəmisi gələ bilərdi. Bu istiqamətdə hərəkət edən portuqal gəmilərinin əksəriyyəti Afrikanın Qızıl sahilindən, bəziləri Anqoladan, bəziləri isə Hindistan sahillərindən gəlirdi. Həmin yollar bütünlüklə portuqal müstəmləkəçiləri tərəfindən nəzarət edilirdi. 10° şimal en dairəsindən hərəkət edən gəmilər Pireney yarımadasına kimi Afrikanın şimal-qərb sahilinə yaxın bir yerdə üzürdülər ki, əks istiqamətdə hərəkət edən Kanar cərəyanına toxunmasınlar.

Şimal istiqamətində hərəkət edən portuqal gəmisi öz səyahətini başa çatdırıb vətənə qayıdır, vətənini yenicə tərk etmiş gəmilər isə uzun səyahətə yollanırdılar. Səyahətin nə qədər davam etməsini heç kim bilmirdi, bir il, yoxsa iki il? Bunu dəqiq bilmək çətin idi. Artıq gəmilər Aralıq dənizini tərk edib Atlantik okeanına daxil olmuş və Kanar adalarına tərəf üzürdülər. Kanar adalarına çatmaq heç də çətin de-

yildi. Uzağı bir həftə okeanda üzmək lazım idi.

Yeni Dünya sahilləri kəşf ediləndən sonra, həm ispanlar, həm də portuqallar müntəzəm olaraq həmin sahillərə tərəf üzməyə başladılar. Atlantik okeanını keçən zaman portuqal dənizçiləri Madeyra adalarından, ispan dənizçiləri isə Kanar adalarından dayanacaq kimi istifadə edirdilər. Həmin adalar dənizçilər üçün balaca olmayan okeanda dayaq nöqtəsi sayılırdı. Doğrudan da, uzun səyahətlər zamanı həmin adalar mühüm coğrafi əhəmiyyətə malikdirlər. Bu adaların kəşf olunma tarixi bir çoxlarında böyük maraq yaradırdı.

1419-cu ildə Afrika qitəsinin şimal-qərbində yerləşən Bahador burnuna tərəf üzən iki portuqal zadəganı Juan Qonsalviş Zarku və Triştan Vaş Teyşeyra fırtına zamanı Afrika qitəsindən qərb istiqamətində, çox-çox uzağa atılmış və onlar təsadüfən insan ayağı dəyməyən bir adaya yaxınlaşırlar. Həmin ada bütünlüklə meşə ilə örtülmüşdü. Bu kəşf şahzadə Enriki Dəniz səyyahının marağına səbəb olur. O, artıq bilirdi ki, XIV əsrin ortalarında italyan dənizçiləri okeanın bu hissəsində bir adaya gedib çıxıblar və onlar həmin adanı Lenyame (“Meşə”) adlandırıblar. 1420-ci ildə Enriki tərəfindən həmin zadəganların başçılığı altında göndərilən ekspedisiya tezliklə kəşf edilmiş adadan 8 liq yarım (50 km) cənub-qərb istiqamətində böyük bir ada

kəşf edirlər (təxminən 700 km.²). Həmin ada da qalın meşə ilə örtülmüş və insan ayağı dəyməyən bir yer idi. Şahzadə həmin adanı Madeyra (portuqal dilində “meşə”) adlandırır. Portuqaliyadan 150 liq (900 km.) cənub-qərb istiqamətində yerləşən Madeyranı, təsadüfən kəşf edən xoşbəxt zadəganlara feodal mülki kimi verilir. Orada yaşayış məntəqəsi yaratmaq üçün onlar həmin rayonda meşəni yandırır. Alov yavaş-yavaş hər tərəfə yayılaraq, 7 il ərzində adanın ilkin yaşıllığını məhv edir. Əvəzinə portuqallar Madeyraya üzüm tənəkləri, mal-qara, şəkər çuğunduru və çox sayda adanın sakinləri qismində dustaqlar gətirirlər. Lap əvvəl həmin adalara eramızdan əvvəl V əsrdə Karfagen dənizçiləri gəlmişdilər. Onlar həmin adalara “Kiçik heyvan” mənasında Al-Apnat adı vermişdilər. Madeyra adaları Afrikanın şimal-qərb hissəsindən 125 liq qərb istiqamətində 32°-35° ş. en dairəsi və 15°-19° q. uzunluqları arasında yerləşir. Həmin adalar Portuqaliya krallığının xüsusi mülki sayılırdı.

Kanar adaları Şimali Afrikanın qərb sahilində 25 liq qərb istiqamətində 28°-30° şimal en dairəsi və 15°-20° qərb uzunluqları arasında yerləşir. Bizim eramızdan əvvəl II əsrin axırlarında Kadisin balıqçıları tez-tez Kanar adalarına üzürdülər. Romalıların müttəfiqi olan mavritan padşahı II Quba bizim eramızdan əvvəl I əsrdə, ora ekspedisiya təşkil

edir və həmin adalar haqqında dəqiq məlumatlar alır. Həmin materiallara əsasən, II Quba Kanar adalarının ilk təsvirini verir.

İkinci dəfə həmin adaları 1312 və 1314-çi illərdə italyan ekspedisiyaları kəşf edir. Onlardan bir qədər sonra portuqal ekspedisiyaları Kanar adalarına gəlib-getməyə başlayırlar. Sonradan Kanar adlarına XV əsrin sonunda məşhur fransız dəniz səyyahı Batanqur gəlmişdir. Batanqur adalara ona görə belə ad verir ki, fransızca “Kanaris”, “Kani” sözlərindən olub “it” deməkdir – o vaxt Plini tərəfindən yazılmış “Təbiət tarixi” adlı əsərdə Afrikanın qarşısındakı bu adalarda çoxlu it yaşadığı söylənilmişdi. Bir neçə ildən sonra Xristofor Kolumb özünün birinci səyahətində Kanar adalarına “Santa-Mariya”, “Pinta” və “Ninya” gəmilərində gəlmişdir. Elə məhz bu adalardan Kolumbun məşhur Mərkəzi Atlantik keçidi başlandı. Bunun isə sonradan hansı nəticə verdiyi hamıya bəllidir.

XV əsrin ortalarında portuqallar bu adalardan istifadə etsələr belə, sonradan uzun-uzadı hərc-mərclikdən sonra Kanar adaları İspaniyanın tərkibinə keçdi.

Atlantik okeanının şərq sahilində hərəkət edən Qərbi Avropanın qərb sahilindən başlanan soyuq Kanar cərəyanı Çəbəllüttariq boğazından çıxan bütün gəmiləri çətinlik çəkmədən Kanar adalarına aparıb çatdırırdı. Kanar adaları

Afrika sahillərinə çox yaxın idi.

Kapitan Xuan Odovaldonun başçılıq etdiyi ekspedisiya Cəbəllüttariq boğazını tərk edəndən səkkiz gün sonra Kanar cərəyanının köməyi ilə, oktyabrın 24-də səhər saat 8-də gəlib, Kanar adalarının şimal-şərq sahilinə çatdılar. Bu müddət ərzində ekspedisiya 167 liq məsafəni təkcə Atlantik okeanında qət etmişdir. Halbuki Magellanın ekspedisiyası bu məsafəni bir həftə ərzində qət etmişdir. Artıq səyahətin 24-cü günü idi.

Gəmilər Kanar adalarının şimal-şərqində yerləşən Lansarote adasının şərq sahilindən bir liq aralıda cənub, cənub-qərb istiqamətində sürətlərini azaltmadan hərəkət edirdilər. Yaşılığa qərqli olmuş Lansarote Kanar adalarının ən böyük adalarından biri sayılırdı. Qərara alındığı kimi ekspedisiya Tenerife adasına yaxınlaşmayacaq. Burada artıq vaxt itirmək lazım deyildi. Bugünkü qərb küləyi həddindən artıq zəif idi. Bu külək heç cür gəmilərin irəliləyişinə təsir edə bilmirdi. Şimaldan gələn Kanar cərəyanının özü gəmiləri cənub istiqamətində aparırdı. Buna baxmayaraq, gəmilər gün ərzində 14 liq (84 km) məsafə qət edərək, axşam saat 8-in yarısında Fuerteventura adasının şimal-şərq sahilindən təxminən bir liqdən bir az çox məsafədə gecələmək üçün lövbər saldılar.

Gecə vaxtı Kanar adaları yaxınlığında irəliləmək çox təhlükəli idi. Gəmilər gecə vaxtı ya cırıdan adaların birinə, ya da ki, Avropa istiqamətində hərəkət edən gəmilərə toxuna bilərdi. Məhz buna görə də ehtiyatı əldən verməmək üçün lövbər salıb, səhəri Fuerteventura adasının yaxınlığında gözləmək məsləhət idi. Qərribəsi isə o idi ki, gün ərzində ekepedisiya bu sahillərdə bircə gəmi ilə də olsun rastlaşmamışdı. Halbuki Atlantik okeanın bu sahillərində tez-tez gəmilərlə üzləşmək olardı.

Səhər tezdən hava açılan kimi hər iki gəminin komandaları hərəkətə gəldi. Payız fəslinin olmasına baxmayaraq, göyün üzü tərtəmiz idi. Səmada bir bulud olsun belə görünmürdü. Lakin buna baxmayaraq, əvvəlki kimi şərq istiqamətində yavaş külək əsirdi. Belə getsə, okeanda hökm sürən bu külək də yoxa çıxacaq. Küləyin okeanda olmaması heç də kapitanları narahat etmirdi. Ona görə ki, ekspedisiyanın gəmiləri Kanar cərəyanının qoynunda idi və gəmilər heç bir şey göstərmədən həmin cərəyanın köməyi ilə hərəkət edirdilər. Kanar cərəyanı gəmiləri Nuadibu burnuna aparıb çıxartmalı idi. Nuadibu burnu isə Mavritaniya sahillərində yerləşirdi.

X fəsil. Dənizçilər arasında qeyri-adi hadisələrin baş verməsi

Oktyabrın 25-də ekspedisiya 20 liq məsafə qət edərək tamamilə Kanar adalarından uzaqlaşdı. İndi ekspedisiya əsasən kursunu Nuadibu burnuna yönəltdi. Bunun üçün ən azı 5-6 gün lazım idi. Sonradan isə gəmilər öz gücü ilə yollarını davam etdirəcəkdilər. Çətini Passatlar arasında əks cərəyana çatmaq lazım idi. Ondan sonra gəmilərin irəliləyişi xeyli yüngülləşəcəkdi.

Son zamanlar “Destino” gəmisində qeyri-adi hadisələr baş verirdi. Bir neçə matrosun ya gözünün altı göyərir, ya da dodaqları hansısa zərbədən şişirdi. Bu zədələr sözsüz ki, onların sifətlərində öz-özünə əmələ gələ bilməzdi. Həmin zərbələr yalnız yumruq ilə vurula bilərdi. Migel belə bir sifətli adamı təsadüfən Kanar adalarına çatmamış görmüş, lakin buna heç bir əhəmiyyət verməmişdi. Getdikcə sifəti zədələnmiş matrosların sayı beş nəfərə çatdı. O cür zədəli matroslar kapitanın gözündən yayına bilməzdilər. Əvvəlcə elə başa düşmək olardı ki, matroslar bir-biriləri ilə dava ediblər. Lakin onların arasındakı mehriban davranışdan heç cürə bu fikri söyləmək olmazdı. Dava olsa da, bu gəmi heyəti üçün qəti qadağan edilmişdir. Hökmən bunu aydınlaşdırmaq lazım idi. Matroslar sifətlərindəki bu zədə-

lərin haradan peyda olduğunu komandanlığa izah etməliy-
dilər. Bu işi də ki, sözsüz Migel vitse-kapitan kimi öz
öhdəsinə götürdü.

İlkin sorğu-suallar zamanı matroslar hamı bir nəfər kimi
izahat verdilər ki, sifətlərindəki bu zədələr iş başında
yıxılaraq əmələ gəlmişdir. Əlbəttə, bu cavab nə Migeli, nə
də ki, gəminin kapitanını qane edirdi. Bu cavab ilə
razılaşmayan kapitan öz köməkçisini yanına çağırırdırmalı
oldu. Migel kayuta ayaq basan kimi kapitanın dəvəti ilə stol
arxasında əyləşdi. Kapitan üzünü ona tutub narazı halda
dedi:

- Migel, bilirsən, matrosların verdikləri cavab heç də
məni qane etmir. Belə getsə, gəmidə nizam-intizam xeyli
aşağı düşəcək. Hazırda matrosların arasında baş verən
həqiqəti bilmək lazımdır. Unutmaq lazım deyil ki, matros-
lardan başqa gəmidə başqa adamlar da var. Matroslarla
həmin adamlar arasında xoşagəlməz söhbətlər olar və
sifətlərindəki zədələr yalnız belə hallarda yarana bilər. Təki
mənim şübhələrim doğru çıxmasın. Lakin bu belədirsə,
onda hökmən bunun qarşısı alınmalıdır. Migel unutma ki,
gəmidəki nizam-intizama sən cavabdehsən.

- Sinyor kapitan, mən üzərimə düşən məsuliyyəti çox
yaxşı başa düşürəm – deyə Migel xəcalət hissi ilə məyus
halda dilləndi. – Mən bütün söylərimdən istifadə edərək,

bir-iki günə əsl həqiqəti öyrənəcəm.

Kapitan Markos öz köməkçisinin bacarığına və iş qabiliyyətinə bələd idi. Migel bütün bacarığını buna sərf etsə, əsl həqiqəti üzə çıxara bilər. Gəmidə baş verən qeyri-adi hadisəyə son qoyumalı idi. Yoxsa, bunun sonrası pis olacaqdı. Matroslar kimlər tərəfindənsə, fiziki cəhətcən alçalırdılar. Bütün bu işlərlə Migel məşğul olsun deyə, kapitan kayutu bir neçə saatlığa onun ixtiyarına verdi. Onsuz da hava isti olduğundan kayutda oturub dincəlmək mümkün deyildi.

Ümumiyyətlə, gəmidə olanların əksəriyyəti demək olar ki, bütün vaxtlarını göyərtədə keçirirdilər. Sözsüz ki, göyərtədə bərk sıxlıq yaranırdı. Gecə olanda göyərtədə hərəkət etmək lap çətinləşirdi. Dincələnlərin doxsan faizi göyərtədə yatırdılar. Matroslarla qalan komanda arasında qısaca arakəsmə vardı. Gecə vaxtı matroslar növbədə dayanmaq üçün elə oradan bir-birlərini əvəz edirdilər. Səhərə yaxın növbəsini qurtaran matroslar dincəlmək üçün hamının gözü qabağında göyərtədə uzanırdılar.

Göyə qalxan Günəş şüalarını aşağı yönəltməklə göyərtədə yatanları öz istisi ilə qıcıqlandırır. Göyərtədə yatan matroslar günəşin qızmar şüalarına dözməyərək, istər-istəməz yuxudan ayılır və göyərtədə yerini dəyişmək məcburiyyətində qalırdı.

Migelin göstərişi ilə gəminin baş matrosu Xose Puebla kayuta gəldi. Migel onunla salamlaşandan sonra təmkinlə:

- Xose, gəmidə bir neçə gündür ki, qeyri-adi hadisələr baş verir. Gəminin baş matrosu kimi sən bu işdən yəqin ki, xəbərin olar. Gəl bu məsələni ikimiz aydınlaşdıraq.

- Migel, başa düşürəm sən nə haqda söhbət edirsən. – Xose başını peşmançılıqla tərpədərək qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. – Lakin uşaqlar boyunlarına almaq istəmədilər, onları kim bu hala salıb. Hətta mən onları həmin hərəkətə görə cəzalandırmaq istədim.

- Xose, sən bu cavabın heç də məni qane etmir. – deyə Migel qəti olaraq baş matrosla razılaşmadığını bildirdi və ara vermədən üzünə ciddi ifadə verərək, cəsarətlə sözüənə davam etdi. – Sən özünün qeyri-səmimi cavabınla məndən əsl həqiqəti gizlətmək istəyirsən. Halbuki gözlərindən bilinir ki, matrosların başına gələn hadisələrdən sən xəbərin var. Xahiş edirəm, sözümü qurtarmamış, araya girmə. Biz bir yerdə müharibədə ingilislərə qarşı döyüşmüşük. Sən özün bilirsən ki, biz hansı şəraitdə döyüşmüşük. Bizim aramızda yalan söhbətlər olmayıb. Heç bir şeydə bir-birimizi aldatmamışıq. İndi isə sən, öz dostundan əsl həqiqəti gizlətmək istəyirsən.

- Migel, mən doğrudan da heç nə bilmirəm. – deyə Xose əlini sinəsinə qoyaraq təşəxxüslə dilləndi.

- Xose, əgər sən səmimi qəlbdən bu sözləri deyirsənsə, onda mən məcburiyyət qarşısında qalıb sənə inanmalıyam. – deyə Migel alt dodağını hiddətdən çeynəyərək məyus halda dilləndi və əlini müharibədə dost olduğu adamın çiyninə qoyaraq, ehtiramla sözünə davam etdi. – Xose, sən özün çox yaxşı bilirsən ki, gəmidə olan bütün nizam-intizama mən cavabdehəm. Gəmidə nə hadisə baş verirsə, mən kapitan qarşısında izahat verməli oluram. Gəminin komandası demək olar ki, mənim iştirakımla təşkil olunub. Ona görə də mən istəmirəm ki, gəmidə qeyri-adi hadisələr baş versin. Əgər, bunun qarşısı alınmasa, həmin hadisələr hər gün baş verəcək.

- Migel, guya mənə xoşdur ki, matroslarıma başına belə hadisələr gəlir? – deyə Xose dərindən köksünü ötürərək, səmimi halda dilləndi. - Mən də çox məmnuniyyətlə bilmək istəyirəm ki, uşaqların başına kim bu oyunları açır. Ancaq onu deyə bilərəm ki, bu hadisə matrosların arasında baş verən ziddiyyətlərdən əmələ gəlməyib. Bunu ya cəngavər, keçmiş konkistador, şəhər mühafizəçiləri, ya da ki, Odovaldo qardaşlarının əsgərləri edə bilərlər. Başa düşürsən də mən nə demək istəyirəm? Kənar qüvvələrin təsiri gücündən matrosların sifətlərində həmin zədələr əmələ gəlib.

- Xose, bu işi araşdırmaq üçün mən sənə sabaha kimi

vaxt verirəm. – deyə Migel gəminin baş matrosuna xüsusi göstəriş verdi. – Günorta yeməyinə kimi mən səndən müsbət cavab gözləyəcəm. Əgər, sən əsl həqiqəti araşdırıb üzə çıxara bilməsən, onda mən bu tapşırığı sənin qardaşına verəcəm. Onun isə bu işdə necə sərt adam olduğunu, sən özün çox yaxşı bilirsən.

Xose bu tapşırığı yerinə yetirmək üçün ədəb-ərkanla kayutu tərk etdi.

Migel çox yaxşı bilirdi ki, bu işdən sərt yapışmasa, əsl həqiqəti üzə çıxara bilməyəcək. Günahkarlar hökmən araşdırılıb üzə çıxarılmalı idi.

Lakin Xose ilə paralel, bu işi heç kimin tapşırığı olmadan onun qardaşı, gəminin bosmanı araşdırırdı. Matrosların zədəli sifətlə gəmidə işləməsi, sözsüz ki, bosmanın fikrindən yayına bilməzdi. O, müstəqil surətdə istintaq aparırdı. Sorğu-suala tutduğu matroslardan mənfi cavab aldıqda, bosman gəmidə olan bütün matrosların çaxır payını kəsir və zədə almış matroslara xəbərdarlıq edirdi ki, sutka ərzində müsbət cavab alınmasa, həmin matrosların əl-qolları qandallanıb gəminin dustaqxanasına salınacaqdır. Lakin iş bununla qurtarmırdı: üç gün müddətinə əsl həqiqət söylənilməsə, onda həmin matroslar Atlantik okeanının cənubunda yerləşən insan ayağı dəyməyən adaların birinə sürgün ediləcəklər. Əlbəttə, hansısa bir adaya sürgün edilmək

səlahiyyəti gəminin bosmanında yox idi

Ertəsi günü gəmidə yeni bir qeyri-adi hadisə baş verdi. Bu dəfə gəminin təchizat rəisinin sağ gözünün altı göyərmişdi. Onun gözü tamamilə şişmiş və bəbəyini heç cürə görmək olmurdu. Təchizat rəisini bu vəziyyətdə görən kapitan vəcdə gəldi. O, elə göryərtənin üstündəcə təchizat rəisinin üstünə qışqırdı və onun qolundan möhkəm tutub dərhal özü ilə kayutuna apardı. Migel isə bu vaxt dincəlmək üçün yenicə carpayısına uzanmışdı. Kapitanın həyəcanlı halda içəri girməsini görən Migel tərəddüd etmədən ayağa qalxdı. O, Qarsianı bu vəziyyətdə görəndə dəhşətə gəldi. Naməlum qüvvə gəminin təchizat rəisi olan baş matrosuna da toxunmuşdu. Artıq dəqiq təyin etmək olar ki, bu hadisəni törədənlər gəminin matrosları deyil. Qarsianı bu hala salmaq, heç də hər adamın işi deyildi.

- Hə, Qarsia, de görüm kim səni bu hala salıb? – deyə kapitan təchizat rəisini oturmağa dəvət etmədən hiddətlə soruşdu. – Amma məni aldatmağa çalışma. Gəmidə kimin özbaşnalıq etməsini mən bilməliyəm. Hökmən bu kobudluğa son qoyulmalıdır.

- Sinyor kapitan, xahiş edirəm, məni sorğu-suala tutmayın, – deyə Qarsia utandığından və ya daxilində başqa hisslər keçirdiyindən başını aşağı salaraq, qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və nə kapitana, nə də onun köməkçisinə

nəzər salmadan həqarətlə sözünə davam etdi. – onsuz da mən sizə əsl həqiqəti söyləməyəcəm. Bu mənim öz işimdir.

- Qarsia, kimin səni bu hala saldığını deməsən, elə günü bu gün tutduğun vəzifədən kənarlaşdırılacaqsan. – deyə təchizat rəisinin qeyri-səmimi cavabından vəcdə gələn kapitan hiddətlə onun üstünə qışqırdı. - Eşidirsən Qarsia, bu mənim son sözümdür. Həqiqəti söylə!

- Sinyor kapitan, əsl həqiqəti məndən tələb etməyin. – deyə Qarsia əvvəlki kimi başını yuxarı qaldırmadan sıxıla-sıxıla qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. – Həqiqət onsuz da bir-iki günə hamıya məlum olacaq. Ancaq mən sizə bu haqda heç bir söz deməyəcəm. İstəyirsiniz lap tutduğum vəzifədən də məni kənarlaşdırın. Mənim ehirazım yoxdur.

Baş matros Qarsia kapitanın köhnə işçilərindən olduğu üçün daha onunla sərt tərzdə danışa bilmədi. O istəmirdi ki, Qarsia ilə onun arasında bir inciklik olsun. Necə də olsa, Qarsia gəminin ən təcrübəli, bacarıqlı, etibarlı, sədaqətli matroslarından biri sayılırdı. Mərkəzi Çili sahillərinə isə hələ bir neçə ay üzmək lazım idi. Odur ki, kapitanın əsəbləri dözməyib bu işi Migelə tapşırmaq üçün səbirsiz halda dedi:

- Mən bütün matroslarla sorğu-sual apara bilmərəm. Nizam-intizama əsasən, sən cavabdeh olduğun üçün, bu işi sənin öhdənə buraxıram. Qarsianı sorğu-suala tutub ondan

əsl həqiqəti öyrənməlisən. Gəmidə baş alıb gedən hərc-mərcliyə son qoyulmalıdır. Uzağı yarım saatdan sonra mənə bu haqda müsbət cavab verməlisən.

- Qarsia, vəziyyət gəmidə doğrudan da gərgindir! – deyə Markos kayutu tərk edən kimi Migel üzünü zərərçəkənə tərəf tutaraq ciddi halda dilləndi. – Gəl açıq danışaq. Kimdirsə və yaxud hansı qüvvədirsə, gəmidə yaman özbaşnalıq edir. Dünən gəminin sırası matrosları döyülürdüsə, bu gün artıq baş matros döyülür. Bundan acınacaqlı vəziyyət ola bilməz. Biz əsl həqiqəti araşdırıb üzə çıxarmalıyıq.

- Sinyor, axı mən bildirdim ki, əsl həqiqəti məndən tələb etməyin. – deyə Qarsia bu dəfə başını qaldıraraq, bezikmiş halda dilləndi və sağ əli ilə şişmiş gözünün altını yüngülcə silib məyus halda sözünə davam etdi. – Gəmidə bir çox nalayiq ünsürlər var. Onları əhliləşdirmək heç də asan iş olmayacaq.

- Qarsia, mən də çox yaxşı bilirəm ki, gəmidə bir çox nalayiq ünsürlər var – deyə Migel peşmançılıqdan “ah” çəkərək, təqdiredici tərzdə dilləndi. - Arxayın ola bilərsən, biz həmin adamların öhdəsindən gələ bilərik. Təki günahkarların adı bizə bəlli olsun. Gəminin baş matrosu kimi sən həmin adamların adını bizə söyləməlisən. Günahkarlar cəzalandırılmasa, gəmidəki nizam-intizam yavaş-

yavaş dağılmağa başlayacaq. Biz buna yol verməməliyik.

- Sinyor Migel, birincisi mən həmin adamların adını çəkməli olsam, onda bütün komanda arasında mən bir satqın kimi tanınacağam. – deyə Qarsia məyus halda dilləndi və başını narazı halda tərpədərək həmin tərzdə sözlünə davam etdi. – Bir də ki, həmin adamların adı bəlli olsa belə, onları heç kim cəzalandırmağa cürət etməyəcəkdir. Buna tamamilə əmin ola bilərsiniz.

- Demək istəyirsən ki, bu hərəkətləri törədən komandanın zabitləridir? – deyə Migelin gözləri təəccübdən bərələrək, qətiyyətsiz halda soruşdu.

- Sinyor Migel, mən sizə yenə də deyirəm. Həmin adamların adı bəlli olsa, belə, heç kim onları cəzalandırmağa cürət etməyəcəkdir. – deyə baş matros başını dik tutaraq qətiyyətlə dilləndi. – Görünür, siz komandanın adamlarını çox yaxşı tanıyırsınız. Həmin adamların adını mən çəkməyəcəm. Çalışın özünüz axtarıb tapın.

Baş matrosun belə bir tərzdə verdiyi cavab heç də Migeli qane etmədi. Əksinə belə bir cavab vitse-kapitanı daha da əsəbiləşdirdi. Cavan zadəgan hirsini Qarsianın üstünə töküb onu qorxutmaq istədi. Ancaq Qarsia qorxan adamlardan deyildi. Burada başqa bir üsuldən istifadə etmək lazım idi. Onsuz da Qarsia əsl həqiqəti öz daxilində saxlayacaqdı. Vəziyyəti mürəkkəbləşdirmək yox, mülayim-

ləşdirmək lazım idi. Migel axırıncı məqamda özünü ələ ala bildi. Həmin anda iradə cəhətcən möhkəm olan Qarsianı xoş dilə tutmaq lazım idi. Migel üzünü ona tutub qayğı ilə:

- Qarsia, sənin fikirlərin heç də düzgün deyil. Görünür, sən gəminin kapitanını yaxşı tanırmısan. Lazım olan hər bir adamı biz cəzalandıra bilərik. Unutmaq lazım deyil ki, ekspedisiyanın başında kapitan Xuan Odovaldo kimi sərt, nizam-intizamı tələb edən və cəsarətli hərbi rəis durur. O, hər bir adamı vəzifəsindən asılı olmayaraq, cəzalandıra bilər.

- Mən isə buna əmin deyiləm. – Qarsia kinayə ilə gülümsündü və başını narazı halda tərpətdi.

- Yaxşı, sən heç olmasa deyə bilərsən ki, aranızdakı münaqişə nədən ötrü baş verib? – deyə Migel maraqlandı.

- Hazırda bunun heç bir əhəmiyyəti yoxdur – deyə Qarsia azacıq tərəddüd edəndən sonra giley-güzarla dilləndi. – Həmin adamlar, üzə çıxarılandan sonra məsələni araşdırmaq olar?

Təchizat rəisinin bu cavabından sonra Migel bu dəfə özünü saxlaya bilmədi. Hiddətə gələn vitse-kapitan zərərçəkənə tərəf şığıyıb onun yaxasından yapışdı və var-gücü ilə öz çarpayısına itələdi. Özünü ayaq üstə saxlaya bilməyən Qarsia arxası üstə çarpayıya sərildi və onun başı yavaşca divara dəydi. Elə həmin anda qapının ağzında

dayanan əsgərlərə leytenant Vaskonu yanına çağırmasını tələb etdi. Çox keçmədən leytenant Vasko qapını döyüb içəri girdi.

- Sinyor Vasko, Qarsianı həbs edib, truyuma basın. – deyə Migel vəcdə gələrək, əli ilə təchizat rəisini göstərdi.

- Nəyə görə belə bir şərt şərencam verirsiniz, o ki, gəminin təchizat rəisidir? – deyə leytenant əmrin ciddi olduğunu bilmək üçün fəhmsizliklə dilləndi. – Nə etdiyinizi yaxşı dərk edirsiniz?

Vasko İspaniyanın köhnə konkistadorlarından biri sayılır və bütün gəmidə böyük həsn-rəğbətə malik olan adam idi. Migel də ona ürəkdən hörmət bəsləyirdi. Onun bu cavabı onsuz da əsəbiləşmiş vitse-kapitanı cin atına mindirə bilərdi. Lakin o, gözlərini bərəldərək dedi:

- Lazımdır ki, onu həbs etdirirəm. Tryuma salmamışdan əvvəl onun əl-qolunu qandallayın. Onda ağı başına gələr.

XI fəsil. Nizam-intizamı pozanların adları gizlin saxlanılır

Migelin belə bir sərt mövqe tutmaqdan başqa əlacı yox idi. Gəmidəki nizam-intizamı əldən verməmək üçün yalnız belə bir sərt addım atmaq lazım idi. Yoxsa, bəzi matroslar əmrdən yayınmağa çalışırdılar. Gəmidə hazırda hökm sürən əhval-ruhiyyə heç də xoşa gələn deyildi. Kimlərsə, matros-
ların arasında çaxnaşma salırdı. Zərərçəkənlər isə günah-
karların adını çəkmək istəmirdilər.

Leytenant Vasko vitse-kapitanı soğru-suala tutmaq istəmədi. O, məcburiyyət qarşısında qalıb əmri icra etmək üçün, gəminin təchizat rəisini qabağına salıb kayutu tərk etdi.

Migelin tapşırığı ilə gəminin baş matrosu Xose kayuta gəldi. Halbuki ona, günahkarların tapılması üçün günortaya kimi vaxt verilmişdi. Lakin bu qədər də vaxt onun üçün kifayət idi. Migel özü günorta yeməyindən sonra apardığı axtarışlar barədə gəminin kapitanına müsbət məlumat verməli idi. Hələlik isə heç bir nəticə əldə edilməmişdi. Kapitan isə əsəbləşmiş halda kapitan körpüsündə dayanıb heç kimlə bir kəlmə də kəsmədən komandanın apardığı işlərə nəzarət edirdi. Baş matros içəri kirən kimi Migel üzünü ona tutub təmkinlə dedi:

- Xose, dünənki məsələni araşdırmaq üçün sənə kifayət qədər vaxt verilmişdir. İndi çalış hər şeyi izah et. Əvvəlcədən sənə xəbərdarlıq edim ki, qeyri-səmimi etirafa görə təchizat rəisi həbs edilib.

- Migel, açığını desəm mən günahkarların adını öyrənmə bilmədim. – deyə baş matros təəssüflə dilləndi. – Ancaq müəyyən şeylərin izinə düşmüşəm. Zərərçəkənlərin izahatlarından aydın oldu ki, gəmidə baş verən qeyri-adi hadisələrdə burada olan zabitlərin əli var. Yəni, bütün bu hadisələri törədənlər gəminin zabitləridir.

- Xose, bu haqda artıq məndə də məlumatlar var. – deyə Migel baş matrosun cavabından razı qalmadı. – Bizə əsasən, günahkarların adları lazımdır. Bəlkə, sən hanasısa zabitlərdən şübhələnirsən? Bu haqda mən sənin fikrini bilmək istəyirəm.

- Açığını desəm, mən heç bir zabitdən şübhələnmirəm, – deyə Xose tərəddüd etmədən dərhal dilləndi. – Zabitlərdən şübhələnmək üçün mənim mənəvi haqqım yoxdur.

- Onda mən səni həbs etməli olacam. – deyə Migel səsinə dostunun üstünə qaldıraraq qətiyyətlə dilləndi.

- İxtiyar sahibisən, necə istəyirsən eləcə də hərəkət et. – deyə Xose Migelin bu qərarına heç bir reaksiya vermədən ehtiramla dilləndi. – Belə üsullarla gəmidə nizam-intizam yaratmaq olmaz. Dənizçilər buna pis münasibət bəsləyə-

cəklər.

- Xose, heç kim məni başa düşmək istəmir. – deyə hirs içində boğulan Migel kayutda var-gəl etməyə başladı. – Əsl həqiqəti tapıb üzə çıxaracam. Sənin kimilər isə əli-qolu qandallı tryumda siçovullarla oturub, uzun müddət ağır günlər keçirməli olacaqlar.

Xose artıq söz güləşdirmək istəmədi və istər-istəməz vitse-kapitanın çıxardığı qərarı qəbul etməli oldu. Leytenant Vasko baş matrosun da əl-ayağını qandallayıb kəminin tryumuna basdı. Lakin Migel bununla kifayətlənmədi. O, zərərçəkən matroslardan ikisini həmin üsul ilə həbs etdirdi. Bir neçə dəqiqə ərzində bu xəbər bütün gəmidəkilər arasında yayıldı. Kapitan Markos köməkçisinin çıxardığı qərarlara heç bir reaksiya vermədi. Əksinə, Migelin belə ciddiliyi və tələbkərligi kapitanın xoşuna gəlmişdi. Lakin belə bir sərt qərar bir çox adamların narazılığına səbəb olmuşdu. Onlar belə hesab edirdilər ki, guya vitse-kapitan cavan olmaqla, səlahiyyətlərini aşır. Gəminin bosmanı Migelin müharibə dostu idi. Qardaşının həbs olunmasını o, sözsüz ki, pis qarşıladı. Bosman ondan xahiş etdi ki, qardaşını bu biabırçılıqdan qurtarsın, əvəzində isə o, günahkarları tapıb üzə çıxaracaq. Migel isə qəti surətdə bildirdi ki, əvvəlcə günahkarlar tapılıb üzə çıxarılsın, sonra Xose azadlığa buraxılacaq. Bosman demək olar

ki, incimiş halda kayutu tərək etdi.

Migel gördüyü işlər barəsində kapitana məlumat vermək üçün göyörtəyə çıxdı. Elə qapıdan çıxmışdı ki, kapitan körpüsündə bir neçə adamın kapitanın başına toplaşmış hansısa mövzuda qızgın mübahisə etdiyini gördü. İş belə görən vitse-kapitan tərəddüd etmədən geriye öz kayutuna qayıtdı. Migel çarpayısında uzanaraq, daxilində dərin xəyalə daldı. Gəmidə baş verən qeyri-adi hadisə onun fikrindən çıxmırdı. İndi onu yalnız bircə şey düşündürürdü: Görəsən gəmidəki bu özbaşınalıqları kimlər törədir? Həm Qarsianın, həm də Xosenin fikrincə, bu özbaşınalıqları gəmidə yalnız zabitlər törədə bilərdi. İndi araşdırıb bilmək lazım idi, həmin zabitlər kimdir. Migel özü ilə gəminin kapitanını saymasa, “Destino”nun tərkibində hazırda altı nəfər zabit vardı: Vasko, Mişel, Kamaço, Karlos, Antonio və Silviyo. Onların hamısı leytenant idi. Vaskonu tərəddüd etmədən günahkarlar siyahısından çıxarmaq olardı. Çünki, o, nizam-intizama ciddi riayət edən və əmrə sözsüz təbə olan bir zabitdir. O, heç cürə belə bir nalayiq hərəkətə əl atıb bilməzdi. Milliyyətçə fransız olan Mişel də həmin siyahıdan çıxarmaq olardı. Mişel çox sakit və heç kimə dəyib-dolaşan adam deyildi. Odovaldo qardaşlarından başqa demək olar ki, o, heç kimlə ünsiyyətdə olmurdu. Belə bir işdə leytenant Mişeldən şübhələnməyə dəyməzdi. Yerdə

qalırdı dörd nəfər zabıt; Odovaldo qardaşları, Antonio və Silviyo. Axırncı iki zabıt komandanın tanınmış zabıtləri sayılmırdılar. Ancaq onlar ekspedisiya rəisinin keçmiş dostları idilər. Migel onların xasiyyətlərinə bələd deyildi. Amma onu bilirdi ki, hər iki zabıt haqq-ədaləti üstün tutur və heç bir haqsızlığa göz yummurdular. Elə-belə də heç kimlə işləri olmurdu. Onlar özlərini çox ciddi aparırdılar, İspaniyanın köhnə konkistadorları idilər. Köhnə konkistadorlar isə Yeni Dünya sahillərində öz qansız və qəddar əməllərilə ad qazanırdılar. Onların hamısını bir növ, cəmiyyət arasında ürəyi olmayan döyüşçü adlandırırdılar. Matroslarla belə bir kobud rəftarı onlar da edə bilərdilər. Balaca bir münaqişə baş verən kimi onları saxlamaq mümkün deyildi. Doğrudan da konkistadorların əksəriyyətinə əsəb sistemləri sıradan çıxmışdır.

Yerdə qalırdı Odovaldo qardaşları. Sözsüz ki, onların hər ikisi komandada ərköyün sayılırdı. Özbaşına hərəkətlərə yol verir, özlərindən başqa burada heç kimi komandir saymır, gəminin kapitanı və onun köməkçisi ilə hesablaşmırdılar. Belə bir qeyri-adi hadisələri törətməyə onlar qadir idilər. Lakin ekspedisiyanın başında onların əmisi dururdu və o, ekspedisiya iştirakçılarından yalnız nizam-intizam və komandirlərin əmrlərinə riayət etmələrini tələb edirdi. Əgər, belə bir hadisə törədilirsə, demək bu, gəmidəki

nizam-intizamı pozmaq idi. Kapitan Xuan çox ciddi və sərt adam idi və qardaşı oğlanlarının bu hərəkətlərinə görə bərk əsəbiləşə bilirdi. Ekspedisiya rəisi onlara bu işdə heç cürə haqq qazandıra bilməzdi. Əgər, matrosların təqsirləri varsa, onları ancaq gəminin komandanlığı cəzalandıra bilirdi. Deməli, yüz faiz əmin olmaq çətin idi ki, bu hadisələri Odovaldo qardaşları törədib.

Migel öz xəyallarından yenicə ayrılmışdı ki, qapının ağzında dayanan gözetçi əsgərlərdən biri xəbər verdi ki, leytenantlar Antonio ilə Silviyo onunla görüşmək istəyirlər. Migelin də onları qəbul etməkdən başqa əlacı yox idi. Hər iki zabit dərhal içəri girib Migel ilə salamlaşdılar. Onların üzündəki ifadədən və gərginlikdən Migel hiss etdi ki, hər iki zabit nədənsə narazıdır və ola bilsin ki, onun yanına şikayətə gəliblər. Vitse-kapitanın dəvətilə hər iki zabit masa arxasında əyləşdilər.

Leytenant Antonio Murilyo de Sanços hündürboy, möhkəm qamətli, yaxşı bədənli, otuz dörd yaşında, qarayanız bir adam idi. Sifəti uzunsov, ağzı yekə, dodaqları qalın, burnu nazik, lakin uzun sifətinin yuxarısındakı sümüklər kənara çıxmışdı. Qarayanız dedikdə onun sifəti günün altında çox olduğundan yanmışdı. Qara qıvrım saçları sıx idi. Üzünü kobud şəkildə tük basmışdı. Yaşının otuz dörd olmasına baxmayaraq, ona kənardan baxan qırx yaş verərdi.

Xasiyyətə o, soyuq, lakin sözə baxan idi. Ən ağır döyüşlərdə belə qorxmazlığını nümayiş etdirirdi. Antonio demək olar ki, müharibə üçün yaranmışdı. Həmişə o, əmrə tabe olardı. Komandirlərinin sözünü heç vaxt iki eləməzdi. Əgər o, Avropa teatrlarında gedən döyüşlərdə iştirak etsəydi, çoxdan cəngavər titulu qazanardı. Yeni Dünya sahillərində isə belə qəhrəmanlıqlara ciddi əhəmiyyət verilmirdi. Antonio kapitan Xuana o qədər bağlı idi ki, onunla həтта ölümə getməyə belə hazır idi.

Leytenant Sivilyo Xuares de Sanços dostundan bir balaca alçaq, möhkəm bədənli, iri canlı, otuz səkkiz yaşlı bir adam idi. Yumrusifət, xoşbənzli, qəhvəyi rəngli uzun seyrək saçları vardı. Onun sifəti açıq qırmızı rəngdə idi. Silviyonun ağzı iri, dodaqları və burnu babat, gözlərinin bəbəyi göy rəngdə idi. O, idmanı xoşlayan, haqq-ədalət uğrunda güclü mübarizə aparan bir adam idi. Onun da mərdliyinə və cəsərinə heç bir şübhə etmək olmazdı. Döyüşlərdə çox fədakarlıqla döyüşürdü. Antonio kimi Silviyo da kapitan Xuana bağlı adam idi.

- Sinyor vitse-kapitan, gəminin təchizat rəisi ilə baş matrosu sizin tərəfinizdən həbsə alınıblar. – deyərək ilkin sözə gözləndiyi kimi Silviyo başladı və üzünü ona tərəf tutaraq ehtiramla sözünə davam etdi. – Hazırda bu məsələ ilə bağlı gəmidə cürbəcür şeyiələr gəzir. Çoxları sizin bu əməliniz-

dən narazıdılar. Biz bilmək istəyirik, həmin adamlar nəyə görə həbsə alınıblar? Xahiş edirik, bunun səbəbini bizə izah edəsiniz.

- Bircə onu deyə bilərəm ki, əmrə tabe olmadıqlarına görə onlar cəzalandırılıblar. – deyə Migel başını dik tutaraq təmkinlə dilləndi. – Sinyor Silviyo, amma onu da sizə deməyi özümə borc bilirəm ki, bunun heç kimə dəxli yoxdur. Gəminin komandası bizə tabedir. Biz də onların gördükləri işlərə cavabdehik.

- Sinyor, əgər bu işdə haqsızlıq varsa, biz hamımız bir yerdə bu haqsızlığın qarşısını almalıyıq – deyə Silviyo yenə də ehtiramla dilləndi. – Ancaq mən sizə dedim ki, gəmidə cürbəcür şeyiələr gəzir. Biz də istəyirik ki, həmin şeyiələrə son qoyulsun.

- Sizə izah etdim ki, onlar əmrə tabe olmadıqlarına görə cəzalandırılıblar – deyə Migel qətiyyətlə dilləndi.

- Yaxşı, deyək ki, siz onları əmrə tabe olmamaqda cəzalandırmısınız, – deyə Antonio qeyri-müəyyən tərzdə dillənərək, araya girdi. – iş ondadır ki, təchizat rəisini tryuma aparanda onun sağ gözü möhkəm şişmişdi. Mənə elə gəlir ki, adamları bu üsulla cəzalandırırlar. Siz həmin hərəkətə əl atmaqla səlahiyyətlərinizi aşmısınız. Biz tələb edirik ki, belə bir özbaşınalılara gəmidə son qoyulsun.

- Sinyor vitse-kapitan, biz hamımız imperiyamızın qatı

düşmənləriylə mübarizə aparmaq üçün uzaq bir səyahətə yollanmışıq. – deyə Silviyo dostunun yavaş-yavaş coşduğunu görüb, təmkinlə onun sözünü yarımçıq qoydu.

- Bu səyahətdə hamımız bir-birimizə can deyib, can eşitməliyik. Sizin babanız özü deyir ki, Mərkəzi Çili sahillərində qarşılaşacağımız düşmən qoz qabığı kimi möhkəmdir. Həmin qoz qabığını sındırmaq üçün bizə çoxlu adam lazım olacaq. Biz isə indidən ekspedisiya iştirakçılarına əziyyət verib gözdən salırıqsa, Mərkəzi Çili sahillərinə çatana kimi ekspedisiya iştirakçılarının yarıdan çoxu həm mənəvi, həm də fiziki cəhətdən sarsılaraq araukanlara qarşı üreklə döyüşməyəcəklər. Bu isə bizi ancaq məğlubiyyətə aparıb çıxaracaq.

- Sinyor Silviyo, təchizat rəisini mən vurmamışam, – deyə Migel nəzakətli zabitə diqqətlə qulaq asandan sonra ehtiramla dilləndi və başını dik tutaraq, tərəddüd etmədən təmkinlə sözünə davam etdi. – Gəmidə qeyri-adi hadisələr baş verir: matroslar məlum olmayan qüvvələr tərəfindən bir-birinin ardınca fiziki cəhətdən döyülərək, təhqir olunurlar. Elə təchizat rəisi də həmin qüvvələrin qurbanı olub.

- Təyin edə bilmisiniz ki, müqəssirlər kimlərdir? – deyə Antonio müəmmalı tərzdə dilləndi.

- Bu həqiqəti bilmək üçün mən həmin adamları həbs

etdirmişəm. – deyə Migel özünə xas olan soyuqqanlıqla dilləndi və sanki nə haqda isə düşünərək aludəliklə sözüne davam etdi. – Mən belə bir hərəkətə əl atmasam, onda komandadakı nizam-intizam yavaş-yavaş pozulmağa başlayacaq. Həbs olunan matroslar müqəssirlərin adını çəkmək istəməirlər.

- Görünür, iradələri möhkəmdir. – deyə Silviyo zara-fatla dilləndi və elə həmin anda üzünə ciddi ifadə verərək müəmmalı tərzdə sözüne davam etdi. – Sinyor, deyək ki, onlar müqəssirlərin adını demək istəməirlər. Şəxsən siz özünüz bu işdə kimdənsə şübhələnirsiniz?

- Apardığım tədqiqat nəticəsində mən belə bir qənaətə gəlmişəm ki, bu kobudluqları Odovaldo qardaşları törə-dirlər. – deyə Migel heç kimdən çəkinmədən əsgərlər arasında böyük nüfuza malik olan Odovaldo qardaşlarının adını çəkdi.

Migel şübhələndiyi dörd zabitdən yalnız iki nəfərin adını çəkdi. Ona görə ki, dörd zabitdən ikisi onun yanında idilər. Onların danışığından belə qənaətə gəlmək olardı ki, bu işdə nə Antonionun, nə də ki, Silviyonun əlləri var. Onlar hətta zərər çəkmiş matroslara görə vitse-kapitanın yanına gəlmişdilər.

XII fəsil. Odovaldo qardaşları “Destino”nun tərkibində ağalıq etmək fikrindədirlər

Odovaldo qardaşlarının adı Migel tərəfindən qətiyyətlə səslənəndən sonra içəridə olan iki zabit çiyinlərini çəkərək fəhmsizliklə bir-birlərinə nəzər saldılar. Sanki belə bir nəticəni onlar gözləmədilər. Odovaldo qardaşlarının adının belə bir işdə hallanması çox qərribə idi. Belə olan halda Migelin yanına gələn zabitlər əvvəlcə söz tapmadılar. Yalnız sonra Antonio daxilində hansısa bir fikrə gələrək üzünü Migelə tutdu və müəmmalı tərzdə dedi:

- Sinyor Migel, nədənsə məndə sizin şübhəniyə qarşı əks-şübhə yaranır. Çünki onlar ekspedisiyanın rəisi kapitan Xuanın qardaşı oğlanlarıdır. Onlar belə bir nalayiq hərəkətə yol verməzlər. Əgər belə bir hərəkətə əl atıblarsa, onda ilk növbədə öz əməllərini zərbə altında qoymuş olurlar. Nədən-sə, buna inanmaq çətindir. Heç mən onların matroslarla ünsiyyətdə olduqlarını görməmişəm. Odovaldo qardaşları kapitan Xuanın adını batırmazlar.

- Elə mən də onların matroslarla ünsiyyətdə olduqlarını görməmişəm. – deyə Silviyo başını çaşqınlıqla bulayaraq, təəccüblə dilləndi, bir az ara verəndən sonra təklif ilə sözlünə davam etdi. – Sinyor, əgər elədirsə, onda siz onların özlərini buraya çağırtdırıb söhbət edin. Kim bilir, bəlkə

doğrudan da bu işdə onların əli var.

- Sinyor Silviyo, əgər siz Odovaldo qardaşlarını buraya göndərsəydiniz, mən sizə öz təşəkkürümü bildirərdim.

Meksikada uzun müddət döyüşmüş hər iki zabıt kayutu xoş məramla tərk etdilər. Migelin xahişini Odovaldo qardaşlarına çatdırdılarsa da, onlar Migelin hüsuruna getməkdən qəti imtina etdilər. Onlar cavan zadəganın yanına getməyi özlərinə sıqışdırmadılar. Onda Migel özü onların yanına getməyi qərara aldı. Qardaşlar göyərtenin yut hissəsində dayanıb bir-birlərilə söhbət edirdilər. Onlar Migeli görəndə, yenə də onu saymadılar. Guya Migelin dəvətindən xəbərsiz idilər. Belə olan halda Migel onlara yaxınlaşıb salamlaşandan sonra ədəb-ərkanla Kamaçoya dedi:

- Sinyor Kamaço, mən sizin hər ikinizlə kapitan kayutunda vacib məsələ haqqında söhbət etmək istəyirdim. Ancaq siz nəyə görə isə imtina etmisiniz.

- Əsgərlərimizlə məşğul olduğumuza görə kayuta gəlməyə vaxtımız olmadı, – deyə Kamaço qaşlarını yuxarı qaldıraraq giley-güzarla dilləndi. – sözünüz varsa, elə burada da söhbət etmək olar.

- Onsuz da kayutda hava yoxdur, – deyə Karlos şiltaqçasına dilləndi və üzünü qardaşına tərəf tutaraq giley-güzarla sözünə davam etdi. – Belə havada orada heç on

dəqiqə oturmaq olmaz.

- Sinyor Migel, nə sözünüz varsa, söyləyin, – deyə Kamaço sir-sifətini turşudaraq narazı halda dilləndi. – açığını desəm, mənim söz mübadiləsinə vaxtım yoxdur. Əsgərlərimlə işim var.

Kamaço bu sözləri elə bir tərzdə söylədi ki, guya gəmidə Migelin yox, onun vəzifəsi böyükdür. Bu prinsipi üstün tutmaqla o, heç Migeli adam yerinə qoymur və ona heç bir əhəmiyyət vermirdi. Sadəcə olaraq, hər iki qardaş vitse-kapitanı göyərtədə olan bütün komanda qardaşısında qıcıqlandırmaq istəyirdi.

Saymazyanə və atmaca sözlərilə onlar Migeli ədavətə cəlb etmək istəyirdilər. Sonra isə gəminin komandasına bəyan edəcəkdilər ki, vitse-kapitanın bu sahədə bacarığı və təcrübəsi yoxdur və o, səlahiyyətlərini aşır. Bir sözlə, Odovaldo qardaşları Migeli bütün komanda qarşısında günahlandırmaq istəyirdilər. Migel isə uşaq deyildi. O, hər iki qardaşın çirkin əməllərini əvvəlcədən müəyyən etmişdi. Onlarla söhbətdə çox ehtiyatlı olmaq lazım idi. Lakin onların nazı ilə, də oynamaq komandanlıq üçün ziyan idi. Migel gəminin vitse-kapitanı kimi söhbətin əvvəlində konkret məsələlərə toxundu. O, gəmidə baş verən qeyri-adi hadisələri bütün təsnifatı ilə onlara danışdı. Migel elə bilirdi ki, onlar bu hadisələrə görə özlərini bilməməzliyə vuracaq-

lar. Lakin o, yanılırdı. Vitse-kapitanın verdiyi məlumatı diqqətlə dinləyən Kamaço üzünü Migelə tutaraq fəhmsizliklə dedi:

- Sinyor Migel, sizə açığını dəməliyəm ki, gəmidə gəzən söz-söhbətə görə guya bütün bu əməlləri siz özünüz törətmisiniz. Guya siz matroslara heç bir səbəb göstərilmədən işgəncələr verirsiniz. Yəni, onlar sizin tərəfinizdən fiziki təzyiqlərə məruz qalırlar.

- Siz özünüz çox gözəl bilirsiniz ki, bu ağ yalandır. – Migel hömsöhbətinin atdığı şəərə heç bir əhəmiyyət verməyərək təmkinlə dilləndi və ara vermədən elə həmin məqamda baxışlarını Kamaçonun düz gözlərinin içinə yönəldərək müəmmalı tərzdə sözünə davam etdi. – Sinyor Kamaço, bu deyək ki, arvad xasiyyətli adamların yaydığı şayiələrdir. Bəs, şəxsən siz özünüz neçə fikirdəsiniz? Mən belə bir alçaq hərəkəti etməyə qadirəm, ya yox?

Vitse-kapitan bir güllə ilə iki dovşan vurmuşdu. Migelin bu tikanlı sözləri hadisələrdə günahı olan hər bir vicdanlı adama təsir edə bilərdi. Əsasən, də həmin adam zadəgan olsun. Bir anlığa hər iki qardaş daxiləki hirsələrini bürüzə verdilər. Bu işdə uzaqgörən Migel düz hədəfə dəymişdi. Karlos dodaqlarını çeynəyərək vitse-kapitana nifrət hissilə nəzər saldı. Boğmaq istədiyi daxilindəki hirsdən gözlərinin bəbəkləri az qala hədəqəsindən çıxacaqdı. Hirsini saxlaya

bilməyən Karlos başını narazı halda yellədərək əsəbi halda dedi:

- Sinyor, birincisi, biz falçı deyilik ki, sizin ürəyinizdəkiləri oxuyaq. İkincisi, siz zabitlərdən bu hadisələrə görə şübhələnirsinizsə, deməli, sizin fikrinizcə, onların hamısı kobud, alçaq hərəkətli və cinayətkardırlar. Sinyor, belə bir böhtanlara görə adam bəzən başı ilə cavab verməli olur.

Karlos bu sğzlərlə Migeli borclu çıxarmaq istədi. Guya o, zabitlərin şəxsiyyətlərinə toxunmuşdu. Lakin Migel söz altında qalan deyildi və hər an cavab verməyə hazır idi.

- Sinyor Karlos, xahiş edirəm, bir dəqiqə bundan əvvəl söylədiyim sözləri başqa cürə yozmayasınız. – deyə Migel də qarşılıqlı surətdə nifrət dolu baxışlarını onun gözlərinin içinə yönəldərək soyuqqanlıqla dilləndi və onun qardaşına heç bir əhəmiyyət verməyərək həmin tərzdə, lakin bir az sərt formada sözünə davam etdi. – Birincisi, mən heç bir zabiti təhqir etmək istəmirəm, ikincisi, vicdanlı zabit həmişə tərifə layiq olur və heç vaxt da çirkin əməllərlə məşğul olmur, üçüncüsü, vicdanlı zabit özünün zadəgan şərəfini qorumalıdır. Dördüncüsü...

- Sinyor, əsl zadəgan özünün danışiq qabiliyyəti ilə də seçilməlidir, amma sizin danışığınızda heç bir etika normalarına riayət olunmayıb. - deyə Kamaço sir-sifətini turşudaraq nazarı halda dilləndi. – Mən əsl zadəgan

ailəsində doğulmuş və hər an zadəgan şərəfini qorumağa hazıram. Siz nalayiq söhbətlər aparmaqla əsl mətləbdən uzaqlaşmaq istəyirsiniz.

Artıq məlum idi ki, əsl həqiqətin üstü açılmasın deyə, Odovaldo qardaşları əks hücumla keçmişdilər. Onlar Migeli münaqişəyə cəlb etmək istəyir və bununla da bütün günahları onun boynuna yıxmağa çalışırdılar. Migel birinci kobudluğa əl atsa idi, gəminin göyərtəsində olan bütün komanda bu işdə yalnız onu günahlandıracaqdır. Bir çoxları onların arasında xoş keçməyən söhbətə nəzər yetirirdilər. Artıq təbliğat mexanizmi onların xeyrinə işləyirdi. Odovaldo qardaşları Migelə şər atmaqla gəminin komandasında ona qarşı mənfi rəy yaratmışdılar. Ona görə də hazırda cavan zadəganın reytingi onların arasında aşağı düşmüşdü. Bir növ Migel özünün ağıllı və ehtiyatlı hərəkətlərilə komanda arasında özünə bəraət qazanmalı idi. Odur ki, o, Odovaldo qardaşları ilə söhbətdə ehtiyatlı olmağa çalışırdı. Qardaşları bu işdə günahkar etmək üçün Migel onları söhbət zamanı qıcıqlandırmalı idi. Lakin onlar iki nəfər vitse-kapitan isə tək idi. Migel köynəyinin yaxasını açıb onlara diqqətlə nəzər yetirdi, sonra isə bir az tərəddüd edib sərbəst halda dedi:

- Möhtərəm sinyorlar, mən heç də mətləbdən uzaqlaşmaq istəmirəm. O, ki qaldı etika normalarına, mən

çox ədəb-ərkanla söhbət edirəm. Siz elə danışırınsız ki, guya mən əsl zadəgan ailəsindən deyiləm.

- Sizə bildirmək istəyirəm ki, bizim ailənin zadəgan kökləri hələ XIV əsrdən məlumdur, – deyə Kamaço başını dik tutaraq, fərəhlə dilləndi. – Bizim zadəgan nəslimiz hələ XIV əsrdə ərəb işğalçılarına qarşı fədakarlıqla döyüşübür. Həmişə də Kastiliya kralları tərəfindən lazımınca mükafatlandırılıblar. Amma sizin nəsil.

- Bizim nəsil nə? – deyə Migel bütün fikrini Kamaçoya tərəf yönəldərək müəmmalı tərzdə dilləndi, sanki ondan sözü təzyiq altında qoparmaq istəyirdi. – Bizim nəsil haqqında nə demək istəyirsiniz?

- Sinyor Migel, inciməyin yeri deyil, gəlin açıq danışaq. - deyə Kamaço təbəssüm hissilə Migelə göz vuraraq giley-güzarla dilləndi. – Eşitdiyimə görə sizin nəsildən heç kim İspaniyanın azadlığı uğrunda canından keçməyib. Zadəgan titulu da sizin nəslə otuz-qırx il bundan əvvəl babanıza görə veriblər. Bizim nəsildə belə bir nəticələr olsa, mən susmağı üstün tutardım.

- Sinyor Kamaço, keç-tez onsuz da bizim nəslə bu titul nəsib olub. – deyə Migel əsəbiləşməmək üçün özünə daxilində təsəlli verdi və özünü cəmləşdirərək qürurla sözünə davam etdi. – İmperiyanın inkişafı, dirçəlməsi və genişlənməsi üçün bizim nəsil əlindən gələni edərək, bu yolda çoxlu

qurbanlar verib. Bizim nəslin bütün nümayəndələri bu əsrdə öz əcəlləri ilə ölməyiblər. Onlar hamısı İspan imperiyası uğrunda canlarından keçiblər. Bu faktla siz tanış olmasanız da, bu haqda bütün Kataloniya bilir. Onlar çoxu da gələcəkdə İspaniyanın tarixində öz layiqli yerlərini tutacaqlar. Bəlkə bu həqiqətdən xəbəriniz yoxdur?

- Sinyor Migel, siz elə faktlar söyləyirsiniz ki, adamın gülməyi gəlir. – deyər Karlos həyasızcasına gülümsədi və başını giley-güzarla tərpədərək ələ salmaq tərzilə sözünə davam etdi.

- Sizin nəslin nümayəndələri necə öz əcəlləri ilə ölməyirlər ki, babanız doxsan yaşa kimi yaşayır, hələ üstəlik bizimlə belə bir təhlükəli səyahətə yollanır. Əlbəttə, buna heç cürə təkzib vermək olmaz. Adamın doxsan yaşında olan babası yanında ola-ola, belə bir şeyləri söyləmək heç kimə yaraşmaz. Sinyor Migel..

- Saxlayın görüm, sizin bu haqda artıq kəlmə işlətməyə ixtiyarınız yoxdur, – deyər Migel əsəbi halda dillənərək, nifrətlə Karlosa baxdı. – xahiş edirəm, bir daha mənim babam haqqında bir kəlmə də söz işlətməyəsiz. Unutmayın ki, o sizin əminizin müşaviridir.

- Sinyor, bir daha mənimlə bu tərzdə danışmayın – deyər Karlos vitse-kapitanın xəbərdarlığını hədə-qorxu kimi qəbul edərək, qəti surətdə, etirazını bildirdi. – Mən sadəcə

olaraq əsl həqiqəti söylədim.

- Sizə dedim ki, bir daha bu məsələyə toxunmayın. – deyə Migel təngə gələrək bir daha öz həmsöhbətinə xəbərdarlıq etdi və söhbətin məzmununu dəyişmək üçün təmkinlə sözünə davam etdi. – İndi isə gəlin mətləbə keçək. Nədənsə, biz mətləbdən uzaqlaşdıq.

Möhtərəm sinyorlar, siz bir zabit və zadəgan kimi deməlisiniz ki, gəmidəki bu kobud və nalayiq hərəkətləri kim törədir. Bu işdə günahı olan adamlar araşdırılıb üzə çıxarılmalıdır.

- Siz bizi nə hesab edirsiniz? – deyə Karlos qeyri-müəyyən tərzdə narazılığını bildirdi. – Əsl zadəgan xəbərcilik etməz. Siz ki, bu qanunları çox yaxşı bilirsiniz.

- Mən sizə əvvəlcədən xəbərdarlıq etmək istəyirəm ki, siz mənə bu işdə köməkliyinizi göstərməsəniz, onda mən bu sualı şahidlər yanında təkrarlamağa olacam. – deyə Migel başını dik tutaraq qətiyyətlə dilləndi.

Vitse-kapitanın bu sözündən sonra Odovaldo qardaşları yerindəcə vurnuxdular. Onların özlərinə güvənmələri birdən-birə yoxa çıxdı. Bu vəziyyətdə sanki onlar özlərini itirmişdilər. Migel onlardan əsl həqiqəti öyrənə bilməsə, onda həmin sualı şahidlər qarşısında təkrarlamağa olacaq. Onların yanında isə əsl həqiqət hökmən açıqlanacaq. Bu isə biabırçılığa gətirib çıxaracaq. Hazırda açıq etiraf etmək hər

şeydən yaxşı idi. Buna görə onları nə asacaqlar, nə də kəsəcəkdilər. Karlos həyasız olduğuna görə yenə də susmağı üstün tutdu. Lakin Kamaço qarşıdakı biabırçılığa son qoymaq üçün təmkinlə dedi:

- Sinyor, bu haqda söhbəti kayutda aparsaydıq, daha yaxşı olardı. Burada kənar adamlar çoxdur.

Migel başa düşdü ki, Odovaldo qardaşları hiyləgərliyə əl atmaq istəyirlər. Əsl həqiqəti heç bir yerdə yox, yalnız burada öyrənmək olar. Onsuz da Migel şantaj keçərək, onlardan həqiqəti öyrənmək iqtidarında idi. Onlar kənar adamlardan çəkinərək, törətdikləri günahları etiraf edə bilərdilər. Kayutda isə bunu etməyəcəkdilər. Migel buna yüz faiz əmin idi. Odur ki, Migel kayuta getməməyi qərara aldı. O, üzünü Kamaçoya tutub təmkinlə dedi:

- Sinyor Kamaço, əvvəlcə mən sizi kayuta dəvət edəndə, siz buna əhəmiyyət vermədiniz. İndi isə deyirsiniz ki, kayuta gedək. Bilirsiniz, kayutda hava doğrudan da istidir. Təmiz hava almağa, adamın nəfəsi çatmır. Bir sözlə, kayuta getməyə heç bir ehtiyac yoxdur. Mənə elə gəlir ki, biz burada söhbət etsək, yaxşı olar. İndi isə danışın, mən sizə qulaq asıram.

- Sinyor, kayuta getməsək mən bu haqda heç bir söz deməyəcəm. – deyər Kamaço tərsliyinə salaraq qətiyyətlə dilləndi. – Axı, mən sizə dedim ki, göyərtədə kənar adamlar

var.

Kamaço tərs adam idi. Hətta Migel onu şantaj etsə də o, bu haqda heç bir söz deyə bilməzdi. Bu barədə Migel onu heç məcbur da edə bilməzdi. Belə bir səlahiyyət Migeldə olsa da o, Odovaldo qardaşlarına təzyiq göstərə bilməzdi. Ona görə ki, onlar ekspedisiya rəisinin qardaşı oğlanları idi. Məhz buna görə də Migel istər-istəməz Kamaço ilə razılaşmalı oldu. Kayutun qapısı onların arxasınca bağlanan kimi Kamaço qürurla dedi:

- Bilmək istəyirsiniz ki, onları kim döyüb? Belə mən! İstəyirsiniz bilmək nəyə görə? Ona görə ki, özlərindən çox razı idilər. Təchizat rəisi isə mənim əsgərlərimin yemək payını azaltdığına görə mən onu o hala saldım. Buna görə məni cəzalandırmayacaqsınız ki?

- Sinyor Kamaço, sizin bu hərəkətləriniz heç də sizə baş ucalığı gətirmir – deyə Migel cəsarətlə öz narazılığını bildirdi. – Siz bu hərəkətlərinizlə gəmidəki nizam-intizamı pozmağa çalışmısınız.

- Nizam-intizamı biz yox, sizin başçılıq etdiyiniz matroslar pozur. – deyə Karlos sanki qardaşının etirafından sonra ürəklənərək, araya girib giley-güzarla dilləndi. – Matrosların qarşısını sərt metodlarla almasanız, onlar gəmidə özbaşınalıqlar edəcəklər.

- Birincisi, gəmidə olan bütün adamların hamısı kapita-

na, sonra isə mənə tabe olmalıdırlar. – deyə Migel sərt baxışlarını Karlosa yönəldərək iradə ilə dilləndi. – İkincisi, səyahət zamanı matrosların nizam-intizamı pozmasından heç kim şikayət etməmişdir. Deməli, onlar heç cürə özbaşınalıqlara yol verə bilməzdilər. Sizin isə bu hərəkətləriniz yalnız özbaşınalıqdan xəbər verir.

- Sizdən tələb edirəm ki, bizimlə bu tərzdə danışmaya-sınız. – deyə Karlos yumruqlarını sıxaraq, nifrətlə vitse-kapitana xəbərdarlıq etdi və dərindən köksünü ötürərək həmin tərzdə sözüünə davam etdi. – Siz bununla öz səlahiyyətlərinizi aşmaq istəyirsiniz.

- Sinyor Migel, siz öz danışığınıza fikir verməlisiniz. – deyə Kamaço fürsətdən istifadə edərək, hiddətlə dilləndi. – Unutmayın ki, biz zadəganlıq və hər an öz şərəfimizi qorumağa hazırıq. Mən müharibə görmüş adamam. Heç kim mənə hədə-qorxu gələ bilməz.

- Mən heç kimə hədə-qorxu gəlmirəm, sadəcə olaraq xəbərdarlıq edirəm. – deyə Migel onların bu hiddətindən bir balaca da çəkinməyərək təmkinlə dilləndi. – Biz gəmidə olan nizam-intizamı saxlamalıyıq. Bunu ilk növbədə sizin əminiz bizdən tələb edir. Siz özünüz çox yaxşı anlayırsız ki, nizam-intizam olmasa, bizim ekspedisiya aborigenlərə qarşı hərbi əməliyyatlarda müvəffəqiyyət əldə edə bilməyəcək. Siz isə bu hərəkətlərinizlə gəmidə olan nizam-intizama

zərbə endirirsiniz. Özünüz bilin, növbəti dəfə də belə bir hərəkətlərə yol versəniz, mən sizin əminizə izahat verməli olacam.

XIII fəsil. Ekspedisiya Afrikanın qərbdə ən ucqar nöqtəsi olan Yaşıl (Almadi) burnunu ötüb keçir

Migel ilə Odovaldo qardaşları orta məxrəcə gələrək, bir-birlərindən razı halda ayrıldılar. Odovaldo qardapşarı cavan zadəgandan xahiş etdilər ki, gəmidə baş verən hadisədən gəminin kapitanından başqa heç kim xəbər tutmamalıdır.

Odovaldo qardaşları kayutu tərk edən kimi kapitan Markos vəziyyətdən agah olduğu üçün köməkçisini sorğusuala tutdu. Migel də üzünü kapitana tutub ehtiramla dedi:

- Sinyor kapitan, Odovaldo qardaşları bütün günahları boyunlarına aldılar. Lakin heç cürə səbəbini izah etmədilər. Mən də onlara axırncı xəbərdarlığı etdim.

- Elə mən də bu hadisədə Odovaldo qardaşlarından şübhələnirdim. – kapitan Markos soyuqqanlıqla dilləndi.

- Sinyor kapitan, belə olan halda, biz həbs olanları azad etməliyik. – deyə Migel əsas məsələni kapitana xatırlatdı. – Bizə əsl həqiqət lazım idi, onu da öyrənməyə müəssər olduq.

- Migel necə istəyirsən, elə də et. – deyə kapitan bütün işləri Migelin öhdəsinə buraxdı. – Ancaq Qarsia ilə Xosenin işlərinə təzədən baxmaq lazımdır.

- Deməli, mən onları azadlığa buraxa bilərəm. – deyə Migel dərindən nəfəs alaraq təmkinlə dilləndi. – Gəmidəki nizam-imtizama yenidən baxılmalıdır. Yoxsa, bəzi matros-lar elementar göstərişləri yerinə yetirmək istəmirlər.

- Elə matros-lar hökmən cəzalandırılmalıdırlar. – deyə kapitan təqdirəicisi tərzdə dilləndi. – Sən hökmən Qarsia ilə Xosenin işlərinə yenidən baxmalısən. Bu hadisəni gizlət-məklə onlar mənim gözümdən düşdülər. Həm təchizat rəisi, həm də baş matros vəzifəsinə yeni namizədlər axtar tap.

- Sinyor kapitan, mənə elə gəlir, bu dəfə onları bağış-la-maq olar, – Migel gözlənilmədən həbs olunanların tərəfini saxladı. – ona görə ki, onlar öz işinin öhdəsindən çox yaxşı gəlirlər. Bu uzun səyahəti başa çatdırmaq üçün hələ bir neçə ay var. Bu müddət ərzində isə çox hadisələr baş verə bilər.

Kapitan köməkçisinin bu xahişinə heç bir etirazını bildirmədi. Əksinə ona yeni səlahiyyətlər də verdi. Ona

görə ki, Migel bir vitse-kapitan kimi öz işinin öhdəsindən çox yaxşı gəlmişdir. Qısa müddət ərzində günahkarlar ifşa olunub üzə çıxarılmışdır. Odovaldo qardaşlarını sındırmaq heç də asan iş deyildi. Necə olsa da, onlar ekspedisiya rəisinin qardaşı oğlanları idilər. Migel isə onların bu üstünlüklərindən çəkinməyərək, Odovaldo qardaşlarını ifşa edə bilmişdir. Kapitan onun bu işindən tamamilə razı idi.

Ekspedisiyanın gəmiləri yaxşı hava altında Kanar cərəyanı ilə cənub istiqamətində daha beş gün üzüb, oktyabrın 30-da Qərbi Afrikanın sahillərində yerləşən Mavritaniyanın Nuadibu burnuna çatdılar. Artıq burada gəmilər Kanar cərəyanını tərk etməli oldular. Okeanın bu hissəsində Kanar cərəyanı qərb istiqamətində hərəkət edir, gəmilər isə öz yolunu davam etdirmək üçün hələ də cənub istiqamətində yol qət etməliydilər. Kanar adalarından Nuadibu burnuna kimi gəmilər 150 liq (900 km) yolu arxada qoymuşdular. Bu da heç də az məsafə sayılmırdı. Get-gedə gəmilər ekvatora yaxınlaşırdılar. Nuadibu burnundan bir neçə liq aşağıda 20-ci paralel yerləşirdi. Deməli, ekvatora çatmaq üçün ekspedisiya cənub istiqamətində 20 paralel keçməli idi.

Payız fəslinin ortasından vaxt keçməsinə baxmayaraq, hava əvvəlki kimi yaxşı idi. Qərb istiqamətində orta sürətli külək əsirdi. Həmin külək gəmilərin irəliləyişinə heç bir

maneçilik törətmirdi. Əksinə həmin küləyin köməyindən istifadə edirdilər. Artıq gəmilər Kanar cərəyanından çıxmış və sonradan yalnız yelkənlərin köməyi ilə hərəkət etməliydilər. Lakin bunun üçün okeanda küləyin olmağı gərək idi. Küləksiz gəmilər heç cürə hərəkət edə bilməzdilər. Hər şeydən əvvəl gəmilər sahilə yaxın üzməliydilər. Hesablamaya görə gəmilər sahildən təxminən üç yarım, dörd liq aralı olmalıydılar. Lakin havanın açılması ilə gəmilərdən sol tərəfdə üç liq aralıda quru sahil zolağı göründü. Gəmilərin bu qədər sahilə yaxın olmaları çoxlarındə təəccüb hissi doğurdu. Bu heç də təhlükəsiz deyildi. Necə olsa da, ekspedisiya gecə-gündüz öz yolunu davam etdirirdi. Belə olan halda gəmilər gecə vaxtı sahil ilə toqquşa bilərdilər. Sahildən dərhal uzaqlaşmaq lazım idi. Elə məhz “Destino”nun losmanı kapitana xəbər verdi ki, sol tərəfdəki sahil zolağı Nuadibu burnudur.

Kapitan göstəriş verdi ki gəmi yalnız flaqmanın arxası ilə irəliləməlidir. Flaqman gəmisə sahilə xeyli uzaqlaşmağa cəhd göstərsə, onda “Destino” da həmin hərəkəti təkrarlamalı olacaq. İndi isə buna ehtiyac duyulmurdu. Birincisi, bu özbaşına hərəkət sayılacaqdı, ikincisi isə qərb istiqamətində külək əsirdi. Yəni, bu küləyin köməyi ilə gəmilər hər an istədikləri məsafədə sahilə uzaqlaşa bilərdilər. Hələlik isə flaqman gəmisə istiqamətini dəyişmədən

cənub kursu ilə öz yolunu davam etdirirdi. Deməli, belə də lazımdır.

Beləliklə, gəmilər demək olar ki, kurslarını dəyişmədən yeddi gün müddətində 113 liq (678 km) yol qət etməklə noyabrın 6-da Seneqalın Yaşıl (Almadi) burnuna çatdılar. Yaşıl (Almadi) burun Afrika qitəsinin qərbinin ən ucqar nöqtəsi sayılırdı. Gəminin şturmanın verdiyi məhqumata görə Yaşıl (Almadi) burun 15° ş. en dairəsindən bir az aşağıda yerləşirdi. Deməli, ekvator xəttinə çatmağa cəmi 15 paralel qalırdı. Bu məsafəni də gəmilər iki-üç həftə müddətinə qət edə bilərdilər.

Hər iki gəmidə lazımi qədər su ehtiyatı vardı. Ancaq həmin su getdikcə öz keyfiyyətini itirirdi. Çölləklərdəki su öz tərəvətini itirərək, çürümüş taxta iyi verirdi. Losman Uqo kapitana bilirdi ki, Yaşıl (Almadi) burnundan 25 liq (150 km) cənubda Afrika qitəsindən Atlaitik okeanına Qambiya çayı tökülür. Həmin çaydan təmiz su doldurmaqla, çölləklərdəki suyu təzələmək olar. Lakin kapitan qətiyyətlə bu tədbirə qarşı öz ehirazını bildirdi və bunu səyahət zamanı həddindən artıq çox vaxt itirdiklərilə izah etdi. Yolda bir gün də olsun belə, artıq vaxt itirmək lazım deyildi.

Yaşıl (Almadi) burnu 15° şimal en dairəsindən bir az aşağıda yerləşirdi, 15-ci paralel həmcinin də Yaşıl burun

adalarının cənubunda yerləşən Santyaqu adasından keçirdi. Afrika qitəsindən Portuqaliya krallığına məxsus olan Yaşıl Burun adalarına kimi düz yüz liq məsafə idi. Portuqallar Avropadan Yeni Dünya sahillərində olan Braziliya koloniyasına gedəndə və əks marşrut ilə hərəkət edəndə, Atlantik okeanında Yaşıl Burun adalarından dayanacaq kimi istifadə edirdilər. Bu adalar Atlantik okeanında çox əlverişli coğrafi mövqedə yerləşirdilər. İndi həmin adalar da Portuqaliyanın başqa koloniyaları kimi ispan imperiyasının tərkib hissəsi sayılırdı. Bir sözlə, ekspedisiya bir dayanacaq kimi Yaşıl Burun adalarından istifadə edə bilərdi. Lakin bunun üçün heç bir ehtiyac duyulmurdu.

Əvvəlki kimi ekspedisiya cənub, cənub-qərb kursu ilə öz irəliləyişini davam etdirirdi. Artıq okeanın bu hissəsində fəaliyyət göstərən Passatlararası Əks cərəyana çatmağa bir şey qalmamışdı. Ondan sonra hərəkət etmək yenə də asan olacaq. Cərəyan konkistadorlara bu işdə xeyli köməklik göstərəcəkdə. İndi isə gəmilər küləyin gücü ilə öz yollarını davam etdirməliydi. Ən əsas məqsəd o idi ki, tezliklə Tropik zonanı tərk etmək lazımdır. Məhz Tropik zonada əksəriyyət hallarda güclü küləklər, fırtınalar və qasırğalar baş verirdi. Atlantik okeanının Tropik zonası Pireney yarımadasının əksəriyyət dənizçilərində möhkəm qorxu hissi yaratmışdı. Bir çox gəmilər məhz Tropik zonada təbii

fəlakət zamanı qəzaya uğrayıb məhv olurdular. Həmin təbii fəlakət zamanı nadir hallarda adam sağ çıxa bilirdi. Ən təhlükəli yollar demək olar ki, arxada qalmışdır. Şimal yarımkürəsinin Tropik zonasını tərk etmək üçün çox az qalmışdır.

Beləliklə, ekspedisiya Yaşıl Burun yarımadasında yerləşən Yaşıl (Almadi) burnundan keçərək, üç gün müddətində 38 liq (228 km) yol arxada qoyaraq, noyabr 8-də Passatlararası Əks cərəyana daxil oldu. Bununla da demək olar ki, birinci etapda ekspedisiyanın ağır günləri arxada qalmışdır.

Passatlararası əks cərəyan şərq və cənub-şərq istiqamətində hərəkət edirdi, ekspedisiya isə əks istiqamətdə hərəkət etməliydi. Bəs, nəyə görə həmin cərəyan ekspedisiya iştirakçılarına lazım idi? İş ondadır ki, okeanın bu hissəsində tez-tez qərb küləkləri əsirdi. Həmin küləyin əsməsilə və həmin cərəyanın hərəkətilə ekspedisiya çətinlik çəkmədən cənub istiqamətində hərəkət edərək ekvator xəttinə çıxacaq. Oradan isə qərb istiqamətində hərəkət edən Cənubi Passat cərəyanına çatmağına uzağı bir həftə lazım olacaq.

Bütün bunları həm losman Uqo, həm də ki, şturman Ameriqo çox yaxşı bilirdi. Losmanın bu işdə praktik təcrübəsi də vardı. Ona görə ki, o, bir neçə dəfə bu marşrut ilə Yeni Dünya sahillərinə üzmüşdür. Ameriqo isə bu haqda və bu marşrut haqqında çoxlu materiallarla tanış olmuşdur.

O demək olar ki, Atlantik okeanında hərəkət edən bütün məlum olan cərəyanların hərəkətini dəqiq əzbərləmişdi.

Axır zamanlar bir çox dənizçilər ilin bu fəslində Atlantik okeanına çıxıb Yeni Dünya sahillərinə doğru hərəkət etməkdən ehtiyat edirdilər. Yaxşı, təcrübəli dənizçilər bunu onunla izah edirdilər ki, ilin bu fəslində Atlantik okeanının Tropik zonasında tez-tez fırtınalar, bəzən güclü siklonlar və qasırğalar baş verirdi. Özü də ki, bu təbii fəlakətlər əksər hallarda okeanın Antil adaları yaxınlığında və Karib dənizi hövzəsində baş verirdi. Ona görə də bir çox təcrübəli dənizçilər payız, və qış fəslində Yeni Dünya sahillərinə yola düşməkdən boyun qaçıırırdılar. Onlar belə etməklə öz yüksək vəzifələrini itirməkdən belə çəkinmirdilər. Həmin dənizçiləri başa düşmək çətin deyildi. Məhz buna görə də gəmi sahibləri bu təhlükəni nəzərə alaraq, onlara öz etirazlarını bildirirdilər. Əgər, elədirsə onda kapitan Filippə, kapitan Manuel ilin bu fəslində nəyə görə Atlantik okeanına çıxıblar? Ekspedisiya Yeni Dünya sahillərinə çatmaq üçün Kataloniya sahillərini payız fəslinin düz ortasında tərk ediblər. İş ondadır ki, kapitanlar ilin bu fəslində səyahətə çıxmaqla, risqə əl atıblar. Onların hesablamalarına görə, gəmilər ekvatora qədər Afrikanın qərb sahili ilə hərəkət edəcəklər. Okeanın bu hissəsində fırtınalar və ya qasırğalar nadir hallarda baş verir. Bundan

ələvə, Passat küləkləri coşanda okeanın bu sahilindən başlayaraq qərb istiqamətinə doğru əsir. Bu isə təhlükədən uzaq olmaq deməkdir. Çətini Tropik zonadan sağ-salamat çıxmaq lazımdır. Okean isə əsasən Karib dənizi sahillərində möhkəm coşurdu.

Kapitan Filipp Odovaldo heç də təcrübəsiz adam deyildi. Yeni Dünya sahillərinə Magellanın marşrutu təsadüfən seçilməmişdi. İş orasındadır ki, Pireney yarımadasını tərk edən bir çox gəmilər Yeni Dünya sahillərinə getmək üçün yalnız Kanar cərəyanından istifadə edirlər. Bu qısa, lakin çox təhlükəli bir yol sayılırdı. Çünki səyahətin demək olar ki, bütün günlərini gəmilər tropik zonasında hərəkət edirlər. Həmin gəmilər bu yol ilə getməyə məcburdurlar. Ona görə ki, istiqamətləri çox vaxt Espanyola, Kuba, Yamayka, Trinidad adasına və Meksika, Nikaraqua, Panama, Yukatan və Cənubi Amerikanın şimal sahillərinə kimi Karib dənizinə tərəf olurdu. Kapitan Xuanın başçılıq etdiyi ekspedisiya isə Sakit okeana çıxmaq üçün Magellan boğazına tərəf istiqamət tutmuşdu. Bunun üçün Atlantik okeanını şərqdən-qərb istiqamətində qət etmək üçün hökmən Kanar cərəyanından istifadə etmək lazım deyil. Təhlükəli zondan tezliklə yaxa qurtarmaq üçün ekspedisiya ekvatora doğru yalnız cənub istiqamətində hərəkət edir, sonra isə Braziliya sahillərinə çatmaq üçün ekvator xətti

boyunca qərb istiqamətində öz kursunu davam etdirəcək. Bir sözlə, Atlantik okeanını qət edib Yeni Dünya sahillərinə çatmaq üçün yalnız Magellanın marşrutu yaxşı idi. Məhz buna görə də kapitanlar İspaniya sahillərini tərk etməmişdən əvvəl bu marşrutdan istifadə etməyi qərara almışdılar.

Kapitanlar Atlantik okeanın keçmək üçün Magellan marşrutunu seçməklə səhvə yol verməmişdilsə də, ancaq başqa bir şeydə kobud səhvə yol verilmişdi. Ümumiyyətlə, bu səyahət zamanı kapitan Filipp Odovaldo bir eksperiment keçirməyə qərara almışdı. Hər iki gəminin tryumları ərzaq ehtiyatı və başqa ləvazimat və əşyalarla doldurulmaqla onlar həddindən artıq ağırlaşmış və iti sürətlə getmə qabiliyyətlərini tamamilə itirmişdilər. O, nəzərdə tutmuşdu ki, səyahət zamanı ekspedisiya Buenos-Ayresə çatana kimi heç bir yerdə dayanmayacaq. Bununla da ekspedisiya Buenos-Ayresə çatana kimi yolda bir gün olsun belə, vaxt itirməyəcək və ilk dayanacağa vaxtından xeyli əvvəl çatacağına ümid edirdi. Lakin məlum oldu ki, gəmilər ağır yük altında olduğuna görə həddindən artıq ləng hərəkət edir. Arxadan külək əsəndə belə ekspedisiya sutka ərzində güclə ən çox 29 liq (174 km) məsafə qət edə bilərdi. Bu isə çox az sayılırdı. Artıq ekspedisiya 39 gün idi ki, səyahətə çıxmışdır. Həmin müddət ərzində isə cəmi 636 liq yarım (3820 km) məsafə qət edilmişdi. Bu heç də ürəkaçan nəticə

deyildi. Ekspedisiya həmin yüklərin ucbatından Atlantik okeanında on-on iki gün artıq vaxt itirmişdi. Ekspedisiyanın rəisi bütün bu səhlənkərlikdə heç kimi yox, yalnız doğma qardaşını günahlandırırdı. Necə olsa da, bu eksperimenti kapitan Filipp Odovaldo tətbiq edirdi.

Hələlik ekspedisiya səyahətin birinci etapını başa çatdırmışdı. Braziliya sahillərinə çatmağa hələ çox vardı. Bundan sonra ekepedisiya Atlantik okeanında hələ iki aya qədər vaxt itirəcəkdi. Bu artıq labüd idi. Səyahət zamanı qəribə hadisələr baş verirdi. Demək olar ki, əvvəlkinə nisbətən gəmilərin sürəti bir balaca artmışdı. Bu onunla izah olunurdu ki, günü-gündən tryumlardakı ərzaq ehtiyatı azalır və gəmilər yavaş-yavaş yüngülləşməyə başlayırdı. Gəmilərin sürəti artdıqca gün ərzində gedilən yolun məsafəsi çoxalırdı. Belə getsə, gəmilər Braziliya sahillərinə az qalmış gün ərzində 40-50 liq yol qət edə bilərdilər. Bu da ki, gəmilərin Buenos-Ayresə çatmağını xeyli sürətləndirəcəkdi. Hələlik isə ekspedisiya Atlantik okeanında xeyli ləng hərəkət edirdi.

Şturmanın verdiyi xəbərə görə gəmi düz cənub istiqamətində hərəkət edirdi. Əgər, qərb istiqamətində əsən külək dayansa, onda gəmi Passatlararası Əks cərəyanın təsiri nəticəsində özündən asılı olmayaraq, cənub-şərq istiqamətində hərəkət edəcəkdir. Hələlik isə küləyin köməyi

cənub istiqamətində hərəkət edən gəmilərə dəyirdi. Bir sözlə, həmin küləyin qərb istiqamətində əsməsi ekspedisiya iştirakçılarına hava-su kimi lazım idi. Ən əsası Passatlar-
arası Əks cərəyanın caynağından çıxmaq lazım idi. Yoxsa, ekspedisiyanın gəmiləri gedib ekvatora başqa uzunluqda çıxı bilərdi. Halbuki onlar ekvatora ən yaxını 16° - 20° qərb uzunluğunda (Toledo meridianı ilə) çıxmaq istəyirdilər.

Gəmilərin komandaları əvvəlki kimi asudə vaxtlarını öldürmək üçün gəmidə cürbəcür məşğələlərlə məşğul olurdular. Artıq Odovaldo qardaşları öz əsgərlərilə məşğul olmağa başladılar. Məşğələ üçün onlara da göyərtədə yer ayrıldı. Kapitan Markos Odovaldo qardaşlarının tabeliyində olan əsgərlərin məşğələlərini görəcək ürəkdən sevindi. Nəhayət ki, onlar bir işlə məşğul oldular.

Bəzi əsgərlər göyərtənin bak və ş kafut hissələrində qılınc döyüşü məşqi keçirir, bəziləri isə qakaborta doluşub gitaralarda çalınan xoş musiqiyə qulaq asırdılar. Sebastyanla Ameriqo yanbayan əyləşib, komandanın kefini qaldırmaq üçün gitaralarda oynaq mahnı çalırdılar. Sebastyan bütün ekspedisiya iştirakçıları arasında gitara çalmaqda mahir sənətkar idi. Ameriqo da uşaqlıqdan bu musiqi aləti ilə məşğul olub. Amma o, gitara çalmaqda Sebastyandan xeyli zəif idi. Ameriqo və bir neçə nəfər Sebastyanın çaldığı mahnılara akkord tuturdular. Axırda

Migel öz hisslərini cilovlaya bilməyib matrosların birindən gitarasını alıb özü də akkord tutmağa başladı.

Fandanqo! Fandanqo! – deyə komandanın əksəriyyəti oynamaq üçün bu mahnını sifariş etdilər.

Sebastyan da onların daxilində olan hissləri duyub, Ameriqo ilə birlikdə fandanqo melodiyasını çalmağa başladı. Fandanqo mahnısı bütün İspaniyada və Yeni Dünya sahillərində həddindən artıq populyar olduğu üçün, bu mahnını hər bir adam demək olar ki, gitarada sərbəst çala bilirdi. Bu melodiya sifariş olunan kimi Ameriqo dərhal akkorddan imtina etdi.

Matroslarla yanaşı əsgərlər, mühafizəkarlar, keçmiş konkistadorlar, cəngavərlər və gəminin komandir heyəti də çalıb-oyunayırdılar. Bir sözlə, hazırda gəminin bütün heyəti yalnız sevinc hissi içində ən xoş məqamlarını keçirirdilər.

Bir az keçməmiş “Vanquardia”nın da heyəti çalıb oynamağa başladı. Bu onu göstərirdi ki, bütün ekspedisiya iştirakçılarında ruh yüksəkliyi həddindən artıq çox yüksək idi.

Göyərtədə keçən bu şənlik demək olar ki, axşama kimi davam etdi. Hamının kefi kök idi. Artıq “Destino”nun tərkibində olan adamlar hərə öz işi ilə məşğul idi. Bu şən əyləncə tamamlanan kimi Migel postunu kapitandan təhvil aldı və bir az keçəndən sonra sanki dərin yuxuya qərq oldu.

Bu zaman onun gözünün qarşısında Barselona canlanırdı. Vətəndən ayrılmaq o qədər də asan iş deyildi. Qəribçiliyə yavaş-yavaş öyrənmək lazım idi. Halbuki Migel çox hissəsini vətənindən kənar yerlərdə olmuşdur. Barselonada keçirdiyi xoş günlərini xatırlayanda hər dəqiqə gözünün qarşısında sevgilisi Florida canlanırdı. O, hər şeyi unudub bir anlığa sevgilisinin yanında olmaq istəyirdi. Axır günlər Migel özünü bu hala görə çox pis hiss edirdi. Artıq o, ayrılığa dözə bilmirdi. Floridanı görməkdən ötrü burnunun ucu göynəyirdi. O, bilmək istəyirdi bu ayrılıq onlar üçün nə qədər uzanacaqdı? Migel hazırda Barselonada olsa idi, hökmən sevgilisinin yanında oturub, onu aqışuna basaraq şirin-şirin söhbətlər edərdi. Onun məstedici gözlərinə baxa-baxa mənalı baxışlarından həzz alardı. Floridanın necə də füsunkar gözəlliyə malik olduğunu Migel indi-indi duymağa başlayırdı. Necə olsa da, o, sevgilisi ilə, o qədər də çox bir yerdə olmamış və onun hədsiz dərəcədə gözəl və qəşəng olan çöhrəsinə baxmaqdan doymamışdır. Bir növ onun üçün həmin hadisələr yuxu kimi görünürdü.

XIV fəsil. Fernan Magellan Atlantik okeanında ehtiramla yad edilir

Beş gün dalbadal qərb istiqamətində gah güclü, gah da orta sürətli küləklər əsdi. Altıncı gün okeanın bu hissəsində küləyin fəaliyyəti demək olar ki, tamamilə dayandı. Beləliklə, gəmilər cənub-şərq, şərq istiqamətində hərəkət edən cərəyanın ixtiyarına düşdülər. Və bununla da gəmilər istər-istəməz cənub-şərq istiqamətində hərəkət etməyə başladılar. Bu labüd idi. Ekspedisiyanın rəhbərliyi bilirdi ki, belə bir təbii proses baş verə bilər, amma bunun neçə gün davam edəcəyini heç kim dəqiq müəyyən edə bilmədi - bir gün, iki gün, üç gün, yoxsa, üç gündən çox? Bu hal bir-iki gün davam etsə, komandanlıq üçün heç bir maneəçilik yaratmayacaq. Gəmilər indiki meridiandan çox uzaqlaşa bilməyəcəklər. Yəni, ekspedisiya indiki xəttədən ən çox 25-30 liq aralana bilər. Əgər, iki gün müddətinə okeanda qərb küləyi əsməsə, onda vəziyyət xeyli ağırlaşacaq. Bununla da ekspedisiya okeanda hələ bir neçə gün, boş-boşuna vaxt itirəcəkdir. Ona görə də ekspedisiyanın rəhbərliyi Allaha yalvarırdı ki, bir-iki gündən sonra okeanda qərb istiqamətində əsən külək əmələ gəlsin. Bir çoxlarının fikrincə, okeandakı bu sakitlik uzun sürə bilməz.

Ekvatoru keçəndən sonra iki günün içində gəmilər

möhkəm ştilin mühasirəsinə düşdülər. Hər iki gəminin bütün yelkənləri fəaliyyətsiz halda dorlardan sallandı. Uzaqdan baxanda elə görünürdü ki, guya hansısa yekə bir ağacın yarpaqları çürüyüb büzülmüşdü. Yelkənlər öz fəaliyyətini dayandıran kimi hər iki gəmi sanki yerində donub qaldı. Göyün üzündə bir dənə də olsun, bulud yox idi. Parlaq günəşin qızmar şüaları maneəsiz olaraq hər tərəfə yayılıb bütün ətrafa şəfəq salmışdı. Göyərtədə olan bütün canlı qüvvə ya anbarlarda, mədud kayutlarda, göyərtələr arasındakılarda, ya da ki, yelkənlərin əmələ gətirdiyi sərinlikdə özlərinə sığınacaq tapmışdı. Sərin mehin belə olmaması, okeanda havanın sıxlığını təşkil etmişdi. İstidən duzlu okeanın üzərindəki təbəqə buxarlanır və havaya sovrulurdu. Göyərtədə olanlar hiss edirdilər ki, burada hava çatışmır. Hər iki gəmidə bütün işlər dayandırılmışdı. Ştil okeanda hökmranlıq edənə kimi bütün dənizçilərə dincəlmək ixtiyarı verilmişdi. Yalnız gözətçi matroslar və koklar (gəmi aşbazları) öz işlərini icra edirdilər. Necə ki, qasırğa və ya fırtına, eləcə də ştil dənizçilərin okeanda düşməni sayılırdı.

Qeyd etmək lazımdır ki, ştil gəminin hərəkətini tam yararsız hala salır və öz gücünü itirəndən sonra isə çox vaxt suda fırtına əmələ gətirirdi. Belə hallarda deyirlər ki, artıq vaxt itirməmək üçün adama qalera lazımdır. Lakin bunu

köhnə dənizçilər deyir. İndiki dənizçilər sürəti nəzərə alaraq, üstünlüyü karavellaya, karakkaya, qaleona və freqata verirlər. Demək olar ki, bütün mühüm coğrafi kəşflər karavella tipli gəminin köməyi ilə həyata keçirilib. Elə indi də kapitan Xuan Odovaldonun ekspedisiyası Atlantik okeanını karavella tipli gəmilərdə qət edirdi. Karavellanın üstün cəhəti ondan ibarətdir ki, gəmi əks külək zamanı öz kursu ilə hərəkət edə bilər.

“Vanquardia” “Destino”dan qabaqda dayanmış və onların arasındakı məsafə təxminən otuz-otuz beş metr idi. Günün əksəriyyət vaxtını kapitan körpüsündə keçirən Migel, bu dəfə də həmin yerdə idi və coğrafiyaşünas Bartolomeu ilə dayanıb ətrafa nəzər sala-sala hərdənbir söhbət edirdi. Elə bu vaxt gözətçi matros xəbər vermədən Migel özü gördü ki, “Vanquardia”nın göyärtəsindən suya qayıq salınır və həmin qayığa iki matrosdan əlavə üç nəfər zabit də minir. Migel diqqətlə baxandan sonra gördü ki, onlardan biri kapitan Filipp Odovaldo, o birisi şturman Xuanita Flores və nəhayət, üçüncü zabit kapitan qraf Xuan Morelos idi. Migel müəmmalı tərzdə həmin qayığın “Destino”ya yaxınlaşmasını müşahidə edir və öz-özündə düşünməyə başlayır ki, nəyə görə həmin zabidlər buraya gəlirlər? Vitsə-kapitan əvvəlcə istədi kapitan Markosu göyärtəyə çağırırdırsın, lakin son nəticədə ekspedisiyanın

rəisinin onların arasında olmamasına görə onu çağırtdırmadı. Onların gəlişi coğrafiyaşünas Bartolomeonu da maraqlandırdı: görəsən onlar nəyə görə buraya gəlirlər? Olmaya, “Vanquardia”nın tərkibində bir faciə baş verib? Səyahət zamanı birinci dəfə idi ki, bir gəmidən o biri gəmiyə dənizçilər hansısa bir işə görə keçirdilər. Onlar öz şəxsi işlərinə görə bu gəmiyə gəlirdilər. Migel bir vitsekapitan kimi zabitləri qarşılayıb onları kapitan kayutuna aparmaq istədi.

- Yox, yox, – deyə kapitan Filipp qətiyyətlə etirazını bildirdi və gəlişinin mahiyyətini açıqlamaq üçün ehtiramla sözünə davam etdi. – İndi kayutlarda oturmaq mümkün deyil. hava həddindən artıq istidir. Yaxşısı budur, elə göyərtədə sərinlikdə oturaq. İş ondadır ki, gəmilər ştil tərəfindən iflic vəziyyətinə düşüb və şturman Floresin dediyinə görə gəmilər iki-üç gün hərəkətsiz halda qalacaqlar. Biz də fürsətdən istifadə edib sizin babanızla söhbət etmək üçün buraya gəlmişik. Yadınızdadır, biz Barselonada olanda babanız dedi ki, Mərkəzi Çili sahillərinə yola düşərkən, məşhur dəniz səyyahı Fernan Magellanın səyahəti barəsində bizə danışacaq. Hazırda isə bizi yalnız həmin dünya səyahəti maraqlandırır.

- Sinyor Odovaldo, söhbətə qarışdığım üçün üzr istəyirəm, ancaq mən bu haqda bir təkzib vermək istəyirəm.

– deyə coğrafiyaşünas üzrxahlıqla dilləndi. – İş ondadır ki, biz hazırda ekvatorial qurşaqlayırıq. Təbiətin qanunlarına görə ştil okeanda əksər hallarda tropik qurşaqda baş verir və bir neçə gün davam edir. Sözümlün canı isə odur ki, burada ştilin iki-üç gün uzanmasına heç bir əsas yoxdur. Sübh çağı açılarda, başımızın üstü buludlarla dolu olacaq. Deməli, sabah səhər tezdən çox güman ki, biz buranı tərk etmək imkanına malik olacaqırıq.

Coğrafiyaşünasın bu sözlərindən sonra kapitan Filipplə, qraf şturman Floresə müəmmalı nəzər yetirdilər. Doğrudan da bu ağılabatan bir fikir idi. Ştil yalnız tropik qurşaqda bir neçə gün davam edir. Ekvatorial və subekvatorial qurşaqlarda ştil nadir hallarda baş verirdi. Deməli, ştil bu qurşaqlarda çox hökm sürə bilməz.

- Sinyor kapitan, indi babam leytenant Vasko ilə qrot meydandadır. Onlar özlərinə orada yaxşı yer tapıblar.

Həqiqətən də Rodrigesgil qrot meydanda idilər. Dənizçilər bir-birləri ilə salamlaşandan sonra şturman Flores üzünü qoca səyyaha tutub ehtiramla dedi:

- Sinyor Kartahena, bütün səyahət zamanı təkcə bu gün, bir-birimizlə rastlaşırıq. Bilmək istərdim necəsiniz? Səhhətiniz bu keçidə görə neçə reaksiya verir? Necə olsa da, doxsan yaşında hələ heç kimə Atlantik okeanını keçmək nəsib olmayıb.

- Sinyor Flores, hələ ki, şikayətim yoxdur və ola da bilməz. – deyə Rodriges istehza ilə dilləndi və minnətdarlığını bildirərək, həmin tərzdə sözünə davam etdi. – Çünki bu ekspedisiyaya öz xoşumla qoşulmuşam. Həm də köhnə bir dənizçi kimi sizə tam bildirirəm ki, mən bu çür şəraitlərə çoxdan öyrəşmişəm.

- Əgər elədirsə, onda biz çətinlik çəkmədən Atlantik okeanını qət edəcəyik. – şturman Flores heç kimə imkan vermədən özü həvəslə cəld dilləndi və axırıncı məqamda qoca səyyahın ünvanına bir tərif də söyləməyə imkan tapdı. – Sizin kimi mərd dənizçilərlə bizə heç bir külək, tufan, fırtına və qasırğalar qorxulu deyil. İstər-istəməz adam sizin kimilərlə fərəhlənir.

- Qulaq asın, görün nə deyirəm, – deyə qoca səyyah ciddi halda şturmanın sözünü kəsdi və məyus halda başını tərpədənək, qürurla sözünə davam etdi. – bilirsiniz, biz əzəmətli və qüdrətli okeanın ixtiyarındayıq. Hər birimizin həyatı qüdrətli Neptunun əlindədir. Nə qədər mərd və qorxmaz olsaq da, hamımız Neptunun əzəməti qarşısında baş əyməliyik. Heç kim Neptunun qarşısında giley-güzar edib nankorcasına çıxış etməməlidir. Yenə də deyirəm, bizim hamımızın həyatı dəniz allahının əlindədir. Hamımız ona ehtiram və hörmət bəsləməliyik. Sinyor Flores, bu sözləri başqa cür başa düşməyin. Bu qanun bütün ekspe-

disiya iştirakçılarına aiddir.

- Sözsüz ki, bu sözlərə hamı diqqət yetirməlidir. – deyə kapitan Filipp təmkinlə dilləndi. – Sinyor Kartahena, mən sizə gələcəyimizin mahiyyətini açıqlamaq istəyirəm. İş ondadır ki, fürsətdən istifadə edərək, biz Fernan Magellanın ekspedisiyası barəsində əsas hadisələri dinləmək istəyirik. Mənə elə gəlir, siz bu dəfə bizim xahişimizi yerinə yetirə bilərsiniz.

- Nə deyirəm ki, söz vermişəmsə, canla-başla yerinə yetirməyə hazıram. – deyə qoca səyyah təqdiredici tərzdə dilləndi.

Söhbətə başlamazdan əvvəl Rodrigues nəvəsinə göstəriş verdi ki, zabıtlər üçün elə buradaca oturacaq təşkil etsin. Hamı öz yerini rahatlayandan sonra fikirlərini qoca səyyaha yönəltdilər. Rodrigues ətrafındakılara bir dəqiqlik nəzər salandan sonra aludəliklə sözü başladı:

- Hindistanın və Malakkanın zəbt olunmasında (1505-ci ildən 1511-ci ilə qədər) Fernan Magellan adlı kasıb portuqal zadəganı iştirak edirdi. O, 1480-cı ildə Portuqaliyada anadan olmuş və əsl soyadı Maqalyanş idi. Özünün dediyi kimi, 1509-cu və 1511-ci illərdə portuqal gəmilərində Malakkanın sahillərinə kimi gedib çıxmışdır. Bəzən də deyirdilər ki, hətta “Ədviyyat adaları”na getmişdir (Ambon adası). 1512-ci–1515-ci illərdə Şimali Afrikada döyüşüb və

yaralanmışdır. Vətənə qayıdanda o, hərbi xidmətlərinə görə kraldan vəzifəsinin yüksəlməsini xahiş edir, ancaq etiraz cavabı alır. Təhqir olunmuş Magellan İspaniyaya gəlir və orada portuqal astronomu Ruy Faleyrü ilə bir kompaniyaya daxil olur. Onun dediyinə görə, guya coğrafi uzunluqlarını dəqiq təyin etmək üsulunu tapıb.

1518-ci ilin mart ayında hər ikisi Seviliyaya “Hindistan Şurası”na gəlib izah edirlər ki, Molukk adaları portuqalların ən mühüm varlanma mənbəyidir, halbuki (1494-çü ilə Tordilyase müqaviləsinə görə) Qərb yarımkürəsində yerləşir və İspaniyaya məxsusdur (ona ispan yarımkürəsi də deyirlər). Portuqallarda şübhə yaratmamaq üçün “Ədviyyat adaları”na, Vasko Balboanın kəşf etdiyi və ispan mülklərinə birləşdirilmiş Cənub dənizindən qərb yolu ilə getmək lazımdır. Magellan böyük bir səylə inandırmağa çalışırdı ki, Braziliyadan cənubda, Atlantik okeanını Cənub dənizi ilə birləşdirən boğaz var. Əvvəlcə Magellanla Faleyrü, kraldan Kolumba verilən imtiyazlardan və hüquqdan özləri üçün tələb etdilər. Kral müşavirləri ilə uzun üzləşmədən sonra portuqallar yaxşı imtiyazlar əldə edərək, I Karl ilə müqavilə bağladılar. Beş gəminin təşkilini və ekspedisiyanın ikiillik təminatını I Karl öz öhdəsinə götürmüşdü.

Yola düşməzdən əvvəl Faleyrü ekspedisiyadan imtina edir və bu ekspedisiyanın təşkilində böyük səy göstərmiş

Fernan Magellan yekdilliklə ekspedisiyanın komandoru təyin edilir. O, admiral bayrağını “Trinidad” gəmisində (su tutumu 100 t) qaldırır. Qalan gəmilərin kapitanları ispanlar təyin olunurlar: “San-Antonio” (120 t) – Xuan Kartahena, həm də ona ekspedisiyanın yalnız krala tabe olan kontrol-yoru öhdəliyi verilir, “Konsepsion” (90 t) – Qaspar Kesada, “Viktoriya” (85 t) – Luis Mendosa və “Santyaqo” (75 t) – Xuan Serrano. Ştat üzrə donanmanın heyətini 293 nəfər adam təşkil edirdi. Bundan əlavə gəmilərdə ştatdan kənar 26 nəfər ekipaj üzvü, onların içərisində ekspedisiyanın gələcək tarixçisi, cavan italyan Antonio Piqafetta da vardı. O, nə coğrafiyaşünas, nə də dənizçi idi. Ona görə də ekspedisiyanın ilk salnaməçisi, “Trinidad”ın şturman köməkçisi Fransisko Alba idi. İlk dünya səyahətinə beynəlmiləl kollektiv yola düşürdü, portuqallardan və ispanlardan başqa onun heyətinə 10 millətdən çox nümayəndə daxil idi.

Donanma 1519-cu ildə sentyabrın 20-də, Qvadalkvivir çayının mənsəbində yerləşən San-Lukar-de-Barrameda limanını tərk edir. Okeandan keçid zamanı Magellan yaxşı siqnalizasiya sistemi ixtira etmişdi və donanmanı təşkil edən müxtəlif tipli gəmilər bir dəfə olsun belə, birbirlərindən ayrılmamışdılar. Lakin tezliklə onunla ispan kapitanları arasında narazılıq baş verir. Kanar adalarını keçəndən sonra Kartahena tələb edir ki, kursun hər bir

dəyişməsi ilə əlaqədar rəis onlarla məsləhətləşməlidir. Magellan isə sakitcə və qürurla cavab verir: „Sizin işiniz, gündüzlər mənim bayrağımın, gecələr isə fənərimin ardınca irəliləməkdən ibarətdir“. Bir neçə gündən sonra Kartahena yenə də həmin məsələni qalırır. Onda fiziki qüvvəsi ilə fərqlənən Magellan boyunun balaca olmasına baxmayaraq, onun yaxasından tutub „Viktoriya“ gəmisinə həbsə göndərir və öz qohumu Alvaru Mişkitunu „San-Antonio“nun kapitanı təyin edir.

Sentyabrın 26-da donanma Kanar adalarına yaxınlaşır, noyabrın 29-da isə 8^0 c. en dairəsinə yaxın Braziliya sahillərinə çatır. Dekabrın 13-də Quanabara buxtasına, dekabrın 26-da isə La-Plata ilə üzləşdik. O vaxtlar bizim ekspedisiyanın şturmanları çox bacarıqlı idilər. Onlar materikin məlum olan sahillərində bəzi dəqiqliklər apardılar. Beləliklə, Kabu-Friu burnu onların yoxlamaları ilə 25^0 c. en dairəsində yerləşir. Solisin yolçularına etibar etməyən Magellan La-Platanın hər iki aşağı sahillərini tədqiq edir və Pampanın düzəngahlı ərazilərinin kəşflərini davam etdirir. Həmin o ərazilər Lijboa ilə Solis tərəfindən tədqiq edilmişdir. O, „Santyaqo“nu Parana çayı ilə yuxarı göndərir və əlbəttə ki, Cənub dənizinə olan keçidi tapmır. Orada məlum olmayan azsaylı əhalisi olan ərazilər yerləşirdi. Cənub dənizinə olan keçidi gözdən itirməkdən

qorxan Magellan, 1520-ci ilin fevralın 2-də lövbərləri qaldıraraq, sərəncam verir ki, gəmilər sahilə yaxın üzsün, hava qaralanda isə irəliləyiş dayandırılınsın. Onun tərəfindən aşkar edilmiş böyük Baiya-Blanka körfəzindəki dayanacaqda donanma dəhşətli tufana tab gətirir. Tufan zamanı gəminin dordlarında müqəddəs Elmanın işıqları əmələ gəlirdi (atmosferdə elektrik gərginliyi, yanan fırçalar formasında olur). Fevralın 24-də Magellan başqa iri körfəzi – San-Matiası kəşf edir. O, okean istiqamətində çox uzağa çıxmış Valdes yarımadasını dövrə edərək, gecəni Puerto-San-Matias (43⁰ c. en dairəsi Qolfo-Nuevo körfəzi) adlandırdığı limanda qalır. Fevralın 27-də donanma bir az cənubda Çubut çayının mənsəbi rayonunda pinqvinlərin və cənub dəniz fillərinin nəhəng sürüləri ilə rastlaşır. Ərzağın təmin olunması üçün Magellan sahilə bir qayıq göndərir, ancaq gözlənilmədən əmələ gələn fırtına gəmiləri açıq dənizə tullayır. Sahildə qalan matroslar soyuqdan ölməsinlər deyə, üstlərini ölmüş heyvanların cəsədləri ilə örtürdülər. Ərzaq hazırlayanları sahildən götürüb güclü fırtına altında cənuba doğru irəliləyərək, Magellan daha bir körfəzi San-Xorxeni tədqiq edib, altı fırtınalı günü ensiz buxtada (48⁰ c. en dair. yaxınlığında Rio-Deseado çayının estuarisi) keçirməli olur. Artıq hiss olunanda ki, qış yaxınlaşır, o, martın 31 -də San-Xulian buxtasında (49⁰ c.

en dairəsi) 3 ay qışlamağı qərara alır.

Dörd gəmi buxtanın içərisinə girir, „Trinidad“ isə lövbərini buxtanın çıxacağına suya salır. İspan zabidləri Magellanı məcbur etmək istəyirdilər ki, Magellan „Kral təlimatını yerinə yetirsin“: İstiqaməti Ümid burnuna döndərüb şərq yolu ilə Molukk adalarına getsin. Həmin gecə qiyam qalxdı. Qiyamçılar Kartahenanı azad edib „Viktoriya“-nı, „Konsepsion“-u və „San-Antonio“-nu ələ keçirir, Mişkitunu isə həbsə alırlar. Kesada Mişkitunun köməkçisini, Magellana sədaqətli adamı ölümçül yaralayır. Onlar topların lülələrini „Trinidad“-ın üzərinə yönəldib tələb edirlər ki, Magellan onların yanına gəlsin. Admiralın iki gəmisinə qarşı döyüşə hazır olan üç gəmi dayanmışdı. Lakin qiyamçılar öz matroslarına etibar edə bilmirdilər, hətta gəminin birində onları tərksilah da etmişdilər.

Ağır vəziyyətdə olan Magellan nəhayət çıxış yolu tapır. O, özünə sədaqətli olan alqvasila (polis zabiti) Qonsalo Qomes Espinosanı bir neçə matrosla „Viktoriya“ gəmisinə göndərir ki, onun kapitanını danışıqlar üçün admiral gəmisinə dəvət etsin. Kapitan Mendosa etirazını bildirən kimi alqvasila qılıncını onun boğazına sancır, matroslardan biri isə onu öldürür. Magellanın yaxın dostu Duarte Barboza cəld „Viktoriya“-nı ələ keçirir və o, gəminin kapitanı təyin olunur. Artıq qiyamçıların əlində iki gəmi qalmışdı. Hər

şeyi nəzərdən keçirən admiral, həmin iki gəmi fərarilik etməsin deyə, buxtanın çıxacağında əlverişli mövqedə dayanır. „San-Antonio“ okeana çıxmağa cəhd edir, lakin „Trinidad“dan açılan top atəşindən sonra, matroslar gəmidəki zabitləri həbsə alıb admirala təslim olurlar. Həmin bu hadisə „Konsepsion“da da baş verdi. Magellan qiyamçı-kapitanlarla çox sərt rəftar edir. Onun əmri ilə Kesadanın başı bədənindən ayrıldı, Mendosanın ayaqlarını, qollarını və başını kəsdi, Kartahenanı qiyamçı rahib ilə birlikdə çöllük bir yerdə sahilə çıxartdılar. Bu ən dəhşətli səhnə idi.

XV fəsil. Qoca səyyah maraqlı söhbətini davam etdirir

Mayın əvvəlində admiral Serranonu „Santyaqo“da cənub sahillərini yoxlamaq üçün kəşfiyyata göndərir. Lakin gəmi mayın 3-də Santa-Krus çayının yaxınlığında qayalara dəyərək qəzaya uğrayır və heyət güclə özünü sahilə çıxarır (yalnız bir matros həlak olur). Magellan Serranonu

„Konsepsion“a kapitan vəzifəsinə keçirir. Qışlaq yerinə ən ucaboy hindular gəlirdi. Biz onları pataqon adlandırmağa başladıq (pataqon - ispan dilində „yekə ayaq“ deməkdir). Avqustun 24-də donanma San-Xulian buxtasını tərk edərək, Santa-Krus çayının mənsəbinə gəlir və biz orada yazın gəlişini gözləməyə başladıq. Oktyabrın 18-də donanma pataqon sahili boyunca cənuba doğru, Baiya-Qrande körfəzinin təşkil etdiyi iri (50^0 və 52^0 c. en dair. arasında) sahəni tədqiq edərək, irəlilədi. Dənizə çıxmamışdan əvvəl Magellan kapitanlara bildirdi ki, boğazı tapmayan (75^0 c. en dair. kimi) təqdirdə donanmanın istiqamətini şərqə tərəfə döndərəcək. O, artıq „Pataqon boğazının“ olmasına şübhə edirdi, lakin 75^0 c.en dair. kimi ümidini itirmirdi. Körfəz, yoxsa boğaz, Magellanın əvvəl heç kimə məlum olmayan Cənubi Amerikanın şərq sahilinin 3,5 min km. (34^0 və 52^0 c. en dair. arasındakı sahə) tədqiqi zamanı, 1520-ci ilin oktyabrın 21-də 52^0 c. en dairəsində tapıldı.

İlahələr (Kabo-Virxenes) burnunu dönəndən sonra admiral qərbə, Cənub dənizinə çıxış yolunun olmasını öyrənmək üçün, boğaza iki gəmi göndərir. Gecə fırtına baş verir və bu fırtına iki gün davam edir. Göndərilən gəmiləri fəlakət gözləyirdi, lakin axırncı məqamda onların gözlərinə ensiz boğaz dəyir və onlar həmin istiqamətdə gedib geniş buxtaya daxil olurlar. Həmin buxta ilə yollarını davam

etdirib bir boğaza rast gəlir. Bu boğazın arxasında isə daha geniş buxta açılır. Onda hər iki gəminin kapitanları - Mişkitu və Serrano qərara alırlar ki, gedib Magellana xəbər versinlər ki, deyəsən Cənub dənizinə gedən keçidi tapıblar. Onda biz gördük ki, hər iki gəmi bütün yelkənlər altında bizə tərəf irəliləyir, onlar toplardan yaylım atəşi açıb bizi salamlamağa başlayırlar. Ancaq Cənub dənizinə çıxmaq üçün hələ çıxış yolu qalmışdı. Bir neçə gün ensiz boğazlarda cənuba doğru irəlilədik və Douson adasının yanında iki kanalla rastlaşdıq: kanalın biri cənub-qərb, o biri isə cənub-şərqə doğru uzanırdı. Admiral „San-Antonio“nu və „Konsepsion“u cənub-şərqə, bir qayıq isə cənub-qərbə doğru kəşfiyyata göndərir. Dənizçilər üç gündən sonra gəlib xəbər verdilər ki, burun və açıq dəniz görüblər. Magellanın gözləri sevincdən yaşardı. O, həmin burunu Arzu adlandırdı.

„Trinidad“ və „Viktoriya“ cənub-qərb kanalına girir və orada dörd gün gözləyir. Ancaq məcburiyyət qarşısında qalıb, o biri gəmilərlə birləşmək üçün geriye qayıdır və orada təkcə „Konsepsion“ ilə rastlaşırlar: cənub-şərqdə gəmi, çıxıntısı olmayan bir yerə gəlib – İnutil körfəzilə sonra geriye qayıdır. „San-Antonio“ başqa çıxışı olmayan (döngə) bir yerə gəlir və geri qayıdan zaman orada donanmanı görmür. Zabitlər Mişkitunu yaralayıb onu

qandallayırlar və 1521-ci ilin martın sonunda İspaniyaya qayıtdılar. Fərarilər özlərinə bəraət qazandırmaq üçün Magellanı xəyanətkarlıqda təqsirləndirirlər, əlbəttə ki, onlara inanırlar. Mişkitu həbsə alınır, Magellanın ailəsi dövlət imtiyazlarından məhrum olunur və qısa bir müddətdə onun arvadı və iki uşağı dilənçilik içində ölürlər. Admiral bilmirdi, hansı səbəblərə görə gəmi yoxa çıxıb. Sonra belə fərziyyə yürüdülür ki, gəmi fəlakətə uğrayıb: necə olsa da, admiral Mişkitunu sınanmış bir dost sayırdı.

Get-gedə ensizləşən Pataqon boğazının (Magellan boğazı belə adlandırmışdı) şimal sahilindən uzaqlaşmayaraq, öz yolunu davam etdirirdi. Donanma Cənubi Amerikanın ən cənub nöqtəsini Frouord burnunu ($53^{\circ}54'$ c. en dair. Bransuik yarımadasında) dönərək və beş gün ərzində 23-28 noyabr şimal-qərb istiqamətində sanki dərin uçurumun arasında irəliləyirdi. Hündür dağlar (Pataqon Kordilyerinin cənub qurtaracağı) və çılpaq sahillər, orada insanların yaşamamasından xəbər verirdi, lakin cənubda gündüzlər tüstü, gecələr isə tonqalların işıqları görünürdü. Onda admiral sahəsini bilməyən bu cənub torpağını Tyerra-del-Fueqo (Odlu Torpaq) adlandırır. Boğazın Atlantik girəcəyinə girəndən 38 gün sonra Arzu burnunu (indi Pılar) dönərək, açıq dənizə çıxır. Doğrudan da bu boğaz (550 km.) hər iki okeanı bir-biri ilə birləşdirirdi.

Beləliklə, biz 1520-ci ilin noyabrın 28-də açıq okeana çıxdıq və admiral soyuq enliklərdən uzaqlaşmaq üçün əvvəlcə şimal istiqamətində (qayalıq sahilədən 100 km aralanmayaraq) irəliləyirdi. Dekabrın 1-də gəmilər Taytao yarımadasının yanından keçib, sonra isə dekabrın 5-də materikdən ayrıldıq (həmin günü donanma sahilədən təxminən 300 km aralanmışdı). Dekabrın 12-15-də Magellan yenə də sahilə lazımı qədər yaxınlaşdı (40^0 və 38^0 c. en dair.) təxminən üç nöqtədə hündür dağlar – Pataqon Kordilyeri və Baş Kordilyerin cənub həssəsi göründü. Moça adasından ($38^0 30'$ c. en dair.) Gəmilər şimal-qərbə, dekabrın 21-də isə 30^0 c. en dair. və 80^0 q. uzunluğu yaxınlığında qərb-şimal-qərb istiqamətində döndük.

Bir təkzib vermək istəyirəm. Burada demək olmaz ki, boğazı tərk edib 15 günlük səyahət zamanı Cənubi Amerikanın şimala kimi təxminən 1500 km. sahəni kəşf edib, lakin o, təsdiq etdi ki, $53^0 15'$ ta ki, $38^0 30'$ c. en dair. diapazonunda materikin qərb sahilə meridian istiqamətini təşkil edir.

Biz heç təsəvvürümüzə gətirmirdik ki, kəşf etdiyimiz bu dəniz dünyanın ən nəhəng okeanı olacaq. Yolda başımıza olmayan müsibətlər gəldi. Biz üç ay iyirmi gün idi ki, təzə yeməkdən məhrum idik. Suxarı ilə qidalanırdıq. Daha doğrusu bu, qurdlarla dolmuş suxarı tozu idi və ondan

siçovulların nəcisinin iyi gəlirdi. Artıq bir neçə gün qalıb çürümüş sarı rəngli su içirdik. Gəmidə taxta qırıntıları, heyvan dəriləri və hər bir zibili yeyirdik. Siçovullar yarım dukata satılırdı. Açığını deyim hətta bu qiymətə onları tapa bilmirdik. Təxminən hamı sinqa xəstəliyinə tutulmuşdu. 19 nəfər vəfat etdi, o cümlədən, braziliyalı və pataqon „nəhəngi“. Xoşbəxtlikdən bütün günlər sakit keçirdi, ona görə də admiral həmin su hövzəsini Sakit okean adlandırdı.

Donanma Sakit okeanını keçməklə arxada 17 min km. məsafə qoydu - yolun əksəriyyətini, saysız-hesabsız adalarla səpələnmiş Cənubi Polineziya və Mikroneziyanın ərazisindən keçmişdik. Qəribəsi də odur ki, bu qədər adalardan yalnız: ikisində insan yaşamırdı: hər iki adada quşlardan və ağaclardan başqa bir şey yox idi. Albonun qeydlərinə görə birinci kəşf edilmiş ada (San-Pablo) 1521-ci ilin yanvarın 24-də qeydiyyata düşür və 16⁰15': ikinci ada (Tivurones, yəni Akula) fevralın 4-də kəşf edilir və həmin ada 10⁰ 40' c. en dair. yerləşir. Həmin dövr üçün Magellan və Albo çox dəqiqliklə coğrafi enliyi təyin edir, lakin uzunluğu dəqiq təyin etmək mümkün olmur.

Bilirsiniz, çox suallar verilir ki, Molukk adaları ekvator da yerləşə-yerləşə Magellan nəyə görə ekvator da şm. en dairəsinin 10⁰-nə kimi qalxmışdı? İş ondadır ki, Vasko Balboa artıq Cənub dənizini kəşf etmişdir. Admiral

da 10^0 şm. en dairəsinə qalxmaqla, istəyirdi görsün Sakit okeanla Cənub dənizinin arasında iri quru sahəsi yoxdur ki?

1521-ci il martın 6-da nəhayət, qərbdə aborigenlərlə dolu olan iki ada aşkar olundu (Quam və Rota adası, Marian qrupunun ən cənub ucqarı). Onlarla qayıqlar bizim qarşımıza çıxdılar. Onlar palmanın yarpaqlarından üçkünc formada olan “latın“ yelkənlərin köməyi ilə üzürdülər. Quamda ($13^{\circ}30'$ şm. en dair.) əhali tünd rəngli, möhkəm bədənli, çılpaq və başlarında palma yarpaqlarından düzəldilmiş böyük olmayan şlyapalar vardı. Onlar gəmiyə qalxıb əllərinə düşən hər bir şeyi ələ keçirirdilər. Bunun nəticəsində həmin qrup „Quldurlar adaları“ (Ladrones) adlandırılmağa başladı.

Aborigenlər gəminin arxasına bağlanan qayığı oğurlayanda, hiddətə gələn Magellan dəstə ilə adaya çıxıb onlarla qayığı və daxmanı yandırır və yeddi nəfər öldürüləndən sonra qayığı geri qaytarır. Aborigenlər bizim arbalyotlardan yaralanan zaman onlar oxu yellədə-yellədə yaradan çıxardıb təəccüblə baxır və elə həmin andaca öldürdülər.

Təxminən qərb istiqamətində 2 min km. yol qət edərək, martın 15-də biz dənizdən yüksəkliyə qalxan dağları gördük - bu sonralar Filippin adlandırılmış, Şərqi-Asiya adalar qrupuna daxil olan Samar adası idi. Magellan burada gəmi dayanacağı axtardı, ancaq adanın qayalıq sahilləri

bizə heç bir şans vermədi. Gəmilər müəyyən qədər cənub istiqamətində irəliləyib Samar adasının cənub qurtaracağında yerləşən balaca Siarqao adasına yan alıb gecəni orada keçirdik ($10^{\circ}45'$ şm. en dair.). Həmin dövrün xəritələrində, Yeni Dünya ilə Yaponiya arasındakı məsafə tamamilə qısaldılmış halda göstərilirdi, halbuki həmin yol qat-qat uzaq idi. Yenə də deyirəm, Magellan təsdiq etdi ki, Amerika ilə tropik Asiyası arasında Atlantik okeanından xeyli enli su sahəsi yerləşir. Atlantik okeanından Cənub dənizinə olan boğazın kəşfi və həmin dənizlə Magellanın üzməsi coğrafiya elmində əsl inqilab yaratdı. Məhz bu ekspedisiyadan sonra məlum oldu ki, Yer kürəsinin çox hissəsini su hövzəsi tutur və bu sular Vahid okean şəkilində bir-biri ilə birləşir.

Təhlükəsizliyi təmin etmək üçün Magellan martın 17-də Siarqao adasından naməlum, kimsəsiz Ximonxon adasına keçir, bu ada Samar adasından cənubda yerləşirdi. Burada dənizçilər dincəlməli və şirin su ehtiyatı əldə etməli idilər. Qonşu adanın sakinləri bizə mer-meyvə, kokos qozu və palma çaxırı gətirirdilər. Onlardan öyrəndik ki, „bu diyarda həddindən artıq çox adalar var“ və Magellan həmin adaları San-Lasaro adlandırdı. Bir həftədən sonra donanma cənub-qərb istiqamətində hərəkət edərək Limasava adasına gəldi (10° şm. en dair. 125° ş. uz.). Leyte adasından

cənubda „Trinidad“a qayıq yaxınlaşanda, Magellanın qulu malay Enrike onları səsləyir və onlar da hay verirlər. Bir neçə saatdan sonra gəmiyə, adamlarla dolu iki qayıq yaxınlaşır. Onların arasında rəhbərləri də vardı və Enrike onunla çox asanlıqla söhbət edirdi. Bundan sonra Magellan başa düşdü ki, o, Köhnə Dünyanın elə bir yerindədir ki, orada adamlar malay dilində danışirlar. Deməli, o, „Ədviyyat adaları“na çatmışdır. Beləliklə, A. Abreunun ekspedisiyasında Ambon adasına (128° ş. uz.) gələn Magellan, dünya ətrafında səyahəti başa çatdırmış oldu.

Adanın hökmdarı, gəmiləri iri Sebu adasına ötürmək üçün Magellana losman verdi. Albonun və Piqafettanın gündəliklərində yeni adaların adları peyda olur – Sebu, Leyte, Boxol və s. Qərbi Avropa tarixçiləri bunu Filippin arxipelaqının kəşfi adlandırırlar, halbuki həmin adalar çoxdan Asiya dənizçiləri tərəfindən kəşf edilmişdir. Biz hamımız orada çin mallarını, məsələn, çini qabları görmüşdük. Sebuda biz əsl „sivilizasiya“ dünyasına məxsus olan qayda-qanunları gördük. Rac (hökmdar) ilk növbədə Magellandan vergi ödənilməsini tələb etdi. Sözsüz ki, Magellan pul verməkdən imtina etdi, əvəzinə isə o, özünü ispan kralının vassalı elan etdi, onda admiral ona öz dostluğunu təklif etdi və hərbi köməklik göstərməsini bildirdi. Sebusun hökmdarı bu təklifi müsbət qarşıladı və

hətta ailəsi və yüzə yaxın əlaltıları ilə birlikdə xristianlığı qəbul etdi. Tezliklə bu adanın sakinləri və ətraf adaların bəzi sakinləri xristianlığı oldular. Admiral Sebuda ərəb tacirləri ilə söhbət edərkən ətraf arxipelaqlar haqqında mühüm məlumatlar əldə etdi. Beləliklə, coğrafiya elminə cüzi səhvlərlə Luson, Mindanao və Sulu kimi adalar daxil olur. Bu böyük nailiyyət sayılırdı.

Təzə xristianların müdafiəçisi kimi, Magellan Moktan adasında, yerli əhalinin bir-birilərinin arasında gedən müharibəyə girişdi (Moktan adası Sebu şəhərinin əks tərəfində yerləşir) 1521-ci ilin aprelin 27-nə keçən gecə admiral 60 nəfər adamla qayıqlarda oraya yollanır, ancaq riflərə görə sahilə yaxınlaşa bilmir. Arbalyotçuları və müşketyorları qayıqlarda qoyub, 50 nəfər adamla piyada adaya yollanır. Orada kəndin ağzında bizmikiləri üç dəstə gözləyirdi və imkan tapan kimi hücumə keçdilər. Qayıqlardan onları atəşə tutdular, lakin məsafə uzaq olduğuna görə oxlar və müşketlərin güllələri onların qalxanlarını deşmirdi. Magellanın əmri ilə kənd yandırıldı. Bu hal moktanlıları daha da qəzəbləndirdi və onlar bizimkilərin üstünə daşlar, oxlar və nizələr yağdırmağa başladılar. Bizimkilər, admiralın yanında qalan yeddi-səkkiz nəfərdən başqa, hamısı dərhal qaçmağa başladılar. Admiralı tanıyan kimi onun üstünə çoxlu adam cumdu, lakin o, igidliklə müqavimət

göstərirdi. Qolundan yaralandığına görə o, axıra kimi qılın-cını qınından çıxara bilmədi. Hücüm edənlərdən biri onu sol ayağından yaralayır və ağrıya dözməyən admiral üzü üstə yerə sərilir. Bu zaman üstünə nizələr atır və tesaklarla (balta) dalbadal ona zərbələr endirib öldürürlər. Yaralı halda o, həmişə geriye dönüb baxırdı ki, dənizçilər gəmiyə çatdılar, ya yox? Magellandan başqa səkkiz ispan və dörd mütəffiq sakin həlak oldu. Dənizçilərin arasında yaralanan-lar da az deyildi.

Magellanın ölümündən sonra donanmanın kapitanları D. Barboza və X. Serrano seçildilər. Sebuya təyin olunmuş təzə hökmdar eşidəndə ki, gəmilər yola düşmək istəyir, mütəffiqlərini əlvida qonaqlığına dəvət edir. Barboza, Serrano və 24 nəfər dənizçi dəvəti qəbul edib sahilə çıxırlar, lakin axırncı məqamda bu qonaqlıqdan şübhələnən Q. Espinosa və „Konsepsion“un şturmanı portuqaliyalı Juan Lopiş Karvalyu geri qayıdırlar. Sahildə qışqırıq səsləri eşidən kimi onlar gəmiləri sahilə yaxınlaşdırıb toplarla şəhəri atəşə tutmaq istəyirlər. Elə bu vaxt biz Serranonu yaralı halda bir köynəkdə sahilə gördük. O, qışqıraraq deyirdi ki, biz atəşi dayandırmasaq, malaylar onu öldürə-cək, həm də bildirdi ki, tərcüməçi Enrikedən başqa bütün dənizçilər öldürülüb. O, yalvarırdı ki, pul ilə onu malayların əlindən alağ, lakin Karvalyu qayığın sahilə yaxınlaşmağını

qəti qadağan etdi.

Sonralar Piqafetta öz gündəliyində qeyd emişdi ki, Karvalyu gəminin başçısı olmaqdan ötrü bu hərəkətə əl atdı. Halbuki Xuan Serrano yalvarırdı ki, yelkənlər belə tez qaldırılmasın, yoxsa onlar onu öldürəcəklər. Bütün bunlara baxmayaraq, biz sahildən uzaqlaşdıq. Elə həmin dəqiqə Karvalyu ekspedisiyanın rəisi, Espinosa isə „Viktoriya“nın kapitanı təyin edildilər. Gəmilərdə 115 adam qalırdı, onların da əksəriyyəti xəstə idi. Bu cür ekipajla üç gəmini idarə etmək çox müşkül bir iş idi, məhz buna görə də Sebu və Boxol adalarının arasında təmirə ehtiyacı olan „Konsepsion“ yandırıldı.

XVI fəsil. Birinci dünya səyahətini Magellan yox, Sebastyan El-Kano başa çatdırır

„Viktoriya“ və „Trinidad“ boğazdan çıxandan sonra, əhalisi Həbəşistandakı kimi qara rəngli olan bir adanın yanından ötdülər. Həmin ada Neqros adlandırıldı. Mindanao da eşitdik ki, şimal-qərb istiqamətində Luson adlı iri bir

ada yerləşir. Təsadüfi losmanlar gəmiləri Sulu dənizindən, Filippin arxipelaqının lap qərbində yerləşən Palavan adasına aparmağa başladılar. Ekspedisiyanın səlnaməçisi Piqafetta xəritəşünas deyildi, ona görə də biz kəşf etdiyimiz: adaların konturunu düzgün tərtib etməmişdi. Palavandan, biz avropalılardan ilk dəfə idi ki, nəhəng Kalimantan adasına yaxınlaşdıq və iyulun 9-da Bruneı şəhərinin kənarında lövbər saldıq. Yerli raclarla ittifaq bağlandı. Ərzaq və yerli mallar alırdıq, hərdənbir qabağımıza çıxan gəmiləri soyurduq, lakin „Ədvıyyat adaları“na gedən yolu öyrənə bilmirdik.

„Vıktoriya“ dayanacaqda duran zaman, Piqafetta öz vaxtından səmərəli istifadə etdi. Bütün iyul ayını Bruneı şəhərinin sultanının qonağı oldu və ondan Kalimantan adası haqqında dəqiq məlumatlar topladı. Piqafetta sultandan öyrənir ki, „ada o qədər iridir ki, onu prau gəmisində (malay gəmisı) dövrə etmək üçün üç ay vaxt lazamdır“.

Sentyabrın 7-də biz Kalimantanın sahili ilə şimal-şərq istiqamətində irəlilədik və şimal qurtaracağına çatanda, orada ərzaq və odun ehtiyatı əldə edərək, ay yarım dayanıdıq. Bu irəliləyiş zamanı Piqafetta Malay arxipelaqının ən hündür (Kinabalu-4101 m.) zirvəsini görüb onu „Müqəddəs Pyotr“ adlandırdı. Yolda biz, içində malay dənizçisi olan (o, Molukk adalarına gedən yolu tanıyırdı) bir conkanı ələ

keçirdik. „Kral göstərişlərini yerinə yetirmədiyinə görə“ Karvalyu öz vəzifəsindən azad olundu və donanmanın admiralı Espinosa təyin edildi. „Viktoriya“nın kapitanı „Konsepsion“ gəmisinin keçmiş şturman köməkçisi olan bask Xuan Sevastyan El-Kano təyin edildi. Magellan boğazını tərk edəndən sonra oktyabrın 26-da gəmilər Sulavesi dənizində ilk fırtınaya düşdülər. Noyabrın 8-də malay dənizçisi gəmiləri Tidor adasındakı ədviyyat bazarına gətirdi. Tidore adası Molukk adalarının ən iri adası olan Xalmaxeranın qərbində yerləşirdi. Burada biz, çox ucuz qiymətə ədviyyat malları aldığımız. „Trinidad“ın təmirə ehtiyacı olduğuna görə gəmi adada qaldı və Espinosa, gəmini təmirdən sonra şərq yolu ilə Panamaya çatdırmalı idi. Bu haqda mən sizə Barselonada ətraflı danışmışam.

Dekabrın 21-də „Viktoriya 60 nəfərlik ekipajla, o cümlədən, İndoneziya adalarında ələ keçirilmiş 13 nəfər malay ilə, Tidor adasından cənuba tərəf yollandı. 1522-ci ilin yanvarın sonunda malay-losman gəmini Timor adasına gətirib çıxardı. Onu gözdən itirəndən sonra fevralın 13-də kursu Ümid burnuna götürdük. Malay adalarında hərələdiyimizə görə biz orada, Sakit okeanını keçməkdən ötrü sərf etdiyimiz vaxtdan, üç dəfə çox vaxt itirdik. El-Kano çox ayıq başla, portuqalların getdiyi yoldan çox uzaqda hərəkət edirdi. Söz yox ki, portuqallar bizi tutsaydılar, hökmən

həbsə alar, bəlkə də edam edərdilər. Hind okeanının cənub hissəsində qabağımıza yalnız bir dəfə ada çıxdı, o da ki, martın 18-də (37°50/ c. en dair. yaxınlığında Amsterdam adası). Mayın 20-də „Viktoriya“ Ümid burnunu keçdi.

Hind okeanının bu hissəsi ilə keçməklə El-Kano təsdiq etdi ki. „Cənub“ materiki 40° c. en dairəsinə kimi gəlib çıxmır. Hind okeanın naməlum hissəsi ilə keçən zaman gəminin ekipajı 35 nəfərə kimi azaldı, o cümlədən, 4 nəfər malay. Portuqaliyaya məxsus olan Yaşıl Burun adalarında ərzaq və şirin su ehtiyatı əldə edərkən məlum oldu ki, Yer kürəsini qərb istiqamətində dövrə vurarkən biz bir gün vaxt itirmişik. Burada, Santyaquda daha 12 ispan və 1 malay qaldı: portuqallar onlardan, Molukk adalarına qərb yolu ilə gedib çıxdıqlarına görə şübhələnmişdilər. Yolda daha bir nəfər itirməklə, „Viktoriya“ 1522-ci il sentyabrın 6-da Qvadalkvivr çayının mənsəbinə çatır və beləliklə, tarixdə ilk dəfə dünya ətrafında səyahət 1081 gün ərzində başa çatdı.

Magellanın beş gəmisindən yalnız biri Yer kürəsini dövrə vurdu və 265 nəfər ekipajdan yalnız 18 nəfəri sağ-salamat vətənə qayıtdı, o cümlədən, 3 nəfər malay İspaniyaya gətirilmişdi. Lakin „Viktoriya“ o qədər ədviyyat gətirmişdi ki, onu satanda bütün ekspedisiyanın xərclərini çox asanlıqla ödədi. İspaniya Marian və Filippin adalarının

ilk kəşfini hamıya bəyan etdi və Molukk adalarına öz hüquqlarını bildirdi.

Magellan özü dünya səyahətilə təsdiq etdi ki, Amerika ilə Asiya arasında nəhəng su sahəsi yerləşir və bütün okeanlar Vahid Dünya okeanında birləşir. O birdəfəlik bizim planet üzərində gedən hərc-mərcliyə son qoymaq üçün praktiki təsdiq etdi ki, bizim planet kürə şəklindədir. Nəhayət, alimlər Yerin dəqiq ölçülərini əldə etdilər.

Möhtərəm sinyorlar, bu mövzu üzərində kimin sualı varsa versin. Hamınızı dinləməyə hazıram.

- Sinyor Kartahena, bax siz deyirsiniz ki, bizim dənizçilərin 13 nəfərini Santyaquda (Yaşıl Burun adaları) portuqallar həbsə aldılar. – deyə Filipp Odovaldo qoca səyyaha öz minnətdarlığını bildirəndən sonra ilkin sualı ehtiramla verdi. – Bəs sonradan onların aqibəti necə oldu?

- Biz bu haqda kral I Karla yazılı surətdə izahat verdik. – deyə qoca səyyah tərəddüd etmədən dilləndi və aludəliklə sözünə davam etdi. – I Karlın tələbilə portuqallar bizim dənizçiləri azadlığa buraxdılar.

- Mən isə sizə demək olar ki, hamımızı maraqlandıran bir sual verəcəm. – deyə aldığı məlumata dair öz marağını gizlətməyən şturman Flores hərərətlə dilləndi və üzünü qocaya tutub səbirsizliklə sözünə davam etdi. – Bəs “San-Antonio”nun kapitanı Mişkitunun taleyi necə oldu? Siz

deyirsiniz ki, komanda fərariilik edib Pataqon (Magellan) boğazından İspaniyaya qayıtdı. Magellanı onun ətrafındakı-larla birlikdə xəyanətkar adlandırdı. Haqq-ədalət bərpa olundu, ya yox?

- Bilirsiniz, bu haqda məndə dəqiq məlumatlar yoxdur. Deyilənə görə, El-Kano kraldan xahiş edib Mişkitunu buraxdırmışdı. “San-Antonio”nun zabitlərindən bəziləri həbsə alındı, bəziləri isə artıq Kuba sahillərində başqa səyyahların gəmilərində xidmət edirdi. Bizi, Magellanın ailəsinin başına gələn faciələr sarsıtdı.

- Sinyor Kartahena, bizim zabitlər San-Xulian buxtasında Magellandan “kral təlimatının” yerinə yetirilməsini tələb edəndə, siz o vaxt kimin tərəfində idiniz? – deyə qraf Xuan narazı halda başını tərpədən istehza ilə soruşdu və qollarını sinəsində çarpazlaşdırıb cavab gözlədi.

- Əlbəttə ki, admiralın tərəfində! – deyə qoca səyyah tərəddüd etmədən cavab verdi və qrafın üzünə sualedici nəzər salıb müəmmalı tərzdə soruşdu. – Əgər admiral qarşı qiyam qalxırsa, onda əsl vicdanlı dənizçi öz admiralının tərəfində olmalıdır, yoxsa qiyamçıların? Bu məgər belə deyil? Belə bir vəziyyətdə siz özünüz kimin tərəfində olacaqdınız, hə?

- Sözsüz ki, mən ispanların tərəfində olacaqdım! – deyə qraf Xuan da tərəddüd etmədən cavab verdi. – Ona görə ki,

onlar kral təlimatlarının tərəfdarıydılar.

- Cavan zabit, yaxşısı budur, sözlərinizə düzgün ifadə verin. – deyə qoca səyyah qrafın bu tikanlı sözlərinə əhəmiyyət vermədən təmkinlə dilləndi və mənalı nəzərini ondan ayırmadan iradə ilə sözlərinə davam etdi. – Magellan lap ərəb belə olsa idi, mən onun ardınca gedəcəkdim. Ona görə ki, o portuqal ola-ola bizim vətənə, ispan taxt-tacına vicdanla xidmət edirdi. Həm də unutmayın ki, məhz bu səyahətdən sonra Marian və Filippin adaları bizim taxt-taca məxsus oldu və İspaniyanın şöhrəti daha da artdı.

- Ancaq onu da unutmək lazım deyil ki, Magellan bizim yerlilərimizi amansızcasına edam etmişdir, – deyə qraf ikrah hissilə dilləndi və qoca səyyaha aman vermədən həmin tərzdə sözünə davam etdi. – Kartahena naməlum torpaqda sahilə çıxarıldı, kapitan Kesadanın boynu vuruldu, kapitan Mendosanın cəsədi isə doğranılmaqla təhqir olundu. Bu heç bir məntiqə sığmır. Siz elə bilərsiniz ki, ispan zadəganları, Magellan səyahətdən qayıdandan sonra onu rahat buraxacaqdılar?

Heç bir məntiqə sığmayan bu iradlar, səyyahın ətrafına yığışanların arasında çaxnaşma yaratdı. Qraf Xuan həmin məşhur və tarixi səyahətdə olan qiyamçıların tərəfini saxlayırdı. Dəhşətdən kapitan Filipp və şturman Flores yerindəcə donub qalmışdı. Migel isə onunla kiçik

münaqişədə olduğuna görə hələlik heç bir etiraz nitqi söyləyə bilmirdi. Coğrafiyaşünas Bartolomeunun isə gözləri qrafın həyasız və məntiqsiz iradlarından sonra, kəlləsinə çıxdı və o, ağır xəyala dalaraq dostuna nəzər saldı. Kapitan Filipp qrafı sakitliyə və qoca səyyaha olan hörməti saxlamağa çağırırdı. Şturman isə onu emosiyalara qapılmağa çağırırdı. Hadisələrin bu cür dönüş yaradacağını heç kim təsəvvürünə gətirmirdi. Qraf Xuan da fəhmsizliklə dostlarına baxa-baxa, burada heç bir şey baş vermədiyini izah edir və az qala qoca Rodrigesi ekspedisiyanın admiralının tərəfini saxlamaqda günahlandırırırdı. Hər an cavab verməyə hazır olan keçmiş səyyah ətrafındakıların sakitləşməsinə gözləyirdi. Qraf isə heç bir etika normalarına riayət etmədən hamını əsassız və qeyri-müəyyən tərzdə cavab verə-verə susdururdu. Nəhayət, araya məcburi sükut çökəndən sonra qoca səyyah əllərilə dizlərindən tutub ehtiramla dedi:

- Magellan çox təcrübəli, bacarıqlı və mərd admiral və hər bir hərəkətinə başı ilə cavab verən adam idi. Əgər o, belə etməsəydi və qiyamçıların tələbini yerinə yetirsəydi, onda bütün ekspedisiyada nizam-imtizam aşağı düşəcək və qarşıya qoyulmuş məqsəd yerinə yetirilməmiş olacaqdı. Qiyamçıları edam etməklə, o, donanmada dəmir intizamı bərpa etdi və ekspedisiyanın qarşısına qoyulmuş məqsəd

yerinə yetirildi. Molukk adalarına gedən yol ispan dənizçilərinə də məlum oldu. Heç uzağa getmək lazım deyil. Mişkitunu tabe edib “SanAntonio”nu ələ keçirən fərarilər, gəmini haraya sürdülər? Ümid burnuna, yoxsa geriye, İspaniyaya? Görürsünüz, onların hamısı belədir. Nəyə görə gəmini Ümid burnuna istiqamətləndirmədilər. Ancaq Magellan bu anda ekspedisiyada yaranan narazılığı aradan götürməklə, bizim dövlətə o qədər xeyir verdi. Bunun əvəzində isə onun ailəsi ölümə düşər oldu.

- Bir çox dəniz səyyahları ilə yanaşı mən şəxsən Fernan Magellan ilə fəxr edirəm. – deyər şturman Flores başını dik tutub qürurla dilləndi. – Yadda bircə şeyi saxlamaq lazımdır ki, heç kimə məlum olmayan Sakit okeanını keçmək hər adamın işi deyil.

- Mən isə bunu qeyd etmək istəyirəm ki, Portuqaliyadan gəlib can-başla və sədaqətlə İspaniyaya xidmət etmək hər adamın işi deyil deyər coğrafiyaşünas Bartolomeu xüsusilə bu cümləni vurğuladı. – O da Xristofor Kolumb kimi öz sözünə sadıq qaldı. Yoxsa, Ameriqo Vespuççi kimi. İki səyahəti zamanı bizim dövləti təmsil etmiş, sonra isə Portuqaliyaya getmişdir. Məhz elə səyyahlara görə Fernan Magellan kimi səyyahlarla fəxr etmək lazımdır.

- Sinyor Kartahena, siz danışsınız ki, Magellan Moktan adasına hücum edərkən, yerli əhali əks hücum

keçib onu öldürüblər? – deyə kapitan Filipp tələsmədən diqqətlə sözünü izah etdi və qoca səyyaha daha da yaxınlaşıb təmkinlə sözünə davam etdi. – Bax, sahilə olan bizim adamlar axıra kimi qalib döyüşsəydilər, admiralı xilas etmək olardı, ya yox? Axı, faktiki olaraq dənizçilər admiralı döyüş meydanında atıb qaçmışdılar.

- Lap biz də gəmidən tökülüşüb onun köməyinə getsəydik, onu xilas etmək mümkün olmayacaqdı. – deyə qoca səyyah ara vermədən cəld cavab verdi və ədəb-ərkanla sözünə davam etdi. – Artıq Magellan ölümə düçar olmuşdu. Həmişə qabaqda olan Magellan bu hücumda da öndə idi və birinci olaraq düşmənin hücumuna məruz qaldı. Müqavimət heç bir xeyri olmadığına görə, o özü arxada olan adamlara dedi ki, qaçıb canlarını qurtarsınlar. Düşmənin nizələri artıq onu yaralamışdı, özü də ki, hər tərəfdən mühasirəyə alınmışdı. Görürsünüz, o necə mərd və ağıllı adam idi. Özünün axır dəqiqələrində o, özünü yox, yalnız adamlarını fikirləşirdi. Yox, elə bir adamı heç vaxt unutmaq olmaz. Yenə də deyirəm, o bizim vətənimizin xeyri üçün heç “uf” etmədən canından keçdi. Kaş bütün ispan səyyahları Magellana oxşayıdılar.

Əlbəttə, qoca səyyahın ətrafına toplaşanların fikri Magellana qarşı müxtəlif, bəzilərinin ki, hətta mənfə idi. Çoxları isə əsl həqiqəti bilmirdilər. Magellan hansı

səbəblərə görə, Atlantik okeanının San-Xulian buxtasında ispan zabitlərini edam edib? Nəyə görə Molukk adalarına şərq yolu ilə yox, naməlum qərb yolu ilə gedib? Nəyə görə Filippin arxipelağında yerli hökmdarların münaqişəsinə daxil olub, bununla da ispan taxt-tacını onlara düşmən kimi tanıtdıraraq pis vəziyyətdə qoyub? Bir çox tarixçilərin dediklərinə görə məhz bu səyahətdən sonra portuqallar Malay arxipelağında üstünlük qazanır. Lakin tarixçilər dedilər və ya demədilər, portuqallar avropalılar arasında birinci idilər ki, Malay arxipelaqının sahillərini fəth etmişdirlər, həm də Malay arxipelaqı, Roma papasının dünyanı iki hissəyə böləndə (portuqal və ispan hissəsi) portuqal hissəsində yerləşirdi.

- Siz nə qədər Magellana pərəstiş etsəniz də, açıq etiraf edin ki, şəxsi igidlikdə, qəhrəmanlıqda və şücaətdə həmin portuqal səyyahı məşhur Ernan Korteslə bir sırada dura bilməz. – deyə qraf Xuan yenə də dediyi sözün mahiyyətini dərk etmədən giley-güzarla dilləndi. – Hamının tarixdə öz yeri var. Lakin mənə elə gəlir ki, Korteseə başqa heç bir konkistador Asteklərin imperiyasını fəth edə bilməzdi. Çünki hamının bildiyinə görə Astek imperiyası bütün Yeni Dünya sahillərində ən qüdrətli və basılmaz imperiya sayılırdı və həmin imperiyanı fəth etmək çox müşkül bir iş idi.

- Nə deyirəm ki, bu fikrə görə mən öz izahatımı söyləməyə hazıram. – deyə qoca səyyah soyuqqanlıqla dilləndi və tələsmədən çox ehtiyatla arxasını qrot dora söykəyib qrafa nəzər salmadan təmkinlə sözünə davam etdi. – Birincisi, Ernán Kortes Fernán Magellan kimi dəniz səyyahı yox, məşhur konkistador idi və hərənin bizim bəşəri tariximizdə öz layiqli səhifələri var. Necə ki, Ernán Kortesin, eləcə də Magellanın tutduğu yol əzəblı və qorxulu idi. Kortes Anauak (Meksika) torpağına ayaq basanda, həmin Astek imperiyasının hökmdarı Montesuma bir çox tayfalarla düşməni münasibətində idi və bu hal Kortesin tutduğu yolda bütün vəziyyətini yaxşılaşdırmışdı. İkincisi, ona oxşar bir imperiyanı – İnk imperiyasını – bütün Avropada məşhur konkistador kimi tanınan Fransisko Pizarro fəth etmişdi. Necə ki, Kortesin ünvanına, eləcə də Pisarronun ünvanına elə bir tərifi söylənmişdi - o olmasaydı, İnk imperiyasının hökmdarı Ataulpanı heç bir konkistador məğlub edə bilməzdi. İş ondadır ki, Pisarronun silahdaşı Pedro Valdivia Araukan ölkəsini fəth etsəydi, o da başqa konkistadorlar kimi bütün Avropada şöhrət qazanacaqdı. Beləliklə, həm Xristofor Kolumb, Ameriqo Vespuççi, Ernán Kortes, Fernán Magellan, Fransisko Pizarro, Vasko de Qama, Marko Polo, həm də başqa məşhur dəniz səyyahları və konkistadorlar dünya tarixinin səhifələrində

özünəməxsus mühüm yer tutmuş və gördükləri işlərlə müsbət ad qazanmışdılar. Onların heç birisi nə bir-birindən artıq, nə də ki, əskikdir. Bilirsiniz, adları çəkilmiş adamları mühakimə eməyə heç bir şəxsin mənəvi haqqı yoxdur. Onların hər birisi tarix qarşısında böyük rol oynamışdır. Şəxsən I Karl öz həmyerlilərindən razı olmuş və onlarla fəxr etmişdi. II Filipp də öz atası kimi onlardan narazı deyil. Sözsüz ki, onun məşhur səyahətçiləri olsa idi, onları ovcunun içində saxlayardı.

Uzun-uzadı söz mübadiləsindən sonra qoca səyyahın ətrafına toplaşanlar nəhayət, Fernan Magellan barədə ümumi razılığa gəldilər. Magellan İspan imperiyasının ən görməkli və məşhur dəniz səyyahlarından biri sayılır, coğrafi tədqiqatlar aləmində ən şərəfli iz qoyub getirmişdir. Ümumi razılığa gələndən sonra flaqman gəmisinin kapitanı bildirdi ki, gəmisinə qayıtmaq vaxtdır. Lakin kapitan Markos qonaqlara ısrarla bildirdi ki, onlar şam yeməyini “Destino”nın tərkibində yeməsələr, gələnləri buraxmayacaqlar. Bu təşrifdən yaxa qutarmaq istəyən kapitan Filipp əllərini açıb çiynlərini çəkdi və ehtiyatla dedi:

- Sinyor kapitan, Xuana demişəm ki, hava qaralana yaxın gəmiyə qayıdacam. Artıq gəmiyə qayıtmaq vaxtdır. Gəminin kapitanı olmasaydım, məmnuniyyətlə şam yeməyinə qalardım.

- Heç olmasa, bunu mənə deməyin, – kapitan Markos üzünü bir balaca turşudaraq qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və getməyə çalışan kapitanın qarşısını kəsib giley-güzarla sözünə davam etdi. – gəmidə guya köməkçiniz yoxdur? Baxın, gəmidəki bütün işləri mən, köməkçim Migelə tapşırıram. O da öz işinin öhdəsindən çox müvəffəqiyyətlə gəlir. Açığını desəm o, bu yaşında bu təcrübə və bacarıqla gəmiyə sərbəst başçılıq edə bilər.

- Sinyor Migel çox bacarıqlı və təcrübəli vitse-kapitan-dır! – deyə kapitan Filipp bu sözləri xüsusilə vurğuladı və üzünü cavan zadəgana tutaraq ehtiramla sözünə davam etdi. – Sinyor, sizin gördüyünüz işlər göz qabağındadır. Aramızda məsafə olsa da, mən sizin gördüyünüz işlərə nəzarət edirəm. Verdiyiniz komandalar gəlib mənim qulağıma çatır. Bir sözlə, mən sinyor Markosun fikri ilə razıyam. Siz sərbəst halda iri bir gəmini idarə edə bilərsiniz. Sizin kimi adamlar kral donanmasında xidmət etməlidir.

- İltifatınıza görə çox sağ olun! – deyə Migel təvazökarlıqdan utana-utana ciddi halda dilləndi və üzünü flaqman gəmisinin kapitanına tutub təmkinlə sözünə davam etdi. – Mənə elə gəlir ki, hər bir adam bu sənətə can yandırırsa, kapitan səviyyəsinə kimi qalxa bilər.

- Bu heç də çətin sənət deyil, – deyə leytenant Karlos gileylə dilləndi və Migelə saymazıyana bir nəzər salıb

həmin tərzdə sözüənə davam etdi. – əmr verməkdən asan iş yoxdur. Şəxsən mən istəsəm, qısa müddətə bu sənətə yiyələnə bilərəm. Gəminin kapitanı olmaq heç də böyük çətinlik tələb etmir.

- Təcrübəli dənizçi olmaq üçün adamda böyük dözümlük, çoxlu səbr və enerji olmalıdır. – deyər flaqman gəmisinin kapitanı qətiyyətlə qardaşı oğlu ilə razılaşdığını bildirdi. – Kapitan olan adam böyük biliyə malik olmalıdır ki, gəminin bütün detallarını və hissələrini yadda saxlaya, dənizdə aparılacaq əməliyyatları əvvəlcədən dərk etməlidir.

- Şəxsən mən prinsipə getsəm, gəmi kapitanı olardım, – deyər Karlosun böyük qardaşı özünü irəli verib ciddi şəkildə dilləndi. – heyif ki, mən başqa sahədə çalışıram.

Gedənlər şormtrapa yaxınlaşmışdılar ki, coğrafiyaşünas onlardan bir neçə dəqiqliyə ayaq saxlamalarını xahiş etdi. Görünür, alimin onlara və başqalarına verəcək maraqlı məlumatı vardı. Elə də oldu. O, üzünü onlara tutub ehtiramla dedi:

- Möhtərəm sinyorlar, mən sizə vacib bir məlumat verməliyəm. Arxayın ola bilərsiniz, bu elə Fernan Magellana aiddir. Fernan Magellandan əvvəl dünya ətrafında ticarət üçün sərfəli səyahəti məşhur dəniz səyyahı Xristofor Kolumb təklif etmişdir. O, bizim ölkənin monarxlarına təklif edir ki, Hindistana və Çinə qərb yolu ilə gedə bilər.

Bu yolu kəşf edəndən sonra həmin ölkələrdə ədviyyat malları və qızıl əşyaları toplayıb İspaniyaya şərq yolu ilə qayıdacaq. O, həm də təsdiq etmək istəyirdi ki, Yer kürə şəklindədir. Əgər, Hindistana qərb yolu ilə getmək olursa, onda İspaniyaya oradan şərq yolu ilə qayıtmaq olar. Elə məhz həmin ideyanı da sonradan Magellan irəli sürür.

XVII fəsil. Ekspedisiyanın gəmiləri Atlantik okeanında baş verən fırtına zamanı bir-birlərindən aralı düşürlər

Artıq üçüncü gün idi ki, Atlantik okeanın bu hissəsində ölü ştil hökm sürürdü. Gəmilərin komandaları bir növ istirahət edirdilər. Ancaq bu istirahət həddindən artıq uzanırdı. Hətta bəzi matroslar bekarçılıqdan tənə gəlmişdilər. Çünki okeanın ortasında artıq vaxt itirmək onların çoxları üçün qəbahət sayılırdı. Boş-boşuna onların ürəyi sıxılırdı. Heyət yaxşı bilirdi ki, hər şey təbiətin ixtiyarındadır. Ekspedisiyanın bütün iştirakçıları istər-istəməz təbiətin qanunlarına tabe olmalıydılar. Təhlükəli fırtınadan

və ölümşaçan qasırğadan, əlbəttə ki, ştil yaxşı idi. Sadəcə olaraq hamı buna dözməli idi.

Losman Uqonun hesablamalarına görə okeanda ştil ən azı iki-üç gün, ən çox isə beş-altı gün davam edə bilərdi. Əgər ştil beş-altı gün davam edərsə, onda okeanda hətta qasırğa da baş verə bilərdi. Ancaq belə hallarda çox vaxt okeanda fırtına olur və həmin fırtına təxminən ən azı iki-üç gün davam edirdi. Bundan isə heç cürə yaxa qurtarmaq mümkün deyildi. İndi çox güman ki, bu ştildən sonra kapitan Xuanın ekspedisiyası fırtınaya düşə bilsin. Fırtına olmasa da, hava kəskin surətdə pisləşə bilərdi. Buna görə okeanda baş verə biləcək bütün gözlənilməz hadisələrə hazır olmaq lazım idi.

Gün keçməmiş losman Uqonun proqnozları özünü doğrultmağa başladı. Günəş batana yaxın okeanda yavaş-yavaş külək əmələ gəldi. Artıq ştilin hökmranlığına son qoyulmağa başlandı. Bir göz qırpımında ştildən heç bir əsər-əlamət qalmadı. Burada əmələ gələn küləyin gücü get-gedə artırdı. Belə getsə, gəmilər gecəni küləkli havada keçirməli olacaqlar. Şiddət artandan sonra isə həmin küləyin təsirindən səhərə yaxın okeanda fırtına baş verəcəkdə. Onda ekspedisiya iştirakçılarının vəziyyəti okanda xeyli mürəkkəbləşəcəkdə. Çünki gəmilər sahildən qat-qat uzaqlarda, demək olar ki, Atlantik okeanının tən ortasında

idilər. Ekspedisiyanın gəmiləri təbii fəlakət nəticəsində qəzaya uğrasaydılar, həmin komanda hamı bir nəfərə kimi okeanın dibinə qərq olmalı idi. Hazırda komanda Allaha yalvarırdı ki, okeanda əsməyə başlayan külək fırtına əmələ gətirməsin. Fırtına əmələ gəlsə də, tam gücü ilə burada fəaliyyət göstərməsin. Yoxsa, sonradan okeanda təbiət hadisələrinin ən dəhşətlisi – qasırğa baş verə bilərdi. Təcrübəli gəmi heyəti fırtınadan yaxa qurtara bilərdi, amma qasırğadan isə yox.

Okeanda baş verən qasırğa nəinki orada üzən gəmiləri məhv edir, hətta onun fəaliyyət göstərdiyi zonada yerləşən, okean sahilindəki qəsəbələri, kiçik şəhərləri, kəndləri, fortları və bəzi tikililəri darmadağın edərək, orada olan əhalini ölümə düşür edirdi. Ancaq “Destino”nun losmanı hamını əmin edirdi ki, heç də qasırğadan qorxub etməsənlər. Qasırğa zonası ekvator xəttindən yuxarıda qaldı və onun fəaliyyət zonası Mərkəzi Amerika sahillərində Antil adaları yaxınlığındadır. Ekspedisiya isə ekvator xəttini keçməklə təhlükəli qasırğa zonasını arxada qoymuşdur. Onun fikrincə, gəmiləri okeanın bu hissəsində yalnız fırtına haqlaya bilərdi. Bu da təbiətin ən təhlükəli hadisələrindən biri sayılırdı. Ən əsas təxminən bilmək lazım idi ki, həmin fırtına okeanda neçə gün davam edəcək? Bir gün, iki gün, üç gün, yoxsa bir ay? Bir sözlə, Allahın köməyiylə bu təhlü-

kəli zonadan sağ-salamat qurtarmaq lazım idi.

Gəmi komandaları istər-istəməz bu xüsusiyyətləri möhkəm iradə və mətanəti, dəyanəti nümayiş etdirməliydilər. Yoxsa əks halda, onları Atlantik okeanının ortasında ölüm gözləyirdi. Bundan əlavə, gəmilərin kapitanları öz bacarığı və təcrübəsi sayəsində gəmilərini bu ölüm yatağının yaxasından qurtarmalıydılar. İri dalğalar arasında isə hərəkət etmək yalnız kapitanların göstərişi ilə olmalı idi.

Bir çox dənizçilərin fikrincə, bu gün olmasa da, ertəsi günü okeanda fırtınanın baş verməsi labüd idi. Həm şimaldan, həm də şərqdən Atlantik okeanının bu hissəsinə güclü bulud axını vardı. Göydəki topa buludları isə sözsüz ki, güclü küləklər hərəkətə gətirirdi. Qara buludlar, göydə ağ buludlardan üstünlük təşkil etməyə başladı. Göydəki hava kəskin sürətdə dəyişdi.

Losman Uqo Atlantik okeanında çox üzmüşdü. O burada fırtınanın necə başlaması ilə çox yaxşı tanış idi. Ona görə də havanın kəskin sürətdə və hansı formada dəyişmə-sini görərək, gəminin kapitanını yüz faiz əmin etmişdi ki, okeanda fırtına başlayacaq. Artıq fırtınanın ilkin toxumları okeanın bu hissəsinə səpələnmişdi. Hər iki gəminin komandasını çətin sınaq gözləyirdi. Kapitan Markos da Allah-təalaya dua edirdi ki, bütün komanda bu ağır sınaqdan müvəffəqiyyətlə çıxa bilsin. Fırtınanın adını eşitcək

gəminin kapitanı özünü pis hiss etməyə başladı. Onun kefi birdən-birə pozuldu. Kim də bunu hiss etməsə, Migel həmin dəqiqə kapitanın əhval-ruhiyyəsinin dəyişməsinə anladı. Belə bir vəziyyətdə gəminin kapitanı ruhdan düşməməli idi. Bu hal gəminin komandasına pis təsir göstərə bilərdi. Kapitan Markos öz iradəsini, hökmünü və təmkinini itirməməli və belə bir vəziyyətdə komandasına ürək-dirək verməliydi.

Kapitan Markos bütün bunları çox yaxşı dərk etsə də, müvəqqəti olaraq özünü ələ ala bilmirdi. Adicə göstəriş verə bilmir və zabitlər arasında yalnız susmağı üstün tuturdu. Kapitan Markos kapitan körpüsünü tərk edərək, əsəbi halda göyərtənin bu başından, o başına var-gəl etməyə başladı. Okeanda əmələ gələn xırda-xırda dalğalara nəzər salanda yerindəcə donub qalır, sonra isə özünə gələndə özünü elə göstərməyə başlayırdı ki, sanki ağır xəyala dalıbmış.

Görəsən, birdən-birə kapitana nə oldu? Bu suala cavabı Migel səbirsizliklə özü-özülüyündə axtarmağa başladı. Kim bilir, bəlkə o xəstələnibdir? Əgər elədirsə, onda onu hökmən kayutuna dılçəlməyə göndərmək lazımdır. Migel bu təklifi ona vermək üçün kapitana yaxınlaşdı. Kapitan bu təkliflə razılaşmasa da kayutuna getməyə məcbur oldu, ancaq bir neçə dəqiqəliyə köməkçisini də kayuta dəvət etdi.

- Migel, heç bilmirəm nə edim? – deyə kapitan kayuta girən kimi qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və köməkçisinə əyləşmək üçün kətil göstərib utancaq halda sözüənə davam etdi. – Mən, komandanın qarşısında xəcalətliyəm. Gəminin kapitanı olsam belə, heç də öz işimin öhdəsindən gələ bilmirəm. Başa düşürsən də, mən nə demək istəyirəm?

- Açığını desəm, mən heç bir şey başa düşmədim – deyə Migel çiyinlərini çəkərək, fəhmsizliklə dilləndi. – Sinyor kapitan, təsəvvürümə gətirə bilmirəm ki, siz nə demək istəyirsiniz.

- Migel, sən fırtınalı havada üz müsən? – deyə kapitan birdən-birə söhbəti dəyişərək müəmmalı tərzdə soruşdu.

- Əlbəttə! – deyə Migel tərəddüd etmədən ehtiramla dilləndi və sözünü yekunlaşdırmaq üçün həmin tərzdə sözüənə davam etdi. – Mən “Məğlubedilməz armada”nın tərkibində olanda La-Manş boğazında güclü fırtınaya düşmüşdüm. Üç gün biz həmin fırtına ilə ölüm-dirim mübarizəsi aparmışıq. Son nəticədə isə təcrübəli dənizçilər həmin təbii fəlakətin caynağından sağ-salamat qurtulmuş, səhlənkarlığa yol verənlər isə La-Manşın dibinə qər q olmuşdular. Sinyor kapitan, dəhşətli fırtınaların birindən sağ-salamat çıxmışamsa, bu fırtınadan da sağ-salamat çıxa bilərəm. Təki Allah özü bu işdə kömək olsun.

- Başa düşürsən Migel, mən neçə illər dənizdə üz səm də

hələ indiyə qədər açıq dənizdə fırtına ilə rastlaşmamışam, – deyə kapitan məyus halda başını tərpədən, bükə halda dilləndi və Migelə nəzər salmadan təşəxxüslə sözünə etdi.

- Bu o demək deyil ki, mən ümumiyyətlə, fırtına ilə rastlaşmamışam. Fırtına baş verənə yaxın mən ya sahilə olmuş, ya gəmini etibarlı buxtada, ya da ki, limanda saxlamışam. Fırtına qurtarandan sonra isə mən açıq dənizə çıxmaq əmrini vermişəm, Görürsən, Migel, mən indiyə qədər açıq dənizdə fırtına vaxtı üzməmişəm. İndi isə biz Atlantik okeanının düz mərkəzindəyik. Əldə olunan proqnoza görə fırtınanın başlanması labüddür. Deməli, biz heç cür fırtınadan yaxa qurtara bilməyəcəyik. İş ondadır ki, mən bilmirəm belə bir vəziyyətdə komandaya hansı göstərişlər verim?

- Sinyor kapitan, təcrübəli gəmi kapitanı üçün bu heç də çətin deyil, – deyə Migel məcburiyyət qarşısında qalıb kapitana təsəlli verdi və üzünə ciddi ifadə verərək ehtiramla sözünə davam etdi. – belə bir işdə hamı bir-biri ilə həmrəy olmalıdır. Siz göstərişlərinizi bizə verəcəksiniz, biz də öz bacarığımızı buna sərf edəcəyik. Bu işdə əsasən, losman Uqoya bel bağlamaq lazımdır. Necə olsa da, Uqonun belə bir acınacaqlı vəziyyətdən çıxmaq üçün böyük bir təcrübəsi var. Biz hökmən onun təcrübəsindən istifadə etməliyik.

- Deyirsən, biz bu imtahandan müvəffəqiyyətlə çıxma

bilərik? – deyə kapitan xəcalət hissi çəkə-çəkə qətiyyətsiz halda soruşdu. – Birdən elə oldu, mən belə bir vəziyyətdə səhv göstərişlər verdim? Onda necə olacaq?

- Arxayın ola bilərsiniz, – deyə Migel yenə də kapitana təsəlli verməyə başladı. – bu işdə çalışıb heç birimiz səhvə yol verməyəcəyik. Fırtına ilə mübarizədən qalib kimi çıxmaq üçün hamımız bütün təcrübəmizi, biliyimizi və bacarığımızı səfərbəy edəcəyik. Biz heç cürə səhvə yol verə bilmərik. Yoxsa, hamımız gəmi ilə birlikdə okeanın dibinə qərq olarıq. Sinyor kapitan, siz özünüz çox yaxşı bilirsiniz ki, bizim komanda yalnız təcrübəli və bacarıqlı dənizçilərdən təşkil olunub. Ona görə də Allahın köməyi ilə biz fırtınadan müvəffəqiyyətlə çıxacayıq. Bu sınaqdan müvəffəqiyyətlə çıxandan sonra demək olar ki, Braziliya sahillərinə kimi biz fırtına ilə üzləşməyəcəyik.

Beləliklə, Migel ilə kapitan arasında gedən məxfi söhbət yarım saatin içində tamamilə başa çatdı. Migel həmsöhbətinə təsəlli verəndən sonra kapitan tam arxayınlıqla kayutu tərk etdi. O, komandanın əhval-ruhiyyəsini yoxlamaq üçün göyərtəni seyr etməyə başladı. Xüsusi həvəslə işləyən matrosları kapitan öz gözü ilə körmək istəyirdi. Özünü belə bir vəziyyətdə pis hiss edən, əhval-ruhiyyəsi pozulan matroslar dərhal göyərtədən uzaqlaşdırılmalı idi. Yoxsa, bu hal başqa matroslara pis təsir göstərə bilərdi. Necə olsa da,

komandanın tərkibində olan bəzi matroslar ilk dəfə idi ki, açıq okeanda üzürdülər. Ən ağır məqamlarda qətiyyətsiz matroslara yalnız ürək-dirək vermək lazım idi.

Hələlik vəziyyət olduqca yaxşı idi. Okeanda güclü olmayan külək əsirdi. Bu heç də ekspedisiyanın gəmilərinə təhlükə yaratmırdı. Lakin get-getdə, yavaş-yavaş küləyin gücü okeanda artırdı.

Hava artıq qaralırdı “Destino” ilə “Vanquardia” arasında məsafə get-gedə böyüyürdü. Belə bir havada gəmilər bir-birindən nə qədər uzaq olsalar, bir o qədər yaxşı idi. Kapitanlar ilk növbədə gəmilərin təhlükəsizliyini təmin etməliydilər. Belə bir havada gəmilərin bir-birilə toqquşma ehtimalı daha da artırdı. Hələ qabaqda müəmmalı gecə vardı.

Komandalar fırtınaya çox mükəmməl hazırlaşmalıydılar. Hansı işi görəcəklərini əvvəlcədən dəqiq ölçüb-biçmək lazım idi. Flaqman gəmisini gözdən itirməmək üçün Migel tələb etdi ki, külək tam şiddətlənənə kimi qrot dorun mars meydanında bir gözətçi matros olmalı və “Vanquardia”nın hərəkətini izləməlidir. Belə bir havada mars meydanında dayanmaq hər matrosun işi deyildi. Həmin meydan yalnız qorxmaz və mərd matrosların ixtiyarına verilirdi. Migel matrosların hamısını müəyyən qruplara bölmüş və onların hamısı üçün göyərtədə işləmək

üçün növbə təşkil etmişdi.

Küləyin sürəti get-gedə şiddətləndikcə, göyərtədə dincələnlərin sayı tamamilə azalırdı. Bir saat keçəndən sonra göyərtədə bir nəfər də olsun artıq adam qalmadı. Göyərtədə yalnız növbədə olan matroslar qalmışdı. Demək olar ki, bütün komanda fırtınanı qarşılamağa hazır idi. Losman Uqo fırtına zamanı kapitanın əsas məsləhətçisi təyin olunmuşdu. Həmişəki kimi bütün məlumatlar kapitana verilməli idi. Nizam-intizama əvvəlki kimi riayət olunmalıydı. Bu gecəki külək heç də komanda üçün təhlükəli sayılmırdı. Bu geçə gəmilər heç də bir-birindən ayrı düşə bilməzdilər. Belə bir havada praktik təcrübəsi olan losman Uqonun fikrincə, bu gecə olmasa da, növbəti gecədə gəmilər mütləq bir-birilərindən ayrı düşəcəklər. Hətta elə də ola bilər ki, fırtınanın gücü gündüz vaxtı güclənsə belə, gəmilər günün günortaçağı bir-birindən ayrı düşə bilərlər. Belə olan halda gəmilər Braziliya sahillərinə bir-birindən aralı şəkildə gedib çıxacaqlar. Hələ dəqiq bilinmirdi bu fırtınadan sağ-salamat çıxacaqlar, ya yox? Ümumiyyətlə, okeanın ortasında baş verən fırtınalar, həmin akvatoriyada üzən gəmilərin təxminən yetmiş faizini fəlakətə uğradırdı. Bəlkə də ekspedisiyanın gəmilərindən biri bu fırtına zamanı fəlakətə uğrayacaq? Ya da ki, elə hər iki gəmi səyahətlərini okeanın məhz bu hissəsində başa

çatdıracaqlar. Bir sözlə, okeanda baş verən fırtınadan hər şey gözləmək olardı. Sağ qalmaq uğrunda mübarizə aparanlar, bu fırtınadan yalnız qalib kimi çıxmalı idilər. Bunu hər bir dənizçi çox yaxşı anlayırdı.

Hava qaraldıqca küləyin də gücü get-gedə şiddətlənirdi. Okeanda əmələ gələn dalğalar küləyin təsirindən böyüməyə başlayırdı. Həmin dalğalar isə hazırda hərəkət edən gəmilərə dəydikcə, onları yavaş-yavaş yırğalayır və tam kurs ilə hərəkət edən gəmilərə maneəçilik törədirdi. Ancaq indiki dalğalar öz hərəkətlərilə gəmiləri yırğalasalar da, hələlik təcrübəli dənizçilər üçün təhlükə yaratmırdı. Əsl fırtınanın başlaması üçün hələ bir neçə saat vaxt qalırdı. İndi isə əsl fırtınanın cücərməsi üçün ətrafa toxumlar səpələnmişdi. İlk gecəni müvəffəqiyyətlə başa çatdırmaq üçün komandalarda çox gözəl şans vardı. Sonrakı gecəni necə başa çatdıracağı, heç kim əvvəlcədən dəqiq proqnoz verə bilməzdi. Ancaq buna baxmayaraq, komandanın baş heyəti hamını əmin etdi ki, İberiya sahillərindən başlanan səyahət uğurla Yeni Dünya sahillərində başa çatacaq. Hansı dənizçinin nəyə qadir olması, yalnız belə bir havada özünü büruzə verirdi.

Əvvəlki məsləhətləşməyə görə kapitan Markos hava qaralana qədər kapitan körpüsündə dayanaraq, öz vəzifəsini icra edəcək. Sonra isə yəni, hava qaralan kimi bütün bu

öhdəliklər Migelin üzərinə düşürdü. Onun vaxtı çatanda kapitan hələ də öz yerini tərk etmək istəmirdi. Necə olsa da, hazırda fəaliyyətdə olan bu gücsüz fırtına və kiçik dalğalar gəmi üçün heç bir təhlükə yaratmırdı. Bir sözlə, kapitan Markos təkbaşına gəmini səhərə kimi təhlükədən uzaq edə bilərdi. Ancaq kapitan hava açılan zaman komandanın yanında olmalıydı. Məhz buna görə də Migel kapitanı dincəlmək üçün səhərə kimi göyörtəni tərk etməyə məcbur etdi. Gəminin kapitanı gümrah halda komandaya lazım idi. Elə ki, Migel kapitanı dincəlmək üçün kayuta göndərdi, losman Uqonun belə bir vəziyyətdə göyörtədə qalıb-qalması vacib bir məsələ kimi onun qarşısında durdu.

Migelin fikrincə, sabah okeandakı vəziyyət xeyli mürəkkəbləşəcəkdi. Belə olan halda bu işdə böyük təcrübəsi olan losman Uqo bu gecə yox, ertəsi günü göyörtədə lazım idi. Ağır gündə o, yalnız kapitan Markosa lazım ola biləcək. Gecəni Migel təkbaşına gəmini idarə edə bilərdi. Losman Uqo isə hökmən istirahətə göndərilməli idi. Losman əvvəlcə Migelin göstərişinə əməl etmək istəmirdi. Ancaq sonradan özü anladı ki, həqiqətən də o, ertəsi günü komandanın ən ağır vəziyyətində gəmiyə lazım olaçaq. Odur ki, losman Uqo da itaət edib isqirahət etmək üçün göyörtəni tərk etdi. Migel göyörtədə gecə növbəsində olan matroslarla qaldı. Birtəhər gecəni başa vurmaq lazım idi.

Bütün gecəni göyərtədə olan matroslar rahatlıq görmədən iş görürdülər. Çünki küləyin gücü getdikcə artır, dalğaların isə həcmi böyüyürdü. Başlanan fırtına ilə mübarizə aparmaq heç də asan deyildi. Lakin buna baxmayaraq, matroslar çətin olsa da, həmin işin öhdəsindən gəlirdilər. Okeandakı vəziyyət doğrudan da mürəkkəbləşirdi. Migel əvvəlki kimi soyuqqanlıqla hərəkət edir və öz hərəkətlərilə gəmidə olan komandanın ruh yüksəkliyini qaldırırdı. Onun verdiyi əmr və göstərişlər dəqiqliklə matroslar tərəfindən yerinə yetirilirdi. Burada səhvə yol vermək olmazdı. Yoxsa, gəmi bir anın içərisində fəlakətə uğraya bilərdi. Vəziyyətin getdikcə gərginləşdiyini görən Migel gecenin yarısı göstəriş verdi ki, ranqoutlarda bir yelkən belə olmasın. Bir anın içərisində bütün yelkənlər yığışdırıldı. Halbuki “Vanquardia”nın bizan dorunda bizan yelkən hələ də fəaliyyət göstərirdi. Kapitan Filipp hələ də həmin yelkəndən istifadə edirdi. Çox keçmədi ki, “Destino”nun gözətçi matrosu xəbər etdi ki, flaqman gəmisinin signal işıqları yoxa çıxdı. Bu o demək idi ki, artıq “Vanquardia” gəmisi gözdən itmişdir. Gəmilər artıq bir-birilərindən aralı düşmüşdülər. İlk növbədə Migel bu işdə kapitan Filippi bizan yelkənin yığışdırılması əmrini verməməsində günahlandırırdı. Artıq bunun heç bir əhəmiyyəti yox idi, onsuz da gəmilər fırtınalı havada bir-birindən aralı düşəcəkdilər.

Təhlükəli anı hiss edən Migel mars meydanında olan gözətçi matrosu aşağı endirdi. Mars meydanında dayanmağın indi heç bir əhəmiyyəti yox idi. Onsuz da gəmi Atlantik okeanının mərkəzində idi. Yaxınlıqda isə heç bir ada yox idi və “Vanquardia” isə gözdən itmişdir. Bir sözlə, okeanda hər hansı bir şeylə toqquşmağın qorxusu yox idi. Gəmi yalnız iri dalğalardan müdafiyə olunmalıydı.

XVIII fəsil. Məcburiyyət qarşısında qalan „Destino“ təkliddə səyahəti davam etdirir

Ertəsi günü hava işıqlaşanda dəqiq bəlli oldu ki, “Destino” flaqman gəmisindən uzaq düşüb. “Vanquardia”nın taleyi heç kimə bəlli deyildi. Migel kapitan körpüsünü kapitana təhvil verib dincəlmək üçün göyertəni tərk etdi. Axşam növbəsinə çıxmaq üçün çoxlu enerji toplamaq lazım idi. Hamıya məlum idi ki, axşam göyertədə iş aparanda matroslar xeyli çətinlik çəkirlər. Ona görə ki, hədsiz qaranlıq olduğundan göz-gözü görmürdü. Kapitan Markos özü ilə losman Uqonu saxlasa da, axşam və gecə növbəsinə

yalnız təcrübəli matrosları ayırmağı tələb etdi. Gəmini fırtından əsasən, gecə vaxtı xilas etmək lazım idi.

Gəmi o qədər yırğalanırdı ki, çarpayı üstündə yatmaq mümkün deyildi. Yerə yıxılmamaq üçün hökmən hər adam özünü çarpayıya bağlamalı idi. Migel elə də etdi. Lakin buna baxmayaraq, kayutda rahat dincəlmək mümkün deyildi. Bir tərəfdən iri dalğaların gəminin kənarlarına dəyib ətürpədicə səs çıxarması, o biri tərəfdən göyərtədə matrosların qaçışı və qışqırıqları, dincələn adam üçün hərtərəfli maneəçilik yaradırdı. Gəminin yırğalanması nəticəsində kayutdakı bəzi əşyalar otaqda o yan, bu yana diyirlənirdi. Ancaq buna baxmayaraq, Migel hökmən yatıb yuxusunu almalı idi. Narahat yatdığına görə o, tez bir zamanda yarımqıq yuxudan ayıldı. O, hiss etdi ki, küləyin gücü daha da möhkəmlənmişdi. Çünki indi gəmi dalğaların təsiri nəticəsində daha da möhkəm yırğalanırdı. Artıq saat gündüz vaxtı üç idi. Göyərtədəki matrosların səsləri daha da artmışdı. Vəziyyət göyərtədə daha da gərginləşmişdi.

Migel vitse-kapitan kimi göyərtəyə qalxmalı idi. O, yuxudan ayılanda coğrafiyaşünas ilə babasını kayutda gördü. Onların hər ikisi bir-birindən möhkəm yapışaraq, sakit halda kapitanın çarpayısında əyləşmişdilər. Coğrafiyaşünasın üzündəki ifadədən bilmək olardı ki, hazırda o qorxu içindədir və qorxudan nəinki söz deyə bilir, hətta

bənizindəki rəngi də qaçmışdı. Qoca səyyahdan iki dəfə cavan olmasına baxmayaraq o əlləri ilə Rodriguesin qollarını məngənə kimi sıxıb ona tərəf qısılmışdır. Qoca səyyah isə soyuqqanlıqla yerindəcə oturub, özünün iti baxışlarını bir nöqtəyə yönəltdi. Sözsüz ki, o dərin xəyallara dalmışdır. Hazırda belə xırda şeylərə əhəmiyyət verməyin yeri deyildi. Migel dərhal özünü göyertəyə yetirməli idi.

Yuxarıdakı vəziyyət çox gərgin idi. Külək o dərəcədə sürətlə əsirdi ki, gəminin vantalarında və reylərində fit səsləri eşidilirdi. Rəqəblərdə olan bütün yelkənlər yığılmışdı. Göyertənin lyukları möhkəmcə bağlanmışdı. Gəminin bütün təhlükəsizlikləri nəzərə alınmışdır. Göyertədə sərbəst gəzmək, demək olar ki, mümkün deyildi. Artıq iri dalğalar göyertəyə dağıcı hücumlar edir və orada olan bütün artıq şeyləri özü ilə yuyub aparırdı. Göyertədə xidmət edən hər bir matros özünü sığorta etməsəydi, sözsüz ki, həmin dalğalar növbəti hücum zamanı səhlənkərliyə yol verən həmin matrosu özü ilə okeanın dibinə aparardı. Burada əsas rol gəminin kapitanı, şturmanı və bosmanı oynayırdı. Açıq okeanda olduqları üçün onlara gözetçi matros da lazım deyildi.

Günortaya az qalmasına baxmayaraq, hava həddindən artıq tutqun idi, elə bil indi axşamçağı idi və havanın qaralmasına heç bir şey qalmırdı. Bütün göy üzünü buludlar

tutmuşdu. Günəşin şüaları heç cürə gəlib yerə çatmır və buludların qarşısında aciz qalmışdı. Topa buludların bu qədər sayda bir yerə toplaşması bu ərazidə uzun müddətli leysan yağışların baş verəcəyindən xəbər verirdi.

Burada əsən külək nəzərə çarpacaq dərəcədə güclü idi. Həmin küləyin təsirindən sözsüz ki, göydəki buludlar bir-birinə toqquşacaqdır. Okeanda əmələ gələn dalğaların hündürlüyü artıq 2-3 metrə çatır və demək olar ki, çox vaxt maneəsiz olaraq göyərtəyə hücum edirdi. Dalğaların bir-birinin ardınca “Destino”ya hücumu, gəmini düz olmayan suyun üzərində yırğalayır. Dalğalar gəmini gah bu tərəfə, gah da o biri tərəfə atırdı. Sanki gəmi çürük taxta parçası kimi iri həcmli suyun üzərində çalxalanırdı. Gəmi elə idarə olunurdu ki, kənarlardan “Destino”nun üzərinə hücum edən dalğalar bütün gücü ilə gəmiyə dəymirdi. Səhlənkərlilik baş versə, gəmi iri dalğalar tərəfindən çox asanlıqla çevrilə bilərdi.

Hazırda sükan arxasında təcrübəli dənizçi losman Uqo dayanmışdı. Gəmi demək olar ki, dalğaların arası ilə hərəkət edirdi. Dalğaların iri valları gah gəminin sağ tərəfi ilə, gah da sol tərəfi ilə ona toxunmamış ötüb keçirdi. Bu da ki, gəminin gələcəkdə zədələnməsinin qarşısını alırdı. Lakin bu işin icrası gəmidə olan hər bir adama asan başa gəlmirdi. Bunun üçün çoxlu zəhmət və dözümlülük tələb

olunurdu. Necə olsa da, ranqoutlarda bir yelkən də yox idi. Yelkənsiz isə gəmini idarə etmək xeyli çətin iş sayılırdı.

Dənizçilər əsasən, okeanın bu hissəsində əsən küləyin istiqamətini tutmağa çalışır, ondan sonra isə küləyin səmti ilə hərəkət etməyə səy göstərirdilər. Hələlik külək şimal-şərq istiqamətində əsirdi. Şübhə yox ki, fırtına zamanı külək öz səmtini bir neçə dəfə dəyişəcəkdir. Küləyin cənub-qərb, qərb və şimal-qərb istiqamətində əsməyi “Destino”-nun komandası üçün xeyir idi. Ona görə ki, gəmi elə məhz həmin istiqamətlə hərəkət edirdi. Okeanın bu hissəsində Passat küləkləri hökm sürürdü. Həmin küləklər isə məhz qərb istiqamətində əsirdi. Bir neçə dəfə okean keçidində iştirak edənlər yaxşı bilirdilər ki, küləyin şimal-şərq istiqamətində əsəndə, fırtına zamanı küləklərin səmti tez-tez dəyişəcək.

Dalğaların hücumlarına baxmayaraq, Migel birtəhər gedib kapitan körpüsünə çıxdı. Kapitan Markos çiyinə bir plaş salıb kapitan körpüsündə şax dayanmışdı. Daxilində qorxu və həyəcan hissi keçirsə də, xaricdə Markos özünü çox sərbəst və soyuqqanlı aparır və fırtınanın qarşısında dik dayandığını hamıya nümayiş etdirirdi. Ümumiyyətlə, kapitan daxilindəki qorxu və həyəcan hissini özünə görə yox, gəminin bütün heyətinə görə keçirirdi. O, yalnız birçə şeyə dua edirdi, o da ki, “Destino”-nun bütün heyəti ilə

okeanda fəaliyyət göstərən fırtınadan sağ-salamat yaxa qurtarsın. Bir sözlə, gəminin bütün komandası bu fırtınaya qarşı fədakarcasına müqavimət göstərməli və şərəflə ona qalib gəlməlidir. Ən əsas cəhət o idi ki, gəminin kapitanı bu gün özünü komandanın qarşısında sərbəst və soyuqqanlı aparırdı. Dünənki əhval-ruhiyyə qismən də olsa ondan uzaqlaşmışdı. Qorxu hissi keçirən hər bir matros kapitanı bu vəziyyətdə görsə idi, ürəklənib şirə dönərdi. Fırtınalı havada bütün komandanın əhval-ruhiyyəsi yalnız gəminin kapitanının əhval-ruhiyyəsindən asılı idi. Kapitan özünün davranışı ilə komandanın hər bir üzvünə ürək-dirək verirdi.

Markos kapitan körpüsündə olsa da, gəmidəki bütün əməliyyata Uqo başçılıq edirdi. Losman sükan arxasında dayanıb gəmini idarə edir və bütün gördüyü tapşırıqları bosmanın vasitəsilə kapitana çatdırırdı. Bosmandan əlavə, gəminin şturmanı da losmanın yanında dayanmışdı və hər dəfə sorğu olanda losmana gəminin hərəkət istiqaməti barəsində məlumatlar verirdi.

Külək şimal-şərq istiqamətində əsirdisə, deməli, Atlantik okeanında fırtınaya düşən “Destino” istər-istəməz həmin istiqamətdə hərəkət edirdi. Demək olar ki, gəmi əvvəlki kursundan xeyli dərəcədə uzaqlaşmışdı.

- Sinyor kapitan, deyəsən vəziyyət əvvəlki kimidir? – deyə Migel ağzını kapitanın qulağına tərəf yaxınlaşdırıb

maraqla soruşdu.

- Fırtına bu cür sürətlə davam etsə, mənim daha dərdim olmaz. – deyə kapitan öz köməkçisinə nəzər salmadan qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi. – Fırtınanın gücü artsa, bizim işimiz xeyli çətinləşəcək.

Dalğaların şappılısından və ranqoutlarda olan iplərdə küləyin təsirindən əmələ gələn fitlərdən kapitanın sözləri aydın eşidilməsə də, Migel təxminən başa düşdü ki, onun həmsöhbəti nə demək istəyir. Belə çıxır ki, okeanda vəziyyət kəskin surətdə pisləşə bilər. Bu haqda belə havalarada təcrübəsi olan losman gəminin kapitanına heç bir söz deməmişdir. Sadəcə olaraq, kapitan özü bütün bunları özü-özlüyündə dərk etmişdi. Belə bir xoşagəlməz təbii hadisədən hər şey gözləmək olardı. Migel səsini qaldırıb bərkdən dedi:

- Sinyor kapitan, heç birimiz Allah yolunda günah işlətməmişiksə, onda hər şey yaxşı olacaqdır. Mənə elə gəlir, Allahın bizə rəhmi gələcək. Həm də ki, sözün açığını desəm, belə bir kritik vəziyyət olanda, mənim istər-istəməz bəxtim gətirir. Necə olsa da, mən iki il bundan əvvəl Qravelin döyüşündən sağ-salamat çıxmışam.

- Təki bu fırtınanın axırı xeyirli qurtarsın. – kapitan üzünü üfүqə tərəf tutub təşəxxüslə dilləndi və Migelə yalvarıcı bir nəzər salaraq, laqyedsizliklə sözünə davam

etdi. – Əgər, matroslar səhlənkarlığa yol verməsələr, biz bu ölüm yatağından sağ-salamat çıxma bilərik. Fırtına ilə mübarizə aparmaq heç də çətin deyil. Losman Uqo çox təcrübəli dənizçidir. O, gəmini fırtınadan çıxara bilər. Həm də mənim ümidim sənədir. Cavan olmağına baxmayaraq, sən də təcrübəli dənizçisən.

- Sinyor kapitan, biz hamımız əl-ələ verib gəmini bu vəziyyətdən çıxaracağıq. – deyər Migel qətiyyətlə dilləndi.

Uzun çəkməyə söz mübadiləsindən sonra Migel kapitandan nəvazişlə üzr istəyərək, yeni məlumatlar əldə etmək üçün losman Uqonun yanına yollandı. Migel onlara yaxınlaşanda artıq gəmini losman yox, şturman idarə edirdi. Şturman sükan arxasında dayanaraq, demək olar ki, losmanın bütün göstərişlərini yerinə yetirirdi. Losman Uqo öz işinin öhdəsindən yaxşı gələrsə də, o, bu işi gördükcə böyük gərginlik keçirirdi. Lakin Migeli yanında görəndə kimi onun üzündə təbəssüm əmələ gəlirdi. Nədənsə o, Migelin gəlişinə şad idi. Sorğu-sualdan sonra Migel üzünü ona tutaraq ehtiramla dedi:

- Sinyor, körürəm ki, bu fırtına hələ yeni-yeni qızılsır və özünün kulminasiya nöqtəsinə gəlib çatıb. Artıq fırtına bütün gücü ilə burada fəaliyyət göstərir. Sizin fikrinizcə, bu fırtına hələ neçə gün davam edəcək?

- Onu mən dəqiq deyər bilmərəm, – deyər losman

çiyinlərini çəkərək qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və bir az tərəddüd edərək, həmsöhbətinin sualına aydınlıq gətirməkdən ötrü aludəliklə sözünə davam etdi. – haradasa, bu fırtına bundan sonra iki və yaxud da uzağı üç gün davam edəcəkdir. Sonra isə birdən-birə dayanacaq. Ancaq onu da deyim ki, bugünkü fırtına heç də onun kulminasiya nöqtəsi deyil. Fırtına hələ bundan sonra xeyli qüvvətlənəcək. Özü də, bu gün!

- Bunu haradan bilirsiniz? – deyə Migel təəccübdən gözlərini bərəldərək, müəmmalı tərzdə soruşdu.

- Bunu müəyyən etmək heç də çətin deyil. – deyə losman Uqo ağzını daha da Migelin sol qulağına tərəf yaxınlaşdıraraq, öz izahatını verməyə başladı. – Hazırda külək şimal-şərq istiqamətində əsir və gec-tez həmin istiqamət dəyişməlidir. Ona görə ki, Atlantik okeanının bu hissəsində Passat küləkləri mövcuddur. Bildiyimiz kimi, Passat küləkləri qərb istiqamətində əsir. Deməli, gec-tez burada fırtına ola-ola Passat küləkləri də əmələ gələcəkdir. Passat küləkləri peyda olandan sonra sözsüz ki, fırtınanın dağıdıcı qüvvəsi daha da artacaqdır.

- Doğrudan da belə olmalıdır. – deyə Migel yerindəcə mat-məətəl qalaraq, fəhmsizliklə dilləndi. – Heç mən bu haqda fikirləşməmişəm. Fırtına zamanı Passat küləkləri hökmən öz gücünü göstərməlidir. Təkcə xeyrimiz o olacaq

ki, biz qərb istiqamətilə hərəkət edəcəyik.

Migel bu sözləri deyə-deyə sanki ağır xəyallara dalırdı. Lakin elə bu vaxt hündür bir dalğa bütün pənçəsi ilə “Destino”nun göyərtəsinə hücum çəkdi. Gözlənilmədən Migelin əli tutacaqdan ayrıldı və o, su qarışıq sükan arxasındakı meydandan yoxa çıxdı. Losman ilə şturman təşviş içərisində ətrafa nəzər yetirdilər, ancaq vitse-kapitanı görə bilmədilər. Bu çox təəccüblü və ətəpərdici bir hal idi. Vitse-kapitan dalğanın göyərtəyə hücumu nəticəsində losmangilin gözünün qabağında yoxa çıxmışdır. Qorxudan losmanın rəngi qaçdı. Sanki Migelin yoxa çıxmasında, şturmanı günahlandırmaq istəyirdi. Losman Uqo bir addım şturmana tərəf yaxınlaşaraq, yumruğunu sıxdı və istehza ilə dedi:

- Hər şey sənin üstündə oldu. Gəmini düz dalğanın altına sürmüşən. Artıq Migel okeanın dibindədir. Onun ölümünə sən baiskarsan.

- Axı, mən nə edə bilərdim, – deyə şturman qorxudan sıxılaraq, hürkümüş halda dilləndi. – dalğalar bir-birinin ardınca gəmiyə hücum edirdi. Gəmini iki dalğanın yanından ötürə bildim, üçünçüsündən isə yox. Üçüncü dalğa düz vitse-kapitanın üzərinə şığıdı. Migelin həlak olmasında mənim heç bir günahım yoxdur.

Əgər Migel həlak olmuş olsaydı, doğrudan da bu işdə

Ameriqonun heç bir günahı yox idi. Vitse-kapitan öz səhlənkarlığı ucbatından təbii fəlakət nəticəsində həlak olmuş olurdu. Ancaq həm losmanın, həm də şturmanın qulağına, ətrafda dalğaların toqquşması nəticəsində gurultulu səs əmələ gəlmisinə baxmayaraq, çığırtı səsi deydi. Onlar həmin an dəqiq ayırd etdilər ki, bu Migelin səsidir. O, yaxınlıqda olan matroslardan birini köməyə çağırırdı.

Səs gəminin sol tərəfindən gəlirdi. Losmanın üzündə sevinc hissi yarandı. Ameriqo sükan arxasından aralana bilməzdi, ona görə də o, öz yerində qaldı. Losman isə vanqların və falların köməyi ilə ehtiyatını əldən vermədən yavaş-yavaş səs gələn tərəfə getməyə başladı. Növbəti dalğa göyərtəyə hücum edə bilərdi. Ona görə də losman öz təhlükəsizliyini əldən vermirdi. Qışqırtı zamanı “Destino” demək olar ki, on beş-iyirmi dərəcə sol böyrü üstə əyilmişdi. Dalğa keçib gedəndən sonra gəmi əvvəlki şəklini aldı və kömək istəyənin çığırtısı birdən-birə kəsildi. Vəziyyət olduqca gərginləşdi.

Losman Uqo iki-üç addım sükan arxasından aralanmışdı ki, birdən gəminin sol böyründən Migelin başı görünürdü. O, qrot-sten-fordundan yapışaraq, göyərtəyə qalxırdı. Dalğa onu atanda Migel axırıncı məqamında qrot-sten-fordundan tuta bilmiş və ayaqları ilə sol kənardakı ruslenidə dayana bilmişdir. Sanki onu möcüzə xilas etmişdir.

Migel bütün gücünü səfərbər edərək, göyərtəyə qalxdı və təhlükəsizliyini təmin edə-edə sükan arxasına yaxınlaşmağa başladı. İş belə görünən losman vaxt itirmədən sükan arxasına tərəf qayıtdı.

Onun sevincinin həddi-hüdudu yox idi. Migel təsadüf nəticəsində sağ qalmışdır. Dalğanın hökm sürdüyü bir zamanda belə möcüzələr nadir hallarda baş verirdi.

- Yaman bərk sarsılmışdım, hətta ürəyim kövrəldi. – deyə losman səmimiyyətlə bildirdi.

- Dedim artıq məhv olmuşuq, – deyə Migel ürəyindəki hissləri losmana söyləməyi özünə borc bildi və sevinc hissilə başını tərpədən tənginəfəs halda sözünə davam etdi. – Mən elə bildim ki, gəmi böyrü üstə çevrildi. Sonradan gördüm ki, yox, gəmi suyun üzərində dayana bildi.

Migel ölümdən bir adım aralı idi. Onu ölümdən yalnız möcüzə xilas etmişdir. Həmin dəqiqələrdə onun hansı hisslər keçirdiyini, bir çox dənizçilər öz-özlüyündə təsəvvür edə bilirdi. Düzdür, dalğa onu göyertənin üstündən götürüb aparanda, o, qorxu içində idi, ancaq axırcı məqamda o, özünü ələ alıb, əlləri ilə maqnit kimi qrot-sten-fordundan yapışmış və dalğa keçib gedənə kimi rusleninin üstündə dayanıb qalmışdır. Belə hadisə zamanı nadir hallarda adam sağ qalırdı. Dalğa elə bir sürətlə gəmiyə hücum edir ki, adam heç bir şeydən tutmasa, hökmən dayandığı yerlə

vidalaşmalı olurdu. Bu hadisənin özü Migelin başına yalnız səhlənkarlığı ucbatından gəlmişdi. Artıq o, başa düşdü ki, fırtınalı havada gəmini idarə edən hər bir adam adi bir səhlənkarlığa yol versə, onda həmin gəmi mütləq qəzaya uğrayacaq. Fırtına heç vaxt belə səhvləri insana bağışlamır.

Migel möcüzə şəraitində sağ qalsa da o, hələ də şok vəziyyətində idi. O, hələ də belə bir zərbədən sonra özünə gələ bilməmişdi. Qısa bir vaxtda göyertədə olan hər bir adam bu hadisədən agah oldu. Migelin belə bir vəziyyətə düşməsi, sanki gəminin kapitanı üçün bir zərbə idi. Dərhal onun bədənindəki əsəblər oynadı. Necə də olsa, Migel onun köməkçisi idi. Kapitan həm də onu öz oğlu kimi əzizləyirdi. Bu xəbər onu sarsıtmaya bilməzdi. Həm kapitanın, həm də bu məsum losmanın təkidi ilə Migel istirahət etmək üçün kayuta göndərildi. Cavan zadəganın əsəbləri yerində deyildi.

XIX fəsil. Fırtına ilə mübarizə aparan dənizçilər

Artıq üçüncü gün idi ki, okeanda fırtına çəşur və „Destino“ təklidə fırtınaya qarşı inadla mübarizə aparırdı. Losman Uqonun bir təcrübəli dənizçi kimi verdiyi proqnozlar düzgün çıxmamışdı. Bu gün noyabr ayının 27-si idi. Səhər açılarda Passat küləkləri fəaliyyətə başlamışdı. Göyün üzü dünənki kimi topa buludlara örtülmüşdü. Yenə də günəşin şüalarının qarşısı buludlar tərəfindən kəsilmişdi. Göyün üzü buludlarla tutulmuş və hər an leysan yağışları yağa bilərdi. Dünən leysan yağışları arakəsmələrlə yaqaraq, göyün üzündəki buludları bir balaca seyrəltmişdir. Gecənin yarısı isə küləklərin köməyi ilə göyün üzündəki buludlar yenə də sıxlaşmışdır. Uqonun fikrincə, bu gün yağacaq leysan yağışları həddindən artıq güclü olacaqdır. Bu hala sözsüz ki, Passat küləkləri də təsir göstərəcək. Bugünkü küləyin gücü heç də artmamışdır. Dalğalar da əvvəlki qaydada 3-4 metr hündürlüyünə kimi qalxır və aramsız şəkildə okeandakı gəmiyə hücum çəkirdilər. Sükan arxasında dayanan təcrübəli dənizçilər rumpeldən məharətlə istifadə edir və „Destino“-nu dalğaların hücumlarından yayındıraraq, gəmini zərbələrdən müdafiə edirdilər. Lakin buna baxmayaraq, bəzi hallarda dalğalar gəlib hədəfə dəyir

və gəminin kənarlarına zərər yetirirdilər. Əsasən bu zərbələr gecə vaxtı dəqiqliklə endirilirdi. Çox vaxt gəmini gecə vaxtı dayandırmaq mümkün olmurdu.

Qanunla hazırda növbədə kapitan Markosgil dayanmalı idilər. Vəziyyətin gərgin olmasına görə gündüz növbəsinə Migelgil keçmişdilər. Hazırda kapitangilin heyəti güclü olduğuna görə (kapitan Markos, losman Uqo və baş matros Xose) onları gecə növbəsinə keçirmişdilər. Uqonun fikrinə, bu gecə fırtınanın gücü həddindən artıq quvvətli olacaqdır. Bu gecə nəinki kapitangil, hətta Migelgil də növbəyə çıxmalı idilər. Onlar birlikdə güclərini birləşdirib „Destino“nu fəlakətdən qurtarmalıdılar.

Göyərtədə vəziyyət gərginləşən kimi istirahət edən növbə dərhal göyərtədəkilərin köməyinə gedirdi. Fırtına başlayan gündən gəminin bütün matrosları əldən düşmüşdülər. Onlar istirahətin nə olduğunu bilmirdilər. Gecəgündüz ancaq komandanlığın tapşırıqlarını yerinə yetirirdilər. Fırtına bir neçə gün davam etsə də, hələ də qorxu hissi içində olan matroslar var idi. İndiyə qədər onlar özlərinə gələ bilməmişdilər. Bir çox matroslar üçün Atlantik okeanının bu tayından o biri tayına keçid birinci dəfə idi. Onların bir neçəsi demək olar ki, indiyənə kimi güclü fırtına ilə ratlaşmamışdı. Həmin matroslar üçün bu fırtına imtahan sayılırdı. Bu imtahandan müvəffəqiyyətlə çıxmaq

lazım idi. Qorxu içində olan matroslar sabaha ümitsiz baxırdılar. Onlar elə bilirdilər ki, hazırda fəaliyyətdə olan fırtınanın ucbatından bu, onların həyatlarında axırıncı səyahətləridir. Bu cür güclü fırtınadan sağ-salamat yaxa qurtarmaq hər adamın işi deyildi. Onlar belə bir ekspedisiyada iştirak etmək üçün öz razılaqlarını verdikləri günü lənətləyirdilər.

Migeldən əlavə, şturman Ameriqo, bosman Sanços və bosmanın köməkçisi Diyeqo göyərtədə fırtınaya qarşı kəskin mübarizə aparırdılar. Onlardan başqa göyərtədə hələ beş-altı nəfər köməkçi matros vardı. Matrosların heç biri səhlənkarlığa yol vermirdi. Hazırda komandanın həyatı göyərtədə növbədə olanların əlində idi. Migelin çox cavan olmasına baxmayaraq, o, öz işinin öhdəsindən çox ustalıqla gəlirdi. Sanki o, bir dəfə Atlantik okeanında fırtına ilə rastlaşıb və həmin fırtınalara qarşı layiqli mübarizə aparıbdır.

Günortaya bir az qalmışdı ki, fırtınanın gücü bir qədər də gücləndi. Külək həddindən artıq bərk əsirdi. Nəzərə çarpaq dərəcədə hiss etmək olurdu ki, küləyin təsirindən gəminin hərəkət sürəti xeyli artıb. Əgər, „Destino“ Passat küləklərinin əsdiyi səmtdə hərəkət etməsəydi, hökmən bu əsən küləyin təsiri nəticəsində bir böyrü üstə aşardı. Bu küləyin qarşısında dayanmaq, xeyli çətin idi. Okeandakı

dalğaların şappıltısı, küləyin vıyıltısı, gəminin fallarında və kəndirlərində əmələ gələn fit səsləri bir-birinə qarışmış və ətrafda böyük səs-küy yaratmışdır. Gəminin ətrafında fırfıra kimi fırlanan dalğaların həm hündürlüyü, həm də gücü xeyli artmışdı. Hazırda gəmi çox böyük çətinliklə dalğalarla mübarizə aparırdı. Dalğalar bir anın içərisində bir neçə dəfə gəminin üzərinə hücum çəkir və çox hallarda göyərtənin üzərindən aşırdı. Okeanda vəziyyət olduqca gərgin idi. Gəmini dalğalardan xilas etmək lazım idi. Sükan arxasında bosman və iki dənizçi dayanaraq rumpeli ram etməyə çalışır və belə bir vəziyyətdə gəmiyə hücum edən dalğalara qarşı inadla mübarizə aparırdı. Onlar öz işlərinin öhdəsindən heç də asanlıqla gələ bilmirdilər. Bosmangil dalğalarla inadla mübarizə aparsalar da, lakin gəmini dalğaların hücumundan yayındıra bilmirdilər. Dalğalar „Destino“ya dəyəndə gəmini həddindən artıq möhkəm sarsıdırdı.

Məhz indi Migel başa düşməyə başlayırdı ki, bu hal nədən ötrü belə olur. İş ondadır ki, fırtına başlayandan bəri bosman bir-iki saat olsa da, yatıb dincini almamışdı. Həmişə bu növbədən çıxıb, o biri növbəyə gedərək öz köməkliyini göstərmişdir. İndi isə bosman gərgin iş nəticəsində tamamilə əldən düşmüş və demək olar ki, ayaq üstə dayana bilmirdi. Lakin buna baxmayaraq, o, rumpeli

əldən vermirdi. Hətta bir dəfə də olsun, ağzını açıb Migelə deməmişdi ki, onu işindən azad edib müəyyən vaxta qədər istirahətə buraxsın.

Gəmidə olan bütün komandanın taleyi yalnız ondan asılı idi. Amma belə bir acınacıklı vəziyyətdə dayanıb gəmini idarə etmək sadəcə olaraq, sadələşmə sayılırdı. Vaxt itirmədən bosmanı sükan arxasında dəyişmək lazım idi. Lakin onun yerinə kimi qoymaq lazımdır? Bosman köməkçisini, yoxsa şturmanı? Bu işin öhdəsindən Ameriqo çətin olsa da, lakin gələ bilərdi. Ona görə ki, onun bu sahədə böyük təcrübəsi vardı. Amma indiki vəziyyətdə, indiki şəraitdə sükan arxasını ona həvalə etmək olmazdı. Migel bilirdi ki, fırtına başlayandan bəri o, öz sərbəstliyini itirmiş və çox vaxt göyertədə qeyri-ixtiyari hərəkət edirdi. Bir sözlə, onun da canında qorxu hissi vardı. Ameriqo hələ cavan idi və demək olar ki, belə bir ağır vəziyyətlərə düşməmişdi. O ki, qaldı bosmanın köməkçisi Diyeqoya, o, bu sahədə hələ təcrübəli dənizçi sayılmırdı. Belə bir havada ona gəminin sükanını etibar etmək sadəcə olaraq, ağılsızlıq sayılırdı. O, gəmini hökmən qəzaya uğrada bilərdi. Hava sakit olsa idi Diyeqo bu işin öhdəsindən gələ bilərdi. İş belə görən Migel tərəddüd etmədən sükan arxasına yaxınlaşdı və rumpeli götürən kimi, bosmanı yorğunluğunu almaq üçün aşağı getməyi tapşırdı. Lakin gözlənilmədiyi kimi

o, bu tapşırığa əməl etmək istəmədi. Onda Migel ona qətiyyətlə dedi:

- Sanços, indi oyun oynamaq vaxtı deyil. Yorğunluqdan sən artıq gəmini idarə edə bilmirsən. Tez ol, buradan uzaqlaş.

- Yaxşı, – deyə bosman narazı halda başını bulayaraq, qeyri-ixtiyari razılaşdı. – amma mən, göyértədə qalıb sizə kömək edəcəm. Ona görə ki, göyértəni tərk etsəm belə, bütün fikrim göyértədə qalacaq.

- Sanços, sən buradan arxayın gedə bilərsən, sükan arxasında mən özüm dayanacam. – deyə Migel tam arxayınlıqla dillənərək, bosmanın getməsinə təkid etdi. – İndi sənə burada qalmağının heç bir xeyri yoxdur. Axşam sən bütün komandaya gümrah lazım olacaqsan.

Nəhayət bosman sükanı vise-kapitana təhvil verib məcburiyyət qarşısında qalaraq, göyértəni tərk etdi.

Sükan arxasında tək qalan Migel möhkəm qolları ilə „Destino“nu coşmuş okeanın düz olmayan üstü ilə idarə etməyə başladı. Belə bir havada gəmini idarə etmək üçün həddindən artıq çoxlu fiziki qüvvə lazım idi. Ona görə də sükan arxasında dayanan hər bir dənizçini tez-tez dəyişmək lazım gəlirdi. Yanındakı matroslar bütün güclərini səfərbər etsələr belə, rumpel çətinliklə onlara tabe olurdu.

Bir neçə dənizçi tərəfindən verilən proqnozlar yavaş-

yavaş özünü doğrultmağa başladı. Həqiqəqən də günortadan bir az keçmiş göyün üzündə topa-topa yığışan buludlar bir-birinə toqquşub gurultulu və qulaqbatırıcı səslər çıxarır və nəticədə yer səthinə leysan yağışlar yağmağa başladı. Leysan yağışın gücü o qədər möhkəm idi ki, gəminin ortasından buşpriti görmək çətin olurdu. Bir tərəfdən leysan, göy gurultusu, bir tərəfdən Passat küləklərinin əsməsi və həmin əsmənin nəticəsində əmələ gələn vantlardakı fitlər, dorların, ranqoutların çat səsi verməsi, şpanqoutların çırlıtısı, dalğaların şappıltısı okeanın bu hissəsində olan hər bir adamı dəhşətli vahiməyə salırdı. Sanki ekspedisiya iştirakçıları cəhənnəm dünyasında idilər. Bu cəhənnəmdən sağ çıxmaq şansı get-gedə azalırdı. Ona görə ki, okeanda fəaliyyət göstərən fırtınanın gücü getdikcə artırdı. Lakin buna baxmayaraq, „Destino“nun göyertəsində olan hər bir dənizçi fırtınaya qarşı qəhrəmanlıqla, dəyanətlə, mətanətlə və şəxsi şücaətlə mübarizə aparırdı. Həm gəmini, həm də ki, komandanı təbiətin bu qorxulu fəlakə-tindən qurtarmaq lazım idi. Hər bir adam öz bacarığını və təcrübəsini bu işdən əsirgəmirdi.

Leysan yağışın yağması ilə gəmini idarə etmək məsələsi xeyli mürəkkəbləşdi. Migel gəmini sərbəst idarə etməkdə çətinlik çəkməyə başladı. İş ondadır ki, dumanlı pərdə əmələ gətirən leysan yağışlar, gəminin qabağına və

kənarlarına hücum çəkən dalğaları yaxşı görmək üçün xeyli maneələr törədirdi. Dalğalar gah sağdan, gah da soldan gəmiyə möhkəm zərbələr endirirdi. Vitse-kapitan gəmini dalğaların hücumundan yayındıra bilmirdi. Gəmi gah bu böyrü, gah da o biri böyrü üstə əyilirdi. Sanki növbəti zərbədən sonra gəmi bir böyrü üstə əyilib okeanın dibinə qərq olacaq. Təbii qüvvələrin səs-küyündən Migelin qulaqları batmışdı. Onun göz açmağa belə imkanı yox idi. Vəziyyət getdikcə gərginləşirdi.

Gəminin yırğalanma bucağı artdıqça, gəmidəkiləri vahimə bürüməyə başladı. Təşviş içində olan komanda göyərtədə nə baş verdiyini anlamaq istəyirdi. Göyərtədə fəaliyyət göstərən matrosların sayı çox az idi. Bu cür komanda ilə gəmini təhlükədən qurtarmaq çox müşkül bir iş idi. Gəmini təhlükədən qurtarmaq üçün kapitan Markos göyərtəyə əlavə qüvvə göndərdi. Vəziyyət göyərtədə olduqca ağır idi. Gəmi tamamilə qəzaya uqramasın deyə, Migel bütün səylərdən istifadə edirdi. Lakin sərbəst iş aparmaq üçün leysan yağışları ilə dalğaların köpüklü suları maneəçilik törədirdilər. Dalğaların şappıltısı gəmini möhkəmcə silkələyirdi. Gündüz vaxtı olsa da, leysan yağışın əlindən ətrafda heç bir şey görmək olmurdu. Bütün okean dalğalarının bir-birinə dəyməsi nəticəsində köpükdən ağ rəngə boyanmışdı. Sanki bütün ətrafa qar yağmışdı.

„Destino“ dalğaların hücumundan balaça taxta qutu kimi o yan, bu yana atılırdı. Elə bil lazımsız bir əşya Atlantik okeanın ortasına atılıb qalmışdı. Migel də bu lazımsız əşyanı idarə edərək, onu təhlükədən uzaqlaşdırırdı.

Göyərtəyə üç-dörd nəfərdən ibarət əlavə qüvvə gəldi. Losman Uqo da onların içində idi. Birtəhər o, vantların köməyi ilə sükan arxasına yaxınlaşdı. Bütün ətraf səs-küy içində olduğundan Migel losmanın ona yaxınlaşdığını görmədi. Gərəndə isə sanki ürəklənib, canlandı. Artıq Uqo kimi təcrübəli və bacarıqlı bir matros onun yanında idi. O, sükanı hər an losmana təhvil verməyə hazır idi. Necə olsa da, Migel bu üzücü işdə özünün çoxlu fiziki gücünü sərf etmişdir. Losman özü də görürdü ki, vitse-kapitan daim fiziki güc tətbiq etdiyindən tamamilə əldən düşübdür. O, tərəddüd etmədən həmin postu Migeldən təhvil aldı.

- Leysan yağışı həddindən artıq bərk yağdığı üçün qabağı yaxşı görmək mümkün deyil. – deyə Migel qısa xəbərdarlıqdan sonra öz postunu təhvil verdi.

- Əgər elədirsə, onda fok-dorun yanında bir matros dayanıb, o, dalğaların hansı istiqamətindən hücum etmələrini mənə xəbər verməlidir. – Losman üzünü Migelə tutaraq, qışqıra-qışqıra bu cümləni işlətdi, sonra isə ara vermədən əlavə etdi. – Biz gəmini dalğaların hücumundan yayındıra bilməsək, onda „Destino“ hökmən qəzaya uğrayacaq.

Migeli maraqlandıran bir çox sulları vardı və həmin suallara cavabı o, losmandan öyrənmək istəyirdi. Çünki, okeanda fəaliyyət göstərən fırtınaya dair onda şübhələr artmışdı. Artıq üçüncü gün idi ki, fırtına okeanda coşurdu, lakin səngimək bilmirdi. Lakin fırtına səngiməkdənsə, get-gedə onun fəaliyyəti daha da güclənirdi.

Gəmidə hər dəqiqə qızıl kimi idi. Migel vaxt itirmədən Diyeqonu fok dorun yanına göndərdi. O, bələdçilik etməli idi.

Gəmidə və ətrafda qulaqbatırıcı səs-küy olduğundan Migel losmana lap yaxınlaşıb çaşqınlıq içərisində dedi:

- Sinyor Uqo, mənə elə gəlir, fırtınanın gücü dünənə nisbətən artıb. İndi o həddindən artıq dağıdıcı qüvvəyə malikdir.

- Siz çox düzgün başa düşmüşünüz. Artıq fırtına özünün ən güclü məqamına çatıb. Halbuki mən elə bilirdim bu hal gecə baş verəcək. Yenə də mənim proqnozum özünü doğrultmadı.

- Deməli, biz ən təhlükəli bir məkana düşmüşük? – deyə Migel tələsik soruşdu və ondan cavab almaq üçün müəmmalı tərzdə sözünə davam etdi. – Sizə elə gəlmir ki, fırtınanın indiki fəaliyyəti bizim üçün çox təhlükəlidir? Deməli, bizim qəzaya uğramaq təhlükəmiz artıb?

- Əlbəttə! – deyə losman tərəddüd etmədən cəld cavab

verdi və vitse-kapitana tam izahat vermək üçün aludəliklə sözünə davam etdi. – Bunu başa düşmək üçün heç də ağıl işlətmək lazım deyil. Hazırda fırtınanın ən güclü məqamıdır. Biz bu məqamdan sağ-salamat çıxa bilsək, deməli artıq ölümdən qurtulmuş olacayıq. Allaha şükür etmək lazımdır ki, bu hal gündüz baş verir. Gecə vaxtı baş versə idi, çətin ki, biz həmin təhlükədən uzaqlaşa bilək. Demək olar ki, sağ qalmağımıza heç bir ümid olmayacaqdı.

- Axı, nəyə görə?

- Ona görə ki, gecə vaxtı gəmini iri dalğaların hücumundan yayındırmaq çox çətin olur. Fırtınanın belə bir halında dalğaların həm hücum sürəti, həm də hündürlüyü artır və sözsüz ki, gəmiyə həddindən artıq dağıdıcı zərbələr endirir. İndi isə gündüz vaxtıdır. Gündüz vaxtı onların hücumlarından birtəhər yayınmaq olar.

- Sinyor Uqo, fırtınanın belə bir fəaliyyəti nə qədər davam edəcək? – deyə vitse-kapitan səbirsizliklə soruşdu.

- Təxminən beş-altı saat! – deyə losman bir az tərəddüd edəndən sonra cavab verdi. - Beş-altı saatdan sonra fırtınanın gücü bir qədər zəifləyəcək. Ondan sonra isə fırtınanın tədricən bu zonadan uzaqlaşacaq. Ertəsi günü isə hava müəyyən dərəcədə sakitləşəcək.

- Deməli, bu axırıncı gündür ki, biz hazırkı fırtınaya qarşı mübarizə aparırıq? – deyə Migel dərindən rahat nəfəs

alaraq hərarətlə dilləndi. – Ertəsi günü bizim canımız əzab-əziyyətdən qurtaracaqdır?

- Sinyor Migel, ən əsas indiki məqamdır, – deyə losman başını məyus halda yellədərək, qeyri-ixtiyari halda dilləndi. – hələ bu günkü gündən sağ-salamat çıxmaq lazımdır. İş ondadır ki, biz fırtınaya qarşı mübarizədə əlimizdən gələni edəcəyik. Amma görəsən, „Destino“ dalğaların təzyiqinə tab gətirəcək, ya yox? Belə hallarda gəmi tab gətirməyib çürümüş çəllək kimi tökülə də bilər. Odur ki, biz gəmini dalğaların hücumundan yayındırmalıyıq. Dalğalar gəmiyə nə qədər az dəysə, bir o qədər bizim üçün yaxşıdır.

- Elə öz səyimiz nəticəsində biz bu ağır mübarizədən qalib kimi çıxa bilərik. – deyə Migel başını dik tutaraq, qürurla dilləndi. – Allah özü bu işdə bizə kömək olsun və hamımızı bu bəladan qurtarsın.

Losman Uqo vitse-kapitanla söhbət edə-edə, onunla birlikdə gəmini dalğaların hücumlarından məharətlə yayındırırdı. Bu işdə baş matros Diyeqo onlara yardım edirdi. Belə ağır işdə heç bir səhvə yol verməmək lazım idi. Çüzi bir səhvə görə, gəmi bütün komanda ilə birlikdə fəlakətə uğraya bilərdi. Göyərtəyə gəminin ən təcrübəli və bacarıqlı dənizçilərindən ibarət bir komanda təhkim olunmuşdu. Losman Uqo gəmini idarə edə-edə göyərtədə fəaliyyət göstərən komandaya rəhbərlik edirdi. Onun

verdiyi bütün göstərişlər dənizçilər tərəfindən çox böyük bir dəqiqliklə yerinə yetirilirdi. Artıq bütün komandaya xəbər yayılmışdı ki, bu onların amansız fırtınaya qarşı apardıqları mübarizənin axırcı gündür. Lakin buna baxmayaraq, fırtına onlara qarşı həddindən artıq amansız idi. Bir növ göyərtədəkilərə ağır işgəncələr verirdi. Hündür divarlı ağır dalğalar aman vermədən bir-birinin ardınca gəminin üzərinə hücum edirdi. Sanki gəmini öz qoynuna alıb suyun dibinə aparmaq istəyirdilər. Güclü leysan yağışının yağması komandanın görmə qabiliyyətini sıfıra endirir, küləyin aramsız əsməsi isə onların sərbəst hərəkətlərinə mane olurdu. Gəminin tez-tez yırgalanması göyərtədəkilərin təhlükəsizliyini artırırdı. Lakin bütün bu çətinliklərə baxmayaraq, göyərtədəki komanda təbiətin bu ağır işgəncəsinə qarşı inadla müqavimət göstərirdi.

XX fəsil. Təbii fəlakətlə ölüm-dirim mübarizəsi aparan dənizçilər

Küləyin təsiri nəticəsində vantların arasından sızan fit səsləri və ranqoutların arasındakı viyılı göyərtədə sərbəst

hərəkət edə bilməyən komandanın, verilən əmrlərin eşitməsinə ciddi maneçilik törədirdi. Odur ki, dənizçilər həmin əmrləri bir-birinə yaxınlaşmaqla eşidirdilər. Bütün bu ağırlığa istər-istəməz dözmək lazım idi. Fırtınanın gəminin komandasına rəhimi gəlməkdənsə, get-gedə qəzəbi artırdı. Sanki fırtına axırıncı günündə gəmini fəlakətə uğratmaq üçün özünün son gücünə əl atmışdı. Son dəqiqələrdə öz fəaliyyətini gücləndirən fırtına „Destino“nu ölümsaçan zərbələr altında saxlayırdı. Yaşamaq üçün şüurlu insan bütün imkanlarından istifadə edir və sözsüz ki, ölümə qarşı mübarizə son nəfəsədək aparılır.

Göyertədə çalışan komandanın əhval-ruhiyyəsi son dərəcə yüksək idi, əlbəttə ki, bir-iki nəfəri çıxmaq şərtilə. Verilən hər bir tapşırıq can-başla yerinə yetirilirdi. İradəsi möhkəm olan hər bir kəs çətinlik çəkən və əzab-əziyyət içində olan yoldaşlarına köməklik göstərirdi. Onların daxilində inam, gözlərində isə qələbəyə ümid hissi var idi. Lakin buna baxmayaraq, fırtına öz çirkin əməllərini görməkdə idi. Nəyin bahasına olursa-olsun, „Destino“nu bütün komanda qarışıq fəlakətə uğratmaq istəyirdi.

Külək o qədər güclü əsirdi ki, göydəki qara topa buludları gəminin başı üstündən uzaqlaşdırırdı. Tezliklə leysan yağışları dayandı. Heç olmasa leysandan komandanın canı qurtardı. Lakin bu o demək deyildi ki, təhlükə onların başı

üzərindən sovuşub. Bir neçə saatdan sonra leysan yağışları yenidən bərpa oluna bilərdi. Hələlik fırtına tam gücündən istifadə edirdi. Dalğalar əvvəlki kimi həm sağdan və soldan, həm də qarşıdan və arxadan gəmiyə hücum edirdilər. Sanki iri su valları “Destino”nun barxoutlarını sındırıb onu parça-parça etmək və göyərtədə fəaliyyət göstərən dənizçilərin iradəsini və mətanətini qırıb onların daxilində inamsızlıq yaratmaq istəyirdi. Dənizçilər isə bu ağır imtahanlara dözürlü və təbiətin şıltaqlığına qarşı kəskin mübarizə aparırdılar.

Gəminin dorları və ranqoutları əvvəlkinə nisbətən bərkdən cırıldayır və onların o tərəf-bu tərəfə əylimə bucağı xeyli artırdı. Belə getsə, gəmi bir neçə dor və ranqoutdan məhrum ola bilərdi. Onda da okeanın ortasında tək-tənha qalan gəminin vəziyyəti xeyli ağırlaşmış olacaqdı. Çünki gəmini dorlarsız hərəkətə gətirmək xeyli müşkül iş sayılırdı. “Destino” sahilə yaxın olsa idi, bu ağırlığa birtəhər dözmək olardı. Ancaq bütün komandaya gün kimi aydın idi ki, gəmi bu şiddətləri fırtınaya qarşı Atlantik okeanının tən ortasında mübarizə aparır. Bir sözlə, “Destino” hərtərəfli çıxılmaz vəziyyətə düşmüşdü. Komandanın həyatı isə sanki bir tükəndən asılı idi.

Gəminin göyərtəsində vəziyyət gərgin olaraq qalırdı. Orada çalışan dənizçilər demək olar ki, tamamilə əldən

düşmüşdülər. Təhlükəyə yol verməsinlər deyə, onları hökmən dəyişmək lazım idi. Ancaq nə etmək olardı, göyərtədə çalışanlar, gəminin ən təcrübəli və bacarıqlı dənizçiləri idi. Və onları başqa komanda ilə əvəz etmək qeyri-mümkün bir iş sayılırdı. Kapitan yaxşı bilirdi ki, başqa komanda sözsüz ki, onların gördüyü işin öhdəsindən gələ bilməyəcəkdi. Məhz buna görə də sükan arxasında dayanan həm losman, həm də vitse-kapitan, fırtınanın gücü zəifləməyincə onları dəyişməmək qərarına gəldi. Sadəcə olaraq, tam gücdən düşən dənizçini elə göyərtədə çalışan başqa bir dənizçi ilə əvəz edirdilər.

Aşağıda olanların demək olar ki, hamısı qorxu içərisində idi. Əsasən komandanın zabıt heyəti və əsgərlər. Onlar elə bir vəziyyətdə idilər ki, qorxularından lap danışıq qabiliyyətlərini itirmişdilər. Guya bu fırtınadan sağ çıxmalarına heç bir ümid yox idi. Ardı-arası kəsilmədən dualar oxunurdu. Hər bir dalğanın gəmi ilə toqquşması nəticəsində onlar dik atılır və şok vəziyyətinə düşürdülər. Elə bilirdilər ki, okeanın suyu, bu dəqiqə tryumlara girəcək. Onların fikrincə, “Destino”nu bu amansız fırtınadan heç xilas edə bilməyəcək.

Odovaldo qardaşları öz əsəblərini cilovlaya bilmirdilər. Səyahətə çıxdıqları günü lənətləyir, kimin adı dillərinə gəlirdisə söyür və təhqir edirdilər, fırtınanın sakitləşməsi

üçün uşaq kimi yalvarır və havalı kimi dəhlizlərdə olan başqa zabıtlərin üstünə atılaraq, bu işdə günahkar olanları axtarır üzə çıxarmaq istəyirdilər. Halbuki onlar dərk edə bilirdilər ki, bu fırtınanın törədən təbiətdir. Təbiəti isə mühakimə etmək qeyri-mümkün idi. İradəsi və əsəbləri möhkəm olanlar hər iki qardaşı sakiqləşdirməyə çalışırdılar. Guya ki, hazırda fəaliyyət göstərən fırtına “Destino” kimi möhkəm bir gəmi üçün heç bir təhlükə yaratmır.

Göyertədə olanların bədənlərində olan enerji getdikcə tükənməyə başlayırdı və bununla da onların sıralarında passivlik əmələ gəlirdi. Bu fırtınaya qarşı nə qədər müqavimət göstərmək olar? Göyertədəki dənizçilərin bəziləri yorğunluqdan o həddə çatmışdılar ki, taqətsizlikdən ölməyi üstün tuturdular. Yavaş-yavaş göyertədə kritik vəziyyət yaranırdı. İş belə getsə, gəmini təhlükədən qurtarmaq mümkün olmayacaqdır. Göyertədəki komandanı yavaş-yavaş başqa komanda ilə əvəz etmək lazım idi. Bunu həm Migel, həm də losman çox yaxşı dərk edirdi. Nəyin bahasına olursa-olsun, gəmini və onun komandasını fəlakətdən qurtarmaq lazımdır. Lakin göyertədəki komandanı tam şəkildə dəyişmək yersiz idi. İş qabiliyyətini itirməyən və daxilində müəyyən qədər gücü olan dənizçilər hökmən göyertədə saxlanılacaqdı. Bu iş ilə şəxsən Migel özü məşğul olmağa başladı. Könüllü prinsipinə əl ataraq, həddindən

artıq yorğun olanlar buranı tərk edə bilərlər, qalanları isə göyərtədə qalıb könüllü surətdə yoldaşlarına kömək göstərməlidirlər. Yalnız bu minvanla gəmini təhlükədən qurtarmaq olar.

Artıq fırtına özünün kulminasiya nöqtəsinə çatmışdı. Okeanla göy bir-birinə qarışmışdı. Səs-küydən ətrafda vahimə yaradırdı. Dalğaların hücumundan demək olar ki, göz-gözü görmürdü. Reyler yerlərində laxlayır və hər an dordan ayrıla bilərdi. Şübhə yox ki, “Destino” bu fırtına səngiyənə kimi möhkəm zədələr alacaqdı. Lakin bundan sonra gəmi sağ-salamat Cənubi Amerikanın şərq sahillərinə gedib çıxacaq, ya yox?

Cürbəcür sürprizlər yaradan hava buradan uzaqlaşmaqda olan göydəki buludları bir-birinə toqquşdurdu. Göy yenə də əvvəlki kimi guruldayaraq, okeanın üzərinə leysan yağışı tökməyə başladı. Fırtınaya qarşı güc-bəla ilə mübarizə aparan “Destino”nun vəziyyəti daha da pisləşdi. Yenə də dalğalar tez-tez gəminin hər tərəfinə zərbələr endirməyə başladı. Artıq gəmini dalğalardan yayındırmaq mümkün deyildi. Beş dalğadan ən azı üçü “Destino”nu möhkəm zərbə ilə sarsıdırdı. Gəminin komandası ruhdan düşməsin deyər, həm losman, kapitan, həm də Migel (gəmidə vəziyyətin həddindən artıq ağır olduğuna görə bütün komandanlıq özünü göyərtəyə yetirmişdi) dənizçi-

lərin əksəriyyətinə ürək-dirək verir və qələbə qazanmaq üçün onları işlərində möhkəm olmağa çağırırdı. Bu demək olar ki, fırtınanın axırcı dəqiqələri idi ki, bütün komandaya güclü təzyiq göstərirdi. On beş-iyirmi dəqiqə ərzində fırtınanın zəifləməsi gözlənilirdi. Sadəcə olaraq, bu müddət ərzində fırtınanın təzyiqinə tab gətirmək lazım idi. Artıq gəminin hər üç doru möhkəm cırıldamağa başlayırdı.

- Sinyor Uqo, fok-dorun vəziyyəti lap acınacaqlıdır, – deyə özünü birtəhər sükan arxasına yetirən vitse-kapitan təşviş içində dilləndi və dərindən nəfəs alaraq, həmin tərzdə sözünə davam etdi. – Biz ölçü götürə bilməsək, fok-dor fırtınanın təzyiqinə dözə bilməyib dibindən sınacaq.

- Heç də bu haqda narahat olmayın, – deyə losman üzünü Migelə çevirmədən soyuqqanlıqla dilləndi və gözlərini sıxmış halda dalğaların hücumlarına nəzarət edə-edə acı təbəssümlə sözünə davam etdi. – Əgər fok-dor sınacaqsa, deməli sınaq. Biz dorun saxlanması üçün heç bir şey edə bilmərik. Ən əsas odur ki, gəminin aşağılarına su dolmasın.

- Sinyor Uqo, mənə elə gəlir ki, fok-doru məhv olmaqdan xilas etmək olar. – deyə Migel ara vermədən böyük bir həvəslə dilləndi. – Bunun yalnız bircə yolu var, o da ki, fok-yelkəni fok-rey ilə birlikdə kökündən kəsməklə fok-

dordan ayırmaq. Bu minvalla da fok-dor bütün ağırlıq yükündən ayrılaraq, öz təhlükəsizliyini təmin edəcək.

- Sinyor Migel, bu ağıla batan fikirdir. – deyə losman əvvəlki kimi nəzərlərini qarşidan çəkməyərək, qeyri-ixtiyari tərzdə vitse-kapitanla razılaşdı, ancaq bir azdan ciddi tərzdə sözünə davam etdi. – Üzr istəyirəm sizdən, belə bir havada hansı bir ağıllı gedib fok-reyi fok-dordan ayırar?

Migel təklifinə aydınlıq gətirmək istəyirdi ki, losman onun bu imkanını əlindən aldı. O, hələ öz sözünü tam deyib qurtarmamışdı. Artıq hiss olunurdu ki, losman da gəmini idarə etməklə həddindən artıq bərk yorulmuşdur. Onu hökmən başqa bir adamla əvəz etmək lazım idi. Migel o dərəcədə təşviş içində idi ki, yanında dayanan adamın yorğunluğunu hiss etmirdi. Sanki losmanın bənizinin cizgilərindəki və bədənindəki hərəkətlərindəki ağırlığı görmək istəmirdi. Lakin losman Migelin buraxdığı mexaniki səhvə əhəmiyyət verməyərək təmkinlə dedi:

- Belə bir vəziyyətdə adam, öz həyatını risqə qoymaqla güclə göyertənin üstündə hərəkət edir. Siz isə deyirsiniz ki, fok-reyi fok-dordan ayırmaq lazımdır. Belə bir hava şəraitində bunu etmək qeyri-mümkündür. Heç kim canından bezib bu işi öz öhdəsinə götürməz.

- Elə biri mən! – deyə Migel sinəsini irəli verərək

səbirsizliklə dilləndi. – Sinyor, hamı bilir ki, mən ölümdən qorxmayan bir adamam. Və bu işin öhdəsindən çətinliklə də gələ bilərəm.

- Necə? – deyə losman baxışlarını hirsli halda həmsöhbətinin gözlərinin içinə yönəldərək müəmmalı tərzdə soruşdu. – Siz heç cürə təkbəşinə bu işin öhdəsindən gələ bilməzsınız.

- Axı, burada nə var ki? – deyə Migel çiyinlərini etirazla qaldıraraq, müəmmalı tərzdə dilləndi.

- Sinyor Migel, siz bunu necə etmək fikrindəsiniz? – deyə losman məyus halda başını yellədən, səbirsizliklə həmsöhbətindən cavab istədi.

- Foka-qalsı kəsməklə fok-reyi sığortadan azad edirsən. Sonra isə fok-reyi fok-dordan azad edib okeana tullayırsan.

- Sinyor Migel, siz hələ çox cavansınız və fırtına haqqında kifayət qədər təcrübə və məlumatınız yoxdur. Əgər foka-qalsıq bir iş olsa, mənim özüm bu barədə çoxdan ölümü götürərdim. İş ondadır ki, fok-reyi fok-dordan ayırmaq üçün foka-topenantını kəsmək lazımdır. Ancaq belə bir havada bu işin öhdəsindən gəlmək qeyri-mümkündür. Lap elə vantlar ilə birtəhər yuxarı qalxarsan, foka-topenantını kəsən zaman özün fok-rey qarışıq okean sularına qərqlərsən.

- Deməli, bütün çətinliklərə baxmayaraq, çıxış yolu

tapmaq mümkündür. Kim isə bu işi öz öhdəsinə götürməlidir. „Destino“nu və bütün komandanın heyətini ölümün pəncəsindən xilas etmək üçün özümü qurban verməyə həmişə hazıram.

- Uşaqlıq etməyin! – deyə losman həmsöhbətini bu fikrindən döndərməyə çalışdı. – Fok-reyin kəsilib atılması gəmini bir balaca təhlükədən uzaqlaşdırı bilər. Siz bunu etməklə sadəcə olaraq, fok-dorun sınmasının qarşısını ala bilərsiniz.

- Heç olmasa, bir balaca xeyri olacaqsa, onda mən fok-reyi kəsib atmalıyam, – deyə Migel bir balaca tərəddüd edəndən sonra başını dik tutaraq, qətiyyətlə dilləndi.

Losman ağzını açıb ehirazını bildirmək istəyirdi ki, elə həmin məqamda iri bir dalğa gəminin sağ böyründən möhkəm bir zərbə endirdi və gəmi həmin zərbəyə tab gətirməyib 30° sol boyrü üstə əyildi. Göyertədəkilər okeana yığılmasınlar deyə, hərə əlinə vğələn şeydən yapışdı. Əlbəttə, belə bir zərbəni hər adam gözləyirdi, odur ki, onlar öz təhlükəsizliyini təmin etmək üçün əvvəlcədən özünü sığortalamışdılar. Gəmi öz bucağını düzəldirdi ki, ikinci dəfə sağ tərəfdən yenə də növbəti dalğa zərbə endirdi. Gəmi yerindəcə silkələndi. Ətrafda tüğyan edən səs-küy içində, daha dəhşətli bir çat və cırıltı səsi eşidildi. „Destino“nun zəifləmiş fok-doru növbəti zərbəyə dözməyib

dibindən sınaaraq, xoşbəxtlikdən elə sağ tərəfdən suya düşdü. Gəmi bir növ yüngülləşdi. Artıq demək olar ki, müəyyən mənada Migel öz istəyinə çatmışdı. Həyata keçirmək istədiyi qərarı; təbiət özü həll etmişdi. Ancaq üstündən bir az keçməmiş, hiss etmək olurdu ki, gəmi hərəkət etdikcə istər-istəməz bir balaca sola burulur və həmin yerdən küt tappıltı səsləri eşidilir.

Kapitan Markos həmin anda özünü Migelgilə yetirdi və həmin səslərin nədən əmələ gəlməsini soruşdu. Şəxsən Migel bu suala cavab verməyə çətinlik çəkdi. Əlbəttə, bu cavabı belə bir havada təcrübəsi olan dənizçi verə bilərdi. İlk növbədə Migel losmana istirahət vermək üçün onu sükan arxasında dəyişdi.

XXI fəsil. Nəhəng dalğalara sinə gərən karavella

Təşviş içində olan heyət gəminin xilas olunması üçün əllərindən gələni edirdilər. Karavella demək olar ki, fırtınanın əlində oyuncağa çevirilmişdir.

Kapitan Markosdan əlavə, gəminin sağ tərəfə burulması və həmin böyükdən qəribə bir səsin əmələ gəlməsi losman Uqonun özünü də həddindən artıq bərk maraqlandırır. Bir az keçəndən sonra losman sağ əlini qaldırıb hərərətlə dedi:

- Demək olar ki, mən başa düşdüm, bunun səbəbi nədir, fok-vantlar, fok-dora bərkidilibdir. Fok-vantların əsası isə talilər vasitəsilə yufersilərə birləşdirilibdir. İndi deyəsən „Destino“ fok-doru özü ilə sürüyə-sürüyə arxasıycan aparır.

- Onda yufersiləri kəsmək lazımdır! – deyə kapitan vaxt itirmədən səbirsizliklə dilləndi və bu işi kiməsə tapşırmaq istədi.

- Sinyor, bu tədbiri həyata keçirmək qeyri-mümkündür! – deyə suyun təsirindən ağırlaşan plaşı əynindən çıxarıb ayaqları altına atan losman cəld etirazını bildirdi.

- Demək istəyirsiniz heç kim yufesiləri kəsə bilməz? – deyə kapitan sağ əli ilə sifətinə şığıyan dalğanın və leysanın şappıltısının qarşısını ala-ala müəmmalı tərzdə soruşdu.

- Sinyor kapitan, mən heç də elə demək istəmədim. – deyə losman sözlərinə düzəliş vermək üçün aludəliklə dilləndi. – Bu tədbiri həyata keçirmək mümkündür, lakin qanı bahasına. İş ondadır ki, yufersiləri kəsmək üçün ruslenidən istifadə etmək lazımdır. Lakin etiraf etməliyik ki, belə bir havada hər adam ruslenin üstündə dayana bilməz. Dayna bilsə də, onun sığortasına yüz faiz təminat

vermək olmaz. Balaca bir səhvə yol verən kimi okeana düşüb məhv olacaq.

Gəmi hər dəfə özündən asılı olmayaraq, sağa burulan kimi kapitanın sanki ürəyi qorxudan ayaqlarının altına düşürdü. O, vəcdə gələrək coşmuş halda losmandan soruşdu:

- Fok-vantların gəmi üçün təhlükəsi var, ya yox? Belə olan halda gəminin qəzaya uğrama ehtimalı artır, ya yox?

- Sinyor kapitan, əlbəttə gəminin qəzaya uğraması üçün böyük şans yaradır! – deyə losman hiddətlə dilləndi və kapitana daha da yaxınlaşıb əmin-amanlıqla sözünə davam etdi. – Belə hesab edirəm ki, heç kimin həyatını risqə qoymamaq üçün müvəqqəti olaraq, bu tədbirdən əl çəkin. Onsuz da yufersilər fak-dorun ağırlığına tab gətirməyib öz-özünə dibindən çıxacaqdır. Məndən olsa...

- Bir nəfərə görə mən bütün komandanın həyatını təhlükə altına qoya bilmərəm. – deyə kapitan həmsöhbətinin sözünü kəsərək qətiyyətlə dilləndi. – Tez olun, yufersləri kəsmək üçün oraya adam göndərin.

Migel kapitanın köməkçisi olduğuna görə, bu əmri icra etmək üçün özü ora bir nəfər adam göndərməli idi. Lakin Migel sükan arxasında dayanmışdı və bu işi kimə tapşırmağı dəqiq bilmirdi. Losman Uqo həddindən artıq yorğun idi, kapitan Markos isə təşviş və həyəcədən gəmini

idarə edə bilməzdi. Lakin Migel vaxt itirmədən kapitanın əmrini yerinə yetirməli idi. Ona görə ki, belə bir ağır vəziyyətdə hər andan dəqiqliklə istifadə etmək lazım idi. Bundan əlavə, kapitanın sualedici nəzərləri Migelə tərəf yönəldilmişdi. Yəni, vitse-kapitan tələsməli idi.

Bosman Sançosla baş matros Diyeqonu yanıma çağırın! – deyə Migel möhkəm səslə qışqıraraq bütün ətrafdakılara bu əmri eşitdirdi. – Mənə bir balta gətirsinlər.

Foka-braslar kəsilməsə, onda „Destino“nun vəziyyəti daha da pisləşəcəkdi. Artıq qrot-dor da əsərək cırıldayır və sınmaq təhlükəsi yaranmışdı. Göyərtədəki və ranqoutlardakı bütün əyrintilər ləğv olunmalıdır, yoxsa „Destino“ həqiqətən də qəzaya uğraya bilərdi.

Migel baltanı götürüb təhlükəsizliyini təmin edə-edə (sükanı o, həmin dəqiqə bosman Sançosla təhvil vermişdi) göyərtənin bək hissəsinə yönəldi. Migelin qarşısında bir məqsəd vardı, o da ki, fak-brasını kəsmək. Lakin Migel çox gözəl dərk edirdi ki, qrot-reyi yox eləməsə, fok-doru itirdikləri kimi qrot-doru da itirə bilərlər. Məhz buna görə də qrot-doru qoruyub saxlamaq üçün qəti ölçülər aparmaq lazımdır. Sözsüz ki, Migel bu missiyanı da, heç kimə xəbər vermədən öz öhdəsinə götürdü. Nə qədər ki, qüvvə var, onun hamısından səmərəli istifadə etmək lazımdır. Migel birtəhər güclü dalğa altında fok-doru gəmidən ayırdı. İndi

növbə qrot-reyin idi. O, yenə də öz təhlükəsizliyini təmin edə-edə göyertənin sağ kənarı ilə şkafutun sərhəddinə yaxınlaşmağa başladı.

Artıq hiss olunurdu ki, fırtınanın gücü cüzi dərəcədə zəifləyir. Gəminin yırğalanmasının qarşısını bir balaca almaq mümkündür. Dalğalar da demək olar ki, gəminin sağ böyrü tərəfindən göyertəyə hücum edirdi. Dalğa hər dəfə hücum edəndə Migel aşağı əyilib özünü gur sudan müdafiə etməyə çalışırdı. O, növbəti dəfə əyilmişdi ki, birdən göyertədə qulaqbatırıcı dəhşətli bir cırıltı və şaqqıltı səsi eşidildi. Sanki gəmi iki yerdən bölünərək dağıldı. Migel başını qaldırmağa macal tapmamışdı ki, birdən başının üstündən ildırım sürətilə gəminin iri bir hissəsi suya düşdü. O, başını qaldıranda gördü ki, gəminin qrot-doru çılpaq vəziyyətdə qalıbdır. Fırtına gücünü bir daha nümayiş etdirərək, qrot-dordan qrot-reyi yığılmış yelkən qarışıq qopardıb okeana tullamışdır. Bu nəinki təkcə Migelin, hətta göyertədə olan bütün komandanın ürəyindən idi. Migelin ikinci görəcək işi demək olar ki, təbiət bütün qaydası ilə yerinə yetirmişdi. Bundan əlavə, bilmək lazımdır: görəsən göyertədə olanlardan bu hadisə nəticəsində xəsarət alan yoxdur ki? Belə olan hallarda göyertənin hər hansı bir hissəsi qopardılıb okeana tullanırsa, onda həmin hissə, hərəkət istiqamətində olan hər bir adamı özü ilə suya

aparırdı. Əgər, Migel başını aşağı salmasa idi, qrot-rey sözsüz ki, onun başını ülgüc kimi üzə bilərdi. Demək olar ki, təsadüf nəticəsində onun bəxti gətirmiş və nəticə etibarı ilə o, ölümdən yaxa qurtarmışdır.

Bu hadisədən sonra gəminin görkəmi xeyli dərəcədə dəyişdi. Fok-dor yoxa çıxmış, qrot-dor isə qrot-yelkəndən məhrum olaraq, lüt qalmışdır. Yalnız bizan-dor silahlanmış vəziyyətdə idi. Əgər, bundan sonra gəmidə fəvqəladə bir hadisə baş verməsə, „Destino“ yalnız bizan-dorun köməyi ilə Amerika sahillərinə üzəcək. Təki, bu dor fırtına zamanı heç bir zədə almasın. Onsuz da gəmidə vəziyyət heç də ürəkəçən deyildi. Leysan yağışlarının yağması və dalğaların göyərtəyə şığıması nəticəsində gəminin tryumlarına və bəzi otaqlara su dolmağa başlayırdı. Hökmən suyun gəmiyə dolmasının qarşısı alınmalı idi. Bunun üçün fırtınanın xeyli dərəcədə zəifləməsi gərək idi. Fırtına zəifləyəndən sonra vedrə ilə suyu gəmidən okeana boşaltmaq lazım idi. Bu işdə matrosların böyük bir təcrübəsi vardı.

Təzə ət rolunu oynayan gəmidəki heyvanlara qayığının gücləndirilməsi kapitan tərəfindən tələb olunanda, gəminin təchizat rəisi belə bir cavab verdi ki, tryumlardakı quşların bir neçəsindən başqa bütün heyvanlar, gəminin hədsiz dərəcədə yırğalanmasından və dalğaların gəminin divarlarına möhkəm zərbə endirməsi nəticəsində məhv olublar.

Bundan əlavə, tryumdakı siçovullar suyun qalxması nəticəsində kayutlara basqın edərək, oralarda özlərinə sığınacaq tapmışdılar. Heyvanların demək olar ki, hamısının məhv olması gəminin bütün komandası üçün sarsıdıcı bir zərbə idi. Komandanın hamısı təzə ətdən məhrum olmuşdu. „Destino“ isə Atlantik okeanın ortasında fırtına ilə mübarizə aparırdı. Amerika sahillərinə çatmaq üçün gəmi hələ bir aya yaxın okean ilə üzməli idi. Təzə ətin məhdudiyyəti, dənizçilər arasında müxtəlif növ xəstəliklərin yayılması demək idi. Açıq okeanda ən ağır xəstəliklərdən biri - sinqa xəstəliyi komanda arasında yayıla bədərdi.

Fırtınanın fəaliyyət vaxtı uzansa da, gəmidəkilər öz mübarizələrini azaltmırdılar. Son anda fırtınaya qalib gəlmək olardı. Gəminin tryumflarında ağır yükün olması „Destino“nu möhkəm yırgalanmağa qoymurdu.

Axşam yaxınlaşdıqca, fırtınanın gücü də yavaş-yavaş zəifləyirdi. Günortaya nisbətən fırtınanın gücü həqiqətən də xeyli səngimişdi. Bu o demək idi ki, „Destino“nun bu fırtınadan qalib kimi çıxmağa şansı qalırdı. Deməli, bu fırtınadan müvəffəqiyyətlə yaxa qurtarmaq olar. Hətta inamsızlıq içində olan dənizçilərin daxilində sabahkı günə inamları artmışdı. Artıq onların sıralarında canlanma hiss olunurdu.

XXII fəsil. Şiddətli fırtınadan sonra ekspedisiya iştirakçılarının yarısı Braziliya sahillərinə çatır

Bütün fırtına zamanı hamıdan çox həyəcan keçirən kapitan Markos, nəhayət ki, dərinlən nəfəs almağa başladı. Fırtına hələ tam qurtarmamış onun dərinliklərə batmış gözlərində ümid qığılcımları parıldamağa başladı. Losman Uqonun müəyyən proqnozları özünü doğrultmamışdı. Ancaq o, komandanlığı əmin etməyə başladı ki, səhərə yaxın aslan kimi coşan fırtınadan heç bir əsər-əlamət qamayacaqdır. Hərəkət etibarını ilə fırtına bu zonadan Braziliya sahillərinə köçür. Bu proqnozun hansı dərəcədə doğru olmasını, losman belə izah etdi ki, fırtınanın fəaliyyət qüvvəsinin qısa müddət ərzində həddindən artıq tez zəifləməsidir. Halbuki onun fikrincə həmin fırtına düz beş gün dalbadal “Destino”nun və onun komandasının başına müsibətli oyun açmalı idi. Demək olar ki, hamının bəxti gətirmişdi.

Allahın onların hamısına rəhmi gəlmişdi. Fırtınanın qızgın fəaliyyəti zamanı komandanın heç bir üzvü nə ağır bədən xəsarəti almışdı, nə də ki, okeanın gur dalğalarının qoynunda suya qərq olmuşdu. Bu bir növ möcüzə idi! Komanda bir nəfər belə itki vermədən öz səyahətini davam

etdirməli idi. Haradasa, gəminin təcrübəli dənizçilərinin zəhməti özünü büruzə verirdi. Onlar bütün işlərini zərgər dəqiqliyi və vicdanla görmüşdülər. Lakin indiki məqamda fırtına heç də öz fəaliyyətini dayandırmamışdı. Hələ bu fırtınaya qarşı səhərə kimi mübərizə aparmaq lazım idi. Gecələr isə belə bir havada hər bir şey ola bilərdi. Gecəni yola vermək üçün göyərtədə komandanın yalnız təcrübəli dənizçiləri olmalı idi. Məhz buna görə də Migel, Uqo, bosman Sanços və bosmanın köməkçisi Diyeqo bir balaca yorğunluqlarını almaq üçün kapitan kayutuna yollandı. Havanın tam qaralması üçün hələ bir saatdan artıq vaxt qalmışdı. Migelgil də həmin vaxta qədər öz yorğunluqlarını almalı idi.

Əldən iti olan gəminin koku Xulio bir göz qırpımında aşağı düşənlər üçün soyuq yemək təşkil etdi. Fiziki güc əldə etmək üçün möhkəm yemək lazım idi. Gəmidə elə bir adam yox idi ki, sıxma-su içində olmasın. Lakin göyərtədə daimi iş ilə məşğul olanların bədənləri daim su içində idi. Migelin bədəni sudan ət kimi bişərək, qırıxmışdı. Dəsmal tapıb bədəni qurulamağa hövsələ lazım idi. Uqo o qədər yorğun idi ki, bir-iki tikə çörək yeyəndən sonra oturduğu yerdə dərhal onu yuxu apardı. Migelgildən başqa kayutda hələ beş-altı nəfər də adam vardı. Fırtına onların hamısını o qədər sarsıtmışdı ki, söhbət etməyə belə onlarda həvəs

qalmamışdı. Demək olar ki, hamı şok vəziyyətində və qorxu içində idilər. Birtəhər onlara ürək-dirək vermək lazım idi. Yoxsa, bu kayut canlı bir qəbristanlığa bənzəyirdi. Belə bir vəziyyətdə kimdir onlara ürək-dirək verən? hazırda hamı öz hayında idi. Səssiz-səmirsiz oturub sabahkı günə özlərində birtəhər inam axtararaq, sonsuz görünən okean sularında xoşbəxtlik tapmaq arzusundaydılar.

Görəsən, bu zəhrimar fırtına haçan qurtaracaq? Okeandakı sakitlik nə vaxt bərpa olunacaq? Belə bir primitiv suallar mütəmadi olaraq onlar tərəfindən elə özlərinə verilir.

Beləliklə, hava tam qaralana kimi Migelgil göyertədə növbəyə çıxdılar. Fırtına əvvəlkinə nisbətən bir balaca səngimişdi. Dalğaların hündürlüyü də bir qədər qısalmışdı. Əvvəlki kimi qərb istiqamətində Passat küləkləri əsirdi. Hava qaranlıq olsa belə, yenə də göyün üzünü topa buludlar örtmüşdü. Nə Ay işığı, nə də ki, ulduzların parıltısı göyün üzərində görünürdü. “Destino”nun hər tərəfi qaranlıq-zülmət içində idi. Bu gecə fırtına ilə mübarizə aparmaq, o qədər də çətin olmayacaqdı. Gəminin yırğalanmasından bunu açıq-aydın hiss etmək olurdu.

Göyertədəki dənizçilər hər hansı bir komandanı eşitmək üçün bir-birlərinə yaxın dayanmışdılar. Yenə də dalğaların şappıltısından, vantlardakı fitlərdən və küləyin vıyıltısından

heç bir şey eşitmək olmurdu. Bütün komandlar möhkəm səslə matroslar arasında bir-birinə ötürülürdü. Bundan əlavə, gəmini dalğalardan yayındırmaq bir qədər asanlaşmışdı. Fırtına zamanı gəminin canlı ərzağının doxsan beş faizi tələf olmuşdur. Tryumları və kayutları üfunətli iy basmasın deyə, gəminin təchizat rəisi baş matros Qarsia Qomes kapitanın göstərişini yerinə yetirərək, həmin malların yarısından çoxunu (elə fırtınanın birinci günündə məhv olmuş heyvanlar nəzərdə tutulur) okeanda atdırır, qalanlarını isə duzlayır. Gəminin fok-doru və qrot-reyi qrot-yelkənlə qırılıb, okeana düşdüyü üçün “Destino” xeyli yüngülləşmişdi. Ancaq həddindən artıq qaranlıq olduğuna görə gəmini idarə etmək heç də asan iş deyildi. Sükan arxasında dayanan adam təcrübəsizlik və bacarıqsızlıq göstərsə, hökmən gəmini qəzaya uğradacaq. Məhz buna görə də səhərə kimi gəmini ya Migel, ya da losman idarə etməli idi. Sübh çağı açılan kimi isə sükan arxası bosman Sançosa etibar ediləcəkdə. İndi isə göyərtədəkilər bütün söylərini nümayiş etdirərək, “Destino”nu təhlükədən uzaqlaşdırmalı idilər.

Uqo göyərtəyə qalxan kimi növbədə olan dənizçiləri orada özü yerləşdirdi. Migel isə köməkçi matroslarla birlikdə, dərhal öz yerini sükan arxasında tutdu. Demək olar ki, Passat küləkləri özü gəmini düz yol ilə qərb

istiqlamətinə aparırdı. Migel yalnız buşpritin yanında dayanan matrosun xəbərdarlığı ilə gəmini dalğalardan yayındırırdı. Bütün ətrafdakı səs-küy bir-birinə qarışmışdı. Sanki adam uzun müddət Günəş işığına həsrət qalaraq cəhənnəm vadisinə düşmüşdü. Şpanqoutlar elə cırıldayırdı ki, elə bil həmin məqamda gəminin böyürləri tab gətirməyib, okean sularını gəminin içərisinə buraxacaq. “Destino”nu tikən ustalar çox istedadlı və məharətli ustalar imiş. Okeanın o irlikdə dalğalarının zərbələrinə üç gün idi ki, tab gətirirdi. Başqa gəmi olsa idi, bəlkə də çoxdan batmışdı.

Migel bir neçə gün fırtınalı havada losman Uqo ilə birlikdə gəmini təhlükədən xilas edə-edə özünün dənizçilik təcrübəsini birə-beş artırmışdı. Demək olar ki, belə-bir havada o, göyertədəki komandaya sərbəst göstərişlər verə bilərdi. Lakin elə olan halda göyertədə komandanın ancaq təcrübəli və bacarıqlı dənizçiləri olmalıdır. Bir sözlə, Migel cavan olmasına baxmayaraq, bir kapitan kimi iri bir gəmini havanın necə olmasından asılı olmayaraq sərbəst şəkildə idarə edə bilərdi. Belə bir bacarıq isə tək-tük dənizçilərdə olurdu.

“Destino”nun göyertəsində can-başla çalışan dənizçilər, bütün gecəni amansız fırtına ilə mübarizə aparıb, gəmini və onun tərkibindəki komandanı böyük bir təhlükədən

qurtararaq, sağ-salamat səhərin işıqlanmasına nail oldular. Səhərin açılması ilə bütün dənizçilərdə böyük inam və sabahı ümidlə gözləmək yaranmışdı. Okeanın bu hissəsində üç gün dalbadal şiddətlə əsən fırtına həddindən artıq zəifləmiş və demək olar ki, həmin fırtınadan heç bir əsər-ələmət qalmamışdır. Buradakı dalğaların hündürlüyü heç bir metrə çatmırdı. Dalğalar qabarmalar şəklində qərb istiqamətində hərəkət edirdi. Əlbəttə, buna səbəb hələ də Passat küləklərinin əsməsi idi. Bu küləklər “Destino”ya heç bir təhlükə yaratmırdı, əksinə gəminin qərb istiqamətində hərəkət etməsinə böyük köməklik göstərirdi. Ştil və fırtına zamanı gəmi onsuz da çoxlu vaxt itirmişdi. Fırtına zamanı həddindən artıq möhkəm zədə almış gəmi üçün möhkəm küləklər altında hərəkət etmək – “Destino” üçün həddindən artıq təhlükəli idi. Sadəcə olaraq, gəmi belə bir daimi təzyiq altında mənzil başına çatmamış, suyun üzərində tökülüb dağıla bilərdi.

İndi kim təminat verəcəkdə ki, “Destino” salamat gedib Briziliya sahillərinə çatacaq? Bütün komandanın taleyi Allahın əlində idi. Braziliya sahillərinə çatana kimi komanda bir daha şiddətli və amansız fırtına ilə üzləşməkdən bərk çəkinirdi. Braziliya sahillərinə çatmaq üçün hələ çoxlu yol qət etmək lazım idi. Hazırda dəqiq bilinmirdi “Destino” Atlantik okeanının hansı koordinatında yerləşir? Əgər,

koordinat hesablınsaydı, onda Braziliya sahillərinə neçə liq qaldığını öyrənib bilmək olardı. Təxminən gəminin hansı enlikdə üzdüyünü tapmaq olardı, ancaq hansı uzunluqda üzdüyünü tapmaq mümkün deyildi. Açıq okeanda gəminin üzərində uzunluğu tapmaq qeyri-mümkün bir iş idi. Halbuki Braziliya sahillərinə çatmaq üçün Yer kürəsinin uzunluğunu bilmək lazım idi. Mövcud durumda və indiki zamanda dünya alimləri okeanda uzunluğu müəyyən edən cihazı icad edə bilməmiş və bu da açıq okeanda üzən hər bir komanda üçün böyük başağrısına çevirilmişdir. Belə olan halda “Destino”nun heyəti Braziliya sahillərinə kor-koranə halda üzməli idilər. Şturman Ameriqonun hesablamalarına görə gəmi hazırda, təxminən Atlantik okeanın 20°-25° qərb uzunluğunda hərəkət edirdi. Braziliya sahillərinə çatmaq üçün hələ xeyli vaxt tələb olunurdu.

Səhərin açılması ilə dənizçilərin sıralarında canlanma hiss olunurdu. Artıq fırtınanın gücü xeyli zəifləmişdi. Başlarının üstündə topa buludlar olsa belə, leysan yağışların yağmasına heç bir şübhə yox idi. Ona görə ki, birincisi, gəminin arxa tərəfində üfüqdə demək olar ki, bulud toparları qalmamış, ikincisi isə başlarının üstündəki topa buludları atmosferdəki küləklər qərb istiqamətinə qovub buradan uzaqlaşdırırdı. Aşağıda cərəyan edən küləklərin gücü də xeyli zəifləmişdi. Ehtimal var ki, axşa-

ma kimi okeanın bu hissəsində fəaliyyət göstərən fırtınadan heç bir əsər-əlamət qalmayacaq. Lakin Passat küləkləri bundan belə hələ bir neçə gün “Destino”nun qərb istiqamətində irəliləməsinə kömək edəcəkdir. İtilən vaxtı əldə etmək üçün gəmi Passat küləklərindən istifadə etməlidir.

Bu üç gündə, möhkəm qoz qabığı kimi olan gəmi, indi sınıq-salxaq bir gəmiyə dönmüşdü. İkinci dəfə fırtına ilə üzləşmək üçün “Destino”da təqət qalmamışdı. Fırtına ilə ilkin toqquşma zamanı gəmi təb gətirməyib su üzərində dağılacaq. Bir sözlə, gəmini tezliklə Braziliya sahillərinə çatdırmaq lazım idi. Gəminin bütün yüksək komandanlığı bu halı yaxşı başa düşürdü.

Fırtınanın nəticələri “Destino” üçün çox ağır idi. Gəminin fok-doru, qrot-reyi, qrot-yelkənlə bir yerdə sınıb suya düşmüşdür. Qrot-dor güclə özünü gəmidə saxlamışdır. Onun gövdəsi o qədər zəifləmişdir ki, gəmi bir balaca hansı böyrü üstə əyləndə qrot-dor da həmin səmtə tərəf, cırıltı səsi çıxara-çıxara əylirdi. Artıq qrot-dorun aqibəti göz qabağında idi. Hava sakitləşən kimi qrot-doru bərkitməsə, onda o da fok-dor kimi okeanın dibinə qərq olacaq. Hökmən qrot-dora görə ciddi ölçü götürülməli idi.

Dorlardan başqa gəminin başqa sahələrində də böyük dağıntılar vardı. Gəminin tryumları leysan yağışları və dalgaların göyertəyə hücumları nəticəsində su ilə dolmuş və

oradakı ərzaq ehtiyatına böyük tələfat dəymişdir. Bundan əlavə, gəminin şpanqout və barxoutları möhkəm zədələnmişdir, elə oradan da gəminin içərilərinə su sızırdı. Göyər-tənin üstündəki qapalı lyuklar da dalğaların hücumlarına tab gətirməyib içəriyə su buraxmışdı. Oradakı vəziyyət həddindən artıq acınacaqlı idi. Aşağıdan gələn xəbərlər bütün komandanlığı sarsıdırdı. Komandanlığın əsas diqqəti məhz gəminin tryumlarına yönəlmişdi. Aşağıya görə ciddi ölçülər götürülürdü. Komandanın bütün sağlam qüvvələri tryumlara səfərbər olunmuşdur. Su pompaları dayanmadan işləyirdi. İçəriyə dolan suyun qarşısı hökmən alınmalı idi. Güclü fırtınadan “uğurla” çıxan bir gəmi, sadə bir vəziyyətdə qəzaya uğraya bilərdi. Gəminin və komandanın təhlükəsizliyini təmin etmək üçün kapitan ciddi addımlar atdı. Fırtına bir balaca səngiyən kimi kapitan suyun boşaldılması və tryumun təmiri üçün ehtiyatda olan qüvvələri göndərdi. Tryumlardakı su tam boşaldılmasa da, müəyyən hissəsi okeana qaytarılmalı idi. Hər bir iş ciddi yanaşmaq lazım idi. Fırtına səngisə də, hələ də okeandakı vəziyyət ürəkəcan deyildi. Gəmi hələlik ağır sınaqlar içərisində idi.

Bir çox köhnə dənizçilər fırtına zamanı qəribə bir hadisənin şahidi olmuşdular. Əksər hallarda fırtınaya düşən gəmilər, həmin burulğandan sağ-salamat çıxsalar belə, canlı

qüvvə sarıdan itki verirdilər. Dənizçilər belə bir hadisələrə öyrəşmişdilər. Lakin “Destino”nun fırtınadan canlı qüvvə sarıdan itkisiz çıxması köhnə dənizçilərə qəribə görünürdü. Bu hal gəminin kapitanına komanda içərisində əlavə reyting gətirirdi. Yaxşı və təcrübəli kapitan gəmini fırtınanın içərisindən itkisiz çıxarmalıdır. Əlbəttə, bu hal heç də təsadüf sayılmırdı. Bu işdə kapitanın iştirakı əvəzolunmazdır.

Kapitan Markosun yerinə başqası olsa idi, bəlkə heyətin tərkibində itki baş verərdi. Bu işdə onun rolu nədən ibarət olubdur? İş ondadır ki, “Destino” amansız fırtına ilə mübarizə aparanda kapitan Markos təcrübəli dənizçilərin məsləhəti ilə göyertəyə yalnız və yalnız təcrübəli matrosları çıxarmışdır. Fırtına zamanı qorxu və şok içərisində olanlar, təmkinliyini itirənlər, qətiyyətsizlik nümayiş etdirənlər, ağır vəziyyətdə yoldaşına laqeydlilik göstərməklə yalnız özünü düşünənlər və dənizçilik təcrübəsinə o qədər malik olmayanlar, ehtiyat qüvvə kimi göyertədən kənarda saxlanılmışdı. Kapitan çox gözəl başa düşürdü ki, həmin dənizçiləri göyertəyə çıxarmaqla ağır işdə müvəffəqiyyət əldə edə bilməz. Odur ki, o, bu işdə təcrübəli dənizçilərdən istifadə etmişdir. Bu təklifi irəli sürənlərdən ən başlıcası losman Uqo sayılardı. Komandanın səyahəti itkisiz davam etdirilməsində onun rolu danışmazdır. Kapitan Markos da

öz dünyagörüşünü nümayiş etdirməklə, Uqo kimi dənizçilərin məsləhətinə diqqət yetirmişdir. Bu onun müsbət cəhəti sayılırdı.

Ertəsi günü səhər açılarda gözetçi matros kapitana xəbər verdi ki, gün ərzində 27 liq (162 km) yol qət edilib. Bu heç də pis nəticə sayılmırdı. Nəzərə almaq lazımdır ki, gəminin əksər yerləri sıradan çıxmışdır. Hökmən gəmi Braziliya sahillərinə qısa müddət ərzində çatmalı və vaxt itirmədən orada gəminin bütünlüklə təmir edilməsinə şərait yaradılmalı idi. Hələlik sınıq-salxaq vəziyyətində olan gəmi cırıltı səsi verə-verə Passat küləklərinin köməyi ilə öz yolunu qərb istiqamətində davam etdirirdi.

Dünənə nisbətən göydəki buludların sırası bir balaca seyrəkləşmişdi. Artıq Günəşin şüaları birtəhər buludların arasını yararaq, göy rəngli okean sularının üzərində parıltı əmələ gətirməyə başladı. Yavaş-yavaş göyün üzü açılırdı. Ətrafın işıqlanması get-gedə güclənirdi. Suyun üzərində iki-üç gün bundan əvvəl qəhrəmanlıq göstərən dalğaların qaməti və cüssələri xeyli xırdalaşmışdı. Artıq onlar yarım-can olmuş “Destino” üçün heç bir təhlükə törətmirdilər. Bunun üçün onlarda əvvəlki güc qalmamışdı. Qərbə doğru əsən küləklər isə gəmiyə yalnız öz köməklərini göstərirdilər. Noyabrın 19-da ətrafda cərəyan edən hava şəraitindən aydın başa düşmək olurdu ki, gəmini, yolda qeyri-adi bir

hadisə baş verməsə, sağ-salamat Braziliya sahillərinə çatdırmaq olar. Braziliya sahillərinə çatmaq üçün hələ bir neçə gün üzmək lazım idi.

Dekabrın 3-də “Destino” Atlantik okeanının 10° cənub en dairəsində hərəkət edən Cənubi Passat cərəyanına daxil olur və həmin cərəyanın köməyi ilə qərb istiqamətində hərəkət etməyə başlayır. Cənubi Passat cərəyanı Atlantik okeanında hərəkət edən ən sürətli cərəyanlardan biri sayılırdı. Bu həmin cərəyan idi ki, portuqal dəniz səyyah Pedru Alvariş Kabralın 13 gəmidən ibarət ekspedisiyası Cənubi Passat cərəyanının vasitəsilə 1500-ci ilin aprelin 22-də gedib Braziliya sahillərinə çatmışdır.

“Destino” cərəyana daxil olandan sonra onun köməyi ilə birbaşa gedib Cənubi Amerika sahillərinin ağzına çatdı. Qitəyə çatmamış Cənubi Passat cərəyanı iki hissəyə ayrılırdı: qitənin şərq sahili boyu şimala doğru Qvian cərəyanı, cənuba doğru isə Braziliya cərəyanı. Magellan boğazından keçməkdən ötrü “Destino” Braziliya cərəyanı ilə yolunu davam etdirməyi üstün tutdu.

Nəhayət, okeandan uzun-uzadı keçdikdən sonra səhər saat 6-da növbətçi matrosun qışqırığı ilə bütün komanda şad xəbər eşitdi. Uzun iztirablardan sonra nəhayət ki, gəmi heyəti “Torpaq” sözünü eşitdi. “Cılız” şəklinə düşmüş “Destino”nun qarşısında Yeni Dünya sahillərinin nəhəng

torpağı ucalırdı. Göyertəyə yığılanların qəlblərindəki sevinc hissənin həddi-hüdudu yox idi. Hamı bir nəfər kimi uşaq kimi atılıb-düşür, “ura” sədaları ilə qışqıraraq, ürəkdən sevinirdilər. Qarşıdakı torpağı görməkdən savayı, “Torpaq” sözü və “Torpaq görürəm” sözləri okeanda üzən hər bir dənizçi üçün xoş söz, şad xəbər sayılırdı. Həqiqətən də uzun okean keçidində iştirak edən dənizçilər üçün həmin sözlərdən başqa şirin söz yox idi. Hətta bu söz ağır xəstə olanları bir növ canlandıraraq sağaldırdı. Nəhayət ki, uzun-uzadı keçiddən sonra dənizçilər torpağın əsl rəngini gördülər. Bir aydan çox onlar okean suyunun və göy üzünün rəngindən başqa heç bir şey görməmişdilər. İndi isə çoxdan arzularında olduqları Braziliya sahillərinə gəlib çıxmışdılar.

Beləliklə, “Destino” 1590-cı ilin dekabrın 6-da bütün heyəti ilə birlikdə 67 günlük səyahətdən sonra gəlib Braziliya sahillərinə çatdı. Qitədən-qitəyə olan okean keçidi demək olar ki, başa çatmışdır. Ekspedisiyanın ağır günləri arxada qaldı. İndi əsas məsələ ondan ibarət idi ki, yenə də ağırlıq dözüb, “Destino”nu sağ-salamat Buenos-Ayres limanına çatdırmaq lazım idi.

XXIII fəsil. Okean keçidindən sonra dənizçi sayağı bir günlük istirahət

“Destino” elə həmin günü axşam saat 6-da sahilə yüz-yüz iyirmi metr aralıda dayaz bir sahilə lövbər saldı. Sahil zolağı gəmi heyəti üçün naməlum olduğuna görə kapitan Markos leytenant Vasko Velaskesin başçılığı altında altı nəfər matrosu sahilə kəşfiyyata göndərməli oldu. Lakin həmişəki kimi özlərini kobud aparan Odovaldo qardaşları kapitandan tələb etdilər ki, sahilə kəşfiyyat işləri aparmaq üçün kapitan onlara da icazə versin. Kapitan Markos yaxşı başa düşürdü ki, etirazın heç bir mənası yoxdur. Onsuz da onlar bu cür ağır vəziyyətdə öz istədiklərinə nail olacaqlar. Ona görə ki, fırtına zamanı ekspedisiyanın gəmiləri bir-birlərindən aralı düşmüş və “Vanquardia”nın aqibətindən heç kimin xəbəri yox idi. Dəqiq bilinmirdi, gəmi fırtına zamanı tələf olub, yoxsa hələ də öz səyahətini davam etdirir? Gəmilərin bir-birindən aralı düşməsində Odovaldo qardaşları öz içərilərində kapitan Markosu və onun köməkçisi Migeli günahlandırırıdılar. Halbuki fırtına zamanı gəmilərin bir-birindən ayrı düşməsinə təsəvvür etmək mümkün deyil. Fırtına zamanı dalğaların hündürlüyü beş-altı metrəyədək qalxır və belə olan halda hər bir kapitan öz gəmisi haqqında düşünür.

Həm də Odovaldo qardaşları belə bir vaxtda komandanlığa qarşı heç cür irad tuta bilməzdilər. Çünki ki, fırtına qurtaran kimi gəminin belə təhlükədən salamat çıxmasına görə, bütün heyət yalnız və yalnız gəmi komandanlığının heyətinə öz təşəkkürlərini və minnətdarlığını bildirirdilər. Onları ölümdən demək olar ki, kapitangil qurtarmışdır. Halbuki bu işdə bütün heyətin rolu danılmazdır. Odovaldo qardaşları bütün bu işlərdən çox yaxşı xəbərdar idilər.

Beləliklə, Odovaldo qardaşları da on nəfər əsgər ilə sahilə yollandılar. İlk növbədə onlar yaxınlıqdakı ərazini yoxlamalı və orada yerli hinduların yaşayıb-yaşamamasını öyrənməli idilər. İşdir əgər, kəşfiyyatçılar yerli hindlilər ilə rastlaşıbsalar, heç bir əsas olmadan onlarla silahlı münaqişəyə girməməli, təhlükə hiss olunan kimi gəmiyə qayıtmalıydılar. Nəyin bahasına olursa-olsun, yerli hindularla xoş münasibət yaratmaq heyət üçün ümdə fəzifə sayılırdı. Çünki onların köməyi əldən düşmüş və əzilmiş gəmi üçün hava-su kimi lazım idi.

Kapitan Markos get-gedə bütün sahələrdə təcrübə toplamaq istəyirdi. Necə də olsa, onun yanında həm təcrübəli dənizçilər, konkistadorlar, cəngavərlər və sırası əsgərlər vardı. Hamının fikrini bilməyi özünə ayıb iş saymırdı. Hər bir şeydən agah olmaq istəyirdi.

Gəmi elə bir yerdə lövbər salmışdı ki, kəşfiyyatçıların

çıxarıldığı yerdən düz yarım liq şimal istiqamətində iri bir çayın mənsəbi görünürdü. Həmin yerdə San-Fransisku çayı Atlantik okeanına tökülürdü. Çayın mənsəbindən o dəqiqə təyin etmək olurdu ki, Yer kürəsinin hansı nöqtəsində yerləşir? Çünki həmin cavab əvvəlcədən kapitan Markosun seyfində idi. İş ondadır ki, o vaxtlar hansı qitəyə yola düşəndə, yerli limanın naviqasiya və losman idarəsində həmin qitənin iri şəhərlərinin, kəndlərin, qəsəbələrin, hündür zirvələrin, okeanlara tökülən iri çayların mənsəblərinin coğrafi nöqtələrinin hesabı saxlanılırdı. Hər bir dənizçi həmin sənədlərin surətlərini pul ilə çıxartdırıb özündə saxlaya bilərdi. Kapitan Markos həmin nöqtəni şturmana hesablatdırmamış, açıq deyə bilərdi ki, “Destino” Amerikanın şərq sahillərinin 10° c.en dairəsində (Qrinviç meridianına görə) (daha dəqiq $10^{\circ}30'$) və 36° q. uz. (dəqiq $36^{\circ}30'$) lövbər salmışdır.

Həqiqətən də gəmidən yarım liq şimalda San-Fransisku çayının mənsəbi görünürdü. Çayın mənsəbinin hər iki sahili qalın meşələrlə örtülmüşdü. Elə kəşfiyyatçıların çıxarıldığı sahil də meşə örtüyü ilə əhatə olunmuşdu. Sahildən qitəyə doğru getdikcə, həmin sahə yüksəkliklərdən ibarət idi. Açıq göz ilə körmək olurdu ki, həmin yüksəkliklərin hündürlüyü heç 800 metrədən yuxarı deyildi. Görünür, sahil zolağında yerləşən meşə heyvanat aləmi ilə zəngin idi. Bu onunla izah

olunurdu ki, gəmi sahilədən 100-120 metr aralıda olsa belə, sahilədən buraya cürbəcür heyvanların və quşların qışqırıqları gəlirdi. Ekspedisiya sanki gəlib cəngəlliklərə düşmüşdür. Belə bir naməlum sahilədə çox qalmağın özü də qərib adam üçün təhlükəli idi. Kapitan Markos sahilədə neçə gün qalıb istirahət etmək üçün bir qərar çıxarmalıydı. İstirahətdən əlavə bərbad vəziyyətə düşmüş “Destino”nu əməlli-başlı təmir etmək lazım idi. Lakin burada elə bir şərait olmadığından gəmini nəinki əməlli-başlı, heç yarı hissəsini də təmir etmək mümkün deyildi. Lakin bütün bu çətinliklərə baxmayaraq, gəminin müəyyən hissələrini təmir etmək lazım idi. Çünki gəmi belə bir vəziyyətdə Buenos-Ayres limanına gedib çata bilməz. Bütün bu şərtləri gəminin komandanlığı çox yaxşı bilirdi. Yola düşməzdən əvvəl gəmi təmir olunmalıdır. Bu vəziyyətlə bağlı kapitan öz kayutunda oturmuş və gələcək planlarını müzakirə edirdi. Demək olar ki, gəminin bütün vəzifəli şəxsləri onun yanında idi və bir-biriləri ilə söhbət aparırdılar. Kapitan Markos Braziliya sahillərinə çatdığına görə hesabat xarakterli çıxış etməyi qərara aldı. O, üzünü içəridəkilərə tutub ehtiramla dedi:

- Möhtərəm sinyorlar, sizin hamınızı Amerika sahillərinə çatmaq münasibətilə təbrik edirəm. Barselonadan bura kimi 67 gün yol gəlmişik və bu müddət ərzində biz

1160 liq (6960 km) yol qət etmişik. Şükür olsun o Allaha, səfər zamanı bizim sıralarımızda bir nəfər olsun belə itkimiz olmayıb. Fırtına kimi bir dəhşətdən sağ-salamat çıxmışıqsa, deməli, bizə ölüm yoxdur. İndi qalır bizim bəxtimizdən səmərəli istifadə etmək. Buenos-Ayres limanına yola düşməzdən əvvəl biz gəminin müəyyən yerlərini təmir etməliyik. Təmir olmasa, biz gedib mənzil başına çıxıb bilməyəcəyik. Təmirə elə bu gündən başlamalıyıq.

- Sinyor kapitan, bu ki, mümkün deyil? – deyər losman müəmmalı tərzdə çiynlərini dartaraq, təəccüblə dilləndi və tərəddüd etmədən sözlərinə aydınlıq gətirmək üçün təmkinlə sözünə davam etdi. – Gəmini yaxşıca təmir etmək üçün burada gəmi tərsanəsi olmalıdır. Gəmi tərsanəsi olmasa da, heç olmasa, gəmini münasib bir yerdə saxlamaq lazımdır, buxtada və yaxud da fırtınadan müdafiə olunmaq üçün hündür sahillə bir körfəzdə.

- Sinyor, öz təkliflərinizlə sonra bildirərsiniz, – deyər kapitan baxışlarını losmana tərəf yönəldərək, qətiyyətlə birbaşa ona müraciət etdi. – xahiş edirəm, mənim sözümü heç kim kəsməsin. – Sonra kapitan nəzərlərini losmandan çəkərək, aludəliklə sözünə davam etdi. – Mən də çox gözəl başa düşürəm ki, gəmini təmir etmək üçün burada əlverişli bir şərait yoxdur. Lakin buna baxmayaraq, biz gəminin müəyyən bir hissəsini təmir etməliyik. Konkret olaraq, biz

göyertədə qalan hər iki doru möhkəmlətməli, qrot-dor üçün qrot-rey düzəltmək, gəminin şpanqoutlarını müvəqqəti olaraq bərkitməliyik. Bir sözlə, biz gəmini elə bir hala salmalıyıq ki, heç olmasa o gəmi ilə sağ-salamat gedib Buenos-Ayres limanına qədər çıtaq.

- Prinsipcə, bu işlərin öhdəsindən çox asanlıqla gəlmək olar. – deyə qoca səyyah üzrxahlıqla kapitana təsəlli verdi. – Nəzərə almaq lazımdır ki, bunun üçün gəminin tryumları arasında ehtiyat hissələri var.

- Burada elə bir ağır iş yoxdur. – deyə kapitan təqdir-edici tərzdə başını tərpədən, ehtiramla dilləndi. – Başa düşürsünüz, bir günün içərisində biz gəminin həmin hissələrini tamamilə təmir edib qurtarırıq.

- Bu mümkündür! – deyə losman təqdir-edici tərzdə dilləndi.-

Ehtiyat hissələri varsa, həqiqətən də bu işin öhdəsindən bir günün içərisində gəlmək olar. – deyə bosman da kapitanın sözlərinə qüvvət verdi. – Burada elə bir çətinlik yoxdur.

- Deməli, mən yanlışlamışam. – kapitan dərinə nəfəs alaraq, qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və bir az tərəddüd edəndən sonra iftixarla sözünə davam etdi. – Yaxşıdır ki, mənim komandam başa düşən oğlardan ibarətdir. Mən bu tapşırığı elə bosman Sanços Puebloya tapşırıram, O,

şəxsən mənim adımdan bu iş üçün, başı təmirdən yaxşı çıxan on nəfər matros götürsün. İşin gedişatı üçün nəzarət etməyi şturman Ameriqo Salvatyeroya tapşırıram. Siz bir günün içərisində gəminin adı çəkilən hissələrini təmir edib vitse-kapitan Migel Kartahenaya təhvil verməlisiniz. Ehtiyat hissələrini indidən ayırıb hazır qoyun ki, ertəsi günü təmir etmək üçün asan olsun.

- Sinyor, deməli, təmir etmək üçün mən kimi istəyirəmsə, işçi qrupunun tərkibinə sala bilərəm? – deyə bosman bu sualı elə bərk söylədi ki, sanki bu sözləri ətrafdakılara eşitdirmək istəyirdi.

- Əlbəttə! – deyə kapitan qətiyyətlə dilləndi.

- Sinyor kapitan, əgər təmir işlərinə sabah başlayacağıqsa, onda bu gün biz istirahət etmək üçün sahilə çıxma bilərik? – deyə Ameriqo üzünü kapitana tutaraq maraqla soruşdu.

Hiss olunurdu ki, Ameriqo kapitanın ona verdiyi tapşırıqdan narazıdır. Çünki onun belə bir işlərdə təcrübəsi yox idi. Lakin kapitan bu tapşırığı cavab dənizçiyə elə-belə verməmişdi. O, Ameriqodan təcrübəli dənizçi etmək istəyirdi. Lakin Ameriqo bu həqiqəti başa düşməmişdi.

- Təmir işləri ilə məşğul olacaq adamların hamısı bu gün sahilə çıxma bilər, – deyə kapitan Markos təqdirədirici tərzdə dilləndi və bir az fikirləşəndən sonra ehtiramla

sözünə davam etdi. – lakin bunun bir problemi var. Nə qədər ki, kəşfiyyatçılar əməliyyatdan qayıtmayıblar, sahilə bir nəfər də olsun belə, heç kim çıxmayacaqdır. Kim bilir, bəlkə də bütün sahil boyu hindu tayfaları ilə doludur.

Qoca səyyah, kapitanın nə demək istədiyini yaxşı başa düşdü. O, bu haqda öz fikrini söyləmək üçün kapitandan söz aldı. O, təmkinlə dedi:

- Bu işdə böyük təcrübəm olduğu üçün mənim məsləhətlərimi bilmək sizin üçün çox vacibdir. İş ondadır ki, hindular əsasən çay kənarlarında, sahil qırağında, əlverişli vadilərdə, heyvanat aləmi ilə zəngin olan meşənin yaxınlığında və sairə yerlərdə məskən salıb yaşayırlar. “Destino”nun lövbər saldığı sahilin ağzı meşə örtüyü ilə zəngindir. Oradan gələn heyvan və quşların səs-küylərinə görə, əlavə şərhə ehtiyac duyulmur. Bundan əfsər yarım liq yuxarıda iri bir çayın mənsəbi var. Bunun isə nə olduğunu hamı yaxşı bilir. Şirin suyun şor suya töküldüyü yer, balıq ilə zəngin olur. İstər-istəməz həmin yerin yaxınlığında hinduların məskənləri olmalıdır.

- Sinyor Rodrigues, sizin fikriniz nədir? – deyə coğrafiyaşünas sualedici bir nəzərlə qocaya tərəf baxaraq, yaxın dostuna sualedici nəzər saldı. – Bu haqda sizin təklifiniz varsa, verin?

- Sözümün canı ondadır ki, kəşfiyyatçıların gətirdiyi

xəbərdən asılı olmayaraq, mən dəqiq deyə bilərəm ki, bu sahilin kənarında bir neçə hindu tayfaları yaşayır. – deyə qoca səyyah əvvəlki tək, ehtiramla dilləndi. – Sahildə heç bir düşərgə qurmaq lazım deyil. Bu bizim ekspedisiyanın iştirakçıları üçün pis nəticə verə bilər. Mən heç cürə razı ola bilmərəm ki, bizim adamlar gedib sahilə istirahət etsinlər. Bu onlara baha başa gələ bilər.

Qoca səyyahın bu məlumatı içəridə oturanların əksəriyyətinə pis təsir bağışladı. Sanki qoca səyyah onların kefinə soğan doğradı. Necə yəni iki aydan çox okean suyunu keçəsən, indi isə sahilin ağzında olan bir zaman sahilə çıxmıyasan? Bu ki, ağlagəlməz bir şeydir. Qoca səyyah dənizçilərin xasiyyətinə bələd idi. Lakin o, əsl həqiqəti söyləməyi məcbur oldu.

- Sinyor Rodrigues, sizin bu fikrinizlə mən heç cürə razılaşa bilmərəm. – deyə losman Uqo birinci olaraq, öz etirazını bildirdi. – Dənizçilər sahilə çıxıb yaxşıca istirahət etməsələr, onlar qısa müddətə öz narazılıqlarını komandanlığa bildirəcəklər.

- Həqiqətən də biz dənizçiləri sahilə buraxmasaq, gəmidə üsyan baş verə bilər. – deyə Migel də öz iradəni babasına bildirdi. – Onlara bircə bu xəbəri çatdırmaq lazımdır. Fırtına zamanı gəminin salamat çıxması üçün onlar əllərindən gələni edə bilərlər.

- Biz hökmən dənizçiləri istirahət etmək üçün sahilə çıxarmalıyıq. – deyə bosmanın köməkçisi Diyeqo da özünü saxlaya bilməyib narazılığını bildirdi. – Bunun axırı pis olar.

- Gəmidə alovun püskürməsini istəmirsinizsə, onda dənizçiləri sahilə çıxarmaq lazımdır. – deyə şturman da öz tərəfindən bu xəbərdarlığı şəxsən kapitanın özünə bildirdi.

XXIV fəsil. Vahid qərar çətinliklə əldə edilir

Kapitan gördü ki, kim, necə və haçan istədi öz fikrini bildirir, o zaman hamını sakit olmağa çağırırdı. O bildirdi ki, etiraz edənlər öz fikirlərini əsaslandırırlar. Elə bir az keçmişdi ki, növbəti matros xəbər verdi ki, kəşfiyyata gedənlər artıq qayıdıblar. Gələnlərin içərisində yalnız Odovaldo qardaşlarını görmək olurdu. Bəli, onları dinləmək lap yerinə düşərdi. Lakin hava isti olduğundan bu qədər adamın bir kayutda söz mübadiləsi aparması içəridə olan hava şəraitini ağırlaşdırırdı. Kapitan dərhal içəridən

bosmanı və baş matrosları çıxartdı. Odovaldo qardaşları içəriyə girən kimi bir-birini ağzından vura-vura kor-təbii halda məlumatlar verməyə başladılar. Belə bir məlumat heç kimi qane edə bilməzdi. Məhz buna görə də kapitan ilk öncə leytenant Kamaçonu dinləməyi qərara aldı. O, irəli çıxaraq, özünü ciddi aparmaq üçün təmkinlə dedi:

- Möhtərəm sinyorlar, sahilə düşərgə salmaq üçün yaxşı bir sahə var. Oralarda bir nəfər də olsun aborigen görmədik. Ancaq hiss olunur ki, onlar haçansa, oralarda yaşayıblar. Yaxınlıqdakı meşədə çox güman ki, heyvanlar var. Biz geri qayıtdıq ki, bu şad xəbəri sizə verək. Leytenant Vasko isə San-Fransisko çayının yaxınlığında kəşfiyyat işləri aparmaq üçün şimala yollandı.

- Sinyor kapitan, gördünüz ki, oralarda aborigenlərdən heç kim yoxdur. – deyə bir günlük kefə görə hər şeyin üstündən xətt çəkməyə tələsən losman səbirsizliklə dilləndi.

- İcazəsiz yerdən dillənməyin. – deyə kapitan Markos gözlərini losmana ağardaraq ikrah hissi ilə dilləndi və tərəddüd etmədən sözü heyətin həkimi sayılan Xristofora verdi. O, dedi:

- Möhtərəm sinyoralar, mən çox gözəl başa düşürəm ki, nizam-intizamı pozmaq üçün biz hökmən kapitan Markosun göstərişlərinə canla-başla riayət etməliyik. Lakin mən bütün heyətin həkimi olduğum üçün öz fikrimi açıq-

aydın bildirməliyəm. Səyahət zamanı okeanda çox olduqlarına görə zəifləyənlər, xəstələnənlər və nəhayət psixi cəhətdən sarsılananlar var. Onların müalicəsinə güclü təsir göstərmək üçün biz hökmən sahilə düşərgə salmalıyıq. Unutmayın ki, səyahətdə dənizçilərdən çox başqa təbəqənin adamları da var. Bildiyiniz kimi onlar okean suyunun üstündə çox qala bilməzlər. Bir sözlə, onlar uzun müddətli səyahətdən sonra torpaq üzərində qısa müddətli istirahət etməlidirlər. Onlar istirahət etməsələr, onda uzun müddətli keçid, onların sağlamlıqlarına mənfi təsir göstərə bilər.

Xristofor öz çıxışını dayandıran kimi dərhal söz gəminin təchizat rəisi baş matros Qarsia Qomesə verildi. Söz verildiyinə görə o, içəridəkilərə baş əyib ehtiramla dedi:

- Möhtərəm sinyoralar, bildiyiniz kimi fırtına zamanı gəminin ərzaq ehtiyatı tamamilə məhv edilmişdir. Hazırda ərzaq ehtiyatımız sıfır həddinə gəlib çatıb. Bu xəbərdən sinyor kapitanın məlumatı var. Ət və mer-meyvə əldə etmək üçün biz sahilə çıxmalıyıq. Bundan əlavə biz burada çoxlu balıq tuta bilərik. Balıqdan sözsüz ki, Buenos-Ayres limanına çatana kimi istifadə edə bilərik.

- Biz komandanı təzə ət və mer-meyvə ilə təmin etməsək, onda komandanın tərkibində sinqa xəstəliyinə tutulanaqlar olacaq. – deyər Ameriqo üzrxahlıqla əlavə etdi.

Odovaldo qardaşları yavaş-yavaş başa düşməyə başladılar ki, buradakı söhbət nədən gedir. Vəcdə gələn qardaşlardan böyüyünün gözləri kəlləsinə çıxdı. Karlos isə əsəbdən dişlərini qıcıyıb kapitana ikrah hissi ilə nəzər salmağa başladı. Sanki kapitan Odovaldo qardaşlarını hər bir şeydən məhrum edib. Kamaço öz növbəsini gözləmək üçün özündə səbr tapsa da, kiçik qardaş səbirsizliyini bir daha nümayiş etdirərək, növbədən kənar söhbətə müdaxilə etdi. Karlos irəli yeriyərək hiddətlə kapitana dedi:

- Sinyor, bu dəhşətli xəbərləri mən eşitdikdə, sakitcə kənarda dayanıb söhbətin ardına qulaq asa bilməzdim. Siz istəyirsiniz ki, biz sahildən 100 metr aralı olduğu halda torpağın üstündə istirahət etməyəək? Başa düşə bilmirəm, nəyə görə belə bir müəmmalı qərar verilib? Bunun üçün əsas varsa, söyləyin. Şəxsən mən səbəbini bilmək istəyirəm?

- Xahiş edirəm, araya çaxnaşma salmayın! – deyə kapitan bezmiş halda xəbərdarlıq etdi. – İmkan verin, hərə öz fikrini söyləsin, ondan sonra biz sizə səbəbini izah edərik.

- Mən sadəcə olaraq, bunu bildirmək istəyirəm ki, Buenos-Ayresə yola düşməzdən əvvəl, biz trumlarda su ehtiyatı təşkil etməliyik. – deyə Migel öz növbəsini gözləyəndən sonra təmkinlə sözə başladı. – Bunu Qarsia

xəbər verməli idi, deyəsən onun yadından çıxıb. Komandaya istirahət verilmədən biz yola düşə bilmərik. Bundan əlavə, gəminin adı çəkilən hissələri təmir edilən zaman komandanın başqa üzvləri istər-istəməz sahilə qalıb gözləməli olacaqlar. Ancaq leytenant Vaskonun dəstəsi kəşfiyyatdan qayıtmamış, biz bu haqda heç bir qərar çıxara bilmərik.

- Sinyor kapitan, ümumiyyətlə siz burada neçə gün qalmağı planlaşdırırsınız? – deyə növbəsini gözləyən losman həmsöhbətinin üzünə sualedici bir nəzər saldı.

- Sabah yox, o birisi gün yola düşmək qərarındayıq. – deyə kapitan bir balaca tərəddüd edəndən sonra qətiyyətlə dilləndi.

- Onda belə çıxır ki, biz burada cəmi bir gün qalmalıyıq? – deyə losman başını dik tutaraq, ədəb-ərkanla vaxtı dəqiqləşdirdi. – Əgər, biz burada bir gün qalacaayıqsa, onda onu heç cürə istirahət adlandırmaq olmaz. Ona görə ki, bu bir gün ərzində komandanın bir qismi gəminin təmiri, o biri qismi ərzaq ehtiyatı əldə etmək üçün ov ilə məşğul olacaq, daha bir qismi isə balıq tutmaq və su doldurmaqla məşğul olacaqlar. Belə çıxır ki, komandanın bütün heyəti istirahətlə yox, bu və ya digər işlə məşğul olacaqlar.

- Sahildə bir gün qalmaqla heç kim yorğunluğunu ala bilməz. – deyə Xristofor öz həkim mövqeyini bildirdi.

- Elə mən də onu demək istəyirəm ki, bir gün burada qalmaq heç kimə sərf etməz. – deyə losman da fikrini nəhayət açıqladı.

- Deməli, belə çıxır ki, biz 67 kün okeanda ölüm-dirim mübarizəsi aparmışıq ki, gəlib sahilə bir gün istirahət edərkən? – deyə hirsdən boğulan Kamaço qətiyyətlə öz etirazını bildirdi və çıxış etmək imkanını əldən verməmək üçün narazı halda sözünə davam etdi. – Bu sözü kimə desəniz, bizə gülər. Komandanın əksəriyyətinin başı okean keçindən sonra dumanlıdır. Özlərinə gəlmək üçün onlar ölüsü, burada beş-altı gün qalıb yaxşıca istirahət etməmişdirlər. Sinyor kapitan, bu qərarı çıxarmazdan əvvəl, siz kərək əvvəlcədən bizimlə məsləhətləşəydiniz. Necə olsa da, siz bu ekspedisiyada tək iştirak etmirsiniz.

- Mən hələlik heç bir qərar çıxarmamışam, – deyə kapitan bu zərbəni öz üzərindən götürmək üçün səbirsizliklə təkzib verməli oldu. – onsuz da qərar çıxarmazdan əvvəl mən sizin fikrinizi öyrənməliyəm.

- Sinyor kapitan, əgər mənim mövqeyimi bilmək istəyirsinizsə, bu sizin ürəyinizdən olmayacaqdır. – deyə öz tikanlı sözlərilə hamından seçilən Karlos yenə də kobud çıxışına başladı. – Qardaşım demişkən, mən 67 gün okeanda ölüm-dirim mübarizəsi aparmışam ki, qarşımda olan torpaqda cəmisi bir gün istirahət edim. Mən özümə

tam gəlməmiş yolumu davam etirdə bilmərəm. Eləcə də mənim əsgərlərim. Sinyor kapitan, unutmayın ki, biz oynamağa yox, bir çoxlarının məğlubedilməz hesab etdiyi düşmənlə döyüşməyə gedirik. Bunun üçün isə hökmən bizim sağlamlığımız və gümrah olmağımız lazımdır. Buna görə yalnız və yalnız siz cavabdehlik daşıyırsınız. İndidən sizə bildirirəm ki, işdir, əgər bizə sərf etməyən bir qərar çıxarsanız, nə mənim, nə də ki, qardaşımın əsgərləri həmin qərarı heç bir vaxt yerinə yetirməyəcəklər.

- Bu həqiqətən elədir. – deyə Kamaço kapitana tərs bir nəzər salaraq qürurla əlavə etdi.

Kapitan Markos bir çoxlarına nisbətən səbrlidir. Hər bir adamı məmnuniyyətlə dinləyən bir adam idi. Lakin Odovaldo qardaşlarının kobud, nəzakətsiz və etikadan kənar olan çıxışlarına qulaq asanda kapitanın səbr kasası qısa müddət ərzində dolur və onların çıxışlarına qulaq asmadan yan keçmək istəyirdi. Kapitan artıq səyahət zamanı onların xasiyyətlərinə bələd olmuşdu. Odovaldo qardaşlarına cavabı vaxtında vermək lazım idi. Yoxsa, onlar özlərini bütün ekspedisiyanın sahibləri kimi hiss edə bilirlər. Markos gəminin və bütün komandanın rəisi kimi hökmən onların cavablarını verməli və özünün kim olduğunu erköyün qardaşlara bildirməli idi. Kamaço böyük olduğuna görə kapitan üzünü ona tutaraq təmkinlə dedi:

- Sinyor Kamaço, mən bir daha izah edirəm ki, hələ heç bir qərar çıxarılmayıb. Əgər həтта elədirsə, onda heç kimin burada özbaşınalıq etməyə ixtiyarı yoxdur. Qərarda necə olacaqsə, biz də o qədər Braziliya sahillərində dincələcəyik. Kim ki, qərardan kənar çıxacaqsə, onda həmin adam şəxsən mənim tərəfimdən həbs ediləcək. Hamı bilir ki, bir rəis kimi mənim buna bütün səlahiyyətlərim çatır.

Odovaldo qardaşları kapitan tərəfindən belə bir sərt və kəskin cavab gözləmədilər. Kapitan şəxsən bu xəbərdarlığı Kamaçoya ünvanlandırısa da, birinci olaraq, buna Karlos reaksiya verməli oldu.

- Sinyor kapitan, unutmayın ki, biz kimik? – deyə vəcdə gəlmiş Karlos hüznə dilləndi və kapitanın lap yaxınlığına gələrək, həmin tərzdə sözünə davam etdi. - Sizin əlinizdə heç bir fəvqəladə səlahiyyət yoxdur. Siz ancaq açıq okeanda komandanlıq edə bilərsiniz. Hamı bilir ki, ümumi komandanlıq, təleyindən xəbərimiz olmayan mənim əməimin əlində idi və o, öz səlahiyyətlərini heç kimə təhvil verməyibdir. Məhz bu səbəbə görə siz heç cürə bizə əmr edə bilməzsiniz.

- Sinyor kapitan, həqiqətən də mənim əməim səlahiyyətlərini heç kimə təhvil verməmişdir. – deyə hirsini kapitanın üzərinə tökən Kamaço bu cümləni xüsusilə vurquladı.

Odovaldo qardaşları ilə kapitanın arasında vəziyyət

gərgin idi və getdikcə genişlənə bilərdi. Hər iki qardaş nəzarətdən çıxanda onları saxlamaq qeyri-mümkün olurdu. Bunu bir çoxları yaxşı bilirdi. Onların qeyri-etik hərəkətlərinin qarşısı alınmasa, komanda arasında olan nizam-intizam hökmən dağılmalı idi. Migel gəminin vitse-kapitanı olduğuna görə öz sözünü onlara deməli və səlahiyyətini nəyə çatdığını hamıya bildirməli idi. Odovaldo qardaşları özlərini elə aparırdılar ki, sanki Migel bu gəmidə heç nə idi. Onu heç adam yerinə qoymurdular. Lakin buna baxmayaraq, belə bir ağır vəziyyətdə o, gəminin kapitanına arxa durmalıydı.

- Möhtərəm sinyorlar, gəlin burada xaos yaratmayaq, – deyər Migel yalnız Odovaldo qardaşlarına deyil, bütün içəridəkilərə müraciət etdi. – gəmidəki nizam-intizamın qorunub saxlanmağı yalnız bizlərdən asılıdır. Sırası matros və ya əsgər bizlərə baxıb nümunə götürür. Ona görə sizlərdən xahiş odur ki, gəmidə olan möhkəm nizam-intizamı pozmayaq. Düzdür, bütün ekspedisiyanın rəisi, hələlik taleyi bizə məlum olmayan hörmətli kapitan Xuan Odovaldo de Kamaço idi. Bunu hamı çox yaxşı bilir. Ancaq iş ondadır ki, ekspedisiyanın hər iki gəmisi bir-birindən ayrı düşüb və biz də hazırda bu gəmidə yerləşirik. Kapitan Markos “Destino” gəmisinin başçısı olduğu üçün biz hamımız sözsüz ki, ona tabe olmalıyıq. Mən çox gözəl başa

düşürəm, bu qanun kimlərə xoş gəlmir? Lakin biz hamımız istəsək də, istəməsək də hələlik kapitan Markosa tabe olmalıyıq.

Migel bu sözləri elə bir tərzdə söylədi ki, demək olar heç kimin kefinə soğan doğramadı. Sözsüz ki, bu sözlər birbaşa Odovaldo qardaşlarının ünvanlarına söylənilmişdi. Məhz buna görə də bu sözlər hər iki qardaşa təsir etməyə bilməzdi. Lakin coşmaq üçün güclü bir bəhanə lazım idi. Bu bəhanəni isə hələlik onlar əldə edə bilmirdilər.

Elə bu dəmdə kapitana xəbər verdilər ki, leytenant Vasko kəşfiyyatdan qayıdır və gəmiyə yaxınlaşmaq üzrədir. Bəli, ondan alınacaq məlumat bütün komandanlıq üçün hava-su kimi lazım idi. Ona görə ki, o, San-Fransisku çayının mənsəbini gedib yoxlamışdır.

XXV fəsil. Sahildə yoxa çıxan dəstə ilə bağlı narahatçılıq

Artıq axşam saat 8 olsa da, kayutda çox oturmaq mümkün deyildi. İçəridə hava sıxlığı hamını mənəvi

cəhətdən sarsıtmış və yorğun hala salmışdı. Bir sözlə, içəridə rahat nəfəs almaq mümkün deyildi. Odur ki, Odovaldo qardaşları təkid etdilər ki, içəridə oturmaq üçün yağıncağı göyərtədə keçirsinlər. Kapitan istəmirdi ki, yığıncaqdakı söz-söhbətləri komandanın sırası üzvləri eşitsin. Çünki bu onların nizam-intizamına mənfi təsir göstərə bilərdi. Lakin içəridəkilərdən bir neçə nəfər də iki qardaşın təkidinə qoşuldular. Məcburiyyət qarşısında qalan kapitan etiraz etmədən razılığını bildirdi. Yığıncağı keçirənlər buşpritin ağzında toplaşdılar. Vasko qayıqda tək idi.

Leytenant idarə həyətinin yanına gələn kimi kapitan ondan uşaqların harada olduğunu soruşdu. O, da bildirdi ki, uşaqlar müvəqqəti olaraq, sahildə qalıblar. Leytenant başa düşdü ki, hamı onun məruzəsini dinləmək istəyir. O, da vaxt itirmədən ehtiramla sözə başladı:

- Möhtərəm sinyoralar, düz yarım liq şimalda iri bir çay okeana tökülür. Həmin çayın mənsəbinin ağzında bir-birinə yaxın iki hindu kəndi var. Həmin kəndlərin əhalisinin əksəriyyəti kişilərdən ibarətdir. Deyəsən, onlar tez-tez təcavüzə məruz qalırlar. Çayın mənsəbindən buraya kimi biz yerli hindularla bir daha rastlaşmadıq. Ancaq onu da deyim ki, biz yalnız sahil zolağını yoxladıq.

- Gördünüz, bizə yaxın olan sahildə aborigenlər yoxdur.

– deyə Karlos həyasızlıq edərək hamıdan əvvəl dilləndi.

Lakin buna baxmayaraq, kapitan Karlosun sözünə heç bir əhəmiyyət vermədi. O, üzünü leytenanta tərəf tutub ciddi halda dedi:

- Sinyor, təcrübəli bir döyüşçü və köhnə konkistador kimi deyə bilərsinizmi, sahilə çıxmaq bizim üçün təhlükəlidir, ya yox?

- Sinyor kapitan, mənim fikrimi bilmək istəyirsinizsə, sizə izah edə bilərəm. – deyə leytenant ətrafdakılara ötəri nəzər salaraq ehtiramla dilləndi. – Bizim gəminin komandasını əsasən təcrübəli döyüşçülər təşkil edir. Həmin qüvvə ilə sahilə çıxmaq heç də təhlükəli deyil. Belə olan halda biz yox, hindular bizdən ehtiyat etməlidirlər. Ancaq salınacaq düşərgənin gözətçiləri hər şeydə ayıq olmalıdırlar.

- Yaxşı, komanda sahilə çıxa bilər. – deyə kapitan Markos başını həvəslə tərpədən, təqdiredici tərzdə dilləndi.

Hava qaralmaq üzrə olduğu üçün gəmidəkilər sahilə çıxmağa tələsdilər. Bütün vaxtdan səmərəli istifadə etmək lazım idi. Kapitan öz razılığını bildirməklə, bircə şeyi içəridəkilərə izah etmədi ki, ekspedisiya iştirakçıları sahilə neçə gün qalacaqlar. Demək olar ki, vacib məsələ həll olunmamış qalırdı. Atlantik okeanın bu keçidi zamanı ekspedisiya iştirakçıları həddindən çox vaxt itirmişdilər.

Kapitan bircə onu istəyirdi ki, nəyin bahasına olursa-olsun, Buenos-Ayresə tez çatsın və istirahət günlərini yalnız həmin limanda keçirsin. Əgər “Vanquardia” fırtınadan salamat çıxıbsa, onda “Destino”nun heyəti həmin gəmi ilə burada yox, yalnız Buenos-Ayres limanında rastlaşa bilərdi. Deməli, heyət burada az qalmalıdır ki, əsas vaxtını Buenos-Ayresə keçirsin.

Gəminin hər iki qayığı intensiv surətdə gəmi ilə sahil arasında işləyirdi. Sahilə birinci Odovaldo qardaşlarının əsgərləri çıxdılar. Halbuki belə halda cəngavərlər və keçmiş konkistadorlar birinci olurdular. Odovaldo qardaşları özlərinin diribaş olduqlarını bir daha sübut etdilər.

Gəminin təmir işləri ilə məşğul olacaq adamlar, sahilə düşərgə salınan kimi birinci olaraq, dincəlməyə başlayacaqlar. Yəni, onlar nə ov, nə də gəzinti ilə məşğul olacaqlar. Ertəsi günü onlar gəminin təmir işlərinə başlayacaq və səyahət üçün gəmini hazır vəziyyətə salacaqlar. Bütün işlər bir gün müddətinə görülməli idi. Belə hesab olunurdu ki, guya dənizçilər sahil qırağına dincəlməyə çıxıblar. Halbuki onlar həmin günü müəyyən sahələrdə işlə məşğul olmalı idi. Buna dənizçisayağı istirahət deyilirdi.

Düşərgə hazır olandan sonra gəmi heyəti demək olar ki, öz arzusuna çatdı. Gecə saat 10-a yaxın onlar keşikçiləri düzüb istirahət etməyə başladılar. Həddindən artıq bərk

yorğun olanlar həmin dəqiqə yuxuya qərq oldular. Onların söhbət etməyə halları qalmamışdı.

Səhər tezdən təmir ilə məşğul olacaq matrosları şturman Ameriqo gəmiyə apardı. Ovu Odovaldo qardaşları öz üzərinə götürərək, düşərgəni tərk edib meşəyə yollandılar. Balığın tutulması ilə gəminin təchizat rəisi Qarsia məşğul olmalı idi. Demək olar ki, heyətin səksən faizi bu və ya digər işlərlə məşğul olmalı idi. Komandanlığın əksəriyyəqi düşərgədə qalmağı üstün tutdu. Hava işıqlı olsa da, heyətin təhlükəsizliyi əldən verilməməli idi. Düşərgəni əvvəlki kimi dairəvi şəkildə keşikçilər qoruyurdu.

Migeldə ətraf mənzərəni seyr etmək üçün böyük həvəs yaranmışdı. Ancaq o, kapitandan ayrılmaq istəmirdi. Kapitandan əlavə onun babası və sevimli müəllimi burada idi. Burada qalmaq üçün özünə təsəlli verən Migel, ətrafı gəzməkdənsə babasının yanında qalıb onun maraqlı söhbətlərinə qulaq asmağı üstün tuturdu. O, iri bir gəminin vitse-kapitanı kimi öz yaddaşını genişləndirmək istəyirdi. Həm də gəzintiye günorta yeməyindən dörd-beş saat sonra da çıxmaq olardı. O vaxta kimi Odovaldo qardaşları öz əsgərləri ilə ovdan qayıtmalı idilər. Kapitan Markos qəti olaraq, Odovaldo qardaşlarına tapşırırmışdı ki, düşərgədən çox da uzaqlaşmasınlar. Meşənin harada qurtarması ilə maraqlanmasınlar. Ümimiyyətlə, isə San-Fransisku çayı

ərəzisinə ayaq basmamalıydılar. İşdir, əgər ov vaxtı hər hansı bir hindu ilə rastlaşsalar, silahlı münaqişədən boyun qaçıрмаq tövsiyyə olunmuşdur. Bir sözlə, təlimata əsasən, Odovaldo qardaşları düşərgədən qərb və cənub isqiqamətində ov ilə məşğul olmalı idilər.

Düşərgədə qalanları hazırda “Vanquardia”nın taleyi maraqlandırır. Görəsən, fırtına zamanı gəminin başına hansı müsibətlər gəlmişdir. Elə buraya toplaşanların hamısını bu sual maraqlandırır. İlk növbədə qoca səyyah bu haqda söz açmağa özündə qeyrət tapdı. O, barmaqlarını sinəsinin qarşısında şaqqıldadaraq ehtiramla dedi:

- Möhtərəm sinyorlar, bir neçə gün bundan əvvəl okeanda baş verən amansız fırtına zamanı biz flaqman gəmisi “Vanquardia”dan aralı düşdük. Biz sağ və salamat gəlib Braziliya sahillərinə çıxmışıq, “Vanquardia”nın isə aqibəti bizə məlum deyil. Onların aqibəti barəsində üç fərziyyə yürütmək olar; birincisi, fırtına zamanı gəmi təbiətin təzyiqinə tab gətirməyib okeanın dibinə qər qolub, ikincisi, gəminin idarəetmə sistemi darmadağın olub, kor-təbii səyahət zamanı materikin sahillərində qəzaya uğrayaraq, komandanın müəyyən bir hissəsi həlak olub və üçüncüsü, gəmi fırtınadan sağ-salamat çıxıb Buenos-Ayres limanına doğru hərəkət edir. Allah elə eləsin ki, üçüncü fərziyyə doğru çıxsın. Qalır bizim qarşımızda duran məsələ.

Belə bir vəziyyətdə biz nə etməliyik? Bu məsələ ilə bağlı hərə öz fikrini bildirə bilər.

Demək olar ki, hər şey tərsinə oldu. Buraya toplaşanlar ilk növbədə təcrübəli və bacarıqlı dənizçi kimi qoca səyyahın fikrini bilmək istəyirdilər. O, isə əksinə, birinci ətrafında olanların fikrini bilmək istədi. Gəminin kapitanı kimi məcburiyyət qarşısında qalan Markos birinci olaraq, öz fikrini bildirməyi qərara aldı. O, dedi:

- Biz fırtınadan təzə çıxdığımıza görə və Braziliya sahillərinə yenidən çatdığımıza görə hələlik, mən bu haqda bir söz deməyə çətinlik çəkirəm. Ancaq onu bildirmək istəyirəm ki, bizim rastlaşdığımız fırtına ən ağır fırtınalardan biri sayılır və belə bir fırtınadan sağ-salamat çıxmaq çox müşkül bir işdir.

Kapitan Markos elə danışdı ki, guya okeanda bir-iki dəfə fırtınaya düşübdür. Hamı da bilməsə, bir neçə nəfərin bundan xəbəri vardı. Sadəcə olaraq, o, bu sözləri söyləməklə fikrini bildirməkdən boyun qaçırırdı. Vəziyyəti belə görən Migel söz alaraq təmkinlə dedi:

- Möhtərəm sinyorlar, mənə elə gəlir, bu haqda fikir söyləmək hələlik tezdir. Biz Braziliya sahillərinə yenidən alışıq. Lakin dəqiq bilinmir, biz bu sahilə “Vanquardia”dan tez və ya gec çatmışıq. Onu bilirəm ki, əvvəlcədən danışdığımıza görə, okean keçidi zamanı gəmilər bir-

birindən aralı düşsələr, onda Buenos-Ayres limanında bir müddət gözləyib, orada bir-birimizlə görüşməliyik. Deməli, “Vanquardia”nın həmin fırtınadan salamat çıxıb-çıxmadığını, biz yalnız Buenos-Ayres limanında öyrənə bilərik.

- Migel düz deyir, “Vanquardia”nın salamat qalıb-qalmadığını biz Buenos-Ayresdə müəyyən edə bilərik. – deyə coqrafiyaşünas səbirsizliklə dilləndi.

Kapitan başa düşdü ki, buradakı söhbət öz məcrasını tapmaq üzrədir, “Vanquardia”nın salamat qalıb-qalmadığı buradakıların hamısını maraqlandırır. Məhz buna görə də kapitan bir daha ərlə sözə başladı. O dedi:

- Möhtərəm sinyorlar, Migelin söylədiyi sözlər əsl faktdır. “Vanquardia”nın taleyi bizə yalnız Buenos-Ayresdə məlum olacaq. Mən ona görə hamıya izah edirdim ki, biz Braziliya sahillərində artıq vaxt itirmədən Buenos-Ayresə yolənməliyiq. Mən başa düşə bilmirəm, bizi hazırda istirahət maraqlandırır, yoxsa ekspedisiyanın o biri üzvlərinin taleyi?

- Sinyor kapitan, siz elə danışırırsınız ki, guya silah-daşlarımızın taleyi bizi maraqlandırımır. – deyə leytenant Vasko öz narazılığını bildirdi.

Hamı kapitanın söylədiyi bu sözlərdən sonra təəccübdən vəcdə gələrək, yerlərindəcə donub qaldılar. Elə çıxırdı ki, kapitan onlara böhtan atır. Yaxşıdır ki, Odovaldo qardaşları

burada yox idi. Yoxsa, həmin sözlərdən sonra burada ara elə qızışacaqdı ki, Markosu özlərinin bir nömrəli düşməni adlandıracaqdılar. Çoxları kapitanın həmin ifadələrinə görə öz narazılıqlarını bildirərdi. Lakin hiss olundu ki, kapitan o cür söyləmək istəmirdi. Qoca səyyah üzünü kapitana tutub ciddi halda dedi:

- Bizim hamımız ekspedisiyanın bütün iştirakçılarna görə narahatıq. Bunun üçün artıq şərhə ehtiyac yoxdur. Sizin bu barədə konkret təklifləriniz varsa, verin?

- Bir çoxları tələb edir ki, altmış yeddi günlük okean keçidindən sonra, biz burada beş-altı gün qalıb istirahət etməliyik. – deyə kapitan sarsılmaış kimi dilləndi. - Mən, onların hamısını çox yaxşı başa düşürəm. Guya ki, bu keçid zamanı mən yorulmamışam; guya mən hamı kimi istirahət etmək istəmirəm. Lakin əsas işləri görməmiş, bizim heç birimiz istirahət haqqında düşünməməliyik. Təklif edirəm ki, ertəsi günü buranı tərk edib Buenos-Ayresə yollanaq. Orada həm gəmini təmir edərik, həm də ki, “Vanquardia”nın gəlişini gözləyərək. Doğrudan da bizdə belə bir danışiq olub ki, əgər okean keçidi zamanı bir-birimizi itirsək, görüş yerimiz Buenos-Ayres limanı olmalıdır. Elə istirahətimizi də orada edərik.

- Sinyor kapitan, nəyə görə axı, bu tezliklə yola düşəcəyik? – deyə hirsini içərinə boğan losman müəmmalı

tərzdə soruşdu.

- Ona görə ki, hər günün öz hökmü var. – deyə kapitan hiddətlənərək, qeyri-müəyyən tərzdə dilləndi və son nəticədə özünü ələ alaraq, ehtiramla sözünə əlavə etdi. – Turalım ki, biz beş-altı gün burada qaldıq, ondan sonra isə Buenos-Ayresə yollandıq. Bəlkə “Vanquardia” Braziliyi sahillərində dayanmadan birbaşa Buenos-Ayresə yollanıb və həmin beş-altı günü limanda dayanaraq bizim yolumuzu gözləyəcək. Biz həmin müddət ərzində gedib Buenos-Ayresə çıxmasaq, onda kapitan Xuangil elə biləcəklər ki, biz fırtına zamanı həlak olmuşuq. İndi buna nə deyə bilərsiniz?

- Mən kapitan Markosla tamamilə razıyam. – deyə Migel təqdirəedici tərzdə dillənərək, kapitanın sözlərilə razılaşdığını bildirdi.

- Tamamilə düzdür, – deyə leytenant Vasko da təqdirəedici tərzdə başını tərpədən, kapitanla razılaşdığını bildirdi. – biz burada bir gün də olsun belə, artıq vaxt itirə bilmərik. Elə günü sabah Braziliyi sahillərini tərk edib Buenos-Ayresə yola düşməliyik.

Buraya yığışanların demək olar ki, hamısı kapitanın təklifinə tərəfdar çıxdılar. Təkcə Uqodan başqa, ancaq o, bu təklifə öz etirazını da bildirmədi. Kapitan Markos hamının fikrini öyrəndikdən sonra tamamilə rahat nəfəs almağa başladı. Qalırdı Odovaldo qardaşları, onları da razı salmaq

mümkün idi. Necə olsa da, əksəriyyət kapitanın göstərişlərinə əməl edirdi.

Təyin olunan vaxta görə, ova çıxanlar günorta yeməyinə bir saat qalmış ovdan qayıtmalı idilər. Lakin onlar həmin vaxta qədər gəlib çıxmamışdılar. Gəminin koku Xulio Mendes hər ehtimala qarşı düşərgədəkilərə okean sahilindən tutulmuş balıqlardan bozbaş bişirdi. Matroslar elə sahilin ağzındaca balıq tutub koka təhvil verirdilər.

Odovaldo qardaşlarının dəstələri, hətta günorta yeməyindən sonra da gəlib çıxmadılar. Onların gəlib çıxmaması düşərgədə olan komandanlığı bərk narahat etməyə başladı. Artıq iki saat idi ki, onlar gecikirdilər. Kapitan onların başına nə isə xoşagəlməz bir hadisə gəldiyini zənn etdi. O, boş-boşuna oturmaq lazım deyildi. Vəziyyətdən çıxmaq üçün nəsə bir tədbir görmək lazım idi. Kapitan vəziyyətin yaxşı olduğunu dərk edərək leytenant Vasko ilə Migeli yanına dəvət edib həyəcanla dedi:

- Mənə elə gəlir ki, ova yollanan uşaqların başına nə isə bir hadisə gəlib. Belə qərara gəlmişəm ki, onların axtarışı üçün bir dəstə göndərim.

- Elədirsə, mən öz dəstəm ilə onların axtarışı ilə məşğul ola bilərəm. – deyə leytenant tərəddüd etmədən canfəşanlıqla dilləndi. – Axşama kimi mən onları tapıb düşərgəyə qayıda bilərəm.

- Əgər elədirsə, mən də sizinlə axtarışa yollancam. – deyə fürsəti əldən vermək istəməyən Migel səbirsizliklə leytenanta müraciət etdi. – Necə olsa da, mənim döyüş əməliyyatlarında böyük təcrübəm var. – Sonra üzünü kapitana tutub ehtiramla sözünə davam etdi. – Bilirəm ki, belə bir xeyirxah iş üçün kapitan mənə heç bir etiraz etməz.

- Nə deyirəm ki, əgər sən də getmək istəyirsənsə, get. – deyə kapitan bir balaca tərəddüd edəndən sonra Migelə razılığını bildirdi. – Hər şeydə ayıq olun.

- Birinci dəfə deyil ki. – deyə kapitanın sözünü yarımçıq qoyan leytenant istehza ilə dilləndi.

- Özünüzdən müğayət olun, hindulardan hər şey gözləmək olar. – deyə kapitan narahat halda dilləndi. - Çalışın onlarla silahlı münaqişə yaratmayın. Mən sizin hamınızı Araukan ölkəsinə sağ-salamat çatdırmaq istəyirəm.

XXVI fəsil. İspanların gəlişindən narazı olan yerli hindular hücumə keçirlər

Beləliklə, kapitanın razılığını alan Migel leytenant Vaskonun başçılıq etdiyi köhnə konkistadorlar dəstəsilə

ova yollanmış əsgərlərin axtarışı üçün düşərgəni tərk etmək istədi. Lakin son nəticədə kapitan onu saxlayıb başqa bir dəstə ilə axtarışa göndərəcəyini bildirdi. Kimsə kapitana bildirmişdi ki, bu əməliyyat uğurlu keçsin deyə, axtarışa bir yox, iki dəstə getsin. Əməliyyat ərazisinə düşən yer həddindən artıq iri idi. Kapitan da həmin fikir ilə tam razılaşmışdı. Vaskonu qərb istiqamətində axtarışa göndərdi. Sonra Migelə təklif etdi ki, beş-altı nəfər cəngavərlərdən ibarət bir dəstə yaradıb cənub, cənub-qərb istiqamətində axtarışa yollansın. Migel elə də etdi. O, cəngavərlərdən Xose Mendosu, Armando Qomesi, Enrike Nunyosu, arbalyotçu Luis İsidoronu, dostları Sebastyan Solinosu və Osvaldo Xuaresi götürüb deyilən istiqamətdə axtarışa yollandı. Dəstə verilən əməliyyatı axşama kimi yerinə yetirib düşərgəyə qayıtmalı idi.

Migelin yaratdığı dəstə döyüş təcrübəsinə görə leytenant Vaskonun dəstəsindən çox üstün idi. Necə olsa da, həmin dəstə döyüşlərdə cəngavər titulu almış təcrübəli və qorxmaz döyüşçülərdən ibarət idi. Migel onlardan yalnız ikisini yaxşı tanıyırdı. Qalan dörd cəngavərləri dostlarının təqdimatlarına əsasən öz dəstəsinə götürmüşdü. Lakin az-çox o, Enrike Nunyosla tanış idi (o həmin cəngavər idi ki, Lepanto döyüşündə türklərə qarşı döyüşmüşdür). Bu dəstənin heyətinə heç bir söz ola bilməzdi. Günortadan iki

saat keçdiyinə baxmayaraq, bugünkü hava hələ də öz istiliyini itirməmişdi. Hava həddindən artıq isti idi. Axtarış zonası yüksəkliklərdə olduğu üçün heyətin heç bir üzvü dəmir geyim geyməmişdi. Cəngavərlər o vaxtkı qayda ilə silahlanmışdılar. Migel özü də pis silahlanmamışdı. O, bu yürüşə özü ilə iki tapança, qılınc, xəncər, kaman və ox götürmüşdü. Cavan zadəgan həmişə belə yürüşlərə ciddi əhəmiyyət verirdi.

Düşərgədən bir az aralandıqdan sonra Migelgil qalın bir meşəyə daxil oldular. Ağacların cürbəcür növdə olması, ondan xəbər verirdi ki, bu meşə qarışıq meşədir və bütün ətrafda heyvanların qışqırığı çox eşidilirdi. Ancaq Migelgil meşənin içərilərinə doğru getdikcə heyvanların səsi demək olar ki, get-gedə uzaqlaşdı. İnsan gəlişi ilə heyvanlar çalışdı həmin ərazini tərk etsin. İndi Migelgili ən çox heyvanların yox, insanların səsi maraqlandırırırdı.

O, Odovaldo qardaşlarını və onların əsgərlərini çox yaxşı tanıyırdı. Onlar harada olurlarsa-qoy olsunlar, həmişə qaragüruh salırdılar. Onlar üçün qərib ölkə, düşmənin ərazisi termini yox idi. Hara gedirlərsə-getsinlər, özlərini həmişə həyasızcasına aparırdılar. Əgər bu meşədə və ya bu ərazidə hindularla rastlaşıblarsa, onların səsləri indi bütün ətrafı bürümüşdü. Deməli, onlar bu yaxınlıqda yox idilər. Həm də Migelgil yenicə, meşəyə daxil olmuş və burada çox yol qət

etməmişdilər.

Lap qabaqda Armando gedirdi. Bu dəstənin başqa üzvlərinə nisbətən, onun meşə keçidində böyük təcrübəsi vardı. Bir növ o, burada həm də bələdçilik funksiyasını yerinə yetirirdi. İkinci isə arbalyotçu-cəngavər Luis gedirdi. Düşmən qarşından hücumə keçmək istəyəndə, o, arbalyotu ilə həmin hədəfi dəf etməli idi.

Armando Niderland müharibəsində doqquz il döyüşüb-dür. Xüsusən də Niderlandın Flandriya və Ego əyalətlərinin qalın meşələrində “meşə gyözlərinə” qarşı. Həmin əyalətlərdə ispan əsgərləri tez-tez “meşə gyöz”lərinin hücumlarına məruz qalaraq, çoxlu itki verirdilər. Əməliyyatların ağırlığına baxmayaraq Armando həmin döyüşlərdən sağ-salamat çıxmışdır. Düzdür, həmin müharibədə o, dörd dəfə yaralanmışdır. Ən axırınıcı dəfə bir il bundan əvvəl Utrexdə onun kürəyinə balta zərbəsi endirilmiş və o, həddindən artıq ağır yaralanmışdı. Demək olar ki, cəngavər həmin döyüşdə təsadüfən sağ qalmışdır.

Armando o qədər də hündür olmayan, ortabədənli, iri qamətli çevik bir adam idi. İyirmi yeddi yaşlı cəngavərin uzunsov sifəti, qısa qara qıvrım saçları, iri burnu, balaca gözləri, qalın qaşları vardı. Üzünü qalın saqqal örtmüşdü. Ağzı nə yekə, nə balaca, dodaqları isə qalın idi. Soyuq baxışlarından və qaradiməzliyi bu adamın gülüb-danışan

olmadığını müəyyən etmək olardı. Kürəyinə balta zərbəsi endiriləndən sonra onun sol qolu demək olar ki, iflic vəziyyətinə düşmüş və o, döyüşlərdə yalnız sağ əlindən istifadə edirdi. Lakin buna baxmayaraq, o, həmişə döyüşə gedəndə qılıncından başqa xəncər də götürürdü. Armando cəngavər idi və cəngavər kimi də silahlanmalı idi.

Bu meşədə cığırın sayı çox idi. İspanlar hiss etdilər ki, yerli hindular bu cığırlardan çox istifadə edirlər. Buradakı cığırın irili-xırdalığı ilə seçilirdi. Armando geniş cığırlardan birini seçib, məhz həmin cığırdan istifadə etməyi qərara alır. O, çox yaxşı bilirdi ki, həmin cığır dəstəni lazımı yerə aparıb çıxaracaq. Görünür, hindular həmin cığırdan müntəzəm istifadə edirdilər. Ona görə ki, həmin cığırın üstündəki bütün iri kolluqlar ya əl ilə sındırılmış, ya da ki, iti kəsici bir alətlə kəsilmişdi.

Migelgil cığır ilə cərgəylə irəliləyirdilər. Keçid zamanı onların heç birisi dinib danışmırdı. Onlar elə hərəkət edirdilər ki, ətrafa səs-küy yayılmasın.

Beləliklə, onlar cənub - cənub-qərb istiqamətilə yarım liqdən artıq hərəkət edib yorğunluqlarını almaq üçün, yerdən cüzi hündürlüyü olan kiçicik bir təpənin üstündə oturub, beş-on dəqiqə istirahət etməyə başladılar. Keçid zamanı onlar gah hündürlüyə qalxır, gah da ki, aşağı enirdilər. Bir sözlə, bu meşə çoxlu dərə-təpələrdən ibarət

idi. Məhz buna görə də dəstə bu keçid zamanı tez yorulmuşdu. həm də bu keçidə başlamazdan əvvəl onlar altmış yeddi gün okeanın üstündə hərəkətsiz qalmışdılar.

Enrike hamıdan yaşlı olduğu üçün dərhal ot örtüyü olan yerə uzandı. Qalanları isə Armandodan başqa dövrə vuraraq, yerdə oturdular. Heç kim buradakı sükutu pozub danışmaq istəmirdi, daha doğrusu, danışmaq üçün onlar söz tapa bilmirdilər. Lakin hamını bircə sual maraqlandırırıdı: görəsən Odovaldo qardaşları və onların əsgərləri haradadırlar? Necə olursa-olsun, onların axtarışı üçün düşərgədən iki dəstə göndərilmiş və bu dəstələrdən heç olmasa biri onları tapıb düşərgəyə qayıtmalı idi. Bu missiyanı yerinə yetirmək heç də çətin deyildi. Təkcə ova gedənlərin hamısı sağ-salamat olsunlar.

Buradakı cəngavərlərdən yalnız Enrike ilə Xose odlu silah götürməmişdilər. Bunun isə paradoksal səbəbi vardı. Enrikenun qırxa yaxın yaşı vardı və o, köhnə bir cəngavər kimi odlu silahdan boyun qaçırırdı. Xose ondan beş yaş kiçik idi, lakin elə əvvəldən odlu silahdan xoşu gəlmirdi. Onun yaxşı bir şüarı vardı: “Əsl cəngavərin silahı əzəldən qılınc olub, elə bundan sonra qılınc olmalıdır”. Xose Mendos həmin prinsiplə yaşayırdı. Daha bilmirdi ki, axır zamanlar zəmanə yaman dəyişibdir. Bütün ordu strukturu ason zamanlar odlu silahlarının demək olar ki, bütün

növlərilə silahlanırdı. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, onun odlu silahdan imtina edirdi.

Xose ortaboylu, dolu bədənli, hərəkətində cəld, otuz üç yaşlı sərt bir adam idi. Onun da saçları Armandonun saçları kimi qısa, tünd qara qıvrım idi, sir-sifətini saqqal basmışdı. Sifəti yumru, gözləri, dodaqları iri, baxışları isə soyuq idi. O, da çox danışmağı xoşlayırdı. Cəngavərlərin əksəriyyəti kimi onun da döyüş yolları Niderland torpağından başlamışdır. O, 1578-ci ilin yanvarın 31-də, Niderlandın, hersoq Albadan sonra təyin olunmuş yeni vəliəhdi don Xuan Avstriyalının ordusunda xidmət edərək, Jamblu yaxınlığında Baş ştatların ordusunun darmadağın olunmasında iştirak etmişdir. Xose cəngavərlər qvardiyasında, fransız hersoqu Fransisk Anjulunun (Fransız kralı III Henrixin qardaşı) ordusuna qarşı müvəffəqiyyətlə döyüşmüş və yaxşıca fərqlənmişdir. 1585-ci ildə Antverpenin tutulmasında fəal iştirak etmiş və döyüşün sonunda başından ağır yaralanmışdır.

1588-ci ildə “Məğlubedilməz armada”nın tərkibində İngiltərə sahillərinə yollanmışdır. Bir sözlə, cəngavər Xose müharibəyə bağlı bir adam idi. Araukan hindularına qarşı döyüşməyi ona təklif edəndə o, tərəddüd etmədən öz razılığını bildirmişdi.

Yola düşməyə az qalmış birdən qərb tərəfdən qışqırıq

səsləri eşidilməyə başladı. Lakin səs elə gəlirdi ki, onu hamı birdən eşidə bilmirdi. Hiss olunurdu ki, bu səslər uzaqdan gəlir. İspanların hamısı ayağa qalxıb diqqətlərini səs gələn tərəfə yönəltdilər. Uzaqda baş verən qışqırıq səsləri qırıq-qırıq gəlib bura çatırdı. Xose sağ əlini yuxarı qaldıraraq, həmin istiqamətdə hərəkət etdi və beş-altı addım irəliləyəndən sonra sağ əli ilə işarə etdi ki, dəstə onun arxasınca irəliləsin. Dəstə hərəkət edəndə ayaqlarının altında qalan yarpaqların xışıltısından qışqırıq səslərini eşitmək mümkün olmurdu. Xose həmin istiqamətə yönələn cığır ilə hərəkət edirdi. O, iri addımlarını tez-tez atırdı. Sanki qarşıda nə isə təhlükəli bir hadisənin baş verdiyini hiss edirdi. Həqiqətən də bu elə-belə qışqırıq səsləri deyildi. Migelgel, Odovaldo qardaşlarının əsgərlərinin yerli hindular ilə toqquşduqlarını zənn etdilər. Orada artıq silahlı münaqişə baş vermiş və Migelgilin köməyi onlara hava-su kimi lazım ola bilərdi. Bir sözlə, hadisə yerinə tez çatmaq lazım idi.

Həmin istiqamətə doğru getdikcə, oradan gələn səslər yavaş-yavaş aydın eşidilməyə başlayırdı. Onlar beləliklə, yarım liqdən artıq yol qət gedərək, hündür təpənin üstündə ayaq saxladılar. Buradan hündürlüyü az olmayan, iti uçurum başlayırdı. Aşağıda geniş olmayan vadi görünürdü. Həmin vadidə çox sayda adamın toplaşdığını görmək

olurdu. Enrike uşaqlara xəbərdarlıq etdi ki, hindular onları görməsinlər. Əvvəlcədən hər bir şeyi diqqətlə seyr etmək lazım idi. Ondan sonra isə bir tədbir görmək olardı. Aşağıda qarışıq o qədər böyük idi ki, kimin-kim olduğunu seçmək hələlik mümkün deyildi. Lakin hər yeri diqqətlə nəzərdən keçirəndə oradakı mənzərəni açıq-aydın görmək olardı.

Vadi o qədər böyük deyildi. Lap ortada damı palma yarpaqları ilə örtülmüş yeddi-səkkiz ev vardı. Evlər bir-birinə yaxın idi və orada bir qrup adam toplaşmışdı. Evin ətrafında on nəfərə yaxın insan cəsədi vardı. Çılpaq bədənlərindən o dəqiqə ayırd etmək olurdu ki, onlar hinduların cəsədləridir. Evləri hər tərəfdən yüz-yüz iyirmi nəfərə yaxın nizə və ox ilə silahlanmış hindu döyüşçüləri mühasirəyə almışdı onlar evlərin künclərində müdafiə mövqeyi tutmuş, adamlara qışqıra-qışqıra hədə-qorxu gəlirdilər. Tam əmin-amanlıqla qəd etmək olurdu ki, evlərin yaxınlığında olanlar Odovaldo qardaşlarının əsgərləridirlər.

İş ondadır ki, onlar yerli hindulardan ibarət bir neçə adamı girov götürmüşdülər. Bundan sonra vəziyyət həddindən artıq gərginləşmişdi. Yerli hinduların hərəkətlərindən o dəqiqə başa düşmək olurdu ki, onlar hücum hazırlaşırlar. Bundan əlavə, şimal tərəfdən hinduların köməyinə beş-altı

nəfərdən ibarət kiçik qruplar gəlirdi. Bununla da onların sayı get-gedə artırdı. Bir saata kimi onlar gözləməli olsalar, hinduların sayı sözsüz ki, iki yüz-iki yüz əlli nəfərə çatacaq. Hökmən bu təhlükənin qarşısı alınmalı və konkistadorları mühasirədən çıxarmaq lazım idi.

İlk növbədə bu ərazi nəzərdən keçirilməli və əlverişli yerdən vadiyə düşmək lazım idi. Vadi şimaldan cənuba doğru uzanırdı. Şərq və qərb tərəfi hündür təpələrdən və hündür olmayan sıldırım qayalardan ibarət idi. Vadinin şimal hissəsi cənub hissəsinə nisbətən alçaq və düzənliklə örtülmüşdü. Cənub hissəsi balaca təpəciklərin sayəsinə otuz-qırx metr yüksəkliyə doğru qalxırdı, həm də həmin təpəciklərin üstü hündür olmayan seyrək ağaclarla örtülmüşdü. Təpəciklərin sərhədindən evlərə kimi təxminən yüz metrəyədək məsafə vardı. Hinduların əksəriyyəti vadinin şimal hissəsinə toplaşmışdı. Təpəciklər tərəfdə təxminən iyirmi beş-otuz nəfər hindu vardı. Migelgil üçün ən əlverişli yer vadinin cənub hissəsi sayılırdı.

Bir başçı kimi Migel hər bir şeyi bütün incəliklərinə kimi dəqiq ölçüb-biçməli və qərar çıxarmalı idi. Halbuki Migelgil həddindən artıq çox az idilər. Bu qədər qüvvə ilə hindularla döyüş girmək çox təhlükəli idi. Hindular bu dəstənin özünü də mühasirəyə alıb darmadağın edə bilərdilər. Leytenant Vasko öz dəstəsilə burada olsa idi,

hindulara qarşı çox fəndlər işlətmək olardı. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, nəse bir tədbir görmək lazım idi. Yoxsa, hindular hər dəqiqə hücumə gecə bilərdilər. Migel təkbaşına qərar qəbul etmək istəmədi, necə olsa da, ondan başqa buraya toplaşanların hamısı cəngavər idilər. Onların fikrini bilmək Migel üçün hava-su kimi lazım idi. Bunların içərisində Enrike ən yaxşı və təcrübəli cəngavər olduğuna görə tələsik halda dedi:

- Odovaldo qardaşları evlərin ətrafında mühasirəyə alınıblar. Mühasirəni yarmaq üçün hökmən onlara kömək lazımdır. Yaxınlıqda olduğumuza görə, köməyi yalnız biz etməliyik. Ancaq sizə bildirməliyəm ki, bizim sayımız həddindən artıq çox azdır. Buna baxmayaraq, biz silahdaşlarımıza öz köməkliyimizi göstərməliyik. Biz vaxt itirmədən aşağı düşməli və vadiyə cənub tərəfdən yaxınlaşmalıyıq. Çünki bizimkilərin müdafiə mövqeyi tutduğu yerə cənub tərəfdən daha tez yaxınlaşmaq olar. Oradan hindulara gözlənilməz zərbə endirsək, onlar sözsüz ki, özlərini itirəcəklər. Həmin məqamda da Odovaldo qardaşlarında cənub istiqamətində mühasirəni yarmağa imkan olacaq.

- Mən bu variantla tamamilə şərikəm. – deyər ərbalyotçu Luis tərəddüd etmədən öz razılığını bildirdi. – Cənub tərəfdə ərbalyotdan istifadə etmək üçün yaxşı imkanlar var.

- Əgər, heç kimin etirazı yoxdursa, onda vaxt itirmədən yola düzələk. – deyə Migel tələm-tələsik dilləndi.

XXVII fəsil. Köməyə gələn ispan dəstəsi aborigenlərə sarsıdıcı zərbə endirir

Beləliklə, dəstə təpənin üstündən arxa tərəfdən aşağı düşməyə başladı. Arxa tərəfdən düşmək çox asan və təhlükəsiz idi, həm də onları vadidə olan bir hindu belə görə bilməzdi. Çox keçmədən Migelgil aşağı çatıb yavaş-yavaş dolayısı yolla vadinin sərhəddinə yaxınlaşmağa başladı. Bu dəfə kəşfiyyatçı funksiyasını Sebastyan yerinə yetirəcəkdi. Sebastyan ehtiyatla 8-10 metr irəli yeriyir; hər şeyin sakit olduğunu görəndən sonra sağ əlinin işarəsi ilə dəstəni öz yanına çağırırdı. Vadiyə yaxınlaşdıqca ağaclar seyrəlirdi və burada daha ehtiyatla hərəkət etmək lazım idi. Hindular onları görə bilərdilər. İstədikləri yerə yaxınlaşdıqca, qarşıda artıq hindular görünməyə başlayırdı. Hindular mühasirədə olanlara tamaşa etdiklərinə görə arxaları Migelgil tərəfə idi. Ağacların içərisində bir-birindən o qədər də aralı olmayan üç nəfər hindu dayanıb

arxanı gözləyirdilər. Ağacların qurtaracağına çıxmaq üçün hökmən gözetçi hindular aradan götürülməli idi. Başqa cür mümkün deyildi. Hindulardan ikisi Migelgilə yaxın, üçüncüsü isə sərhəddin lap ağzında idi. Gözetçiləri ləğv etmək barədə plan tərtib olunurdu. Migel cavan olduğuna görə soldakını, Sebastyan sağdakını, arbalyotçu Luis isə mərkəzdəki hindunu məhv etməliydi. Bütün bu əməliyyat bir göz qırpımında baş verməli idi.

Migel lansetini əlinə alıb pişik kimi sakitcə, solda dayanan hinduya yaxınlaşdı. Hindu əlində nizə evlərə tərəf nəzər salmışdı. Arbalyot atılan kimi Migel ilə Sebastyan qurbanlarını lansetlərlə məhv etdilər. Lansetlərlə öldürülənlərdən heç bir səs çıxmıyanda. arbalyotla öldürülən oxun zərbəsinə dözə bilməyərək, dayandığı təcicikin üstündən üzü qoylu yerə sərilirdi və vadiyə tərəf üç-dörd metr diyirləndi. Qabaqda duran hindular tappıltı səsinə dönərək, yoldaşlarının necə həlak olduğunu gördülər. Demək olar, ki, hindular həyəcan təbili vurdular.

Burada hər bir saniyənin öz hökmü var idi. Əvvəlcədən danışıldığına görə ox atanlar sep şəklində ağacların lap qurtaracağına düzülərək, hazırlıqlı vəziyyətdə dayandılar. Qarşılarındakı ağaclar onlar üçün qalxan rolunu oynayır. Luis ilə Migeldən başqa daha iki nəfər ox ilə silahlanmışdı - Sebastyanla Osvaldo. Hindulardan bir neçə nəfəri irəli

gəlmək istədi, lakin Migelgil onlara imkan vermədilər. Atılan dörd oxun dördü də hədəfə dəydi. Hindulardan birinin bəxti gətirdi. Ox onun sağ buduna batdı və o, yerə yığılaraq, dəhşətlə qışqırmağa başladı. Hinduların arasında çaxnaşma düşdü. Onlar bilmirdilər nə etsinlər, geriye çəkilsinlər, yoxsa hücumla keçsinlər? Soyuqqanlı olanlar tərəddüd etmədən Migelgilə ox atdılar. Konkistadorlar isə öz növbəsində ağacların arxasında gizləndilər. Hadisənin belə vüsət aldığı görünən evdə müdafiə xətti tutanların sırasında canlanma hiss olundu. Onlar artıq başa düşmüşdülər ki, ehtiyat qüvvələrdən onların köməyinə gəliblər. Lakin hindlilər bunun qarşısını kəsməyə cəhd göstərdilər.

Vadinin başqa yerlərindən buraya yavaş-yavaş hindular axışmağa başladılar. Vəziyyəti belə görən Migel, hinduların sırasında çaxnaşma salmaq üçün yenə də onların üstünə ox atdı. Masəfə qısa və adam çox olduğuna görə daha dörd hindu yerə sərildi. Həqiqətən də hinduların bəzilərinin arasında çaxnaşma baş verdi. Bəziləri geri çəkilib, bəziləri isə əlində nizə Migelgili hədələyir, bəziləri də həmin istiqamətə ox atırdılar. Migelgil isə öz oxlarını hazırlıqlı vəziyyətdə gətirəndə, bir anın içərisində buraya toplaşan hinduların sayı təxminən 50-60 nəfər oldu. Onlar cəngavər dəstəsinə hücum etməyə hazırlaşdılar. Mütəşəkkil qayda-da olmasa da, hücum baş verdi. Otuz-qırx nəfərə (qalanları

heç yerlərindən tərpənmədilər) yaxın hindu dəstəsi cürbəcür qışqırıq səsləri çıxaraq, oxlar yağdırılandan sonra hücumə keçdilər. Bu dəstənin hücumuna tab gətirmək lazım idi. Hindular yalnız dörd adamın ox atdığını gördülər. Qalan üç nəfər yaxşıca gizləndiklərindən onları görmək mümkün deyildi. Onlar flanqlarda demək olar ki, hindulara pusqu qurmuşdular. Daha üç hindu ox ilə (iki ox eyni adama batmışdı) sıradan çıxarıldı. Artıq kamandan istifadə etmək vaxtı sona çatmışdı. Məsafə həddindən artıq qısaldığına görə odlu silahdan istifadə etmək lazım idi. Hindu-ların hücumu hökmən dəf edilməli idi. Onlar ağacların arxasına keçsəydilər, cəngavərlər üçün belə bir şəraitdə döyüşmək çox ağır olacaqdı. Belə bir şəraitdə sərbəst hərəkət etməyə imkan olmayacaqdı. Cəngavərlər qılınclarını işə salmaq üçün münasib məqamı gözləyirdilər.

İspanlar burada elə döyüş üslubu tətbiq etmək istəyirdilər ki, hindular şok vəziyyətinə düşsünlər. Hindularla Migelgilin arasındakı məsafə dörd-beş metr qalanda odlu silahlardan atəş açıldı. O dəqiqə buranı tüstü bürüdü. Ölən kim, yaralanan kim, qışqıran kim, bütün bunlara baxmayaraq, düşmənlər arasında toqquşma baş verdi. Hindular sanki dumanın içərisindən peyda olur və ispanların qılınclarının zərbələrinə məruz qalırdılar. Döyüş meydanını yaxşı görmək üçün Migel barıtın tüstü pərdəsindən iki

addım geri çəkilərək sol əlində lanset, sağ əlində isə qılınc hazır vəziyyətdə dayandı. Hindunun biri əlində nizə peyda oldu, lakin rəqibini görər-görməz Migel tərəfindən qılınc zərbəsi aldı. Daha bir hindu məhv edildi. Bu dəfə ikisi peyda oldu. Migel cəld bir sıçrayışla qılıncını düşmənin sinəsinə keçirdi. O biri hindu isə nizəsi ilə cavan zadəganın üstünə şığıdı. Onların arasında gərgin olmayan bir döyüş başladı. Ona görə ki, Migel qılınc döyüşündə rəqibindən qat-qat üstün idi və qısa bir müddət ərzində onu cəhənnəmə vasil edə bilərdi. Atəşdən əmələ gələn duman yavaş-yavaş seyrələrək yoxa çıxdı. Hindular demək olar ki, heç bir şey edə bilmirdilər. Cəngavərlər amansızcasına döyüşürdülər. Onların endirdiyi qılınc zərbələri dərin yara əmələ gətirirdi.

Elə bu dəm evlərin yanında qulaqbatırıcı qışqırıqlar eşidildi və həmin anda evlərdə müdafiə mövqeyi tutmuş ispanlar odlu silahlardan atəş açdılar. On nəfərə yaxın hindu birdən-birə məhv edildi. Evlər duman içərisində yoxa çıxdı. Heç bir şey görünməsə də orada tək-tük atəş səsləri eşidilirdi. Hindular evlərdə müdafiə mövqeyi tutmuş ispanları məhv etmək istəyirdilər. Hindular çox itki versələr də öz hücumlarını davam etdirirdilər. Hinduların əsas qüvvələri evlərə hücum edirdilər. Migelgilin işi heç də pis ketmirdi. Burada hindular təcrübəli və bacarıqlı döyüşçülər sayılan cəngavərlərə qarşı heç bir şey edə bilmirdilər.

Əksinə, üstünlük Migelgildə idi. Üstünlük onlarda o qədər nəzərə çarpırdı ki, cəngavərlər hər an hücumla keçə bilərdilər. Hindularda döyüş ruhu yüksək olsa da, onlar ispanlar kimi döyüşə bilmirdilər. Lakin nəyin bahasına olursa-olsun, onlar ispanları məhv etmək istəyirdilər.

Evlərin yanından tüstü çəkiləndə orada artıq iyirmiye yaxşı aborijen cəsədinin yerə sərildiyini görmək olardı. Onların bəziləri yaralanaraq yerdə çapalayır. Oradakı döyüş həddindən artıq qızıxmışdı. Hindular artıq evlərin arasına doluşmuş və ispanların vahid dəstəsini parçalamaq istəyirdilər. Vəziyyət həddindən artıq gərgin idi. Hinduların çoxlu itki vermələrinə baxmayaraq, şimal tərəfdən onların köməyinə gələnlər olurdu. Migelgilin üstünə hücum edən dəstənin yarısından çoxu darmadağın edilmişdi. Hazırda cəngavərlər hinduların üzərinə hücum etməyə qadir idilər. Evlərdə müdafiə olunan silahdaşlarına kömək etmək üçün bunu etmək lazım idi. Migel qarşısında olan hindunu məhv edəndən sonra, nəyə çəkib hücumla keçdi. İş belə görünən cəngavərlər, qışqırıq sədaları altında ağacları tərkdib vadiyə daxil oldular. Vəziyyət gözənilmədən dəyişdi. Bu hücumdan çaş-baş qalan hindular özlərini itirdilər. Bəziləri qaçmağa, bəziləri isə müqavimət göstərməyə başladı. Hələ dəqiq demək olmurdu, üstünlük kimin tərəfindədir. Necə olsa da, sayca hinduların ispanlardan qat-

qat üstün idilər. Lakin Odovaldo qardaşlarının dəstəsində yaralananlar vardı. Çünki soyuq silahlardan aldıkları yaralara dözə bilməyən əsgərlərin, ürəkağrıdıcı səsləri hamının qulağına dəyirdi. Buna baxmayaraq, Migelgil öz hücumlarını çətinlik çəkmədən davam etdirirdilər. Geri çəkilən hindular isə evlərin qarşısında mövqe tutaraq, cəngavərləri oxla qarşılayırdılar. Belə oxlardan biri Enrikenin sağ çiyninə dəydi. Möhkəm ağrıya tab gətirən Enrike yarasına əhəmiyyət verməyərək mübarizəni davam etdirdi. Nizə ilə ispanlara heç bir şey edə bilməyən hindular rəqiblərini oxla darmadağın etmək istəyirdilər. İş belə görən Migel evlərə otuz metr qalmış hücumu dayandırır və müdafiə olunan hinduları oxla dəf etməyi qərarar alır. Sözsüz ki, kim sərrast ox atırdısa, üstünlük də onun tərəfində idi.

Elə bu dəmdə şimal tərəfdə daha da böyük çaxnaşma baş verdi. Bütün hinduların arasında xaos yarandı. Onların qışqırtısı ətrafı daha da, bürüdü. Buradakı vəziyyət elə şəkil aldı ki, hindular dərhal Migelgil tərəfə şığımağa başladılar. Nə baş verdiyini anlamaq mümkün deyildi. İş ondadır ki, hindular Migelgilin üstünə hücum etmir, sadəcə olaraq, cənub istiqamətində tələm-tələsik vadini tərk edirdilər. Hətta onlar öz yaralılarını döyüş meydanından da götür-mürdülər. Burada olan ispanların hamısı məətl qalmışdı və nə baş verdiyini anlamırdılar. Fərsətdən istifadə edən

Migelgil yanlarından ötüb qaçan hinduları oxla vurub cəhənnəmə vasil edirdilər. Qaçanlardan yalnız birini vuran Migel vadidə nə baş verdiyini anlamaq istədi.

Vadi bir anın içərisində hindulardan təmizləndi. Yerdə yalnız meyitlərlə yaralılar qalmışdı. Yüngül yaralılar ağrıya birtəhər dözərək, qorxularından səslərini çıxarmırdılar. Ağır yaralılar isə yaribihuş haddə ürəksıxıcı, qeyri-insani səslər çıxarırdılar. Cəngavərlər yaralı Enrikeyə ilkin yardımını göstərməyə başladılar. Burada çoxlu qan itirmək lazım deyildi. Onun vəziyyəti cüzi bir səhləncarlığa görə pisləşə bilərdi. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, Enrike özünü gümrah hiss edirdi.

İş ondadır ki, vadiyə şimal tərəfdən leytenant Vasko öz əsgərləri ilə gözlənilmədən daxil olmuş və arxadan hindulərə sarsıdıcı zərbə endirmişdir. Bu hücumə tab gətirməyən hindular məcburiyyət qarşısında qalaraq, vadindən tələmtələsik canlarını götürüb qaçmışdılar.

Hər üç dəstə evlərin ətrafında bir-birilə görüşdü. Burada gedən döyüş ərəfəsində Odovaldo qardaşlarının əsgərlərindən üçü öldürülmüş və beşi yaralanmışdı. Onlardan birinin vəziyyəti çox ağır idi. Ağır yaralını vaxt itirmədən tezliklə düşərgəyə çatdırmaq lazım idi. Yoxsa, onu həyata qaytarmaq mümkün olmayacaqdı. Lakin buna baxmayaraq, onsuz da vadini tərk etmək lazım idi. Hinduların nə plan qur-

duqlarını bilmək mümkün deyildi. Ola bilsin yarım saatin içində onlar vadini iri bir dəstə ilə mühasirəyə alacaqlar. Necə olsa da, vadidə hinduların qırxa yaxın meyitləri qalmışdır. Yaralıların da sayı iyirmi-iyirmi beş olardı.

Leytenant Vasko bir təcrübəli komandir kimi bütün dəstələrin komandanlığını öz üzərinə götürdü. Dərhal ağır və ağrıya dözə bilməyən yaralılar üçün xərəklər düzəldirildi. Odlu silahlar barıtlarla dolduruldu. Vəziyyətin gəgkin olduğunu nəzərə alaraq, qərara alındı ki, həlak olan əsgərlər elə buradaca dəfn edilsinlər.

Migel sorğu-sualsız anlamaq istəyirdi ki, vadidə olan hadisə nəçə baş verib. Odovaldo qardaşları onlara verilən tapşırığı yerinə yetirmişdilər – ispanlar çoxlu miqdarda ət əldə etmişdilər. Bilinmirdi, həmin ətlər hinduların tədarük etdiyi ehtiyat ətləridir, yoxsa ispanların ovladığı ətlərdir? Lakin burada heyvan dəriləri çox az idi. Hindular kəndə hücum etməmişdən əvvəl Migel yuxarıdan görmüşdü ki, Odovaldo qardaşları dörd-beş nəfərə yaxın adamı öz yanlarında girov saxlayırlar. Artıq həmin girovlardan heç bir əsər-əlamət qalmamışdı. Migel bu məsələyə dair öz marağını gizlətmirdi.

Burada dörd nəfər çılpaq qızların cəsədi vardı. Onlar tamamilə lüt soyundurulmuşdular. Həmin qızlar nə ox, nə də nizə ilə öldürülmüşdülər. Onların hamısının yarası eyni

yerdən idi - boğazları bıçaq ilə kəsilmişdir. Bir sözlə, qızlar qətlə yetirilmişdilər. Kimlər tərəfindən qətlə yetirilməsini isə müəyyən etmək heç də çətin deyildi. Bu Odovaldo qardaşlarının dəsti-xəttinə oxşayırdı. Qaranlıq olan məsələnin özü Vaskonun marağına səbəb oldu. Vasko burada nə baş verdiyini yolüstü onlardan soruşdu. Onlar da izah etdilər ki, həmin qızlar hücum edənlər arasında idilər. Sözsüz ki, bu yalan məlumat idi. Lakin leytenant dərinə getmək istəmədi. Burada nə baş verdiyini sonradan ayırd etmək olardı. İndi isə tezliklə vadini tərk etmək lazım idi.

Lap qabağda Vaskonun dəstəsi getməli idi, onlar bələdçilik funksiyasını yerinə yetirəcəkdilər. Ən axırda isə cəngavərlər gedəcəkdilər. İspan dəstəsi hələ də düşmən ərazisində idi və hər an hindular tərəfindən hücumla məruz qala bilərdilər.

Vadini tərk edən zaman əsəblərini cilovlaya bilməyən Karlos qəzəbli halda yenidən qılıncını qınından çıxarıb, ahzar ilə qışqıran hindunun bağına sancdı. Elə həmin məqamda bir qədər aralıda olan, ağrıdan qıvrılmış hindunun başına dalbadal üç qılınc zərbəsi endirdi. Onun bu qeyri-insani hərəkətindən dəhşətə gələn Sebastyan cəld Korlosun üstünə atıldı. Vəcdə gələn cəngavər onun sağ qolunun biləyindən tutaraq, əl saxlamağı tələb etdi. Karlos isə özünün kinli baxışlarını Sebastyana yönəldərək, ondan

əl çəkməsini tələb etdi. Həmin anda Migel, Osvaldo və Vasko özlərini hadisə yerinə çatdırdılar. Karlosun etdiyi hərəkət heç bir zadəgan və mərd döyüşçü tərəfindən qəbul oluna bilməzdi. Yaxınlıqda olan Kamaço irəli yeriyib hiddətlə dedi:

- Sizə nə olub? Olmaya bizim düşmənlərimizi müdafiə etmək fikrindəsiniz? Məgər, görmürsünüz onlar burada ispan əsgərinin qanını axıdılar?

- Sinyor Kamaço, mən istəmirəm ki, bizim aramızda olan hörmət itib-batsın. – deyə Vasko hirsini birtəhər saxlayaraq narazı halda dilləndi və Karlosun əlinin aşağı endiyini görüb həmin tərzdə sözünə davam etdi. – Biz düşmənlərimizlə açıq döyüş meydanında üzləşdik və mərdi-mərdənə onların dəsinə verdik. Biz öz vətənimizin əsgərləriyik və özümüzü şanlı İspaniyanın şərəfli əsgərləri kimi aparmalıyıq.

- Sinyor, bəs biz burada nə edirik? – deyə hirsdən gözləri kəlləsinə çıxan Karlos çaşqınlıq içərisində soruşdu. – Onların hamısını...

- Bu artıq düşməni məhv etmək yox, cinayət sayılır, – deyə onun bu hərəkətlərinə dözə bilməyən Sebastyan hiddətlə dilləndi. – harada görünüb ki, əsl döyüşçü döyüşdən sonra yaralı və köməksiz adamları qılıncdan keçirsin? Bu funksiyanı ancaq cəza dəstələri və cəlladlar

yerinə yetirir. Açığını desəm, sizin bu hərəkətiniz zadəgana yaraşmayan bir hərəkətdir.

- Yaxşı, daha dərinə getmək lazım deyil. – deyə Kamaço səsini yavaşdaraq əmin-amanlıqla dilləndi və qardaşına bəraət qazandırmaq üçün səbrlə sözünə davam etdi. – Mən Karlosu çox yaxşı başa düşürəm. Döyüş ərafə-sində yaman hirsələnmiş və özünü saxlaya bilməmişdir. Onu başa düşmək lazımdır. Necə olsa da, o, bu döyüşdə yaxın əsgərlərini itiribdir.

Bəli, Kamaço buradakı ab-havanı tənzimləməkdən ötrü yaxşı sözlər söyləmiş və ara qızıışdırmağa cüzi olsa da, yol verməmişdi. Hamı onun bu hərəkətini müsbət qiymətləndirdi. İndi hamının qarşısında əsas bir məsələ dururdu. Tələm-tələsik vadini tərk edib düşərgəyə yollanmaq.

Hava qaralana yaxın dəstə, yolda heç bir təhlükəli hadisə baş vermədən düşərgəyə gəlib çatdı. Vadidə baş verən faciə bütün təfəsilatı ilə kapitana çatdırıldı, çıxılmaz vəziyyətə düşən Markos belə bir qərar çıxarmalı oldu ki, gəminin bütün komandası gəmidə gecələməlidir. Belə bir vəziyyətdə burada gecələmək həddindən artıq təhlükəli idi. Hindular qisas almaq üçün hər an düşərgəyə hücum edə bilərdilər. Həm də gəmidə nəzərdə tutulan təmir işləri başa çatdırılmışdı. Gəminin tryumları su və arzaq ehtiyatları ilə təmin olunmuşdur. Bir sözlə, gəmi elə gecə ikən Braziliya

sahillərini tərək edə bilərdi. Odovaldo qardaşları nəinki gecə yola düşməyə razılıqlarını bildirdilər, hətta bir neçə gün burada qalmağı təkid edirdilər. Onlar bunu onunla izah etdilər ki, hindular həmin döyüşdə çoxlu itki vermiş və ikinci dəfə ispanlarla toqquşmadan çəkinəcəklər. Lakin azlıq çoxluğa tabedir. Komandanlığın əksəriyyəti tələb etdi ki, ertəsi günü gəmi Buenos-Ayresə yola düşsün.

Ertəsi günü dekabrın 8-də səhər saat 8-in yarısında gəminin lövbəri qaldırıldı. Yola düşmək üçün gəminin salamat dorları yelkənlərlə silahlandı. Cənub, cənubi-şərq istiqamətində “Destino” Braziliya sahillərindən uzaqlaşmağa başladı. Bu torpaqda həlak olan ispanların şərəfinə salyut atəşi açıldı. Elə gəmi yerindən dəbərən kimi ispanların düşərgə saldıqları yerə, birdən-birə hər tərəfdən yüzə yaxın hindu toplaşdı və uzaqlaşan ispanları əllərindəki silah ilə hədələməyə başladılar, Kapitan Markos düz demişdir, yerli hinduların qisas almaq üçün hökmən düşərgəyə hücum edəcəkdilər. Komanda buranı tərk etməklə, demək olar ki, yaxalarını baş verəcək təhlükədən uzaqlaşdırmalı oldular, Bundan sonra ekspedisiya iştirakçıları əbəs yerə itki verməməli idilər.

Beləliklə, “Destino” Braziliya sahillərindən uzaqlaşmağa başladı. Ertəsi günü gəmi okeanda cənub istiqamətində hərəkət edən Braziliya cərəyanı ilə rastlaşdı. Sözsüz

ki, cərəyan onların yollarını xeyli yüngülləşdirdi. Hava da onların xeyrinə idi. Okeanda nə yağış yağır, nə də güclü küləklər əsirdi. Yeni ili heyət okeanda qarşılmalı oldu.

Yanvarın 2-də gəmi çaylar deltası sayılan La-Plata körfəzinə daxil oldu. Buenos-Ayresə çatmaq üçün körfəzdə hələ iki gün qərb istiqamətində üzmək lazım idi.

İzahlar

1. Akapulko - Meksikanın qərbində Sakit okeanı sahilində şəhər. Əsası 1521-ci ildə ispanlar tərəfindən qoyulub.

2. Alba, Ferdinand Alvares de Toledo, hersoq (1507-1582) - V Karlın, sonralar da II Filippin qoşun başçılarından və məsləhətçilərindən biri olmuş. Niderlandın İspaniya çanışını (1567-1573).

3. Alqvasila - Gəmidə polis zabiti.

4. Antverpen - Belçikada şəhər. Şelda çayı sahilində liman. VII əsrdən məlumdur. Vaxtilə Cənubi Niderlandın böyük şəhəri və limanı. XVI əsrdə dünyanın pul və ticarət mərkəzi olmuşdur. Antverpen birjası məşhur idi.

5. Araqon - İspaniyanın şimalında yerləşən tarixi vilayət. Paytaxtı Saraqosa şəhəridir.

6. Arkebuz - Orta əsrlərdə işlənmiş iri çaplı fitilli tüfənk.

7. Asunsyon - Paraqvayın paytaxtı. Əsası 1537-ci ilin avqustun 15-də ispanlar tərəfindən qoyulub.

8. Ataulpa - Axırıncı İnk Hökmdarlarından biri. 1533-cü ilin iyulun 26-da F. Pisarro tərəfindən edam olunub.

9. Auqsburq - Almaniyanın Bavariya ərazisində şəhər. E. ə. XII əsrdə mövcud olan Avqust qalasının adını daşıyır.

10. Afrikanın Qızıl sahili - Orta əsrlərdə avropalılar Qvineya körfəzinin şimal sahilini belə adlandırırdılar.

11. Babək - təqribən 795, başqa məlumatlara görə 798-ci

ildə anadan olmuş və 838-ci ilin martın 14-də Samirə şəhərində aqır işgəncələrlə edam edilmişdi. O, Hürremi hərəkatının (816-838) rəhbəri: görkəmli Azərbaycan sərkərdəsi və siyasi xadimi idi. Babəkin rəhbərliyi ilə xürrəmilər 20 ildən çox yadelli qəsbkarlara qarşı müvəffəqiyyətlə mübarizə aparmış, Xilafətin 6 ordusunu darmadağın etmişdilər. Xilafətin əsasını sarsıdan və onun dağılmasını xeyli sürətləndirən Babək hərəkatı qonşu xalqların azadlıq mübarizəsini xeyli yüngülləşdirdi və onların ərəb əsarətindən azad olunmasını asanlaşdırdı.

12. Bastion - Qalada toplar yerləşdirilən istehkam.

13. Baş ştatların ordusu - Hələ Burqundiya dövründə təsis olunmuş Niderlandda yüksək təşkilat. Baş ştatlar bütün vergiləri və bəzi əsas qanunları təsdiq etməli idi. İspanlara qarşı da döyüşən ordu Baş ştatların ordusu adlanırdı.

14. Belalkasar, Sevastyan de Moyano - İndiki Ekvador ərazisini fəth edən məşhur ispan konkistodoru. Sonradan Popayana (indiki Kolumbiyada vilayət) ərazisinin qubernatoru olmuşdu.

15. Dukat - Orta əsrlərdə İspaniyada işlənən qızıl pul.

16. Ensiso, Martin Ernandes - Oxedanın kompanyonu, səriştəsizliyinə görə Vasko de Balboa onun bütün səlahiyyətlərini öz üzərinə götürmüş və bu da qiyam kimi qələmə verilmişdi.

17. Espanyola - İspanlar tərəfindən Haiti adasına verilən birinci ad.

18. Estremadura - İspaniyanın qərbində tarixi vilayət.

Badaxos və Kaseres əyalətlərindən ibarətdir.

19. Efes - Qılınçın dəstəyi.

20. Əndəlüs - İspaniyanın cənubunda tarixi vilayət. *“Vandallar ölkəsi”* mənasında olub keçmiş sakinləri vandalların adını daşıyır. Paytaxtı Seviliya şəhəridir.

21. Fandanqo - İspanların şən və mehriban rəqs musiqisi.

22. Ferdinand Araqonlu (10.3.1452-23.1.1516) - (1468-cı ildən) Siciliya, (1479-cu ildən) Araqon, (1479-1504) Kastiliya kralı. İspaniyada vahid dövlətin əsasını qoymuşdur. 1492-ci ildə Qranadanı ərəblərdən geri almış, 1504-cü ildə Neapol krallığını, 1512-ci ildə isə Yuxarı Navarranı tutmuşdu.

23. II Filipp - İspaniya kralı (1556-1598), V Karlın oğlu. Onun hakimiyyət dövrü İspaniya mütləqiyyətinin zirvəsi və süqutunun başlanğıcı olmuşdur. Bu kralın daxili siyasəti xalq üsyanlarını amansızcasına yatırmaqdan, qədim yerli imtiyazları ləğv etməkdən, laməzhəbləri, monaxları zalımçasına təqib etməkdən, inkvizisiyanın azğınlığından ibarət olmuşdur. II Filipp xarici siyasətdə - bütün Avropanı öz təsiri altına almağa, bunun üçün də başqa ölkələrin daxili işlərinə qarışmağa, hər yerdə katolik irticanı müdafiə etməyə çalışmışdır. Niderlanddakı üsyandan, İnciltərə ilə məqlubiyyətindən sonra (1588) İspaniya hakimiyyəti siyasətinin süqutu aydın oldu.

24. Finikiya - Aralıq dənizinin şərq sahilində qədim ölkə (indiki Livanın və Suriyanın sahil zolağı). E. ə. 5-4-cü minilliklərində finikiyalıların Aralıq dənizinin sahillərində saldıqları yaşayış məntəqələri tədricən böyüyərək, sənətkarlıq mər-

kəzlərinə və liman şəhərlərinə (Tir, Sidon, Bibl və s.) çevrilmişdi. E. ə. 539-cu ildən e. ə. 332-ci ilə qədər Finikiya Əhəmənilər dövlətinin tərkibinə daxil olmuş, sonra isə Makedoniyalı İsgəndərin imperiyasına daxil edilmişdi.

25. Flandriya - Orta əsrlərdə Niderlandın cənub əyaləti. İndiki Belçika.

26. Fort - Bir və ya bir neçə açıq və qapalı fortifikasiya qurğusundan ibarət əlahiddə istehkam.

27. Fransisk Anjulu - (1556-1584) - Fransız hersoqu Fransız kralı III Henrixin qardaşı. Zadəganlar partiyası və oranjistlər onu Niderlanda çağırmışdılar. İspanlara qarşı gedən müharibədə o, bütün partiyalar arasındakı çətinlikləri nəzərə alır, heç bir partiyağa sədaqətli qalmırdı. Fransa qoşunu ilə o, talançılıq edir, əhalini amansızcasına soyurdu. 1580-cı ildə Baş ştatlar tərəfindən Niderlandın hökmdarı təyin edilməsinə müvəffəq olmuşdu. Lakin 3 ildən sonra şatlara qarşı iqtisaf qaldırdı. Xalqın göstərdiyi müqavimət nəticəsində Niderlandı tərək etmiş və çox keçmədi ölmüşdü. Bu şöhrət-pərəst, pozğun, xain fırıldaqçı - cənubda üsyan edənlərin işi-nə böyük ziyan vurmuş, Oranlı Vilhelmin nüfuzunu qırmışdı.

28. Hugenotlar – Orta əsrlərdə Fransada protestant-kalvinistləri belə adlandırırdılar. Protestantizm (yaxud reformasiya) adı ilə Qərbi Avropada meydana gəlmiş və katoliklər kilsəsinin hökmranlığını məhdud etmək onu mülki hökmranlığa tabe etməyə çalışan hərəkət kimi məşhur olmuşdur.

29. İzabella Kastiliyalı (22.4.1451-26.11.1504) - Kral II

Xuanın qızı, (1474-çü ildən) Kastiliya kraliçası. Araqon kralı Ferdinanda ərə gedərək, Kastiliya və Araqon uniyasının yaranmasına (əslində İspaniyanın ərazi birliyinə) nail olmuşdu. İzabellanın dini siyasəti fanatizmlə fərqlənirdi (1480-ci ildə inkvizisiyanın təsisi, 1492-ci ildə yəhudilərin qovulması, ərəblərin zorla xristianlaşdırılması və s.). İzabellanın dövründə Rekonkista başa çatdırılmışdı.

30. İnkvizisiya - 1480-cı ildə İspaniyada təşkil edilmiş və bütünlüklə dövlət hakimiyyətinin maraqlarını müdafiə etmək üçün xidmət etmişdir. Ölkənin bütün əhalisi xüsusilə də ərəblərlə yəhudilər inkvizisiyanın nəzarəti altında olmuşdur. İnkvizisiyanın köməyi ilə hər bir siyasi müxalifət dəf edilirdi.

31. Makedoniyalı İsgəndər (e.ə. 356-13. 6. 323) - Qədim dünyada görkəmli sərkərdə və dövlət xadimi. 336-cı ildən Makedoniya padşahı. Aristotelin (Ərəstun) şagirdi. E.ə. 333-cü ildə artıq bütün Kiçik Asiya Makedoniyalı İsgəndərə tabe edildi. III Dara qısa müddət ərzində məhv edildi. 332-331-ci ilin qışında o, Misiri döyüşsüz ələ keçirmişdi. Qavqamel döyüşündən sonra Əhəmənilər dövlətinin paytaxtı Persepol müqavimətsiz təslim olur. İsgəndər Orta Asiyaya (329) və Hindistana (327) hərbi yürüşlər etmiş və qələbələr qazanmışdı. Artıq 326-cı ilə qədər o, nəhəng bir dövlət yarada bilir.

32. Yeni Dünya - Amerika kəşf olunanda avropalıların həmin əraziyə verdikləri ad.

33. “Yeni Əndəlüs” - Orta əsrlərdə Kolumbiyanın şimal sahil zolağı.

34. Kantabriya dağları - İspaniyanın şimal-qərbində dağ sistemi. Ən hündür zirvəsi Peña-Vyexo dağdır 2613 metr.

35. Kantino, Alberto - XV əsrin sonunda XVI əsrin əvvəllərində Avropanın ən tanınmış xəritəşünaslarından biri. 1502-ci ildə Yeni Dünya sahillərinin və Madaqaskarın təsviri bütün səyyahlar tərəfindən istifadə edilirdi.

36. Karl V Habsburq - Müqəddəs Roma imperiyasının imperatoru (1519-1556). 1516-cı ildə I Karl adı altında İspaniya kralı. Müasirləri deyirdi ki, “onun hakimiyyəti altındakı torpaqlarda Günəş heç vaxt batmır”. V Karl Avropanın mürtəce qüvvələrinə arxalanaraq, ümumdünya katolik monarxiyası yaratmağa çalışmışdır. Onun bu fantastik məqsədə tabe olan siyasəti böyük dövlətinin müxtəlif hissələrində müqavimətə, üsyanlara səbəb olmuşdur. O, həyatını müharibələrdə keçirmiş, ayrı-ayrı ölkələrə sahib olsa da, öz məqsədinə çatmamış və 1556-cı ildə taxt-tacdan əl çəkmişdir.

37. Karfagen - 3-cü Pun müharibəsinə qədər qüdrətli şəhər-dövlət. Şəhərin əsası e. ə. 814-cü ildə qoyulmuşdu. Afrikanın şimalında indiki Tunisin yanında yerləşirdi. Roma imperiyasına qarşı 3 dəfə (e. ə. 264-241, 218-201 və 149-146-cı illərdə) ağır müharibələr aparmış və 3-cü Pun müharibəsindən sonra e. ə. 146-cı ildə Karfagen romalılar tərəfindən tamamilə yerlə-yeksan edilmişdi.

38. Kastiliya - İspaniyanın mərkəzində tarixi vilayət. XI-XV əsrlərdə bu ərazidə feodal dövləti olmuşdur. İspan dilində “qala”, “istehkam” deməkdir.

39. Katolik (katolisizm) - Xristianlığın əsas cərəyanlarından biri. Katolik kilsəsi bədətçiliyə, xalq hərəkətlərinə qarşı amansız mübarizə aparmış, Səlib yürüşlərinə havadarlıq etmiş və bəraət qazandırmışdır. İnkvizisiya vasitəsilə elmin təbliğatçılarına və ölkələrinin istiqlaliyyəti uğrunda mübarizlərə (L. Vanini, C. Bruno, Yan Qus, Janna Dark və b.) divan tutmuşdur.

40. Kaxamarka - İnk imperiyasının qədim şəhərlərindən biri. 1532-ci ilin noyabrın 16-da Atauvalpa həmin şəhərin yaxınlığında xəyanətkarcasına Fransisko Pizarro tərəfindən əsir alınmışdı.

41. “Kədərli gecə” - 1520-ci ildə iyunun 29-dan 30-na keçən gecə ispanlar və onların müttəfiqləri Tenoçtitlandan geri çəkilən zaman asteklər tərəfindən amansızcasına darmağın edilmişdilər.

42. Kirasir - İspan konkistadorlarının dəmir geyimi.

43. Kolondatorlar - Avropadan Yeni Dünya sahillərinə gedib həmin torpağı mənimsəyən müstəmləkəçilər.

44. Konkistador - Demək olar ki, “işğalçılar”. XV-XVI əsrlərdə Mərkəzi və Cənubi Amerikada yaşayan xalqları əsarət altına alan ispan könüllüləri.

45. Xuan La Kosa - Kolumbun 2-ci ekspedisiyasının iştirakçısı, Alonso Oxedanın Cənubi Amerikanın şimal sahillərini tədqiq etmək üçün ekspedisiyasında iştirak etmişdir. O, ilk dəfə belə qənaətə gəlir ki, Cənubi Amerika naməlum qitə ola bilər.

46. Xuan Ladrilyero – 1558-ci ildə Çonos arxipelaqını və Taytao yarımadasını kəşf edən və ilk dəfə Magellan boğazını qərbdən-şərqə keçən məşhur ispan dəniz səyyahı.

47. Lanset - Orta əsrlərdə qısa xənçəl.

48. Lopes, Migel Leqaspi - Filippini fəth edən ispan konkistadoru.

49. Liq - İspaniyada uzunluq ölçü vahidi 5,6-6 km-ə bərabərdir.

50. Lyö - Fransada uzunluq ölçü vahidi 4 km-ə bərabərdir.

51. Loaysa, Qarsia Xofre - Magellan ekspedisiyasından sonra 1525-ci ildə “Ədviyyat adalarına” 7 gəmidən ibarət olan böyük ekspedisiyanın rəisi. Molukk adalarına çatmamış Sakit okeanda vəfat etmişdi. Ekspedisiya isə öz missiyasını yerinə yetirə bilməmişdi.

52. Luson - Filippin arxipelaqının ən böyük adası (105,6 min km²). Ölkənin paytaxtı Manila şəhəri həmin adanın qərb sahilində yerləşir.

53. Mayalılar - İndiki Meksikanın cənubunda yaşamış sivilizasiyalı hindli tayfası.

54. Malakka - Andaman və Cənubi-Çin dənizləri arasında yerləşən yarımada. Hind-Çin yarımadasının cənub qurtaracağı Malakka adlanır.

55. Marakaybo - Venesuellanın iri şəhəri və Marakaybo gölünün şimalında yerləşən iri limanı.

56. Alvaro Mendanya de Neyra - Məşhur ispan dəniz səyyahı, əfsanəvi Ofir torpağını axtarmaqla 1568-ci ildə Solo-

mon adalarını kəşf etmişdi. O, 1595-ci ildə Sakit okeanına 2-ci dəfə də ekspedisiya təşkil etmişdi.

57. Diyeqo Mendes - Kolumb ekspedisiyasının iştirakçısı və admiralın yaxın dostu. Hindli piroqasında o, admiralın məktubunu çatdırmaq üçün Yamaykadan Espanyolaya (Haiti adası) dəniz ilə 200 km-lik keçid etmişdir.

58. Mindanao - Filippin arxipelaqının 2-ci böyük adası (95,6 min km².).

59. Monarx - Kral, imperator, çar, şah və s. başçılar nəzərdə tutulur.

60. Muşket - Orta əsrlərdə işlənmiş iri çaplı fitilli tüfəng.

61. Narvaes, Panfilo - Kuba adasının daxili rayonlarının ilk tədqiqatçısı Floridani tədqiq edən zaman səhlənkarcasına bütün ekspedisiyası (5 gəmi və 400 adam) ilə birlikdə həlak olmuşdu.

62. Neptun - Yunan mifalogiyasında dənizlər Allahı.

63. Orinoko çayı - Venesuellanın ən uzun çayı (2740 km.). Mənsəbi 1498-ci ildə Kolumb tərəfindən kəşf edilib. Dünyanın ən hündür Anxel şəlaləsi həmin çayın üzərində yerləşir. Cənubi Amerikanın ən bol sulu çaylarından biri, Karib dənizinə tökülür.

64. Oses, Fransisko - Loaysa ekspedisiyasının iştirakçısı, “Santo-Lesmes” gəmisinin kapitanı. O, 1526-cı ildə ilk dəfə Odlu Torpağın cənub-şərq sahili ilə üzləşir, lakin o vaxt bu kəşfə heç bir əhəmiyyət verilmir.

65. Parana çayı - Braziliya və Argentinadan keçib Atlan-

tik okeanının La-Plata körfəzinə tökülür. Suyun bolluğuna (3 mln. kv. km.) və çayın uzunluğuna görə Cənubi Amerikada, Amazonkadan sonra 2-ci yeri tutur.

66. Pinson, Visent Yanyes - Kolumbun Amerikaya olan 1-ci ekspedisiyasının iştirakçısı - “Ninya” gəmisinin kapitanı. O, 1500-cü ilin yanvarın 26-da Braziliyanın qərbində yerləşən San-Roka (5°30 c. en dair.) burnunu kəşf etmişdi.

67. Plini Böyük - bizim e. 23-79-cu illərində yaşamışdır. Elm sahəsində onun “**Təbiiyyat tarixi**” əsəri çox əhəmiyyətli idi. Bu əsərində Plini öz dövründəki elmin bütün nailiyyətlərini cəmləşdirmişdi.

68. Marko Polo - 1271-ci ildən başlayaraq o, ilk dəfə Kiçik Asiyanı, İranı, Əfqanıstanı, Pamiri, Vahə şəhərləri - Qaşqarı, Yarkəndi, Xotanı, Təklə-Məkan və Qobi səhralarını keçərək, Venetsiyadan Çinə səyahət etmişdi. 17 ildən sonra Sumatradan, Seylondan, Hindistandan və Şərqi Afrikadan keçməklə vətənə qayıtmışdı.

69. Qney Pompey (e.ə. 106-48) - Romanın məşhur dövlət xadimi və sərkərdəsi. I Triumviratın (Pompey, Sezar və Krass arasındakı saziş) üzvü. Azərbaycana hücum etməmişdən əvvəl məğlubiyyətin nə olduğunu bilmirdi. 49-45-ci illərdə onunla Sezar arasında vətəndaş müharibəsi başlanmış və Pompey 48-ci ildə İsgəndəriyyədə Misirin şahı XII Ptolemey tərəfindən öldürülmüşdü.

70. Portobelo - Panamanın Karib dənizi sahilində yerləşən şəhər-liman.

71. “Qızıl Kastiliya” - Keçən əsrlərdə Panama ilə Nikaraqvanın ərazisi.

72. Quanako - Lama nəslindən olan Cənubi Amerika dəvəsi.

73. Protestantizm - Fransada geniş inkişaf etmədi. O burjaziyanın yalnız bəzi dairələrini və feodalların az bir hissəsini əhatə etdi. Bu dairələr dini protest adı ilə kral hökumətinin tədbirlərinə qarşı, şəhərlər və feodalların köhnə azadlıqların əleyhinə olan tədbirlərə qarşı öz siyasi narazılıqlarını bildirirdilər. Bir tərəfdən kral hökumətilə katoliklər kilsəsi, digər tərəfdən isə hugenotlar arasında gedən mübarizə bir sıra dini müharibələrə çevrilmiş və hugenotların tamamilə darmadağın edilməsi ilə nəticələnmişdi.

74. Rekonkista - VIII əsrin əvvəlində ərəblər və bərbərlər tərəfindən tutulmuş Pireney yarımadasının portuqallar və ispanlar tərəfindən azad olunması. Rekonkista 718-ci ildə Kovandonke (Asturiya) yaxınlığında baş verən döyüş ilə başlayır və 1492-ci ildə Santa-Fe qalasının (Qranadanın yaxınlığı) alınması ilə başa çatır.

75. Rio-Negro çayı - Uruqvayda çay, Atlantik okeanının La-Plata körfəzinə tökülür. Uzunluğu 500 km-dir. İspan dilində “qara çay” deməkdir.

76. San-Fransisku çayı - Braziliyanın şimalında yerləşir və Atlantik okeanına tökülür. Uzunluğu 2800 km-dir.

77. Sekira - Orta əsrlərdə nizəyə oxşar soyuq silah.

78. Seuta ərazisi - Mərakeşin şimalında Aralıq dənizi

sahilində İspaniyanın ərazisi.

79. Səlim I Sultan (1470-1520) - II Bəyazidin oğlu. 9-cu Osmanlı padşahı. 8 il hakimiyyətdə (1512-1520) olmuş və fəth kimi tanınmışdır.

80. Solседо, Felipe - Ləqəspə ekspedisiyasının iştirakçısı, 1565-ci ildə o, 17 yaşında gəmi kapitanı təyin edilmiş və həmin gəmi ilə Andres Urdaneta ilə birlikdə Sakit okeanı qərbdən şərq istiqamətinə doğru üzüb keçmişdi.

81. Spartak - E. ə. 74-71-ci illərdə Roma imperiyasında qullar üsyanının başçısı.

82. Subsidiya - Maddi cəhətcən təchiz, pul vəsaiti ilə yardım.

83. Şah - Yaxın və Orta Şərqin bəzi ölkələrində və Dehli sultanlığında monarxın titulu.

84. Teymurləng (9.4.1336-18.2.1405) - Orta Asiya dövlət xadimi, sərkərdə, əmir. Teymurilər imperiyasının banisi. Hakimiyyət uğrunda mübarizədə 1370-ci ildə Bəlx hakimi Hüseynə qalib gələn Teymur əmir titulu qəbul edərək, Cingiz xanın nəslə adından Mavəraünnəhrə tək idarə etməyə başladı. 1386-cı ildə o, Sultaniyyəni tutub Təbrizə, Naxçıvana, Qarsa, Tiflisə, Şəkiyə, Qəbələyə, Qarabağa hücum etmiş, 1387-ci ildə Salmas, Ürmiyə və Marağadan keçib Gilana, oradan isə Səmərqəndə qayıtmışdı. Uzun mübarizədən sonra Qızıl Orda xanı Toxtamışa qalib gələn xanlığın paytaxtı Saray Bərkəni və s. şəhərləri talamış, 1393-cü ildə Hindistana hücum edərək Dehlini tutmuşdu. Teymurləng 1400-1401-ci illərdə Sivas,

Dəməşq və Bağdadı işğal etmiş, Ankara vuruşmasında (1402) Türkiyə sultanı İldırım Bəyazidə qalib gəlmişdi.

85. Tenoçtitlan - Mexikonun keçmiş adı.

86. Teskoko gölü - Mexikoya bitişik olan su hövzəsi.

87. Trinidad - Karib dənizinin qərb sahilində yerləşən ada. 1498-ci ilin iyulun 31-də Kolumb tərəfindən kəşf edilib.

88. Urdaneta, Andres - Loaysa ekspedisiyasının iştirakçısı və 1536-cı ildə qeyri-ixtiyari olaraq Yer kürəsini dövrə etmişdi. 1565-ci ildə Leqaspinin ekspedisiyasında Filippinə yola düşmüş və həmin il Sakit okeanda qərbdən şərqə kədən yolu kəşf etmişdi.

89. Uruqvay çayı - Mənbəyi Braziliyadan başlayır, Argentina ilə Braziliya və Paraqvay ilə Uruqvay ölkələri arasından keçib, Atlantik okeanının La-Plata körfəzinə tökülür. Uzunluğu 1609 km-dir.

90. Ümid burnu - Afrikanın cənubunda yerləşir. Burunu 1488-ci ildə məşhur portuqal dəniz səyyahı Bartolomeu Dias kəşf etmişdi.

91. De Vaka, Alvaro Nunyes Kavesa - Məşhur ispan səyyahlarından biri. 1528-ci ildə gəmi qəzasından sonra o, üç nəfərlə birlikdə Florida yarımadasından Kaliforniya körfəzinə kimi 8 il piyada yol getmiş və həmin səyahət 1542-ci ildə çap etdirdiyi “Naufragios” “Gəmi qəzası” kitabında əks etdirmişdi.

92. Valparaíso - Çilinin iri limanlarından biri. 1540-cı ildə P. Valdiviya tərəfindən əsası qoyulub.

93. Velbot - Sahil zolağında, qısa məsafələrdə istifadə olunan bir dorlu balaça gəmi.

94. Vespuççi, Ameriqo (1454-1512) - Məşhur dəniz səyyahı, Amerika sahillərinə 4 dəfə səyahət (2 dəfə İspaniyanın, 2 dəfə isə Portuqaliyanın sayına) etmişdi. 1508-ci ildən 1512-ci ilə qədər Kastiliyanın baş şturmanı olmuşdu. Amerika qitəsi də onun şərəfinə adlandırılmışdı.

95. Vasko da Qama - Məşhur portuqal dəniz səyyahı, 1498-ci ildə Hindistana gedən şərq yolunu kəşf etmişdi.

96. Şah İsmayıl Xətai (17.7.1487-23.5.1524) - Azərbaycan Səfəvilər dövlətinin banisi. Dövlət xadimi və sərkərdə, şair. 1501-ci ilin payızında Təbrizə daxil olan I Şah İsmayıl özünü şah elan etmiş və sonrakı illərdə bütün İrani, Xorasani və İraqi-Ərəbi Səfəvilər dövlətinə qatmışdı. Onun dövründə Səfəvilər dövləti Yaxın Şərqi qüdrətli dövlətlərin birinə çevrildi.

97. Don Xuan Avstriyalı (1547-1578) - V Karlın qeyri-qanuni oğlu. İspaniyanın Niderlanddakı çanışını (1576-1578). II Filipp onu bu qulluğa qoymuşdu ki, bəlkə o müharibəni qurtardı (lakin bu şöhrətpərəst fırıldaqçı buna heç layiq deyildi). O, əvvəlcə Baş ştatların katolik hissəsi ilə danışığa girişmiş və Gent barışığını qismən qəbul etmək hesabına olsa da, Niderlandı “sülh ilə fəth etmək” istəmişdi. Lakin bu planın baş tutmayacağını yəqin etdikdən sonar, yenə də müharibəni başlamışdı.

Dənizçilik terminlərinin izahı

1. Axterşteven - Gəminin arxasında kildən yuxarı qalxan qalın, möhkəm dirək.

2. Bayraqştok - Gəminin lap arxasında olan bayraq asılan dirək.

3. Bak - Göyärtənin fok-dor ilə forşteven arasındakı hissə.

4. Barxout - Gəminin kənarlarını xaricdən örtən, şpan-qoutun üzərindən gedən köməkçi taxta örtük.

5. Beydevind - Hərəkət edən gəminin burnu təxminən 45^0 sağa və ya sola burulur. Bu bir növ əks tərəfdən əsən küləyə qarşı hərəkət edən zaman baş verir.

6. Bizan-vantlar - Göyärtədən bizan-marsa qədər olan vantlar.

7. Bizan-qika-şkot - Bizan-yelkənin aşağıdan dartılıb möhkəmləndirilməsində mühüm rol oynayır.

8. Bizan-dor - Gəminin 3-cü doru.

9. Bizan-yelkən - Bizan-dorda üçkünc formalı yelkən.

10. Bizan-mars - Bizan-dorun üstündəki gözətçi meydançası.

11. Bizan-rey - Bizan-yelkəni saxlayan horizontal dairəvi taxta.

12. Bizan-ştaq - Bizan-doru kənardan möhkəm saxlamaq üçün bizan marsdan yufersilərə kimi dartılıb möhkəmləndirilir.

13. Bimsılar - Fəşpərtun altında olan perpendikulyar

taxta dirəklər. Bimsilər üzərində göyərtədə dayanır.

14. Blind - Gəminin buşpritinin üstündə olan ən balaça yelkən.

15. Briq - İkidorlu yelkənli gəmi.

16. Briqantina - Yüngül, adətən ikidorlu, qaleraya oxşayan, yelkənli-avarlı gəmi.

17. Buşprit - Gəminin ucunda horizontal və ya dairəvi köndələn dirək (dər). Blind-yelkən onun üstündə dayanır.

18. Çıksilər - Adətən dər ilə steqanı iki tərəfdən sıxır və mars-meydanlar onun üzərində dayanır.

19. Ezelqoft - İki dördkünc deşikdən ibarət olan möhkəm detal. Bir deşik dərün topuna keçirilir, o biri deşiyə isə stenqanın gövdəsi.

20. Erins-bakştaq - Bizan-qafeliqt nokunu falşborta möhkəmləndirir.

21. Fal - Gəmilərdə yelkənləri, reyləri, siqnal bayraqlarını və başqa şeyləri qaldıran tros kimi möhkəm ip.

22. Falstem - Qabaqda, lakin içəridə gəmi kilindən yuxarı qalxan möhkəm, qalın taxta. Kilsonun yuxarı hissəsi falstemın ortasına bərkidilir.

23. Falşbort - Gəminin arxasında üst göyərtədən hündür olan axırıncı barxout hissəsidir.

24. Falşkil - Kilin alt qatı.

25. Flaqman - Donanmanın baş gəmisini.

26. Foka-brasılar - Onları müəyyən bloklardan keçirdib qrot-dərün knextaları ilə dartaraq qrot-dərün topuna bağlanır.

Fok-reyin döndərilməsində mühüm rol oynayır.

27. Foka-qals - Fok-yelkənin aşağı uclarına, o biri tərəfi isə gəminin bak hissəsində yerləşən qals-bokansaya (gəminin burun tərəfində hər iki kənarlardan çıxan qısa horizontal ranqout). Fok-yelkənin külək dəyən tərəfi foka-qals ilə yığıdırılır.

28. Foka-topenant - Fok-reyin saxlanması və tarazlaşdırılmasında mühüm rol oynayır. Bir ucu fok-reyin noklarına, o biri ucu isə for-topa bağlanır.

29. Fok-vantlar - Göyərtədən fok-marsa. qədər olan vantlar.

30. Fok-dor - Gəminin 1-ci doru.

31. Fok-yelkən Fok-dorun aşağısında dördkünc formalı yelkən.

32. Fok-rey - Fok-yelkəni saxlayan horizontal dairəvi taxta.

33. For-marsa-rey - For-marsel yelkənini saxlayan horizontal dairəvi taxta.

34. For-marsa-topenantlar - For-marsa-reyin qiklərini for-salinqə birləşdirən möhkəm ip.

35. For-marsa-fal - For-marsel-reyin for-marsel-salinqə bərkidilməsində mühüm rol oynayır.

36. For-marsel - Fok-dorun yuxarıda 2-ci dördkünc yelkəni.

37. For-salinq - For-stenqanın başında olan for-reyi saxlayan xüsusi ləvazimat.

38. For-sten-vantlar - Fok-marsdan for-salinqə qədər olan vantlar.

39. For-fal - Fok-reyin ortasından keçib stenqaya birləşdirilir, o biri ucu isə göyərtənin kənarlarında möhkəmlənir.

40. Forşteven - Gəminin burnu. Əvvəllər gəminin forştevni müxtəlif fiqurlarla bəzədilirdi.

41. Freqat - XVIII əsrə qədər üç dorlu yelkənli hərbi gəmi.

42. Kanonir - Gəmidə artilleriyaçı əsgər.

43. Karavella – XV-XVI əsrlərdə üç dorlu yelkənli gəmi. Bu gəminin üstünlüyü ondan ibarətdir ki, o əks küləyə qarşı da hərəkət edə bilirdi.

44. Karakka – XV-XVI əsrlərdə geniş yayılmış yelkənli-avarlı gəmi.

45. Kıl - Gəminin gövdəsinin altında olan uzun horizontal dirək.

46. Kilvater xətti - 1-ci gəminin arxasından çıxan köpüklü su zolağı. Arxası ilə gələn gəmi həmin xətt ilə hərəkət edir.

47. Knyavdiqed - Forştevenin alt hissəsi.

48. Kok - Gəmi aşbazı.

49. Kontr-şkot - Şkotların əksinə olaraq, o gəminin arxasına tərəf yox, gəminin qabaq tərəfinə dartılıb bağlanır.

50. Korvet – XVII-XVIII əsrə qədər üç dorlu yelkənli hərbi gəmi.

51. Krenqelsilər - Şkatorinanın üzərində olan, qırmağa keçirilən düyünlər.

52. Liktors - Yelkənin qıraqlarına - şkatorına üzərində tikilən (sökülməməkdən ötrü) möhkəm ip.

53. Lonqa-salinq - Mars-meydanını saxlayan çiksilərin iki tərəfdən horizontal vəziyyətdə sıxan möhkəm, qalın tax-talar.

54. Lövbər - Gəmini suyun üzündə tərpənməz halda saxlayan ağır çəkili dəmir qırmaq.

55. Nok - Reyin ensiz ucları.

56. Operdek - Gəminin top göyərtəsi.

57. Pillerslər - Göyərtələr arası vurulan dirəklər.

58. Qaleon - Ağır artilleriya ilə silahlanmış möhkəm tikilişli üç dorlu yelkənli bu gəmidə XV-XVII əsrlərdə ispan və portuqal müstəmləkələrindən Avropaya qiymətli metallar və bahalı mallar gətirirdi.

59. Qalera - İri avarlı gəmi. Əsasən Avropa sahillərində ondan istifadə olunurdu.

60. Qaliot - Hollandiyada ixtira edilmiş iki dorlu yelkənli gəmi. Bu gəmilər əsasən şimal dənizlərində istifadə olunurdu.

61. Qakabort – Gəminin son kənarı.

62. Qardel - Gəminin aşağı reylərinin qaldırılıb-salınmasında iştirak edən möhkəm ip, kəndir. Onların əsası mars meydanlarının aşağısında möhkəmləndirilir.

63. Qafel - Dorun yuxarı hissəsində (arxadan) dioqanal vəziyyətdə olan xüsusi rey. Dor ilə yuxarı qaldırılır.

64. Qik - Əyri yelkənlərin aşağı şkatorinalarını dartmaq üçün xidmət edir.

65. Qrep - Qabaqda, lakin xariçdə gəminin kilindən yuxarı qalxan möhkəm, qalın taxta. Knyavdiqedin gövdəsi qrepin ortasına bərkidilir.

66. Qrot-vantlar - Göyərtədən qrot-marsa qədər olan vantlar.

67. Qrot-dor - Gəminin 2-ci doru.

68. Qrot-yelkən – Qrot-dorun aşağısında dördkünc formalı yelkən.

69. Qrot-lük - Göyərtədən operdəkə düşmək üçün qrot-dorun yanındakı keçid.

70. Qrot-mars - Qrot-dorun üstündəki gözetçi meydançası.

71. Qrot-marsa-drayrep - Top-stenqanın başında möhkəmlənən və salinqin altından keçib ruslenidə bağlanan qalın, möhkəm ip.

72. Qrot-marsel – Qrot-dorun yuxarısında 2-ci dördkünc yelkən.

73. Qrot-rey - Qrot-yelkəni saxlayan horizontal dairəvi taxta.

74. Ranqout - Gəminin üstündə olan taxta hissələr: dorlar, stenqalar, qafəllər gəminin ranqoutu sayılır.

75. Rey - Dairəvi uzun raqout taxtası. Reylər yelkənin üstündə yerləşir və yelkənin idarə olunmasında mühüm rol oynayır. Reyin hər iki ucu daralır və həmin hissələri gəmidə nok adlandırırlar.

76. Rif (dəniz) - Sualtı qaya.

77. Riflər (gəmidə) - Yelkənin başına tikilən qalın olmayan iplər. Yelkənin sahəsini azaltmaq üçün riflər qikə və ya reyə bağlanır.

78. Rumpel - Gəmini idarə edən sükan - uzun dirək.

79. Ruslen - Gəminin suya tərəf olan kənarlarında uzun, möhkəm taxta çıxacaq. Bəzən matroslar onun üzərində dayanıb yufersilərin nasazlığını yoxlayırlar.

80. Stenqa - Dordan sonra yuxarı qalxan ranqout taxtası.

81. Şkatorina - Yelkənin kənarlarını qatlayıb üstündən möhkəm tikililər gedərək davamlı kant-şkatorina əldə edilir.

82. Şkafut - Göyərtnin fok-dor ilə qrot-dor arasındakı hissə.

83. Şkot - Düz (aşağıdakı) və əyri yelkənləri idarə etmək üçün xidmət edir. Şkolar adətən adı çəkilən yelkənləri gəminin arxasına dartır.

84. Şpanqout - Gəminin kənarlarını daxildən örtən taxta üzü.

85. Şpil - Gəminin lövbərini qaldıran lebyodka.

86. Şxuna – Hollandiyada ixtira edilmiş iki və ya üç dorlu gəmi

87. Tallar - Gəmidə olan dəmir yük qırmaqları.

88. Trap - Gəmi nərdivanı.

89. Tryum - Gəmi anbarı.

90. Tros-vulinq - Onun köməyi ilə buşpriti forştevenə bağlayırlar

91. Utleqar - Buşpritin davamı olan dirək.

92. Vantlar - Gəminin tərpənməz takelajına aiddir. Vantlar dorları, stənqaları və ram-stənqaları böyükdən və bir az kənardan yufersilərə möhkəmləndirilir. Gəminin heyəti yelkənləri işə salmaq üçün vantlarla dorlara və stənqalara qalxır.

93. Yunqa - Gənç matros.

94. Yut - Göyertənin bizan-doru ilə qakaborta qədər (göyertənin son kənarı) olan hissə. Yufersilər Ruslenin ağzında olur. Vantlar, ştaqlar, fordunlar dartılaraq ona bağlanır.

95. Zaval-tali - Bizan-qikin uçunu falşborta bərkidən uçu qırmaqlı ip.

I hissə: Müharibə burulğanlarından çıxan ispan zadəganları

Ön söz.....	4-14
I fəsil. Keçmiş səyyahın evində.....	16-24
II fəsil. Seviliyadan gələn qonaqlar.....	24-32
III fəsil. Rodrigues Kartahena birinci dünya səyahə- tində İspaniyaya gəlib çıxan on səkkiz dənizçidən biri idi.....	33-45
IV fəsil. Dialoq zamanı ötən günlərə ekskurs edən qoca səyyah.....	45-54
V fəsil. Daim bir yerdə olan dostlar.....	55-62
VI fəsil. Müdrik insanın məsləhətlərinə ehtiyacı olan zadəganlar.....	63-71
VII fəsil. Müdrik addım atmaq üçün tarixin keçmişindən nəticə çıxarmaq lazımdır.....	72-82
VIII fəsil. İkinci təklif Araukaniya ölkəsinin işğal olunmasıdır.....	83-91
IX fəsil. Kamaço Odovaldonun şərəfinə verilən bal.....	91-101
X fəsil. Ekspedisiya hansı heyətdə Mərkəzi Çiliyə yollanacaq?.....	101-116
XI fəsil. Araukanlar haqqında əsl həqiqət.....	117-128
XII fəsil. 70 il bundan əvvəl taleyi qaranlıq olan “Trinidad” gəmisi barəsində maraqlı məlumat.....	129-141

XIII fəsil. Məhəbbət hissi ilə başını ağrıtmayq istəməyən keçmiş yunqa.....	141-153
XIV fəsil. Uzun ayrılıqdan sonra Migelin Florida ilə qeyri-səmimi görüşü.....	153-161
XV fəsil. Cavan zadəganı hiddətə gətirən xəbər- lər.....	161-174
XVI fəsil. Migel bəraət qazanmaq üçün Floridanın yanına yollanır.....	174-186
XVII fəsil. Sevgililərin bir-birinə qovuşması.....	186-202
XVIII fəsil. Qoca səyyah öz sirrini nəvəsinə açıb söyləyir.....	202-214
XIX fəsil. Kaxamarka əməliyyatı zamanı ələ keçiri- lən qızılın cüzi bir hissəsi Barselonada gizlədilib.....	215-222
XX fəsil. Migel ilə Karlos arasındakı münaqişə...	222-237
XXI fəsil. Karlos biabıçılıqla evdən uzaqlaşdırı- lır.....	237-247
XXII fəsil. Florida boynundakı medalyonu xatirə olaraq sevgilisinə bağışlayır.....	247-260
XXIII fəsil. Komandalar gəmilərə toplaşır.....	261-272
XXIV fəsil. Öz işinə məsuliyyətlə yanaşan gəmi heyəti.....	272-283

II hissə: Kapitan Xuan Odovaldonun başçılıq etdiyi ekspedisiya Kataloniya sahillərini tərk edib Mərkəzi Çili sahillərinə yola düşür

I fəsil. Ekspedisiya iştirakçıları Barselona limanına toplaşırlar.....	285-297
II fəsil. Gəmilər Aralıq dənizinə çıxır.....	298-311
III fəsil. Doğma olan İspaniyanın şərq sahilləri....	311-322
IV fəsil. Beydevindlə hərəkət edən karavellalar...	322-333
V fəsil. Gəmidə maraqlı keçən günlər.....	334-345
VI fəsil. Yeni Dünyanın kəşfi ilə bağlı maraqlı məlumatlar öz aktuallığını itirmir.....	346-356
VII fəsil. Qarşıda Cəbəllütariq boğazıdır.....	356-363
VIII fəsil. Ekspedisiya iştirakçılarının asudə vaxtları.....	363-375
IX fəsil. Ekspedisiya Kanar adalarına gəlib çatır..	376-386
X fəsil. Dənizçilər arasında qeyri-adi hadisələrin baş verməsi.....	387-398
XI fəsil. Nizam-intizamı pozanların adları gizlin saxlanılır.....	399-408
XII fəsil. Odovaldo qardaşları “Destino”nun tərkibində ağalığ etmək fikrindədirlər.....	409-421

XIII fəsil. Ekspedisiya Afrikanın qərbdə ən ucqar nöqtəsi olan Yaşıl (Almadi) burnunu ötüb keçir.....	421-434
XIV fəsil. Fernan Magellan Atlantik okeanında ehtiramla yad edilir.....	435-447
XV fəsil. Qoca səyyah maraqlı söhbətini davam etdirir.....	447-458
XVI fəsil. Birinci dünya səyahətini Magellan yox, Sebastyan El-Kano başa çatdırır.....	458-473
XVII fəsil. Ekspedisiyanın gəmiləri Atlantik okeanında baş verən fırtına zamanı bir-birlərindən aralı düşürlər.....	473-486
XVIII fəsil. Məcburiyyət qarşısında qalan „Destino“ təklildə səyahəti davam etdirir.....	486-498
XIX fəsil. Fırtına ilə mübarizə aparan dənizçilər.....	499-511
XX fəsil. Təbii fəlakətlə ölüm-dirim mübarizəsi aparan dənizçilər.....	511-521
XXI fəsil. Nəhəng dalğalara sinə gərən karavella.....	521-527
XXII fəsil. Şiddətli fırtınadan sonra ekspedisiya iştirakçılarının yarısı Braziliya sahillərinə çatır.....	528-540
XXIII fəsil. Okean keçidindən sonra dənizçi sayacağı bir günlük istirahət.....	541-550
XXIV fəsil. Vahid qərar çətinliklə əldə edilir.....	550-559
XXV fəsil. Sahildə yoxa çıxan dəstə ilə bağlı narahatçılıq.....	559-570

XXVI fəsil. İspanların gəlişindən narazı olan yerli hindular hücumu keçirlər.....	570-581
XXVII fəsil. Köməyə gələn ispan dəstəsi abori- genlərə sarsıdıcı zərbə endirir.....	581-594
İzahlar	595-608
Gəmiçilik terminlərinin izahı	609-616

Ramiz Dəniz

***Yeni Dünya sahillərinə yollanan
konkistadorlar***

Nəşriyyatın direktoru F. Q. Kərimov

Çapa imzalanmışdır: 30.10. 2014

Formatı: 60 x 84 1/16

Fiziki çap vərəqi: 38,9

Tiraj: 500

“Nasir” nəşriyyatı

Tel: (050) 314 09 37

(012) 431 11 00